VICTOR KERNBACH

MITURILE ESENȚIALE

Coperta: Gh. Motora

Pe copertă, *Mască de aur*, Peru, epoca 400—1000

VICTOR KERNBACH

MITURILE ESENŢIALE

ANTOLOGIE DE TEXTE
cu o introducere în mitologie,
comentarii critice şi note de referinţă

Editura ştiinţifică şi enciclopedică
1978

Labirintul mitologiei

Periodic, omenirea se readresează miturilor pe care le-a creat în zorii gîndirii sale deductive și le-a transmis din etapă în etapă cu cele mai diferite mijloace ale instrumentului epic; și, ori de cîte ori își compun alte mituri sau le neagă pe cele rememorate, oamenii își redefinesc poziția spirituală față de mitologie. Dar ce este mitologia cu adevărat pare încă destul de greu de stabilit.*

Fiind una dintre cele mai vechi stări culturale ale minții omenești (dacă nu chiar cea mai veche) și astfel hrănind aproape toate formele ulterioare în modurile cele mai diferite, mitul a intrat demult în circulația largă a culturii scrise; de aici și nemăsurata fluctuație a încercărilor de a-l defini, adesea influențate inexact de etimologia greacă a cuvîntului (μῦθος — poveste), deși termenul folosit de toată lumea nu a rămas nicidecum acolo.

Într-adevăr, o definiție exhaustivă este imposibilă, chiar dacă, printr-un efort de aglomerare a noțiunilor, am putea spune în linii mari că mitul este o narațiune tradițională emanată de o societate primitivă imaginîndu-și explicarea concretă a fenomenelor și evenimentelor enigmatice cu caracter fie spațial, fie temporal, ce s-au petrecut în existența psihofizică a omului, în natura ambiantă și în universul vizibil ori nevăzut, în legătură cu destinul condiției cosmice și umane, dar cărora omul le atribuie obîrșii supranaturale datînd din vremea creației primordiale și, ca atare, le consideră sacre și revelate strămoșilor arhetipali ai omenirii, de ființe supraumane în clipele de grație ale începuturilor.

Noțiunea de *mit* a fost atît de nestatornică în judecata mileniilor încît, între înțelesul de basm și acela de filosofie a universului, s-au emis nu mai puțin decît 500 de foarte diverse definiții, din care n-au lipsit nici construcțiile logice, nici încheierile fanteziste. Pentru unii exegeți,

* Pentru informațiile de amănunt, privind îndeobște problemele mitului, ne îngăduim trimiterea la lucrarea noastră mai amplă, *Dicționar de mitologie generală*, în curs de apariție.

mitul era invenție epică sau alegorie, sau pur și simplu literatură (mitul, nu mitografia!), pentru alții nu era decît transmiterea memorială a faptelor protoistorice așa cum s-au condensat empiric în conștiința primordială; iar dacă unii priveau în mit elaborarea simbolică a unei morale, alții — mărginindu-se la cercetarea unei singure mitologii și încă a uneia dintre cele mai puțin caracteristice (în speță cea greacă) — nu vedeau decît dezlănțuirea eului amoral în forme alegorice, aceștia precedîndu-i pe psihanaliști, care aveau să nu zărească în întregul edificiu mitologic decît rezultatul nevrozei umane a insatisfacției sexuale sau, cel mult, o expresie generală a inconștientului colectiv. Dar există două ipostaze extreme ce se întîlnesc în punctul de impact al teologiei bigote cu ateismul bigot: una — mitul este forma exprimată a revelației divine, alta — mitul este născocirea operată de teologi întru menținerea ordinii ecleziastice printre credincioși. Cercetat de istorici, filosofi, medici, sociologi, poeți, folcloriști, antropologi, critici de artă, etnografi, psihologi, geologi, chiar fizicieni și, bineînțeles, de teologi și istorici ai religiilor, mitul nu a izbutit să dobîndească o definiție cuprinzătoare: pe de o parte fenomenul însuși este neobișnuit de complex, pe de altă parte fiecare exeget abordează problema numai din unghi strict profesional, ceea ce, inevitabil, limitează și cîmpul de observație și exercițiul raționamentului. Mai presus însă de aceste erori, trebuie considerate alte două situații: absența miturilor pure (sau, mai exact, raritatea lor) pe masa mitologului, ca și confuziile circulînd surd în limbajul curent (mai ales asupra așa-ziselor mituri moderne, care nu sînt mituri, ci obsesiile unor pseudorealități), în sens contrar ajungîndu-se la ideea că mit înseamnă tot ce e potrivnic realității imediate. Firește că de aici nu rezultă imposibilitatea cercetărilor mitologice de caracter cu adevărat științific, nici absența unor contribuții de o deosebită valoare; căci, dacă pentru *Euhemeros* (sec. III î.e.n.) zeii nu sînt decît monarhii și eroii defuncți divinizați de urmași, iar pentru *Carl Gustav Jung* (sec. XX) mitologia e o expresie a „inconștientului colectiv“, nu înseamnă că studiile mitologice nu au progresat în intervalul celor douăzeci și trei de veacuri. Dimpotrivă, nume ilustre (*James George Frazer*, considerînd mitul înăuntrul evoluției spirituale a omenirii în

trei etape fundamentale: magie, religie, ştiinţă; *Bronislaw Malinowski*, văzînd în mit „o cartă pragmatică a înţelepciunii primitive"; *Claude Lévi-Strauss*, pentru care mitologia este un cod cu ajutorul căruia gîndirea sălbatică îşi construieşte diferite modele de lumi; *Mircea Eliade*, afirmînd cel dintîi caracterul de „realitate culturală extrem de complexă a mitului" destinat „a revela modelele exemplare ale tuturor riturilor şi ale tuturor activităţilor omeneşti semnificative") au devenit succesiv stîlpii unui atelier amplu în care studiul mitologiei a ajuns o ştiinţă.

În abordarea integrală a problemei, cercetătorul e totdeauna obligat să rezolve două probleme de esenţă, chiar dacă le-au rezolvat, pentru ei înşişi, numeroşi alţi cercetători înaintea sa: *formarea mitului* în timpurile ancestrale şi *clasificarea miturilor* de care dispunem azi.

După un examen structural efectuat în cadrul mitologiei comparate asupra fenomenului de geneză a unui mit şi, în principiu, a oricărui mit, vom vedea că acesta ia naştere din spectacolul insolit şi enigmatic oferit de fapte, evenimente sau fenomene reale ce depăşesc însă puterea de înţelegere a spectatorului, totdeauna victimă sau beneficiar sau privitor implicat doar emoţional, nu şi fizic; avem datoria să nu uităm, în raport cu această observaţie, că fantezia oamenilor nu e capabilă să născocească nimic din nimic, fără a avea un sprijin conştient în cunoaşterea concretă; dar de obicei cele dintîi explicaţii epice se elaborează într-un cadru mistic, generaţiile ulterioare sporind materia primordială a naraţiunii (pe care o consideră revelată şi sacră) prin sistemul de acumulare spontană a avalanşei. Apoi, aceste moşteniri se includ într-un sistem încifrat, cu valoare iniţiatică, pe care cu vremea religia ce se organizează în jurul unei mitologii şi-l incorporează ca sistem de codificare. Prin organizarea ecleziastică apare un sistem de dogmatizare teologică a întregului corp mitologic ritual.

S-ar părea că miturile omenirii s-au format în anumite etape de tensiune psihosocială, care corespund întrucîtva etapelor de modificare structurală a condiţiei umane.

Chiar dacă vom propune o clasificare sau alta a miturilor, ea nu poate fi o clasificare strictă în timp. Periodizarea formării miturilor esenţiale oferă destule riscuri pe care dealtfel mulţi mitologi le-au şi ocolit. Dacă, de pildă, ve-

dem desluşit că miturile agrare greceşti din jurul zeiţei Demeter sînt aproape o pledoarie economică pentru renunţarea la viaţa nomadă a vînătorului şi ciobanului, sau că reorganizarea cerească operată de zeul babilonian Marduk reflectă politica de autocratizare a regelui Hammurabi, nu tot atît de limpede vom putea stabili locul şi epoca miturilor despre potop (în număr de peste 300, prezente pe toate continentele).

Este interesant de remarcat că, deşi civilizaţiile periodizabile ale omenirii au fost dispersate geografic şi adesea necoincidente în timp, grupîndu-se doar în cadrul unor bazine de culturi comunicante (egipto-mesopotamic, aric, amerindian, extrem-oriental), miturile esenţiale au în osatura iniţială — ca toate miturile cosmogonice — identităţi cu atît mai surprinzătoare, cu cît raporturi sistematice între grupurile străvechi ale populaţiilor pămîntului nu se presupun înainte de revoluţia păstorească şi de cea agrară, adică înaintea mezoliticului.

Trăsături de acest ordin, dar şi înrîurirea unei concepţii tradiţionale cu caracter fie istorist, fie literar, au făcut ca multe clasificări acceptate ale miturilor să fie de fapt inutilizabile pentru un mitolog, întrucît sînt gîndite după criterii tematice; miturile nu depind însă de temele lor nici în raport cu vîrsta probabilă a formării, nici cu aria de răspîndire: tema potopului universal intră astfel în categoria miturilor memoriale, iar descoperirea elementelor (deci şi apa, ca şi focul) este din categoria fenomenologică.

Aşadar am socotit mai raţională împărţirea miturilor în patru mari clase (care, fără îndoială, uneori se şi întretaie): mituri memoriale, fenomenologice, cosmografice şi transcendentale.

Miturile memoriale sînt păstrătoarele faptelor ancestrale şi se poate presupune că ele au înregistrat fie psihoze colective provocate de evenimente de mari proporţii cu caracter insolit (ipostazele cunoaşterii focului, revoluţia agrară), fie încercarea empirică de a explica diverse fapte neobişnuite, petrecute de obicei la confluenţa existenţială a două populaţii de nivel spiritual foarte diferit. Aici se pot subclasifica mai multe mănunchiuri mitologice, pe care le-am putea numi: (a) *interferenţa erelor* (miturile

vîrstei de aur a sălbăticiei arcadice, adică preagrare, dar şi miturile animalelor fabuloase, de la popoarele de maimuţe vorbitoare — poate hominizii, pînă la balauri şi dragoni — descriind primele contacte ale omului cu regnul animal în genere sau înfăţişarea, văzută hipertrofic, a unor fosile pe atunci încă vii, cunoscute azi din paleontologie); (b) *omul primordial* (primele grupuri umane care au început a se socoti superioare animalelor şi chiar hominizilor coexistenţi dar — constrînse de mutaţia agrară, apoi de cea neolitică să părăsească raiul liber al cadrului sălbatic — şi-au exprimat regretul izgonirii din acel rai sau dintr-un teritoriu edenic părăsit în urma altei constrîngeri); (c) *revelaţia iniţială* (descoperirile inteligenţei primordiale: iubirea, familia, cunoaşterea de sine şi cunoaşterea cadrului — de unde şi impactul între moral şi amoral, definind prima dată noţiunea de imoralitate, ca şi ciocnirea inevitabilă între inteligenţă şi candoare, între cunoaştere şi ignoranţă, iar în simbol — între spiritul divin şi spiritul luciferic); (d) *evenimentele insolite* (categoria dintre viziunea profetului Iezechil şi prăbuşirea fiului solar Phaëthon); (e) *invenţia uneltelor* (armele şi mecanismele magice, vehiculele pendente de îmblînzirea calului, corăbiile salvatoare de la potop, carele cereşti); (f) *modificările condiţiei umane* (revoluţiile succesive: păstorească, agrară, neolitică, metalurgică — implicînd, odată cu închegarea treptată a societăţii umane, şi schimbarea structurală a modului de trai, de relaţii şi interese, ca şi a tipului de alimentaţie, odată cu inventarea satului, cetăţii, statului şi a ordinii sociale); (g) *războaiele cereşti* (conflictele de dimensiuni apocaliptice, între categoriile de divinităţi adverse, traducînd fie impactul omului cu dezlănţuirile extraordinare de forţe naturale, fie observarea empirică a unor dereglări astrofizice); (h) *potopul şi reconstrucţia universului postdiluvian* (invaziile acvatice sau solare, urmate de repunerea în ordine a regiunilor afectate, uneori poate la scară sincronic planetară).

Miturile fenomenologice privesc fenomenele de nivel cosmic, alcătuind naraţiuni explicative în jurul marilor întrebări omeneşti asupra existenţei omului şi a cadrului său vizibil şi nevăzut: (a) *actul cosmogonic* (facerea lumii mai ales din haosul primordial, adesea acvatic, sau din întîlnirea principiului feminin cu cel masculin, sau prin por-

nirea timpului inert); (b) *antropogonia* (crearea omului, ca pereche arhetipală sincronică sau diacronică, printr-un singur act definitiv sau în cîteva etape experimentale); (c) *escatologia* (vizînd ideea de moarte — unică sau periodică, naturală sau prin accident catastrofal — a insului şi a universului său); (d) *repetiţia manifestărilor naturii* (succesiunea zilelor şi nopţilor, anotimpurilor, erelor terestre şi cosmice); (e) *regnurile fabuloase* (formînd îndeobşte structura unora dintre cele mai vechi mituri ale omenirii, care poartă în ele formele rudimentare de concepţie ambientală din animismul iniţial ori din ciclul formelor totemice de cult ale epocilor prevînătoreşti şi vînătoreşti, cărora li s-a adăugat cadrul alegoric din epoca domesticirii animalelor, a cultivării plantelor, a descoperirii pietrei utilizabile şi apoi a metalelor, ca şi a unor reacţii chimice naturale); (f) *cadrul astral* (astrele fiind, în concepţia mitologică, nu corpuri cereşti, ci „luminători" pendenţi de voinţa patronală a anumitor zei, locuinţe divine, iar uneori chiar formele vizibile de întruchipare a zeilor); (g) *elementele* (apa în toate ipostazele ei inerte sau active, focul viu şi apoi cel tehnic, focul cosmic şi cel meteorologic, pămîntul static şi dinamic, fertil şi distrugător, aerul ca formă de mişcare cerească şi ca regenerator perpetuu al vieţii, alteori ca tampon între pămînt şi cer, în fine, mai rar, eterul, element al straturilor cereşti divine, constituind încă în observaţia primitivă un ansamblu de condiţii esenţiale ale existenţei cosmice).

Miturile cosmografice includ întregul cadru divin, adică pe zei şi locuinţele lor universale: (a) *teogonia* (poate cel mai straniu dintre actele mitice, întrucît zeii înşişi se autocreează sau sînt creaţi, multiplicarea lor aparţinînd unei concepţii ulterioare, influenţate probabil de endogamia tribală şi apoi de diviziunea profesională a îndeletnicirilor omeneşti); (b) *panteonul* (sau totalitatea zeilor — cu număr variabil după epocă şi zonă geografică—fluctuînd între monoteismul rigid, unde zeii şi sfinţii devin accesorii tehnice sau divinităţi subalterne ale unui singur zeu teologic admis ca suprem, şi amplitudinea elastică a politeismului numărînd, de pildă, în religia romanilor peste 30 000 de zeităţi); (c) *lumile coexistente* (de obicei trei fundamentale: cerul, pămîntul şi subpămîntul, adică lumea divină, cea umană şi cea demonică, dar în unele mitologii şi mai multe:

la scandinavi, nouă; de asemenea, şi anumite lumi paralele, parahumane, neconfirmate însă de vreuna din teologii şi conservate mai cu seamă în folclorul mitologic).

Miturile transcendentale, consacrate de omul primitiv elucidării contradicţiilor existenţiale aparente, pe care el nu le acceptă decît ideal: (a) *eroul arhetipal* (nu strămoşul totemic, ci modelul de la care porneşte şirul, un model absolut şi deci inegalabil, de aceea şi divinizat); (b) *suprastructura demonologică* (reprezentînd transferul în mitologie a credinţei animiste în duhurile şi în demonii care ar guverna universul — integral ca şi în detaliile palpabile); (c) *destinul* (ca lege în sine sau sistem de legi implacabile şi întrepătrunse, supunîndu-şi întregul univers, pînă la detalii, omul şi omenirea şi chiar zeii); (d) *universul dual* (conceptul diviziunii lumii în principii antagonice, care completează în mod necesar întregul: lumină-întuneric, căldură-frig, mişcare-repaus, mascul-femelă, viaţă-moarte şi, în ultimă analiză, bine-rău); (e) *simbolurile condiţiei umane* (aspiraţia omului de a-şi depăşi condiţia, de obicei prin imitarea unor valori ambientale: de pildă, zborul icaric, care nu este decît traducerea alegorică a invidiei omului faţă de pasăre, dar nu şi înţelegerea deosebirii structurale); (f) *viaţa şi moartea* (ca antiteză acută supremă în care miturile nu admit totuşi termenii antitezei, preferînd ideea de stări diferite ale aceleiaşi existenţe, întrucît thanatofobia conceptuală, care traduce instinctul de conservare, nu scuteşte de suferinţa întrebării nici o fiinţă gînditoare); (g) *aria timpului* (timpul uman mensurabil şi timpul divin, deci numenal, înaintea acestora şi după ele, unele mituri admiţînd şi absenţa timpului, adică nimicul cvadridimensional, ca în mitul cobrei primordiale Ananta).

Bineînţeles, nici o clasificare — şi nici aceasta propusă de noi — nu atinge ultima rigoare; categoriile de mituri adesea se interferează. Tocmai de aceea, pentru economia mai raţională a unei antologii de mituri esenţiale se impune un mod funcţional de clasificare. Astfel, miturile complexe cu un anume echilibru epic nu sînt expuse riscului fragmentării exagerate. Din acest unghi, putem reclasifica miturile reţinînd şase mari categorii: ***cosmogonia***, ***elementele***, ***panteonul***, ***arhetipurile***, ***destinul***, ***spaţiul şi timpul.***

Deci, dacă mitologia, considerată ca totalitate a miturilor omenirii sau ale fiecărui popor în parte, e constituită dintr-un sistem epic în genere unitar, care se alcătuieşte începînd din stadiul inocent al culturii primitive pînă în momentul istoric al apariţiei civilizaţiei tehnice şi a formelor ei de gîndire abstractă, adică pînă în etapa absorbirii şi codificării întregului sistem mitologic de către religie (ca şi de gîndirea filosofică), putem spune că într-adevăr mitologia este o încercare de a cunoaşte absolut universul vizibil şi cel presupus; şi prin urmare nu e greu să întrezărim în acest sistem unitar o filosofie care include un demers mistic, dar şi o ştiinţă care exclude experimentul şi confruntarea. Mitologia operează cu mijloace nesupuse verificării experimentale, ele fiind cuprinse într-un sistem de referinţă al cărui mobil este actul magic, iar sistemul ei de gîndire se manifestă prin tendinţa formelor epice concrete către abstracţii, ca şi către toate fenomenele superioare punctului de observaţie. Pornind de la situaţia psihosocială dată, fenomenele sînt explicate uneori simbolic, dar de regulă nici un mit nu îngăduie explicaţia. Comparabilă cu ştiinţa ca efort al cunoaşterii, mitologia totuşi se deosebeşte fundamental de ştiinţă prin metodă, ca şi prin rezultatele urmărite şi obţinute, căci în vreme ce ştiinţa este un efort de evoluţie, mitologia este un efort de involuţie.

Examinînd separat mitologiile diferitelor comunităţi etnice, trebuie să remarcăm că fiecare din ele îşi are propria personalitate ce oglindeşte sau mai degrabă refractă concepţia arhaică asupra zonelor obscure din om şi din univers, cultivată de poporul, tribul, grupul uman constituit spiritual în temeiurile mitologiei respective.

Din nefericire pentru mitolog, cele mai multe dintre marile mitologii au ajuns pînă la noi în transcripţii cu tendinţe literare (*Poemul lui Ghilgamesh*, *Mahabharata*, *Iliada*, *Odiseea*, *Theogonia*), magice (*Cartea Morţilor*), teologice (*Enuma elish*, *Biblia*, *Avesta*), filosofice (*Vedele*, *Upanishadele*, dialogurile platoniciene *Kritias* şi *Timaios*), istorice (*Huainantsé*, *Kojiki*, *Popol Vuh*), enciclopedice (*Cartea munţilor şi mărilor*), folcloristice (*Edda Veche*, *Kalevala*), chiar etnografice (miturile populaţiei *maori*), ori numai în fragmente de referinţă incertă, risipite prin scrierile vechilor istorici şi poeţi (mitologia Daciei, miturile

slavilor). De aceea, fiecare mitologie a fost treptat și migălos reorganizată și constrînsă de copiști, traducători, poeți, istorici, filosofi, etnografi, folcloriști și mai cu seamă de teologi, supusă unor complicate operații de triere, interpolare, repliere filosofică, resistematizare istorică, restilizare literară, canonizare teologică; dar în mai toate cazurile s-au recompus mitologii care, oricît de fidele „revelației tradiționale", au devenit subalterne concepției altei civilizații, altei culturi, altei epoci, depășind adesea nemăsurat concepția și timpul creatorilor acelor mituri.

În procesul de contaminare a miturilor originare, putem deosebi trei forme principale: *sincretismul*, care duce la un joc combinatoriu spontan, ca o consecință a transmiterii orale a miturilor de la o epocă la alta, dintr-o zonă geografică în altă zonă, dar și ca o consecință implicită a lacunelor memoriei, a confuziilor generate de ignoranță și sărăcie cu duhul, spre a nu mai vorbi de înclinarea structurală a ființei omenești către comparație și hipertrofie; *eclectismul teologic* — un fenomen de atelier, izvorînd din urmărirea deliberată a unor teze doctrinare speciale ce impun modificări canonice sprijinite pe eliminări, interpolații și rescrieri; în fine, faptul că miturile au ajuns adesea în stare de mitografii se datorește operației — conștiente sau nu — de *literaturizare*, care face din mit un monument literar cu punctul de sprijin în nucleele originare, ca într-o materie primă alimentînd abundența de alegorii, simboluri, hiperbole și chiar pastișe.

Tocmai pentru că nu mai avem la îndemînă, în cea mai mare parte, decît mitografii, deci repovestiri în primul rînd literare (chiar dacă scopul naratorilor era mai ales teologic), miturile au și fost privite de multe ori ca literatură; dar aceasta ar însemna că literatura e o mitologie sau că mitologia a străbătut un drum atît de lung spre a deveni literatură!

Clasificarea mitografiilor este mai dificilă chiar decît clasificarea miturilor, întrucît mitografiile de care dispune cercetătorul contemporan sînt ele însele fie transcripții literare ori filosofice dintr-un timp intermediar, fie compendii, dacă nu chiar complicate aglomerări tematice de mituri reconstituite empiric de către diverși comentatori din antichitate. Totodată, personajele mitologice și acțiunile lor sînt uneori cumularde: absorbind etape mitice

diferite, ele se topesc în mitografii artistice, teologice sau filosofice, pentru a sluji unor scopuri ulterioare formării miturilor originare, de alură forțat unitară.

Studiile filologice, stabilind datele convențional certe ale copiilor manuscrise tîrzii și chiar datele probabile ale elaborării versiunilor originale ale unor mitografii (îndeosebi cadrul spiritual al elaborării), au acordat mai puțină importanță surselor orale ale tradiției ce inspiră mai totdeauna mitografiile, adică materiei miturilor primordiale care nu s-au conservat și nu se pot restitui decît prin confruntarea variantelor existente. Problema a putut fi rezolvată în parte abia prin extinderea metodelor mitologiei comparate, prin analiza structurală a miturilor și printr-o minuțioasă raportare a lor la protoistoria omenirii.

Sîntem puși mereu în situația gingașă de a vorbi despre mituri, citînd mai ales mitografii. Știm bine că miturile, așa cum le cunoaștem azi, sînt forme stratificate, iar operația de redescoperire a miezului originar nu e ușoară; dar și atunci cînd acest miez pare aproape irosit prin strivire, el este corupt numai aparent, căci de fapt straturile alternative de cocleală și lustru ce s-au suprapus peste el în lungul timpului îl ascund, îl sufocă, însă nu-l pot distruge. Ceea ce în tradiția religioasă era numit revelație inițială, de fapt tiparul mitului originar, se află în acest miez. Cînd încercăm descifrarea mentalității sociale și a concepției despre universul palpabil și abstract al fiecărui popor, după miturile sale, nu vom uita că, totuși, din alt punct de vedere, colecția de mituri a omenirii este o sursă mai mult decît accesorie pentru explorarea trecutului foarte îndepărtat, adică a acelui trecut asupra căruia, cînd chiar și arheologia tace, nu mai posedăm decît ipotezele paleontologilor și antropologilor, care însă nu pot și nu încearcă să explice esența spirituală a protoistoriei umane; iar mitologia devine o paraistorie care sugerează construirea unor modele probabiliste ale trecutului îndepărtat și operația e posibilă așa cum este posibilă construirea modelelor probabiliste ale viitorului îndepărtat. Poate mai mult ca oriunde criteriul lui Umberto Ecco este aplicabil în lectura miturilor, ele fiind într-adevăr opera cea mai deschisă interpretării libere, chiar dacă consti-

tuie opera cea mai închisă în exercițiul cultual al repetării actelor mitice de obîrșie.

Așadar, prin aglomerarea noțiunilor abstracte și stranii laolaltă cu noțiunile concrete ale etapelor istoriei societății omenești, prin înfășurarea acestei materii mixte peste nucleele enigmatice ale timpului primordial și prin simbolismul cu luciu schimbător al ultimului înveliș, miturile rămîn mereu neepuizate, mereu incerte și mereu reinterpretabile, cu cît sînt mai vechi și cu cît fac parte mai organică dintr-o concepție sau alta despre univers, nesimilară concepțiilor moderne.

Iată de ce antologia noastră, dorindu-se o carte de informare, cedează mai mult spațiu selecției clasificate a miturilor esențiale, decît interpretării lor.*

V.K.

* Deși nu este o lucrare filologică, antologia noastră a evitat orice libertăți de traducere; toate textele sînt riguros verificate sau retraduse fie după originalele eline, latine, slavone, fie după versiunile științifice moderne ale unor autorități în sfera de specialitate. În felul acesta, sperăm că am ocolit o mare parte din erorile canonice, deliberate sau nu, din licențele poetice ale traducătorilor stiliști, ori din inadvertențele unor tălmăciri mai puțin exigente față de sunetul originar. O parte din izvoare se indică în bibliografie. Numele mitologice se dau în transliterații rîvnind să sugereze cît mai fidel rostirea originală: cele scrise de mitografi cu alfabet latin le-am menținut ca atare (desigur, și numele precolumbiene ce se transcriu tradițional după sistemul hispano-portughez); la cele slave am folosit o grafie fonetică, iar pentru toate celelalte, am adoptat transliterația engleză, fiind cea uzuală astfel: (*Imix Che* se va citi „imiș cé", iar *Hsi Wang Mu* — „sì uang mù"); am evitat de asemenea romanizarea numelor helenice, dar am menținut forma ortografică românească tradițională pentru puținele nume consolidate prin uz (de ex. Homer).

COSMOGONIA

Nici una dintre mitologiile cunoscute ale omenirii nu evită mitul dublului act creator inițial, al universului și al omului. Iar dacă zeii apar adesea și ei din nimic anume ca să urnească timpul și să facă ordine în haosul primordial, miturile creației privesc aceasta drept o mișcare dictată de o perfectă finalitate. De fapt, actul mitic al începutului se compune din trei operațiuni divine (concomitente sau, mai ales, succesive): teogonia, cosmogonia și antropogonia. De la o mitologie la alta, diferă metodele și materia primă, uneori și durata creației.

Miturile creației universului din haos descriu o activitate divină de selecție și clasificare, unde lumina e fie despărțită de beznă, fie decantată, cerul e smuls din îmbrățișarea cu pămîntul, timpul se dislocă din inerția netimpului, fiind pus în mișcare printr-un impuls cinetic; haosul primordial e închipuit ca o monstruoasă ființă androgină sau ca o pereche de principii (masculin și feminin); dar, în cele mai multe mituri, nu e decît un monstru acvatic (oceanul primordial), poate, dintr-o intuiție omenească timpurie, că apa este esențială în compunerea organismelor vii și că este elementul cel mai abundent pe pămînt.

În alte mituri, creația se efectuează prin rostirea primului cuvînt magic: un logos creator (verbul, adică acțiunea) care fie că organizează, treptat ori spontan, materia haotică, fie că iscă totul dintr-un nimic preexistent, de unde lumea ia ființă după ce e numită; zeul care rostește verbul este divinitatea creatoare supremă sau o divinitate personificînd cuvîntul în sine, adică starea numenală a acțiunii.

Există însă și niște interesante mituri ale nașterii lumii dintr-un ou inițial; acestea au fost fără îndoială influențate de observarea ieșirii din ou a puiului de pasăre, șarpe sau broască. În plus, unele mitologii deduc din atare cauzalitate cosmogonică și forma ovoidală a universului mitic.

Mult mai rar, totuși cu atît mai fascinant, este mitul creației cinetice: un zeu african imprimă un impuls haosului primordial din a cărui rotire tot mai accelerată se formează un ou gigantic, despicat de la sine în două jumătăți, ca sub

acțiunea unei forțe centrifuge; iar cele două jumătăți, devenind cele două principii contrare, rotindu-se mereu una în jurul alteia, mențin echilibrul în univers.

Aproape toate cosmogoniile se bizuie pe conceptul dual al existenței generale, opera cosmogonică urmărind (sau numai neocolind) mereu această finalitate de echilibru.

Miturile cosmogonice mai tîrzii, dintre care unele se referă la o a doua creație a lumii (de obicei reclamată de starea de dezastru a primei lumi, distruse de potop sau de alte catastrofe cosmice), imită adesea creația mitică primordială sau, mai concret, folosesc variantele ei într-un cadru nou, spre a da un temei teologic unei politici terestre de edificare a unei cetăți sau de consolidare a unui imperiu.

Cu totul altă alură capătă creațiile și distrugerile succesive, care sînt cosmogonii ciclice izvorîte probabil din neîncrederea unor grupuri umane în noțiunea de eternitate; caracterul ciclic al cosmogoniei este preferențial în mitologia vedică (erele yuga) *și în cea nahuatlă (erele numite* sori); *aici, interpretarea curentă se referă la imitația morții și a resurecției ciclice a naturii vegetale și animale, deși unii comentatori au presupus că pulsația universului a fost intuită, dacă nu chiar cunoscută, din vreo tradiție pierdută.*

Teogonia stă totdeauna în raport direct cu miturile cosmogonice, dar nu în toate mitologiile zeii precedă cosmogonia ca autori ai ei; e drept, cele mai multe mituri acordă zeilor primordiali (care apoi devin creatori și stăpîni supremi ai creației) funcția cauzală. Uneori însă (ca în miturile vedice mai vechi), ciclurile creație-distrugere aparțin unei perechi antagonice divine, nu neapărat în relația morală bine-rău. Sînt și mitologii unde zeii fundamentali apar precosmogonic, fiind ei înșiși întîiul rezultat fie al creației teogonice dintr-o mamă divină supremă, fie al autocreației.

Firește că nici unul din miturile creației lumii nu concepe cosmogonia neurmată de actul important antropogonic, întrucît crearea omului este văzută aproape în toate cazurile drept scopul principal al lumii.

Dacă, pe de o parte, din miturile creării omului primordial se pot detașa două principii funcționale (modul artizanal al confecționării omului de către zei și tendința omului

creat de a se emancipa de sub tutela divină), pe de altă parte, miturile lumii au o largă varietate de metode antropogonice, iar întrucîtva şi de scopuri.

Materia antropogonică nu e prea diferenţiată; omul htonic, plămădit din lut, tină sau pulbere eterogenă, apare cel mai frecvent; divinitatea creatoare insuflă viaţa în nările ori în gura operei inerte, amestecă aluatul de pămînt cu propriul sînge divin, mai rar cu apa primordială, ori lipeşte acest lut moale pe un schelet din crengi de arbori; alte antropogonii descriu apariţia fiinţei umane iniţiale din oul primordial; dar sînt şi mituri care derivă omul din plante (frasin, porumb, cocotier), numai formele humanoide inferioare ivindu-se, în unele mituri ce aparţin probabil epocii străvechi a litolatriei, din pietre. În miturile totemice ale triburilor primitive, oamenii coboară din strămoşul arhetipal, care poate fi insectă, mamifer, plantă, pasăre, reptilă.

Aşa cum există cicluri cosmogonice, există şi mituri ale antropogoniei repetate: acestea, deşi nu prea numeroase, sînt mai ciudate, întrucît duc la omul experimental, făcut şi refăcut fie pînă la satisfacţia reuşitei, fie pentru că divinitatea la un moment dat abandonează atelierul. Actul antropogonic din mitologia maya e poate cel mai expresiv: omul animalic, omul inconsistent, din pulbere, omul din lemn şi, în fine, forma umană fixată ca formă perenă. Şi alte mitologii vizează etape experimentale (succesiunea de pădureni, oameni păroşi, oameni din lut fixat pe schelet vegetal), ascendente calitativ şi descendente cantitativ (mai ales apocrifele biblice se referă, ca mai tîrziu miturile eline, la primordialitatea giganţilor).

Există şi forme mai rare cu o structură antropogonică particulară: androginul, despicat prin operaţie divină spre a se constitui perechea umană, apoi omul rebutat, care nu dispare, cum se întîmplă cu formele inferioare din ciclurile experimentale, ci coexistă izolat.

Mult mai plată este viziunea mitică a scopurilor antropogoniei (deşi aici se prea poate să fi intervenit optica teologică mai tîrzie): omul a fost făcut mai ales pentru a glorifica

divinitatea creatoare sau pentru a munci în locul zeilor; dar, deopotrivă, omul a fost destinat să devină terenul duelului între bine şi rău, între principiul divin şi principiul demonic. Sînt totuşi alte două viziuni de un caracter mai demn: omul beneficiar al lumii create şi factor echilibrator şi omul perfectibil tinzînd spre starea dumnezeiască.

Se remarcă însă în mai toate miturile antropogonice că, după crearea sa, deşi pîndit, dirijat, ameninţat, pedepsit sau răsplătit de divinitate, omul este lăsat în voia lui, emanciparea fiindu-i osîndită, nu şi interzisă de fapt.

ENUMA ELISH: REORGANIZAREA LUMII

Cea mai amplă şi mai bine conservată cosmogonie mitografică a Mesopotamiei (cu titlul curent în zonă şi epocă, după primele cuvinte: *enuma elish* — cînd sus) conţine, topite laolaltă, mituri mai vechi şi mai noi, adaptate riguros unui canon teologic impus probabil de reforma politică a regelui Hammurabi[1]. Firul mitic principal rezidă în actul creaţiei lumii efectuat de zeul Marduk prin dezmembrarea monstrului *Tiamat* (principiul feminin al apelor sărate primordiale, deci al oceanului mondial) după despărţirea din amestecul cu apele dulci reprezentate de *Apsu* (principiul acvatic masculin); obîrșia acestui mit se găseşte în Sumer (apa primordială divină Nammu zămisleşte, fără intervenţie bărbătească, un munte monstruos al cărui temei e glia Ki şi al cărui pisc e cerul An). Cînd peste structura veche, consacrată luptei elementelor, s-a suprapus stratul teologic, ascunzînd într-o alegorie politica totalitară impusă de Hammurabi în reforma sa religioasă, opera atribuită noului zeu global *Marduk* s-a numit a doua creaţie a lumii, iar poemul cosmogonic *Enuma elish* a început să fie recitat solemn, la fiecare an nou, de către marele preot din Babilon, în templul E-Saggila; cum anul nou cădea primăvara, cosmogonia narată se suprapunea simbolic sărbătoririi renaşterii ciclice a naturii. Reorganizarea divină săvîrșită de Marduk în cer trebuia, aşadar, să fie considerată drept modelul arhetipal al reorganizării umane operate de Hammurabi pe pămînt.

I

Cînd sus cerul nu era [încă] numit, cînd jos pămîntul nu avea nume, iar Apsu cel dintru început, din care se vor naşte zeii, şi născătoarea Tiamat care îi va zămisli pe toţi, îşi amestecau în una singură toate apele lor, cînd păşunile nu erau înţesate, nici desişuri de trestii nu se zăreau, atunci cînd încă nici unul dintre zei nu se ivise, nici nu era numit cu vreun nume, nici înzestrat cu vreo ursită, din sînul acestora au fost zeii creaţi. Lahmu, Lahamu s-au ivit. Ei cei dintîi au avut nume. După ce aceştia au crescut şi s-au împlinit, au fost zămisliţi Anshar şi Kishar, fiind

mai presus decît ceilalți. Zilele lor au fost lungi, anii li s-au adăugat, Anu le-a fost fiu, deopotrivă, părinților săi. Anshar l-a făcut pe Anu, întîiul său născut, aidoma sieși. Tot astfel Anu zămisli pe Nudimmud, după chipul și asemănarea sa. Nudimmud a fost, pentru părinții săi, Suveranul: înțelept, cu mare chibzuință și vînjos în putere, mai puternic chiar decît Anshar care îl zămislise pe tatăl său, el era fără pereche printre zei, care erau tovarășii lui. Atunci zeii, tovarășii lui, s-au unit întru totul și, ațîțați, au buimăcit-o pe Tiamat, au tulburat sînul Tiamatei cu larma lor, au vîrît groaza în lăcașurile de sus, și Apsu n-a auzit potolindu-se răcnetul lor. Deși Tiamat rămăsese mută în fața lor, de faptele lor îi era silă: purtarea lor nu era bună, chiar dacă erau binevoitori.

Atunci Apsu, zămislitorul marilor zei, îl chemă pe Mummu, crainicul său, și îi spuse: «Mummu, crainic ce încînți inima mea, vino și hai s-o căutăm pe Tiamat!». Ei purceseră și lîngă Tiamat poposiră. Și ținură sfat cu privire la zei, întîii lor născuți. Luînd cuvîntul, către Tiamat grăi cu voce tăioasă: «Mi-e silă de purtarea lor, ziua eu stau fără odihnă, noaptea fără somn. Vreau să nimicesc, să spulber zarva lor, ca să domnească liniștea și noi amîndoi să putem dormi!» Cînd Tiamat auzi aceste cuvinte, ea izbucni de mînie și răcni la soțul ei. Ea țipă dureros, furioasă că era singură, și strecură îndoiala în inima lui: «De ce să nimicim ceea ce am făurit tot noi? Oricît de aducătoare de mîhnire le-ar fi purtarea, să fim îngăduitori!» La rîndul său, Mummu vorbi spre a-i da dreptate lui Apsu. Vorbele lui Mummu au fost ale unui sfetnic lipsit de bunăvoință: «Spulberă, părinte, zarva acestei purtări, ca să ai ziua odihnă iar noaptea somn!». Auzindu-l, Apsu se învioră, i se lumină fața la tot răul ce îl gîndise împotriva zeilor, a fiilor săi. El cuprinse cu brațul grumazul lui Mummu, care se așeză pe genunchii lui ca să-l sărute.

Tot ce chibzuiseră dînșii în adunarea lor fu spus zeilor — întîilor născuți. Cînd pricepură, zeii se cutremurară de deznădejde, apoi se cufundară în tăcere și rămaseră muți. Dar cel mai vioi la minte, înțeleptul, dibaciul Éa care știe orice, făuri un plan pentru scăparea lor. El urzi și puse la cale un plan întreg împotriva lui Apsu. Curatul său descîntec îl făcu, dibaci, să aibă toată puterea asupră-i. Dădu glas[acestui descîntec] și (pe Apsu) îl domoli între ape:

somnul îl cuprinse și el adormi adînc. Éa îl sili pe Apsu să adoarmă și cuprins să fie de somn, în vreme ce Mummu, sfetnicul, stătea țeapăn de nesomn. Atunci Éa îl dezbrăcă, îi scoase coroana, îi răpi această splendoare dumnezeiască și și-o puse sieși pe cap. Îl înlănțui pe Apsu și îl osîndi la moarte. Îl întemniță pe Mummu și trase zăvorul după el. Apoi, peste Apsu, el își alese lăcașul; îl înșfăcă pe Mummu și îl vîrî în ștreang. După ce i-a ferecat în lanțuri și i-a supus pe cei ce voiseră să-i pricinuiască vătămare, Éa se ridică în triumf peste vrăjmașii săi și, senin, se odihni în iatacul său; și numindu-și *Apsu* acest [iatac], el își hotărî altarele în locul acela, întemeind pentru sine sfînta sfintelor. Éa, împreună cu soața sa Damkina, își statornici acolo mărirea regală.

În acest sanctuar al destinelor, în sfîntul locaș al chipurilor dintru început, cel înțelept între înțelepți, cel mai învățat dintre zei, Domnul — fu zămislit: în sînul lui *apsu*[2] se născu Marduk, din sînul preacuratei *apsu* se născu Marduk. Éa, părintele său, îl zămislise și Damkina, muma sa, de la el l-a născut.

El supse la țîța zeițelor. Straja care l-a străjuit îl umplu de măreție grozavă. Măreață îi era statura, sclipitoare privirea, bărbătească nașterea sa: dintotdeauna a fost el vînjos. Văzîndu-l Anu, cel care îi zămislise tatăl, s-a înveselit, s-a luminat și inima i s-a umplut de bucurie. Ca să ajungă desăvîrșit, a avut parte de o îndumnezeire fără seamăn și mai presus de ceilalți a fost preamărit, în toate fiind mai presus decît ei: uluitor de minunată îi era statura lui mare, cu neputință de socotit cu gîndul și greu de închipuit! Patru erau ochii lui, patru urechile sale. Cînd își mișca buzele, țîșneau văpăi de foc. De patru ori îi era mai puternic auzul și tot așa ochii săi vedeau totul în orișice. Preamărit printre zei, el avea statura mai înaltă și mădulare uriașe avea din naștere, mai presus ca oricare: «Mariyutù, Mariyutù, fiu al Soarelui, Soare al zeilor!» Înveșmîntat în splendoarea celor zece zei, semeț își împodobise capul, și cincizeci de spaime se îngrămădiseră pe el. Atunci Anu zămisli și născu patru vînturi pe care i le dete în mînă. El a creat pulberea silind furtuna s-o poarte; și talazul tot el îl stîrni ca s-o tulbure pe Tiamat; tulburată, Tiamat s-a zbătut cu neliniște ziua și noaptea, [iar] zeii erau bătuți de vînturi fără răgaz. În sinea lor, ei au urzit

un gînd rău și mumei lor Tiamat așa i-au vorbit: «Cînd pe îndrăgitul tău Apsu ei l-au ucis, tu n-ai sărit să-l ajuți, ci ai rămas tăcută. Uite că Anu a făurit patru vînturi de groază, sînul tău e tulburat cu totul și noi nu putem să dormim. Oare nu l-ai simțit în inima ta nici pe îndrăgitu-ți Apsu, nici pe Mummu cel aruncat în lanțuri? Însingurată, numai tu ai rămas. Nu ești tu maica noastră? Tu te zbați, cuprinsă de tulburare! Și noi, care am rămas fără căpătîi, oare nu-ți mai sîntem dragi? [Uite, de nesomn] ochii noștri sînt arși. Ridică-ne jugul [ce ne apasă] fără încetare, să putem și noi odată dormi! Înfrîn[ge-i pe ei], răzbună-i pe Apsu și Mummu, [învinge-ne dușmanii], prefă-i în năluci!»

Tiamat fu încîntată de aceste cuvinte: [«Cum chiar voi v-ați gîndit], să stîrnim furtuni!» [Și mai veniră] în tabăra ei zeii [care urziseră] răul împotriva zeilor zămislitori. Ei veniră [grămadă], se repeziră alături de Tiamat, furioși, avînd numai gînduri rele, zi și noapte fără oprire, și sînt gata de luptă, tropăind de turbare. Ei țin sfat să chibzuiască războiul. Muma lui Hubur, care plăsmuiește orișice chipuri, făcu pe deasupra arme de neînvins, născu șerpi uriași cu dinți ascuțiți, cu fălci necruțătoare și cu venin în loc de sînge ea umplu trupurile lor; înfășură în spaime dragoni furioși, îi încărcă de splendoare făcîndu-i aidoma zeilor: «Facă-se nevăzute căile înfiorării, și cînd aceștia se vor năpusti, să nu dea îndărăt!» Și ea scoase la iveală [hidra] Bashmù, pe dragonul sălbatic, și pe Lahamu, leii-cei-mari, cîinii-spumegînzi, și pe omul-scorpion, artăgoșii demoni ai furtunilor, pe omul-pește și capricornul, avînd cu toții arme necruțătoare și fiind neînfricați în bătălie. Atotputernice îi sînt dorințele și neînduplecate. Și în adaos ea a plăsmuit unsprezece [monștri] în locul lui Apsu. Dintre zeii care erau întîii ei născuți și alcătuiau neamul ei, dînsa îl înălță pe Kingu: anume pe el îl făcu ea mai mare peste ceilalți; ea dete pe mîinile lui căpitănia oștirii, rînduielile neamului, ridicarea armelor pentru luptă, năvala de asalt și rangul de împărțitor suprem al prăzilor de război, și îl așeză în scaunul cu măciulii. «Am rostit pentru tine un descîntec, te-am făcut cel mai mare în adunarea zeilor, ți-am încărcat mîna de putere domnească asupra tuturor zeilor. Fii așadar cel mai mare, iar mie singurul soț! Preamărească-se numele tău mai presus de

al tuturor Anukki[3]!» Dînsa îi dete tăbliţa destinelor şi o atîrnă pe pieptul lui: «Fie neschimbate poruncile tale şi statornice [cuvintele ce le rosteşti]!» Îndată ce Kingu a fost preamărit şi a dobîndit dumnezeirea supremă, astfel [le-a statornicit] zeilor, fiilor săi, soarta: «Vorbele gurii voastre [să stingă] focul, veninul vostru îngrămădit să zădărnicească puterile covîrşitoare!»

II

Cînd Tiamat săvîrşi întreaga măsură a lucrării sale, ea rîndui bătălia împotriva zeilor, vlăstarele ei: spre [a-l răzbuna] pe Apsu, Tiamat săvîrşi răul ea însăşi. Lui Éa i se dezvălui cum îşi înarmase ea bătălia. Auzind asemenea veste, Éa păstră liniştit tăcere şi stătu fără a scoate o vorbă. După ce, chibzuind, îşi potoli mîhnirea, el se îndreptă spre Anshar, părintele său. Aflîndu-se dinaintea lui Anshar, a tatălui care îl zămislise, i-a spus vorbă cu vorbă tot ce urzise Tiamat: «Tată, Tiamat — cea care ne-a născut — ne urăşte. Ea şi-a alcătuit o ceată şi turbează de furie. Toţi zeii s-au îndreptat către ea şi i s-au alăturat pînă şi cei zămisliţi de tine: în jurul Tiamatei s-au înghesuit cu toţii, grămadă. Înfuriaţi şi numai cu gînduri rele, ei duc o bătălie fără răgaz, zi şi noapte, tropăind şi turbînd. Au ţinut sfat spre a se pregăti de război. Muma lui Hubur, cea care a făurit toate formele, pe deasupra a mai făcut şi arme fără greş, a fătat şerpi uriaşi cu colţi ascuţiţi, cu fălci neînduplecate, şi cu venin în loc de sînge a umplut trupurile lor, a împodobit cu spaime dragoni furioşi şi i-a încărcat de splendoare făcîndu-i să pară aidoma zeilor: «Facă-se nevăzute căile înfiorării şi cînd aceştia se vor năpusti, să nu dea îndărăt!» Şi ea a scos la iveală [hidra] Bashmù, pe dragonul sălbatic şi pe Lahamu, leii-cei-mari, cîinii-spumegînzi şi pe omul-scorpion, arţăgoşii demoni ai furtunilor, pe omul-peşte şi capricornul, toţi cu arme necruţătoare şi neînfricoşaţi. Atotputernice îi sînt dorinţele şi neînduplecate. Şi în adaos ea a plăsmuit unsprezece [monştri] în locul lui Apsu. Dintre zeii care erau întîii ei născuţi şi alcătuiau neamul ei, dînsa l-a înălţat pe Kingu: anume pe el l-a făcut ea mai mare peste ceilalţi; a dat pe mîinile lui căpitănia oştirii, rînduielile neamului, ridicarea

armelor pentru luptă, năvala de asalt și rangul de împărțitor suprem al prăzilor de război, și l-a așezat în scaunul cu măciulii: «Am rostit pentru tine un descîntec, te-am făcut cel mai mare în adunarea zeilor, ți-am încărcat mîna de putere domnească asupra tuturor zeilor. Fii, așadar, cel mai mare, iar mie singurul soț! Preamărească-se numele tău mai presus de al tuturor Anukki!» Dînsa i-a dat tăblița destinelor și a atîrnat-o pe pieptul lui: «Fie neschimbate poruncile tale și statornice [cuvintele ce le rostești]!» Îndată ce Kingu a fost preamărit și a dobîndit dumnezeirea supremă, astfel [le-a statornicit] zeilor, fiilor săi, soarta: «Vorbele gurii voastre [să stingă] focul, veninul vostru îngrămădit să zădărnicească puterile covîrșitoare!».

[Anshar, ascultînd] vestea că (Tiamat) se înfuriase atîta, [își lovi coapsa] și își mușcă buza. [Tulburat era] sufletul său, iar inima sa — fără odihnă. [Vorbindu-i lui Éa], întîiului său născut, el izbucni în strigăt: «[Tu îi vei fi] în luptă vrăjmaș. Tu vei îndura [uneltirile] pe care ea le va urzi în jurul tău: [tu l-ai legat în lanțuri pe Mummu], tu l-ai ucis pe Apsu: unde [să găsim pe cineva afară de tine] care să se împotrivească înfuriatei [Tiamat]?» (*lacună*).

Éa luă cuvîntul [și zise]: «[Tu], inimă de nepătruns, care hărăzești soarta, [cine] are puterea de [a crea] și a distruge, [o, Anshar, inimă] de nepătruns, care hărăzești soarta, [cine] are puterea [de a crea și a distruge, de a înfăptui] ceea ce ai rostit, întocmai așa precum și noi dorim?» (*text deteriorat*).

Fiului său [Anu] aceste [cuvinte] i-a spus: «[Fiule], iată arma de moarte a vitejilor, a cărei putere e [mare] și necruțătoare lovitura. Așadar să te înfățișezi Tiamatei, ca să se potolească sufletul ei și inima să i se moaie. Dacă ea nu ascultă cuvintele tale, roag-o stăruitor în [numele] nostru să se potolească!» Cînd [Anu] auzi chemarea părintelui său Anshar, porni la drum spre Tiamat și își urmă calea. Anu merse acolo. Cînd pricepu gîndul Tiamatei, [teama i se cuibări în] piept, și el se întoarse din drum. [El se înapoie la] Anshar, părintele care-l născuse, [și luînd cuvîntul] îi zise: «Tată, n-am fost în stare: ea e mai

[tare] ca mine (*lacună*)» Anshar rămase tăcut și, privind în pămînt, gemu, [întors] către Éa, clătină din cap. S-au adunat laolaltă toți Igigi, toți Anukki; buzele lor s-au strîns și [ei așteaptă șezînd] în tăcere: nici un zeu nu vrea să se întoarcă acolo ca s-o înfrunte pe Tiamat, [nici unul] nu va scăpa cu viață! Anshar, părintele marilor zei, [se întreba dacă] acela a cărui inimă e gata să dea ajutor, ca unul din același oraș ori din aceeași țară, nu va fi Marduk cel viteaz care să iasă biruitor în luptă? Éa îl chemă (pe Marduk) în taină și îi spuse dorința inimii sale: «Marduk, ascultă povața tatălui tău: tu, fiule, care-mi vei bucura inima, apropie-te de Anshar, vorbește-i [stăruind] pentru bătălie, stai drept; văzîndu-te, el se va liniști!» Domnul se înveseli la cuvintele tatălui său. El se apropie, ținîndu-se drept în fața lui Anshar. Cînd Anshar îl văzu, inima i se umplu de încîntare. El îl sărută pe buze și își alungă teama: «Părinte, nu ședea tăcut, deschide buzele tale, eu vreau să mă duc să împlinesc tot ceea ce inima ta [dorește]; care ins a ațîțat bătălia împotriva ta?» «Fiule, Tiamat care este femeie va porni înarmată împotrivă-ți!» «[Părintele meu] ziditor, înveselește-te și fii bucuros, în curînd tu vei fi acela care va zdrobi [ceafa] Tiamatei; [Anshar], ziditorul (meu), înveselește-te și fii bucuros, în curînd tu vei fi acela care va zdrobi [ceafa] Tiamatei!» «[Du-te,] fiule care cunoști toată știința și potolește-o pe Tiamat cu descîntecul tău cel sfînt, purcede iute înainte în carul furtunilor! [Dar dacă] ea nu va putea fi gonită, întoarce-te înapoi!» Domnul fu fericit de cuvintele părintelui său, inima lui era bucuroasă și îi spuse tatălui său: «Dacă eu însumi se cuvine să fiu mîntuitorul vostru, dacă trebuie anume eu s-o înlănțui pe Tiamat ca să vă scap vouă viața, adunați-vă în sfat și întăriți-mi covîrșitor ursita; în (sala sfatului) Upshukinnaku, toți laolaltă, așezați-vă veseli și fie ca eu, prin porunca mea, în locul vostru, să-mi hărăzesc mie însumi destinul; fie ca nimic din tot ce voi făuri eu însumi să nu poată fi schimbat; nimic să nu se poată înlătura sau preface din oricare poruncă a buzelor mele!»

III

Anshar luă cuvîntul şi crainicului său Kaka îi spuse aceste vorbe: «Kaka, tu, crainicul meu care îmi desfătezi inima, vreau să te trimit la Lahmu și Lahamu: tu ești dibaci cînd deslușești și puternic cînd cuvîntezi. Adună în fața mea zeii, părinții mei, să fie aduși aici toți zeii, pentru ca ei să-și dezlege limba, să șadă la ospăț, să mănînce grîne, să se adape cu bere tare, și lui Marduk, răzbunătorul lor, să-i hărăzească ursita. Porneşte, du-te, Kaka, înfățișează-te lor şi rosteşte-le întocmai ceea ce am să-ți spun: Anshar, fiul vostru, este cel care mă trimite, eu sînt cel pe care l-a însărcinat să vă aducă solia lui tainică; [iat-o]: Tiamat, cea care ne-a născut, ne urăşte. Ea şi-a alcătuit o ceată şi turbează de furie. [...] L-am trimis împotriva ei pe Anu, dar el nu i s-a putut împotrivi. [Chiar şi] lui Nudimmud i-a fost frică, și s-a întors îndărăt. Marduk, cel mai înțelept dintre zei, fiul vostru, vrea să se ducă acolo, el s-a hotărît dintr-o dată să purceadă spre a o înfrunta pe Tiamat. [Dar iată] cuvintele pe care mi le-a spus el: „Dacă eu însumi se cuvine să fiu răzbunătorul vostru, dacă trebuie anume eu s-o înlănțui pe Tiamat ca să vă scap vouă viața, adunați-vă în sfat și întăriți-mi temeinic ursita. În [sala sfatului] Upshukinnaku, toți laolaltă, așezați-vă veseli şi fie ca eu, prin porunca mea, în locul vostru, să-mi hărăzesc mie însumi destinul; fie ca nimic din tot ce voi făuri eu însumi să nu poată fi schimbat, nimic să nu se poată înlătura sau preface din oricare poruncă a buzelor mele!" Veniți aici în grabă şi încredințați-i fără zăbavă propriul vostru destin, spre a putea el merge să înfrunte pe groaznicul vostru vrăjmaș.»

Kaka purcese la drum și merse de-a dreptul către [sălașele] zeilor Lahmu și Lahamu, părinții săi. El se prosternă, sărută țărîna dinaintea lor, apoi se sculă şi, stînd drept, le grăi: «Anshar, fiul vostru, este cel care mă trimite pe mine, cel pe care l-a însărcinat să vă aducă solia sa tainică; iat-o: Tiamat, cea care ne-a născut, ne urăşte. Ea și-a alcătuit o ceată şi turbează de furie. [...] Veniți aici în grabă şi încredințați-i fără zăbavă propriul vostru destin [lui Marduk], ca să poată porni să-l înfrunte pe groaznicul vostru vrăjmaș.»

Auzind [acestea], Lahmu și Lahamu izbucniră în strigăte puternice, iar toți Igigi[4] se văitară îndurerați: «Ce s-a putut [petrece] neobișnuit, încît [Tiamat] să hotărască astfel în ce ne privește pe noi? Noi nu știm ce anume a săvîrșit ea!» Alergînd de-a valma, porniră (către Anshar) toți zeii cei mari care hotărăsc [soarta]. Ei ajunseră în fața lui Anshar, se umplură de bucurie, se îmbrățișară unii cu alții, [se așezară] la sfat, își dezlegară limba, [luară loc] la ospăț, mîncară grîne, se adăpară cu bere tare și își umplură coarnele cu dulce licoare. Trupurile lor erau ghiftuite ca să mai fi băut bere, erau moleșiți cu toții, inima lor era veselă; [și atunci] lui Marduk, răzbunătorului lor, ei îi hotărîră soarta.

IV

I se clădi o estradă princiară și acolo, de față cu părinții săi, se așeză dînsul spre [a primi] suveranitatea. «Iată, [îi spuseră ei], tu ești cel mai de seamă printre zeii cei mari, ursita ta nu are pereche, poruncile tale sînt [ca ale lui] Anu; o, Marduk, iată-te cel mai de seamă dintre zei, ursita ta nu are pereche, poruncile tale sînt [ca ale lui] Anu!»[...] [Zeii] se bucurară și îl slăviră [cu aceste cuvinte]: «Da, Marduk este regele!»; îi mai deteră sceptrul, tronul și semnul regal, îi dăruiră o armă fără pereche care abate dușmanii din drum [și îi spuseră]: «Purcede și curmă viața în Tiamat, și în locuri neștiute de nimeni sîngele să i-l poarte vînturile!»

Cînd zeii-părinți îi hotărîră [astfel] Domnului soarta, ei îl crutară de calea uceniciei și a supunerii. El își ciopli un arc și drept armă și-l hărăzi, încercă săgeata, întinse coarda. (Apoi) înălțînd buzduganul divin, și-l prinse la dreapta în șold, și alături atîrnă arcul și tolba, dinaintea sa puse fulgerul, și trupul și-l umplu cu văpaie arzătoare, făcu o rețea ca s-o împrejmuie pe Tiamat prinzînd-o înăuntru, și așeză în patru unghiuri, așa încît nimic din ea să nu scape, vîntul-de-miazăzi, vîntul-de-miazănoapte, vîntul-de-răsărit și vîntul-de-apus; strînse rețeaua care era darul părintelui său Anu, apoi făuri vîntul rău, furtuna, vîrtejul, vîntul împătrit, vîntul înșeptit, vîntul pustiitor și vîntul-fără-pereche. Vînturile acestea le-a slobozit

toate șapte odată; ele izbucniră din spatele său pentru a tulbura sînul Tiamatei. Domnul ridică Potopul, arma sa cea preaputernică. În carul aducător de groază el sui pe necruțătorii demoni-furtuni și înhămă un atelaj împătrit: «Ucigătorul», «Neînduplecatul», «Strivitorul», «Sprintenul»; buzele lor sînt desfăcute, dinții lor sînt purtători de otravă, ei nu cunosc oboseala, ei au fost învățați să doboare. La dreapta sa el puse temuta Luptă și Bătălia, la stînga Asaltul care împrăștie pe toți cei uniți în cîrdășie. El și-a pus o platoșă [trezind] spaima, iar pe coif (și-a pus) splendoarea [cu raze de] groază. Urmîndu-și drumul cel drept și mergînd înainte, Domnul purcese spre Tiamat, care izbucnise de furie. Între buzele sale el ținea formula magică și în mînă strîngea iarba care stinge otrava. În ziua aceea, alergau împrejurul său, alergau zeii, alergau împrejurul său zeii, părinții săi, zeii alergau! Apropiindu-se, Domnul privește în genunile Tiamatei și deslușește planul lui Kingu, soțul ei. Dar, privind-o, mersul îi șovăie, duhul îi slăbește, mișcările lui ajung fără noimă! Cînd zeii, aliații săi și ajutoarele sale, și-au văzut astfel eroul și căpetenia, li s-a tulburat văzul. Tiamat își slobozi formula ei magică, și ceafa nici nu și-o întoarse măcar, iar de pe buzele ei, ca de la o făptură sălbatică, ies trăncăneli mincinoase: (*text deteriorat*).

[Ridicînd] Potopul, preaputernica-i armă, Tiamatei, care se arăta îndatoritoare, Domnul îi răspunse la fel: «De ce chipul tău dă la iveală simțăminte bune, în vreme ce inima ta nu cugetă decît la izbucnirea prăpădului? [Din pricina ta] fiii s-au înstrăinat, și-au amăgit părinții, și chiar tu, muma lor, urăști îndurarea. Tu l-ai ridicat pe Kingu întru [cinstea] de a-ți fi soț; fără să fi avut el vreun drept, l-ai înzestrat cu puterea de zeu suprem, împotriva lui Anshar, a regelui zeilor, n-ai asmuțit decît relele, iar față de părinții mei, zeii, ai dat dovadă de ticăloșie. Să fie gata oștile tale, să-și încingă armele. Apropie-te pentru ca noi amîndoi, tu și cu mine, să ne batem în duel!»

Auzind aceste cuvinte, ea se arătă ca o bezmetică și își pierdu judecata. Ea, Tiamat, izbucni cu atîta furie în răcnete, încît amîndouă pulpele ei tremurară pînă la glezne! Ea își rostește descîntecul, își sloboade, își sloboade formula magică, iar zeii bătăliei își zăngăne armele. Întîlnindu-se Tiamat și cel mai înțelept dintre

zei, Marduk, pornesc duelul și în luptă se opintesc unul în altul. Domnul își desfășură rețeaua și o acoperi [pe Tiamat], asmuţi împotriva ei vîntul rău care stătuse în spate. Cînd Tiamat își deschise gura să-l înghită, (Marduk) stîrni vîntul rău ca s-o împiedice de a-și mai strînge buzele şi vînturile îi umplură furioase tot trupul, pîntecele i se umflă și atunci ea își deschise larg gura. [El] ținti o săgeată, îi spintecă burta, îi sfîșie vintrele şi o despică în două. Măcelărind-o astfel, îi puse capăt vieții, azvîrli jos cadavrul și se sui peste el. După ce a ucis-o pe căpetenia lor Tiamat, oştenii ei alergară care încotro, ceata ei se risipi și zeii care îi erau ciraci și ajutoare se cutremurară de frică și se întoarseră din drum, fugind ca să scape cu viaţă. Înconjurîndu-i peste tot fără a le lăsa vreo putință de scăpare, (Marduk) îi ferecă și le sfărîmă armele. Aruncaţi au fost în plase, puși să zacă în năvoade, surghiuniți prin cotloane; înăbușindu-se în gemete, ei își primiră pedeapsa și rămaseră zăvorîți în temnițe. Cît despre cele unsprezece făpturi ce fuseseră acoperite de spaime, haita de demoni care mersese laolaltă de-a dreapta (Tiamatei), el le prinse cu arcanul și le ferecă brațele în lanțuri și, pentru [patima] lor războinică, le călcă în picioare.

Iar pe Kingu, care era cel mai mare din ei, îl legă în lanţuri şi îl socoti potrivit cu numărul zeilor morţi. El îi luă tăblița destinelor ce pe nedrept o purtase acela, o pecetlui cu pecetea sa și şi-o prinse pe piept. După ce i-a înlănțuit şi supus pe cei care voiseră să-l vatăme şi, ca un taur, l-a doborît pe obraznicul său vrăjmaş, iar asupra duşmanilor săi a statornicit deplin triumful lui Anshar, după ce a împlinit dorința lui Nudimmud, el, viteazul Marduk, îngrămădindu-și stăpînirea peste zeii legați, se întoarse din nou spre Tiamat, pe care o ferecase în lanţuri.

Domnul călcă în picioare temeiurile Tiamatei. Din cumplitul ei hoit el smulse țeasta, iar sîngele din vinele ei tăiate, vîntul-de-miazănoapte îl duse în locuri neștiute. Privind acestea, părinții lui se înveseliră și tresăltară de bucurie şi îi aduseră daruri.

Potolit, Domnul priveşte leşul Tiamatei; el vrea să împartă dihania, să plăsmuiască [din ea] lucruri frumoase. O despică în două, ca pe un peşte uscat, desfăcînd o jumă-

tate cu care căptușește cerul; trage hotarul, așează străjile și le dă poruncă să împiedice ieșirea apelor ei. Apoi el străbătu cerurile, cercetă locurile de zidire și statornici, față în față, locul potrivnic al lui Apsu, sălașul lui Nudimmud. Domnul, măsurînd forma lui Apsu, după chipul său întemeie un templu măreț, Eshara; marele templu Eshara, pe care îl făuri, au fost cerurile unde pe Anu, pe Enlil și pe Éa[5] îi puse să se așeze în sfintele lor locuri.

V

(Marduk) făuri sălașe [cerești] pentru zeii cei mari, puse în locurile cuvenite stelele, chipurile lor [astrale], în perechi gemene. El statornici anul, îi mărgini hotarele și pentru fiecare dintre cele douăsprezece luni așeză cîte trei stele. După ce a hotărît durata anului, el întemeie locașul stelei polare, spre a hotărnici legăturile dintre stele, așa ca nici una din ele să nu facă greșeli și să nu fie fără băgare de seamă, iar în preajma acestei [stele polare] așeză locașurile lui Enlil și lui Éa. El deschise porți din două laturi ale cerului, puse acolo zăvoare puternice, în dreapta și în stînga. În pîntecul Tiamatei, el arcui înălțimile cerului. Îl puse pe Nannar să strălucească (acolo) și îi încredință noaptea. Îl hărăzi (să fie) giuvaierul nopții, ca să numere zilele pe care în fiece lună, fără sfîrșit, va avea să le însemne cu discul său: «Cînd începutul lunii se înalță peste țară, tu îți vei arăta cornul strălucind ca să numeri șase zile; în ziua a șaptea discul tău să fie jumătate, încît a cincisprezecea zi să fie semnul de cumpănă al miezului fiecărei luni; apoi, cînd Soarele te va privi din temelia cerului, să te subțiezi și să descrești cu măsură îndărăt; în ziua cînd te faci nevăzut, apropie-te de calea Soarelui; cu el [sorocul] zilei a treizecea să însemne o cumpănă nouă» (*lacună*).

După ce [i-a hotărît lui Shamash[6] socoteala] zilelor și [a rînduit] paznici ai zilei și ai nopții, [Marduk a adunat] balele Tiamatei și a făurit [din ele zăpada și gheața]. El condensă norii și stropi [cu ploaie pămîntul]. Sieși își hărăzi și păstră în mîna sa asmuțirea vînturilor, pornirea ploii, lăsarea frigului, fumegarea cețurilor, împrăștierea salivei Tiamatei. El așeză capul ei, îngrămădi [un munte] deasupra, [și atunci] izvoare se deschiseră și apa vie începu

să curgă; din ochii ei, el slobozi Eufratul și Tigrul; astupîndu-i nările, el le păstră ca [țarină de arătură]. Pe pieptul ei, îngrămădi munții îndepărtați și făcu crăpături prin care să țîșnească apa izvoarelor. Coada ei o încovoie și legă Marele Nod[7] ca să [înfrîneze] sub picioarele sale [puhoiul] lui *Apsu*. [Îi așeză] crupa cu care propti cerurile. [Din jumătatea Tiamatei] făcu bagdadia și reazemul pămîntului; ...înăuntrul Tiamatei scurse nisipul. El își desfășură rețeaua, o desfăcu de tot. Întocmind cerurile și pămîntul, [le înnodă] legăturile spre a le ține trainic împletite. După ce hotărî ceremonialul și așeză dregătoriile, el întocmi lanțurile pe care le dete în păstrarea lui Éa. Aduse tăblița destinelor pe care o luase de la Kingu și, ca însemn al rangului, i-o înmînă lui Anu, dăruindu-i-o. Rețeaua de bătălie pe care o atîrnase fu desfăcută. Îi duse în fața părinților săi [pe cei doi zei captivi]. Cît privește cele unsprezece făpturi fătate de Tiamat..., armele lor au fost sfărîmate iar [făpturile] ferecate la picioarele lui: el făuri efigii și le încrustă în poarta lui *Apsu*, pentru ca acesta să fie în viitor semnul de neuitat [al victoriei]. Cînd zeii văzură [acestea], ei se bucurară veseli în inima lor, Lahmu și Lahamu, [ca și] toți părinții ceilalți. Anshar îl sărută și de față cu toți îl slăvi ca pe un rege. Anu, Enlil și Éa îi mulțumiră prin daruri... Damkina, maica sa, scoase un țipăt de bucurie înspre el și îi străluci fața ca [o mărturie] a hatîrului [ce i se făcuse]. Zeului Usmu, care duse darurile sale într-un loc tainic, îi făcu hatîrul să fie crainicul lui *Apsu* și să vegheze altarele. Strînși laolaltă, Igigi cu toții se prosternară dinaintea sa, [și toți] Anunnaki, atîția cîți sînt, îi sărutară picioarele, și toți zeii [se alăturară] spre a-l adora, aruncîndu-și nasul (la pămînt); [sculîndu-se apoi] în picioare, s-au închinat [și au spus]: «Iată regele!» *(lacună)*. El se înveșmîntă cu veșmîntul său princiar, cu nimbul regal, cu coroana temutei maiestăți. El înălță arma dumnezeiască, apucînd-o cu mîna dreaptă, [iar în cea] stîngă ținu cu putere [sceptrul domnesc...].

Lahmu și Lahamu [...] luară cuvîntul și zeilor le vorbiră Igigi: «Mai înainte, Marduk a fost fiul nostru cel preaiubit, acum el este regele vostru. Ascultați poruncile lui!» [...]

VI

Marduk, auzind chemarea zeilor, hotărî să făurească o lucrare frumoasă. Cu glas tare el îi vorbește lui Éa și îi spune ceea ce își zisese în sine: «Vreau să fac o rețea de sînge, să întocmesc un schelet de oase și să înalț o ființă omenească al cărei nume să fie acela de Om! Vreau să plăsmuiesc [această] făptură omenească, [acest] Om, pentru ca, avînd el povara slujirii zeilor, aceștia să se afle în pace. Tot astfel, vreau să îmbunătățesc rînduiala zeilor și, cinstiți deopotrivă, ei să fie despărțiți în două tagme!» Răspunzîndu-i, Éa rosti aceste cuvinte și, cu privire la domolirea zeilor, îi mărturisi acest gînd: „Să fie jertfit unul singur din zei, să fie nimicit [numai] el, spre a se întemeia omenirea! Unească-se deci marii zei, iar vinovatul să fie jertfit, ca să rămînă în ființă ceilalți!" Marduk îi adună pe zeii cei mari, le vorbi cu blîndețe și le dete porunci. Zeii, cinstindu-l, îi ascultă poruncile. Rege fiind, el rostește aceste cuvinte către toți Anunnaki: «Adevărat este, fără îndoială, că mai întîi pe voi v-am numit, vorbiți deci cu mine în cuvinte fățișe: cine-i acela care a urzit bătălia, a stîrnit răzvrătirea în Tiamat și a dezlănțuit războiul? Să-mi fie adus cel care a urzit bătălia, am să-l fac să-și primească osînda, iar voi veți rămîne în pace!» Zeii cei mari, Igigi, așa i-au răspuns lui, Regelui zeilor din cer și de pe pămînt, sfetnicului zeilor, Domnului lor: «Kingu este cel care a urzit bătălia, el a stîrnit răzvrătirea în Tiamat și a dezlănțuit războiul!» Acela fu legat în lanțuri; fu adus și ținut înaintea lui Éa; i se dete osînda: i-au deschis vinele sîngelui. Din sîngele lui, (Éa) făcu omenirea și pe zei îi descărcă de povară.[8] După ce înțeleptul Éa a făurit omenirea și a pus-o în slujba zeilor, silind-o să-i slujească pe zei — o lucrare ca asta e cu neputință de închipuit, numai prin dibăcia lui Marduk a fost în stare Nudimmud a o face — ca rege al zeilor, Marduk împărți pe toți Anunnaki [prin lume] aici sus și dincolo jos. El îi hărăzi lui Anu (dreptul) de a-i fi ascultate poruncile. Trei sute din ei așeză în ceruri, ca străji, și la fel statornici rînduiala pămîntului: în ceruri și pe pămînt el așeză șase sute de zei. După aceea (Marduk) statornici toate legile și tuturor acestor Anunnaki din cer și de pe pămînt le dădu (fiecăruia) rostul său. Anunnaki, luînd cuvîntul, grăiră către Marduk, Dom-

nul lor: «Acum, Doamne, că ai statornicit liberarea noastră, care va fi semnul smereniei noastre față de tine? Iată, vom face aceea ce va purta numele de Sanctuar: în iatacul tău sfînt ne vom petrece noaptea; acolo ne vom odihni! Da, vom întemeia un sanctuar; așezarea lui fi-va piciorul nostru pe pămînt: în ziua în care vom sosi ne vom afla răgazul!» Cînd Marduk auzi aceste cuvinte, trăsăturile chipului său, ca ziua, străluciră măreț: «Da, zidiți Babilonul (ceresc), pe care ați dorit a-l clădi: să fie încheiată zidirea de cărămizi și să înălțați sanctuarul!»

Anunnaki mînuiră hîrlețul. În anul întîi ei făcură cărămizi; cînd veni al doilea an, E-Saggila, perechea potrivnică a lui *Apsu*, fu înălțat pînă în vîrf. Ei zidiră înaltul turn în caturi al lui *Apsu*, iar pentru Anu, Enlil și Éa mai statorniciră un lăcaș. (Marduk), în toată mărirea, veni și se așeză dinaintea lor și privi cu încîntare Eshara, din temelie pînă în creastă. După ce isprăviră de clădit E-Saggila, Anunnaki își făcură cu toții propriile lor altare: trei sute de la Igigi din ceruri și șase sute ai lui *Apsu* se uniră aici cu toții. Domnul, în marele-i sanctuar ce-l făcuseră pentru el să-l aibă lăcaș, îi așeză la ospăț pe zei, pe părinții lui, [și le vorbi]: «Iată Babilonul, locul șederii voastre: gustați plăcerea, săturați-vă de veselia ce [vi se hărăzește!]» Atunci zeii cei mari se așezară, își pregătiră cănile cu bere și se puseră pe benchetuit. Cînd își încheiară petrecerea, ei înălțară o rugă smerită în temutul E-Saggila (arătînd) ce temeinic statornicite au fost planurile tuturor rînduielilor, cum toți zeii și-au dobîndit prin împărțire sălașele lor din ceruri și de pe pămînt; zeii cei mari, în număr de cincizeci, se așezară, iar cei șapte zei ai Destinelor luară hotărîrea deodată. Domnul primi Arcul, arma sa, și îl puse dinaintea lor. Zeii, părinții lui, priviră și coarda ce i se făcuse. Văzînd ce minunat fusese făurit acest Arc, părinții lui (Marduk) proslăviră înaltele isprăvi săvîrșite de el. În adunarea zeilor, Anu ridică Arcul și, sărutîndu-l, (rosti): «Fie el Odrasla!» — apoi numi astfel numele Arcului: „Lemn-lung“ să fie cel dintîi, și al doilea — „Atingă-și ținta“, iar al treilea nume — „Steaua Arcului“. Pe aceasta o făcu să strălucească în ceruri, și îi hărăzi locul printre dumnezeieștile [constelații], suratele ei.

După ce Anu rostuise sorții Arcului, el așeză un tron regal care, printre zei, era cel mai înalt și, în adunarea

zeilor îl înscăună (pe Marduk). Marii zei se adunară laolaltă şi slăviră întru vecie soarta lui Marduk. Ei rostiră asupra lor înşile un blestem; se jurară pe apă şi pe ulei şi îşi atinseră gîtul: ei îi deteră stăpînirea regească asupra zeilor şi îi adeveriră puterea peste zeii din cer şi de pe pămînt. Anshar îl socoti mai presus (decît toţi) şi îl numi *Asariludu:* «Să ne prosternăm la auzul acestui nume!» «Fie ca zeii să asculte, cinstindu-l, ceea ce le vorbeşte şi cea mai tare sus şi jos să fie porunca lui. Preamărit fie el, Fiul şi răzbunătorul nostru! Domnia să-i fie cea mai puternică şi fără pereche. Păstorească el Capetele Negre[9], făpturile sale, şi de-a lungul vremilor zică-se fără uitare cîntarea lui. Să se statornicească pentru părinţii săi ofrande neîntrerupte şi să nu se curme grija pentru nevoile lor, să fie slujite altarele lor, să fumege tămîie, înalţe-se descîntecul oamenilor! Pe pămînt să se facă aidoma cu ceea ce se săvîrşeşte în cer». [...] Chiar dacă se despart Capetele Negre întru credinţa lor în zei, pentru noi, în toate numele cu care noi l-am numit, el să fie dumnezeul nostru!

Numi-vom aşadar cele cincizeci de nume ale lui, ca să izbucnească slava fiinţei sale şi aşijderea întru faptele lui.

Marduk! aşa cum l-a numit de la naştere tatăl său Anu, căci el dăruieşte păşuni şi adăpători şi aduce belşugul în staule, el care cu arma Potopului i-a ferecat pe cei răzvrătiţi şi i-a salvat pe zei, pe părinţii săi, pîndiţi de primejdie grea.

Da, *Fiul Soarelui*, cum l-au numit zeii pe cel în a cărui lumină arzătoare ei nu-şi curmă mersul niciсînd. Oamenilor, pe care i-a făcut fiinţe înzestrate cu suflare, le-a poruncit să-i slujească pe zei ca aceia să se afle în pace. A zămisli, a nimici, a ierta şi a pedepsi — iată ce să stea în puterea lui: toţi să-şi îndrepte privirea spre el! [...]

VII

Asari, cel ce le-a dat (oamenilor) învăţătură, a statornicit hotarele (cîmpului), el, făuritorul grînelor şi al pînzei de in, cel ce odrăsleşte verdeaţa! [...]

Nebiru! el păzeşte nestrămutat locurile de trecere din cer şi de pe pămînt, ca (zeii) să nu treacă în sus ori în jos,

căci el îi pîndeşte. Nebiru[10] e steaua lui pe care a făcut-o să strălucească în cer; ea stă în locul polar și celelalte o privesc zicînd: «El care, neobosit, nu încetează să străbată sînul mării, fie numele său Nebiru, el care stă drept la mijloc! El le hotărăşte stelelor cerului calea lor trainică și tot el mînă, ca pe o turmă, pe toți zeii laolaltă! El o înlănțuie pe Tiamat, el îi scurtează viața și scurtă să fie aceasta! Cînd zilele vor îmbătrîni, fie ca ea să se îndepărteze de generațiile viitoare, fără să fie oprită în loc, şi să-şi ia zborul pe veci!»[...]

Toate numele acestea pe care le rostiră zeii Igigi, cînd le auzi Éa, sufletul său întreg începu să cînte de veselie; acesta rosti: «El, ai cărui părinți i-au slăvit numele, îmi este aidoma mie; fie deci numele său, de asemenea, *Éa!* Aibă el aşadar puterea să pună în lucrare toate datinile mele, și întregul poruncilor mele rînduiască-l tot el!»

Cu numele acesta *Cincizeci*[11] zeii cei mari au numit cele cincizeci de nume ale sale și semnul său l-au socotit decît al tuturor mai presus. Să fie ele ținute minte, întîiul (rostit) să le dezvăluie (pe celelalte), înțeleptul și inițiatul să le cerceteze laolaltă, tatăl rostească-le iarăși și iarăşi ca să le învețe fiii, să le cunoască toți ca pe al Păstorului și al Ciobanului, [astfel încît], fără a trece cu vederea pe Enlil al zeilor — Marduk, țara sa să propăşească şi el însuşi să fie nevătămat! Dăinuitor este cuvîntul lui, nestrămutată îi e vorba, ceea ce gura lui a rostit nu mai poate schimba nici un zeu! Dacă priveşte cu mînie, el ceafa nu şi-o întoarce, cînd e ațîțat, nici un zeu nu-i înfruntă supărarea. Nepătrunsă îi e inima, larg îi este sufletul! Păcătosul şi nelegiuitul sînt nesuferiți în fața ochilor săi.

Această descoperire, despre care vorbitu-s-a înainte de el, unul dintîi a scris-o astfel încît să o afle urmașii.

Glas să se dea numelui [viteazului] Marduk, căruia i-au dat naştere zeii Igigi, facă-se cunoscut cîntecul lui Marduk care a înlănțuit-o pe Tiamat și a luat Domnia!

(*Enuma elish*, I—VII)

Varianta cosmogonică a lui Berosos

În vasta lucrare în trei volume, *Babyloniaka*, scrisă în greceşte (sec. IV—III î.e.n.) de preotul chaldean Bel-Usur (Berosos) al zeului Bel-Marduk din Babilon, dar pierdută astăzi, figura o cosmogonie repovestită rezumativ de episcopul creştin Eusebius din Cesareea; confruntarea acestui fragment cu „poemul creaţiei" *Enuma elish* e interesantă și pentru confirmarea mitului ca atare, ca şi pentru unele nuanțe care la Berosos (poate şi datorită rezumatului făcut de Eusebius) par mai explicite.

El (Berosos) spune că a fost o vreme în care totul era beznă şi apă și că în ea au prins viață făpturi monstruoase şi de o alcătuire nemaipomenită și care aveau forme stranii. Căci au apărut oameni cu două aripi și unii chiar cu patru aripi și cu două fețe, iar alții care aveau un trup și două capete, un cap bărbătesc și altul femeiesc și sex dublu, de bărbat și de femeie, și alt soi de oameni dintre care unii aveau labe și coarne de capră, iar alții picioare de cal și încă alții avînd partea din spate de cal și partea din față de om, care erau la înfățișare ca hipocentaurii, și că au luat ființă tauri avînd capete de oameni, și cîini cu patru trupuri avînd la spate cozi de pește, și cai cu capete de cîini și oameni [de asemenea cu cap de cîine] și alte animale avînd capete și trupuri de cai și cozi de pește și alte făpturi vii avînd formele tuturor soiurilor de dobitoace și pe lîngă aceste animale, pești și reptile și șerpi și alte dobitoace și alte ființe vii, în cea mai mare parte minunate și avînd înfățișări amestecate — ale unora cu ale celorlalte, ale căror chipuri se aflau așezate în templul lui Bel, iar aceste viețuitoare ascultau de porunca unei femei, numele căreia era Homoroka, și aceasta se rostește în limba caldaică *Thamté* (Tiamat), iar elinește tălmăcim *Thalassa* (marea), nume al cărui număr este aidoma cu cel pentru *Seléne* (luna). Așadar, întrucît lucrurile stăteau astfel, ivindu-se Bel pe neașteptate, el a despicat femeia la mijloc și din una dintre jumătățile ei a făcut pămîntul, iar din cealaltă cerul, și făpturile vii care erau în ea au dispărut; și el (Berosos) zice că această poveste este alegorică, deoarece acel tot fiind principiul umed și în el născîndu-se

făpturi vii, zeul acesta își smulse capul și zeii ceilalți au amestecat cu țărînă sîngele care curgea și i-au făcut pe oameni. Asta pentru că ei (oamenii) sînt în stare să cugete și să ia parte la înțelepciunea dumnezeiască.

Iar Bel[12] — pe care îl tălmăcim prin Zeus — despicînd bezna la jumătate, a despărțit pămîntul și cerul unul de altul și a pus rînduială în lume, și oamenii, neputînd îndura naşterea luminii, au dispărut, iar Bel, văzînd ținutul pustiu și sterp, i-a poruncit unuia dintre zei ca, după ce îi va fi fost smuls capul, cu sîngele care curgea să facă pămîntul şi să făurească pe oameni şi acele animale ce ar putea să îndure aerul. Şi Bel a creat astrele, soarele, luna și cele cinci planete; iată ce, după cum spune (Alexandros) Polyhistor, povestea Berosos în Cartea întîia a sa [...]

(Eusebius din Cesareea, *Praeparatio Evangelica*)

RÉ — TRIUMFUL SOLAR

Nu avem azi aproape deloc mituri egiptene narate ca atare sau măcar mitografii teologice ori literare, altfel decît în fragmentele, compuse în alte scopuri, pe care le-au conservat *Textele Piramidelor* şi *Cartea Morților* (incantații mai ales medicale şi funerare). *Cartea dragonului Apophis* (un papirus hieratic aflat la British Museum) e un text magic redactat de un scrib „pentru Esmin, fiul lui Petemnestu", în anii 312—311 î.e.n., și conține una dintre relatările mai ample ale mitului despre zeul solar principal în unele epoci — *Ré*. Deși adorat în tot Egiptul, Ré își avea centrul cultual în Heliopolis (On), unde se numea și *Atum* (creatorul solitar al universului, prin autofecundare, în alte variante prin desprinderea din haosul primordial *Nun* sau prin țîșnirea sub formă de Phoenix dintre petalele primei flori de lotus). Conflictul dintre zeul suprem Ré şi dragonul demoniac *Apophis* (identificat mai tîrziu cu zeul *Seth*) se interpretează adesea ca un simbol mitologic al menținerii echilibrului cosmic sau al luptei între lumină şi întuneric: Apophis îl provoacă zilnic pe Ré, care răsare victorios în fiece dimineață, navigînd în barca lui solară; o variantă arată cum, ivindu-se sub forma de motan în flăcări, Ré îl decapitează pe dragon.

Textul e însoţit, pe lîngă obişnuitele instrucţiuni cu caracter magic (recitarea adresîndu-se unui Apophis modelat din ceară, pe care i s-a înscris numele cu verde etc.), şi de menţiunea: «Această carte este un mister al templului; ochiul omenesc să n-o zărească!» — întrucît textul era dintre cele iniţiatice.

De rostit:[13] Cînd stăpînul Universului s-a ridicat, el a spus: «Am luat naştere ca Keprer. Numai după mine au luat naştere cei care sînt născuţi. Toate fiinţele s-au născut abia după mine. Sînt multe fiinţele care au ieşit din gura mea, pe cînd încă nu era cer, pe cînd încă nu era pămînt, cînd şerpii şi viermii nu fuseseră încă făcuţi în locul acesta, iar eu porunceam acestor [fiinţe] ce trăiau în trîndăvie în apele veşnice.

Nu am găsit un loc unde să mă fi putut aşeza. Atunci am zămislit o dorinţă în inima mea, am lăsat să ţîşnească [din mine] temeiuri noi şi am creat toate fiinţele cînd încă eram cu desăvîrşire singur, înainte de a-l fi scuipat (afară) pe Shu, înainte de a o fi scuipat (afară) pe Tefnut, cînd nu era încă nimeni împreună cu mine. Am făurit temeiurile în inima mea şi au luat naştere multe chipuri de fiinţe în fiinţele de copii şi în fiinţe ale copiilor acestora. Am lăsat sămînţa mea să cadă în mîna mea, după ce m-am îmbrăţişat cu umbra mea; şi am împroşcat [sămînţa mea] chiar în gura mea şi apoi l-am scuipat (afară) pe Shu şi am scuipat-o (afară) pe Tefnut. Tatăl meu Nun i-a trimis departe de aici, iar ochiul meu [a rătăcit] după dînşii pînă către cele două margini, după ce ei m-au părăsit.

Cînd am luat naştere, numai eu singur eram zeul, şi noi eram trei zei atunci cînd m-am statornicit pe pămîntul acesta. Shu şi Tefnut au scos strigăte de bucurie în apele veşnice unde se aflau şi [venind] mi-au adus cu ei ochiul meu. Cînd mi-am împreunat mădularele, am plîns deasupra lor şi în chipul acesta au luat naştere oamenii, din lacrimile care au ţîşnit din ochiul meu. Dar ochiul meu s-a umplut de mînie împotriva mea atunci cînd s-a înapoiat şi a văzut că pusesem altul în locul lui. Eu l-am împodobit însă cu lumină şi l-am înălţat punîndu-l pe fruntea mea; după ce el a ajuns [astfel] suveranul acestei ţări întregi, mînia căzu dintr-însul [şi se rostogoli] la rădăcinile plantelor, căci îi dădusem înapoi ceea ce i se răpise. Şi am făcut

rădăcinile să crească şi am făurit toate versurile şi tot ceea ce s-a născut din ele.

Shu şi Tefnut au zămislit pe [Geb] şi pe Nut, iar Geb şi Nut au zămislit pe User (*Osiris*), pe Hor (*Horus*) cel avînd amîndoi ochii în frunte, pe Suteh (*Seth*), pe Eset (*Isis*) şi pe Nebthet (*Nephthys*), unul după altul; iar copiii lor sînt de atunci mulţi la număr în ţara aceasta. Magul conjurînd este duhul virtuţilor magice, trimise de mine întru stîrpirea duşmanilor mei prin descîntece. Eu i-am trimis aici pe aceşti zei care au luat naştere din mădularele mele, ca să-l învingă pe vrăjmaşul acesta primejdios. Cadă [deci] pradă focului Apop (*Apophis*), cuţitul să se afle în ţeasta lui, să i se taie urechile, să piară numele lui din ţara aceasta! Am trimis prăpădul ca să-l lovească. Am făcut să piară oasele sale, iar sufletul i-l stîrpesc zi de zi. Eu îi dezghioc vertebrele din spinare şi răzui cu cuţitul grăsimea cărnii lui, pe care o jupoi. A fost aruncat în focul pe care în numele său îl stăpîneşte Sehmet, şi Ochiul Divin petrece pe socoteala lui în numele său. Duşmanul se găseşte în flăcări, sufletul lui e silit să piară, îi sînt arse oasele, mădularele lui sînt aruncate în foc.

Hor a pornit împotriva lui cu suliţa sa de treizeci de coţi, şi suliţa aceasta de fier i-a sfîrtecat trupul ca şi cînd nu s-ar fi aflat niciodată. Vremea furiei lui a fost abătută din drum şi gîtlejul lui a fost silit să verse. A fost păzit, legat, înlănţuit; un leu cu două capete i-a stors puterea, iar eu i-am desfăcut oasele din mădulare, i-am frînt picioarele, i-am vîrît mîinile în butuci, i-am ferecat gura şi buzele, i-am smuls dinţii, i-am tăiat limba din gîtlej, i-am luat graiul, i-am orbit ochii, i-am răpit darul auzului, i-am luat trupul din locul său şi i-am hărăzit loc şi sălăşluire în părţi felurite, ca şi cum nu ar fi fost vreodată. Numele lui nu mai este, odraslele sale nu mai sînt. El nu se mai află şi nu mai sînt nici ciracii lui. Nu este el, nici tagma lui nu mai este. Nu este el, nici urmaşii săi nu mai sînt. Oul său nu creşte, sămînţa sa nu se ridică. Nu se mai află sufletul său, nici leşul său, nici duhul său, nici umbra sa, nici harul său vrăjitoresc nu mai este; oasele lui nu sînt, nici pielea sa nu mai este. El a căzut răpus şi nu mai este! Ochii arzători ai lui Hor l-au aruncat în mîinile dregătorilor, ale călăilor [care îl aşteptau] cu cuţitele lor, şi ei şi-au săvîrşit asupră-i lucrarea lor obişnuită. El a căzut pradă prăpădului de

moarte pe care l-au asmuțit asupra lui și asupra miezului său zi după zi. Chipul său e străpuns de cuțit și capul i-a fost retezat de pe trunchi. Sehmet a luat inima lui, a aruncat-o în focul din fața ei și a năpustit asupra lui limbile arzătoare ale văpăilor, cu numele: *Puterea Focului*. Arșița a crescut. Ea a smuls sufletul lui din leș, înstăpînitu-s-a ea întru numele ei «Sehmet» și s-a bucurat întru numele său: «Dumnezeiescul Ochi Luminos». Focul a înghițit inima lui și suflarea arzătoare a gurii sale a mistuit-o. Wezet (*Theba*) a cotropit locul prăbușirii lui, astfel încît el să nu scape niciodată în vecii vecilor. Paznicii îl păzesc, ei desfac bucăți sufletul lui, cadavrul lui, umbra lui, duhul lui și harul său vrăjitoresc; ei îi smulg inima din locul ei și numele lui îl stîrpesc. El a căzut și nu mai este, așa după cum am poruncit eu. El a fost spulberat, și spulberat este sufletul său. Sălașul lui nu mai este și nu este nici așezarea sa. Arcașii lui Shu îl tîrăsc prin sala cu stîlpi a ospețelor, iar (zeița) Pahet îl dă pradă limbii de văpaie, luîndu-și măsuri de prevedere. Ea îl duce la pieire în clipa ei de furie arțăgoasă, iar Sehmet îl aruncă peste limbile arzătoare ale gurii ei. Inima lui cade răpusă de cuțit; el e orb. El se prăbușește răpus.

Însuși Ré îl răpune. Ré cîștigă biruința asupra lui Apop, în fața marii eneade[14] a zeilor; cuțitul stă înfipt în țeasta lui, rămînînd așa în toate zilele, dinaintea (feței) lui Ré. Zeii de la miazăzi îl doboară, zeii de la miazănoapte îl doboară, zeii de la apus îl doboară, zeii de la răsărit îl doboară. Orion îl înlănțuie în cerul de miazăzi, Ursa Mare îl priponește de cerul de miazănoapte; cei care sălășluiesc în stele, îl leagă. Flăcările îl cuprind, focul îl mistuie și îi nimicește oasele și părul, cu mădularele lui se face foc, pielea i se pîrlește. El cade în mîinile zeilor. Numele lui nu e pe buzele oamenilor, amintirea lui nu este în inima zeilor. A fost scuipat în obraz. Unde este acela care să-și mai aducă aminte de el? Ré l-a dus la pieire, așa că el nu mai este. Nu este! Apop a căzut, s-a prăbușit! El a căzut pradă focului, el a căzut pradă săgeților. El nu mai e furios, nu mai este cuprins de mînie. El nu mai respiră aer, nu mai trage aer pe nări! El se află în focul ale cărui flăcări i-au pătruns în ochi. Focul i-a distrus diadema.

Zei, care sînteți în barca lui Ré și care doriți să vă întîlniți cu el, și voi lacrimi[15] care v-ați scurs din Ochiul acela,

loviți-l și înțepați-l cu sulița pe cel primejdios, peste tot. Ascultați, zei! Zei, nu-l îngăduiți să rămînă pe locul unde a fost! Scurgă-i-se viața afară! Nu îngăduiți, zei, ca numele lui să fie păstrat! Nu îngăduiți, zei, să dureze sufletul lui, duhul lui, umbra lui, oasele lui, părul lui! Nu îngăduiți, zei, să se desfacă mîinile lui! Să nu rămînă urmă din odraslele sale, din moștenitorii săi! Nu îngăduiți, zei, ca sămînța lui să sporească, nici să crească oul lui! Nu îngăduiți, zei, ca harul lui vrăjitoresc să se păstreze! Nu îngăduiți, zei, să rămînă el în cer sau pe pămînt! Zei, nu-l îngăduiți să rămînă la miazăzi, la miazănoapte, la apus ori la răsărit! Nu-i îngăduiți, zei, să stea undeva printre oameni! El e hărăzit focului acestui ochi luminos al lui Hor, care-l biruie zilnic. Afle-se focul în măruntaiele lui și să nu se stingă deloc, niciodată, în vecii vecilor! Să-i învingă puterea, să-i stîrpească furia, și întreg să-l ardă ca și cum nu ar fi fost!

Apop, prăbușește-te, cazi în puterea focului! Ré însuși te doboară și cîștigă biruință asupra ta! Ia seama, Apop, eu te desfac în bucăți, ia seama, eu îți stîrpesc numele și te dau pradă focului pentru zilele toate, așa cum a poruncit Ré să ți se facă! Privește, Ré! Ascultă, Ré! Iată: ți-am stîrpit vrăjmașul, l-am călcat în picioare, l-am scuipat în obraz!

Ré a izbutit să cîștige victoria asupra dușmanului său. Acela a căzut și nu se mai află. Numele lui arde întreg, iar eu am nimicit locul lui, sălașul lui, cripta sa. Am spulberat sufletul lui, duhul lui, leșul lui, umbra lui, harul său vrăjitoresc, sămînța sa, oul lui, oasele sale, părul său și le-am azvîrlit în foc întru zilele toate, așa cum a poruncit Ré să se facă.

[Astfel] sînt stîrpiți, spulberați și arși în întregime toți dușmanii regelui — fie el viu, sănătos și fericit — vii sau morți! Carnea lor fă-o să se desfacă bucăți, să fie sfîșiată și dată să fie ea holocaustului stăpînilor din On (Heliopolis), spre a se nimici [bucată cu bucată], de-a pururi, dinaintea lui Ré! *Fum* să se facă! Sufletele lor, duhurile lor, leșurile lor, umbrele lor, harul lor vrăjitoresc, oasele lor, părul lor, casele lor să nu mai fie, și nici bordeiele și mormintele lor! Grădinile lor, sicomorii lor, tufele lor să nu mai fie. Să nu fie deloc nici apa, nici pîinea lor. Pentru ei să nu fie nici focul, nici flăcările lui! Fă așa încît nici copiii lor, nici ve-

cinii lor, nici moştenitorii lor, şi nimeni din aceeaşi stirpe cu ei să nu se mai afle! Fă aşa încît capetele lor, mîinile lor, picioarele lor, urechile lor şi sămînța lor să nu mai fie! Fă ca sălaşele lor din țara lor să nu fie, și printre oameni, ei să nu capete apă pe acest pămînt, nici în împărăția de la Apus printre duhurile luminii şi printre morți! Trimite-i în locul de chinuri al marii stăpîne Sehmet, din Asher! Doboară-i cu putere de tînăr dibaci. Dă-i pe mîna paznicilor împărăției de la Apus. Nu îngădui ca sufletele lor să iasă din *duat*[16]! Să nu se afle ei printre cei vii de pe pămînt, să nu zărească soarele în nici una din zile! Legați și înlănțuiți să fie pe locul prăbușirii, în cel mai de jos *duat*! Să nu li se îngăduie sufletelor lor să intre în ei de-a pururi! Poruncește să se scuipe asupra lor şi peste plîngerile lor către cerescul tău tron, iar zeii care se află acolo să aducă mărturie împotriva lor, partea lui Apop şi ei să o aibă! Ochiul lui Hor să-i biruie şi în foc să-i prefacă Sehmet pe altarul ei, în sala de ospețe din Wezet. Nimiciți să fie în fața lui Ré pentru zilele toate, aşa cum a poruncit marele zeu Ré să li se facă în vecii vecilor.

Iar tu [Ré], cel ce sălășluiești pe tronul tău ceresc, călătorește în barca ta zilnică şi odihnește-te în barca serii și străbate fericit cele două ceruri! [...]

Eu te-am spulberat, eu te-am stîrpit şi tu cazi pradă prăpădului! Te-ai prăbușit, Apop, și Ré cîştigă biruința asupra ta, Apop! (*De patru ori*).

(*Cartea dragonului Apophis*, IX — papirusul Bremmer-Rhind)

Variantă cosmogonică egipteană

Mitul ţesut în jurul zeului *Min* (se pare, împrumutat de la unele triburi, poate somaleze, ale Africii Negre) era acceptat mai ales în oraşul Gebti (Koptos), unde Min era adorat ca zeu al forţei virile şi al fecundităţii; deci şi concepţia cosmogonică era diferită, lumea — în această variantă — luînd naştere dintr-un ou primordial, comparabil cu oul lui Brahma din mitologia Indiei sau cu oul lui Pan-ku, din mitologia chineză.

Ou al apei, sămînță a pămîntului! Esența germenului celor opt zei din [orașul] Hmun (*Hermopolis*)! Cel mai vechi locuitor din cer! Cel mai vechi locuitor din *duat*! Tu care te-ai născut din nămol, în fața lacului din piatră de foc! Împreună cu tine am ieșit din nămolul tău.

Eu sînt Min din Gebti, eu sînt Min, stăpînul țării Gebti.

(*Papirusul magic Harris*, IV /sec. XII î.e.n./)

UNIVERSUL VEDIC

Mitologia Indiei vedice, în diferitele ei etape, clădită mai ales pe adorarea forțelor cumplite ale naturii și pe intuițiile capabile de timpuriu să construiască abstracții în jurul marilor întrebări cosmice, și-a compus în acest înțeles dublu și variantele cosmogonice, ideea timpului fiind peste tot prezentă, aproape dominant. Zeul *Vishnu* doarme inițial pe cobra Ananta (Shesha), fixată în haosul precosmogonic (cobra simbolizează absența timpului, iar timpul apare *ex nihilo*, abia odată cu trezirea zeului); într-o viziune mai tîrzie, *Brahma* (în ipostaza *Prajapati*) mișcă prima dată roata universului, pornind timpul pînă atunci inert. Dar creația nu e niciodată definitivă: o succesiune constantă de creații, împlinite de zeul *Shiva*, și de distrugeri, operate de ipostaza sa negativă *Rudra*; universul e considerat așadar un ciclu de pulsații (distrugeri și renașteri) — erele *yuga* — fiecare ciclu fiind o zi din viața eternă a sufletului universal *Brahman*. În epoca postvedică se preferă alte forme cosmogonice, îndeosebi simbolul iluziei divine *Maya*, autoarea lumilor și formelor aparente, printre care chiar Brahma, zeul creator al universului.

Cosmogoniile Indiei apar în cele patru *Vede*[17], în vastul poem epic *Mahabharata*, în comentariile filosofice asupra tradiției vedice din *Upanishade* și *Brahmane*, în *Manusamhita* (cartea legilor lui Manu), ca și în revizuirile tîrzii budiste, unde vechile mituri au fost subsumate selectiv noii doctrine.

Interogații imnice

Nu era ființă, nu era nici neființă atunci. Nu era nici spațiul și nici, dincolo, firmamentul. Care era miezul? Unde se afla? Sub paza cui? Ce era apa adîncă, apa fără fund? Nici moartea, nici nemoartea nu existau în acest timp, nici un semn să deosebească noaptea de zi. *Unul* respira fără suflare, mișcat de sine însuși: nimic altceva nu era nicăieri. La obîrșie, întuneric acoperea întunericul, tot ce se zărea nu era decît unda nedeslușită. Închis în gol, Cel-care-devenea, Unul — luă naștere atunci prin puterea Căldurii. Apoi crescu Dorința, care a fost întîia sămînță a Gîndirii. Cercetîndu-și cu chibzuință sufletele, Înțelepții găsiră în neființă legătura ființei. Sfoara lor era întinsă în diagonală: unde era deasupra, unde era dedesubt? Au existat purtători de sămînță, au fost virtuți; jos era Instinctul, sus Harul. Cine știe cu adevărat, cine ar putea să vestească aici de unde se trage, de unde vine această creație? Zeii sînt dincoace de acest act creator: cine știe de unde purcede el? De unde izvorăște această creație, dacă a fost făurită sau nu a fost, Cel-ce-veghează asupra ei mult mai sus decît cerul — știe fără îndoială: sau nu știe deloc?

(*Rig Veda*, X—129)

Creația embrionară

Embrionul de aur a crescut dintru începuturi: născîndu-se, el a fost singurul stăpîn al lucrurilor. El păstrează Pămîntul și Cerul, care sînt aici. Cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel care dă suflu și vigoare și poruncilor căruia li se supun toți, pînă și zeii, cel a cărui moarte și a cărui nemoarte sînt numai umbră: cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel care cu puterea lui a ajuns singurul rege al lucrurilor însuflețite, a tot ce respiră sau zace în amorțeală, cel care poruncește făpturilor cu două picioare, cu patru picioare: cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel din puterea căruia sînt

aceşti munţi cu zăpezi şi oceanul cu [fluviul] Rasa, aşa cum se spune, şi polii cerului, care sînt braţele lui: cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel care a întărit vînjosul Cer şi Pămîntul, cel care a aşezat soarele, a aşezat bolta cerească, cel care în văzduhuri cumpăneşte spaţiul; cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel către care îşi îndreaptă privirea, aşteptînd călăuzire, cele două oştiri agăţate de glie, cutremurîndu-se în sufletul lor, cel care luminează soarele cînd răsare: cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim?

Cînd au venit Marile Ape purtînd universul ca pe un embrion, născătoare ale lui Agni, atunci crescu Unul, principiul vieţii zeilor; cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim? Cel care cu puterile sale a îmbrăţişat dintr-o privire Apele purtînd energia, născînd sacrificiul, cel ce printre zei a fost singurul zeu: cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim?

Să nu fim loviţi, născătorul Pămîntului, cel care a zămislit Cerul şi legile căruia sînt adevăr, cel ce a făcut marile, strălucitoarele Ape! Cine este zeul acesta pe care prin jertfa noastră se cuvine să-l slujim?

O, Prajapati, tu singurul eşti şi nimeni altul, cel care cuprinzi toate făpturile acestea. Iar ceea ce ne dorim, lăsîndu-ţi ofranda, fie-ne hărăzit să ajungem stăpîni de bogăţii!

(*Rig Veda*, X — 121)

Pătrunderea zeilor în omul primordial

Cînd Manyu şi-a însoţit Mireasa, [năzuinţa sa], dincolo de casa Închipuirii, care erau atunci fecioarele, cine au fost peţitorii, cine era cel dintîi peţitor? Dorinţa şi Fapta se aflau înăuntrul uriaşei unde: acolo erau fecioarele, acolo peţitorii, şi întîiul peţitor fusese *brahman*. Zece zei s-au născut odinioară laolaltă din zei. Cel care îi va fi cunoscut faţă către faţă, poate vorbi azi cu temei. Răsuflarea suflată şi sorbită, Văzul, Auzul, Nesfîrşirea şi Capătul, Suflul

piezis şi de sus, Cuvîntul, Conştiinţa — iată ce zei au însoţit Năzuinţa.

Anotimpurile încă nu se născuseră, nici Dhatar, nici Brihaspati, nici Indra sau Agni, nici Ashvinii: pe cine aşadar şi-au socotit căpetenie zeii aceştia? Dorinţa şi Fapta se aflau înăuntrul undei uriaşe. Dorinţa s-a născut înainte de Faptă, şi pe ea şi-au socotit-o căpetenie zeii. Glia fusese înainte de asta, ea care ştie toate cele ce sînt aievea şi cel care îi cunoaşte numele poate fi socotit ştiutorul celor străvechi. De unde s-a născut Indra, de unde Soma, de unde Agni? De unde a intrat în fiinţă Tvashtar? De unde s-a născut Dhatar? Indra s-a născut din Indra, Soma din Soma, Agni din Agni, Tvashtar s-a născut din Tvashtar şi Dhatar din Dhatar. Dar cei zece zei care s-au născut odinioară din zei, după ce au dăruit fiilor lor lumea, în ce lume sălăşluiesc?

Cînd Fiinţa Obîrşiei a adus păr, oase, tendoane, carne şi măduvă ca să facă un trup întregit cu picioare, în ce lume a intrat ea apoi? De unde a adus firele de păr, de unde tendoanele şi oasele, mădularele, încheieturile, măduva, carnea? Cine şi de unde le-a adus? Stropitori sînt numiţi aceşti zei care şi-au dat Daniile. Cînd pe muritor l-au stropit, zeii au pătruns în Om.

Coapse, picioare, genunchi, cap, mînă şi faţă, şolduri, [...], coaste — ce Înţelept a rînduit toate laolaltă? Cap, mînă şi obraz, limbă, ceafă, vertebre — toate le-a întocmit împreună Întocmitoarea cea Mare, înfăşurînd apoi totul în piele. Cine a pus culoarea care-l face azi să sclipească, în marele trup ce zăcea, de Întocmitoare întocmit? Toţi zeii veneau într-ajutor, şi tînăra mireasă a recunoscut asta. Stăpîna casei, soaţa celui întruchipînd Voinţa, i-a adus lui culoarea.

Cînd Tvashtar, cînd părintele Tvashtar, mai marele fiului său, a înşurubat trupul, zeii, făcîndu-şi lăcaş din acel muritor, şi-au săvîrşit intrarea în Om.

Somnul, istovirea şi moartea, zeităţile ce se numesc porniri către rău, bătrîneţea, pleşuvia, cărunteţea — au pătruns după aceea şi ele în trup. Hoţia, fărădelegea, vicleşugul, adevărul, sacrificiul, faima, forţa, puterea vremelnică, energia — au pătruns după aceea şi ele în trup. Mulţumirea şi nemulţumirea, mărinimia şi nemilostivirea, ca şi toate soiurile de foame şi sete — au pătruns după

aceea şi ele în trup. Dojana şi nedojana, rostirea vorbei «da» şi a vorbei «nu», credinţa, răsplăţile îndătinate, necredinţa — au pătruns după aceea şi ele în trup. Ştiinţele şi neştiinţele, ca şi celelalte lucruri vrednice de învăţat, strofele, melodia, formulele liturgice şi *brahman* — au pătruns şi ele în trup. Desfătări, bucurii, înveseliri, mari plăceri cîte se află, rîs, petrecere, dansuri—au pătruns după aceea şi ele în trup. Vorbăria şi nevorbăria, ca şi trăncănelile cîte se află, porunci, presupuneri, supuneri — toate au pătruns în trup. Răsuflarea suflată şi sorbită, Văzul, Auzul, Nesfîrşirea şi Capătul, Suflul pieziş şi de sus, Cuvîntul, Conştiinţa — au pornit împreună cu trupul... Gîndurile şi toate închipuirile au pătruns după aceea şi ele în trup. Apele sîngelui şi ale udului — cei pripiţi, ticăloşii, tainicii, cei subţiri şi cei groşi le-au vărsat în groapa de lături. Preschimbînd în os butucul de foc, ei au lepădat cele opt ape. Schimbînd în sămînţă untul din datină, zeii şi-au împlinit intrarea în Om.

Apele atîtea cîte sînt, întocmai ca zeii, şi Viraj odată cu *brahman*, şi însuşi *brahman* şi-au săvîrşit intrarea în trup. Deasupra trupului a sălăşluit Prajapati.

Soarele şi vîntul şi-au împărţit între ei ochiul şi răsuflarea Omului. Apoi zeii îi aduseră lui Agni, în dar, Sinele, ca alt chip al său.

De aceea, cel ce cunoaşte Omul, cugetă aşa: «Acesta este *brahman*». Căci toate zeităţile sălăşluiesc în el ca vacile în staul.

Pentru întîia trecere în moarte el urmează trei căi felurite; cu o parte din sine pleacă dincolo, cu alta pleacă dincolo şi, în cele din urmă, cu a treia rămîne aici. În apele stătute, îmbătrînite, înăuntrul lor îşi află trupul sălaş. Înăuntrul lui este vigoarea şi iată de ce se cheamă el cadavru.

(*Atharva Veda*, XI — 8).

Sacrificiul de sine al creatorului

La început nu a fost nimic aici. [Totul] era învăluit de moarte sau de foamete, căci foametea este moarte. El [cel numit moarte] (dori): «Să mă întrupez!» şi dădu naş-

tere rațiunii. Și el se urni binecuvîntînd, iar din binecuvîntarea lui se născu apa. «Cu adevărat, [zise] el, cînd am binecuvîntat, s-a ivit apa. De aceea firea ei este *arka*[18]. Ceea ce a fost spuma apei s-a întărit și s-a făcut pămînt. El s-a istovit. Și din el, cel istovit și arzînd în flăcări, a răsărit strălucirea, esența lui, care este focul.

El s-a împărțit în trei: o treime era soarele, o treime — vîntul. Tot el este și respirația, împărțită în trei. Răsăritul e capul său, această latură și cealaltă sînt membrele din față, apusul este coada, această latură și cealaltă sînt coapsele, sudul și nordul [sînt] șoldurile; cerul este spinarea lui, aerul e pîntecele, acest [pămînt] e pieptul. Astfel, el stă trainic pe ape. Cine îl cunoaște, stă trainic acolo unde se duce.

El dori: «Nască-se din mine al doilea trup». Și el, foametea sau moartea, a produs contopirea rațiunii cu graiul. Ceea ce fusese sămînță a devenit an. Pînă atunci anul nu existase. El l-a crescut atîta vreme cît durează un an și apoi i-a dat drumul. Cînd și-a deschis gura ca să-l mănînce pe cel născut, acela a rostit: *bhan*. Iar asta a devenit Cuvîntul.

El s-a gîndit: «Dacă îl voi ucide, voi avea hrană puțină». Atunci el a creat, cu graiul acela și din trupul acela, tot ce este aici: imnurile, formulele de sacrificare, melodiile, descîntecele, sacrificiile, oamenii, vitele. El a hotărît să devoreze tot ce dăduse la iveală. Cu adevărat el înfulecă totul, de aceea natura morții este devorarea (*aditi*). Cine cunoaște natura morții, adică *aditi*, acela ajunge devoratorul a tot ce este și totul devine hrana lui.

El a dorit: «Fie ca eu să aduc din nou un sacrificiu și mai mare». A început să se istovească, s-a înflăcărat de ascetism. Și din el au răsărit, înflăcărat și istovit cum era, gloria și forța. Gloria și forța sînt într-adevăr răsuflările vieții. Cînd a apărut respirația, a început să crească trupul. Și în trupul său se afla rațiunea.

El dori: «Fie ca (trupul) acesta să-mi fie prielnic pentru sacrificiu și cu ajutorul lui să mă întrupez eu însumi». Atunci (acesta) deveni cal; crescînd, se făcu bun pentru sacrificare; de aceea, sacrificiul calului se numește *ashvamedha*[19]. Cu adevărat, cine cunoaște asta, acela cunoaște *ashvamedha*. Lăsînd (calul) în libertate, începu să cugete [la el], iar după trecerea unui an, și-l aduse jertfă sieși,

[celelalte] animale oferindu-le zeilor. De aceea i se și sacrifică lui Prajapati un [cal] sfințit, care aparține tuturor zeilor. Cu adevărat, *ashvamedha* este ceea ce iradiază căldură; trupul său este anul. Focul acesta este *arka;* aceste lumi sînt corpurile lui. Și astfel, ei sînt doi: focul de sacrificiu și sacrificiul calului. Și tot astfel, ei sînt o singură divinitate: moartea. Acela [care știe asta] învinge a doua moarte, moartea nu-l ajunge, moartea devine trupul său, el se contopește și este una cu acele divinități [...].

De la Prajapati[20] au purces două feluri de ființe: zeii și demonii. Iar zeii (*devas*) erau mai tineri și demonii (*asuras*) mai bătrîni. Se luptau unii cu alții pentru aceste lumi. Zeii spuseră: «Hai să-i învingem pe demoni într-un sacrificiu, prin *udgitha*!»

Ei i-au spus Cuvîntului: «Cîntă pentru noi!» «Bine» [răspunse Cuvîntul], și Cuvîntul începu să cînte pentru ei. Desfătarea ce se află închisă în el, Cîntecul o transmitea zeilor; binele pe care-l rostește el și-l reda sieși. [Demonii] și-au dat seama: «Cu adevărat, ei ne vor birui cu ajutorul acestui cîntăreț», și năpustindu-se asupra lui, îl răpuseră prin mijlocirea răului. Răul [ce se află închis în] ceea ce (Cuvîntul) spune cu răutate este anume răul acela [...].

La început [toate] acestea nu erau decît *Atman*[21] în chip de *purusha* (om)[22]. El se uită jur împrejur și nu zări pe nimeni în afară de sine. Și înainte de orice, el rosti: «Eu sînt». Astfel apăru pronumele «Eu». De aceea și astăzi cel care este chemat răspunde mai întîi: «Eu sînt», iar apoi rostește celălalt nume pe care-l poartă. Înainte de începutul tuturor acestora, el își arse toate păcatele și de aceea el este *purusha*. Cu adevărat, cel care știe asta îl arde pe acela care vrea să fie înaintea lui.

El fu cuprins de frică. De aceea celui singuratic îi este frică. Și el cugetă: «Dar nu este nimic afară de mine, și atunci de ce îmi este frică?» Și numaidecît frica îl părăsi, căci de ce anume avea să se teamă? Adevărat, frica nu vine decît de la al doilea.

Într-adevăr, el nu cunoștea bucuria. De aceea, cel singuratic nu știe ce e bucuria. El își dori pe al doilea. El deveni aidoma bărbatului și femeii, uniți în îmbrățișare. El se împărți pe sine însuși în două jumătăți. Atunci au fost făcuți soțul și soția. «De aceea noi înșine sîntem asemenea jumătăților aceleiași bucăți», așa a spus Yajnaval-

kya. De aceea, spaţiul acesta este umplut de femeie. El s-a împreunat cu ea. Atunci s-au născut oamenii. Iar dînsa cugetă: «Cum s-a putut împreuna el cu mine dacă m-a făcut din el însuşi? Pentru asta, mă voi ascunde.» Ea se prefăcu în vacă, dar el se făcu taur şi se împreună cu dînsa; atunci s-au născut vacile. Ea se făcu iapă, iar el armăsar; ea se făcu măgăriţă, iar el măgar, şi se împreună cu dînsa; atunci s-au născut [vitele] cu copita nedespicată. Ea se făcu capră, iar el ţap; ea se făcu oaie, iar el berbec şi se împreună cu dînsa; atunci se născură caprele şi oile. Şi astfel, el aduse pe lume tot ce trăieşte împerecheat, pînă la furnici.

El află: «Într-adevăr, eu sînt creaţia, pentru că eu am creat toate acestea». Aşa deveni el făptură. Cel care ştie asta, se găseşte în această creaţie a lui.

Apoi el îşi frecă mîinile şi scoase foc din gură, ca dintr-un pîntec de mamă. De aceea amîndoi au suprafaţa lăuntrică lipsită de păr, pentru că nici înăuntrul pîntecului de mamă nu este păr. Şi cînd se spune: «Fă sacrificiu pentru zeul acesta», «fă sacrificiu pentru celălalt zeu», este numai opera lui, întrucît el este *toţi zeii*. Şi bunăoară umezeala cea care este, el a făcut-o din sămînţă, iar asta e *soma*[23]. Adevărat, lumea aceasta întreagă nu este decît hrană, iar focul este devoratorul hranei. Aceasta e creaţia cea mai înaltă a lui *Brahman*[24], căci el i-a creat pe zei mai presus (de sine însuşi); muritor, el a dat naştere nemuritorilor. De aceea creaţia aceasta e mai presus de toate. Cine ştie asta, se află în creaţia lui cea mai înaltă.

(Toate) acestea erau pe atunci nedesluşite. El a putut fi desluşit după nume şi chip. Şi [se spune]: «Cum îi e numele, aşa şi chipul». Căci acum toate se pot desluşi după nume şi chip. Şi [se spune]: «Cum îi e numele, aşa şi chipul». El (Atman) a pătruns aici pînă în vîrful unghiilor, ca un pumnal în teacă sau ca focul în vatră. El nu e văzut, pentru că nu este plin. Cînd respiră, el se numeşte respiraţie, cînd vorbeşte e grai, cînd vede e ochi, cînd aude e ureche, cînd cugetă este cuget. Acestea nu sînt decît numele faptelor sale. Cine respectă numai una sau alta din ele nu are cunoaştere, întrucît numai în una sau în alta el e neîmplinit. Fie ca el să fie venerat drept Atman, deoarece aici [faptele lui] devin una singură. Acest Atman e urma a tot ce este esenţial, fiindcă într-adevăr, aşa cum după

urmă găsim [ceea ce s-a pierdut], tot astfel după el recunoaştem tot ce este esenţial. Cine cunoaşte asta, îşi află glorie şi laudă.

Acest Atman e mai de preţ decît un fiu, decît bogăţia, decît tot restul. El este cel mai sacru. Şi dacă celui care zice că îi este drag nu Atman, ci altceva, i se va spune că va pierde (ce socoteşte a-i fi) drag, aşa se şi poate întîmpla. Numai Atman trebuie socotit drag. Cine îndrăgeşte numai pe Atman, aceluia nu-i va pieri ceea ce îi este drag.

Şi se spune: «Dacă oamenii socot că datorită cunoaşterii lui Brahman ei vor deveni totul, atunci ce anume cunoştea Brahman datorită căruia a devenit totul?»

Într-adevăr, la început asta a fost Brahman. El s-a recunoscut pe sine: «Eu sînt Brahman». De aceea el a devenit (esenţa) a toate. Şi care dintre zei s-a trezit [întru această cunoaştere], acela a şi ajuns aidoma lui. Acelaşi lucru s-a petrecut cu înţelepţii (*rishi*), acelaşi cu oamenii. Văzînd aceasta, înţeleptul Vamadeva a înţeles: «Eu am fost Manu şi Surya»[25]. Tot astfel şi azi, cine ştie: «Eu sînt Brahman», acela ajunge tot (ce este esenţă). Şi nici măcar zeii nu-l pot împiedica în asta, întrucît el le devine lor Atman. Dar cine venerează altă divinitate şi zice: «Una e ea, alta sînt eu», acela nu ştie nimic; el este în faţa zeilor ca un animal. Căci, într-adevăr, după cum multe dobitoace îi sînt de folos omului, aşa şi fiecare om le este zeilor de folos. Chiar atunci cînd ni se ia o vită, se iscă în noi nemulţumire, ce să mai vorbim de mai multe! De aceea lor (zeilor) nu le face plăcere cînd oamenii ştiu aceasta.

Cu adevărat, la început acestea (toate) erau singurul Brahman. Unul fiind, el nu s-a lărgit. El a creat un chip şi mai bun: pe oşteni (*kshatriya*)[26], pe cei care sînt oşteni printre zei: Indra, Varuna, Soma, Rudra, Parjanya, Yama, Mrityu, Ishana [...]. Totuşi el nu se lărgea. El a creat *vish*, acele soiuri de zei ce se socotesc după cetele lor: *vasu*, *rudra*, *aditya*, *vishvedeva* şi *marut*. Dar el tot nu se lărgea. El a creat *varna-shudra* (în întruchiparea lui) *Pushan*[27]. Într-adevăr, acest [pămînt] este Pushan, căci el hrăneşte tot ce există. El însă tot nu se lărgea. El a creat un chip şi mai bun: *dharma*[28]. *Kshatra kshatriilor*, iată ce este *dharma*. De aceea nu poate fi nimic mai presus de dharma. Şi cel slab speră (să-l învingă) pe cel mai tare cu

ajutorul dharmei, ca şi cum l-ar ajuta regele. Căci, aşa este, dharma e adevărul. Tocmai de aceea se şi socoteşte că acela care spune adevărul, rosteşte dharma, iar cel ce rosteşte dharma, rosteşte adevărul; căci amîndouă sînt acelaşi lucru.

Şi astfel acesta este *Brahman*, *kshatriya*, *vish* şi *shudra*. Acest Brahman a fost foc printre zei şi brahman printre oameni [...]. Dintru început, acest (tot) nu era decît Atman, cel unic. El a dorit: «Fie să am o soţie, atunci voi putea să produc urmaşi; să am bogăţie şi atunci voi putea săvîrşi fapte». Cu adevărat, acestea sînt [hotarele] dorinţei, şi cel dornic nu-şi poate dori mai mult. De aceea şi azi însinguratul doreşte: «Fie să am o soţie, atunci voi putea să las urmaşi; să am bogăţie şi atunci voi putea săvîrşi fapte». Şi dacă din aceste dorinţe el nu-şi va împlini vreuna, se va socoti pe sine însuşi neîmplinit. Iar plinătatea lui aceasta este: raţiunea sa este Atman, graiul său este soţia, respiraţia sa sînt urmaşii, ochiul său este bogăţia lumească, deoarece cu ochii îşi dobîndeşte el totul; urechea sa este (bogăţia) divină, căci cu urechea o aude. Iar trupul este acţiunea lui, deoarece cu trupul îşi săvîrşeşte faptele [...]

(*Brihadaranyaka Upanishad*[29], „Madhu" I, 2, 1—7; 3, *1—2; 4, 1—17*)

Oul primordial

În lumea aceasta, cînd fără strălucire şi lumină ea era înfăşurată de negură din toate părţile, a apărut dintru începutul [acelei] *yuga*[30], ca întîia cauză (a creaţiei), un ou uriaş, sămînţa veşnică a tuturor fiinţelor, care se numeşte Mahadivya. În el, precum se ştie, lumina cea adevărată era eternul brahma, sublim şi inimaginabil, ubicuu, cel care este cauza ascunsă şi insesizabilă a realului şi irealului. Din [oul] acesta a purces supremul Brahma, strămoşul şi singurul domn al tuturor făpturilor. (Apoi au ieşit) Suraguru şi Sthanu; Manu, Ka şi Paramesthin şi de asemenea Pracesatah, Daksha şi cei şapte fii ai lui Daksha. Apoi au apărut douăzeci şi unu de domnitori ai făpturilor, şi Purusha cel al cărui suflet nu se poate măsura şi pe care îl

cunosc toţi înţelepţii; mai departe, toţi Vishvedeva, Aditya, Vasavah şi ambii Ashvini, de asemenea (toţi) yaksha, sadhya, pishacha, guhyaka şi pitri. După aceea s-au ivit cei mai buni înţelepţi, înţelepţii brahmani fără cusur şi numeroşii înţelepţi regali, înzestraţi cu toate virtuţile. După aceea: apa, cerul, glia, vîntul, spaţiul aerian şi ţările lumii; după aceea: anii, anotimpurile, lunile, semilunile, zilele şi nopţile în succesiune ordonată. Aşa s-au ivit şi toate celelalte care sînt adeverite de oameni.

Şi tot ceea ce există, mişcător şi nemişcat, tot ce se supune observaţiei, totul se va amesteca din nou cînd, după ce se va scurge yuga, lumea se va nărui. Tot aşa precum (în natură) semne felurite ies la iveală odată cu schimbarea anotimpurilor, la fel şi acele fiinţe (apar din nou) la începutul (următoarei) yuga. Aşa se învîrteşte în lume veşnic roata aceasta care nu are nici început, nici sfîrşit, şi care pricinuieşte distrugerea a tot ce există.

(*Mahabharata* [31], cartea I, „Adiparva", I, 27—38)

Bărbatul cosmic Purusha: germinaţia universului

Lumea văzută era o întunecime de neînţeles, lipsită de însuşiri desluşite, cu neputinţă de pătruns prin raţiune ori de cunoscut, şi părea cu desăvîrşire adormită. Cînd termenul descompunerii s-a scurs, Stăpînul, cel care există prin sine însuşi şi care nu poate fi perceput de simţuri, lăsînd să se vadă această lume cu cele cinci forţe ale ei şi cu celelalte principii în strălucirea gloriei celei mai pure, s-a arătat risipind întunericul.

El, pe care numai spiritul îl poate înţelege, el care e mai presus de organele simţurilor şi nu are părţi vădite, el cel etern, suflet al tuturor fiinţelor pe care nimeni nu-l poate pricepe, şi-a dat în vileag întreaga splendoare. Luînd în cugetul său hotărîrea de a face să purceadă făpturi felurite din propria-i substanţă, el a făcut întîi apele în care a lăsat un germen. Germenul a devenit un ou ca aurul strălucitor, la fel de strălucitor ca astrul cu mii de raze, iar din oul acesta s-a născut el însuşi, Brahma, strămoşul tuturor fiinţelor.

Fiind făcute de Nara, apele s-au numit *naras*; și pentru că au fost locul cel dintîi al mișcării (*ayana*) lui Nara, s-a numit el însuși Narayana[32].

Prin cel ce este, prin cauza sa impenetrabilă și eternă, prin ființa și neființa sa, a luat naștere (bărbatul cosmic) Purusha, celebrat în lume sub numele de Brahma.

După ce a locuit în oul acesta un an (al său), cu puterea cugetării sale Stăpînul a despicat oul în două jumătăți; și din cele două jumătăți a făcut Cerul și Glia, așezînd la mijloc între ele aerul, cele opt ținuturi cerești și genunea imobilă a apelor.

Din Sufletul preaînalt el scoase la iveală Cugetarea, cea care este și nu este, iar mai înainte de aceasta, Sinele, cel care e a toate Stăpîn și diriguiește totul. Iar înainte de Cugetare și de Sine, el smulse Intelectul și tot ceea ce conține una din cele trei însușiri, precum și cele cinci organe ale minții cu ajutorul cărora se percep lucrurile exterioare, ca și cele cinci organe ale acțiunii și particulele celor cinci elemente. Unind între ele particulele, de nepătruns pentru rațiune, ale acestor șase principii ce sînt înzestrate cu energie uriașă, el făcu toate ființele. [...]

Ființa cea preaînaltă a dat astfel, dintru început, un nume fiecărei făpturi, un rost și un fel de a fi, după cum mărturisesc cuvintele din *Veda*. Stăpînul atotputernic a dat naștere unui mare număr de zei înzestrați cu principii active și cu suflet, precum și unei mulțimi nevăzute de duhuri, și a rînduit sacrificiul. [...] Spre a înmulți neamul omenesc, din gura sa, din brațele sale, din coapsele și din picioarele sale el a făcut preotul (*brahman*), războinicul (*kshatriya*), agricultorul (*vaishya*) și lucrătorul (*shudra*). Împărțindu-și trupul în două, atotputernicul Stăpîn a devenit jumătate bărbat și jumătate femeie și, împreunîndu-se cu sine însuși, a dat naștere Cuvîntului (*Viraj*).

(*Manusamhita*, I, 5—32)

LUMEA DUALĂ

De la cultul iranian inițial al focului și al apei, mitologia zoroastrismului a recompus o cosmogonie riguros de simplă, în formula conflictului dintre *bine* și *rău*, ca principii personificate în zeii

Ahura Mazda (Ormuzd) și *Angra Mainyu* (Ahriman). Dacă o ramură mitică iraniană se referă la nașterea acestor două principii antagonice din inerția primordială a timpului infinit (*Zurvan Akarana*, timpul inert, se autosacrifică dar se și îndoiește de valoarea sacrificiului, așa că din sacrificiu se naște Ahura Mazda, deci binele, iar din îndoială Angra Mainyu, deci răul), codicele *Avesta*, atribuit magului Zarathustra, impune o concepție de dualitate inegală și un îndelungat proces cosmogonic (în patru epoci de cîte trei milenii), între organizarea haosului temporal și revenirea la haos; această cosmogonie avestică este, de fapt, organizarea materiei cosmice prin transferul luminii în energie, cînd apare și omul primordial de o netă structură arhetipală: *Yima*.

Astfel îi vorbi Ahura Mazda[33] sfîntului Zarathustra:[34]

Eu, care sînt Ahura Mazda, am creat, sfinte Zarathustra, universul acolo unde nu fusese nimic. De nu l-aș fi făcut, lumea întreagă ar fi purces spre Airjana Vaeja. Potrivnic acestei lumi care este numai viață, Angra Mainyu a dat naștere alteia, care este numai moarte și unde nu sînt decît două luni de vară, iar iarna e lungă și ține zece luni, răcind într-atîta pămîntul, încît pînă și lunile verii sînt înghețate și frigul este începutul tuturor relelor.

Apoi, eu am făurit un lăcaș pentru Sughdra, numindu-l Ghaon, care este locul cel mai încîntător de pe pămînt; acesta e semănat cu trandafiri și acolo se nasc păsările cu pene de rubin.

Atunci Angra Mainyu a făcut insectele care vatămă plantele și animalele.

Apoi eu, Ahura Mazda, am întemeiat Muru, orașul cel sfînt și minunat, iar Angra Mainyu a strecurat într-însul vorbele răutăcioase și minciuna.

După aceea eu, Ahura Mazda, am creat fermecătorul Bakhdi, unde flutură o sută de mii de steaguri și pe care îl înconjoară pășunile grase, dar Angra Mainyu a trimis acolo fiare și dobitoace lacome care înfulecă vitele folositoare pentru oameni.

Apoi eu am zidit Nisha, orașul rugăciunii, iar Angra Mainyu a strecurat în el îndoiala cea care roade credința.

Eu, care sînt Ahura Mazda, am zidit orașul Haroju cel cu palate bogate, o, sfinte Zarathustra, iar Angra Mainyu

a zămislit acolo trîndăvia și curînd orașul a căzut în ticăloșie.

Astfel, fiecare dintre minunile pe care eu le-am dăruit oamenilor, întru fericirea lor, a cunoscut împotrivire din partea lui Angra Mainyu, prin darurile lui nenorocite; din pricina lui, pămîntul a fost spurcat de pornirile cele rele; el a statornicit datina tîlhărească de a-i îngropa pe morți în pămînt sau de a-i arde pe ruguri, precum și toate celelalte rele care întristează neamul omenesc.

Atunci Zarathustra îl întrebă așa pe Ahura Mazda:

O, Sfinte Duh Ahura Mazda, tu cel ce ai făcut făpturile pămîntului, tu cel preacurat, cui dintre muritori ți-ai dăruit mai întîi cuvîntul tău, tu cel care ești Ahura Mazda, cui mai întîi, înainte de mine care sînt Zarathustra, i-ai descoperit această lege care a ta este, care este a mea?

Atunci Ahura Mazda îi dete acest răspuns:

Preafrumosului Yima, celui vestit ca domn printre oameni, sfinte Zarathustra, lui celui dintîi dintre muritori i-am rostit cuvîntul meu, eu care sînt Ahura Mazda, și lui celui dintîi înainte de tine, care ești Zarathustra, i-am descoperit legea aceasta care este a mea, care este a ta. Eu, care sînt Ahura Mazda, i-am spus de aceea așa, o Zarathustra: — O, tu frumosule Yima, fiu al lui Vivahvant, vino la mine ca învățat întru credința mea, să-i fii răspînditor! Dar preafrumosul Yima, o Zarathustra, iată ce mi-a răspuns atunci: — Nu sînt vrednic pentru aceasta eu, nu am eu știința să-i fiu legii tale profet și crainic! — Eu, care sînt Ahura Mazda, astfel i-am grăit lui: — Dacă așadar nu vii nici preot, nici crainic legii mele să-i fii, vai, toate aceste făpturi pămîntești ale mele ocrotește-le tu, o, Yima, și să le crești, și înlocuiește-mă pe mine ca paznic al făpturilor pămîntului, vino să le fii ocrotitor și paznic! Și atunci, o Zarathustra, preafrumosul Yima mi-a răspuns acestea: — Voi face să propășească făpturile tale pămîntești, aceste făpturi ale pămîntului eu le voi face să crească. Te voi ajuta fiind paznicul și ocrotitorul acestor făpturi ale tale.[...]

Eu, care sînt Ahura Mazda, i-am rînduit atunci o oaste și un bold aurit, un plug cu totul de aur. Și Yima a dobîndit în mîinile sale puterea regească. Dar între timp, Yima domnind, s-au scurs astfel trei sute de ani pînă cînd tot

pămîntul larg s-a umplut de cirezi și tauri și s-a umplut de cîntece și de oameni și de păsări, și de roșii focuri arzînd.[...]

(*Avesta*[35], „Vendidad“, I—II)

PRINCIPIILE *YIN* ȘI *YANG*

Din foarte variata și vasta mitologie chineză arhaică (pe care însă nu o cunoaștem decît din crîmpeie risipite în scrierile istorice, poetice și enciclopedice mai ales de dinainte de confucianism și taoism) se impune îndeosebi mitul creației universului din cele două principii inițiale, desprinse din haosul primordial: *yin* (principiul feminin, simbol al întunericului) și *yang* (principiul masculin, simbol al luminii și al primăverii renăscătoare).

Sînt și alte concepții cosmogonice frecventate de vechii mitografi chinezi: *Hun Tun*, haosul primordial, lipsit de cele șapte orificii vitale, se lasă perforat, însă moare producînd din el însuși universul, pe care îl organizează abia omul cosmic *Pan-ku*, după un somn de 18 000 ani într-un ou, din gălbenușul și albușul căruia el confecționează tot ce există pe pămînt și în cer.

Antropogonia apare în miturile chineze abia după a doua creație (sau reparație) a universului — distrus de potop — prin lucrarea amplă a zeiței *Niui-wa* și a fratelui și soțului ei, *Fu si*[36].

Vechile noțiuni cosmogonice și antropogonice din miturile Chinei arhaice au fost modificate sau chiar înlăturate de doctrina raționalistă *tao*[37] și, de nu s-ar fi conservat unele surse bogate (mai ales *Cartea munților și mărilor*), nu am fi avut la îndemînă nici măcar fragmentele de referință din care azi mitologii se străduiesc să reconstituie una dintre cele mai interesante mitologii ale lumii.

Forțele primordiale yin *și* yang

Cine a putut aduce pînă la noi istoriile vremurilor de la început? Pe ce temei putem judeca răstimpul acela cînd pămîntul nu se despărțise încă de cer? Privirea cui a putut să pătrundă în adîncul haosului de atunci și cum s-ar fi putut desluși ce anume se rotea în vîrtelnița aceea?

Din întunericul fără margini a țîșnit lumina. De ce a țîșnit? Împreunîndu-se, au apărut forțele yin și yang. Ce anume le-a născut și de unde și-au tras obîrșia? Bolta cerească are nouă cercuri. Cine le-a înălțat? Cine ar fi putut să fie ziditorul dintîi al acestei construcții mărețe?

(Tsiui Yuan /340—278 î.e.n./, *Întrebări către cer*)

●

În vremurile de demult, pe cînd nu era încă nici pămînt și nici cer nu era și prin bezna cea adîncă rătăceau chipuri fără formă, au apărut din haos doi zei. Ei au creat cerul și pămîntul, iar atunci s-a despărțit principiul feminin *yin* de principiul masculin *yang* și au fost hotărnicite cele opt țări ale lumii. [...] Și s-au născut din haos două spirite care au creat cerul și pămîntul. Din substanța tulbure au luat ființă animalele, iar din cea pură — omul.

(Liu An /179—122 î.e.n./, *Huainan-tsé*)

Omul cosmic Pan-ku

Cerul și pămîntul se aflau într-o stare de haos care semăna cu conținutul oului de găină, iar atunci s-a născut Pan-ku. După optsprezece mii de ani, a început să ia naștere universul; principiul pur *yang* a zămislit cerul, principiul tulbure *yin* a zămislit pămîntul. Iar Pan-ku se găsea la mijloc și își schimba înfățișarea de cîte nouă ori pe zi. În cer el a ajuns spirit, iar pe pămînt s-a făcut sfînt. De fiecare dată cerul se înălța cu cîte un chjang[38] tot mai sus, astfel că și Pan-ku însuși creștea în fiecare zi cu cîte un chjang. Astfel a durat totul optsprezece mii de ani, pînă cînd cerul s-a ridicat foarte sus, iar pămîntul s-a lăsat foarte jos, și pînă cînd Pan-ku s-a întins în creștere ajungînd de o mărime gigantică. De aceea, pămîntul rămîne depărtat față de cer cu nouăzeci de mii de li[38].

(dintr-o operă pierdută a lui Siui Chjang /sec. III/, citată în enciclopedia *Cercetarea imperială a anilor Thai-ping*)

●

[Pan-ku] s-a întins cît era de lung, împingînd cerul tot mai sus, iar pămîntul tot mai jos. Totuşi mai rămînea un loc între cer şi pămînt pe unde nu se putea trece. Atunci el luă în mîna stîngă o daltă, iar în mîna dreaptă un topor şi se apucă să scormonească astfel cu dalta şi să taie cu toporul [partea nedesprinsă]. Şi întrucît el dispunea de forţă magică, în cele din urmă izbuti să despartă cu totul cerul de pămînt.

(Chjou Yu /sec. XVII/, *Povestea creaţiei lumii*).

●

Înţelepţii veacurilor de odinioară spuneau că din lacrimile lui Pan-ku s-au alcătuit fluviile, din răsuflarea lui — vîntul, din vocea sa — tunetul, din luminile ochilor săi — fulgerul. Se mai spunea în vechime că atunci cînd Pan-ku se bucură, este vreme frumoasă, dar cînd e mînios, totul se înnourează.

(Jen Fang /460—500/, *Descrierea lucrurilor uimitoare*).

●

Pan-ku, cel născut înaintea tuturor, s-a preschimbat cu totul în ajunul morţii sale: respiraţia lui a devenit vînt şi nor, glasul i s-a prefăcut în tunet, ochiul său stîng s-a făcut soare, ochiul său drept s-a făcut lună, şira spinării şi mădularele lui au devenit patru laturi ale lumii şi cei cinci munţi uriaşi, sîngele lui s-a prefăcut în fluvii, tendoanele şi vinele sale au ajuns să fie drumuri pe pămînt, din carnea lui s-a alcătuit ţarina de arătură de pe cîmpuri, părul i s-a schimbat în [puzderia de] stele, din perii de pe trup s-au făcut ierburile şi copacii, din dinţi şi din oase au răsărit aurul şi pietrele, din sămînţa lui bărbătească şi din măduva lui au ieşit la iveală mărgăritarele şi jadul, iar sudoarea i s-a prefăcut în ploaie şi rouă. [...] Gîzele care trăiseră pe trupul lui, sub înrîurirea vîntului s-au făcut oameni.

(Ma Siu /1620—1673/, *Comentarii istorice*, I).

Niui-wa şi Fu si, reparatorii universului

În vremea străveche, atunci cînd universul abia fusese creat, în munţii Kunlun locuia Niui-wa, împreună cu fratele ei (Fu si), dar oameni nu erau încă în lumea de sub cer. Amîndoi s-au hotărît să se însoţească, devenind bărbat şi nevastă, însă le-a fost ruşine. Atunci fratele îşi duse sora în piscul muntelui Kunlun şi rosti acest descîntec: «Dacă stă în voia cerului ca noi doi să ne căsătorim, fie ca fum să ţîşnească în sus făcîndu-se stîlp; iar dacă nu, atunci fumul să se risipească!» Şi se făcu stîlp de fum.

Atunci sora se apropie de frate, după ce împletise un evantai din iarbă spre a-şi acoperi faţa. De acolo a şi purces obiceiul de azi al mireselor să ţină la nuntă un evantai în mînă.

(Li Jung, *Descrierea lucrurilor irepetabile şi stranii*)

●

Niui-wa, fecioară fermecată şi zeiţă a vremurilor străvechi, avînd chip omenesc şi trup de şarpe, era în stare să-şi schimbe înfăţişarea de şaptezeci de ori pe zi.

(*Cartea munţilor şi mărilor*[39])

●

Lumea din oraş spune că, pe cînd nu se făuriseră încă cerul şi pămîntul, nu erau încă nici oameni. Niui-wa s-a apucat să plămădească oameni din lut, însă truda ei s-a dovedit atît de anevoioasă încît [zeiţa] nu mai prididea cu frămîntatul. Atunci a cufundat o funie în lutul cel moale şi, smucind-o mereu afară, făcea astfel oamenii. Iată însă că cei bogaţi şi vestiţi s-au ales dintre cei plămădiţi din lut [de mîinile zeiţei], pe cînd toţi cei de jos şi fără faimă s-au pomenit a fi fost scoşi cu frînghia.

(*Cercetarea imperială a anilor Thai-ping*)

●

Întrebare: de ce în vremurile de demult, cînd nu se cunoşteau încă legile armoniei, a fost născocit (instrumentul muzical) *shanhuang?*

Răspuns: Niui-wa, sora lui Fu si, i-a creat pe oameni şi a inventat muzica în chip de simbol al apariţiei lor pe lume.

(Ma Kao /sec. X/, *Comentarii*)

●

În vremea străveche s-a produs un potop, talazurile se ridicaseră pînă la cer, iar oamenii se înecaseră toţi. Au rămas numai un sihastru de pe Muntele Răsăritean şi o fată de la Marea de Miazăzi. Aceştia doi erau gemeni, frate şi soră; totuşi, ca să nu se curme neamul omenesc, ei s-au căsătorit. Toţi cei care trăiesc în zilele noastre sînt strănepoţii lor.

(mit oral din provincia Hunan, citat de Liui Chjan-yui, în *Conspect de istorie a societăţii chineze*)

●

În cei din urmă ani pe care i-a petrecut ea (Niui-wa), unul din dregători, cu numele Hun-hun, deşi avea multă minte, îndrăgise violenţa [...] Plutind odată peste ape, pe o plută de lemn, el a intrat în luptă cu Chju-jung. Dar neizbutind să-l învingă, aţîţat de mînie cum era, s-a izbit cu capul de muntele Buchjou şi a murit. De la izbitura aceea s-a rupt o proptea cerească, iar unul din unghiurile pămîntului s-a strîmbat.

(Sü-ma Tsien[40], *Memorii istorice*)

●

În vremuri demult apuse, cele patru hotare s-au năruit şi cele nouă continente s-au despicat [...] Cele patru hotare au ajuns în paragină, iar cele nouă ţinuturi s-au rupt

unele de altele; cerul acoperea nu tot ce era în ființă, glia purta în spate nu tot ce era în viață. Flăcările ardeau fără a se stinge, valurile se ridicau fără a se curma, fiare crîncene îi devorau pe supuși, păsări de pradă îi răpeau pe cei bătrîni și pe cei slăbănogi. Atunci Niui-wa a topit pietre multicolore și a dres cu acestea bolta cerească, a retezat picioarele unei broaște țestoase uriașe spre a întări cu ajutorul lor cele patru hotare, a ucis dragonul negru pentru a veni în ajutorul locuitorilor din Tsichjou, a adunat cenușă de trestie și cu ea a stăvilit apele potopului. [...] A dres cerul, a îndreptat cele patru laturi ale hotarelor [lumii], a zvînțat apele potopului, a netezit pămîntul în Tsichjou, a stîrpit fiarele sălbatice și mulțimii omenești i-a redat viața. Primăvara a devenit surîzătoare, vara s-a făcut însorită, toamna era păgubitoare și iarna încheia anul. În acele vremi, oamenii începuseră a trăi fără griji, erau veseli și se asemuiau ei înșiși ba cu caii, ba cu vacile. [...]

(Niui-wa) șade în carul tunetului, la care e înhămat în mijloc un dragon înaripat, iar în laturi sînt dragoni fără coarne. Nori galbeni împodobesc carul ei, un dragon alb zboară înainte, iar un șarpe o urmează. Așa plutește ea în înălțimi, printre demoni și spirite, ridicîndu-se pînă în al nouălea cer, unde se întîlnește cu zeul de la poarta Linmun, apoi se cufundă în liniște și în odihnă la picioarele marelui strămoș. Dar ea nu-și dă în vileag meritele, nu-și ridică niciodată glasul, tăinuiește în sinea ei calea oamenilor desăvîrșiți și se supune legii firești a cerului și a pămîntului.

Meritele ei ajung să se cunoască însă în toate cele nouă ceruri, de sus și pînă jos, la Măgura Galbenă subpămînteană.

(Liu An, *Huainan-tsé*)

●

Cînd oamenii abia se iviseră pe pămînt, cerul avea legături cu ei și ei aveau legături cu cerul. Dimineața și seara, oamenii se puteau sui la cer, avînd astfel putința să stea de vorbă cu cerul, dimineața și seara.

(Kung Tsé Chjen /1792—1841/)

DUBLA GENEZĂ BIBLICĂ

Biblia[41] este o colecţie eterogenă de mitografii, canoane teologice, coduri juridice, meditaţii filosofice, cronici istorice, speculaţii metafizice, poezie, literatură epică, folclor, paremiologie, sfaturi medicale, agricole, zootehnice, teze politice şi militare, texte rituale de cult şi formule de magie, selectate după criterii teologice riguroase în canoanele religiei mozaice (*Vechiul Testament*) şi ale religiei creştine (*Noul Testament*).

Miturile arhaice au fost prelucrate simţitor în *Vechiul Testament*, a cărui canonizare a impus eliminarea unora foarte interesante, însă contradictorii, considerate convenţional texte *apocrife*[42].

Monoteismul caracteristic doctrinei religioase biblice s-a ridicat peste vechile culte tribale, nu fără a şi le incorpora, ca şi peste puternica influenţă a vechilor mitologii mesopotamiene, în cursul procesului dificil de unire politică a celor 12 seminţii tradiţionale, stabilite apoi în bazinul Iordanului. În cadrul acţiunilor de organizare atribuite semilegendarului Moise (Moshe) a fost proclamat cultul unic al zeului *Yahweh* (YHWH), tradus canonic prin *Domnul*, (de fapt un aorist arhaic: „cel care este"); iar astfel, alte divinităţi (*Elohim*, acest plural considerat cu părtinire de unii filologi un plural intensiv, însă indicînd o divinitate plurală: „cei puternici" sau mai exact un grup de divinităţi secundare consacrate construcţiei şi reconstrucţiei universului, ca grupul de zei babilonieni *Anunnaki; El*, zeul prin excelenţă al populaţiilor semite, dobîndind mai tîrziu semnificaţia de Dumnezeu; de asemenea, *El Shaddai*, *Adonai* etc.) au devenit atributele lui El Yahweh, cu excepţia zeilor negativi (ca *Azazel*, vechi demon al deşertului, sau *Satan*, poate derivînd din zeul nefast egiptean *Suteh*) contopiţi în noţiunea de Diavol, ca reper echilibrant în dualismul ascuns al monoteismului doctrinar ebraic.

Cu toate rigorile operei de canonizare religioasă a *Bibliei*, în *Geneză* au rămas, superficial însăilate, două variante de cosmogonie şi antropogonie (numite de noi *mitul A* şi *mitul B*); primul mit narează o creaţie a lumii din haosul acvatic primordial, prin acţiunea acelui zeu plural *Elohim*, al cărui suflu agită apele, perechea de oameni fiind făcută simultan, în ziua a şaptea; în al doilea mit, îndeosebi antropogonia e compusă din două acte succesive — femeia ivindu-se ulterior ca un accesoriu al bărbatului (de unde şi interpretarea acestui mit antropogonic drept mit al androginului iniţial). Se prea poate ca obîrşia celor două antropogonii (dar şi actul cosmogonic, înfăţişat diferit!) să se afle de fapt într-un mit mai vechi, unic,

dacă ţinem seama de pildă că, după o tradiţie talmudică, înainte de *Eva*, *Adam* a mai avut o soţie, numită *Lilith* (menţinută ulterior în texte, ca „mumă a demonilor").

Păcatul originar este identificabil cu ispita demoniacă a cunoaşterii, condamnată de obicei de religiile excesiv canonizate şi, bineînţeles, nu are nimic comun cu descoperirea erosului, cum a fost interpretat adesea, erosul apărînd abia după izgonire (în al doilea mit, cel iahvist), ca mod necesar şi autorizat de perpetuare a perechii arhetipale.

Moartea lui *Abel* de mîna fratelui său *Cain* pare imposibilă în context; totuşi, acest fratricid nemotivat, un mit adiacent fără îndoială mult mai nou, nu e decît ecoul unor mutaţii sociale şi al unei stări de conflict între două societăţi arhaice — una păstorească, alta agrară, caracteristice unor zone geografice din mezolitic.

Citită în originalul ebraic sau în traducere filologică, *Geneza* biblică nu oferă temei unor interpretări devenite clasice, care de fapt nu au fost decît răstălmăciri doctrinare, operate în textul ebraic de diverşi învăţaţi talmudişti, apoi de traducători, în *Septuaginta* greacă, făcută în epoca helenistică pentru evreii din diaspora, în *Vulgata* latină, pentru uzul catolicilor, şi apoi în toate celelalte versiuni naţionale pentru cultele ortodoxe şi reformate sau pentru numeroasele secte creştine.

Mitul A

La început, a făcut Elohim (Dumnezeu) cerurile şi pămîntul [Cînd Elohim a(u) început să facă cerurile şi pămîntul], pămîntul era fără chip [inform] şi pustiu şi întuneric era deasupra abisului, iar *duhul* [vîntul, suflul] lui Elohim se mişca pe deasupra apelor. Şi a zis Elohim: «Să fie lumină!» şi s-a făcut lumină. Şi a văzut Elohim că lumina este bună şi a despărţit Elohim lumina de întuneric. Elohim a numit lumina ziuă şi întunericul l-a numit noapte. Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua întîia.

Şi a zis Elohim: «Să fie o tărie[43] în mijlocul apelor, care să despartă apele de ape». Şi a făcut Elohim tăria [cerului] şi a despărţit apele care sînt dedesubtul tăriei de apele care sînt deasupra tăriei. Şi a numit Elohim tăria cer; şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua a doua.

Și a zis Elohim: «Să se adune apele cele de sub cer laolaltă și să se ivească uscatul». Și s-a făcut așa. Şi a numit Elohim uscatul pămînt, iar adunarea apelor a numit-o mări. Și a văzut Elohim că este bine. Și a zis Elohim: «Să dea la iveală pămîntul verdeață, ierburi avînd sămînță în ele și pomi roditori care să facă, după soiul lor, roade cu sămînță în ele, pe pămînt». Și s-a făcut așa. Și pămîntul a dat la iveală verdeață, ierburi avînd sămînță în ele, după soiul lor, și pomi roditori cu rod care are sămînță în el, după soiul lor. Și a văzut Elohim că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a treia.

Și a zis Elohim: «Să fie luminători pe firmamentul (tăria) cerurilor, ca să despartă ziua de noapte și să fie (aceștia) semne ale anotimpurilor, ale zilelor și ale anilor; și să fie luminători pe firmamentul cerurilor, ca să lumineze pe pămînt». Și s-a făcut așa. Și a făcut Elohim cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare, ca să stăpînească ziua, și luminătorul cel mai mic, ca să stăpînească noaptea; și a făcut de asemenea și stelele. Şi i-a pus Elohim pe firmamentul cerurilor ca să lumineze pe pămînt, și să stăpînească peste zi și peste noapte și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Elohim că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a patra.

Și a zis Elohim: «Să mișune apele de sumedenie de făpturi cu viață în ele și păsările să zboare peste pămînt de-a curmezișul firmamentului cerurilor». Astfel a făcut Elohim monștrii cei mari ai mării și toate făpturile viețuitoare care se mișcă (și) de care mișună apele, după soiul lor, și toate păsările zburătoare, după soiul lor. Și a văzut Elohim că este bine. Și le-a binecuvîntat Elohim zicînd: «Prăsiți-vă și vă înmulțiți și umpleți apele mărilor şi păsările să se înmulțească pe pămînt». Şi a fost seară şi a fost dimineață: ziua a cincea.

Și a zis Elohim: «Să scoată pămîntul făpturi vii după soiul lor: dobitoace, tîrîtoare și fiare pe pămînt, după soiul lor». Și s-a făcut așa. Și a făcut Elohim fiarele pămîntului, după soiul lor, și dobitoacele după soiul lor și toate tîrîtoarele de pe pămînt, după soiul lor. Și a văzut Elohim că este bine. Și a zis Elohim: «Să facem om, după chipul nostru și după asemănarea noastră, care să aibă stăpînire peste peştii mării și peste păsările văzduhului și peste dobitoace și peste tot pămîntul şi peste toate jivinele care

se tîrăsc pe pămînt». Astfel a făcut Elohim pe om [*omenirea*], după chipul său, după chipul lui Elohim l-a făcut, bărbat şi femeie i-a făcut. Şi i-a binecuvîntat pe ei Elohim şi le-a zis lor Elohim: «Fiţi roditori şi vă înmulţiţi şi umpleţi pămîntul şi supuneţi-l; şi stăpîniţi peste peştii mării şi peste păsările văzduhului şi peste toate vietăţile care se mişcă pe pămînt». Şi a zis Elohim: «Iată, v-am dat vouă toate ierburile care au sămînţă în ele, de pe toată faţa pămîntului, şi toţi pomii care au roade cu sămînţă în ele; acestea vă vor fi vouă hrană. Şi tuturor dobitoacelor pămîntului şi tuturor păsărilor văzduhului şi tuturor jivinelor care se tîrăsc pe pămînt şi care au în ele suflare de viaţă, le-am dat oricare plantă verde drept hrană». Şi s-a făcut aşa. Şi a privit Elohim la toate cîte le făcuse şi iată erau foarte bune. Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua a şasea.

Aşa s-au desăvîrşit cerurile şi pămîntul şi toată oştirea lor. Şi a sfîrşit Elohim în ziua a şaptea lucrarea sa pe care o făcuse şi s-a odihnit în ziua a şaptea de toată lucrarea sa pe care o făcuse.

(*Vechiul Testament*, „Geneza“, I; II, 1—2)

Mitul B

Iată obîrşiile cerurilor şi ale pămîntului, atunci cînd au fost create. În vremea cînd Yahweh a făcut pămîntul şi cerurile, nici un copăcel nu era pe pămînt şi nici o buruiană nu răsărise, căci El Yahweh [*Domnul Dumnezeu*] nu slobozea ploaie pe pămînt şi nu era nici un om ca să-l lucreze, ci numai ceaţa se ridica de pe pămînt şi adăpa toată faţa pămîntului; atunci a alcătuit El Yahweh pe om din ţărînă [*'adhamah*] şi a suflat în nările lui suflare de viaţă, şi s-a făcut om [*'adham*][44], fiinţă vie. Şi a sădit El Yahweh o grădină în Eden[45] spre răsărit şi a sălăşluit acolo pe omul pe care îl alcătuise. Apoi El Yahweh a făcut să răsară din pămînt tot felul de pomi plăcuţi la vedere şi buni pentru hrană, iar în mijlocul grădinii erau pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului. Un fluviu ieşea din Eden ca să ude grădina şi de acolo se despărţea în patru braţe. Numele celui dintîi este Pishon; acesta înconjoară tot

ținutul Hav'ilah, unde se află aur; și aurul acestui ținut este bun; bdeliul și onixul acolo se află. Și numele fluviului al doilea este Gihon; acesta înconjoară tot ținutul Kush. Și numele fluviului al treilea este Hiddeqel (*Tigrul*), care curge la răsăritul Asiriei. Iar al patrulea fluviu este Perat (*Eufratul*). Și a luat El Yahweh pe om [*Adam*] și l-a pus în grădina Edenului, ca s-o lucreze și s-o păzească. Și i-a poruncit El Yahweh omului, zicînd: «Poți să mănînci slobod din toți pomii grădinii, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănînci, fiindcă în ziua cînd vei mînca din el, vei muri!» Apoi a zis El Yahweh: «Nu este bine să fie omul singur; îi voi face lui un ajutor de potriva lui». Căci El Yahweh făcuse din țărînă toate viețuitoarele cîmpului și toate păsările văzduhului și i le adusese omului ca să vadă cum le va numi (acesta); și fiecare vietate, cum avea s-o numească omul [*Adam*], așa era să fie numele ei. Şi a pus omul nume tuturor dobitoacelor și tuturor păsărilor văzduhului și tuturor fiarelor cîmpiei, dar pentru om nu s-a aflat un ajutor de potriva lui. Atunci El Yahweh a adus un somn greu asupra omului și, în vreme ce el a adormit, El Yahweh a luat una din părțile [*coastele*] lui și a strîns carnea la loc; și partea pe care o luase din om, El Yahweh a prefăcut-o în femeie și a adus-o către om. Atunci omul [*Adam*] a grăit: «Acesta este acum os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va chema femeie [*ishshah*][44], căci din bărbat [*ish*] a fost luată». Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia lui și vor fi amîndoi un trup. Și omul [*Adam*] și femeia [soția] lui erau amîndoi goi și nu se rușinau.

Dar șarpele era cel mai viclean dintre toate făpturile sălbatice pe care le făcuse El Yahweh. Și el a zis către femeie: «Adevărat este că a spus El [Dumnezeu] să nu mîncați din nici un pom al grădinii?» Și femeia i-a răspuns șarpelui: «Din roadele pomilor grădinii avem voie să mîncăm, dar El a spus: Din rodul pomului care este în mijlocul grădinii să nu mîncați, nici să nu vă atingeți de el, ca să nu muriți!» Atunci șarpele zise către femeie: «Nu veți muri deloc! Dar El știe că în ziua cînd veți mînca dintr-însul, ochii voștri se vor deschide și veți fi ca El, cunoscînd binele și răul.» Astfel, cînd femeia a văzut că pomul era bun pentru hrană și ispititor la vedere și că pomul acela

era de dorit, ca unul care dă înțelepciune, a luat din rodul lui și a mîncat și i-a dat și bărbatului ei, și a mîncat și el. Atunci li s-au deschis amîndurora ochii, și ei și-au dat seama că sînt goi; și au cusut laolaltă frunze de smochin și și-au făcut cingători. Și au auzit umbletul lui El Yahweh, care se plimba în răcoarea zilei prin grădină, și s-au ascuns, omul și femeia lui, de fața lui El Yahweh, printre pomii grădinii. Dar El Yahweh l-a strigat pe om și i-a zis: «Unde ești?» Iar el a răspuns: «Am auzit răsunetul tău prin grădină și m-am temut, fiindcă eram gol, și m-am ascuns». Și a zis El: «Cine ți-a spus ție că ești gol? [Nu cumva] ai mîncat din pomul din care ți-am poruncit să nu mănînci?» Omul a zis: «Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine mi-a dat rod din pom și eu am mîncat!» Atunci El Yahweh a întrebat-o pe femeie: «Ce anume ai făcut?» Femeia a răspuns: «Șarpele m-a amăgit și eu am mîncat». El Yahweh a zis către șarpe: «Pentru că ai făcut aceasta, blestemat să fii tu între toate dobitoacele și între toate fiarele sălbatice; pe pîntece să te tîrăști și pulbere să mănînci în toate zilele vieții tale! Dușmănie voi pune între tine și femeie, între seminția ta și seminția ei; ea îți va zdrobi capul, iar tu îi vei împunge călcîiul». Apoi a zis femeii: «Voi înmulți foarte suferințele sarcinii tale! Întru dureri vei naște fii; și dorul tău va fi după bărbatul tău și el te va stăpîni». Iar omului i-a zis: «Pentru că ai ascultat de glasul femeii tale și ai mîncat din pomul din care ți-am poruncit: „Să nu mănînci din el!“, blestemată este glia din pricina ta! Cu trudă să te hrănești din ea, în toate zilele vieții tale! Spini și pălămidă să-ți aducă și să mănînci ierburile cîmpului. Întru sudoarea feței tale să mănînci pîine, pînă cînd te vei întoarce în țărînă, căci din ea ai fost luat; pulbere ești și în pulbere te vei întoarce!» Și omul [Adam] i-a pus femeii sale numele Eva [*Hawwah*][44], căci ea a fost mama tuturor celor vii. Și a făcut El Yahweh lui Adam și femeii sale veșminte de piele și i-a îmbrăcat cu acestea. Și a zis El Yahweh: «Iată, omul s-a făcut ca unul dintre noi, cunoscînd binele și răul; iar acum să nu întindă mîna și să ia și din pomul vieții și să mănînce și să trăiască în veci!»[46] Deci l-a scos El Yahweh din grădina Edenului, ca să lucreze pămîntul din care fusese luat. Și l-a izgonit pe om; iar la răsăritul grădinii Edenului a pus heruvimi și

o sabie de flacără care să se rotească spre toate zările, pentru a păzi pomul vieții.

Și Adam a cunoscut pe Eva, femeia sa, iar dînsa a zămislit și a născut pe Cain și a zis: «Am dobîndit un om cu ajutorul lui Yahweh». Apoi din nou, ea a născut pe Abel, fratele lui. Și Abel era păstor de oi, iar Cain era muncitor de pămînt. După cîtăva vreme, Cain a adus din roadele pămîntului prinos lui Yahweh, iar Abel a adus și el din întîi născutele (oi ale) turmelor sale și tainuri din grăsimea lor. Și Yahweh a privit cu plăcere către Abel și (către) jertfa lui, iar la Cain și la jertfa sa nu s-a uitat. Și Cain s-a aprins de mînie și fața lui s-a posomorît. Yahweh l-a întrebat pe Cain: «De ce ești mînios și de ce s-a posomorît fața ta? Oare dacă săvîrșești binele, nu vei fi privit cu ochi buni? Iar dacă nu faci bine, păcatul pîndește la ușă; pofta lui năzuie spre tine, dar tu trebuie să-l stăpînești.» Cain i-a zis fratelui său Abel: «Hai să mergem pe cîmp!» Iar cînd erau pe cîmp, Cain a tăbărît pe Abel, fratele său, și l-a omorît. Atunci a grăit Yahweh către Cain: «Unde este Abel, fratele tău?» Iar el a răspuns: «Nu știu; sînt eu oare paznicul fratelui meu?» Atunci Yahweh a spus: «Ce-ai făcut? Glasul sîngelui fratelui tău strigă către mine din pămînt. Și acum blestemat ești tu de pămîntul care și-a deschis gura ca să primească sîngele fratelui tău, din mîna ta! Cînd îți vei munci țarina, să nu-ți mai dea vlaga roadelor ei; fugar și pribeag vei fi pe pămînt!» Și a zis Cain către Yahweh: «Osînda mea este prea mare, ca s-o pot îndura! Iată, astăzi tu mă alungi de pe pămînt departe; și ascuns fi-voi din fața ta; fugar și pribeag voi fi pe pămînt, iar oricine va da peste mine, mă va ucide!» Atunci Yahweh i-a răspuns: «Nu așa! Dacă cineva îl ucide pe Cain, înșeptită răzbunare va cădea asupra aceluia!» Și Yahweh i-a pus lui Cain un semn, ca nimeni care-l va găsi să nu-l omoare. Și a purces Cain din fața lui Yahweh și s-a sălășluit în țara Nod, la răsărit de Eden. Și a cunoscut Cain pe femeia lui și ea a zămislit și a născut pe Enoh; și el a zidit o cetate și cetății i-a pus numele Enoh, după numele fiului său. Iar lui Enoh i s-a născut Irad; și Irad a fost tatăl lui Mehuiael și Mehuiael a fost tatăl lui Methushael, iar Methushael a fost tatăl lui Lamekh. Și Lamekh și-a luat două femei; cea dintîi se numea Adah, iar cea de-a doua se numea Zillah. Și Adah a născut pe Jabal; el a fost

părintele celor care locuiesc în corturi și țin vite. Numele fratelui său era Jubal; el a fost tatăl tuturor celor ce cîntă din alăută și din flaut. Zillah a născut pe Tubalcain; acesta a fost făurarul tuturor uneltelor de aramă și de fier. Sora lui Tubalcain a fost Naamah. Lamekh a grăit către femeile sale: «Adah și Zillah, ascultați de glasul meu; femei ale lui Lamekh, luați aminte la spusa mea: Am ucis un om pentru rana mea și un băietan pentru vînătaia mea! Și dacă va fi de șapte ori răzbunat Cain, atunci Lamekh va fi de șaptezeci și șapte de ori.»

Și Adam a cunoscut iarăși pe femeia sa și ea a născut un fiu și i-a pus numele Set, și a zis: «Yahweh mi-a hărăzit altă odraslă în locul lui Abel, pe care l-a omorît Cain». Și lui Set i s-a născut tot un fiu, căruia i-a pus numele Enosh. În vremea aceea au început oamenii să cheme numele lui Yahweh.

Iată cartea neamurilor lui Adam. În ziua cînd El l-a făcut pe om, l-a făcut după asemănarea lui El. Bărbat și femeie i-a făcut și i-a binecuvîntat pe ei și le-a pus numele Om, în ziua cînd i-a făcut. Cînd Adam era în vîrstă de o sută treizeci de ani, a ajuns tatăl unui fiu, după asemănarea și după chipul său, și i-a pus numele Set. Zilele lui Adam, după ce a ajuns tatăl lui Set, au fost opt sute de ani, și a avut fii și fiice. Deci toate zilele pe care le-a trăit Adam au fost nouă sute treizeci de ani; apoi a murit.

(*Vechiul Testament*, „Geneza“, II, 4—25; III; IV; V, 1—5)

COSMOSUL ÎNTRE EROS ȘI THANATOS

Lumea spirituală greacă și apoi cea romană, supunîndu-se de la început unei filosofii carnale, cu zei gîndiți într-un antropomorfism absolut, a avut nevoie, în producerea miturilor proprii sau în adaptarea celor de împrumut, de alegorii cu miez foarte concret ca să convingă niște popoare cu fire solară. Mitologia Heladei, crescută din tradiția unui spirit practic mereu consecvent sieși, deloc contemplativ, dimpotrivă, agitat și iscoditor, are probabil tocmai din această cauză o evidentă vocație a anecdoticului (*mythos* înseamnă *poveste*), fie cînd reflectă memoria stărilor troglodite ale precivilizației arca-

dice, fie cînd se autodefinește în simbolurile mitice oglinditoare ale luptei pentru organizarea demosurilor și pentru apărarea spațiului comercial maritim. Iată, așadar, cum cosmogonia însăși e privită de greci ca un șir de bătălii pentru putere — între cronizi și uranizi, iar într-un sens alegoric mai adînc, între *timp* (Kronos) și *spațiu* (Uranos), impactul fiind traductibil mitic prin războiul dintre zei și titani; dar aceeași cosmogonie, simbolic polivalentă, a jucat și rolul unei opere de precizare și regrupare noțională a tuturor fenomenelor ambientale. Totuși, mitologia greacă, una dintre cele mai temeinic prelucrate poetic și filosofic, pornind dintr-o mixtură arico-egeeană-pelasgă, este poate tocmai de aceea și cea mai simbolică; dar simbolurile ei sînt ușor descifrabile în contextul oricărei mitografii. Asupra întregii mitologii helenice dăinuie însă cele două puncte de reazem terminal: dragostea (*Eros*, divinitatea primordială personificînd *dorința* născută din *haos* și numită de Hesiod *Aphrodite*, ca divinitate feminină uranică) și moartea (*Thanatos*, născută din noaptea primordială *Nyx* pe care Hesiod, exprimînd întreaga thanatofobie grecească, o numește „odiosul Thanatos").

Romanii, dependenți spiritual de Helada, și-au construit propria mitologie pe structura celei grecești, chiar dacă au absorbit sute de zei de la popoarele cucerite; nici simbolistica lor cosmogonică nu diferă de cea relatată de Homer, Hesiod, Platon. Datele mitologice suplimentare de care s-a slujit Ovidiu în *Metamorfoze* sînt tot grecești.

Actul antropogonic apare în aceste mitologii în două moduri principale, ambele de alură satirică: oamenii, cărora Epimetheus le împarte resturile de însușiri prisosind de la înzestrarea animalelor, rămași fără apărare în fața vieții, sînt reechilibrați de *Prometheus*, care fură pentru ei focul de la Hades și rațiunea de la Athena; sau — după Platon — perechile de oameni sînt realizate prin despicarea androginilor primordiali. Antropogonia e considerată, însă, în mitologia greco-romană, mai mult ca o concesie divină (zeii olimpieni putîndu-se lipsi de omenire), iar destinul uman este salvat de intervenția titanică, fiind deci un act potrivnic voinței zeilor.

Haosul cosmogonic, după Hesiod

În *Theogonia* poetului epic și didactic Hesiod (sec. VIII—VI î.e.n.), sursă principală pentru miturile eline, narațiunile asupra cosmogoniei sînt prima încercare grecească de a sistematiza o filosofie

religioasă despre univers. Din forma alegorică a mitografiei nu mai este lesne de restabilit motivul mitic tradițional.

Așadar, mai înainte s-a ivit Haosul; apoi Gaia (*glia*) cea cu țărmuri largi, temei de nădejde veșnicei împărtășiri a tuturor ființelor, și Eros (*amorul*), cel mai frumos dintre zeii nemuritori, cel care frînge mădularele și care îmblînzește inima și vrerea înțeleaptă în pieptul oricărui zeu ca și al oricărui om.

Din Haos[47] s-au născut Erebos și neagra Nyx (*noaptea*). Și după aceea, din Nyx au purces Aither (*eterul*) și Hemere (*lumina de ziuă*). Iar Gaia a odrăslit mai întîi o ființă deopotrivă cu dînsa, în stare s-o acopere întreagă: Uranos (*cerul înstelat*) ce urma să dăruiască preafericiților zei un sălaș de nădejde pentru vecie. Ea a mai așezat în lume înalții Munți, lăcaș plăcut pentru zeițele Nimfe, locuitoare ale munților cu vîlcele. Și a mai odrăslit tot astfel marea cea stearpă cu talazuri furioase, pe Pontos (*marea*) fără călăuza gingașei iubiri. Dar după aceea, din îmbrățișările lui Uranos, ea zămisli pe Okeanos (*oceanul*), cu vîltori adînci, pe Koios, Krios, Hyperion, Iapetos, pe Theia, Rheia, Themis și Mnemosyne, pe Phoibe cea încoronată cu aur și pe drăgăstoasa Tethys; cel mai tînăr dintre ei veni după dînșii pe lume Kronos, zeul cu gînduri viclene, cel mai temut dintre toți copiii ei; și Kronos se ridică cu ură împotriva înfloritorului său părinte.

Ea [Gaia] mai dădu la iveală în lume pe Ciclopii [*Kyklopes*] cei cu inima aprigă: Brontes, Steropes, Arges cel cu sufletul plin de cruzime, semănînd în toate cu zeii, de n-ar fi fost ochiul stingher ce le stătea în mijlocul frunții. În toate faptele lor, ei dovedeau vigoare, forță și iscusință.

Se mai născură și alți fii [din unirea] lui Uranos cu Gaia, trei fii mari și puternici, încît abia cutezăm să-i numim: Kottos, Briareos și Gyes, tustrei plini de trufie. Fiecare din ei avea cîte o sută de brațe izbucnind înspăimîntătoare din umeri, precum și cîte cincizeci de capete, prinse între umeri de trupurile lor vînjoase. Și temută era forța grozavă care le întregea uriașa statură. Căci aceștia erau fiii cei mai cumpliți din cîți născuseră Uranos și Gaia, iar tatăl lor îi urî din ziua cea dintîi. Abia se născuseră și în loc să-i lase să iasă la lumină, el îi ascunse pe toți

în sînul Gaiei și, în vreme ce Uranos se îndeletnicea cu fapta aceasta rea, uriașa Gaia gemea din străfundurile ei, înăbușită. Ea născoci atunci un tertip viclean și crud: făuri în grabă metalul alb numit oțel și făcu din el un cosor mare, apoi îndreptîndu-se către copiii ei, le spuse cu mînie ca să le întărîte curajul: «Fii purceși din mine și dintr-un nebun, dacă aveți încredere în mine, vom pedepsi nelegiuita jignire săvîrșită de un tată, fie el chiar și părintele vostru, întrucît el a urzit fapte ticăloase cel dintîi». După ce ea sfîrși de vorbit, groaza îi cuprinse pe toți; nimeni nu rostea o vorbă. Numai marele Kronos cel cu gînduri viclene, fără să tresară, spuse astfel către maica sa: «Jur, mamă, că voi face eu treaba aceasta. Nu-mi fac griji față de un tată dezgustător, fie el chiar și tatăl nostru, întrucît anume el a urzit cel dintîi ticăloasele fapte.» Așa a vorbit el, iar uriașa Gaia simțea bucurie mare în inima ei. Ea îl ascunse, îl puse să stea la pîndă, apoi îi vîrî în mîini marele cosor cu zimți ascuțiți și îi lămuri șiretlicul. Și mărețul Uranos veni, aducînd cu sine întuneric de noapte; și învăluind-o pe Gaia, setos de dragoste, iată-l că ajunse aproape și se răspîndi pretutindeni. Dar fiul, din ascunzătoarea sa, întinse mîna stîngă, în vreme ce cu dreapta strîngea uriașul și lungul cosor cu zimți ascuțiți; și deodată el reteză boașele, tatălui aruncîndu-le apoi la întîmplare în spatele său. Totuși aceasta nu a fost o rămășiță oarecare fără folos zburîndu-i din mînă, căci zburînd, împroșcase stropi sîngerii. Gaia îi primi pe toți și după ani de zile ea născu puternicele Erinyi, pe marii Giganți cu sclipitoare arme, cei care țin în mîini suliți lungi, și Nimfele pe care le mai numim Maliene pe acest nesfîrșit pămînt. Iar boașele, abia retezate și azvîrlite de pe pămînt în marea nepotolită, plutiră vreme îndelungată în larg; și de jur împrejur o spumă albă țîșnea din mădularul divin. Din spuma aceasta se alcătui o fecioară care ajunse mai întîi în dumnezeiasca Kythera, de unde trecu în Cyprul cel înconjurat de talazuri; acolo păși pe pămînt frumoasa și venerata zeiță care, cu picioarele-i sprintene, făcea să crească iarba în jurul ei și pe care zeii, ca și oamenii, o numeau Aphrodite[18] pentru că se ivise din spumă, și îi mai ziceau Kythereia pentru că atinsese țărmul din Kythera. Eros și frumosul [dor pătimaș] Himeros îi făcură fără întîrziere alai îndată după ce ea s-a născut și a purces

la drum către zei. Și din întîia zi, privilegiul ei și partea ce i se cuvine la fel printre oameni ca şi printre Nemuritori au fost flecărelile de fetiță, zîmbetele, amăgirile, precum și plăcerea duioasă, dezmierdarea și dulcegăria.

Dar părintele Uranos (*Cerul*) cel necuprins se hotărî și le dete fiilor zămisliți de el numele de Titani: întinzîndu-și brațul prea sus, zicea el, aceştia au săvîrşit în nebunia lor o cumplită fărădelege și viitorul va ști cum să se răzbune.

Nyx născu pe nesuferita Pieire și pe Kera cea neagră, ca și pe Thanatos (*moartea*); ea (mai) născu pe Hypnos (*somnul*) şi tot neamul lui Oneiros (*visul*), și singură i-a zămislit întunecata Nyx, fără să se împreuneze cu nimeni. Apoi mai zămisli pe Momos (*zeflemeaua*) pe Oizys (*mizeria*) cea dureroasă şi pe Hesperide care, dincolo de Okeanos cel strălucitor, au grijă de frumoasele mere de aur și de pomii ce rodesc aceste fructe. Ea mai aduse pe lume Moirele și Kerele, răzbunătoarele neînduplecate care urmăresc toate greșelile făptuite de zei sau de oameni, zeițe a căror temută mînie nu se domolește vreodată, pînă cînd nu-l face de rușine cu cruzime pe cel vinovat, oricine ar fi el. Și primejdioasa Nyx mai născu pe Nemesis, balanța oamenilor muritori; iar după ea, pe Apate (*amăgirea*) și pe Philotes (*dezmierdarea*), ca și pe blestemata Geras (*bătrînețea*) şi pe Eris (*lupta*) cea cu inimă aprigă.

(Hesiod, *Theogonia*, 116—225)

Antropogoniile succesive

Fără să ofere marile detalii, succesiunea antropogoniilor din *Lucrări și zile*, a doua operă hesiodică, sugerează, peste tradiția mitică absorbită, nu atît experimentul facerii omului, cît crizele de adaptare periodică a speței la mediul natural ostil.

De aur a fost stirpea întîia a pieritorilor oameni creați de Nemuritorii ce locuiesc în Olimp. Era în vremea cînd Kronos mai domnea peste cer. Ei trăiau ca zeii, cu inima lipsită de griji, departe și la adăpost de strădanii și de necazuri; ticăloasa bătrînețe nu-i împovăra, ci cu brațele și genunchii veșnic tineri ei se veseleau la ospețe, de ori-

şicerele departe. Iar cînd mureau, se părea că se prăbuşesc în somn. Lor le erau hărăzite bunurile toate: ţarina mănoasă dădea de la sine rod îmbelşugat şi darnic, iar ei trăiau întru bucurie şi pace pe cîmpurile lor, printre bunuri nenumărate. După ce ţărîna i-a acoperit pe cei din stirpea aceasta, din voia preaputernicului Zeus ei au ajuns să fie geniile bune ale pămîntului, acelea care-i veghează pe muritori şi împart bogăţia: li s-a dat astfel o cinste regească.

Apoi, mai tîrziu, locuitorii Olimpului au creat o stirpe mai prejos de cealaltă, o stirpe de argint, care nu semăna nici cu statura, nici cu duhul celor din stirpea de aur. Vreme de o sută de ani, copilul creştea jucîndu-se în preajma vrednicei lui mame, în casa lui, păstrîndu-şi sufletul copilăresc. Iar cînd, crescuţi cu vîrsta, ei ajungeau la sorocul care arată intrarea în adolescenţă, mai trăiau puţin şi, întru nebunia lor, îndurau mii de necazuri. Ei nu ştiau să se înfrîneze între dînşii de la nebuneasca necumpătare. Ei refuzau să se arate evlavioşi în faţa Nemuritorilor, ori să aducă jertfe pe sfintele altare ale celor Preafericiţi, după legea oamenilor cărora li s-a dat [pe faţa pămîntului] statornicie. Mîniat atunci, Zeus, fiul lui Kronos, i-a îngropat, întrucît ei nu se închinau zeilor preafericiţi care stăpînesc Olimpul. Iar cînd ţărîna i-a acoperit, ei s-au făcut genii inferioare, cele pe care muritorii le numesc Preafericiţii din Infern şi care tot se mai bucură de oarecare cinste.

Şi Zeus, părintele zeilor, a creat a treia stirpe de oameni pieritori, o stirpe de bronz cu totul deosebită de stirpea de argint, o cumplită şi puternică odraslă de frasini. Aceştia nu cugetau decît la lucrările aducătoare de vaiete ale lui Ares şi la faptele nesăbuite. Ei pîine nu mîncau, iar inima lor era ca oţelul ţeapăn; împrejurul lor ei răspîndeau groaza. Mare le era puterea, neînvinse le erau braţele înfipte în umerii trupurilor lor vînjoase. Arme aveau din bronz şi tot de bronz le erau casele, cu ajutorul bronzului munceau pămîntul, căci fier încă nu era. Dar se prăbuşiră şi ei sub [povara] propriilor braţe şi plecară să mucezească în Hadesul înfiorător, fără să-şi fi lăsat numele pe pămînt. Moartea cea neagră îi luă, fioroşi cum au fost, şi ei părăsiră lumina strălucitoare a soarelui.

Iar cînd țărîna acoperi și această stirpe, Zeus, fiul lui Kronos, făuri cea de-a patra pe glia hrănitoare, o stirpe mai dreaptă și mai vitează, un neam dumnezeiesc de eroi pe care-i numim semizei și a căror vîrstă a fost înaintea noastră pe nemărginitul pămînt. Dar aceia au pierit în războaie aspre și în dureroase încăierări, unii sub zidurile Thebei celei cu șapte porți, pe pămînt cadmeean, luptîndu-se pentru turmele lui Oedip, iar alții dincolo de genunea mării, la Troia, unde războiul i-a dus pe corăbii, pentru Helene cea cu părul frumos și unde Thanatos, care pune capăt la toate, îi învălui și pe ei. Zeus, fiul lui Kronos, le dărui un trai și un lăcaș departe de oameni, statornicindu-i la marginile pămîntului. Acolo își duc ei viața, cu inima lipsită de griji, în Insulele Fericiților[49], la țărmul sorburilor adînci ale lui Okeanos, ca eroi norocoși cărora țarina rodnică le dăruiește de trei ori pe an o înfloritoare și dulce recoltă.

Și i-a fost pe plac Cerului ca eu, la rîndul meu, să nu trăiesc printre cei din stirpea a cincea, ci să fiu sau mort prea devreme sau născut prea tîrziu. Căci acum este stirpea de fier. Aceștia nu vor înceta nici ziua să îndure oboseala și necazurile, nici noaptea să fie mistuiți de neliniști aspre trimise de zei. Cel puțin își vor mai afla cîte un bine amestecat printre caznele lor. Dar veni-va ziua cînd Zeus va nimici la rîndul lui neamul pieritor al oamenilor: clipa va fi aceea cînd ei se vor naște cu tîmplele albe. Tatăl nu va mai semăna atunci cu feciorii lui, nici feciorii cu tatăl; oaspetele nu-i va mai fi drag gazdei, nici prietenul prietenului, nici fratele nu va îndrăgi pe frate, așa precum în zilele care au fost. Ei nu vor avea decît dispreț pentru părinții lor îmbătrîniți, iar ca să se plîngă de ei, rosti-vor vorbe necioplite acești ticăloși și nu vor ști nici de frica Cerului [luîndu-și dreptul puterii și își vor pustii unii altora cetățile]. Bătrînilor care i-au hrănit, ei nu le vor da hrană. Nici un preț nu se va mai pune pe jurămînt, pe dreptate, pe bine: respectul lor se va călăuzi către meșterul crimelor, către omul care nu știe în nimic măsura; singurul drept va fi forța, iar conștiința nu va fi nicăieri. Lașul se va repezi la viteaz cu vorbe întortocheate, sprijinindu-și-le pe jurămînt mincinos. Pașii tuturor mișeilor vor fi însoțiți de pizma cu grai amar și cu frunte plină de ură, gata să facă rău. Atunci, părăsind pămîntul cu drumu-

rile-i largi ca să purceadă spre Olimp, ascunzîndu-și în văluri albe frumoasele lor trupuri, Aidos (*conștiința*) și Nemesis (*răzbunarea*) îi vor lăsa pe oameni de izbeliște și se vor sui la cei Eterni. Numai tristele suferințe le vor rămîne muritorilor, și nu va mai fi scăpare de rău.

(Hesiod, *Lucrări și zile*, 109—202)

Mitul androginului

Dificil de pus în relație cu miturile generale antropogonice, acest mit relatat de Platon, poate cu o contribuție consistentă a sa, deși amintește vag de antropogoniile experimentale, pare mai mult o fabulă filosofică, nescutită de ironia indiscretă a filosofului împotriva comediografului Aristofan, detractorul lui Socrate; și poate tocmai de aceea anume Aristofan este pus să povestească, în *Banchetul*, mitul despre despicarea androginilor primordiali.

Dar, de fapt, teza mitului este în primul rînd explicarea cauzală a apariției dragostei de cuplu; uneori, din perspective diferite, teza e prezentă în mai multe mituri ale facerii omului, în *Biblie* (Adam) ca și în mitologia vedică (Purusha) sau în cea chineză (Pan-ku).

Așadar, se cuvine să aflați de la început care este natura omului și care i-a fost evoluția; căci odinioară natura noastră nu era întocmai așa cum este azi, ci cu totul altminteri. În primul rînd, neamul omenesc se alcătuia într-adevăr din trei genuri, nu din două ca acum, căci pe lîngă mascul și femelă era și al treilea care avea părți din celelalte două laolaltă și al cărui nume stăruie și în zilele noastre, chiar dacă ființa însăși nu mai e de văzut; exista pe atunci cu adevărat un gen deosebit, androginul care, și ca înfățișare și ca nume, avea părți din celelalte două laolaltă, din bărbat ca și din femeie; ceea ce a rămas din el azi nu este decît o poreclă, socotită jignitoare. În al doilea rînd, fiecare dintre acești oameni arăta la înfățișare ca un bulgăre dintr-o singură bucată, cu spinarea și coastele în cerc; avea patru mîini și tot atîtea picioare cîte mîini; apoi, pe un grumaz rotund, două fețe aidoma una alteia, însă un singur cap pentru amîndouă fețele, opuse una celeilalte; patru urechi; de două ori părțile rușinoase; și toate cele-

lalte care mai rămîn, aşa cum se poate presupune din cele descrise. Întru cît priveşte mersul acestei ființe, el se făcea, ca și acum, în linie dreaptă, în orice direcție ar fi dorit ființa; sau cînd dimpotrivă, începea să alerge repede, făcea tumbe, și întocmai cum atunci cînd cineva se învîrte ca roata și face tumbe fără să se clatine, ci doar își rotește picioarele, (tot astfel) sprijinindu-se pe cele opt membre ce le avea pe atunci, omul înainta grabnic, dîndu-se de-a rostogolul. Deci dacă erau trei genuri aşa precum am spus, aceasta a fost deoarece masculul fusese la obîrșie odraslă a soarelui, femela — a gliei, și, în sfîrșit, era a lunii cel ce are părți laolaltă din ceilalți doi, pentru că şi luna este părtașa totodată a altor doi aștri. Și, adevărat, dacă ei erau rotunjiți în bulgăre, ei înșiși la fel ca și umbletul lor, este fiindcă semănau cu părinții lor. Puterea și vlaga, dealtfel, le erau nemaipomenite şi mare le era trufia. Aşadar, li s-a năzărit să se lege tocmai de zei, aşa cum presupune Homer despre Ephialtes şi Otos pe care îi face să escaladeze cerul, la fel şi cu oamenii aceştia şi cu pofta lor de a întărîta pe zei.

În vremea asta, Zeus şi ceilalți zei s-au sfătuit ce s-ar cuveni să facă şi erau foarte îngrijorați: nu se afla pentru ei, într-adevăr, nici un mijloc nici de a-i duce pe oamenii aceştia la pieire, nici de a le stîrpi neamul, trăsnindu-i ca pe Giganți; căci asta ar fi însemnat chiar pentru ei înșiși secătuirea onorurilor şi a ofrandelor ce le vin de la oameni, dar nici nu le puteau îngădui asemenea purtare neruşinată. «Sînt încredințat, spuse în cele din urmă Zeus după ce se tot ostenise chibzuind, că știu ce am de făcut, pentru ca totodată ei să fie oameni şi, ajungînd mai slabi, să-și pună capăt obrăzniciei. Acum într-adevăr, urmă el, mă voi apuca să-i despic pe fiecare în două şi, în vreme ce se vor face şi mai neputincioşi, ne vor fi în acelaşi timp şi mai de folos, întrucît numărul lor va spori. Și mai presus, ei vor umbla drepți, pe două picioare. Dar dacă nici după judecata noastră obrăznicia lor nu se va curma, atunci —încheie el — îi voi tăia încă o dată în două, ca să-i fac să sară într-un picior, ca şchiopii.» Rostind acestea, el îi tăie pe oameni în două, aşa cum despicăm noi scoruşii ca să-i punem la uscat sau cum taie unii ouăle cu firul de păr. Îndată ce îi despica în două pe cîte unul din acești oameni, Zeus îi și poruncea lui Apollon să-i răsucească fața precum

şi jumătatea de gît înspre partea tăieturii, încît omul, văzînd priveliştea despicăturii făcute în el, să devină mai modest; i se mai porunci să vindece urmele operaţiei. Şi iată-l (pe Apollon) cum întorcea feţele; cum aduna toate colţurile de piele peste ceea ce se numeşte azi pîntece, în chipul în care se strînge la gură o pungă, cum le împreuna temeinic către mijlocul burţii, fără să lase decît o gaură: cea pe care o numim întocmai buric. Apoi, fiindcă mai rămăseseră cute, el le ştergea pe cele mai multe netezindu-le şi dădea formă pieptului folosind o unealtă ca aceea cu care cizmarii netezesc cutele din pielea întinsă pe calapod. Totuşi el mai lăsă cîteva creţuri, anume pe cele care înconjoară pîntecul şi buricul, ca să păstreze amintirea vechii stări de altădată.

Aşadar, după ce natura omului a fost astfel împărţită în două, fiecare jumătate, tînjind după cealaltă jumătate a sa, se alipea aceleia; ele se înlănţuiau una pe alta cu braţele, se îmbrăţişau tăcînd, în dorul lor de a se contopi într-o singură fiinţă, sfîrşind prin a muri de foame şi, îndeobşte, din lipsa oricăror îndeletniciri, din pricina nedorinţei lor de a face ceva una fără cealaltă.

Mai mult decît atît, cînd una din jumătăţi murea iar alta îi supravieţuia, cea supravieţuitoare îşi căuta alta şi o îmbrăţişa, fie că întîlnise o jumătate femeiască, de femeie întreagă — zisa jumătate fiind întocmai ceea ce numim astăzi femeie — fie că era o jumătate dintr-un bărbat. În chipul acesta, neamul omenesc pierea. Atunci Zeus se gîndi, mişcat, la alt mijloc şi le mută părţile ruşinoase în faţă. Şi ei, şi ele, le avuseseră aşezate pînă atunci în părţile dinafară. Zămisliseră şi se înmulţiseră nu împreunîndu-se unul cu altul, ci în pămînt, ca greierii. Iată deci că el le-a mutat astfel în faţă, ceea ce le-a îngăduit să zămislească unul în celălalt, în femeie prin acţiunea bărbatului. Gîndul lui era ca prin împreunare, în acelaşi timp, dacă bărbatul se uneşte cu o femeie, să răsară din ei urmaşi care să sporească neamul omenesc; pe cînd dacă deopotrivă s-ar uni tot cu un bărbat, cel puţin — sătui de aceste apropieri — să se îndrepte spre acţiune: adică să fie îmbiaţi de alte treburi ale existenţei.

Astfel, în vremea aceea atît de îndepărtată, a fost sădită în om dragostea pe care o are el pentru semenul său: dragostea ce reunește natura noastră primitivă; dragostea care năzuie să facă, din două ființe, una singură, sau spus altminteri, să vindece firea omenească.

(Platon, *Banchetul sau despre dragoste*[50], 189 d, 190 a—e, 19 a—d, 192 a)

Metamorfozele cosmice

Folosindu-se de mitografiile grecești, poate și de tradiții mitice orale, pierdute ulterior, Publius Ovidius Naso a obținut poate cea mai amplă sinteză mitografică asupra cosmogoniei din viziunea greacă. Organizarea elementelor vagante ale haosului primordial este surprinsă într-un proces riguros de metamorfozare succesivă, pînă la dobîndirea unui echilibru cosmic perfect. Bineînțeles, o demarcație pe care am face-o între materia mitică și cea filosofică (dealtfel neoriginală, regăsită parțial și la filosofii greci, ca și la Cicero) ar sărăci mitografia ovidiană de amănuntele care ne interesează totuși în primul rînd.

Înainte de mare și de pămînt și de cerul care le înfășoară cu totul, natura avea aceeași înfățișare în universul întreg căruia i se zicea Haos: o grămadă grosolană, informă, greoaie, inertă, în care zăceau amestecate fără nici o legătură de armonie elementele potrivnice. Soarele încă nu-i împrumuta lunii lumina lui și Phoebe nu vedea încă, în rotirile noi, discul acestuia renăscîndu-se și crescînd; pămîntul încă nu plutea atîrnat în oceanul văzduhurilor, legănîndu-se de propria lui greutate; și Amphitrite nu-și întindea brațele să cuprindă largile coaste ale globului: acolo unde era pămîntul, erau laolaltă și apa și aerul; prea mult îi lipsea pămîntului consistența, apei fluiditatea, aerului lumina. Elementele nu aveau nici o formă deslușită; ele se vătămau unele pe altele; și în același corp, frigul și căldura se războiau, la fel ca și umezeala cu uscăciunea, substanțele moi cu substanțele tari, cele grele cu cele ușoare.
Un zeu sau natura mai puternică, spre a pune capăt acestei lupte, a aruncat un interval între cer și pămînt, între

pămînt şi ape, şi a despărţit aerul mai gingaş de aerul mai grosolan. După ce a scos elementele din haosul unde erau amestecate în neorînduială, el le-a hărăzit locuri anumite, supunîndu-le pe toate legilor veşnicei uniri; focul, lipsit de greutate, a izbucnit spre bolţile cereşti sălăşluindu-se în ţinutul cel mai de sus al văzduhurilor; locul vecin i-a fost hărăzit aerului, pentru că este aşa de uşor; mai gros decît aerul şi focul, încărcat cu elemente grosolane, pămîntul prin propria lui greutate s-a aşezat dedesubt; Oceanul, care-l scaldă din toate părţile, a căpătat cel din urmă loc şi a înlănţuit continentul.

Cînd zeul acesta, cine va fi fost, a descurcat şi a împărţit materia, hotărîndu-i fiecărei părţi forma potrivită, el i-a dat mai întîi pămîntului, ca să fie egal în toată suprafaţa sa, înfăţişarea unui glob uriaş; după aceea, mării i-a poruncit să se răspîndească din loc în loc, să se umfle după bunul plac al vînturilor mînioase şi să se oprească la picioarele ţărmurilor ce îi slujesc pămîntului drept cingătoare. El a mai făcut izvoarele, iazurile fără hotare şi lacurile; a împrejmuit cu maluri şerpuitoare fluviile care năvălesc la vale sau, în alergarea lor diversă, ajung nevăzute în sînul gliei, ori curg pînă la mare şi, primite fără sfială de zăcătorile ei largi, nu mai izbesc alte maluri afară de ţărmurile ei. Tot astfel, le-a poruncit cîmpiilor să se întindă, văilor să se lase în jos, pădurilor să înfrunzească, munţilor să-şi înalţe capetele încununate de stînci: şi tot aşa cum cerul e tăiat în dreapta de două brîuri şi de altele două în stînga, iar la mijloc aflîndu-se al cincilea unde căldura e mai vie, la fel globul nostru pe care îl îmbrăţişează cerul a fost împărţit, din înţelepciunea acelui zeu, în cinci regiuni; ele răspund celor cinci regiuni cereşti. Pe cele de la mijloc le face de nelocuit căldura; straturi adînci de zăpadă acoperă cele două brîuri vecine cu polii, iar în spaţiul egal ce se întinde în preajma fiecăreia domneşte o temperatură pe care o aduce amestecul de frig şi de căldură. De jur împrejur aerul se leagănă; cu cît e mai uşoară apa decît pămîntul, cu atîta aerul este mai greu decît focul: acesta e sălaşul pe care poruncile zeilor l-au hotărît pentru nori, pentru furtunile ce stîrnesc în inimile muritorilor spaima şi pentru vînturile care sînt

părinții trăsnetelor și ai brumei. Arhitectul lumilor nu a lăsat în voia toanelor acestora imperiul văzduhului; chiar și acum furia lor cu greu se domolește, deși ele sînt înfrînate de legea care decide pentru fiecare punctul de unde se cuvine să se năpustească; puțin ar lipsi să facă țăndări lumea, într-atîta domnește discordia între ele. Și totuși i-au zămislit aceiași părinți! Eurus a fost surghiunit în regatul Aurorei, în împărăția din Nabate, în Persia și în munții loviți de cele dintîi raze de ziuă; Vesper și pămînturile pe care le încălzește soarele în asfințit cu ultimele lui lumini se învecinează cu Zephyrus; cumplitul Boreus cotropește Sciția și septentrionul; ținuturile așezate în fața le acoperă necontenit cu cețuri umede ploiosul Auster. Pe deasupra tărîmului vînturilor e răspîndit eterul, elementul fluid și fără greutate, căruia nici un amestec pămîntesc nu-i întinează puritatea.

Îndată ce aceste felurite corpuri au fost mărginite de hotarele lor neschimbătoare, astrele, multă vreme înfășurate în masa informă a haosului, au început să inunde cerul cu lumina lor. Nici un ținut nu se cuvenea să fie lipsit de ființele care-i erau pe plac: astfel, stelele și zeii au pus stăpînire pe naosul ceresc; peștele a sclipit din solzi de-a curmezișul cleștarului apelor ce-i fuseseră date drept sălaș; pămîntul și-a primit fiarele sălbatice; iar aerul, prieten al mișcării, (și-a primit) păsările. O ființă mai nobilă, în stare de cugetări înalte și făcută ca să poruncească tuturor făpturilor, lipsea: și s-a născut omul; fie că părintele tuturor lucrurilor, cel a cărui mînă crease și orînduise universul, l-a scos la iveală dintr-o sămînță dumnezeiască, fie că glia, încă fecioară și despărțită odinioară de eterul care se rostogolește în înălțimile spațiului, a păstrat un oarecare germene din elementele cerești cu care stătuse amestecată dintru început, iată că fiul lui Iapetus a muiat-o în apele unui fluviu și a plămădit-o după chipul arbitrilor lumii; și în vreme ce animalele celelalte, încovoiate spre pămînt, către el își ațintesc privirea, el i-a dăruit omului o statură dreaptă, poruncindu-i să contemple cerurile și să-și țină fruntea ridicată spre astre. Materia, informă și grosolană, prin această metamorfoză a dobîndit chip omenesc, necunoscut pînă atunci.

(Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 1)

COSMOGONIA SCANDINAVĂ A DESTINULUI TOTAL

Viziunea cosmogonică a mitologiei scandinave este, în felul ei, singulară; deşi rădăcinile arice sînt evidente, putîndu-se regăsi obîrşiile unor mituri şi în scrierile vedice (India) şi în *Avesta* (Iran), detaliile actului cosmogonic iniţial, dar mai ales ideea incorporării în acelaşi sistem mitic a începutului şi sfîrşitului, subsumînd acestor două acte liminare pînă şi pe zei, sînt cu neputinţă de identificat ca atare în mitologia universală.

Actul cosmogonic se efectuează pornindu-se de la o dublă stare primordială: lumea ceţurilor (*Niflheim*) şi lumea focului (*Muspellsheim*), care nu sînt un haos, ci două teritorii autonome şi active, despărţite de un deşert (*Ginnunga Gap*) unde, într-un impact întîmplător, flăcările condensează ceaţa şi nasc prima formă a vieţii (*Ymir*); din ea, ulterior, primii zei compun universul, divizat riguros în 9 lumi suprapuse, populate de fiinţe diferite integrîndu-se într-un cosmos divers (pitici şi uriaşi, zei şi duhuri ale apei, spirite luminoase şi spirite sumbre, oameni). Antropogonia are şi ea un caracter particular, căci prima pereche de oameni: *Askr* şi *Embla*, este făcută din doi arbori: frasinul (comparabil cu substanţa stirpei a treia sau a vîrstei de bronz amintită de Hesiod) ca principiu masculin, şi arinul, ca principiu feminin.

Opera cosmogonică se încheie de fapt odată cu Amurgul viitor al zeilor (*Ragnarökr*), după care universul va ajunge la starea de haos. Cum *Ymir*, al cărui cadavru serveşte zeului suprem *Odhinn* şi fraţilor săi la construirea universului, este un gigant al frigului, iar Amurgul zeilor va fi precedat de iarna distrugătoare *Fimbul*, mitologia scandinavă pare a prezenta o cosmogonie dintre două glaciaţii.

Sursa principală se află în două mitografii islandeze: *Edda Veche*, redactată în sec. X—XII şi descoperită de Brinjolf Svejson în 1643, şi *Edda Nouă*, compusă probabil de Snorri Sturluson (1179—1241).

Zei şi muritori, odrasle mari şi mici ale lui Heimdallr[51], ascultaţi-mi cuvintele. Tu, Odhinn[52], doreşti să-mi rostesc cuvîntul asupra ursitelor veşnice a tot ce trăieşte. Cunosc vremurile uriaşilor străvechi, a căror stirpe mi-a adus pe lume mie strămoşii. Cunosc cele nouă lumi de sub crengile Copacului veşnic[53], rădăcinile căruia se odihnesc în adîncul pămîntului.

În vremea străveche dintru început a fost Ymir. Nu era pe atunci pămînt, nu era cer; nu erau nici nisipul mării, nici valul ei rece; iarba nu creştea; se căsca pretutindeni numai abisul. Cei născuţi din Bor au ridicat glia şi au pus dimpreună în orînduială minunatul Midgardhr. De la amiază, raza de soare începea să încălzească pietrele sărate, iar pămîntul s-a umplut de iarbă verde. Soarele stătea laolaltă cu luna pe cer şi atingea cu braţul marginea cerească. El nu ştia unde îi este cerescul locaş, nici luna nu-şi cunoştea puterea; iar stelele nu aflaseră care sînt căile lor. S-au strîns la sfat zeii cei mari, sfinţii stăpîni îşi adunară sfatul. Ei deteră nume lunii pline şi nopţii, aleseră nume pentru dimineaţă şi seară, şi pentru amiază, şi la fel pentru ceasul de mijloc. (Duhurile) Asa îşi aşezară lăcaşul pe cîmpiile Ydavallr; îşi clădiră palate şi strălucite altare, făcură foc în cuptoare şi topiră aur, meşteşugiră podoabe, făuriră arme. Petrecură la curţile lor şi jucară table, căci aur aveau oricînd din belşug, pînă cînd se iviră cele trei vestitoare, fecioarele Norne[54], musafirele vajnice de pe tărîmul uriaşilor. Se adunară la sfat zeii cei mari, sfinţii stăpîni îşi strînseră sfatul, chibzuind pe Karli[55] cine anume să-i facă din sîngele lui Brimir, din mădularele lui Blain. Şi a fost plăsmuit Motsognir drept cel mai vînjos din neamul Karlilor; iar Durinn a fost al doilea. Şi după cum le poruncise Durinn, Karlii alcătuiră în pămînt puzderie de umbre omeneşti. [...]

Odinioară, trei Asa, binefăcători şi puternici, mergeau împreună pe malul mării spre casă. Pe ţărm, au găsit pe Askr şi pe Embla[56] care zăceau fără vlagă, aşteptîndu-şi ursita. Ei nu aveau încă nici suflet şi nici răsuflare, iar căldura, mişcarea, culorile vieţii nu pătrunseseră încă în ei. Hönir le dete suflet, Odhinn le dete suflare şi Loki (Lodurr)[57] le dete căldură şi culori înfloritoare.

Ştiu că este un frasin numit Yggdrasill; o licoare albă îl stropeşte mereu şi dintr-însa se scurge în văile pămîntului roua; el e veşnic verde şi umbreşte izvorul Urdallr. Dinaintea frasinului a fost zidit un palat, în care locuiesc fecioarele Norne; ele îi crestează scoarţa. [Şi Urdhr este numele celei dintîi, Verdhandi se numeşte a doua, iar a treia soră e Skuld.] Ele au rînduit pentru toţi ursita vieţii, le-au drămuit tuturora tainul şi partea oricărui om.

Eu ştiu cum a fost cel dintîi război în lumea de sus, purtat de zei şi stîrnit de Gullveig, cea străpunsă de suliţi. Arsă a fost apoi în sălaşul lui Har, de trei ori arsă a fost, şi s-a născut de trei ori. Este arsă adesea din nou, dar nu piere. Heidhr i se tot spunea, cînd se ivea în case vrăjitoarea cea rea, înzestrată cu darul prevestirii; lucruri rele urzea şi fierbea buruieni, săvîrşind plăcerea din veci a muierilor nelegiuite.

Se strînseseră la sfat zeii cei mari, şi-au adunat sfatul sfinţii stăpîni; şi au chibzuit dacă să le plătească vrăjmaşilor biruri sau să-i recunoască pe toţi zeii drept părtaşi la sacrificii.

Odhinn îşi aruncă lancea asupra cetei vrăjmaşe; asta a fost în vremea întîiului război al lumii. Dar zidul dimprejurul cetăţii stăpînite de [ceata zeilor] Asa a fost dărîmat cînd l-au luat cu asalt vitejii Vana[58]. S-au strîns la sfat zeii cei mari, şi-au adunat sfatul sfinţii stăpîni. Dar cine a umplut tot văzduhul de miasme vătămătoare şi cine-i acela care a fost în stare s-o dea pe mîna Yotunilor pe mireasa lui Odhr? Cuprins de mînie, numai Thorr a pornit bătălia, în împrejurări ca aceasta el fiind rareori răbdător. S-au clătinat înţelegeri şi jurăminte şi s-a năruit cinstirea legămintelor vechi. Cornul din datină al lui Heimdallr eu îl ştiu ascuns sub Arborele sfînt ce respiră seninul aer, şi întremătoare pîraie scurge asupră-i zălogul Stăpînului. Pricepeţi voi oare vestirea mea? Eram singură atunci cînd bătrînul Stăpîn al zeilor mi-a fost oaspete şi m-a privit drept în ochi. «Ce vrei să mă întrebi? De ce mă cercetezi? Căci eu ştiu unde este ochiul tău, Odhinn!» Eu ştiu că ochiul lui Odhinn stă ascuns în izvorul lui Mimir[59], cel ce are faima înţelepciunii. Şi în fiecare dimineaţă Mimir soarbe din ochiul Căpeteniei Oştilor. Pricepeţi voi oare vestirea mea? Părintele Oştilor mi-a dat coliere şi inele pentru mintea mea de proorociţă, pentru cuvintele prevestitoare... Privirea mea cuprinde deodată toate cele nouă tărîmuri. Văzut-am sclipitoarea ceată a Walkyriilor[60] gata să alerge spre oştenii chemaţi la arme. Era Skuld acolo cu pavăza ei, iar după dînsa veneau Skogul, Gudhr, Hildhr, Gondul şi Gejrskogul. Vi le-am numit pe fecioarele războinice ale lui Herjan, gata oricînd să zboare către pămînt.

Mi-a fost dat să văd cum a fost hotărîtă soarta luminosului Baldr, duiosul fiu al lui Odhinn. Mîndru crescuse sus deasupra țărînii o minunată și zveltă ramură de vîsc. Nevinovată la vedere, crenguța aceea era o armă a morții; a azvîrlit-o Hödhr. Dar atunci, curînd, s-a născut fratele lui Baldr și, o singură noapte trăind, s-a luptat din răsputeri feciorul lui Odhinn. El nu și-a pieptănat pletele, nici pe mîini nu s-a spălat, pînă cînd ucigașul lui Baldr nu a fost răpus. Estimp, în palatul Fönsal, Frigg plîngea de jalea Walhallei[61]. Pricepeți voi oare vestirea mea?

Într-o rîpă din codru l-am zărit legat pe ațîțătorul nenorocirilor, pe blestematul Loki. Tot acolo șade Sigyn, sfîșiată de suferință pentru chinul soțului ei. Pricepeți voi oare vestirea mea? Din răsărit se scurge un puhoi de pe măgurile învecinate. I se spune Slidhr și el zorește săbiile și jungherele... Un palat de aur are stirpea Sindhrilor, la miazănoapte, pe cîmpia Nidavellir, iar altul pe muntele Okolnir al uriașilor; stăpîn peste el este Brimir și acolo își beau berea Yotunii. Am zărit un sălaș departe de soare: se află în Naastrand, cu porțile spre miazănoapte; acolo picură otrava, strop după strop, prin acoperiș, iar șerpii se încolăcesc împrejurul pereților. Am văzut groaznice fluvii purtînd pe sperjurii morți, pe ucigași și pe trădători, ca și pe cei care au ispitit nevestele altora. Nidhöggr înfuleca acolo trupurile înghețate, iar lupul îi sfîșia pe cei ce pieriseră. Pricepeți voi oare vestirea mea? În răsărit, la mijlocul Pădurii de Fier, șezuse Bătrîna, plozii lui Fenrir născîndu-i; iar unul din ei cuvine-se cîndva să ajungă, în chip de fiară, nimicitorul luminii. El se va nutri cu carnea morților și cu sînge va împroșca tronurile zeilor. Lumina soarelui va păli și ani cumpliți se vor perinda peste lume. Pricepeți voi oare vestirea mea? Pe o măgură ședea pipăind strunele veselul Eggthir, paznicul nevestelor yotune. Dar strigă Fjalar din frunzișul de deasupra capului său, cîntă frumosul cocoș cu penele roșii. În Walhalla, printre zei, strigă atunci Gullinkambi, cel ce va fi îndrăgitul stăpînului bătăliilor, dar și celălalt cocoș, cocoșul cel negru, strigă adînc sub pămînt, în așezările tărîmului Hell. Lătră cîinele Gharmr în peșterile din Gnipahellir. Din lanțurile rupte s-a năpustit Lupul. Știu multe și văd, eu proorocița, cum amenință sorțul cel groaznic pe zei.

În sîngeroasa încăierare fratele ucide pe frate, rudele de sînge se înjunghie unele pe altele, răul sporește și lumea e înțesată de ticăloșie. Veacul securilor, veacul săbiilor, veacul scuturilor sfărîmate, veacul de crivăț, veac al lupilor din preajma sfîrșitului lumii. Nici un om nu cruță pe alt om. Se zbat sălbatic născuții din Mimir. Cornul Gjallarhorn anunță prăpădul. Heimdallr suflă din răsputeri în corn și cornul i se sparge și zboară țăndări. Odhinn se sfătuiește cu capul cel mort al lui Mimir. Uriașul frasin Yggdrasill s-a cutremurat: freamătul cutreieră bătrînul Copac. Dușmanul e liber! Frica îi va răpune pe toți cei din lumea subpămînteană în ceasul cînd va ieși la iveală fîrtatul lui Surtr.

Ce se întîmplă acuma cu zeii? Ce e cu Alfii? Tursii s-au pierdut cu firea. Zeii țin sfat. Stirpe de codru, neamul Karlilor geme la poarta de piatră. Pricepeți voi oare vestirea mea? Latră cîinele Gharmr în peșterile din Gnipahellir. Din lanțurile rupte s-a năpustit Lupul! Știu multe și văd, eu, proorocița, cum amenință sorțul cel groaznic pe zei. Din răsărit înaintează Grimr sub scut; Șarpele Lumii se ridică din mare ațîțat de străvechea lui furie; peste leșuri cîrîie Vulturul Cenușiu și vine plutind Naglfar[62]. Corabia groaznică se apropie din miazănoapte ducîndu-i pe morți, iar la cîrmă stă Loki. Puzderie de monștri aleargă împreună cu Lupul, iar fratele lui Bileiptr este căpetenia pîlcului lor. Din miazăzi vine Surtr laolaltă cu Nimicitorul: sabia lui pîrjolește cu văpaia de soare a luptelor. Se năruie munții, mor femeile uriașilor, Hell înfulecă oameni, bolta cerurilor se despică. O jale nouă se apropie de Hlinn: în ceasul cînd Odhinn se va încleșta în luptă cu Lupul, iar cu Surtr se va bate luminosul învingător al uriașului Beli. Și prăpădul va pune capăt bucuriei încercate de Frigg. Va veni să se lupte cu Lupul așijderi Wydarr, el, strălucitul fiu al Domnului Biruințelor; prin gură îi va înfige spada în inimă Devoratorului de Leșuri, răzbunîndu-și tatăl. Gloriosul fiu născut de Hlodyn se pregătește de luptă; este Thorr. Șarpele, Brîul Pămîntului, și-a căscat gura și gura lui stă deschisă de la pămînt la cer. Dar Tunătorul se îndreaptă spre Șarpe. Șarpele îl biruie pe paznicul din Midgardhr și în curînd așezările oamenilor vor ajunge pustii! În clipa sfîrșitului său, Thorr trebuie să se retragă nouă pași din fața monstrului.

Soarele e negru, pămînturile s-au scufundat în mare, stelele se smulg şi se prăbuşesc din înălţimi. Aburi colcăie pretutindeni şi Cel-ce-nutreşte-viaţa începe să lingă cerul cu arzătoarea-i văpaie. Latră cîinele Gharmr în peşterile din Gnipahellir. Din lanţurile rupte s-a năpustit Lupul! Ştiu multe şi văd, eu, proorociţa, cum ameninţă sorţul cel groaznic pe zei. Ştiu şi văd cum răsare din nou, iarăşi înverzind, pămîntul din mare. Cascadele spumegă, vulturii îşi caută prada din zbor lîngă ape.

Trăi-vor zeii pe cîmpiile Idavallr şi adesea, stînd de vorbă, îşi vor aduce aminte de Şarpele împrejmuind tărîmul Midgardhr şi destinele stinse şi străvechile rune ale lui Odhinn. La curţile lor cele noi, zeii vor găsi pe sub ierburi minunatele table de aur pe care le folosiseră în străvechile vremuri, la joc...

Grînele vor începe să crească nesemănate. Uitată va fi jalea, Baldr se va întoarce. Odată cu Baldr, va intra şi Hödhr în palatul victoriei, în lăcaşul lui Hroptr. Pricepeţi voi oare vestirea mea?

Hönir îşi va găsi un toiag de ghicit... Cei născuţi din fraţii lui Tveggi sînt acum dregătorii patriei vîntului. Pricepeţi voi oare vestirea mea?

Zăresc un palat care întunecă soarele: acoperit cu aur, e o podoabă în Himli[63]. Numai cei vrednici pot locui acolo, petrecîndu-şi viaţa în desfătare eternă. Şi pogoară-se atunci pentru înalta judecată Stăpînul preaputernic, de sus, în lume... Balaurul negru, sclipindu-şi solzii, îşi ia zborul de jos, de sub stîncile miezului nopţii. Nidhöggr, sub pene, îi duce pe morţi; i-a venit acum vremea şi lui să se ascundă.

(*Edda Veche*, „Võluspa", 1—66)

LUMILE EXPERIMENTALE

Chiar dacă tema creaţiei ciclice a lumii mai figurează şi în alte mitologii, ciclurile cosmogonice şi antropogonice pe care le-am numit simbolic experimentale sînt o categorie mitologică preferenţială a civilizaţiilor Americii precolumbiene. Acolo, cosmogonia era considerată pe un parcurs ciclic, enorm dar limitat, de cinci ere (*sori*),

fiecare eră fiind produsă și dominată de un *soare* care e și distrugătorul erei precedente (*Patru-Jaguar*, sfîrșindu-se cu distrugerea giganților; *Patru-Vînt*, distrusă de uragane; *Patru-Ploaie*, distrusă de focul cosmic; *Patru-Apă*, distrusă de un diluviu; *Patru-Cutremur*, era curentă, distructibilă printr-un cataclism seismic).

În antropogonia precolumbiană variantele sînt mai diverse, unele mituri incluzînd, ca etapă premergătoare, teogonia și astfel, între bazinul mexican și cel peruan, concepțiile despre facerea omului se deosebesc și cauzal și metodologic; iar opera experimentală e mai vădită în miturile populațiilor maya, îndeosebi în mitologia yucataneză quiché (*Popol Vuh*).

Totuși, studiul mitologiei precolumbiene a fost mereu pus în dificultate de distrugerea unei mari părți din scrierile sacre de către misionarii catolici ai Conchistei: din confruntarea puținelor monumente scrise care s-au păstrat, cu tradiția, recuperabilă prin folclor, este însă cu putință o viziune de ansamblu, chiar dacă miturile sînt adesea fragmentare și înregistrate de mitografi tîrzii.

Cosmogoniile din lumea nahuatlă și maya sînt dominate de un intens cult al focului solar și al focului viu, ambele privite mai ales ca forță de distrugere; dar, fiind popoare care și-au perfecționat o astronomie amplă, bazată pe observații riguroase și pe calcul, aztecii și ramurile maya au suprapus viziunii mitice a facerii lumii și omului o entitate abstractă, cu rol cauzal (de pildă dualitatea supremă nahuatlă *Ometeotl*) în cosmogonie și în antropogonie; această divinitate supremă și duală își deliberează actele, de aceea și miturile propun o evoluție stadială a operei, prin reluarea de mai multe ori a actului creator inițial.

Legenda sorilor

Iată povestea dusă din gură în gură, din ceea ce se cunoaște despre chipul în care, foarte demult, a fost întemeiat pămîntul. Iată, unul după altul, răstimpurile deosebite ale întemeierii lui. Felul cum s-au pornit acestea și cum a fost așezat temeiul începutului Sorilor, acum 2513 ani, se cunoaște tot atît de bine ca și faptul că azi sîntem în 22 mai din anul 1558.

Acest soare, *4 — Jaguar*, a durat 676 ani. Cei care au trăit în vremea acelui Soare au fost mîncați de ozeloți (*jaguari*), odată cu Soarele 4 — Jaguar. Ceea ce mîncaseră dînșii era hrana noastră; 7 — Iarbă, și ei au trăit 676 ani. Timpul în care fuseseră mîncați era anul al treisprezecelea. Astfel

au pierit ei și s-a sfîrșit (totul) și atunci s-a năruit (și) Soarele. Anul lui era 1 — Trestie; ei au fost devorați într-o singură zi, 4 — Jaguar, și cu asta s-a sfîrșit totul și toți au pierit.

Soarele acesta se numea *4 — Vînt*. Cei care au venit în șirul al doilea, trăind în al doilea [Soare], au fost luați de vînt împreună cu Soarele 4 — Vînt și au pierit. Ei au fost răpiți [de vînt] și s-au prefăcut în maimuțe; casele lor, copacii, totul a fost dus de vînt. Și a fost luat de vînt chiar și Soarele acela. Iar ceea ce mîncau dînșii era hrana noastră. 12 — Șarpe: răstimpul cît au trăit ei a durat 364 ani. Astfel au pierit ei într-o singură zi, luați de vînt; [vremea pieirii este însemnată cu 4 — Vînt]. Anul lui a fost 1 — Cremene.

Acest Soare, *4 — Ploaie*, era al treilea. Cei care au trăit în al treilea răstimp împreună cu Soarele 4 — Ploaie au pierit și ei, prăbușindu-se asupra lor o ploaie de foc, și ei s-au prefăcut în guaholoți (*curcani*), iar Soarele a fost și el mistuit de foc și au ars și toate casele lor; ei trăiseră 312 ani. Astfel au pierit cu toții; toată ziua plouase cu ploaie de foc. Iar ceea ce mîncau ei era hrana noastră. 7 — Cremene: anul lor era 1 — Cremene, ziua lor a fost 4 — Ploaie. Cei ce au pierit erau aceia care se prefăcuseră în guaholoți [sau pipil-tin] și de aceea, acum, puii de guaholot se cheamă pipil-pipil (*prinți*).

Soarele acesta se numește *4 — Apă;* timpul cît s-a păstrat apa a durat 52 de ani[64]. Și cei care au trăit în răstimpul al patrulea au viețuit în vremea Soarelui 4 — Apă. Întinderea acestui răstimp a fost de 676 ani. Și iată cum au pierit ei: au fost striviți de apă și s-au prefăcut în pești. Într-o singură zi cerul s-a prăbușit asupra lor și ei au pierit. Iar ceea ce mîncau ei era hrana noastră. 4 — Floare: anul său a fost 1 — Casă, iar semnul său era 4 — Apă. Ei au pierit și au dispărut și toți munții. Iar apa a zăcut 52 de ani și cu aceasta a luat sfîrșit vremea sa.

Acest soare, numele căruia este *4 — Mișcare*, e Soarele nostru, în care trăim cu toții acum, iar semnul acesta arată chipul cum Soarele a căzut în focul vetrei dumnezeiești, acolo, în Teotihuacan [65]. În Tula, acesta era tot Soarele Domnului nostru, adică al lui Quetzalcoatl [66]. Al cincilea Soare, semnul căruia este 4 — Mișcare, se numește Soarele mișcării, pentru că se mișcă și își urmează calea. Și,

după cum spun bătrînii, în vremea lui vor fi cutremure de pămînt, va fi foamete şi în cele din urmă vom pieri cu toţii. [...]

După ce Quetzalcoatl a sosit în Mictlan[67], el s-a apropiat de Mictlantecuhtli şi de Mictlancihuatl şi le-a spus numaidecît: «Am venit să caut oasele cele de preţ pe care le păstrezi tu, după ele am venit!» Atunci Mictlantecuhtli l-a întrebat: «Ce vei face cu ele, Quetzalcoatl?» Şi el i-a mai spus o dată: «Zeii sînt îngrijoraţi, pentru că cineva trebuie totuşi să trăiască pe pămînt». Atunci Mictlantecuhtli i-a răspuns: «Bine, cîntă din scoica mea şi ocoleşte de patru ori ţinuturile care sînt în stăpînirea mea». Dar scoica lui nu avea găuri; atunci (Quetzalcoatl) chemă viermii care sfredeliră găuri, iar după aceea prin ele intrară (în scoică) albine şi bondari, şi ea a început să răsune. Cînd Mictlantecuhtli auzi asta, zise: «Bine, ia-le».

Dar tot atunci, Mictlantecuhtli le spuse slugilor sale: «Lume din Mictlan! Voi, zei, spuneţi-i lui Quetzalcoatl că trebuie să le lase [aici]». Quetzalcoatl răspunse: «Ba nu, eu voi pune numaidecît stăpînire pe ele». Şi rosti către al său *nahual*[68]: «Du-te şi spune că le voi lăsa». Şi acela rosti cu voce de tunet: «Voi veni şi le voi lăsa».

Apoi însă (Quetzalcoatl) s-a ridicat de jos şi a luat oasele cele de preţ: de o parte zăceau laolaltă oasele de bărbat, de cealaltă parte oasele de femeie. Quetzalcoatl le luă şi făcu din ele o boccea.

Atunci Mictlantecuhtli mai grăi o dată către slugile sale: «Zei, oare Quetzalcoatl duce cu adevărat de aici oasele cele de preţ? Zei, duceţi-vă şi săpaţi o groapă.» După aceea ei făcură ce li s-a spus, iar Quetzalcoatl căzu în groapă. El se împiedicase fiindcă îl speriaseră nişte prepeliţe. El se prăbuşi ca şi mort, iar oasele cele de preţ se împrăştiară şi fură ciugulite de prepeliţe.

După ce Quetzalcoatl învie din morţi, stătu mîhnit şi întrebă pe *nahual*: «Ce să fac acum, *nahual* al meu?»

Acela îi răspunse: «De vreme ce n-ai izbutit să faci nimic cu toate astea, acum fie ce-o fi!» El le adună, făcu din ele o boccea şi o duse în Tamoanchan. Şi îndată ce sosi aceea care se numeşte Quilatztli, care este totodată şi Cihuacoatl, ea le măcină şi le puse într-o tipsie de mare preţ.

Quetzalcoatl lăsă să picure peste (tipsie) sînge din mădularul său. Şi numaidecît zeii care au fost pomeniţi,

adică Apantecuhtli, Huictlolinqui, Tepanquitzqui, Tlayyamanac, Ttzontemoc, al șaselea fiind Quetzalcoatl, purceseră să împlinească datina căinței. Ei rostiră: «O, zei, s-au născut *macehualii*[69] [cei dobîndiți prin meritul căinței]. Căci de dragul nostru zeii s-au căit.»

(*Legenda Sorilor*, ms. aztec din *Codicele Chimalpopoca*, 1558)

Focul obîrșiei

După mai bine de șase sute de ani de la nașterea celor patru zei frați[70], fiii lui Tonacatecuhtli s-au strîns tuspatru laolaltă și au spus că s-ar cuveni să se hotărască ce avea de făcut fiecare și ce lege să aibă cu toții. Și toți l-au însărcinat pe Quetzalcoatl și de asemenea pe Huitzilopochtli să hotărască acestea ei amîndoi; și din însărcinarea și după hotărîrea celorlalți doi, după aceea ei au creat focul, apoi au făcut jumătate de Soare, însă acesta, nefiind întreg, nu dădea multă lumină, ci dimpotrivă prea puțină.

După aceea au făcut bărbatul și femeia: pe bărbat l-au numit Ohomoquo, iar pe femeie — Cipactonal; și i-au poruncit lui să are pămîntul, iar ei să toarcă și să țeasă, și [le-au dat poruncă] să se nască din ei *macehuali*, și să nu fie leneși, ci să muncească mereu. Iar femeii, zeii îi deteră cîteva grăunțe de porumb, ca să tămăduiască (bolile) cu ajutorul lor și să le folosească la ghicit și la farmece, și așa fac femeile și azi.

Apoi au făcut zilele și le-au împărțit după luni, dînd fiecărei luni cîte douăzeci de zile, iar în chipul acesta au dobîndit optsprezece luni sau trei sute șaizeci de zile într-un an [...]

După aceea i-au făcut pe Mictlantecuhtli și pe Mictecacihuatl, adică soțul și soția, care au fost (de atunci) zeii iadului, și acolo i-au și sălășluit.

Apoi au făurit cerurile, pînă la cel de-al treisprezecelea, și au făcut apa, iar în ea au lăsat să crească un pește mare, numit Cipactli, care era la fel cu caimanul, și din peștele acela au făcut pămîntul [...] .

(*Istoria mexicanilor în picturile lor*)

•

Odinioară, într-o dimineață, Soarele a trimis din cer o săgeată. Ea a nimerit în casa oglinzilor, iar din groapa ce se deschisese în piatră s-au născut bărbatul și femeia. Amîndoi erau neîntregi cu trupurile numai de la brîu în sus, și se mișcau pe cîmpie, ca vrăbiile. Dar, unindu-se printr-o sărutare apăsată, au zămislit un fiu care a ajuns temeiul neamului omenesc.

(Angel Ma Garibay, *Eposul nahuatl*)

Ascensiunea stadială a lumii, în Popol Vuh

Popol Vuh (Cartea Poporului), unicul epos mitografic integral al lumii maya, retranscris din memorie (sau după originalul pictografic pierdut) de ultimii sacerdoți maya din ramura quiché (Yucatan) în primii ani de după Conchista spaniolă (sec. XVI), urmărește amănunțit crearea universului de către perechea divină *Tepeu* și *Cucumatz*, ca și crearea succesivă a patru tipuri umane, într-o perspectivă stadială care include planul și experimentul. Acest mit amplu e unic în felul său; universul se naște într-un anumit moment și se dezvoltă după legi anumite care, instituite de zeii creatori, sînt urmate riguros de natură și omenire. S-ar putea întrezări, în pasta mitului, observarea timpurie a etapelor de adaptare ale omului la mediul natural tot mai puțin ostil. Unora li s-a părut că filosofia cosmogonică quiché precede cu o mie de ani concepția filosofică a lui Giambattista Vico (un univers supus perpetuu balansului corsi e riccorsi), ceea ce e discutabil; certă e absența înrîuririi teologice a misionarilor catolici, însoțitori ai Conchistei, căci o lectură paralelă între *Biblie* și *Popol Vuh* edifică de la sine; mai curînd am găsi puncte de interferență mitologică cu tezaurul Extremului Orient.

Noi scriem acum în timpul legii lui Dumnezeu și al creștinismului. Povestim acestea pentru că nu mai avem făclia noastră, *Popol Vuh*[71], cum se numește ea, lumina strălucitoare venită din partea cealaltă a mării, simbolul apărării noastre, facla vieții noastre senine. Adevărata carte, scrisă cu multă vreme îndărăt, mai este, dar priveliștea ei e ascunsă celui care caută și cugetă. Au fost

mărețe ivirea ei și povestirea dintr-însa despre chipul cum s-a făcut apariția tuturora: a cerului și a pămîntului; cum au luat ființă și au fost însemnate cele patru unghiuri ale sale și cele patru puncte de temei; cum a fost împărțit (pămîntul) și cum s-a împărțit cerul; și a fost adusă o funie pentru măsurătoare și s-a întins în ceruri și pe pămînt, în patru unghiuri, în cele patru puncte ale temeiurilor, și cum acestea s-au numit Născătoare și Făuritor, Maică și Părinte — ai vieții și ai tuturor lucrurilor create, de cei ce au făcut răsuflarea și au făcut gîndul. [...] Aceasta e povestea chipului cum toate au stat necunoscute, cum totul a fost rece, totul tăcut, totul nemișcat, liniștit; și întinderea cerului era pustie. Aceasta e întîia poveste, cea dintîi istorisire. Nu erau nici om, nici animale, nici păsări, pești, crabi, copaci, pietre, peșteri, strîmtori, ierburi, și nu erau păduri; nu era decît cerul. Pe atunci, suprafața pămîntului nu se ivise încă. Nu era decît marea cea rece și era uriașa întindere a cerurilor. Nimic nu era încă unit, nimic nu putea să stîrnească zgomot, nu era nimic care să fi putut să se miște ori să tresară ori să facă larmă în cer. Nu era nimic care să fi putut exista, care să fi putut avea ființă; era numai apa cea rece, marea liniștită, singuratică și tăcută. Nu exista nimic. În beznă, în noapte, nu era decît nemișcare, decît tăcere.

Numai Născătoarea și Făuritorul, Tepeu și Cucumatz, Marea Mumă și Marele Tată se aflau în apele nesfîrșite. Da, ei se aflau acolo, ascunși sub penele verzi și albastre, și de aceea se numeau Cucumatz. Din fire ei erau mari înțelepți și mari cugetători. Iată în ce chip exista cerul, iar acolo se afla Inima Cerurilor: acesta este numele zeului și așa se chema el.

Atunci veni cuvîntul lui. El veni la Tepeu și Cucumatz, strînși laolaltă în negură, noaptea a venit el, iar Tepeu și Cucumatz au stat de vorbă cu dînsul. Și iată ei au vorbit, chibzuind și sfătuindu-se; ei s-au învoit unul cu altul, și-au unit vorbele și gîndurile. Și în răstimpul cît au chibzuit, ei și-au dat seama limpede că la ivirea zorilor se cuvine să apară și omul. Atunci ei au hotărît facerea lumii, creșterea arborilor și a codrilor deși, nașterea vieții și crearea omului. Așa au fost hotărîte acestea în negură și în noapte prin puterea celei care este Inima Cerurilor, a celui căruia i se spune Huracan. Întîiul se numește Caculha-Hura-

can. Al doilea: Chipi-Caculha. Al treilea: Raxa-Caculha. Şi aceştia trei sînt singurul miez al Inimii Cerurilor[72].

Atunci Tepeu şi Cucumatz s-au strîns împreună cu ei, atunci s-au sfătuit asupra vieţii şi luminii, asupra celor ce sînt de făcut pentru ca să se ivească lumina şi zorile; cine este acela care trebuie să se îngrijească de hrana şi nutrirea lor. «Să se împlinească acestea! Să fie umplut golul! Să se retragă apele şi să alcătuiască un gol; să se ivească pămîntul şi să capete tărie; împlinească-se acestea! aşa vorbeau ei. Să fie lumină, să fie zori în cer şi peste pămînt. Dar nu este nici glorie, nici măreţie în fapta aceasta a noastră, în plăsmuirea noastră, cîtă vreme nu va fi făurită fiinţa omenească, pînă nu va fi făcut omul, pînă cînd omul nu va fi creat!» Aşa au vorbit ei.

Atunci ei făuriră pămîntul. Aşa se înfăptui cu adevărat plăsmuirea lor. «Pămînt!» strigară ei, şi numaidecît pămîntul se făcu. Aidoma ceţurilor, la fel cu norul şi aşijderea unei trîmbe de praf era (pămîntul) la facerea lui, la începutul întrupării sale. Apoi s-au ivit din ape munţii; munţii cei mari crescură într-o clipită. Numai printr-o minune, numai prin meşteşugul magiei s-au făurit munţii şi văile; şi numaidecît crîngurile de chiparoşi şi de pini îşi răspîndiră lăstarii pe faţa pămîntului. Şi atunci Cucumatz s-a umplut de bucurie şi a strigat: «Folositoare ţi-a fost venirea, Inimă a Cerurilor; şi venirea ta, Huracan, şi a ta, Chipi-Caculha, a ta, Raxa-Caculha!» [...]

Şi Marea Mumă şi Marele Tată întrebară: «Oare numai tăcerea şi numai liniştea vor sălăşlui sub arbori, sub liane? Este bine ca în viitor să se afle acolo cineva care să le păzească». [...] Iată pentru ce Născătoarea şi Făuritorul, Marea Mumă şi Marele Tată au făcut o încercare nouă de plăsmuire şi de facere a oamenilor. «Hai să încercăm fără zăbavă din nou. Se şi apropie vremea zorilor şi luminii. Hai să dăm naştere aceluia care ne va hrăni şi ne va fi reazem! Ce să facem ca să ni se înalţe chemări, ca să ne fie păstrată amintirea pe pămînt? Noi am mai încercat cu cea dintîi lucrare a noastră cele dintîi făpturi ale noastre, dar nu le-am putut sili să ne laude şi să ne respecte. Deci hai să încercăm a face nişte fiinţe ascultătoare, pline de evlavie, care să ne hrănească şi să ne fie reazem!» — astfel grăiră ei.

Apoi (ființa) fu plăsmuită și creată. Trupul îl făcură din tină, din lut. Dar ei văzură că nu izbutiseră s-o facă așa cum se cuvine. Ea se destrăma, era moale, lipsită de mișcări și nu avea vlagă; cădea jos, era slăbănoagă; capul nu putea să i se miște deloc, chipul i se înclina într-o parte; văzul îi era încețoșat cu totul, și ea nu putea să privească îndărăt. Totuși din clipa dintîi ea putuse vorbi, însă minte nu avea. Curînd se muie în apă și nu se mai ţinu pe picioare. Și atunci Născătoarea și Făuritorul grăiră: «Hai să încercăm iarăşi deoarece aceste (făpturi) nu sînt în stare nici să umble, nici să se înmulțească. Hai să chibzuim!» spuseră dînșii, după care își frînseră și își surpară lucrarea și fapta lor. [...]

Și ei coborîră îndată, spre a-și săvîrși farmecele, spre a-și arunca sorții în boabele de porumb și în semințele arborelui *tzité*. «Soarta, facerea!» — rostiră Străbuna și Străbunul, ca să le facă pe plac. Iar acest Străbun era acela care ghicește soarta în semințele arborelui *tzité*, acela al cărui nume este Xpiyacoc. Şi Străbuna era proorocița, născătoarea, aceea căreia i se spune Chiracan Xmucané. Începîndu-și proorocirea, ei au zis: «Adunați-vă laolaltă, apucați-vă unul pe altul! Vorbiți, ca să vă putem auzi! — așa grăiau ei — spuneți-ne, va fi bine oare dacă lemnul va fi lucrat și va fi tăiat de Făuritor și de Născătoare? Acest (om de lemn) fi-va el oare acela care este dator să ne hrănească și să ne fie reazem atunci cînd va fi lumină, atunci cînd va fi ziuă? Voi, boabe de porumb, voi, semințe ale arborelui tzité, tu, zi a ursitei, tu făptură, tu cea cuprinsă de tremurul dorinței și tu cel cu mădularul încordat! — le vorbeau ei boabelor de porumb, semințelor arborelui *tzité*, zilei ursite, făpturii. — Vino și adă jertfa de sînge, Inimă a cerurilor, nu-i pedepsi pe Tepeu și pe Cucumatz. — Așa vorbeau ei atunci rostind adevărul: — Chipurile voastre de lemn fi-vor izbutite, ele trebuie să capete grai, ele vor vorbi pe pămînt!».

«Așa să fie!» răspunseră [Născătoarea și Făuritorul].

Și chiar în clipa în care vorbeau ei amîndoi, au luat naștere chipurile de lemn. Fețele lor erau aidoma fețelor omenești, și ei vorbeau la fel ca oamenii și au umplut pămîntul. Trăiau și se înmulțeau. Aveau fiice, aveau fii făpturile acestea de lemn, dar nu aveau nici suflet, nici minte, și nu-și aminteau de Născătoarea și Făuritorul lor;

ei rătăceau fără țintă în patru (labe). Nu-și mai aduceau deloc aminte de Inima cerurilor, și de aceea au pierit cu toții. Aceasta nu a fost nimic mai mult decît o probă, o încercare [de a-l crea] pe om. E drept că ei aveau darul vorbirii, însă fețele lor nu aveau trăsături grăitoare; picioarele și mîinile lor nu aveau vlagă; ei nu aveau sînge, nici puroi, nu aveau nici sudoare, nici grăsime. Obrajii le erau veștezi, mîinile și picioarele lor erau uscate și trupul le era firav. Iată de ce ei nu se gîndeau nici la Născătoarea lor, nici la Făuritor, la cei ce le dăduseră viață și le purtau de grijă. Şi iată cum arătaseră cei dintîi oameni ce au trăit în număr mare pe fața pămîntului. Şi curînd făpturile de lemn au fost nimicite, zdrobite, frînte și ucise.

Potopul a fost stîrnit de Inima cerurilor, rînduit a fost potopul cel mare care s-a prăbușit asupra capetelor făpturilor de lemn.

Carnea bărbatului fusese făcută din copacul *tzité*, cînd însă Născătoarea și Făuritorul au făcut-o pe femeie, carnea ei au alcătuit-o din măduvă de trestie. Iată ce fel au fost materialele pe care Născătoarea și Făuritorul au dorit să le întrebuințeze, ca să-i alcătuiască (pe oameni).

Dar aceia pe care-i creaseră, cei pe care-i alcătuiseră nu cugetau și nu vorbeau în fața Născătoarei lor, în fața Făuritorului lor. Din această pricină au fost nimiciți, au fost înecați de potop. O smoală deasă se scurse din cer. Cel al cărui nume este Xecotcovach veni și le smulse ochii. Camalotz veni și le smulse capetele. Cotzbalam veni şi le înfulecă trupurile. Tucumbalam veni și el și frînse şi sfărîmă oasele lor și vinele lor, le măcină şi le nimici oasele. (Toate) acestea ca să-i pedepsească pentru faptul că gîndurile lor nu ajungeau pînă în fața mumei lor, pînă în fața tatălui lor, Inima cerurilor, ce se numește Huracan. Și din această pricină, fața pămîntului s-a întunecat și a început să cadă o ploaie neagră[73]; puhoi de ploaie ziua și puhoi de ploaie noaptea. Atunci se adunară animalele cele mici și animalele cele mari, iar copacii și stîncile începură a-i izbi (pe oamenii de lemn) peste obraz. Şi totul prinse a vorbi: ulcioarele lor de lut, tigăile lor, străchinile lor, oalele lor, cîinii lor, pietrele cu care-și măcinaseră boabele de porumb, tot ce era se sculase și pornise a le izbi obrazul.

«Voi ne-ați făcut mult rău, voi ne-ați mîncat, iar acum noi vă vom ucide pe voi!» le spuseră cîinii și orătăniile lor. Iar rîșnițele au spus: «Voi ne-ați chinuit în fiecare zi, noaptea și în zori de ziuă, fețele noastre se frecau neîncetat [una de alta, rostind] *holi-holi* și *huqui-huqui*, din pricina voastră. Iată ce bir v-am dat noi vouă. Dar acum voi, oamenii, veți simți în sfîrșit și puterea noastră. Vă vom măcina noi acum și vă vom sfîșia carnea în zdrențe!» le-au zis rîșnițele. Iar după aceea luară cuvîntul cîinii și spuseră: «De ce n-ați vrut să ne dați nimic de mîncare? Abia ne băgați în seamă, dar ne prigoneați și ne azvîrleați afară. Aveați mereu un băț ca să ne loviți, ori de cîte ori vă așezați la masă. Iată cum v-ați purtat cu noi, pentru că noi nu știam să vorbim. N-am fi pierit oare cu toții, dacă toate s-ar fi petrecut după voia voastră? De ce n-ați aruncat o privire în fața voastră, de ce nu v-ați gîndit la voi înșivă? Acum o să vă nimicim, acum veți simți și voi cîți dinți avem noi în gură. Vă vom înghiți!» ziseră cîinii și apoi le sfîșiară fețele. Și tot în vremea asta, tigăile și oalele lor vorbeau și ele: «Chinuri și durere ne-ați pricinuit. Gurile noastre s-au înnegrit de funingine, fețele noastre s-au înnegrit de funingine; mereu ne puneați pe foc și ne ardeați, ca și cum noi n-am fi îndurat nici un fel de suferințe. Acum le veți îndura voi, vă vom arde pe voi!» grăiră oalele și le izbiră obrazul. Pietrele vetrei, îngrămădite laolaltă, se năpustiră din flacără de-a dreptul în capetele lor, pricinuindu-le chinuri.

Cuprinși de deznădejde, (oamenii de lemn) fugiră din răsputeri; ei vrură să se cațere pe acoperișul caselor, dar casele se prăbușeau și îi aruncau la pămînt; vrură să se cațere în vîrful copacilor, dar copacii se scuturau azvîrlindu-i departe; vrură să se ascundă în peșteri, dar peșterile și-au astupat fețele lor. Astfel s-a săvîrșit a doua pieire a oamenilor plăsmuiți, a oamenilor creați, a făpturilor cărora li se hărăzise surparea și nimicirea; și gura și chipul tuturor s-au zdrobit.

Se spune că urmașii lor sînt maimuțele care trăiesc acum în păduri; asta e tot ce a rămas de pe urma lor, căci trupul lor fusese făcut de Născătoare și de Făuritor numai din lemn. Iată de ce maimuța arată ca și cum ar semăna cu omul; (ea) este pilda acelei generații de oameni care au

fost plăsmuiţi şi creaţi, dar care nu erau decît nişte chipuri de lemn.

Era înnourată şi neguroasă pe atunci faţa pămîntului. Soarele încă nu exista. Cu toate acestea se afla [pe pămînt] o făptură numită Vucub-Caquix, şi el era foarte trufaş. Pămîntul şi cerul existau, ce-i drept, însă razele soarelui şi ale lunii erau încă nevăzute cu desăvîrşire. Şi Vucub-Caquix zise: «Adevărat, ei sînt pilda deslușită a acelor oameni care s-au înecat şi, din firea lor, ei sînt nişte făpturi mai presus de fire. Acum eu voi fi cel mai mare peste toate făpturile plăsmuite şi create. Eu sînt soarele, lumina şi luna lor! strigă el. Aşa să fie ! Măreaţă e strălucirea mea! Datorită mie vor umbla şi vor sta oamenii, căci ochii mei sînt de argint, sînt largi şi sclipitori ca nişte giuvaeruri, ca smaraldele; dinţii mei sclipesc aidoma unor pietre nestemate, aidoma sclipătului ceresc. Nasul meu străluminează de departe întocmai ca luna, tronul meu este de argint şi chipul gliei se luminează cînd în tronul meu trec peste ea. Aşadar eu sînt soare, eu sînt lună pentru toată omenirea. Aşa să fie, căci eu văd la mari depărtări.» Astfel vorbea Vucub-Caquix. Dar Vucub-Caquix nu era de fapt soarele; el nu făcea decît să se fălească din pricina penelor şi bogăţiilor lui. Iar de văzut nu putea să vadă mai departe de dunga unde se îmbină cerul cu pămîntul; el nu putea zări lumea toată.

Sclipirea soarelui nu se ivise încă, şi nici luciul lunii; nu erau încă stele, şi nu se crăpase de zori. De aceea se şi fălea Vucub-Caquix, ca şi cum el ar fi fost soare şi lună, devreme ce soarele şi luna nu-şi arătaseră încă lumina, nu se iviseră încă. Singura lui dorinţă trufaşă era să se înalţe pe sine şi să domnească. Şi aşa s-a şi întîmplat cînd a venit potopul din pricina oamenilor de lemn. Iar acum vom istorisi cum a murit Vucub-Caquix, cum a fost izgonit şi cum apoi Născătoarea şi Făuritorul l-au creat pe om. Iată începutul (istoriei) biruirii lui Vucub-Caquix şi al năruirii măreţiei sale, el pierind datorită perechii de tineri, din care întîiul se numea Hun-Ahpu, iar al doilea Xbalanque. De fapt, aceştia erau zei. Cînd ei văzură tot răul pe care acel trufaş se pregătea să-l facă, tinerii au venit în faţa Inimii Cerurilor şi au spus: «Nu este bine să se întîmple aşa. Căci omul încă nu poate trăi aici, pe pămînt.[74] De aceea noi ne vom strădui să-l doborîm (pe

Vucub-Caquix) cu țevile noastre de suflat[75] atunci cînd el se va apuca să mănînce. Da, noi îl vom nimeri din țeava noastră de suflat și îl vom sili să se îmbolnăvească. Iar acesta va fi sfîrșitul măreției și avuțiilor lui, pietrelor lui verzi, argintului său și smaraldelor lui, nestematelor cu care se tot fălește atîta. Acest lucru nu-l poate face oricine! Dar nu se cuvine să se asemuiască zeului de foc cel care nu este nimic mai mult decît argint. Așa va fi!» ziseră tinerii și fiecare își puse pe umăr țeava lui de suflat. [...] Vucub-Caquix avea un mare arbore *tapal*, și el mînca fructele acestuia. El se ducea zilnic la acest pom și se cățăra în vîrful lui. Hun-Ahpu și Xabalanque văzură că fructele acelea erau hrana lui. Și amîndoi se tupilară culcați la rădăcina copacului; cei doi tineri se ascunseră adînc în frunzișul unor tufe. Iar Vucub-Caquix merse de-a dreptul către hrana sa alcătuită din fructele arborelui *tapal*. Și într-o clipă el fu doborît de proiectilul țevii de suflat al lui Hun-Ahpu. [Bila] țîșnită din țeavă îl lovi drept în falcă, și numaidecît el căzu zbierînd la pămînt din vîrful copacului.[...]

Aici este începutul (povestirii despre felul) cum s-a luat hotărîrea să fie creat omul și cum s-a căutat ceea ce trebuia să intre în alcătuirea cărnii omului. Iar Marea Mumă și Marele Tată, Născătoarea și Făuritorul, Tepeu și Cucumatz, așa cum sună numele lor, spuneau: «Se apropie vremea zorilor; fie ca lucrarea noastră să se încheie și ivească-se cei care trebuie să ne hrănească și să ne sprijine, cei născuți din lumină, fiii luminii; ivească-se omul, omenirea, pe fața pămîntului!» Astfel vorbiră ei.

S-au întîlnit, s-au adunat și s-au sfătuit pe întuneric, în toiul nopții și iată, au cercetat și au chibzuit aici și au judecat lucrurile și s-au gîndit. Astfel, năzuințele lor au ajuns netăgăduit la o încheiere limpede; și ei au căutat și au descoperit ce anume trebuia să intre în alcătuirea cărnii omului.

Acestea s-au petrecut pînă să se fi ivit soarele, luna și stelele deasupra capetelor Născătoarei și Făuritorului. Din Paxil, din Cayal, cum se numeau [aceste țări], sosiră coceni de porumb galben și coceni de porumb alb. Iată numele dobitoacelor care au adus această hrană: vulpea, coiotul, papagalul și cioara. [...]

Şi atunci, măcinînd boabe de porumb galben şi boabe de porumb alb, Xmucane pregăti nouă băuturi, iar din această hrană izvorîră vlaga şi carnea, şi din porumb fură alcătuiţi muşchii şi puterile omului. [...]

Iată numele celor dintîi oameni care au fost plămădiţi şi creaţi: cel dintîi om a fost Balam-Quitze, al doilea a fost Balam-Acab, al treilea a fost Mahucutah, iar al patrulea era Yqui-Balam. Acestea sînt numele celor dintîi mame şi taţi ai noştri. S-a spus că numai ei au fost plăsmuiţi şi creaţi şi că nu au avut mamă şi nu au avut tată. Numai ei se puteau numi fără tăgadă oameni. Ei nu erau născuţi din femeie şi nu fuseseră zămisliţi, ca nişte fii, de Născătoare şi de Făuritor, de Marea Mumă şi de Marele Tată. Ei au fost plăsmuiţi şi creaţi numai prin minunea farmecelor, numai cu ajutorul descîntecelor, de către Născătoare şi Făuritor, de către Marea Mumă şi Marele Tată, de către Tepeu şi Cucumatz. Şi deoarece aveau înfăţişare de oameni, ei erau cu adevărat oameni: vorbeau şi stăteau la sfat, vedeau şi auzeau bine, umblau şi apucau orice cu mîinile lor; ei erau oameni buni şi frumoşi, şi chipul lor era chip de om. Erau înzestraţi cu darul pătrunderii; vedeau, iar privirea lor îşi atingea numaidecît ţinta. Erau desăvîrşiţi întru simţul vederii, cunoşteau tot ce se afla pe pămînt. Cînd îşi roteau privirea, zăreau îndată şi priveau totul de sus pînă jos, din bolta cerească pînă în măruntaiele pămîntului. Ei zăreau pînă şi lucrurile ascunse în bezna adîncă; toată lumea o zăreau dintr-o dată, fără măcar să încerce a se urni din loc; şi ei vedeau lumea chiar din locul unde se aflau. Mare le era înţelepciunea, privirea lor cuprindea pădurile, stîncile, lacurile, mările, munţii şi văile. Şi erau cu adevărat oameni uimitori...

Atunci Născătoarea şi Făuritorul îi întrebară: «Ce cugetaţi voi despre starea voastră? Oare nu vedeţi? Oare nu auziţi? Nu e bun graiul vostru, la fel ca şi mersul vostru? Atunci uitaţi-vă! Priviţi tot ce se află sub cer, uitaţi-vă cum ies la iveală munţii şi văile. Încercaţi să vedeţi acestea!» ziseră ei către [cei dintîi oameni]. Şi aceştia văzură numaidecît, în întregime, tot ce se afla pe lumea asta. Atunci ei înălţară glas de recunoştinţă Născătoarei şi Făuritorului: «Cu adevărat rugi de mulţumire vă înălţăm vouă de o mie de ori. Noi am ajuns oameni, ni s-au

dat gură și chip, vorbim, auzim, cugetăm și mergem, ne simțim cu desăvîrșire bine și știm ce se află departe și ce se află aproape. Vedem deopotrivă ceea ce este mare și ceea ce este mic în cer și pe pămînt. Și pentru aceasta vă înălțăm vouă glas de mulțumire, fiindcă ne-ați plăsmuit și ne-ați făcut, o, Născătoare și Făuritorule, fiindcă ne-ați dat ființă, o, Străbuna noastră, o, Străbunule nostru!» rostiră ei, înălțînd slavă pentru plăsmuirea și facerea lor. Ei erau în stare să cunoască totul și au cercetat cele patru unghiuri ale cerului, cele patru puncte cerești, bolta cerească și măruntaiele pămîntului. Dar Născătoarea și Făuritorul au ascultat acestea cu neplăcere: «Nu este bine ceea ce spun făpturile făcute de noi, creaturile noastre; ele știu totul: ceea ce este mare și ceea ce este mic!» au spus ei.

Și de aceea Marea Mumă și Marele Tată întemeiară din nou sfat: «Ce vom face cu ei acum? Fie ca văzul lor să nu bată decît aproape; să nu zărească ei decît puține lucruri pe fața pămîntului! Nu este bine că au darul vorbirii. Oare nu sînt ei, după firea lor, decît niște biete făpturi ale lucrării noastre? Se cuvine oare să ajungă și ele zei? Ce se va întîmpla oare dacă ei nu vor naște și nu se vor înmulți atunci cînd vor veni zorile[76], cînd soarele se va înălța? Și ce va fi dacă nu se vor înmulți deloc?» — astfel grăiră ei. «Hai să le mai înfrînăm dorințele, căci nu este bine ceea ce vedem. Se cuvine oare să fie aceștia deopotrivă cu noi, care sîntem făuritorii lor și putem privi în depărtare și care știm și vedem totul?» Așa vorbeau între ei Inima Cerurilor, Huracan, Chipi-Caculha, Raxa-Caculha, Tepeu, Cucumatz — Marea Mumă și Marele Tată, Xpiyacoc, Xmucané, Născătoarea și Făuritorul. Au stat astfel de vorbă, iar după aceea au schimbat îndată alcătuirea făpturilor făcute de ei, întocmirea ființelor pe care le făuriseră.

Atunci Inima Cerurilor aduse ceață în ochii lor și ceața le acoperi vederea ca un nor, ca aburul răsuflării în oglindă. Ochii li se încețoșară și ei nu mai putură zări decît ceea ce se afla aproape, numai ceea ce se arăta deslușit vederii lor. În chipul acesta, cei patru oameni își pierdură înțelepciunea și toată știința, iar obîrșia și începutul s-au năruit. În acest chip au fost alcătuiți și au luat ființă strămoșii

noştri, părinţii noştri, plăsmuiţi de Inima Cerurilor, de Inima Pămîntului.

Atunci au căpătat viaţă soţiile lor, au fost făurite pentru ei femeile. Şi din nou zeul îşi împlini dorinţa. Iar ele se iviră în vreme ce dînşii dormeau. Au fost cu adevărat frumoase femeile ce s-au aflat alături de Balam-Quitze, de Balam-Acab, de Mahucutah şi de Yqui-Balam. Soţiile lor se şi aflau acolo, cînd ei se treziră, şi inimile lor se umplură într-o clipă de bucurie, la vederea acestor soţii. Iată numele soţiilor lor: Caha-Paluna se numea soţia lui Balam Quitze, Chomiha era soţia lui Balam-Acab, Tzununiha se chema soţia lui Mahucutah şi Caquixaha era numele soţiei lui Yqui-Balam. Acestea erau numele soţiilor lor, şi ele erau domniţe.

Ele au zămislit oameni, [pe oamenii din] neamurile mărunte şi marile neamuri, şi au fost începutul nostru al tuturor, al neamului quiché. [...] Un mare număr de oameni s-a ivit, şi ei se înmulţeau în beznă; nu se născuseră încă nici soarele, nici lumina, cînd ei se şi înmulţeau. Trăiau toţi laolaltă, fiinţau şi rătăceau acolo, în răsărit. Şi nu aveau un zeu căruia să trebuiască să-i aducă danii de jertfă şi de la care să ceară ocrotire; ei puteau doar să-şi ridice faţa spre cer. Şi nu ştiau de ce veniseră de aşa departe, nici cum anume au făcut asta. [...] Ei toţi aveau un singur grai. Dar nu se închinau nici copacului, nici pietrei, şi păstrau în amintire cuvîntul Născătoarei şi Făuritorului, al Inimii Cerurilor şi al Inimii Pămîntului. [...]

Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah şi Yqui-Balam au fost foarte fericiţi cînd au zărit steaua dimineţii[77]. Ea s-a înălţat cea dintîi, a răsărit cu chipul ei strălucitor înaintea soarelui, iar el a urmat-o numaidecît. [...] Ei au plîns de bucurie cînd au dansat, arzînd miresme, preţioasele lor miresme arzîndu-le. Apoi au fost cuprinşi de amărăciune, căci încă nu zăriseră şi nu putuseră privi răsăritul soarelui.

Şi atunci soarele răsări.

Animalele mici şi animalele mari erau fericite; ele se ridicară de pe ţărmurile fluviilor, din trecători şi în piscurile munţilor şi toate îşi îndreptară grabnic ochii într-acolo unde se înălţa soarele. Atunci se auzi răgetul pumei şi al jaguarului. Dar cea dintîi care şi-a revărsat trilurile

a fost pasărea numită *queletzu*. Toate dobitoacele erau cu adevărat fericite; vulturul și condorul, păsările mici și marile păsări își desfăcură aripile. Iar ei, stăpînii fricii de zei și rînduitorii sacrificiilor, au căzut în genunchi. [...] Și nu era cu putință de numărat oamenii. Lumina zorilor căzu asupra tuturor neamurilor în același răstimp. Și deodată fața pămîntului a fost zvîntată de soare. Soarele era aidoma unui om, atunci cînd s-a arătat, și chipul lui pîlpîia de văpăi atunci cînd el a început să zvînte fața pămîntului. Pînă să se fi înălțat soarele, fața pămîntului fusese jilavă și plină de mîl, căci soarele încă nu răsărise. Dar apoi soarele s-a ridicat întîia oară și era aidoma unei ființe omenești. Și arșița lui era de neîndurat, cu toate că soarele de-abia se arătase, chiar în clipa în care fusese născut. Ceea ce a rămas în vremea de acum nu este decît ceea ce se zărește în oglindă. Firește că acela nu era Soarele pe care îl vedem. [...] După ce s-a înălțat [soarele], inimile lui Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah și Yqui-Balam s-au umplut de bucurie. [...]

Iar cînd a pătruns în ei presimțirea morții, a plecării, au început să le dea copiilor povețe. Ei n-au fost bolnavi deloc, suferințele nu i-au încercat, nici chinurile premergătoare morții, atunci cînd își povățuiau copiii. [...] Și iată cum și-au luat rămas bun. Aceștia patru (Balam-Quitze, Balam-Acab, Mahucutah și Yqui-Balam) s-au adunat laolaltă și au început să cînte, simțind amărăciune în inimile lor. Și inimile lor au plîns, atunci cînd aceștia au cîntat *Camacu*, așa cum se numește cîntecul pe care l-au cîntat în vreme ce își luau rămas bun de la fiii lor:

«O, fiii noștri! Noi plecăm de-aici, plecăm departe, și vă lăsăm o învățătură sănătoasă și cel din urmă sfat înțelept. Și voi, cele care ați venit cu noi împreună din îndepărtata noastră țară, o, voi, soțiile noastre! — le spuneau ei nevestelor lor în timp ce își luau rămas bun de la fiecare în parte. — Noi ne întoarcem la neamul nostru, Domnul Cerbilor se și află acum pe locul său, el se zărește acolo, în cer. Noi ne începem reîntoarcerea, ne-am împlinit menirea, zilele noastre se sfîrșesc. Dar gîndiți-vă la noi, nu ne ștergeți din amintirea voastră și nu ne uitați! Voi veți mai vedea casele voastre și munții voștri. Așezați-vă locuințele acolo. Așa să fie! Purcedeți în calea voastră; veți vedea iarăși țara aceea de unde am venit noi!»

Iată ce cuvinte au rostit ei, luîndu-și rămas bun. Și atunci Balam-Quitze a lăsat semnul ființei sale: «Iată amintirea despre mine pe care v-o las vouă aici. Aceasta va fi tăria voastră. Îmi iau bun rămas, fiind cuprins de tristețe!» — a adăugat el. Și le-a lăsat, ca simbol al ființei sale, *pizom-gagal*[78], după cum s-a numit. Nu se putea desluși ce anume înfățișează, căci era în întregime înfășurată și nu se putea dezveli. Și nu se zăreau cusături, pentru că nimeni n-a văzut cum aceasta a fost înfășurată. Iată, astfel și-au luat ei rămas bun, iar apoi s-au și făcut nevăzuți acolo, în piscul muntelui Hacavitz. Ei nu au fost înmormîntați de nevestele lor sau de copiii lor, căci nu s-a băgat de seamă cînd anume s-au făcut nevăzuți. S-a văzut deslușit numai despărțirea lor, și de aceea *pizom* le-a fost fiilor lor deosebit de scumpă. Aceasta era aducerea aminte a taților lor, și numaidecît (fiii) aprinseră miresme dinaintea acestei amintiri despre tații lor.

(*Popol Vuh*, I, 1—6; III, 1—3, 9; IV, 5)

CONCEPȚIILE COSMOGONICE PRIMITIVE

Miturile populațiilor fără cultură scrisă sînt tributare îndeaproape animismului și credințelor totemice, deși formal se învecinează cu basmul fantastic. Formele de agregare sînt variabile în raport cu aria etnografică.

Aborigenii Americii de Nord nu au o mitologie unitară, iar cosmogonia e povestită într-un număr incalculabil de variante (s-au înregistrat peste trei mii, clasificabile în opt tipuri); compuse totuși într-un punct de întretăiere între credința în duhurile anonime și un gen rudimentar de panteism popular, miturile cosmogonice amerindiene nu sînt străine nici de credința în forțele antagonice primordiale, sugerînd ideea vagă a unui dualism. Aceste cosmogonii sînt însă difuze, iar antropogoniile nu au depășit, în genere, viziunile htonice.

Pentru creatorii africani de mituri, pe fundalul animist, fetișist sau totemic, s-au dezvoltat adesea mituri cosmogonice mult mai complexe, uneori uimitoare (dogonii sudanezi povestesc că zeul *Amma* a pus în mișcare haosul inițial care s-a condensat, datorită rotirii accelerate, într-un ou, despicat apoi și alcătuind un univers

dual); cosmogoniile curente sînt însă mai simple, fie totemice (lumea se naşte din sandalele insectei-totem *Cagn* — călugăriţa), fie de un animism conceptual (zeul creator, întîi socotit „proprietar al cerului", după aceea retras în anonimat ca *deus otiosus*), fie sincretice (între vechile culte fetişiste şi materia creştină sau islamică răspîndită de misionari).

Sînt cu mult mai ample, mai profunde şi mai interesante miturile Oceaniei, mai ales cele polinesiene, care pot fi socotite (ca ale maorilor neozeelandezi), cu structurile lor închegate, aproape nişte sisteme mitologice.

Mituri animiste amerindiene

Cosmogonie povestită de bătrînul *Tenenesk* (în jurul anului 1920), aparţinînd tribului Selknam, din Ţara de Foc.

Mai înainte de toţi Strămoşii, a fost Temaukel; el era cel dintîi dintre toţi aceia care se numesc *howenh* şi dintre toţi *tchon*.[79] Abia mai tîrziu a venit Kenosh (întîiul om), dar el fusese dinainte.

Temaukel este duh, *kashpi*[80]; nu este de fapt om, pentru că nu are trup. El a făcut cerul cel dintîi şi cel dintîi pămînt; dar aici, pe pămînt, nu a venit niciodată; l-a trimis aici pe Kenosh, iar el însuşi a rămas departe, în spatele stelelor: acolo locuieşte şi acolo va rămîne pururi. El este încă din vremea aceea (a începutului).

El-cel-de-sus ştie ce se întîmplă aici; el îi vede pe toţi (oamenii din neamul) Selknam. Atunci el pedepseşte fiinţele şi din nou cîte cineva moare. (Oamenii) Selknam plîng şi îi caută vină; ei spun: «Tu-cel-de-sus, l-ai omorît pe cutare!» Duhul *kashpi* al mortului se duce la el, acolo sus, rămîne acolo şi nu se mai întoarce.

Dar Temaukel este cel mai puternic dintre toţi oamenii: noi trebuie să îndeplinim ceea ce ne porunceşte, pentru că el este stăpînul tuturor. Altminteri ne pedepseşte, şi din nou cineva trebuie să moară.

Cel-care-locuieşte-în-cer nu moare niciodată: el este un *kashpi* şi se află acolo întotdeauna.

(M. Gusinde, *Indienii Ţării de Foc*)

Spre deosebire de extremul sud, triburile nordamericane (deşi cu o mitologie animistă de tipul *mana*, duhurile numindu-le adesea *manitu*), avînd un rudiment de panteon (duhul suprem e un zeu: Marele Manitu), îşi reprezintă şi creaţia lumii ca pe un act artizanal mai complex, uneori de alură deosebită, ca acest mit cosmogonic narat de „cartea" sacră *Walam Olum*, a algonkinilor californieni Lenape (Delaware).

Mai înainte, pe locul acesta, în toate vremurile, pe deasupra pămîntului, pe pămînt, era o ceaţă nemărginită: acolo era Marele Spirit (Manitu). El a făcut pămîntul şi cerul, el a făcut soarele, luna, stelele. El le-a făcut să se mişte în rînduială.

Atunci un vînt a suflat cu furie şi totul s-a limpezit, iar apele au plecat departe, retrăgîndu-se din răsputeri. Şi s-au ivit mulţimile de insule şi au rămas acolo.

Marele Spirit a vorbit din nou către duhuri, către fiinţele muritoare, către toate sufletele. Atunci el a făcut un Manitu pentru oameni, iar acela a fost Bunicul lor.

El a dăruit-o pe întîia Mamă, maica fiinţelor; el a dat peştii, broaştele ţestoase, dobitoacele, păsările.

Dar un Spirit Rău a făcut făpturi rele, numai monştri; el a făcut ţînţarii, el a făcut muştele.

Toate fiinţele erau prietene între ele. Spiritele făceau într-adevăr tot timpul felurite fapte, şi erau prietene.

Ele i-au adus pe cei dintîi oameni de atunci, şi pe cele dintîi femei-mame. Ele au adus cea dintîi hrană.

Ele toate aveau o înţelepciune vioaie, vremea lor era frumoasă; pline de bucurie, ele cugetau.

Dar a venit în taină o fiinţă primejdioasă, un vrăjitor puternic a sosit pe pămînt. Acesta a adus cu sine nedreptatea, a adus păcatul. El a adus vremea rea, a adus bolile, a adus moartea.

Toate acestea s-au petrecut tare demult pe pămînt, dincolo de Oceane, la începutul începutului.

(W. Schmidt, *Originea ideii de Dumnezeu*)

Cosmogonie totemică africană

La început nu a fost decît mama zeilor. Despre ea se știe numai că trăia în cer și că a născut doi fii: pe zeul cel mai de seamă Nyamye și pe fratele lui mezin Anangama. Iar asta s-a petrecut demult, foarte demult.

Nyamye a făcut întîi și întîi pentru sine și pentru fratele său cîte o nevastă. Pe a lui a numit-o Assia, iar numele celeilalte nu-l știe nimeni. Apoi Nyamye a făcut oamenii, fiarele sălbatice și duhurile. Vreme îndelungată au trăit cu toții împreună în cer și s-au înmulțit. Chiar și Nyamye cu nevasta lui au avut mulți copii. În cele din urmă, toți au început să se simtă prea înghesuiți acolo în cer. Atunci zeul a făcut pămîntul. El a plămădit din pulbere muiată în apă o mare tipsie rotundă și a pus-o în mlaștina cea uriașă Nemye, ce se afla deasupra cerului și care și acuma înconjoară pămîntul din toate părțile.

La început, tot pămîntul nu era decît o bucată mare de noroi clisos, și numai cu încetul apa s-a despărțit de uscat. Asta se vede din povestea broaștei și a cameleonului. Odată, cei doi s-au luat la ceartă, neînțelegîndu-se care din ei a coborît cel dintîi pe pămînt. «Cînd am ajuns eu aici, zicea cameleonul, pămîntul era cleios și plin de mîl, încît abia dacă puteai pune piciorul pe el. Din vremea aceea mi-am făcut obiceiul să pășesc cu atîta băgare de seamă!»

După ce pămîntul s-a zvîntat, Nyamye a trimis-o pe soția sa Assia să domnească asupra pămîntului. Iar pentru că Assia a fost cea dintîi venită pe pămînt, unii cred că anume ea a fost cea care s-a ivit întîia pe lume. Dar asta nu-i adevărat. Ea n-a făcut decît să vină aici înaintea altora, așa ca omul acela pe care l-au trimis consătenii înainte, într-un sat străin. Assia a adus cu sine tot soiul de arbori; celelalte ierburi au crescut singure pe pămînt.

Între timp, Anangama făurise un lanț lung, foarte lung. Lanțul era foarte tare și avea la un capăt două verigi de vîrît picioarele. Cu ajutorul acelui lanț, el a coborît pe pămînt pe toți oamenii și toate animalele. Mai întîi cobora pe bărbat, după aceea pe femeie. Și așa a făcut cu toate neamurile omenești și fiecare a fost coborît pe locul său. Fiecărui neam, Anangama i-a dăruit cîte o pereche din toate fiarele; întîi bărbătușul, apoi femeiușca;

numai la găini nu se știe de ce a făcut altminteri și pe cocoș l-a coborît la urmă. Atunci au ajuns pe pămînt și cei dintîi oameni *baule*. Iar de la ei s-au tras mai apoi și *phanti*, și *tsema*, și *anyi*. Regina Aura Poku a fost urmașa dreaptă a celor dintîi oameni și de aceea ei sînt numiți uneori așa: strămoșii Aurei Poku.

(*Aura Poku*, colecția dr. H. Himmelheber)

Lumea născută din nimic

În vremurile de demult, pînă să apară noaptea și ziua, soarele și luna, cîmpiile înverzite și nisipul auriu, *Rangi*, Cerul-tată, și *Papa*, Glia-mamă, erau culcați, lipindu-se strîns unul de altul și nedespărțindu-se vreodată; copiii lor rătăceau prin beznă pe dibuite, tînjind după libertate și lumină. Ei ar fi dorit să bată vînturi întremătoare peste măguri și razele de soare să le încălzească trupurile palide. În cele din urmă, întunericul și strîmtoarea ajunseră de neîndurat, iar fiii Cerului și ai Gliei, strecurîndu-se de-a bușilea pe cărări înguste, s-au adunat laolaltă. «Ce e de făcut?» s-au întrebat între ei copiii zeilor. «Poate să ne ucidem tatăl și mama, ca să facem loc luminii? Sau să-i smulgem din îmbrățișare? Oricum, ceva trebuie făcut. Nu mai sîntem copii mici, a venit vremea să ne despărțim de mama noastră.» «Hai să-i ucidem!» zise Tumatauenga.

Tané s-a sculat în picioare și, după ce a stat drept, creștetul i s-a înfipt în cerul prea scund. «Nu! zise el. Nu-i putem omorî, fiindcă ei ne-au dat naștere și ne sînt tată și mamă. Trebuie să-i silim să se desprindă unul de altul; să ridicăm Cerul mai sus, și atunci vom trăi lîngă inima Gliei, muma noastră.» El spuse asta și fiindcă era zeul copacilor care creșteau pe pămînt. Toți ceilalți frați primiră să facă așa cum le-a spus Tané, afară de un singur frate, iar acela era Tawhiri-mateha, părintele vînturilor. «Fleacuri! zise el șuierînd și își privi țintă fratele. Trăim și nu ne amenință nimic și chiar tu ai spus că ei ne sînt tată și mamă. Fii cu băgare de seamă, Tané, ai pornit-o rău!» Vorbele lui se topiră însă în strigătele celorlalți zei care făceau larmă sub bolta scundă. «Ne trebuie lumină!

cereau ei. Și vrem loc mai mult, ca să ne putem întinde mîinile și picioarele care ni s-au închircit. Vrem lărgime!»

Zeii îl împinseră în lături pe Tawhiri și se îngrămădiră împrejurul lui Rongo-ma-tané, părintele hranei, iar acesta își propti umerii în Cerul-tată (Rangi) și încercă să-și îndrepte spinarea; în întuneric i se auzea răsuflarea deasă și gîfîită. Zadarnic s-a tot căznit însă Rongo să ridice Cerul, căci nu l-a putut nici urni, așa că zeii rămaseră ca și pînă atunci înfășurați de bezna de nepătruns. Atunci Tangaroa, părintele mării, al peștilor și al tîrîtoarelor, veni să-l ajute pe Rongo, iar celor doi li se alătură și Haumia-tikitiki, părintele poamelor pădurețe și al rădăcinilor de trestie, apoi veni și Tu-matauenga, părintele bărbaților și al femeilor, și își proptiră umerii în Cer. Dar nici sforțările lor n-au fost de vreun folos.

Cel din urmă se ridică Tané, puternicul părinte al pădurii, al păsărilor și al gîzelor și stăpînul a tot ce e viu, iubitor de lumină și de libertate. Tané se sculă vînjos astfel că picioarele i se înfipseră în pămînt parcă avînd rădăcini, iar mîinile i se proptiră în Cerul-tată; așa stătu el vreme lungă, adunîndu-și puterile, apoi trase cît mai mult aer în piept și se îndreptă din șale, împingînd Glia cu picioarele. Văzduhul fu spintecat de gemete de suferință. Suspinînd și ei, zeii căzură la pămînt pentru că Glia-mamă (Papa) se cutremurase cînd trupul îi fusese smuls din strînsoarea brațelor Cerului-tată (Rangi). Întețindu-se, gemetele se prefăcură în tunete. Cerul se înălțase sus de tot deasupra Pămîntului și în întinderea goală vînturi mînioase șuierau strident.[81] Tané și frații săi se uitară în jur: acum, după ce lumina scăldase zările, văzură și ei întîia oară cît de frumoasă era maica lor; un văl argintiu de ceață înfășurase umerii goi ai gliei materne Papa, și atunci lacrimi îndurerate curseră din ochii cerescului Rangi.

Respirînd un aer de libertate, zeii începură să zidească lumea cea nouă. Tané își iubea părinții, chiar dacă tot el îi despărțise, așa că mai întîi hotărî s-o îmbrace pe maică-sa în veșminte atît de frumoase, cum n-ar fi născocit nimeni în lumea veche a întunericului. Tané aduse arborii, care erau copiii lui, și îi răsădi pe tot pămîntul. Pe atunci lumea abia se zidea dintru început, așa că Tané a fost nevoit, ca un prunc, să descopere totul singur.

Uneori greşea; copacii îi sădise întîi cu vîrfurile în pămînt, aşa că rădăcinile drepte, goale şi albe, stăteau ţepene în aer şi nu le putea îndoi nici vîntul. Sfîrşindu-şi lucrarea, Tané se rezemă de trunchiul unui arbore ca să se odihnească puţin; îşi privi ciudata pădure şi îşi încruntă sprîncenele la gîndul că în astfel de codru nu-şi vor putea duce traiul veselii lui copii — păsările şi gîzele; atunci el smulse uriaşul arbore *kauri* şi îl înfipse trainic cu rădăcinile în pămînt. După aceea se uită cu mîndrie la minunata coroană verde, înălţîndu-se peste netedul trunchi. Foşnetul frunzişului răsună ca un cîntec. Glia, în haina ei verde, se făcu minunat de frumoasă. [...]

Tané aruncă o privire în sus, unde se întinsese larg, pe deasupra Gliei-mame, Cerul-tată, rece, urît, cenuşiu. Tané plînse văzîndu-şi tatăl atît de însingurat şi nefericit. Atunci luă soarele cel roşu şi îl puse pe spinarea lui Rangi, iar luna de argint i-o prinse în piept. Tané cotrobăi prin cele zece ceruri pînă cînd găsi o preafrumoasă manta purpurie, pe care o luă cu sine. După ce rătăcise îndelung peste tot, acum se odihni şapte zile, iar după aceea aruncă mantaua asta pe cer, dinspre miazănoapte spre miazăzi şi de la răsărit la apus, iar Rangi începu să strălucească puternic.

Tané privea încîntat frumuseţea cerului şi a pămîntului, dar nu era încă mulţumit pe deplin. Simţea că munca lui se va isprăvi abia cînd pămîntul se va umple de bărbaţi şi femei. Tané şi fraţii săi avură copii, dar erau zei nemuritori şi locuiau în cer; nu puteau trăi pe pămînt, nu puteau să umble pe cărările lui. Şi iată că într-o zi toţi zeii coborîră din cer şi făcură din argilă roşie o femeie. Pielea ei gingaşă, formele rotunde şi părul negru şi lung erau uimitor de frumoase, totuşi femeia rămînea rece şi lipsită de viaţă. Tané se aplecă atunci şi suflă în nările ei. Genele femeii tresăriră, ochii se deschiseră, ea se uită la zeii adunaţi împrejur şi strănută, pentru că suflarea lui Tané intrase în ea. Astfel, femeia prinse viaţă. Zeii o luară cu ei în cer, unde o spălară cu ape cereşti şi îi dădură numele *Hine-ahu*[82]; după aceea, femeia fu lăsată să se întoarcă pe pămînt, iar Tané deveni bărbatul ei.

Tiki[83], cel dintîi bărbat, a fost făcut de Tu-matauenga, zeul războiului. După Tané, el ajunse soţul femeii Hine-

ahu, iar odraslele lor, bărbaţi şi femei, umplură pămîntul şi moşteniră toate lucrurile uimitoare şi frumoase pe care Tané le făurise pentru ei.

(A.W. Reed, *Mituri şi legende din Ţara Maori*)

Note

[1] *Hammurabi* — rege babilonian (*1792—*1730 î.e.n.), reformator juridic (*Codul lui Hammurabi*) şi religios (a introdus cultul suprem al lui Marduk, devenit zeul prin excelenţă), întemeietorul unui Babilon imperial autocrat (s-a autodenumit „incomparabilul Hammurabi"). Reforma sa religioasă, impunînd ca zeu suprem, creator al lumii, pe Marduk, avea menirea să-i confirme sistemul monarhic absolut, printr-un model ceresc.

[2] *apsu* — de la zeul sumerian *Abzu* (babil. *Apsu*), al abisului, simbolizînd întîi apele dulci, apoi abisul (sau principiul masculin al haosului acvatic primordial); mai tîrziu, sinonim al tărîmului morţii (sau, ca personificare, moartea însăşi).

[3] *Annuki* (mai frecvent *Anunnaki)* — divinităţi secundare din miturile Mesopotamiei, comparabile cu divinitatea ebraică plurală *Elohim*, aveau atribute artizanale la nivel cosmic; în număr variabil (pînă la 600), erau considerate genii anonime, produse de zeul celest Anu.

[4] *Igigi* (Şapte-Zei) — divinităţi mesopotamiene cereşti de prim rang, socotite primordiale; numele unor constelaţii şi semne zodiacale în astronomia caldeeană.

[5] *cerurile unde pe Anu, pe Enlil şi pe Éa îi puse să se aşeze în sfintele lor locuri* — reforma lui Hammurabi nu s-a atins de marii zei ai tradiţiei babiloniene, astfel că Anu (zeu ceresc), Enlil („domnul văzduhului") şi Éa (zeu antropogonic şi posesor al înţelepciunii supreme) sînt veneraţi în continuare, deşi convertiţi la noua structură piramidală, subalternă lui Marduk.

[6] *Shamash* (subst. com. — slugă; mai tîrziu — soare) — zeu solar, în Mesopotamia pastorală, subaltern Zeului-Lună (Sin, apoi Nannar) cît timp mişcarea transhumantă a turmelor depindea de reperul selenar al nopţii; odată cu revoluţia agrară, cînd Soarele devine factorul şi reperul principal al recoltelor, din subaltern, Shamash ajunge zeu principal şi legislatorul universal.

[7] *Marele Nod* — alegorie a curcubeului.

[8] Făcînd oamenii, la porunca lui Marduk, din sîngele zeului sacrificat Kingu (uzurpatorul funcţiei lui Apsu), zeul antropogonic şi sapienţial Éa introduce (în simbolul impus de teologia babiloniană) părticica divină în om; sacrificarea lui Kingu în opera

antropogonică (cf. miturile creației din India vedică, America precolumbiană etc.) are semnificația aruncării păcatelor divine și umane asupra lui, ca țap ispășitor.

[9] *Capetele Negre* (în Sumer, apoi în toată Mesopotamia) — oamenii de rînd, mai ales păstorii și țăranii.

[10] *Nebiru* — planeta Saturn.

[11] *Cincizeci* de nume (în mai multe variante onomastice)—atributele cumulate de Marduk, așa cum le cumulase anterior Enlil; dealtfel toate sînt sumeriene. Va fi fost și intenția lui Hammurabi de a elabora un monoteism totalitar, dovedit însă imposibil în condițiile mobile din Mesopotamia și mai ales din Babilonul eterogen și cosmopolit.

[12] *Bel* — zeu de origine akkadiană; comun ariei semite, prezent și în *Biblie*: Bel-Merodah (*bel* — domn, stăpîn); simbol al soarelui la fenicieni, preluat în Babilonul timpuriu ca zeu htonic, apoi confundat cu Marduk.

[13] *De rostit* — indicație pentru recitarea acestui *text magic* care, ca orice descîntec, trebuia spus cu voce distinctă, nu îngînat.

[14] În religia egipteană, panteonul era dominat de *marea eneadă* (egipt., *pesedjet*), adică de nouă zei de prim rang; componenta era variabilă de la un centru de cult la altul sau de la epocă la epocă, dar cea mai populară eneadă îi cuprindea pe *Atum* (creatorul inițial), *Shu* (aerul), *Tefnut* (umezeala), *Geb* (pămîntul), *Nut* (cerul), *Osiris*, *Isis*, *Seth*, *Nephthys*.

[15] Alegorie pentru *oameni* (proveniți din lacrimile lui Ré).

[16] *Duat* — emisfera cerească *de sub orizont*, echivalînd la egipteni cu Infernul. Ca zeu al morții, Osiris era numit uneori *rege în duat*.

[17] Cele patru *Vede* (Rig Veda, Sama Veda, Yajur Veda, Atharva Veda) — vast ciclu sanscrit de imnuri, formule de sacrificiu, invocații cultuale, descîntece, mituri, precepte religioase, noțiuni de filosofie arhaică și de explicare a lumii; (*veda* — știință, cunoaștere). Cele mai vechi texte vedice apar spre mijlocul mileniului II î.e.n.

[18] *arka* — personificare vedică a discului solar sau alegorie pentru carul de transport al Soarelui (Surya).

[19] *ashvamedha* („sacrificiul calului“) — ritual din India arhaică, manifestat prin punerea în libertate a unui cal, pe care regele cu armata sa îl urma, cucerind teritoriile traversate; la sfîrșitul drumului victorios (durînd uneori cîțiva ani), calul era sacrificat, ca apoteoză.

[20] *Prajapati* — epitet pentru zeul vedic suprem, creator al universului, acordat — în raport cu epoca — mai multor divinități (Indra, Vishnu, Brahma ș.a.); în formele religioase mai tîrzii, rămîne doar un epitet al lui Brahma care creează lumea sacrificîndu-se pe sine și dînd primul impuls de mișcare roții universului. Formele mitice timpurii se referă la o dublă creație: zei (*devas*) și demoni

(*asuras*) — lucruri însufleţite şi neînsufleţite. Din comentariile Upanishadelor rezultă că zeul creează universul, devorîndu-l imediat, aceasta fiind forma iniţială a sacrificiului; sau se transformă el însuşi în cal de sacrificiu (cf. nota 19), interpretat de comentatori drept „embrionul de aur“ primordial.

[21] *Atman* — crîmpei din sufletul universal *Brahman*, prezent în om, animal, plantă; mai exact, *sinele* individului, avînd structură nepieritoare.

[22] *Purusha* (sanscr., *bărbat*) — în mitologia vedică, bărbatul cosmic primordial, de dimensiuni gigantice, din al cărui trup divizat zeii au construit universul, îndeplinind astfel un ritual de sacrificiu.

[23] *soma* — elixir turmentant cu virtuţi regeneratoare băut de zeii vedici al cărui patron e zeul selenar *Soma*; creşterea şi descreşterea Lunii este pusă în relaţie cu umplerea sau golirea ei de această băutură.

[24] *Brahman* — sufletul universal (din care face parte orice *atman*); în cosmogonia Indiei, fiinţa autoexistentă Brahman creează oul primordial (embrionul de aur) din care se naşte Brahma, creatorul universului; durata unui univers (o eră cosmică) este o zi din viaţa lui Brahman, egală — după calculul mitic — cu 4 390 000 000 de ani tereştri obişnuiţi.

[25] *Eu am fost Manu şi Surya*. *Manu* (Omul) — fiul lui Brahma, dar şi întregul şir de 14 strămoşi ai omenirii, primul fiind autorul tradiţional al codului *Manusamhita* (Legile lui Manu); *Surya* — numele arhaic al zeului solar vedic.

[26] *kshatriya* — casta războinicilor, a doua din cele patru caste (*varna*) ale Indiei clasice: preoţii brahmani (*brahmanas*) — prima; agricultorii şi negustorii (*vaishya*) — a treia; plugarii şi meseriaşii *shudra* — a patra; *parya* erau oamenii fără rang, din afara castelor.

[27] *Pushan* — zeul vedic al prosperităţii, care alimentează şi înmulţeşte cirezile şi turmele; lui i se supun pămîntul agricol şi casta care-l lucrează (*shudra*).

[28] *dharma* — personificarea brahmanică a legislaţiei (legea, datoria).

[29] *Brihadaranyaka Upanishad* — una din principalele *cărţi tainice* consacrate cunoaşterii sacre; *Upanishadele* sînt scrieri auxiliare ale *Vedelor* (cf. nota 17), începîndu-şi apariţia din sec. V î.e.n.

[30] *yuga* — eră cosmică din periodizarea vedică a timpului general; de durate inegale, cele patru *yugas* (reprezentînd împreună ciclul cosmic *Mahayuga* sau o zi din viaţa lui Brahman ⟨cf. nota 24⟩) sînt: *Kritayuga* (epoca de aur), *Tretayuga* (epoca de argint), *Dvaparayuga* (epoca de bronz) şi *Kaliyuga* (epoca de fier sau prezentă) începută, după calculul mitic, în anul 3102 î.e.n.).

[31] *Mahabharata* — epopee sanscrită, considerată uneori a cincea *Veda*, textele căreia datează cam din mileniul II î.e.n., consacrată războiului purtat (în cadru protoistoric, dar şi mitologic) de

neamul dinastic selenar Bharata; epopeea are 215 000 versuri, împărţite în 18 cărţi (cărora li s-au adăugat 2 cărţi anexe).

[32] *Narayana* — epitet sau avatar al zeului primordial vedic Vishnu, care pluteşte pe apele dinaintea creaţiei universului, dormind pe şarpele Shesha sau Ananta (absenţa timpului).

[33] *Ahura Mazda* — în mitologia iraniană zoroastrică zeul suprem şi principiul binelui (numit de greci *Ormuzd*) opus fratelui şi adversarului său *Angra Mainyu* (*Ahriman*), principiul răului; născuţi de zeul primordial *Zurvan Akarana* (timpul iniţial inert) cei doi se vor lupta 12 milenii, pînă la victoria binelui.

[34] *Zarathustra* (gr. *Zoroástres*) — întemeietorul semilegendar al religiei zoroastrismului iranian, după unele surse mag şi profet la curtea regelui pers Vishtaspa, după altele, personaj mitic sau erou civilizator arhaic, ulterior zeificat.

[35] *Avesta* (lege) — cartea sacră a zoroastrismului, atribuită profetului Zarathustra; compusă de-a lungul cîtorva secole, în Iran şi în Midia, distrusă în campania lui Alexandru cel Mare, ulterior recompusă din frînturi, în patru cărţi, *Avesta* păstrează doctrina luptei între bine şi rău, clasificarea teologică a panteonului local şi miturile fluctuaţiei lumii dintre apariţia celor două principii şi sfîrşitul răului; apoteoza e marcată de purificarea lumii prin foc, odată cu venirea mîntuitorului Saoshyant, o reîncarnare a lui Zarathustra.

[36] *Niui-wa* şi *Fu si* — divinităţi chineze arhaice (fraţi şi totodată soţi, a căror căsătorie este probabil o suprapunere memorială a endogamiei tribale), legate îndeosebi de antropogonie, dar şi de creaţia lumii (sau de reconstrucţia universului, distrus de potop). *Niui-wa* poate avea la origine o persoană cu activitate civilizatoare (uneori e înfăţişată ţinînd *lingura magnetică* — busola chineză arhaică). *Fu si* e un strămoş totemic şi totodată un zeu artizan şi sapienţial (adesea avînd un compas simbolic).

[37] *tao* — doctrină creată de filosoful chinez Lao Tzé (sec. VI î.e.n.). *Tao* semnifică principiul generator al universului (comparabil în parte cu noţiunea de *logos* la Heraclit) sau esenţa naturală a lucrurilor.

[38] *chjang...li* — măsuri chineze de lungime: un *li*, aprox. 0,5 km; un *chjang*, 3,2 m.

[39] *Cartea munţilor şi mărilor* (Shang-hai-tzing) — străveche enciclopedie chineză, anonimă, indatabilă, care cuprinde naraţiuni mitologice, descrieri, adesea fantastice, de ţinuturi, faună, floră, populaţii. E preţuită ca una dintre foarte puţinele surse ample de mituri chineze, nealterate de doctrinele ulterioare (confucianismul şi taoismul).

[40] *Sü-ma Tsien* (145—86 î.e.n.) — întemeietorul istoriografiei chineze (*Memorii istorice*), erudit cu preocupări intelectuale multiple şi fundamentale pentru epocă (istorie, astrologie, filosofie, matematici, ştiinţe ale naturii, teorie muzicală). În *istoriile* sale s-au păstrat numeroase mituri.

[41] Textele biblice datează din epoci diferite (cel mai vechi, *Cîntarea Deborei*, e din sec. XIII î.e.n.), dar sînt copii tîrzii, întrucît codificarea a început abia în sec. XI î.e.n.; canonizarea ebraică a urmărit stabilirea unui text aproximativ unitar, ca formă a așa-numitei „revelații divine“ inițiale. Miturile conservate infidel de *Biblie* și reluînd narațiuni străvechi de circulație orală, produse în epoci diferite, mult mai tîrziu organizate selectiv și trunchiat întîi în Biblia ebraică, apoi în Bibliile creștine (traduse și ele în mod diferit), sînt subsumate acțiunii teologice timpurii de stabilire a unui monoteism riguros, elaborat prin artificiu.

[42] *Apocrifele biblice*, excluse din codexul canonic, sînt opere originale sau compilații mitografice, uneori completînd fericit anumite mituri, dar contrazicînd tiparele teologice ale textului canonizat, fie în *Vechiul Testament*, fie în *Noul Testament*, ca de pildă: apocriful etiopian *Cartea lui Enoh*, *textele ebraice de la Qumran* (manuscrisele de la Marea Moartă), *Cartea Jubileelor*, apocriful slavon *Vedenia lui Isaia*, *Apocalipsul apostolului Petru* ș.a.

[43] *tăria cerului* (numită în traducerile europene „firmament“) era concepută mitic drept o boltă solidă (ebr. *raqiah* — întindere solidă, cerul de fier); e comparabilă cu sintagma homerică (Odiseia, XV, 437) „pînă la cerul de fier“ (*sidereón ouranon*).

[44] *Adam* și *Eva* devin nume proprii mai tîrziu. Textul ebraic al *Bibliei* numește pe omul primordial cu subst. comun *'adham* (derivat din *'adhamah* — țărînă), iar pe femeie *ishshah* (de la *ish* — bărbat), de unde unii mitologi deduc ideea că Adam din mitul iahvist (B) ar fi fost androgin, perechea fiind creată în urma operației divine de secționare; numele convențional Eva înseamnă femeia-mamă (*hawwah* — cea care dă viață).

[45] Pasaj straniu, care conține, pe lîngă confirmarea de sens a pluralului Elohim (— *unul dintre noi*), din mitul biblic A, și aspectul unui conflict de concurență între creator și operă. Trecut sub tăcere de teologi în acest înțeles, evitat și de cercetătorii obiectivi, pasajul a fost speculat în vremea noastră de partizanii ipotezei asupra calității de colonist a omului pe Terra (încă din 1938, de filosoful Dimitrie Drăghicescu), ca și de promotorii altor ipoteze neclasice (vezi și lucrarea noastră *Enigmele miturilor astrale*, 1972); se prea poate să nu fie totuși decît un ecou al concurenței între grupurile speciei *homo sapiens* și ale speciei hominide (tipul neanderthalian), dacă ar fi să judecăm problema euhemerist.

[46] Ebraicul *Eden* se traduce prin „plăceri“ (*gan-eden* — grădina plăcerilor), dar este o formă hebraizată a babilonianului *edinu* — cîmpie.

[47] Divinitatea impersonală *Haos*, prezentă în multe mituri cosmogonice fie cu sensul de *abis* (babilonianul *Apsu*), fie de magmă primordială (egipteanul *Nun* sau fenicianul *Mot*), fie de *nimic* haotic (ebraicul *tohu-wabohù*) era pentru Hesiod abisul infinit, iar pentru orfici — gura unui dragon; e posibil ca grecii să fi împrumutat noțiunea din opera fenicianului Sanchoniathon, istoric semilegendar ce ar fi trăit înainte de războiul troian.

48 *Aphrodite* — inițial, principiu al iubirii; născută, după Hesiod, din spuma fecundatoare răspîndită, din mutilarea lui Uranos, pe suprafața mării, abia mai tîrziu e personificată ca zeiță olimpiană a frumuseții și dragostei.

49 *Insulele Fericiților* erau socotite de miturile grecești un arhipelag din nordul Oceanului Occidental, cu înfățișare paradisiacă, păzit de Briareos, și un adăpost etern al eroilor din războaie (ca, mai tîrziu, Walhalla scandinavă).

50 În opera lui *Platon* (427—347 î.e.n.), filosof grec, discipol al lui Socrate și fondator al școlii filosofice care s-a numit Academia, sînt multe mituri, fie din filoane unicale, fie prelucrate, filosoful însuși sugerînd caracterul de invenție al mitologiei în general. Mitul platonician al androginului pare a prevesti, în alegoria sa, psihanaliza, deși ideea mitică a androginului primordial există și în cosmogonia babilonianului Berosos și ar avea un precedent chiar în antropogonia biblică (cf. nota 44); dar, într-un mod particular, regăsim ideea în autocrearea omului cosmic Purusha, din mitul vedic.

51 *Heimdallr* — zeul scandinav al luminii, străjer al lumii zeilor nordici, socotit și strămoș al omenirii.

52 *Odhinn* — zeul scandinav suprem, constructor (împreună cu frații săi Vile și Ve) al universului, pentru care a folosit ca materie primă cadavrul gigantului primordial Ymir.

53 *cele nouă lumi de sub crengile Copacului veșnic* — tărîmurile construite de Odhinn, într-o concepție verticală (*Muspellsheim* — focul ceresc, *Asgardhr* — zeii, *Ljosalfheim* — spiritele luminii, *Vanaheim* — divinitățile apei, *Mannheim* — omenirea (sau *Midgardhr* — lumea umană de mijloc), *Yotunheim* — uriașii, *Svartalfheim* — duhurile nopții, *Hellheim* — morții, *Niflheim* — frigul veșnic), sub coroana frasinului sacru *Yggdrasill* — arborele cosmic, închipuind universul, simbolizînd înțelepciunea; de el a stat atîrnat Odhinn 9 nopți inițiatice. Arborele are trei rădăcini de legătură cu zeii, giganții și morții. Vigoarea îi e întreținută de Norne, zînele destinului; incendiat în Ragnarökr, se va clătina, dar nu se va prăbuși — simbolizînd astfel eternitatea universului.

54 Cele trei surori Norne (*Nornir*) stăpînesc destinul cosmic: *Urdhr* — trecutul, *Verdhandi* — prezentul, *Skuld* — viitorul.

55 *Karli* — piticii primordiali (sau o formă anterioară de oameni) făcuți de zei din sîngele (*Brimir*) și membrele (*Blain*) gigantului *Ymir*; primii doi karli: *Motsognir* și *Durinn*.

56 Frasinul *Askr* și arinul *Embla* (bărbatul și femeia) — prima pereche de oameni; originea lor vegetală provine probabil dintr-o veche dendrolatrie, cultul arborilor fiind răspîndit la triburile germano-scandinave.

57 *Loki* (Lodurr) — simbolul mitologic scandinav al răului, zeu al infernului, al focului subteran, al morților și, în toate aceste sensuri, principiul universal al distrugerii; soția sa e *Sigyn*.

[58] În panteonul descris de eposul scandinav *Edda*, zeii (*asa*) și divinitățile apei (*vana*), în urma unui război, se aliază definitiv.

[59] *ochiul lui Odhinn stă ascuns în izvorul lui Mimir* — simbol mitic sapiențial: spre a obține îngăduința să soarbă înțelepciunea din izvorul cosmic păzit de Mimir, zeul Odhinn îi plătește paznicului cu un ochi al său, gestul fiind o alegorie a sacrificiului cunoașterii.

[60] *Walkyriile*, fecioare din neamul *vana*, slujitoare ale lui Odhinn, care alegeau viteji de pe cîmpurile de luptă, aducîndu-i, postum, în Walhalla.

[61] *Frigg* — zeița dragostei și a maternității, cea mai importantă dintre cele trei soții ale lui Odhinn — deplînge aici prăbușirea palatului ceresc al soțului său, *Walhalla* (Valhöll), și pieirea zeilor, născuți de ea, ca mamă primordială.

[62] Sinistra corabie *Naglfar*, construită din unghiile morților, transportă armata defuncților infernali din Hellheim împotriva zeilor.

[63] Contrar unor comentarii tendențioase, *Edda*, compusă în Islanda cu cîteva secole înainte de răspîndirea creștinismului, nu a fost înrîurită de el, suferind doar rare interpolări, vădite și tîrzii, ca pastișă grosolană după Apocalipsul biblic din această ultimă strofă distonantă a cîntului *Völuspa*.

[64] În măsurarea timpului istoric, unitatea ciclică maximă (ca la noi secolul) cuprindea la azteci 52 ani, dintr-o rațiune calendaristică locală; după două cicluri (104 ani), calculul începutului de calendar solar coincidea cu calculul calendarului ritual al planetei Venus.

[65] *Teotihuacan* — oraș destinat exclusiv ritualurilor religioase, dominat de Piramida Soarelui și de Piramida Lunii, construit de o civilizație necunoscută pretoltecă (sec. III î.e.n.), în Valea Mexicului.

[66] *Quetzalcoatl* (Șarpele-cu-pene)— zeu aztec antropogonic și sapiențial, adorat și ca mîntuitor (sau erou civilizator), dar și ca figură divină transcendentă, invizibilă ca noaptea, impalpabilă ca vîntul.

[67] *Mictlan* (Infernul mitologiei aztece), compus din nouă nivele stratificate, era închipuit ca o lume a neliniștii, suferinței și durerii eterne, fenomenul fiind caracteristic popoarelor Americii precolumbiene, obsedate de teama perpetuă a morții.

[68] *nahual* — *alter ego* specific concepției aztece asupra dedublării zeului *Quetzalcoatl*, ca și asupra divinității duale supreme *Ometeotl*.

[69] *macehual* — om de rînd.

[70] Cei patru zei născuți de dualitatea primordială *Ometeotl* se deosebeau după nume și după culoarea simbolică: *Camahtle* (roșu),

Tezcatlipoca (negru — zeul focului solar care carbonizează), *Quetzalcoatl* (alb), *Omiteotl* (albastru).

[71] *Popol Vuh* — epos al populației precolumbiene *quiché* (o ramură maya, din Yucatan), cunoscut dintr-o transcripție tîrzie (epoca penetrației spaniole) după originalul pictografic mult mai vechi, cuprinzînd o variantă integrală a mitologiei maya în versiune quiché. Textul a fost descoperit şi tradus de Ch. Brasseur de Bourbourg, în 1861.

[72] Triada sub care se prezintă zeul principal maya (al vîntului şi fulgerelor), *Huracan* (sau *Inima Cerurilor*), traduce o concepție de filosofie mitologică asupra unui centru energetic al universului.

[73] *Ploaia neagră* (de smoală) are raport direct (indiferent de nucleul memorial pe care l-ar fi putut conserva acest mit diluvian) cu manifestările uraganice fireşti, atribuite zeului Huracan.

[74] Replica celor doi frați *Hun-Ahpu* și *Xbalanque* (comparabili cu Dioskurii mitologiei grecești): *omul încă nu poate trăi aici, pe pămînt*! — ar putea fi sau alegoria descoperirii vînătorii (de la o intuiție primitivă a ostilității mediului natural, începînd a fi vag domesticit) sau amintirea mitică a luptei dintre *homo sapiens* (reprezentat de cei doi semizei) și *hominizi* (reprezentați de monstrul Vucub-Caquix).

[75] *Țevile de suflat* — armă tradițională a Americii Centrale, unde arcul nu era cunoscut. Țeava, în care ostașul sau vînătorul sufla din răsputeri, era armată fie cu un proiectil rotund (o bilă de piatră), fie cu o săgeată veninoasă.

[76] Această reducție a capacității minții omenești e de fapt contrară ideii biblice de pedepsire a păcatului originar; în plus, originalitatea mitului antropogonic maya rezidă și în faptul că femeia apare (cf. nota 44) după constatarea de către zei a primejdiei cunoașterii umane. Așteptarea zorilor, ca o definitivare a actului cosmogonic, poate fi însă și o suprapunere alegorică a amintirii primelor migrații ale triburilor quiché.

[77] *Steaua dimineții* (planeta Venus) avea o mare importanță în mitologia popoarelor precolumbiene, reflectată și în calendare rituale calculate după mișcarea ei (la azteci, un an venusian avea 584 de zile).

[78] *pizom-gagal* (forța înfășurată) — întrucît e o calificare proprie şi zeului furtunii, Huracan, cînd aceeași sintagmă se referă la strămoșii arhetipali, are probabil în vedere (credință specifică în cultele totemice) forța magică a primilor conducători tribali, transmisibilă urmașilor.

[79] *howenh* — categorie de ființe mitice preumane (poate hominizii); *tchon* — oamenii.

[80] *Kashpi* — spirit anonim, specific credinţelor primitive animiste de tip *mana* (forţă supranaturală şi impersonală, guvernînd lumea, fiinţele, obiectele, şi omniprezentă).

[81] Mitul despărţirii cerului de pămînt din tradiţia maori e comparabil, în aceeaşi etapă cosmogonică, cu mitul actului efectuat de zeul egiptean atmosferic *Shu*, care desparte pe *Geb* (pămîntul) de soţia sa, *Nut* (cerul).

[82] Acest mit maori, dovedind respectul (rar în vechile religii) faţă de femeie (*Hine-ahu* — femeia de argilă, creată de zeu întîi pentru el însuşi şi, de aceea, înnobilată prin spălarea cu ape cereşti), pare unic în mitologia antropogonică universală.

[83] Pe lîngă formula antropogoniei inverse (bărbatul creat după femeie) şi a ideii de a imagina drept creator al bărbatului pe zeul războiului *Tu-matauenga* (bărbaţii fiind recrutabili ca războinici ai tribului), numele acestui *Tiki* (soare) primordial se regăseşte în mitul migraţiei unor triburi din Anzii americani (*Kon-Tiki*).

ELEMENTELE

Miturile, iar după ele unii filosofi antici (mai ales chinezi și greci), atribuiau materiei cosmice primordiale (în stare de haos sau în alte forme) o compoziție lipsită de armonie și logică, unde — pînă la intervenția divinității creatoare — existau într-un amestec fără noimă cele patru elemente (în concepția greacă): apa, focul, pămîntul *și* aerul *(cărora unii filosofi și chiar unele mituri le adăugau al cincilea element: eterul). Chinezii numărau opt elemente, adăugînd tunetul, muntele, lemnul, apa curgătoare. Aproape toate miturile cosmogonice spun că la început, zeul creator sau principiile energetice divine au decantat elementele pentru a le recompune în ordinea riguroasă a unei lumi vizibile și fecunde.*

Identificarea acestor elemente de către autorii imemoriali ai miturilor nu a fost un proces mental prea dificil, întrucît primitivul și-a putut da seama că viața lui se desfășoară pe pămînt, *între* ape, *sub* aerul *ceresc, depinzînd mereu de* foc — *fenomen natural manifestat multiplu ca* soare, fulger, foc viu *(mai cu seamă sub forma incendiilor spontane ale pădurilor și ierburilor uscate), fie, în cele din urmă, ca* foc tehnic *(produs artificial prin frecarea lemnelor uscate, deci domesticit);* eterul, *prezent mai ales în concepțiile mitofilosofice evoluate asupra antropogoniei, era pentru creatorul de mituri materia primă a compoziției unor divinități abstracte (rare) sau a spiritelor.*

În faza mitogenezei fundamentale, așa cum vom constata și din texte, cel puțin cele patru elemente primordiale au fost aproape totdeauna personificate, uneori pînă la cel mai concret antropomorfism: Agni, *focul vedic, ca și* Athar, *focul avestic, sînt ființe divine cu toate atributele omenești;* Gaia *mitologiei grecești este o femeie personificînd glia fertilă, ca și azteca* Tlazolteotl, *la fel cum egipteanul* Geb *este bărbatul fecundator, pămîntul;* Huracan *din miturile maya este furtuna, după cum vedicul* Vayu *e vîntul, deci aerul în mișcare; apa — element de primă necesitate a vieții — are cele mai multe personificări mitice, fie ca element calm, binefăcător (vedicul* Varuna, *iranianul* Apam-napat), *fie*

ca o stare primordială monstruoasă și ostilă (zeița babiloniană Tiamat*).*

De fapt și miturile cosmogonice, ca și așa-zisele mituri ale războaielor cerești, fără a cuprinde exhaustiv elementele și fără a-și reduce viziunile numai la acestea, sînt adesea în relație apropiată cu spectacolul dezlănțuirii elementare a forțelor naturii. Dualitatea elementelor, în care fără excepție miturile disting bunăvoința și ostilitatea, indică totodată și procesul lung de formare a concepțiilor mitologice, în durata corespunzătoare intrînd și faza spaimei primordiale a omului, și faza cînd el a învățat să facă focul, să plutească pe mări, să utilizeze vîntul pentru pînzele navelor și pentru mori, să cultive pămîntul, să sape canale de irigație, dar nu și să se apere de incendii, de fulger, de puhoaiele apelor, de cutremure, de uragane.

Sub acest raport, miturile despre elemente sînt mărturiile protoistoriei umane și o istorie a primelor intuiții asupra relației dintre om și cosmos.

APA

Cele mai multe cosmogonii socotesc apa drept prim element, cronologic dar și calitativ (după poetul grec Pindar, totodată un grijuliu mitograf, „apa este mai bună ca orice“), întrucît se va fi intuit de timpuriu, dacă nu proporția apelor lumii față de uscat, cel puțin necesitatea vitală a prezenței apei în existența omului, animalelor și plantelor. Dominantă e însă ideea de *ape primordiale*, ca materie cosmogonică și substanță de întreținere a universului creat (operația zeului Marduk asupra monstrului acvatic Tiamat, în *Enuma elish* sau în alte mitografii mesopotamiene, se află în contrast cu opera divinității biblice Elohim, care decantează pămîntul din apele inerte); apele primordiale personificate în Egipt de zeul Nun sau în India de zeul Varuna sînt, în schimb, apele binefăcătoare ale fertilității. Ca element pedepsitor e prezentă *apa potopului* (contrar ploilor limitate, care sînt act pozitiv). Mitul *apei vii* provine din două observații diferite: apa obișnuită, cu funcția perpetuă de regenerare și întreținere și, probabil, apele curative. Opusul ei, *apa moartă*, nu e totdeauna malefică (decît în ipostaza de apă stătută, insalubră, plină de miasme), dimpotrivă, este element salvator, folosită ca liant în suturarea magică, de pildă, a membrelor amputate. Efecte magice are, în cuprinsul simbolismului religios, *apa rituală* în diferite ipostaze ale exercitării cultului (*apa lustrală*, cu care oficiantul religios se spală pe mîini înainte de sacrificiu; *apa sfințită* sau agheasma, pe care preotul o investește cu harul miracolului, scufundînd în ea un simbol de cult; *apa sacrală* a unor fluvii: Nilul, Gangele, Iordanul).

Formele elementare ale apei sînt concepute de mituri în mod diferit în raport cu valorile ei geoclimatice: în Egipt e divinizată pentru prezența ei limitată, în Polinesia pentru abundența ei, dincolo de cercul polar, pentru starea ei glacială.

Apele primordiale

Sfînta casă, casa zeilor în loc sfînt nu se clădise, trestia nu crescuse, arborele nu era creat, cărămida nu era la locul ei, tiparul [ei] nu fusese făcut, casa nu fusese zidită, orașul nu era înălțat, cetatea nu fusese clădită, ființe vii

nu erau, Nippur nu fusese zidit, Ekur nu fusese făcut, Uruk nu fusese clădit, Eanna nu se făcuse, [genunea apelor] *Apsu* nu se ivise, Eridu nu fusese făcut, locaşul sfintei case, al casei zeilor, nu fusese întocmit, zarea cuprindea toate ţările laolaltă, izvorul din mijlocul mării era o ţeavă ţîşnitoare.

Atunci Eridu a fost zidit, E-Saggila a fost creat, E-Saggila pe care Lugaldukuga l-a întemeiat în sînul lui Apsu, Babilonul a fost zidit, E-Saggila a fost încheiat; zeii Anunnaki, [pe care Marduk] i-a făcut în număr cumpănit, cu solemnitate i-au dat numele de oraş sfînt, locaş al mulţumirii lor.

Pe faţa apelor, Marduk înjghebă o plută; el făcu pulberea şi, cu ajutorul plutei, o strînse grămadă. Spre a-i aşeza pe zei la adăpost mulţumitor, el făcu omenirea...[1] Zeiţa Aruru plămădi, împreună cu el, neamul oamenilor. Pe pămîntul pustiu, el făcu vitele lui Shakkan, înzestrate cu viaţă. El făuri şi aşeză în albiile lor Tigrul şi Eufratul[2] dîndu-le numele pe care le-a socotit potrivite. El făcu iarba, stufărişul, trestiile şi copacii, făcu verdeaţa şesului, pămînturile statornice, mlaştinile şi papura, vaca şi puiul ei — viţelul, oaia şi puiul ei — mielul de tîrlă, şi aşijderea grădinile şi pădurile, capra sălbatică, ţapul sălbatic. La marginile mării, Stăpînul Marduk îngrămădi un pămînt împlinit...[3]

(*Cosmologie caldeeană*, poem fragmentar sumero-babilonian din Sippar)

Imn către Varuna

Rostesc o rugăciune înaltă, adîncă, suveranului, ca să-i fie pe plac strălucitorului Varuna: lui, celui care a întins pămîntul aşa cum măcelarul întinde o piele, ca să facă din pămînt un covor pentru Soare. În păduri el a întins văzduhul, a pus biruinţa în caii cei repezi, laptele în vaci; în inimi Varuna a pus înţelepciunea, iar focul sub ape[4] l-a pus, soarele în cer şi *soma* pe munţi. Înclinîndu-şi ţărmurile, Varuna a revărsat zăcătoarea peste lumi, peste

spaţiul dintre ele. Rege fiind peste firea întreagă, astfel adapă el ţărîna, la fel cum furtuna aduce ploaia.

El inundă ţărîna Gliei, şi pînă şi Cerul, el, Varuna, atunci cînd doreşte lapte. Nourul gros pardoseşte munţii: arătîndu-şi puterea, Războinicii îi descleştează strînsoarea. Vreau să vorbesc acum despre aceste puternice farmece ale lui Varuna, fiul strălucit născut din Asura: el este cel ce, ridicat în spaţiu cu sprijinul Soarelui ca şi cum ar fi avut o măsură anume, a măsurat Pămîntul. Şi cealaltă vrajă grozavă a zeului poet, care pe nimeni altul nu l-a putut ispiti: sclipitoarele fluvii vărsîndu-şi apele întruna, în oceanul fără pereche, neumplîndu-l vreodată.

O, Varuna, un prieten ca Aryaman sau Mitra, ba chiar un frate, o rudă, va fi fost aproape sau departe de noi, şi oricare ar fi păcatul ce l-am săvîrşit în faţa lui, o, Varuna, dezleagă-ne tu de el! Aidoma celor care joacă şi amăgesc, orice am fi săvîrşit cu ştiinţă sau fără să ştim, Zeule, dezleagă-ne (de păcat) şi dăruieşte-ne odihnă. Să putem fi, o, Varuna, dintre cei care-ţi sînt dragi!

(*Rig Veda*, V—85)

Obîrşia ploii

La început, Cel-care-face-pămîntul şedea în cuprinsul golului şi deodată şi-a dat seama de sine însuşi şi a înţeles că nu se afla nicăieri nimic în afară de el. Atunci prinse a cugeta ce anume ar putea să facă, şi în cele din urmă îl podidi plînsul, iar lacrimile începură să curgă din ochii lui şi să cadă sub el. După o vreme oarecare, el privi dedesubtul său şi zări ceva care strălucea. Lucrul acela strălucitor nu erau decît lacrimile lui tainice care curseseră şi alcătuiseră apele din zilele noastre.

Atunci cînd lacrimile lui au curs, ele s-au prefăcut în aceste lacuri pe care le vedem acum.

Făcătorul-a-toate a prins iarăşi să cugete. El cugetă aşa: „Astfel este atunci cînd eu doresc ceva. Lucrul acela se va împlini întocmai cum s-a împlinit acesta, după cum

l-am dorit eu, întocmai cum lacrimile mele s-au prefăcut în lacuri." Așa cugetă el. În felul acesta, el a dorit lumină și lumina a fost făcută.

(mit al tribului siux Winnebago; după W. Schmidt, *Originea ideii de Dumnezeu*)

Descîntec pentru apă

Pietrele prețioase sînt înșirate, pietrele roșii, semnul umezelii cerești, semnul ceresc de rouă. Tu ai ajuns semn al soarelui, ai ajuns semnul pămîntului. Semn de rouă cerească, semn de umezeală cerească, semn al galbenei flori din cer.

Cum am făurit soarele tău, cum am făurit luna ta? Cum am făurit [acestea] în piatra ta?

Cînd stropit cu apă ai fost, puterea de altădată s-a întors în tine. Atunci el ți-a fost trimis, pentru ca tu... În taină te-am făurit eu pe tine și te-am sălășluit [aici]. Acum [te] iau... Simt puterea ta pe care ai dobîndit-o... de la domnul tău. Tu mergi... în piatră. Eu îți voi lua [cu totul]... gura. Pietrele prețioase sînt galbene.

(*Cartea lui Chilam Balam*[5] *din Chumayel*; după Iu. V. Knorozov, *Scrierea indienilor maya*)

FOCUL

Dualitatea focului e subliniată de aproape toate miturile; un proverb de vădită origine mitică, circulînd într-o arie paremiologică vastă, condensează anume acest aspect dual: focul e slugă bună, dar dușman nemilos. Așadar, focul mitologic este atît motorul cauzal al vieții universului, cît și distrugătorul ei. Sînt însă și clasificări analitice, precedînd gîndirea filosofilor Indiei și Greciei, într-un număr variabil de tipuri ignice: solar, meteoric, viu, subteran, organic, astral. Sub alt raport, focul e divinizat sau ca ființă vie care se deplasează și mănîncă, sau ca element cosmic, personificat în zeii solari sau identificat cu flăcările escatologice.

Deşi venerat mai puţin ca zeitate, a fost mult mai respectat în numeroase mitologii focul obţinut pentru uzul uman, fie prin furt de la zei (categoria prometeică), fie aflat prin revelaţia tehnică semidivină.

Focul sacru al vetrei

Iranienii (în epocile preavestice, ca și în zoroastrism) au venerat focul — ca zeu viu — mai mult decît orice alt popor; nu numai faptul că cele cinci tipuri (focul arzînd în temple, cel din trupul omenesc și animal, cel subteran, ocult, focul de fulger și focul paradisiac) devin cinci raze simbolice în nimbul zeilor, dar și slujirea lui de către o clasă sacerdotală de magi *(athravan)* arată evlavia deosebită. Imnele pentru foc din *Avesta* sînt de fapt mituri de glorificare și veneraţie absolută; înţelegem fenomenul și mai bine dacă remarcăm că era socotită nelegiuire fie scuiparea în flacără, fie arderea deșeurilor fiziologice; mai mult, focul din altare era ferit chiar și de lumina soarelui, ca să nu fie eclipsat. *Avesta*, codicele atribuit lui Zarathustra, consideră focul (personificat în zeul Athar) drept fiul zeului creator — reprezentînd principiul binelui — Ahura Mazda.

Laudă ție, închinare ție, ofranda cea bună ție ți-o aduc, întru prietenie pe tine te chem, o, Athar, fiu al lui Ahura Mazda! Tu ești vrednic de închinare și slavă. Așadar poți să fii veșnic lăudat și iubit cu evlavie în vatra muritorilor! Să ai de la cel care te adoră statornic ținîndu-te în mînă, și vițe uscate, și ierburi și îndătinata fîșie de carne, și piulița, să ai parte de starea cea mulțumitoare și bună! Și să nu-ți lipsească vreodată ție, Focule, fiule al lui Ahura Mazda, lemnele după datină și hrana cea potrivită și miresmele și vatra! Un om în toată firea să te îngrijească. Un om evlavios să te vegheze. Să arzi tot timpul în casa aceasta și cît poți de mult să strălucești și să împrăștii lumină. Crești, Focule, în casa aceasta și rămîi vreme îndelungată strălucitor, pînă cînd cei ce s-au stins se vor scula, pînă cînd vor învia morţii în ziua de strălucire.

O, Athar, fiu al lui Ahura Mazda, dăruiește-mi vlaga împlinită, hrana cea gătită și puternică viață sprintenă! Belșugul să adauge vlagă, hrană și putere de viață în mine,

înflorire, nobleţe, un grai fără limbuţie, dă-mi prevedere şi, în acest suflet al meu, înţelepciunea a cărei măreţie şi putere să crească necurmat, precum şi forţa războinică în bărbatul de oaste. Și ajută-mă ca, veghind fără somn, în picioare, trei părţi din zi, din noapte, să rămîn în rugăciune. Mai dăruieşte-mi, prin vreme, sprinteneală, putere de veghe, fii svelţi, bine hrăniţi, cu inima prietenoasă, care să facă cerc în jurul meu cu toţii, harnici la muncă, plăcuţi la chip, cu trup voinic, duşmani ai răului. Această locuinţă a mea, vai, să o întocmească. Și fie în înflorire drumul acesta, neamul, şi pămîntul acesta şi orice alt ţinut.

Hărăzeşte-mi, Focule, fiu al lui Ahura Mazda, să-mi vină un învăţător şi în vremea asta să se roage mereu arătîndu-mi unde se află locul ales al celor pioşi, minunat, strălucitor de lumină eternă. [...]

Iar Focul, fiul lui Ahura Mazda, la care toţi vin să-şi coacă aluatul şi căruia i se roagă de cu seară, iată, răspunde rostind un cuvînt şi din toate rîvneşte ofranda cea bună şi o bună urare şi deopotrivă lauda bună. Tuturor celor care trecînd pe alături se îndreaptă spre el, le priveşte mîinile şi tot atunci le spune: — Vai, ce îi aduce aşadar prietenului său prietenul şi cine trece prin preajmă şi celui statornic ce îi dă totuşi? O, Focului sfînt ne închinăm mai presus, celui plin de vlagă şi forţă, războinicului care veghează!

Dacă cineva îi aduce orice care îl aţîţă, lemnele îndătinate, sau îi aduce vreascuri şi ierburi după datină sau miresme îmbătătoare, aceluia urări de bine îi dă fiul lui Ahura Mazda.

(*Avesta*, „Yasna“, LXI)

Focul atotdevorator

Spaţiul aric acordase importanţă covîrşitoare focului complex; aşa se explică şi de ce, în India vedică, Agni a fost iniţial zeul suprem personificînd focul total, ca să rămînă divinitate centrală şi în cultul brahmanic; chiar epitetele sale timpurii trădează vremea îndepărtată a etapelor descoperirii şi utilizării focului, căci Agni se numea „cel care aparţine tuturor“, „devoratorul victimelor“, „purifi-

catorul". El era patronul absolut al sacrificiilor cultuale prin ardere de tot, ritualul numindu-se *agnihotra*. Nu trebuie uitat că în acelaşi cuprins religios tradiţia Indiei include şi ritualul incinerării morţilor, care este obligatoriu.

Înalţă trestia, locul tău nu e acolo; iată plumbul, partea ce îţi e hărăzită, acolo să mergi: stîrpiciunea care bîntuie printre vaci şi care cuprinde pe oameni ia-o în alaiul tău şi fugi sub pămînt. Odată cu cel ce descîntă şi cu vrăjitorul răufăcător, împreună cu ajutorul lui şi cu ajutorul ajutorului său, noi izgonim de-aici prin împlinirea acestei datini toată stîrpiciunea şi moartea o alungăm deopotrivă.

Izgonim de aici moartea, pierzania, demonul: înfulecă-l pe acela care cu rău ne pîndeşte, pe cel căruia noi înşine răul i-l vrem, căci îl vom lepăda în voia ta, o, Agni Kravyad. Dacă un Agni care mănîncă leşuri sau avînd fire de tigru a pătruns în casa aceasta unde nu are ce căuta, prin jertfa aceasta de bobi eu îl alung în lături: să-şi ia zborul spre a se întîlni cu acei Agni care sălăşluiesc în ape.[6]

Dacă mai mulţi Agni furioşi te-au îmbibat cu mînia stîrnită de moartea vreunui om, iată că împlinind datinile, din tine însuţi te vom aprinde, o, Agni, din nou. Toţi Aditya, toţi Rudra, toţi Vasu din nou, brahmanul, călăuza bogăţiei, din nou, şi Brahmanaspati din nou te-au aşezat pe locul tău pentru lunga ta viaţă de o sută de ani. Pe Agni, mîncătorul de cadavre, care a cotropit sălaşul nostru, eu care văd aici alt Jatavedas, îl strămut întru sacrificiul Părinţilor răposaţi[7] cît mai departe: să se ducă spre a încălzi fiertura în lăcaşul suprem. În lături îl gonesc pe mîncătorul de cadavre Agni: să plece, luîndu-şi cu sine şi pata, spre cei peste care domneşte Yama[8]. Iată-l pe celălalt Jatavedas, zeul pe care îl însărcinez să ducă jertfa la zei. În înflăcărarea mea pun stăpînire pe Agni cel mîncător de cadavre, pe moartea al cărei trăsnet îi înţepeneşte pe oameni; prin mijlocirea descîntecului pe care îl ştiu, eu îl despart de vatra datinei: să se ducă în lumea Părinţilor răposaţi, pe care o însufleţeşte. Agni, mîncătorul de cadavre, este vrednic de laudă, iar eu îl trimit pe căile pe unde trec Părinţii răposaţi. Fereş-

te-te să te întorci la noi pe drumurile pe care umblă zeii: rămîi, o, Agni, acolo și veghează-i pe Părinții răposați.

Zeul Agni Samkasuka s-a suit în piscurile cerului și, liberîndu-se de păcat, ne-a liberat de blestem. Vom șterge petele de pe Samkasuka, acestea care se văd, de pe Agni; iată-ne curățiți, vrednici de sacrificiu. Binevoiască el să facă viețile noastre mai lungi!

Focul care sfărîmă, focul care despică, focul neantului și focul tăcut, focurile acestea a căror slujbă este aceeași au alungat stîrpiciunea mai departe decît depărtarea și au nimicit-o. Pe acela care năvălește peste caii noștri, peste războinicii noștri, peste vacile noastre, peste caprele noastre și peste oile noastre, noi îl alungăm cu sila îndărăt, pe Kravyad, pe Agni, care îi șterge pe oameni de pe fața pămîntului. Înapoi cu sila te vom trimite, Kravyad, Agni care ștergi tot ce e viu de pe fața pămîntului, pe tine, la alți oameni, la alte vaci, la alți cai. El i-a uscat pe zei, tot el pe oameni: întrucît tu faci să picure untul, usucă-te în el, o, Agni, și ridică-te în cer. Agni, tu cel stropit de libații, de vreme ce te-ai înflăcărat, nu te năpusti asupra noastră, nici nu pleca de la noi: strălucește aici, strălucește în cer, strălucește ca să vedem îndelung soarele. Șterge de pe plumb, șterge din trestie pata ce l-a ajuns pe Agni, pe Samkasuka, și șterge-o pe o oaie neagră[9], așa cum durerea de cap piere pe o pernă. După ce pata de pe plumb s-a înlăturat ca durerea de cap pe o pernă și s-a șters pe o oaie neagră, veți fi purificați și gata de sacrificiu.

Du-te, moarte, pe alt drum, al tău nu este acela pe care umblă zeii; ai ochi și mă auzi și eu vorbesc cu tine: nu-i păgubi pe copiii noștri, pe fiii noștri! Cei vii s-au abătut din cale și s-au despărțit de morți; prielnică a fost chemarea înălțată zeilor; noi am purces către dansuri și rîsete: avînd războinici buni, am putea să dojenim adunarea. Zăgazul care se vede l-am pus întru apărarea celor vii: nimeni dintre ei să nu se ducă la capătul cel de pe urmă; trăind o sută de ani, un mare număr de ani, muntele acesta ar putea să-l ridice în calea năvălirilor Morții.

Urcați, pentru ca ale voastre să fie viața și bătrînețea, mergeți în șir, toți cîți sînteți; binevoiască Tvashtar, cel care ocrotește fericitele nașteri, să vă fie aliat, încît să vă trăiți viața din plin. Așa cum zilele înaintează în șir, așa

cum anotimpurile merg pe urmele anotimpurilor încît următorul nu se deslipește vreodată de cel dinainte, rînduiește la fel, Creatorule, durata existențelor acestor oameni. Rîul curge pietros: țineți-vă bine, uniți-vă puterile să-l puteți străbate, prieteni. Prăzile ce ar putea fi vătămătoare lăsați-le aici, fiindcă străbătîndu-l am putea dobîndi prăzi sănătoase! Sculați-vă, străbăteți-l, prieteni; rîul care se vede curge pietros: lepădați aici prăzile ce ar putea să vă aducă nenorocire, căci străbătîndu-l am putea dobîndi prielnice prăzi! Ca să puteți străluci, puneți stăpînire pe *vaishvadevi*, voi, focuri curate, luminoase, purificatoare. Biruind primejdia, sănătoși să ne fie bărbații și să trăiască o sută de ani!

Pe căile de miazănoapte unde suflă vîntul, pe căile de mai sus, biruindu-le pe cele de jos, Înțelepții divini au plecat de douăzeci și una de ori și au oprit Moartea ștergîndu-i cărările. Veniți, ștergeți cărările Morții, ca să dobîndiți o viață prelungită în viitor; șezînd în scaunul vostru, îmbrînciți Moartea într-al ei, și vii fiind vom putea dojeni adunarea! Femeile astea nu sînt văduve, ba chiar sînt măritate: ungă-se deci cu unsori și cu unt; să fie ferite de lacrimi și de boală, să fie pline de comori; femeile acestea cele dintîi să se urce în culcuș.

Prin jertfă despart pe acești doi Agni[10]; cu descîntecul sfînt le hărăzesc amîndorura jilțuri deosebite: pentru Părinții răposați aduc ofranda mortuară mereu renăscătoare, iar oamenilor de aici le chezășuiesc viață lungă.

Agni cel ce e în inimile noastre, o Părinți răposați, nemuritorul care a pătruns printre muritori! Eu îl îmbrățișez pe zeu și îl fac al meu și s-ar cuveni să nu ne urască și nici noi să nu-l urîm; îndepărtîndu-l din vatra de datină, treceți pe dreapta cu Kravyad; astfel făcînd, veți săvîrși o faptă plăcută și Părinților răposați și vouă înșivă, cu adevărat veți săvîrși o faptă pe placul preoților. De pata, de cusurul, de greșeala cu care m-am împovărat, binevoiesc apele să mă spele la fel ca și de cea săvîrșită de Agni Samkasuka. Iată-le că s-au abătut de la miazăzi spre miazănoapte pe căile unde umblă zeii și care le sînt prea bine cunoscute: pe spinarea muntelui, pe spinarea taurului călătoresc rîurile vechi și noi.

O, Agni, tu cel care nu mănînci cadavre, izbește-l și alungă-l pe mîncătorul cadavrelor, pregătește locul de

sacrificiu. Iată focul în care a pătruns Kravyad, iată focul pe care l-a urmat Kravyad: doi tigri am făcut şi îl aduc pe cel care e mai fioros.

Comoară ascunsă a zeilor, zid ocrotitor al oamenilor, Agni cel din vatra datinei sălăşluieşte între ambele lor neamuri. Lungeşte, o, Agni, existenţa celor în viaţă; morţii să se ducă în lumea Părinţilor răposaţi; tu, ca o bună vatră de datină, mistuie-l bucată cu bucată pe demon şi omului acestuia dă-i un şir de dimineţi unele mai bune ca altele. Învinge-i pe toţi potrivnicii noştri şi dă-ne nouă, Agni, mijloacele de trai, bogăţia lor.

Alipiţi-vă de Indra ca de un cal de călărie care vă va ajuta să răzbateţi: el are să vă ducă dincolo de încurcături şi de răutăţi; cu ajutorul lui abateţi săgeata care zboară spre voi, cu el vă păziţi de săgeata slobozită de Rudra. Alipiţi-vă taurului înotător: el are să vă ducă dincolo de încurcături şi de răutăţi. Suiţi-vă în barca lui Savitar care este aici: prin cele şase ţinuturi vom putea birui tot ce e de neînchipuit! Tu urmăreşti ziua şi noaptea, aducîndu-le rînd pe rînd, tu te afli în liniştea casnică, salvator înconjurat de viteji. Aducînd oameni cu sănătate bună şi cu bunăvoinţă, păstrează îndelungat, aşternutule, mireasma noastră omenească.

Spintecaţi sînt de privirea zeilor şi trăiesc veşnic în mizerie cei pe care Agni Kravyad îi tunde aproape de tot, aşa cum calul tunde lăstarii. Nelegiuiţii care, din zgîrcenie, fac tovărăşie cu Kravyad, pun oala altora întruna pe foc. Încearcă să-şi ia avînt cu mintea, apoi se întoarce adesea din drum acela pe care Agni Kravyad îl vizitează mai rar şi vine să ardă cu flacără mică. Oaia neagră este partea ta dintre vite, iar plumbul se zice că este aurul tău, Kravyad; bobul pisat este partea de jertfă ce ţi se cuvine: du-te să afli desişul lui Aranyani. Anume lui jertfindu-i papura uscată, răchita, bambusul, trestia, toate pe care le-a folosit drept combustibil, Indra a ştiut să-l îndepărteze pe Agni de Yama.

Am făcut să ţişnească lumina potrivnică şi, pătrunzînd pe drumul cel bun pe care-l cunosc, surghiunind duhul de viaţă al acestor oameni, le dau chezăşie de viaţă lungă celor de-aici.

(*Atharva Veda*, XII—2)

Soarele

El a străpuns pustietățile arse și a făcut să țîșnească apele, el, șoimul care-i contemplă pe oameni și care-și vede capătul drumului: biruind toate întinderile de jos, să vină prielnic la noi, alături de Indra, prietenul său. Șoimul care-i contemplă pe oameni, pajura cerească cea cu o mie de picioare, cu o sută de matrice, el care aduce vigoare, să ne dea înapoi bogăția ce ne-a fost răpită, și jertfă să ne fie și nouă, așa cum le-a fost părinților noștri.

(*Atharva Veda*, VII—41)

Mahuike, stăpîna focului subteran

Polinesienii atribuie răpirea focului subpămîntean și aducerea lui printre oameni, semizeului și eroului civilizator *Maui* (la maori, *Maui-tiki-tiki-a-Taranga*); focul e obținut cu sacrificii și primejdii — care par să traducă simbolic o parte din istoria descoperirii focului în societatea primitivă timpurie — de la bunica subterană *Mahuike*, zîna focului, stăpîna flăcărilor și a secretului producerii lor. Similitudinea între mitul lui Maui și mitul elin al lui Prometheus, rezidînd în trei detalii esențiale: furtul focului, obîrșia lui subterană (fie Mahuike, fie Hades) și destinația lui umană, este greu de explicat geografic sau istoric, oricît ar fi de surprinzătoare uneori aria posibilă de circulație a unor mituri.

Mintea iscoditoare a lui Maui nu se mulțumea niciodată cu răspunsuri de-a gata: «De unde se iscă focul?». «Focul este aici — îi răspundeau frații săi nerăbdători. — Pentru ce trebuie să știi de unde se iscă? Dacă este, de ce să știm de unde a venit?» «Dar ce facem dacă focul ne părăsește?» «Nu-l lăsăm să plece, și dacă totuși se întîmplă, mama noastră știe unde să-l găsească, doar că nouă nu ne spune.»

Într-o noapte, după ce toți adormiseră, Maui ieși din colibă și se furișă către rugurile fumegînde, unde oamenii din sat își găteau mîncarea. Liniștit, fără grabă, se apucă să toarne peste ele apă, pînă cînd stinse și cea din urmă scînteie.[11] Îndată ce întîile sclipiri ale zorilor roșiră cerul, Maui chemă sclavii și le spuse: «Mi-e foame, pregătiți-mi

repede ceva de mîncare». Sclavii fugiră spre focuri, dar nu mai găsiră decît cenușă; atunci alergară înspăimîntați de la o colibă la alta povestind ce se întîmplase. Tot satul fu cuprins de neliniște. Maui nu ieși însă din coliba sa. Auzind larmă, începu să zîmbească. Auzi curînd voci în bătătura satului: maică-sa poruncea slugilor să se ducă în lumea subpămînteană ca să aducă de-acolo foc.

Maui își aruncă pe umeri mantaua din pene de kiwi și merse spre mijlocul satului, unde-i văzu pe robi îngrămădiți și plini de groază, căci le era frică de lumea subpămînteană. «Mă duc eu, mamă! zise Maui. Unde trebuie să caut țara beznei? Cine păzește focul?». Taranga se uită bănuitoare la fiul ei: «Dacă nimeni nu vrea să se ducă acolo, atunci să meargă fiul meu mezin în călătoria asta. Dacă te duci pe drumul pe care ți-l voi arăta, vei ajunge la casa unde locuiește Mahuike; ea e strămoașa ta și păzitoarea focului. Dacă te întreabă cum te cheamă, tu să-ți spui numele; dar fii cu băgare de seamă, fiule, și cuviincios. Știm, Maui-tiki-tiki-a-Taranga, că îți plac poznele, dar Mahuike este foarte puternică și dacă încerci s-o amăgești te pedepsește.»

Maui surîse șiret și porni cu pas vîrtos pe calea arătată de maică-sa. Ajunse curînd în țara umbrelor, unde locuia zîna focului. În față se înălța o casă minunată, cu pereții plini de cioplituri meșteșugite și împodobiți cu scoici paua, luminînd în noapte ca niște ochi scînteietori. «Cine-i îndrăznețul muritor care se uită la casa unde stă Mahuike-cea-de-foc?» auzi Maui o voce bătrînească răgușită răsunînd ca un pîrîit de vreascuri în flăcări. «Sînt Maui!» «Am cinci nepoți cu numele Maui. Ești cumva Maui-tiki-tiki-a-Taranga?» «Eu sînt»! «Ce vrei de la bunica ta, urmașule Maui?» bombăni baba. «Vreau să duc foc mamei și fraților mei.» «Dacă-i așa, îți dau focul pe care mi-l ceri, Maui!»

Mahuike își smulse unghia unui deget și din unghie izbucni o văpaie. «S-o duci cu grijă, Maui; cu ea vei aprinde rugul vostru!» Luînd focul Maui merse puțin, apoi zvîrli focul la pămînt și-l călcă în picioare, apoi se întoarse iarăși la Mahuike. «Iar ai venit, Maui? se miră baba. Ce mai vrei?» «Foc. L-am pierdut și s-a stins.» Mahuike se posomorî: «Deci ai fost nepăsător, nepoate. Îți voi da focul de pe alt deget, dar va trebui să aperi flacăra cu mîna.» Maui luă

unghia de văpaie și abia se depărtă puțin că și călcă din nou în picioare focul și se întoarse la Mahuike. Zîna focului îl dojeni, însă, bombănind, îi mai dădu o unghie. De cinci ori plecă Maui cu focul și tot de cinci ori se întoarse după foc. De zece ori plecă și de zece ori se întoarse cu mîna goală. Mahuike îi dăduse toate unghiile degetelor de la mîini. Ea se despărți în silă și de unghia degetului mare de la picior, totuși vicleanul Maui se întoarse din nou să-i ceară foc. De cinci ori plecă și tot de cinci ori se întoarse fără foc. De nouă ori plecă și de fiecare dată se întoarse cu mîinile goale. În cele din urmă, Mahuike își pierdu răbdarea. Focul subpămîntean îi zgudui casa, iar Maui se repezi spre ușă prin bezna încinsă de flăcări. Ochii Mahuikei străluceau ca fulgerele. Ea își smulse cea din urmă unghie și o azvîrli în Maui. Îndată ce unghia atinse pămîntul, răsună o bubuitură ca de tunet și un vifor de flacără se năpusti larg asupra lui Maui: el porni în goană, însă flacăra alergă după el ca un *tanifa*[12] mugind. Atunci Maui se prefăcu în uliu și, fîlfîind cu putere din aripi, zbură drept înainte, dar văpăile îl ajungeau din urmă și îi pîrleau penele. De atunci penele uliului au rămas roșcate acolo unde fuseseră pîrlite de flăcări. În față apăru un lac. Strîngîndu-și aripile, Maui intră în apă, însă curînd apa începu să se înfierbînte. Maui se învîrti neliniștit pe fundul lacului, dar apa se înfierbîntase și începu să clocotească. Maui zbură prin aer. Incendiul vuia pretutindeni. Pădurea fusese cuprinsă de flăcări și limbi de foc alergau pe cer. Părea că focul va prăpădi lumea toată. Atunci Maui își aduse aminte de zeii pe care îi cunoscuse în casa lui Tama. Li se rugă lor. Zeii văzură că pămîntul e în primejdie de moarte și trimiseră pe pămînt o ploaie grea; apa reteză coamele flăcărilor și începu să răzbată prin zidurile de foc. Iar atunci, din miezul incendiului, răcni cu glas răgușit, stăpînită de groază, Mahuike; ea se întoarse și vru să fugă spre casă, dar era sleită de puteri. Văpaia contenise aproape de tot, ici-colo mai zvîcneau limbi mărunte de foc care apoi se stinseră și ele. Rămășițele de flăcări, Mahuike le aruncă asupra copacilor, dar aceștia le ascunseră în inima lor și păstrară mereu focul pentru copiii oamenilor. Copacii aceștia erau kaikomako, mahoe și totara. Astfel, toate isprăvile lui Maui se sfîrșiră cu bine,

căci oamenii învăţară să frece bucăţile de lemn una de alta, chemînd oricînd la ei pe copiii de foc ai zînei Mahuike.

(A.W. Reed, *Mituri şi legende din Ţara Maori*)

Munţii de flăcări

Munţii Kunlun sînt piscul cel mai înalt al pămîntului şi capitala de jos a împăratului ceresc; de aceea ei sînt feriţi de restul lumii prin prăpastia Joshui şi înconjuraţi de nişte munţi de foc. În munţii aceştia trăiesc de-a dreptul în flăcări felurite păsări şi fiare şi cresc împletindu-se copaci şi ierburi din care se ţese pînză ce se spală în foc.

(*Însemnări despre căutarea spiritelor*)

Dincolo de Nanhuang este un munte de foc pe care creşte un arbore nemuritor; focul arde acolo zi şi noapte, dar uraganul nu-l încovoaie, nici puhoaiele ploilor nu-l sting. În acel foc trăieşte un şobolan avînd greutatea de o mie de *tsin;* acesta are o blană moale ca mătasea, lungă de peste doi *ci*[13], care în foc se face roşie-strălucitoare, iar cînd şobolanul iese din flăcări, blana i se face albă. Dacă îl uzi cu apă, moare numaidecît. Blana şobolanului poate fi toarsă, iar stofa care se ţese din ea poate fi folosită la purtat; dacă se murdăreşte, poate fi spălată aruncîndu-se în foc.

(*Cartea lucrurilor minunate şi neobişnuite*)

Descoperirea focului tehnic

În ţara Suiming oamenii nu cunosc anotimpurile şi nu deosebesc zilele de nopţi; acolo se află arborele de foc *suimù*, care s-a întins pe o suprafaţă de zece mii de *tsin*. Pasărea numită bufniţă ciuguleşte copacul şi scoate din el un foc strălucitor. Uimit de vederea acestui lucru, un înţelept a rupt o ramură din acel copac şi, sfredelindu-l

(cu ajutorul ramurii), a dobîndit focul. Înțeleptul a fost poreclit Sui-jen[14].

(Wang Tsià, *Însemnări despre întîmplări uitate*[15])

●

Cine a fost Sui-jen? El a dobîndit focul sfredelind un copac şi i-a învăţat pe oameni să-şi fiarbă hrana. El i-a săturat pe oameni, îndestulîndu-i, le-a îndreptat firea, i-a învăţat să se ferească de putregaiuri şi să înlăture tot ce este veninos; iată cine anume a fost Sui-jen.

(Ban Ku /32—92/, *Bohu thung*)

●

Siao Fu era de obîrşie din Tsichjou. În tinereţe se îndeletnicise cu dresul încălţămintei, la tîrgul din ţinutul Chjou-de-Apus. Vreme de cîteva zeci de ani, oamenii nu mai auziseră nimic despre acesta. Apoi deodată s-au mirat cu toţii că el nu îmbătrînise între timp deloc. Cei mai curioşi au dorit să pătrundă tainele unui astfel de meşteşug, însă din toată strădania lor nu s-au ales cu nimic. Şi numai Liang Mu a cunoscut şi a putut înţelege mijloacele aceluia de a stăpîni focul. Mai tîrziu, Siao Fu s-a suit în piscul muntelui San-liang, şi-a luat rămas bun de la Liang Mu, a aprins cîteva zeci de ruguri şi s-a înălţat la cer.[16] În oraşele [ţinutului Chjou-] de-Apus multă lume începuse să i se închine.

(*Vieţile nemuritorilor*)

Păsările şi dragonii de foc

Pe vremea consulatului lui Paulus Fabius şi L. Vitellius a apărut în Egipt, după ce trecuseră mai multe veacuri, pasărea *phoenix*[17], prilejuindu-le celor mai vestiţi învăţaţi localnici şi greci numeroase discuţii asupra unei atari minuni. Faţă de aceasta, cred că se cuvine să amintesc unele păreri care concordă, după cum să vorbesc şi

de altele mai numeroase ale unora ce nu au prea fost lămuriți nici ei.

Această făptură este consacrată soarelui. Cei care au vorbit de înfățișarea ei sînt de aceeași părere că în ce privește chipul și frumusețea penelor, Phoenix se deosebește în toate de alte păsări. Asupra duratei vieții sale, părerile sînt împărțite. S-a răspîndit opinia că [viața acestei păsări] durează 500 de ani. În schimb, alții susțin stăruitor că Phoenix trăiește 1461 de ani și că pasărea aceasta s-a ivit întîia oară sub domnia lui Sesostris, apoi sub a lui Amasis și după aceea sub a lui Ptolemaeus III, un rege de obîrșie macedoneană, și că și-a luat zborul spre orașul numit Heliopolis, însoțită de multe stoluri de tot felul de zburătoare, ispitite de nemaivăzuta priveliște a chipului acestei păsări.

Totuși, timpurile străvechi rămîn mai departe învăluite în taină. Între Ptolemaeus și Tiberius s-au scurs nu mai puțin de două sute cincizeci de ani. De aceea unii au și socotit că nimic nu ar fi adevărat din toată povestea păsării Phoenix, că aceasta nu a venit din ținuturile Arabiei și că nu a făcut nimic din tot ce afirmă vechea istorie că ar fi făcut. S-a spus că atunci cînd își încheia anii de viață și simțea că i se apropie sfîrșitul, fără îndoială și-a clădit un cuib în țara ei de baștină și l-a fecundat cu sămînța sa, din care a ieșit un pui, grija acestuia fiind, îndată ce a ajuns adult, să-și înmormînteze tatăl, și bineînțeles nu oricum ci, purtînd o povară de smirnă, a făcut un zbor de încercare pe o distanță lungă ca să se încredințeze că e în stare să îndure o povară egală și să străbată un drum tot atît de lung, spre a purta în spinare cadavrul părintelui său și a putea ajunge pînă la altarul soarelui, urmînd să-l ardă acolo.

Această poveste incertă a fost împodobită cu tot soiul de legende; nu încape totuși îndoială că pasărea aceasta a fost zărită odinioară în Egipt.

(Tacitus, *Anale*, VI, 28)

●

Ochii ei scînteiază de o lumină tainică, în jurul gîtului penele îi strălucesc ca flacăra, are deasupra capului o creastă roșie al cărei vîrf lucește ca o stea și revarsă în

întunericul nopții o lumină senină, picioarele sale sînt roșii ca purpura de Tyr, un cerc de azur trece peste aripile ei, iar partea superioară îi este împodobită cu pene aurii.

(Claudius Claudianus, *Phoenix*)

●

În munții cerești este o pasăre fermecată, arătînd ca un sac galben, dar roșie ca focul, cu șase picioare și patru aripi; nu i se poate zări nici chipul, nu i se văd nici ochii, însă ea știe să cînte și să danseze.

(*Cartea munților și mărilor*)

●

Nici nu apucase (împăratul) să sfîrșească vorba și deodată a răsunat un zgomot cumplit, cerul s-a despicat, pămîntul a plesnit, palatele s-au clătinat și pretutindeni s-au năpustit valuri de fum și de aburi. S-a ivit un dragon roșu, lung de peste o mie de *ci*. Din ochi îi scăpărau fulgere, limba îi era însîngerată, solzii îi avea purpurii și coama de văpaie; îi atîrna de grumaz un lanț de aur, cu care fusese mai înainte legat de un stîlp de jad; mii de fulgere și zece mii de tunete îl înconjurau, împletindu-se, și i se izbeau de trup. În același timp s-au pornit să cadă grindină, ninsoare și ploaie. Dragonul desfăcu cerul cu labele și trecu în zbor prin locul deschis de el însuși. Liu Yi se prăbuși în genunchi, îngrozit. Împăratul îl ridică chiar el de jos și îi spuse: «Să nu-ți fie frică, dumitale nu-ți va face nici un rău».

Trecu destulă vreme pînă cînd Liu Yi se liniști și își găsi din nou stăpînirea de sine; iar atunci începu a-și lua rămas bun: «Aș vrea să ocolesc a doua întîlnire cu el și aș vrea să mă întorc viu!» Împăratul zise: «A doua întîlnire va fi cu totul alta. E drept că a plecat așa cum a plecat, dar se va întoarce altfel. Are să treacă puțină vreme și ai să te împrietenești cu el.»

(Li Chao-wei, *Istoria lui Liu Yi*)

Domesticirea fulgerelor

Se spune că însuşi regele (Tullus Hostilius), tot răsfoind prin cărţile lui Numa (Pompilius), ar fi găsit acolo istorisirea unor sacrificii făcute în taină în cinstea lui Iupiter Elicius. Regele a vrut să le îndeplinească chiar el singur, pe ascuns; dar nerespectînd regulile ritualului nici asupra pregătirii, nici asupra desfăşurării sacrificiului, nu numai că nu a primit vreun semn din partea zeului, dimpotrivă, Iupiter s-a înfuriat şi, deoarece călcase rînduielile sacrificării, regele, lovit de fulgerul trimis (ca pedeapsă) de Iupiter, a fost mistuit de foc cu casa lui cu tot.

(Titus Livius, *De la fundarea Romei*, I, 31)

PĂMÎNTUL

Element mitic în genere cu atribute feminine (personificat direct, în alegorii antropomorfice — *Gaia* greacă, *Ki* sumeriană, *Tlazolteotl* aztecă, *Prithivi* indiană, sau indirect, în divinităţi patronale, ca *Demeter* „cea neagră" din miturile greceşti agrare), pămîntul este conceput mai cu seamă ca un principiu născător (glia mamă) şi subzistenţial al vieţii; uneori însă este principiul masculin fecundator (egipteanul *Geb*). Glia (pămîntul matern) este, în toate ariile mitologice, o divinitate duală, care dă şi care ia: dăruind viaţa însăşi, odată cu toate materiile necesare dezvoltării şi întreţinerii existenţei vii (de la căldura focului subteran şi comorile din măruntaiele sale, pînă la hrană, adăpost şi privelişte), îşi ia periodic totul înapoi, pentru a preface şi a redărui neîncetat.

Între cele două categorii de atribute există un raport de echilibru: chipul e surîzător, trupul cald şi darnic, sînul rodnic, dar pîntecul care înghite şi digeră este conceput ca zonă infernală a marilor taine subterane, de la sediul instituţiilor divine de pedeapsă postumă (toate variantele Infernului) pînă la focul vulcanic (*Hades* e zeu htonic) şi utilizarea lui în atelierele metalurgice naturale. Socotit element indispensabil în antropogonie (oferind zeilor antropogonici materia primă în facerea omului, apoi cerînd restituirea trupurilor uzate), în miturile mai complexe pămîntul a fost intuit şi ca un vehicul al circulaţiei materiei.

Importanța mitologică a Pămîntului e variabilă: modestă la popoarele care considerau apa drept element cosmogonic primordial (Mesopotamia, Polinesia), dobîndeşte semnificaţii multiple la popoarele cu o concepţie htonică mai profundă (grecii, aztecii), dar cedează mereu în faţa elementelor mai enigmatice, ca apa şi focul; de aici rezultă probabil numărul destul de mic de zei htonici în mitologia universală.

Geb, pămîntul fecundator

Vai, vai! Foc, foc! Preschimbîndu-se în taur, Geb s-a împreunat iarăşi şi iarăşi cu [fiica] mamei sale Tefnut. Inima tatălui său s-a umplut de mînie împotriva lui. Furia aceluia al cărui suflet este focul însuşi, iar trupul căruia este un stîlp, a inundat cu flăcări tot pămîntul, aşa încît munţii au azvîrlit foc din ei.[18]

(*Papirusul din Leyda*, XVIII)

Glia maternă

Adevărul înalt, legea aspră, taina sfîntă, rîvna, rugăciunea şi datina sprijină Glia: stăpîna celor ce-au fost şi a celor care vor fi, îndură-te, Glie (*Prithivi*), să ne mai adăposteşti! Strîmtoare pentru noi să nu fie în mijlocul oamenilor! Pămîntul are povîrnişuri şi coaste, are şesul cel larg şi ţine ierburi cu numeroase virtuţi: binevoiască să se întindă şi să propăşească pentru noi. Pămîntul are ape, are oceanul şi fluviul. Pe glie şi-au dobîndit nemurirea zeii, pe ea prinde suflet tot ce respiră şi vibrează: binevoiască Glia să ne împartă întîiele roade ale băuturii! Glia este a celor patru zări, hrana şi ogoarele pe ea sînt născute; ceea ce respiră şi vibrează în număr mare se află pe ea; binevoiască Glia să ne dăruie boii şi belşugul!

În vremile dintîi, cei dintîi oameni s-au despărţit pe ea, şi tot pe ea îi supuseră zeii pe demoni: adăpost de boi, de cai, de păsări, binevoiască Glia să ne dea noroc şi falã! Purtătoare a tuturor lucrurilor, receptacol de bunuri, adăpost, piept de aur, ea este cea care opreşte şi pune

în mers orișice, ea ține Focul universului, iar Indra este taurul ei. Binevoiască Glia să ne ducă spre bogăție!

Zeii veghează neadormiți zi și noapte Glia cea întinsă și veghea lor nu slăbește. Să ne lase să-i mulgem îndrăgita licoare care cu splendoarea ei ne împroașcă. La obîrșie, ea a fost o undă în sînul oceanului[19]; cu farmecele lor, Înțelepții merseră în căutarea ei. Inima ei se află pe firmamentul cel mai de sus: este nemuritoarea inimă a Gliei înfășurată în adevăr. Binevoiască a ne hărăzi Glia strălucirea și forța într-o împărăție stăpînă!

Apele călătoare curg peste ea în curgere neschimbată ziua și noaptea, fără ostenire. Glie cu valuri nenumărate, mulge laptele și dă-ni-l și fă să țîșnească splendoarea asupra noastră. Ashvinii au măsurat-o, Vishnu a sărit-o dintr-un pas[20], Indra, soțul divinei Shaci, a liberat-o de vrăjmași. Binevoiască Glia să reverse pentru mine laptele ei, așa cum face pentru fiul ei o mamă. Înălțimile tale, munții tăi cu zăpezi, pădurea ta, Glie, să ne fie ospitaliere! Brună sau roșcată sau neagră, cu toate înfățișările ei, neschimbătoare e totuși Glia cea largă păzită de Indra. Neviolată, neînvinsă, invulnerabilă este, și din ea mi-am făcut sălașul.

Miezul și gălbenușul tău, Glie, și toate vigorile care purced din trupul tău, dă-ni-le nouă, purifică-ne prin ele. Glia este o mamă, eu sînt fiul Gliei, tatăl meu este Parjanya: împlinească-ne el! [...] Din tine născuți, muritorii se întorc în tine, tu ții făpturile cu două picioare și pe cele cu patru picioare; ale tale, Glie, sînt cele cinci neamuri de oameni, muritorii pentru care lumina nemuritoare se întinde sub razele soarelui ce răsare. [...] Purificatoare, ea tremură dinaintea șarpelui; cine adăpostește focurile găzduite în ape, cine pîrăște demonii care îi jignesc pe zei? Indra, nu Vritra, este cel pe care ea și l-a ales soț, ea, Glia care se dăruie Taurului puternic, Bărbatului. [...] Fie ca sînul tău, ferit de rău, ferit de fierbințeli, întru binele nostru să fie fecundat, o, Glie! Iar dacă ne vom trezi pentru un răstimp lung de viață, tu ești aceea care va primi dania ofrandelor noastre. Glie, maica noastră, încredințează-mi harul unui sălaș bun: în armonie cu Cerul, tu, înțeleapto, așază-mă întru glorie și fericire!

(*Atharva Veda*, XII—1)

Un mit al mobilității tectonice

Acolo (în Kuisiù) sînt cinci munți: întîiul se numește Tai-yui, al doilea Yuantsiao, al treilea Fanhù, al patrulea Yin-chjou, al cincilea Peng-lai. Acești munți au înălțimea și circumferința de cîte treizeci de mii de *li*, iar piscurile lor netede se întind pînă la nouă mii de *li* în lungime, depărtarea între munții învecinați fiind de nouăzeci de mii de *li*. Turnurile și parapetele de pe acești munți sînt din aur și din jasp, fiarele și păsările sînt toate cu desăvîrșire de culoarea albă cea mai curată, pretutindeni se află crînguri de pomi de mărgăritar și de jad, însă fructele acestora au un gust ales și tămăduiesc, înlăturînd bătrînețea și moartea. Acolo nu trăiesc decît sfinții și înțelepții, zi și noapte ei zboară unii către alții în mulțimi nenumărate.

Odinioară, munții se mișcau mereu împreună cu valurile fluxului și nu stăteau niciodată pe loc. Aceasta stîrnea întruna supărarea sfinților și înțelepților, așa că ei s-au plîns zeului. Zeul s-a speriat că munții vor pleca plutind spre Hotarul de Apus și că sălașele înțelepților vor dispare. Atunci el îi porunci lui Yui-tsiang să trimită cincisprezece broaște țestoase[21] uriașe care să-și înalțe capetele și să ridice munții, schimbîndu-se unele cu altele la fiecare șaizeci de mii de ani. Apoi munții s-au oprit. Iar un uriaș din țara Lunpo a ajuns din cîțiva pași lîngă munții aceia, și-a aruncat undița și a pescuit pe rînd șase broaște țestoase, le-a luat în spinare, s-a întors în Lunpo și s-a apucat să le prăjească la toate carapacea, fiindu-i de trebuință la arta ghicitului. Atunci munții Tai-yui și Yuantsiao au plutit pînă la Hotarul de Miazănoapte și s-au înecat în Marea cea Mare, astfel că o grămadă nenumărată de sfinți și de înțelepți au fost nevoiți să se strămute.

Zeul s-a umplut de mînie și a îngustat pămînturile țării Lunpo, făcînd din ea o fărîmiță, și i-a scurtat și pe locuitorii acelei țări; căci, orișicît, în vremurile lui Fu-si și ale lui Shen-nung ei avuseseră o statură de cîteva zeci de *chjang*.

(*Cartea datinilor /Li tsing/*)

Prezența mitologică a aerului în sine este aproape neglijabilă, acesta fiind mai distinct ca element calm doar la egipteni (*Shu*, divinitatea atmosferei, şi ea o divinitate energetică atunci cînd desparte cerul de pămînt prin forță); miturile recunosc (mai ales în mitofilosofia Indiei vedice şi în tradițiile chineze preconfucianiste) aerul respirației ca pe un element necesar vieții, însă numai accesoriu; important aerul devine doar în formele sale mobile (de la vîntul primăvăratic, la furtună şi crivăț). În raport cu ariile mitologice, e variabilă şi însemnătatea miturilor mişcării atmosferice, deoarece cresc în amplitudine cele consacrate vînturilor violente (babilonianul şi akkadianul *Eragal*, hurritul *Teshub* personificînd furtuna cu trăsnete, vedicul *Vayu* concentrînd însă în sine toate ipostazele, de la tandrețe la violență, sau polinesianul *Tawhiri*, în forma distrugătoare maximală); totuşi, într-o zonă aparte, aerul mobil, indiferent de intensitatea mişcării, e învestit cu atribute dintre cele mai pozitive (aztecul *Ehecatl*, descoperitorul iubirii, participă ca element antropogonic la insuflarea vieții, iar *Huracan* din miturile maya, deşi capabil de mari violențe — de unde şi cuvîntul european „uragan" — este omologat cu centrul energetic divin al universului).

Cu aerul (bineînțeles, aerul cerurilor superioare) e confundat în mituri *eterul*, care nici nu are o mitologie proprie de element; de pildă la greci, *Aither* (Aether) este fie lumina astrală, fie focul cosmic primordial; iar în concepția pitagoreică, aflată aici la hotarul dintre mit şi filosofia destinului cosmic, eterul, un element imponderabil şi mai subtil decît focul, e un fel de suflet universal, dar nu Brahman din mitofilosofia Indiei. Rarele repere mitografice vorbesc însă despre eter ca despre un aer superior (Ovidiu, în *Metamorfoze:* «Pe deasupra tărîmului vînturilor e răspîndit eterul, elementul fluid şi fără greutate, căruia nici un amestec pămîntesc nu-i întinează puritatea»; sau apocriful slavon *Cartea tainelor lui Enoh:* «Înălțîndu-mă mai sus am văzut văzduhul, iar şi mai sus am văzut eterul»).

Shu, intervalul atmosferic

Stelele plutesc noaptea pe întinderea [zeiței Nut] pînă la capătul ei ceresc. Ele se ridică şi se văd. Ziua plutesc pe dinăuntrul ei, nici nu răsar, nici nu se zăresc. Ele intră

în urma acestui zeu (Ré) şi ies după el. Iar atunci plutesc pe cer după el şi fac popas în lăcaşurile lor, după ce Maiestatea Sa a poposit pentru odihnă la orizontul de apus. Ele pătrund în gura ei, prin locul de la apus unde este capul ei, şi [Nut] le mănîncă.

Atunci Geb s-a certat cu Nut, mînios că ea îi mînca odraslele. Şi a numit-o «Scroafa care îşi mănîncă purceii», fiindcă [într-adevăr] îşi mînca [pruncii].

Dar iată că părintele ei Shu a ridicat-o şi a înălţat-o mai sus decît capul său[22] şi i-a spus: «[...] Să nu se certe Geb cu dînsa pentru că îşi mănîncă odraslele, căci le zămisleşte ea şi ele vor trăi şi vor ieşi la iveală în fiecare zi din cele ce se găsesc sub dosul ei, la răsărit.»

(*Cenotaful lui Seti I din Abydos*, text egiptean de sarcofag)

Vayu, vîntul total

Primeşte chemările noastre! Tăgăduieşte cîntecele rivalilor noştri aşa precum sînt refuzate bogăţiile lor. Vayu, vino la noi în carul tău sclipitor, vino să bei *soma*! Biruind blestemele vrăjmaşului, stăpîn al telegarilor înhămaţi, avîndu-l pe Indra alături drept tovarăş de drum, vino la noi în carul tău sclipitor, Vayu, vino să bei *soma*. Zeiţele binefăcătoare, cea Neagră şi cea Albă, au intrat în alaiul tău, cu miile lor de culori; vino la noi în carul tău sclipitor, Vayu, vino să bei *soma*!

Şi să te călăuzească cei nouăzeci şi nouă aici, la fel de vioi ca spiritul, la carul tău înhămaţi; vino la noi în carul tău sclipitor, Vayu, vino să bei *soma*. Înhamă o sută de frumoşi cai murgi, zeule care ai mii (de cai), şi carul tău, Vayu, cu alcătuirea lui puternică, printre noi să te aducă!

Forţă a carului vîntului! El merge urlînd. Larma lui este ca bubuitul de tunet. Dacă atinge Cerul, el lasă acolo dîre de foc; dacă străbate în lung Pămîntul, el ridică nori de praf. Hoardele Vîntului aleargă grăbite pe urmele lui. Ele zoresc să-l ajungă tot aşa cum se duc la întîlnire tine-

rele femei. Unit cu aceste hoarde ale Vîntului în același car, Zeul pornește; el este regele acestui întreg univers. Pe căile spațiului înaintînd, el nu se odihnește niciodată măcar o singură zi. Prietenul Apelor, întîiul născut, veghetorul Rînduielii, oare unde se naște și de unde a venit? Suflu al zeilor, germen al universului, acest Zeu merge numai după bunăvoia sa. Cînd trece, i se aude larma, chipul însă nu i se vede. Vîntului închinare așadar să-i aducem prin sacrificiul nostru.

(*Rig Veda*, IV—48; X—168)

Revolta meteorologică a pescarului Adapa

[...] el vru [ca astfel] cuvîntul său să fie aidoma cuvîntului lui [Anu]; el îl întregi cu un larg înțeles, ca să-i poată dezvălui soarta țării. Acestui om el îi dete înțelepciune, însă viață veșnică nu-i dădu. Pe atunci, în anii aceia, înțeleptul era de obîrșie din Eridu; printre oameni, Éa îl crease ca pe o pildă de urmat; înțelept fiind, nimeni nu-i putea tăgădui cuvîntul; învățat fiind, printre toți Anunnaki el avea mintea cea mai ascuțită; sfînt fiind, cu mîini preacurate, preot uns, grijuliu față de datini, cu bucătarii el gătea bucate, cu bucătarii din Eridu bucate gătea. În fiece zi, pentru Eridu el făcea rost de mîncare și băutură; el așternea cu mîna lui preacurată masa (ofrandelor) și fără el nu se așeza la masă nimeni. El ducea barca și pescuia în apă dulce pentru Eridu. În vremea asta, Adapa, născut în Eridu, pe cînd Regele Éa se tolănea în patul său, în fiecare zi veghea locul sfînt Eridu.

(Odată), la limanul sfînt, la Limanul-Lunii-Noi, el se sui într-o luntre cu pînze. [Suflînd vîntul], barca lui plutea repede și el își călăuzea barca doar cu prăjina. [Cînd ajunse la mijlocul] mării largi, [el se apucă de pescuit. Marea era ca oglinda...] Dar Vîntul-de-Miazăzi [se porni să sufle și îi zdrobi luntrea] ca să-l scufunde în ținutul [peștilor]. «Vînt-de-Miazăzi [strigă el, blestemate] să fie toate vrăjile tale! Aș putea să-ți frîng aripa!» Cînd el strigă aceste vorbe, aripa Vîntului-de-Miazăzi se și frînse. Șapte zile în șir Vîntul-de-Miazăzi nu mai bătu peste țară.[23]

Anu îl chemă pe crainicul său Illabrat (și îi spuse): «Pentru ce de șapte zile încoace Vîntul-de-Miazăzi n-a mai suflat peste țară?» Crainicul său Illabrat îi răspunse: «Stăpîne, Adapa, fiul lui Éa, a frînt aripa Vîntului-de-Miazăzi!» Cînd auzi Anu aceste cuvinte, strigă: «Destul!» se sculă din jilțul său (și zise:) «Să fie adus aici!» Dar Éa știa ce (se petrece) în ceruri; el îl atinse [pe Adapa], îl puse să-și mînjească părul, [îl sili să se îmbrace] în veșmînt cernit, apoi îi dădu [aceste] porunci: «Adapa, te vei duce chiar tu [dinaintea lui Anu], Regele; [vei lua calea cerurilor; după ce] în ceruri [te vei fi urcat], te vei apropia [de poarta lui Anu]; la poarta lui Anu se vor aține [Dumuzi și Gizzida]; ei te vor zări; te vor încolți cu întrebări: „Omule, pentru ce arăți așa? Adapa, pentru cine porți tu veșmînt cernit?“ [Iar tu vei răspunde]: „Deoarece doi zei au dispărut din țara noastră, eu m-am înveșmîntat astfel!“ „Care sînt cei doi zei ce au dispărut din țară?“ „Dumuzi și Gizzida.“ Uitîndu-se unul la altul ei vor fi numai zîmbet; acestea vor fi cuvinte întru folosul tău, cele pe care le vor rosti ei către Anu, și îți vor îngădui chipul binevoitor al lui Anu să-l vezi. Dar cînd te vei afla față în față cu Anu dacă ți se va aduce pîinea morții, tu să nu o mănînci; dacă ți se va aduce apa morții, să nu o bei; dacă ți se va aduce un veșmînt, să te îmbraci cu el, dacă ți se va aduce ulei, să te freci cu el. Nu uita povețele ce ți le dau, ține minte bine cuvintele pe care ți le rostesc!»

Sosi crainicul lui Anu (cel căruia îi poruncise): «Adapa a frînt aripa Vîntului-de-Miazăzi, adu-l în fața mea!» El (Adapa) trebuise să ia calea cerurilor, și el se înălță și cînd se văzu ridicat în ceruri și de poarta lui Anu s-a văzut aproape, la poarta lui Anu se ațineau Dumuzi și Gizzida. Zărindu-l ei strigară: «Stai! Omule, pentru ce arăți așa? Adapa, pentru cine porți tu veșmînt cernit?» «Deoarece în țară doi zei au dispărut, eu m-am îmbrăcat cu veșmîntul acesta cernit!» «Care sînt cei doi zei care au dispărut din țară?» «Dumuzi și Gizzida!». Ei se uitară unul la altul, și erau amîndoi numai zîmbet. Cînd Adapa se apropie și fu dinaintea Regelui Anu, acesta zărindu-l strigă: «Vino încoace, Adapa! De ce ai frînt aripa Vîntului-de-Miazăzi?» Adapa îi răspunse lui Anu: «Doamne, pentru templul Stăpînului meu, la mijlocul mării, eu pescuiam pește. În vreme ce marea era ca oglinda, Vîntul-de-Miazăzi s-a

pornit să sufle şi mi-a zdrobit luntrea şi m-a făcut să mă scufund în ţinutul peştilor. În mînia inimii mele eu am blestemat [Vîntul-de-Miazăzi].» Atunci vorbiră pentru el [Dumuzi şi] Gizzida; cuvinte întru folosul lui rostiră ei către Anu, a cărui inimă se potoli şi se lăsă dezmierdată: «De ce Éa i-a dezvăluit unui om nevrednic lucruri din Cer şi de pe Pămînt? El l-a înzestrat cu o inimă tare, el i-a făcut un nume. Ce vom face noi pentru el? Pîinea Vieţii să-i fie adusă, ca s-o mănînce!» Îi fu adusă Pîinea Vieţii, dar el nu o mîncă. Îi fu adusă Apa Vieţii, dar el nu o bău. Îi fu adus un veşmînt, şi el se îmbrăcă. Îi fu adus ulei, şi el se unse. Privindu-l Anu începu să rîdă de dînsul: «Vino încoace, Adapa! De ce nu ai mîncat, nici nu ai băut? Tu nu vei mai trăi [veşnic]!» «Éa, Stăpînul meu, este cel ce mi-a spus: Să nu mănînci, să nu bei!» — (răspunse Adapa).

(Atunci Anu spuse:) «Să fie luat şi pogorît înapoi pe Pămîntul său! [Nevrednic este un muritor (să dobîndească) viaţa veşnică!]» (*lacună*)

(*Poemul lui Adapa*[24])

Note

[1] În miturile antropogonice mesopotamiene (care au influenţat apoi şi ariile limitrofe, de ex. mitologia ebraică) modelarea omului din argilă, cu ajutorul esenţial al apei, deoarece elementul acvatic conferă lutului plasticitate şi legătură, e concepută diferit în ce priveşte scopul antropogonic: fie omenirea destinată să populeze pămîntul, fie oamenii făcuţi pentru zei, ca slugi ale lumii divine.

[2] Numele curente azi ale celor două fluvii provin din iraniană: *Tigrat* şi *Uphratu;* asirienii le numeau: *Idiglat* şi *Purat* (refonetizînd vechi rădăcini sumeriene).

[3] În ariile mitologice oceanice, maritime, fluviale, pămîntul capătă mereu valoare secundară faţă de apă, fiind adesea considerat un rezultat şi un auxiliar al acesteia.

[4] Deşi iniţial divinitate vedică a bolţii celeste, *Varuna* devine „stăpînul apelor“ şi patron al Oceanului, iar în această nouă ipostază atributivă dispune de o armă magică temută: *Varuna rasha*, un fel de gigantic năvod pescăresc. Reformularea teologică s-a produs probabil prin asocierea ploii cereşti cu apele terestre. *Fo-*

cul de sub ape este un mit de circulaţie mai ales post-vedică: *Vadava*, dorind să incendieze universul, e încarcerat pe fundul oceanului, cu dreptul de a mistui numai apele; zeul pedepsitor era socotit Varuna, în *Rig Veda*, însă mai tîrziu i-a luat locul Brahma.

[5] Unele cărţi de structură apocaliptică din mitologia precolumbiană maya sînt atribuite unui preot şi astrolog semilegendar, *Chilam Balam* (Profetul Jaguar), care le-ar fi scris înainte de conchista spaniolă.

[6] *Vadava* (cf. nota 4).

[7] Cultul *Părinţilor răposaţi* — urmă de totemism — era răspîndit în multe religii; părinţii defuncţi (*pitarah*) vedici sînt comparabili cu sufletele morţilor devenite, de pildă în credinţele romane, genii ocrotitoare (*Manes*); asemenea forme aparţin în genere cultelor totemice, caracteristice tuturor populaţiilor primitive.

[8] *Yama* — zeul vedic al morţii şi al dreptăţii, executorul destinelor.

[9] *Oaia neagră* e aici echivalentă cu „ţapul ispăşitor" care, în ritualurile de absolvire ale vechilor religii, putea fi orice animal sau chiar un om, preluînd păcatele mulţimii.

[10] *doi Agni:* focul pustiitor şi focul util.

[11] Actul lui Maui de stingere a *focului viu* poate fi interpretat ca un simbol mitic al efortului de producere artificială a flăcărilor, deşi structura mitului este mai complexă.

[12] *Tanifa* — animal fabulos al mitologiei maori (Noua Zeelandă), din categoria balaurilor.

[13] *tsin...ci* — vechi măsuri chineze de greutate (un *tsin* = 0,6 kg), şi lungime (un *ci* = 32 cm).

[14] *Sui-jen* — om-de-foc, omul focului.

[15] Crîmpeie de mituri chineze transmise de vechile scrieri de dinainte de epoca Thang (sec. VII) drept evenimente reale de demult şi nu ca fapte mitice, presărate atît în opera lui Wang Tsià (*Însemnări despre întîmplări uitate*), cît şi în diverse vechi lucrări de compilaţie enciclopedică sau cronicărească (culegerea *Însemnări despre căutarea spiritelor* — întocmită în sec. IV de Kan Bao, *Cartea lucrurilor minunate şi neobişnuite*, *Vieţile nemuritorilor*), în povestea romanţată *Istoria lui Liu Yi*, din sec. VII, de Li Chao-wei, dar mai ales în enciclopedia anonimă *Cartea munţilor şi mărilor* şi în opera primului istoric propriu-zis Sü-ma Tsien.

[16] Deşi ar fi ispititor de suprapus acest mit zborului legendar al mandarinului chinez Wang Hou spre Lună, într-un car de foc, înjghebat din doi cerbi şi propulsabil de către 47 rachete aprinse simultan de 47 sclavi (căci în China antică rachetele se folosiseră, de fapt, în războaie), aici probabil este vorba mai curînd de un simbol al incinerării rituale.

[17] *Phoenix*, ca pasăre oraculară şi mai ales ca simbol al renaşterii din propria cenuşă, deşi circumscrisă de izvoarele greco-romane numai ariei egiptene, se pare că avea o răspîndire mitologică mult

mai vastă, pînă în Extremul Orient, fiind totdeauna asociată cu focul aerian strălucitor (fenicșii, numiți *feng huang*, sînt frecvenți în miturile chineze, dar și în folclorul mitologic slav: pasărea-de-foc) și adesea cu darul profeției. Față de celelalte variante, mitul grec e mai enigmatic, depășind simpla alegorie sau simbolul ignic.

18 În aria de circulație a acestui mit egiptean neexistînd vulcani, poate fi vorba de unul dintre miturile migrante.

19 Și acest text vedic subliniază inferioritatea pămîntului față de apă, ca raport între elemente (cf. nota 3).

20 Cînd regele Bali cucerește de la zeul Indra cele trei lumi ale universului (cerul, pămîntul și subpămîntul), zeul *Vishnu*, în al cincilea avatar al său (*Vamana*), preschimbat în pitic, îi cere cuceritorului cu umilință trei pași de spațiu; acceptîndu-i-se cererea, el se preface subit în gigant cosmic și din doi pași cuprinde (sau *măsoară*) cerul și pămîntul, pasul al treilea făcîndu-l, de milă, derizoriu, spre a-i lăsa lui Bali regatul infernal.

21 Utilizarea broaștelor țestoase gigantice pentru rezemarea pămîntului (alteori a cerului) e frecventă în mitologia chineză: zeița Niui-wa, dregînd universul distrus de potop (cf. cap. I, nota 36), folosește și ea broaștele țestoase.

22 Despărțirea cerului de pămînt prin intervenția aerului intermediar (zeul *Shu*) se poate compara cu opera zeului maori *Tané* (cf. cap. I, nota 81).

23 În cultele magice, se credea că blestemul are o forță imensă, acționînd chiar și asupra zeilor; magii caldeeni din Babilon dispuneau de o recuzită spectaculoasă, iar magia neagră e prezentă în folclorul tuturor popoarelor, înflorind mai cu seamă la populațiile rămase în cadrele unor societăți primitive. Aici, distrugerea vîntului prin puterea blestemului pronunțat de Adapa e comparabilă cu actele magice de același gen, practicate —, în mitologia vedică — de diverși *rishi* (înțelepți primordiali): de pildă transformarea zeului Indra în piatră.

24 *Mitul lui Adapa* (de origine sumeriană, reluat în Mesopotamia mai tîrzie, îndeosebi în Babilon) se referă la o personalitate arhetipală (antediluviană!) destul de cețoasă. După unii, Adapa ar fi identificabil cu „omul-pește“ Oannes, eroul civilizator mitic al sumerienilor. Simbolismul final din *Poemul lui Adapa* se prea poate să traducă ideea frecventă a vremelniciei destinului uman, căruia nu-i poate fi accesibilă nemurirea.

PANTEONUL

În aproape 25 de secole de cînd se examinează noțiunea de zeu, această formă de personificare cauzală a faptelor mitologice s-a interpretat tot atît de divers ca și noțiunea de mit. Chiar dacă putem fi siguri că rădăcinile panteonului se află, parțial, în spiritele anonime cu care înclinația animistă a gîndirii primitive a însuflețit amănuntele lumii văzute și nevăzute, nici una din teoriile mitologice născute în antichitate și reluate mereu (identificarea zeilor cu eroii și regii defuncți, ideea că zeii personifică fenomenele înspăimîntătoare ale naturii, presupunerea că simbolurile lor traduc în forme abstracte mobilitatea psihosocială a omenirii și alte cîteva sute de ipoteze ideale) nu se poate substitui întregii probleme. Zeii devin clasificabili, ca și cauzele omenești (lăuntrice ori ambientale) care-i produc, ei reflectînd toată istoria scrisă și nescrisă a spiritului omenirii, iar fiecare ipoteză asupra genezei ideii de zei acoperă doar o parte din problema generală. Încercînd totuși să definim noțiunea, putem spune că toți zeii sînt niște supraființe virtuale, înzestrate de obicei cu nemurire, puterii cărora i se atribuie de către credincioși crearea, conducerea și distrugerea universului cosmic și a universului omenesc, a spațiului și timpului, după bunul lor plac sau după o legislație fizică și morală supraumană. Numărul zeilor a sporit în raport direct cu înmulțirea contactelor omului cu natura înconjurătoare și cu propria sa natură; rangul zeilor reflectă deopotrivă organizarea socială și lumea fenomenelor, iar atributele lor se situează aproape totdeauna între diversificarea profesională a activității umane, mediul natural clasificabil și zona fabulosului din gîndirea primitivă. Astfel formele cultuale politeiste sau henoteiste[1] *au absorbit zei prin împrumuturi ori au recompus sincretic divinități noi; formele monoteiste sau dualiste, care nu sînt decît constrîngeri teologice, nu diferă decît aspectual de celelalte, un zeu sau doi zei unici cumulînd toate celelalte divinități transferate în simple calități atributive. Astfel, dacă zoroastrismul iranian acceptă sistemul dual al celor două principii fundamentale: binele* (Ahura Mazda) *și*

răul (Angra Mainyu), *supunîndu-le diferiți sfinți atributivi și genii particulare, mozaismul impune cultul unic al lui* Yahweh *(compus din ipostazele moștenite de la vechii zei), admițînd însă divinitatea negativă (Șarpele, Azazel sau Diavolul); dealtfel, fiecare panteon național al religiilor politeiste admite un zeu suprem ca autocrat universal pluriatributiv, dar ajutat sau chiar atacat de numeroși zei subalterni. Luînd în cercetare panteonul mitologiei universale, constatăm însă că numărul total al zeilor este incalculabil: în Mesopotamia sînt înregistrați peste 2500 de zei, India ajunsese în epoca vedică la 3399, zeii mitologiilor din America precolumbiană depășeau cifra de 2000, în China antică un edict imperial simplificase cultul reducînd numărul de zei obligatorii la 600, iar după unele izvoare romanii ar fi avut 30 000 și japonezii chiar 8 000 000. De aici și dificultățile de clasificare.*

Într-adevăr, există multe clasificări ale zeilor, dar mai utilă este cea structurală, chiar dacă nu poate fi perfectă. Astfel, putem deosebi zeii supremi *(unii existînd dintotdeauna, alții, ca* Ré *sau ca* Brahma, *autocreați), de obicei și creatori ai universului și ai omului, menținîndu-și supremația afară de două situații ciudate: abandonarea operei prin retragere* (deus otiosus) *sau prin înfrîngere (scandinavul* Odhinn, *pierind în amurgul general al zeilor învinși — Ragnarökr);* zeii luciferici, *de categorie demonică (*Angra Mainyu, *principiul zoroastric al răului, biblicul* Azazel, *vedicul* Vritra, *egipteanul* Seth*) sau infernală neinsurgentă (sumeriana* Ereshkigal, *grecescul* Hades*)*; zeii forțelor naturale *(lumina și întunericul, viața și moartea, elementele, timpul);* zeii protectori[2] *ai lumii naturale și sociale (luna, pădurile, visele, turmele, furtuna sau agricultura, comerțul, justiția, artele, războiul, speranța);* zeii sapiențiali — *cînd înțelepciunea nu e cumulată de zeii supremi* (Athena *la greci,* Thot *la egipteni);* zeii mesianici: (Huang-ti *în China,* Zamolxis *în Dacia,* Quetzalcoatl *la azteci), cărora li se integrează uneori eroii civilizatori de tip prometeic clasificabili în categoria eroilor arhetipali;* zeii artizani, *inventatori și practicieni ai meșteșugurilor fundamentale („făurarul" grec* Hephaistos*);* și, *în fine,* zeii mesageri *care pot fi exploratori, oraculari sau pur și simplu curieri divini* (Mercurius *la romani). Zeii sînt clasificabili și în raport cu tipologia — foarte diversă — a întruchipării*

după modelele ambientale: zoomorfi *(animale sălbatice: lupul scandinav* Fenrir, *crocodilul* Sobek *în Egipt; păsări:* Garuda *în India; insecte: scarabeul egiptean* Heprer, *călugărița boșimană* Cagn; *sau viețăți fabuloase:* Centaurii *greci, monstrul mesopotamian* Humbaba); litomorfi *(o mare diversitate de pietre și meteoriți:* Kaaba, *în preislamism)*; dendromorfi *(arborele scandinav* Yggdrasill*)*; *dar mai ales* antropomorfi *(formă dominantă în mitologia Indiei și a Greciei)*; *și, uneori, zei socotiți* abstracți *(biblicul* Yahweh, *dar mai cu seamă iranianul* Zurvan Akarana, *timpul primordial inert)*.

*Accesul nostru la structurile mitice originare din personalitatea zeilor, atunci cînd e mijlocit de mitografii foarte elaborate, devine dificil, ba chiar derutant; diferitele reforme religioase au supus miturile despre zei unor norme teologice adesea foarte riguroase (*Yahweh, *la evrei) și chiar politice (*Marduk, *la babilonieni), astfel că formele canonizate estompează și uneori ascund de tot de ochii noștri bucuria sau tristețea cosmică din contemplația oamenilor timpurii.*

DIVINITATEA AUTOCREATĂ

Glorie şi preamărire ţie, slăvite creator al zeilor, care te-ai zămislit însuţi pe tine[3], ai făcut Cele Două Ţări şi din vlaga trupului tău te-ai alcătuit pe tine, plămădindu-ţi singur fiinţa, căci nu ai avut tată care să-ţi fi dăruit chipul, nu a fost pîntece de mamă care să-ţi fi purtat făptura şi nu se află vreun loc undeva care să te fi scos la iveală.

Pămîntul, cotropit de întuneric, zăcuse mut, iar cînd ai răsărit tu, a luat fiinţă lumina. Ai străluminat peste Kemet (Egipt) cu razele tale, cînd discul tău fără seamăn a strălucit. Iar oamenii şi-au dobîndit văzul atunci cînd ochiul tău drept a împrăştiat întîia oară scîntei şi ochiul tău stîng a alungat întunericul nopţii.

(*Imn către Amon-Ré*, în *Papirusul berlinez* 3049)

NUMELE SECRET AL ZEULUI RÉ

Descîntec pentru zeul care a ajuns zeu, care s-a creat pe sine însuşi, care a creat cerul, pămîntul, aerul, focul, zeii, oamenii, animalele cele mici, vitele, tîrîtoarele, păsările, peştii, care este regele oamenilor şi al zeilor, [*viaţa căruia*] *numără mai multe veşnicii şi nu cuprinde ani, care are multe nume, zeii necunoscîndu-i-l nici pe acesta, nici pe celălalt.*

Eset (*Isis*)[4] era o femeie cu multă pătrundere: inima ei era mult mai vicleană decît inima milioanelor de oameni. Ea cunoştea milioane de zei, cerceta milioane de duhuri luminoase şi nu se afla nimeni în cer sau pe pămînt pe care ea să nu-l ştie, tot atîta cît (îl ştie) Ré, care are grijă de nevoile lumii.

Zeiţa se hotărî să afle numele zeului care este mai presus de toţi (zeii). Ré ieşea în fiecare zi[5] în fruntea alaiului

său și se așeza pe tronul de sub cele două orizonturi. Dumnezeiasca bătrînețe făcea să-i tremure buzele, și o dată i se scurse saliva. Saliva lui căzu pe pămînt, iar Eset o împietri în mîna ei cu tot cu argila pe care se afla și, frămîntînd-o, făcu un șarpe falnic de forma unei nuiele; el nu trăia, nici nu se mișca lîngă dînsa. Ea îl puse în taină pe drumul pe care marele zeu îl străbătea cu plăcere cînd inima lui suspina după cele două ținuturi. Zeul cel prea înalt ieși, iar zeii din palatul regelui — fie el viu, sănătos și fericit! — îl însoțiră. Și în vreme ce el se plimba așa ca în toate zilele, falnicul șarpe îl mușcă, iar cînd focul cel viu țîșni din [șarpe], șarpele se făcu nevăzut în păduricea de brazi. Divinul zeu deschise gura, și vocea Majestății Sale — fie el viu, sănătos și fericit! — ajunse pînă la cer. Eneada zeilor strigă: «Ce s-a întîmplat?» Iar zeii din preajma lui se întrebară: «Cum așa?» Dar el nu găsi cuvinte să le răspundă. Buzele îi tremurau și îi tresăreau mădularele toate; veninul îi străbătu trupul așa cum Nilul străbate țara sa[6].

Cînd zeul cel mare se întoarse la sine, în cele din urmă strigă: «Veniți la mine, voi cei pe care eu v-am făcut, o, zei care ați ieșit din mine. Vreau să aflați ceea ce s-a petrecut. M-a rănit nu știu ce (lucru) vătămător. Inima mea a simțit lucrul acela, dar ochii mei nu-l zăresc și mîna mea nu-l atinge. Nu-l cunosc, cu toate că eu am creat totul. N-am mai trecut niciodată printr-o încercare ca asta; nu este nimic mai dureros! Eu sînt principele și fiu de principe, sămînță de zeu care a ajuns zeu. Mare sînt și sînt fiul unuia mare; tatăl meu a născocit numele meu. Am multe nume și multe miezuri; miezul meu este în orișice zeu. Sînt numit Atum și Hor-cel-tînăr. Tatăl meu și mama mea mi-au spus numele meu, iar eu îl ascund în mine[7] chiar de la nașterea mea; să nu ajungă pe neașteptate la nici un mag cu har vrăjitoresc potrivnic mie! Eu am puterea să văd ceea ce am creat, și totuși nu știu ce [m-a] rănit. Nu știu ce este. Foc nu este, apă nu este, dar inima mea e cuprinsă de arșiță, trupul îmi tremură și toate mădularele mele sînt stinse de [...] Aduceți-i la mine pe toți copiii mei, pe zeii care sînt desăvîrșiți descîntători și își știu bine formulele lor magice, agerimea lor ridicîndu-se pînă la cer!»

Atunci toți copiii zeului veniră plîngînd la dînsul. Veni și Eset cu harul ei vrăjitoresc, cea a cărei gură este [plină] de suflarea vieții, a cărei poruncă izgonește boala, al cărei cuvînt dă viață celui ce se înăbușe; și ea spuse: «Ce s-a întîmplat, dumnezeiescul meu părinte? Poate că vreun *șarpe* ți-a pricinuit o *rană?* Vreunul dintre copiii tăi și-a ridicat capul împotriva ta? Îl voi lovi cu minunatul meu har vrăjitoresc și îl voi înlătura, ca lumina ta să n-o mai vadă!» Zeul cel preaînalt își deschise gura: «Eu îmi urmam calea, ducîndu-mă să mă plimb prin cele două țări și prin deșert, căci mi s-a ivit în inimă dorința să văd cele ce am creat, iar atunci m-a mușcat un șarpe care n-a putut fi descoperit. Nu este foc, nu este apă, dar însumi sînt mai rece decît apa și mai înfierbîntat decît focul. Întreg trupul mi s-a acoperit de sudoare și tremur tot. Ochiul meu nu poate fi oprit, astfel că eu nu zăresc cerul, iar apa îmi curge pe față (ca) la seceriș.» Eset îi răspunse tatălui ei: «Spune-mi, tată, numele tău, căci el l-a văzut pe acela care se numește cu numele lui!»

«Eu sînt cel care a creat cerul și pămîntul, cel care a legat crestele munților și a făcut ceea ce este deasupra. Eu am făurit apa și am făcut oceanul. Eu am creat taurul din muma sa și [astfel] el s-a născut autogam[8]. Eu am creat cerul, am ascuns cele două orizonturi și am sălășluit acolo sufletele zeilor. Dacă îmi deschid ochii, răsare lumină; dacă îmi închid ochii, se lasă întunericul. La porunca mea curge apa Nilului. Numele meu nu-l știe nimeni. Eu sînt cel care a creat orele, a făcut zilele și a statornicit sărbătorile aniversare. Eu am creat inundația. Eu am creat focul viu ca să se făurească lucrări... Eu sînt Heprer dimineața, Ré la amiază și Atum seara.»

Dar veninul nu a fost oprit din mișcarea sa și celui mai mare zeu nu-i fu mai bine. Atunci Eset zise către Ré: «Numele tău nu se cuprinde în ceea ce mi-ai spus. Rostește-mi-l, și veninul va ieși afară, fiindcă el l-a văzut pe acela al cărui nume este rostit!»

Veninul (îl) ardea cu arșița lui și era mai tare decît văpaia focului. Atunci Majestatea Sa Ré spuse: «Mă las încredințat de fiica mea Eset. Fie ca numele meu să treacă din trupul meu în trupul ei!» Și zeul se ascunse din fața zeilor, iar tronul din barca cea de milioane de ani rămase orfan. Cînd veni clipa ca Ré să-și deschidă inima, [Eset]

îi zise fiului ei Hor: «Sileşte-l prin legămînt dumnezeiesc să-ţi dea ţie amîndoi ochii lui!» Apoi zeul cel mare îi trecu marii vrăjitoare Eset numele lui, [iar dînsa zise]: «Scurge-te, venin! Ieşi afară din Ré! Ochi al lui Hor, ieşi din zeu! Arşiţă, ieşi din gura lui! Eu fac farmece, împlinesc un descîntec. Ieşi, venin puternic! Ia seama, cel mai mare zeu (mi-a) vestit numele său. Trăiască Ré, piară veninul!» Aşa a vorbit Eset, marea stăpînă a zeilor, care îl cunoaşte pe Ré şi chiar numele său.

(*Papirusul din Turin*, I /sec. XII î.e.n.)

ISIS, ZEIŢA MATERNĂ

Cultul zeiţei egiptene Isis (numită de fapt fie *Eset*, fie *Usert*) e dintre cele mai vechi, provenind dintr-o epocă arhaică, predinastică, se pare, din nordul Deltei; ea cumula, poate de la început, arta magiei cu patronajul armoniei şi fidelităţii matrimoniale. În ambele sensuri era evocată şi ca tămăduitoare de boli, şi ca etalon al cuplului ideal (fiind sora şi soţia lui *Osiris*, căruia îi reconstituie corpul dezmembrat de *Seth*, şi îi redă viaţa, *Isis* are de la soţul ei divin, el însuşi simbol dublu al morţii şi al renaşterii, pe *Horus*, devenit simbol solar). Din caracterul complex şi enigmatic al cultului isiac uneori s-a dedus, ca simbol, forţa cosmică a luminii.

Furiosul turbează la fel cum frica îi cuprinde pe zei. Eset (*Isis*) se trezeşte fecundată de sămînţa fratelui ei User (*Osiris*). Soţia se ridică, inima îi bate repede, ea se bucură de sămînţa [lăsată în ea] de fratele ei User, şi zice:

«O, zei! Eu sînt Eset, sora lui User, plîngînd pentru tatăl lui User care a pricinuit ruptura celor două ţări. Sămînţa [lui] este în măruntaiele mele; ea a legat de mine chipul de zeu în ou, fiul celui căruia i-au urmat cele două surori ale sale, cel ce va domni peste ţara aceasta (care este) moştenirea lui Geb[9], cel ce va vorbi în numele tatălui său şi îl va ucide pe Suteh (*Seth*), duşmanul tatălui său User. Veniţi aici, zei, şi ocrotiţi-l în măruntaiele trupului mamei lui! Fiţi cu luare-aminte, căci zeul acesta va

fi stăpînul vostru, [acest zeu] care este în oul său, avînd chip înfricoșător, stăpînul marilor și frumoșilor zei cu panașele lor împodobite cu lapis lazuli!»

«Hei! spuse Ré-Atum, potolește-te, femeie!»

«Știți voi cine este zeul acesta? [spuse Eset]. El e stăpîn și moștenitor. Ocrotiți-l cît încă se află în ou. Eu sînt Eset, mai strălucitoare și mai presus decît toți zeii, iar zeul acesta care se află în măruntaiele mele este din sămînța lui User.»

Ré-Atum i-a răspuns: «Tu ești însărcinată și te voi face să știi că fiul pe care-l porți în pîntecele tău și pe care-l vei naște, [ridicat] mai presus de [toți ceilalți] zei, este din sămînța lui User. Nu pleca! Dușmanul care îi va ucide tatăl se pregătește să nimicească oul cît timp e încă mic!»

«Este cumplit, vrăjitorule! Să audă asta toți zeii!» spuse Eset. «Ré-Atum, stăpînul palatului cu chipuri dumnezeiești, a grăit către mine și dă poruncă să-mi fie ocrotit fiul ce se află în pîntecele meu. El a hotărît dregătoria pentru ocrotirea celui care se află în pîntecele meu, căci el știe că acesta e moștenitorul lui User căruia i se cuvine ocrotire, pentru că acesta e șoimul care sălășluiește în pîntecele meu.»

Ré-Atum spuse: «Ieși. Eu îți voi hărăzi slava. Însoțitorii tatălui tău User te vor însoți, iar eu voi hotărî numele tău.»

(din *Textele Sarcofagelor* — regatul mijlociu) /2052—1567 î.e.n./

●

Eu sînt Eset, cea care am zămislit de la soțul meu și l-am purtat în pîntecele meu pe dumnezeiescul Hor (*Horus*). În mlaștinile Deltei i-am dat naștere lui Hor, fiul lui User, și am scos multe, multe strigăte de bucurie, cînd l-am descoperit pe cel ce va lua apărarea tatălui său. L-am ascuns și l-am ținut la adăpost, de teamă să nu se rătăcească în orașul [locuit] de prostime, de frica tiranului [Suteh]. Mi-am petrecut timpul păzindu-l pe băiatul acesta și veghind asupra nevoilor lui. Odinioară venisem cu dorința să-l îmbrățișez pe Hor și îl găsisem pe bunul Hor, copilul de aur lipsit de judecată, copilul fără tată, stropind pămîntul cu lacrimile ochilor săi și cu saliva gu-

rii sale. Trupul îi era ostenit, inima lui tînjea și vinele trupului său nu tresăltau. Am strigat: «Eu, eu...» Dar eram prea uluită ca să pot vorbi. Sînii mei erau cotropiți [de durere], pîntecele meu era gol, iar gura mea suspina [zadarnic] după darul [vorbirii]. Inima mea năzuia să-i vină în ajutor acestui nefericit copil fără judecată, să-l apere [...] să-l scoată din părăsirea lui, din frica și din neliniștea lui. Să fi venit la chemarea mea tatăl meu din *duat*, mama mea din Împărăția-de-Apus, fratele meu cel mare din sicriu. Să născocească [anume cum să-i spulbere] vrăjmașii, cum să-l înlăture pe acela a cărui inimă este plină de furie împotriva mea care sînt în casa mea așa de neajutorată! Am chemat oamenii să-și facă milă cu mine, i-am chemat pe locuitorii smîrcurilor să pornească numaidecît spre mine. Au venit la mine slujnicele din casele lor, au alergat la chemarea mea și au bocit chiar și ele, căci mare, foarte mare îmi era nenorocirea. Dar nu era printre aceștia nimeni cu grai dibaci, toți nu făceau altceva decît să bocească, și nu știa nimeni ce e de făcut pentru ca cineva să scape cu viață.

Iată, a venit la mine femeia (aceasta) cunoscută în orașul ei, bucurîndu-se de mare cinste în țara ei. Ea a venit la mine; gura ei aducea viața și inima ei era plină de încercările prin care trecuse: «Nu te teme de nimic, nu te teme de nimic, fiul meu Hor. Nu te lăsa doborît de sfîrșeală, maică dumnezeiască a copilului, [tu] care ai zămislit din sămînța fratelui tău.[10] Mărăcinii în care dușmanul nu va pătrunde te ascund. Harul fermecat al lui Atum, părintele zeilor care [sălășluiește] în cer, te îmbie la viață. Suteh (*Seth*) nu va intra aici în țară, el nu va pătrunde în mlaștinile deltei, în sălașul lui Hor cel care a purces din sămînța fratelui lui Suteh, și nici ciracii lui Suteh nu vor pătrunde vreodată aici. *Ajutorul va veni chiar azi* și Hor va trăi pentru mama sa! Cu lovitura-i fără greș, scorpionul l-ar înțepa, șarpele ucigător l-ar răni!»

Mi-am pus nasul lîngă gura lui și am simțit un miros ca al unuia care (zace) în sicriu; am deschis rana moștenitorului dumnezeiesc și am găsit în ea otravă. L-am apucat repede cu brațele mele și l-am scuturat, așa cum se scutură otrăvurile puse deasupra tăciunilor [arzînd] și am strigat: «Hor a fost înțepat, o, Ré, a fost înțepat fiul tău, moștenitorul moștenitorului tău, care a primit

moștenirea lui Shu. A fost înțepat Hor, copilandrul din palatul princiar! A fost înțepat bunul fiu lipsit de judecată, cel ce nu are tată, Hor a fost lovit, el, fiul lui Wennofer (*Osiris*), pe care l-a născut cea care plînge. Hor a fost înțepat, tocmai el, cel nevinovat, cel mai tînăr dintre zei. A fost înțepat Hor, nevoile căruia i le-am vegheat eu, privindu-l (pe cel ce) își va apăra tatăl. Înțepat a fost Hor, tainicul, care a știut ce e frica încă de pe cînd era în trupul maicii sale! Hor a fost înțepat, el, acela pe care l-am păzit și vegheat și pentru care voiam să trăiesc! Băiatul acesta, fără noimă a fost atacat în preajma apei, cu toate că doicile lui îl puseseră la adăpost.

Iată, Nebthet (*Nephthys*)[11] a venit la el plîngînd așa încît bocetul ei răsună de-a curmezișul mlaștinilor, dar Selket[12] [a întrebat]: «Ce este? Ce i s-a întîmplat lui Hor, fiului născut de Eset? Roagă cerul ca alaiul lui Ré să nu mai vîslească și barca lui Ré să nu treacă pe lîngă Hor!»

Eu îmi înălțasem rugile spre cer și strigasem spre luntrile (vechi) de milioane de ani. Bulgărele soarelui se oprise la rugămintea mea și nu se mai clintea. A venit Thot[13], înarmat cu harul său magic, aducînd marea poruncă a biruitorului: «Ce este? Ce este, Eset, zeiță minunată cu grai dibaci? Nici un rău nu se poate atinge de feciorul Hor ocrotitoarea căruia este luntrea lui Ré. Eu vin azi din barca bulgărelui de soare, din locul său de ieri. Se lasă amurgul și lumina se va înăbuși pînă cînd Hor va dobîndi iarăși sănătate pentru maica sa Eset, ca și orice om care a fost înțepat!»

Iată, am grăit: «Thot! Preaînălțată este inima ta cea care hotărăște cele ce se potrivesc cu planurile tale. Veni-vei tu, înarmat cu harul tău magic, ducînd marea poruncă a biruitorului? Ia seama, Hor e amețit de otravă. Asta e a doua nenorocire a sa, moartea pe îndelete. Vai, de-ar putea el să-și dobîndească din nou sănătatea pentru maica sa! N-am întrevăzut ce îl așteaptă și la început eram mulțumită. Mă zoream să-i fac rost de hrană lui Hor, el era culcat la pămînt, și din ziua cînd l-am descoperit, am oftat după cel care înlănțuie duhurile și al cui este copilul părăsit.»

«Nu te teme de nimic, nu te teme de nimic, zeiță Eset! Nu boci, Nebthet! Eu am venit din cer și aduc ajutoare ca să învie copilul pentru maica sa.»

«Fiul meu Hor, inima ta e tare şi nu o va istovi arşiţa! Hor e ocrotit de cel care sălăşluieşte în bulgărele de soare, ochii strălucitori ai căruia sînt felinarele celor două ţări şi e ocrotit deopotrivă cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de cel mai vechi zeu al cerului care domneşte peste ceea ce este şi peste ceea ce nu este, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de piticul minunat[14], care străbate în amurg amîndouă ţările, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit noaptea de leul care vine din munţii răsăriteni, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de marele berbec ascuns[15] care hoinăreşte şi are ochii în frunte, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de şoimul[16] care şade în cer, pe pămînt şi în *duat*, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de minunatul scarabeu[17] care zboară prin cer, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de tainicul cadavru din învelişul său, din sarcofagul său, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de locuitorii din *duat* care cercetează misterul, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de dumnezeiescul phoenix care şade avînd ochii în frunte, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de el însuşi atunci cînd se adăposteşte în preajma maicii sale Eset care este ocrotitoarea lui. Hor e ocrotit de doicile lui cînd el se duce în mlaştini, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de plînsul mamei lui atunci cînd e părăsit de fraţii săi (zeii), şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat. Hor e ocrotit de numele său; cînd inima lui e mîhnită, zeii o alină, şi tot aşa e ocrotit cel care a fost înţepat.

Trezeşte-te, Hor! Puternică e ocrotirea ta, inima mamei tale te va înzdrăveni şi cuvintele rostite pentru tine îţi vor înviora inima şi îl vor alina pe cel care a fost mîhnit. Locuitori ai cerului, bucuraţi-vă pentru Hor, ocrotitorul tatălui său! Scurge-te, otravă! Ia seama, gura lui Ré îţi porunceşte! Limba marelui zeu te alungă! Barca soarelui stă pe loc şi bulgărele de soare nu va pluti ca să-şi părăsească locul de ieri pînă cînd Hor nu va dobîndi iarăşi sănătatea, întru maica sa Eset, şi aşijderi pînă cînd bolnavul nu-şi va dobîndi iar sănătatea, întru mama sa. Să treacă răul ce urmăreşte barca, oprirea ei de ieri să se încheie îndată ce Hor, întru maica sa Eset, îşi va redobîndi

sănătatea şi tot aşa îndată ce acela care a fost înţepat îşi va redobîndi sănătatea, întru mama lui. Poticnească-se şi strivit să fie duşmanul, timpul să nu se oprească, adunarea să nu zărească [decît] umbra, cînd Hor îşi recapătă sănătatea întru maica sa şi la fel acela care a fost înţepat. Scurge-te în ţărînă, otravă, bucură-se inimile celor în jurul cărora se roteşte soarele! Eu sînt Thot, fiul mai mare al lui Ré, pe care Atum şi eneada zeilor l-au trimis ca Hor să-şi dobîndească din nou sănătatea, întru maica sa Eset, şi la fel să-şi redobîndească sănătatea cel ce a fost înţepat! Hor! Hor! Duhul tău te-a salvat, lamura ta te-a salvat. Otrava piere, arşiţa ei a fost izgonită, cînd fiul preaînaltei doamne a fost lovit. Întoarceţi-vă acasă! Hor trăieşte pentru maica sa, şi tot astfel acela care a fost înţepat!»

Rostesc apoi: «Înclină-ţi faţa spre locuitorii mlaştinilor şi spre doicile din Pé (*Buto*) şi din Dep. Toţi s-au trudit mult, mult de tot, încît copilul să se însănătoşească pentru maica lui şi să se facă sănătos tot astfel şi cel ce a fost înţepat. Nu vei îngădui să mă recunoască cei din mlaştini în sărmana care am fost în oraşul lor!"

Şi marele zeu grăi locuitorilor din mlaştini: „Voi cei care hrăniţi oraşul Dep! V-aţi trudit mîinile şi aţi muncit cu mîinile voastre pentru Cel Măreţ care a ieşit din [mlaştini]. Tînguiţi-vă pentru luntrea soarelui de seară, pentru ca luntrea soarelui de dimineaţă să tragă la ţărm. Hor e al vostru. Voi i-aţi redat viaţa şi aţi vestit că trăieşte. Îngădui-voi alaiului luntrii soarelui de seară să se veselească şi lopeţile vor începe din nou să vîslească, fiindcă Hor trăieşte pentru maica sa Eset şi tot astfel cel ce a fost înţepat, să trăiască pentru muma lui. Otrava este neputincioasă şi e vrednic de laudă cel care a săvîrşit fapta aceasta la vreme, împiedicînd vestea cea tristă.

Mergi de te veseleşte, Ré-Hor, cel care sălăşluieşti la orizont! Fiului tău i s-a înapoiat viaţa. Băiatul acesta, pe care moartea îl căutase cu ochii ei, curmă căile celor ce se asmut vrăjmăşeşte împotriva lui. Ré are grijă în cer de el, tatăl său îl veghează şi harul magic al mamei lui îl ocroteşte, înconjurîndu-l cu tot ceea ce şi-ar dori şi silindu-i pe toţi să-l respecte.

M-am grăbit trimis fiind să-l [tămăduiesc pe Hor pentru maica lui] Eset şi tot astfel să vindec şi pe cel care a

fost înțepat. Găurile sînt astupate și marginile drumurilor au fost curățate de (toți) cei care înlătură viața, așa încît Hor să trăiască și să fie sănătos pentru maica sa Eset.

(*Stela lui Meternich*, 26; /sec. IV î.e.n./)

OSIRIS: ZEUL UCIS ȘI ÎNVIAT

Mitul zeului egiptean User (Osiris), circulînd într-un număr mare de variante și totuși dificil de reconstituit integral în vreuna din ele, este poate cel mai spectaculos în toată mitologia egipteană. În ultima analiză, Osiris este — cum îl clasifică J.G. Frazer — zeul care moare; probabil într-un stadiu arhaic divinitate a vegetației fecunde, ajunge sub dinastiile tîrzii zeu al morții (stăpîn peste orizontul funerar *duat* și, totodată, judecătorul universal al defuncților). Uciderea, dezmembrarea și împrăștierea lui în bazinul nilotic și apoi reconstituirea și învierea lui prin stăruința și practicile magice ale surorii și soției sale Eset (Isis) se interpretează deobicei ca un rit agrar; dar formele derivate se pot considera adesea în aria mitică a eroilor civilizatori. Acceptat de greci și apoi răspîndit în lumea helenistică și în provinciile romane, mitul s-a adaptat fiecărei zone, cultele și misterele osiriace migrînd ca atare ori influențînd alte culte din timpul expansiunii Romei imperiale.

Despre mitul originar știm destul de puțin, mai ales din textele funerare și din textele magice egiptene; pe lîngă pierderea inerentă a atîtor documente mitografice, nu trebuie să neglijăm nici faptul, așa cum îl subliniază Eugène Lefébure (în *Le Mythe Osirien)*, că „scribii se adresau egiptenilor și nu egiptologilor". Iată, așadar, de ce e utilă lectura mitului osiriac în versiunea lui Plutarhos, scriitor grec ce, fiind discipol platonician și adept neopitagoreic, filosof, teolog și biograf, credea cu certitudine că miturile ascund profunde adevăruri. Versiunea lui Plutarhos, alimentată de multe izvoare dar construită după criteriile sale, este dintre puținele mai ample.

Se spune că Rheia [Nut] avînd legături secrete cu Kronos [Geb], Soarele [Ré] a băgat de seamă și a rostit împotriva ei acest blestem: «Fie ca ea să nu poată naște nici în răstimpul unei luni, nici în al unui an!» Dar Hermes

[Thot], îndrăgostit de zeiță și dobîndindu-i deopotrivă bunăvoința, a jucat apoi zaruri cu Luna și i-a răpit a șaptezeci și doua parte a fiecăreia din toate zilele ei de lumină. Din suma tuturor acestor șaptezeci și două [crîmpeie] el a alcătuit cinci zile pe care le-a adăugat celorlalte trei sute șaizeci. Egiptenii numesc și astăzi Epagomene sau *adiționale* cele cinci zile și în cuprinsul lor sărbătoresc aniversarea nașterii zeilor.

Osiris [User] se zice că s-a născut în ziua întîia și, în clipa în care a fost zămislit, s-a auzit un glas care a spus: «Acesta care a ieșit la lumină este domnul tuturor lucrurilor». Mulți mai povestesc că la Teba un oarecare Pamyles, ducîndu-se să ia apă în templul lui Zeus, a auzit chiar atunci un glas care-i poruncea să strige din răsputeri: «Este gata să se nască marele rege, binefăcătorul Osiris». Întrucît Pamyles s-a supus, Kronos i l-a pus în brațe pe Osiris și l-a însărcinat să-l crească și să întemeieze sărbătoarea Pamyliilor, care seamănă cu Phallephoriile[18] noastre. A doua zi s-a născut Arueris care e socotit a fi Apollon și pe care unii îl numesc și Horus cel Bătrîn. A treia zi a venit pe lume Typhon [Seth, Suteh], nu la soroc și nici pe cale obișnuită, ci țîșnind de-a dreptul din pîntecul matern pe care-l deschisese sfîșiindu-l cu o puternică lovitură. În a patra zi s-a născut Isis [Eset], în mijlocul mlaștinilor. În ziua a cincea a ieșit la iveală Nephthys [Nebthet] pe care unii o mai numesc Teleute și Aphrodite, iar alții Nike [Victoria]. Osiris și Arueris, după cîte se adaugă, au avut Soarele drept tată; Isis a fost fiica lui Hermes, iar Typhon și Nephthys au fost zămisliți de Kronos. Din pricina nașterii lui Typhon, regii [Egiptului] socoteau nefastă ziua a treia din cele adiționale; ei și-o petreceau pînă la căderea nopții fără a se îndeletnici cu vreo treabă, fără a se îngriji de ei înșiși. Se mai spune că Typhon a luat-o de soție pe Nephthys, că Isis și Osiris, îndrăgostiți unul de altul, se uniseră în sînul maicii lor, mai înainte chiar de a se fi născut. Și cîte unii povestesc că Arueris, pe care egiptenii îl numesc Horus cel Bătrîn iar helenii — Apollon, s-a născut din această unire.

Îndată ce a luat domnia, Osiris i-a smuls pe egipteni fără întîrziere din traiul lor cu lipsuri, ca de fiare sălbatice, i-a făcut să cunoască roadele pămîntului, le-a dat legi și i-a învățat să-i respecte pe zei.[19] Mai tîrziu el a stră-

bătut tot pămîntul spre a-l civiliza. Foarte rar a avut nevoie să facă uz de forța armelor, și mai adesea a atras spre el cel mai mare număr de oameni, prin stăruință, prin rațiune, iar uneori și fermecîndu-i cu cîntece și cu toate mijloacele muzicii. Iată pentru ce grecii cred că Osiris este un zeu totuna cu Dionysos.

În timpul absenței lui Osiris, Typhon n-a îndrăznit să înnoiască nimic, pentru că Isis stătea neclintit de veghe și păstra cu vigoare toate lucrurile în bună rînduială. Dar la întoarcerea acestui zeu, Typhon i-a întins o capcană. El și-a adunat șaptezeci și doi de ciraci și pe deasupra a mai fost însoțit de prezența din preajma sa a unei regine din Etiopia, care se numea Aso. Măsurînd în taină lungimea întocmai a trupului lui Osiris, Typhon a pus să se construiască după această măsură o minunată ladă admirabil împodobită și a poruncit să-i fie adusă în toiul unui ospăț. La vederea acestei lăzi toți mesenii au fost uluiți și fermecați. Atunci Typhon a făgăduit, glumind, că o va dărui celui care, culcîndu-se în ea, o va umplea întocmai. Toți mesenii, unii după alții, încercară lada, însă nici unul n-a găsit-o pe măsura sa. În sfîrșit, Osiris intră și el și se întinse cît era de lung.[20] În aceeași clipă, toți mesenii s-au repezit să închidă capacul. Unii l-au bătut în cuie, alții l-au pecetluit cu plumb topit. După ce s-a încheiat lucrarea, lada a fost dusă la fluviu și lăsată să coboare pînă în mare prin Gura Tanită [a Nilului], gură ce și azi, din pricina acelei întîmplări, este urîtă de egipteni și numită *Blestemata*. Aceste evenimente s-au petrecut, după cum se spune, în ziua a șaptesprezecea din luna Athyr, cea în care Soarele trece prin semnul Scorpionului, și în al douăzeci și optulea an de domnie a lui Osiris. [...] Cînd a aflat și ea, Isis și-a tăiat o buclă de păr chiar pe locul unde i s-a adus la cunoștință această nenorocire, și s-a înfășurat în veșmînt de doliu. Era pe locul unde se înalță și azi orașul Koptos, al cărui nume, după unii autori, înseamnă *privațiune* căci *kóptein*, zic ei, are înțelesul de *a priva*. Zeița a rătăcit atunci prin toate părțile, a umblat peste tot, pradă celei mai mari neliniști și nu s-a apropiat niciodată de cineva fără să-i vorbească. Însfîrșit venind odată să întîmpine cîțiva copii mici, ea îi cercetă cu privire la soarta lăzii. S-a vădit că acești copii o văzuseră, așa că ei i-au arătat care era gura

pe unde prietenii lui Typhon călăuziseră acel sicriu spre mare. De acolo se trage în Egipt obiceiul de a se atribui copiilor mici harul profeției și îndeosebi de a desluși semne prevestitoare în cuvintele ce răsună atunci cînd ei se joacă prin temple, vorbind la nimereală. Isis a aflat apoi că îndrăgostitul Osiris avusese din greșeală legături cu sora sa Nephthys, luînd-o drept Isis. Găsind în cununa de sulfină pe care Osiris o lăsase lîngă Nephthys mărturia vădită a împreunării lor, Isis s-a apucat să caute copilul pe care, de frica [soțului ei] Typhon, mama îl părăsise îndată după ce îi dăduse viață. Călăuzită de cîini, Isis îl găsi greu și cu mari strădanii. Ea și-a luat asupră-și povara de a-l hrăni și copilul acesta, răspunzînd la numele de Anubis, a ajuns însoțitorul și paznicul ei. Se zice că e însărcinat cu paza zeilor, așa cum cîinii sînt paznicii oamenilor.

Curînd după aceea Isis a fost înștiințată că lada, săltată de apa mării, fusese adusă pe meleagurile Byblosului și că valurile o împinseseră ușor spre țărm, la poalele unei tufe de tamarisc. Iar acest tamarisc sporind în scurtă vreme cu deosebită măreție și întețindu-și viguros creșterea, cuprinsese în strînsoare lada; crescuse împrejurul ei și o ascunsese înăuntrul tulpinii sale. Regele țării, fermecat de creșterea acestei tufe, poruncise să se taie tulpina care închidea în ea lada nevăzută și să se cioplească un stîlp pentru reazemul acoperișului palatului său. Înștiințată, zice-se, de vîntul divin al faimei, Isis s-a dus la Byblos. S-a așezat plîngînd prăbușită lîngă o fîntînă și n-a vorbit cu nimeni. Dar cînd au trecut pe-acolo slujnicele reginei, ea le-a dat binețe, a stat binevoitoare cu ele de vorbă, s-a oferit să le împletească părul și să le îmbibe trupul cu minunata mireasmă ce o răspîndea făptura ei. Cînd regina își văzu slujnicele, se aprinse numaidecît de dorința de a ști cine era străina mulțumită căreia părul și trupurile lor răspîndeau asemenea miros de ambrozie. Astfel, ea trimise îndată s-o caute, și-o făcu cea mai apropiată prietenă și-i dete pruncul său să i-l alăpteze. Regele acestei țări se numea, zice-se, Malkandros. Regina, după unii, era numită Astarté; alții o numesc Saosis, iar alți cîțiva — Nemanous, cuvînt pe care grecii îl traduc prin Athenaïs.

Ca să alăpteze copilul, [...] Isis îi vîra degetul în gură. Noaptea, ea ardea ceea ce era muritor în trupul lui. Se mai spune tot așa că uneori se prefăcea în rîndunică și zbura suspinînd împrejurul stîlpului de reazem al acoperișului. Asta dură pînă cînd regina, apucîndu-se într-o zi s-o pîndească pe zeiță și izbucnind în țipete cînd o văzu cum îi ardea copilașul, îi răpi acestuia privilegiul nemuririi. Atunci Isis se dete în vileag ca zeiță și ceru stîlpul care sprijinea acoperișul. Ea scoase fără greutate tulpina de tamarisc și o tăie; înfășurînd-o apoi într-un văl gingaș, o unse cu uleiuri înmiresmate și o încredință regelui și reginei. Pusă într-un templu al Isidei, această bucată de lemn e și azi ținta venerației locuitorilor din Byblos. Cînd a descoperit astfel sicriul, Isis s-a aruncat asupră-i scoțînd gemete atît de ascuțite, încît cel mai mic dintre fiii regelui a fost gata să moară. Ajutată de fiul cel mare, ea așeză sicriul într-o luntre și îl duse de-acolo. Dar întrucît fluviul Phedros se pomeni în zorii zilei tulburat de un vînt mai furios ca deobicei, zeița îi secă mînioasă albia.

În cel dintîi loc pustiu pe care-l găsi, și atunci cînd se crezu cu desăvîrșire singură, Isis deschise lada. Ea își lipi fața de fața lui Osiris, îl îmbrățișă și plînse. [...]

Înainte de a porni la drum ca să se ducă la fiul ei Horus, care creștea în [orașul] Buto, Isis pusese lada în care era Osiris într-un loc retras. Dar Typhon, în vreme ce vîna la lumina lunii, îl găsi, recunoscu trupul, îl tăie în paisprezece bucăți și le împrăștie peste tot. Înștiințată de cele petrecute, Isis porni în căutarea lor, se sui într-o barcă de papirus și străbătu mlaștinile. [...] Singura parte din trup pe care Isis n-a ajuns s-o găsească era mădularul bărbătesc. Îndată ce îl smulsese, Typhon îl și aruncase în fluviu, iar lepidotul, pagrul și oxyrryncul îl mîncaseră, de unde și oroarea sacră pe care o inspiră peștii aceștia. Ca să înlocuiască mădularul, Isis făcu o plămadă aidoma și astfel zeița consacră acel Phallos pe care egiptenii îl sărbătoresc și azi.

Întorcîndu-se mai tîrziu din Infern, Osiris începu să-l călească pe Horus și să-l pregătească de luptă. Se stîrni o mare bătălie: ea dură mai multe zile și se încheie cu biruința lui Horus. Legat strîns, Typhon a ajuns în mîinile Isidei. Dar zeița nu l-a dus la pieire; ea l-a dezlegat și i-a redat libertatea. În ce o privește pe Isis, cu care Osi-

ris a avut relații după moartea lui, ea aduse pe lume înainte de soroc un copil cu picioare moi, un copil care primi numele de Harpokrates (Horus-copil).

(Plutarhos, *Despre Isis și Osiris*, 12—19)

COBORÎREA ZEIȚEI ISHTAR ÎN INFERN

Din tot ciclul consacrat în Mesopotamia zeiței de prim rang *Ishtar* (numită astfel în Akkad și Babilon, și *Inanna* în mai vechiul Sumer), mitul coborîrii ei în Infernul patronat de zeița *Ereshkigal*, pentru salvarea zeului-păstor *Tammuz* (*Dumuzi*), a fost cel mai prețuit de popoarele dintre Tigru și Eufrat, poate și pentru structura lui mai populară; dincolo de simbolul pastoral și agrar (înfățișat mai complex în miturile egiptene despre *Isis* și *Osiris* și în cele frigiene despre *Kybele* și *Attys*), al morții și renașterii periodice a naturii, acest mit a fost preferat și pentru semnificația lui de simplitate erotică: zeița *coboară* la dragostea pastorală; alt mit povestește însă dimpotrivă *urcarea* ei în cele trei ceruri, pînă la zeul suprem *Anu*, căruia îi devine soție.

Atributele principale ale zeiței erau: dragostea fecundă, forța înțelepciunii, bătăliile sîngeroase, dar și patronajul Stelei Dimineții, pentru care a și fost omologată cu zeița și planeta Venus.

Textul pe care îl putem citi după două versiuni asiriene a avut un model sumerian mai amplu, pierdut.

Către Țara-fără-întoarcere, către moșia (zeiței) Ereshkigal[21], și-a îndreptat gîndul Ishtar, fiica lui Sin; ea, fiică a lui Sin, gîndul și l-a îndreptat spre întunecatul lăcaș unde șade Irkalla, spre lăcașul a cărui intrare este fără ieșire, spre calea pe care o străbați fără întoarcere, spre lăcașul unde cei ce pătrund sînt lipsiți de lumină, unde pulberea le astîmpără foamea și pîinea lor este lutul, unde ei nu zăresc lumină și rămîn în beznă, și ca păsările sînt îmbrăcați cu veșmînt de pene, și se lăfăie colbul pe zăvor și pe poartă, [iar la poartă se grămădește o tăcere sleită].

Cînd Ishtar a ajuns la poarta Țării-fără-întoarcere, străjerului porții i-a rostit aceste cuvinte: «Hei, străjer, deschide-mi poarta, deschide poarta asta a ta, fiindcă doresc să intru! Dacă nu-mi deschizi poarta, ca să mă împiedici să intru, voi smulge canatul, voi sparge zăvorul, voi frînge țîțînile, voi prăvăli canaturile. Scula-voi morții, pe cei vii să-i înfulece, și vor fi mult mai mulți cei morți decît cei vii!» Portarul, deschizîndu-și gura, vorbește și îi spune Înălțimii Sale Ishtar: «Oprește-te, Doamnă, nu dărîma poarta, mă duc să vestesc numele tău reginei Ereshkigal». Paznicul a intrat așadar și către Ereshkigal a grăit: «Este sora ta Ishtar cea care se aține la poartă, păstrătoarea lațurilor de vînătoare și cea care tulbură Genunea dinaintea Regelui Éa!» Cînd Ereshkigal auzi aceste cuvinte, fața i se îngălbeni ca o crenguță tăiată de cătină roșie, buzele i se înnegriră ca vînătaia (de la bățul) de trestie *kuninù:* «Ce planuri au mînat-o spre mine? De ce are dînsa plăcere să vină la mine, care beau apă împreună cu (zeii) Anunnaki, care în loc de pîine mănînc argilă, care în loc de bere beau apă stătută? Să mă lase să-i plîng pe soții care și-au lăsat nevestele, să le plîng pe femeile tinere smulse de la sînul bărbaților lor, să-l plîng pe copilașul răpit înainte de vreme! Du-te, portarule, deschide-i poarta ta, dar cu dînsa să te porți după Legile Străvechi!»

Portarul se duse și îi deschise poarta: «Intră, Doamnă, bucuroasă fie Kutha[22] să te vadă, palatul Țării-fără-întoarcere veselească-se dinaintea ta!» Lăsînd-o să treacă prin cea dintîi poartă, el luă jos și duse marea tiară de pe capul ei: «De ce, portarule, mi-ai luat de pe creștet marea mea tiară?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a doua, el luă jos și duse cerceii din urechile ei: «De ce, portarule, mi-ai luat cerceii din urechile mele?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a treia, el îi luă și duse de pe gîtul ei [colierul] de perle: «De ce, portarule, mi-ai luat perlele de la gît?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a patra, el îi luă și duse de pe sîni pieptarul: «De ce, portarule, mi-ai luat de pe sîni pieptarul?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a cincea, el

îi luă și duse de pe șoldurile ei cingătoarea cu pietrele de naștere: «De ce, portarule, mi-ai luat de pe șolduri cingătoarea cu pietrele de naștere?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a șasea, el îi luă și duse inelele de la mîini și de la picioare: «De ce, portarule, mi-ai luat inelele de la mîini și de la picioare?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!» Lăsînd-o să treacă prin poarta a șaptea, el îi luă și duse de pe trup veșmîntul rușinii: «De ce, portarule, mi-ai luat de pe trup veșmîntul rușinii?» «Intră, Doamnă! Așa sînt Legile Doamnei Infernului!»

Din clipa cînd Ishtar a coborît în Țara-fără-întoarcere, Ereshkigal bătu dinaintea ei din picioare, văzînd-o; fără a sta pe gînduri, Ishtar zvîcni spre dînsa. Ereshkigal deschise gura, vorbind, și zise aceste cuvinte crainicului ei Namtar[23]: «Du-te, Namtar, [zăvorăște-o în palatul meu] și aruncă cele șaizeci de [boli peste] Ishtar: bolile de ochi [împotriva ochilor] ei, bolile de brațe [împotriva brațelor] ei, bolile de picioare [împotriva picioarelor ei], bolile de inimă [împotriva inimii] ei, bolile de cap [împotriva capului ei], asupra ei toată, împotriva ei [asmute cele șaizeci de boli].»

De cînd stăpîna Ishtar [a coborît în Infern], iată că taurul nu mai sare pe juncă, [nici măgarul nu se mai împerechează cu măgărița] și în uliță [bărbatul tînăr n-o mai îmbrățișează] pe femeia cea tînără, [omul se culcă singur în odaia lui, femeia se culcă singură în colțul ei].

Papsukkal, crainicul marilor zei, ședea cu nasul în jos și cu fața posacă. Îmbrăcat cu veșmînt cernit și presărat cu pulbere de țărînă ca semn al mîhnirii, el s-a ascuns și plînge în fața tatălui său Sin, și lacrimile îi curg dinaintea Regelui Éa: «Ishtar s-a pogorît în Infern și nu s-a mai urcat îndărăt. De cînd Ishtar a coborît în Țara-fără-întoarcere, taurul nu mai sare pe juncă, măgarul nu se mai împerechează cu măgărița, în uliță bărbatul tînăr n-o mai îmbrățișează pe femeia cea tînără, omul se culcă singur în odaia lui, femeia cea tînără se culcă singură în colțul ei.»[24]

Éa, întru înțelepciunea din inima sa, a făurit un chip [nou], l-a creat pe Asu-shu-namir, anume un *assinnù*[25] [și i-a spus]: «Du-te, Asu-shu-namir, înfățișează-te la poarta Țării-fără-întoarcere care în fața ta își va descuia cele

șapte porți ale ei, pentru ca văzîndu-te, Ereshkigal să se bucure de venirea ta! Îndată ce inima i se va domoli și sufletul i se va însenina, roag-o fierbinte întru numele marilor zei, apoi ridică-ți capul și atrage-i luarea-aminte asupra Burdufului: Vai, Doamnă, [vei zice tu], să mi se dea acest Burduf, ca să beau apă!»

Cînd Ereshkigal auzi aceste cuvinte, ea își lovi coapsa și își mușcă degetele: «Tu mi-ai cerut ceea ce nu se cere! Vino, Asu-shu-namir, să te blestem cu blestemul cel mare; [eu îți voi hărăzi, drept soartă, o soartă care nu se poate uita, da, îți voi hărăzi pe vecie drept soartă o soartă care nu se poate uita!]: pîinea plugurilor orașului să fie cea pe care ai s-o mănînci, haznalele de scurgere ale orașului să fie cele unde te vei adăpa, umbră de meterez să fie peste tot unde te afli, pragul porții să-ți fie căpătîi, bețivul și cel însetat să-ți lovească obrazul!»

Ereshkigal, luînd iarăși cuvîntul, vorbește și zice aceste vorbe către crainicul ei Namtar: «Du-te, Namtar, bate la [palatul din] Ekalgina, împodobește pragurile cu mărgeanuri albe. Du-te și caută-i pe Anunnaki și cheamă-i să se așeze în jilțuri de aur. Stropește-o pe Ishtar cu Apele Vieții și ad-o în fața mea!»

Namtar plecă; el bătu la [palatul din] Ekalgina, împodobi pragurile cu mărgeanuri albe, se duse să-i caute pe Anunnaki, îi așeză în jilțuri de aur. O stropi pe Ishtar cu Apele Vieții și în fața ei o aduse: «Du-te, Namtar, (îi spuse Ereshkigal) și ia-o pe Ishtar, însă dacă ea nu-ți arată pe cineva care să-i dea drumul, s-o aduci aicea din nou!»

Namtar și însoțitorii lui așadar o luară de-acolo. O ajutară să treacă prin poarta întîia, și portarul îi dădu înapoi veșmîntul rușinii trupului ei. O ajutară să treacă prin poarta a doua, și el îi dădu înapoi inelele de la mîini și de la picioare. O ajutară să treacă prin poarta a treia, și el îi dădu înapoi cingătoarea cu pietrele de naștere pentru șoldurile ei. O ajutară să treacă prin poarta a patra și el îi dete înapoi pieptarul sînilor ei. O ajutară să treacă prin poarta a cincea, și el îi dădu înapoi perlele pentru gîtul ei. O ajutară să treacă prin poarta a șasea, și el îi dădu înapoi cerceii urechilor ei. O ajutară să treacă prin poarta a șaptea și el îi dete înapoi marea tiară a capului

ei. «Dacă ea nu-ți arată pe cineva care să-i dea drumul, du-o iarăși la Ereshkigal!» (își zise portarul).

Lui Tammuz[26], ibovnicul tinereții sale, (i s-a spus): «Îmbăiaz-o în ape curate; freacă-i trupul cu ulei dulce; înfășoar-o în veșmînt de purpură, flautul albastru pentru ea să răsune; fetele de petrecere să-i ațîțe simțurile!»

[Stăpîna] Belili (Ishtar) și-a pus podoabele, sînul ei era acoperit cu totul de perle. Cînd auzi plîngerea fratelui ei, Belili își lovi podoabele și mărgăritarele de care era plină fața trupului Vacii[27] dumnezeiești: «Vai, fratele meu fără pereche, nu mă nedreptăți!» Cînd Tammuz se va sui din nou (pe pămînt), flautul albastru și inelul de agată se vor sui cu el; sui-se-vor cu dînsul bocitorii și bocitoarele, și fie ca morții să se urce laolaltă cu el și să adulmece fumul miresmelor!

(*Către Țara-fără-întoarcere* /Coborîrea Ishtarei în Infern/ — versiune asiriană din Ninive, Bibl. lui Assurbanipal)

MOARTEA VREMELNICĂ A LUI BAAL

Cunoașterea acestui mit (cuprins într-un ciclu mai amplu de tablete ugaritice, consacrate zeului care pune în ordine elementele cosmice, *Baal*) e interesantă nu numai pentru observarea modului de a trata la scară cosmică simbolurile agrare ale epocii, dar și pentru similitudinea mai puțin obișnuită ce se desprinde din confruntarea detaliilor cu unele texte biblice și chiar cu unele vechi basme fantastice din folclorul universal. De origine cultuală mesopotamiană, *Baal* era un zeu cu o mare arie de răspîndire în lumea popoarelor semite din antichitate, adorat îndeosebi ca tînăr simbol activ al renașterii; dar perspectiva de adorație a ajuns foarte diferită cu timpul, de la ideea de zeu stăpîn (la fenicieni) pînă la ideea de idol străin (la evreii iahviști) și, astfel, dacă în Ugarit era venerat ca tînăr coordonator cosmic, textele biblice l-au coborît la treapta unui demon nefast (*Baal Zebub*, de unde a derivat mai tîrziu, în epoca Evangheliilor, noțiunea religioasă *Belzebuth*, prințul demonilor).

[*Mot către Baal*] — «Cînd pe Lotan[28], șarpele fugar, îl vei lovi, cînd nimici-vei șarpele încolăcit Shaliyat cel cu șapte capete, cerurile vor lua foc și vor picura ca sudoarea

de pe mantia ta. Eu nu am alt nutreţ decît firimituri împrăştiate şi mor (de foame). Vai, tu ai putea să cobori în gîtlejul dumnezeiescului Mot[29], în măruntaiele celui îndrăgit de El[30] viteazul!»

Cei doi zei purced fără a se opri, apoi se duc în preajma lui Baal, în piscurile muntelui Sapon. Iar Gapan şi Ugar îi spun: «Solie de la dumnezeiescul Mot, cuvînt de la îndrăgitul viteazului El: „Cu adevărat gîtlejul meu este gîtlejul leilor din pustiu sau ca gura delfinului mării sau a butoiului care îmbie pe bivoli, ca izvorul ademenind ciutele. Şi iată că numai noroiul îmi umezeşte gîtlejul cu adevărat. Voi mînca înşfăcînd (hrana) cu mîinile. Potoleşte-mi pofta cu polonicul, ori paharnicul tău să dreagă pentru mine pocalul. Pofteşte-mă, Baal[31], împreună cu fraţii mei. Cheamă-mă, Haddu, împreună cu alaiul meu, ca să mănînc bucatele laolaltă cu fraţii mei, să beau vin alături de fraţii mei. Uita-vei, tu Baal, că te voi străpunge cu lancea. Cînd îl vei lovi pe [Lotan, şarpele fugar], cînd nimici-vei [şarpele încolăcit] Shaliyat [cel cu şapte capete, cînd cerurile] vor lua foc [şi vor picura ca sudoarea de pe mantia ta. Eu nu am alt nutreţ decît firimituri împrăştiate, şi mor... Vai, tu ai putea să cobori în gîtlejul dumnezeiescului Mot, în măruntaiele celui îndrăgit de El viteazul!“]» (*lacună*).

[Cu o buză spre pă]mînt, cu altă buză spre ceruri, cu limba spre stele, Baal va intra în pîntecul său, va coborî în gura sa. Cînd măslina, rodul pămîntului şi fructul pomilor s-au copt, Prea Puternicul Baal este cuprins de teamă, Călăreţul Norilor tremură dinaintea lui. Duceţi-vă să vestiţi pe dumnezeiescul Mot, să daţi seamă celui îndrăgit de viteazul El, despre solia Prea Puternicului Baal, cuvîntul celui mai tare dintre voinici: «Te salut, dumnezeiescule Mot, sînt sluga ta şi îţi voi fi pururi.» Cei doi zei (Gapan şi Ugar) pleacă şi nu se opresc, apoi se înfăţişează dinaintea lui Mot în cetatea lui noroioasă. Şanţul îi e reşedinţa, Groapa îi este averea. Ei înalţă glasul şi vestesc: «Te salut, dumnezeiescule Mot, sînt sluga ta şi îţi voi fi pururi.» Bucuros foarte, dumnezeiescul Mot înalţă glasul şi strigă: «În sfîrşit! Baal mă pofteşte [cu fraţii mei], Haddu mă cheamă [cu alaiul meu...] hrana mea!» (*lacună*). [Mot rosteşte:] «Prea Puternicul Baal[...] Eu îl voi pune în cimitirul dumnezeiesc, care este pămîntul. Iar tu

să-ţi iei cu tine norul tău, vîntul tău, fulgerul tău, ploaia ta, cele şapte slugi ale tale, cei opt copii de casă ai tăi. Ia cu tine pe luminoasa Pidriya, ia cu tine pe ploioasa Taliya, (fiicele tale), şi apoi intră, rogu-te, în inima muntelui, în curtea mea. Ridică muntele cu mîinile tale, măgura — pe palmele tale, şi coboară în sălaşul sihăstriei subpămîntene. Tu te vei socoti printre cei ce coboară în pămînt, iar zeii vor şti că eşti mort.» Prea Puternicul Baal se supune. Lui îi e dragă o juncă din păşune, o vacă de pe cîmpul din ţărmul sălaşului morţilor, cu care stătuse culcat de şapte şi de şaptezeci de ori; ea îl aţîţă de opt şi de optzeci de ori. Ea zămisleşte şi naşte un mascul. Prea Puternicul Baal a înveşmîntat-o [...] (*lacună*).

[După aceea, zeii se înfăţişară dinaintea lui El, la izvoarele fluviilor, la mijlocul scurgerii celor două oceane. Ei pătrund pe tărîmul lui El, intră pe moşia regală a părintelui anilor. Ei iau cuvîntul şi dau seamă:] «Noi am străbătut... Noi am sosit pe cea mai îmbietoare dintre păşuni, pe cîmpia cea mai plăcută de pe ţărmurii sălaşului morţilor. Da, Baal a căzut în pămînt, Prea Puternicul Baal este mort, Prinţul, Voievodul Pămîntului a pierit.»

La aceste vorbe, El milostivul cu inimă mare se dă jos de pe tronul său şi se aşează pe o treaptă, iar de pe treaptă se duce să se aşeze în ţărînă. Îşi presară în cap gunoaiele doliului şi pe creştet pulberea în care alţii se tăvălesc. Îşi atîrnă peste şale un sac, îşi crestează pielea cu o piatră, îşi taie cu briciul smocul de păr împletit în două, îşi taie trei brazde în obrajii săi şi în bărbia sa, îşi ară muşchii braţului ca pe o grădină şi aşijderea pieptul, îşi trage trei brazde pe spate ca în ogorul din vale. Îşi ridică glasul şi strigă: «Baal e mort! Ce se va alege de poporul Fiului lui Dagan? Ce va fi cu mulţimea? Pe urmele lui Baal, eu mă duc să mă cobor în pămînt.»

Şi însăşi Anat[32] porneşte să colinde toţi munţii pînă în măruntaiele pămîntului, toate măgurile pînă în măruntaiele gliei. Ea soseşte pe cea mai îmbietoare dintre păşuni; pe cîmpia cea mai plăcută [de pe ţărmurii] sălaşului morţilor a ajuns. Da, Baal a căzut în pămînt. Ea îşi înfăşoară un sac peste coapse.

...Ea îşi crestează pielea cu o piatră, îşi taie cu briciul cosiţa împletită în două, îşi despică trei brazde în obraji şi în bărbie, îşi ară muşchii braţului ca pe o grădină şi

așijderea pieptul, își trage trei brazde pe spate ca în ogorul din vale. [Ea strigă:] «Baal e mort! Ce se va alege de poporul Fiului lui Dagan? Ce va fi cu mulțimea? Pe urmele lui Baal, să coborîm în pămînt, coboare-se în preajma lui lampa divină Shapash[33].» Ea își soarbe lacrimile cum ar bea vin, pînă se satură de plîns. Cu voce puternică strigă: «Tu, lampă divină Shapash, rogu-te du-mi-l pe Prea Puternicul Baal!» Lampa divină Shapash se supune. Ea îl duce pe Prea Puternicul Baal pe umărul (zeiței) Anat. După ce (Shapash) l-a așezat, (Anat) îl urcă în cutele (muntelui) Sapon. Ea îl plînge și îl îngroapă, îl pune în cimitirul dumnezeiesc care este pămîntul. Ea taie șaptezeci de bivoli ca jertfă pentru Prea Puternicul Baal. Ea taie șaptezeci de boi ca jertfă pentru Prea Puternicul Baal. Taie șaptezeci de oi ca [jertfă] pentru Prea Puternicul Baal. Ea taie șaptezeci de cerbi [ca jertfă] pentru Prea Puternicul Baal. [Ea taie șapte]zeci de țapi [ca jertfă pentru Prea] Puternicul Baal. [Ea taie șaptezeci] de măgari [ca jertfă] pentru Prea Puternicul [Baal.] Ea își așează [...] în [...] al său [...] pentru zei. Apoi ea se îndreaptă spre [El], la izvoarele fluviilor, la mijlocul scurgerii celor două oceane. Ea ajunge pe tărîmul lui El și pătrunde pe moșia regală a părintelui anilor. Ea cade la picioarele lui El și îi dă slavă și cinste. Ia cuvîntul și spune: «Bucure-se Athirat, dînsa și fiii ei, [veselească-se] zeița la fel ca și ceata ciracilor ei, căci Prea Puternicul Baal este mort, Prințul, Voievodul Pămîntului, a pierit.»

Cu voce puternică, El îi strigă Doamnei Athirat Yam[34]: «Ascultă, Doamnă Athirat Yam! Dă-mi pe unul dintre fiii tăi, să-l fac rege!» Doamna Athirat Yam răspunde: «Fie! să facem rege pe unul înțelept și destoinic.» Milostivul El cel cu inimă mare: «Un (zeu) mic nu va fi acum pe măsura lui Baal, nici nu va mînui lancea deopotrivă cu Fiul lui Dagan...» Și Doamna Athirat Yam, drept răspuns: «Bine atunci, să-l facem rege pe Athtar cel cumplit[35], să domnească Athtar cel cumplit.»

Numaidecît Athtar cel cumplit se și suie în cutele (muntelui) Sapon, se așează pe tronul Prea Puternicului Baal, însă picioarele lui nici nu ating treapta, capul nu-i ajunge pînă la creștetul tronului. Și Athtar cel cumplit se dă jos, coboară de pe tronul Prea Puternicului Baal și ajunge

rege pe glia căreia îi este stăpîn [...] scoate apă în chiupuri [...] scoate apă în butoaie (*lacună*).

Trece o zi, trec zilele și [Fecioara] Anat îl caută (pe Baal). Așa cum vaca are grijă de vițelul ei, cum oaia are grijă de mielul ei, are grijă Anat [să-l găsească] pe Baal. Ea îl apucă pe Mot cu poala veșmîntului ei, îl agață pe Mot cu poala mantiei ei. Ia cuvîntul și strigă: «Tu, Mot, să-mi dai fratele!» Și dumnezeiescul Mot, drept răspuns: «Ce dorești de la mine tu, Fecioară Anat? Eu sînt cel care merg să colind toți munții pînă în măruntaiele pămîntului, toate măgurile pînă în măruntaiele gliei. Gîtlejul meu s-a înțărcat de oameni, gîtlejul meu [s-a înțărcat] de mulțimile pămîntului. Am venit în cea mai îmbietoare dintre pășuni, pe cîmpia cea mai plăcută de pe țărmurii tărîmului morților. Eu însumi l-am luat cu asalt pe Prea Puternicul Baal, chiar eu l-am socotit ca pe un miel în gura mea, ca pe un ied în deschizătura botului meu, și el a dispărut.»

Lampa divină Shapash e arzătoare. Cerurile sînt sleite din pricina dumnezeiescului Mot. Trece o zi, trec zilele, se fac zilele luni, iar Fecioara Anat îl tot caută. Așa cum vaca are grijă de vițelul ei, cum oaia are grijă de mielul ei, are grijă Anat să-l [găsească] pe Baal. Ea îl apucă pe dumnezeiescul Mot, îl despică cu fierul, cu ciurul îl vîntură, în foc îl arde, cu piatra îl macină. Rămășițele lui ea le împrăștie peste glie, pentru ca păsările să-i sfîrtece carnea, pentru ca vrăbiile să-i ciugulească fărîmele. Carnea țîșnește din carne [...][36] (*lacună*) «[căci Prea Puternicul Baal este mort], căci Prințul [Voievodul Pămîntului] a pierit. Dar iată că Prea[Puternicul Baal] este viu, dar iată că este un Prinț, un Voievod [al Pămîntului]. În vis, Milostivul El cel cu inimă mare, în somn, Creatorul făpturilor [va vedea] cum din ceruri plouă grăsime, cum prin fluvii se scurge miere, și voi ști că Prea Puternicul Baal este viu, că este un Prinț, un Voievod al Pămîntului.» În vis, Milostivul El cel cu inimă mare, în somn Creatorul făpturilor [vede] cum din ceruri plouă grăsime, cum prin fluvii se scurge miere. Vesel foarte, Milostivul El cel cu inimă mare bate cu piciorul în treaptă și rîde în hohote. El își înalță glasul și strigă: «Eu mă așez să mă odihnesc, inima mea mi s-a liniștit în sîn, căci Prea Puternicul Baal este viu, și este deci un prinț, un Voievod al Pămîntului.»

Cu voce puternică, El îi strigă Fecioarei Anat: «Ascultă tu, Fecioară Anat, spune-i lămpii divine Shapash: Da, El te pune lîngă Anat a cîmpiilor, da, lîngă Anat a cîmpiilor, o Shapash! stăpînul [te pune] lîngă Anat a brazdelor. Unde este Prea Puternicul Baal? Unde este Prinţul, Voievodul Pămîntului?»

Fecioara Anat pleacă şi apoi se îndreaptă către lampa divină Shapash. Ia cuvîntul și strigă: «Solie de la taurul El, părintele tău, cuvînt din partea Milostivului tău zămislitor: Cu adevărat, El te pune lîngă Anat a cîmpiilor, da, lîngă Anat a cîmpiilor, o Shapash! [te pune] stăpînul lîngă Anat a brazdelor. Unde este Prea Puternicul Baal? Unde este Prinţul, Voievodul Pămîntului?» Și lampa divină Shapash îi răspunde: «Varsă vin roşu din cupă, adă o cunună de rudenie, iar eu îl voi căuta pe Prea Puternicul Baal». [*lacună*] Zilele se fac luni, lunile — ani, şapte ani. Apoi divinul Mot [...] strigă: «Din pricina ta, Baal, am aflat umilinţa, am cunoscut ciurul care m-a vînturat, fierul care m-a despicat, focul care m-a pîrjolit, piatra care m-a măcinat, sita care m-a cernut, din pricina ta m-am văzut [risipit] pe glie, împrăştiat în mare. (*lacună*) Hei, fraţii mei! Baal m-a aruncat în păşuni!» [Mot] îl înfruntă pe Baal în cutele muntelui Sapon. Ia cuvîntul şi strigă: «Vai, fraţilor, am făcut din Baal păşunea mea, o, feciorii mamei mele, am făcut din el jertfa mea». Ei se bat ca fruntaşii (întrecerilor) de lupte. Ba e mai tare Mot, ba e Baal mai tare. Ei se împung ca bivolii. Ba e mai tare Mot, ba e Baal mai tare. Ei ca şerpii se muşcă. Ba e mai tare Mot, ba e Baal mai tare. Ei se reped ca telegarii. Ba cade Mot, ba e Baal care cade. Acolo deasupra Shapash îi strigă lui Mot: «Ascultă, rogu-te, dumnezeiescule Mot! Cum cutezi tu să te lupţi cu Prea Puternicul Baal? Cum să-ţi asculte rugăciunea Taurul El, părintele tău? Negreşit, el îţi va smulge reazemul jilţului tău. Tronul regal ţi-l va răsturna negreşit. Negreşit îţi va sfărîma sceptrul tău de domnie.»

Frica îl cuprinde pe dumnezeiescul Mot. Cel îndrăgit de El viteazul începe să tremure. Mot [...] cu glasul său [...] Îl aşază pe propriul său [tron regal] pe Baal, [în jilţul care este locul] rangului său [...]

(*Baal și Moartea*, versiune ugarită)

„EU SÎNT CEL CARE ESTE"

Yahweh (provenind din rădăcina verbului ebraic „a fi", traductibil prin „cel care este", notat în original prin tetragrama sacră *YHWH*) nu este de fapt un nume propriu. Yahweh, dintr-un zeu meteorologic tribal al seminției iudeilor, prin reforma politică și religioasă de unificare a celor 12 seminții (atribuită lui Moise, adică unei persoane mitice), a devenit zeul unic al unui cult elaborat teologic ca religie monoteistă; zeii anteriori (divinitatea plurală *Elohim*, semiticul foarte răspîndit *El*, mai tîrziu *Shaddai*, *Shebaoth*, *Adonai* ș.a.) i se subsumează ca atribute; rămîn divinități subalterne, exterioare, numai cele negative, demonice, ca *Azazel*, sau cele rivale ca *Belzebuth* (din *Baal-Zebub*). Teologia rabinică afirmă că Yahweh are un nume, dar unul *secret*, care ar fi rostit în șoaptă, o dată pe an, în Sfînta-sfintelor din Templu. Un ritual similar existase anterior și în Egipt, ale cărui mituri pretind că nici zeii nu cunoșteau adevăratul nume al lui Ré, aflat printr-o stratagemă numai de Isis.

Ca formă de mit într-adevăr originală, prezența lui Yahweh nu este numai dominantă și autocrată, dar și de un absolutism maxim, total, fără excepții: această prezență, reflectată verset cu verset în *Biblie* și în *Talmud*, e cauza și scopul tuturor lucrurilor, de la cosmogonie la igiena trupească a fiecărui ins. Yahweh este simbolul teologic al divinității prin excelență, căreia i se atribuie *toată existența* obștei umane.

Și Moshe (*Moise*)[37] păștea oile socrului său Ietro, preotul din Midian, și odată a mînat turma în partea de apus a deșertului, și a ajuns la muntele lui El, adică la Horeb. Iar îngerul lui Yahweh i s-a arătat lui în flacăra de foc din mijlocul unui desiș de mărăcini: și s-a uitat Moshe și iată că mărăcinii ardeau cu flacără, dar nu se mistuiau. Și Moshe și-a zis: «Să trec în partea aceea și să privesc la această arătare năzdrăvană, de ce nu se mistuiește mărăcinele?» Cînd a văzut Yahweh că el a pornit într-acolo să se uite, a strigat către dînsul El din mijlocul desișului și i-a zis: «Moshe! Moshe!» Iar el a răspuns: «Iată-mă!» Și a zis Yahweh: «Nu te apropia pînă aici! Descalță-te de sandalele tale, fiindcă locul pe care stai tu în fața mea este pămînt sfînt!» Și a zis iar: «Eu sînt El (*Dumnezeu*) al părinților tăi, *Dumnezeul* lui Abraham, *Dumnezeul* lui Yshhak (*Isaac*) și *Dumnezeul*

lui Yakob!» Iar Moshe și-a ascuns fața, fiindcă s-a temut să se uite la El.

Atunci Yahweh a spus: «Am văzut chinul poporului meu care este în Egipt și am auzit strigătul lui împotriva celor ce îl împilează; cunosc suferințele lui și m-am pogorît ca să-i mîntuiesc din mîna egiptenilor și să-i strămut din țara aceasta într-o țară bună și largă, într-o țară roditoare unde curge lapte și miere, pe meleagurile canaaniților, ale hittiților, ale amoriților, ale perhizziților, ale hiviților și ale iebhusiților; căci acum iată strigătul fiilor lui Israel a ajuns pînă la mine și am văzut destul împilarea cu care îi împilează egiptenii. Și acum vino, să te trimit la Par'oh (*Faraon*)[38], ca să scoți poporul meu, pe fii lui Israel, din Egipt.» Dar Moshe i-a răspuns lui El: «Cine sînt eu, ca să mă duc la Par'oh și să-i scot pe fiii lui Israel din Egipt?» Atunci a zis Yahweh: «Dar eu voi fi cu tine! Și acesta îți va fi semnul că eu te-am trimis; după ce vei scoate poporul meu din Egipt, vă veți închina lui El pe muntele acesta!» Atunci Moshe i-a spus lui El: «Iată, eu mă voi duce la fiii lui Israel și le voi spune: — Zeul părinților voștri m-a trimis la voi! — și dacă ei mă vor întreba: —Care este numele lui?— eu ce să le răspund?» Atunci El a rostit către Moshe: «Eu sînt cel care sînt». Apoi a adăugat: «Așa să le spui fiilor lui Israel: — *Eu sînt*[39] m-a trimis la voi.» [...]

Iar a treia zi, cînd s-a făcut ziuă, s-au pornit tunete și fulgere și nori grei au acoperit muntele și sunetul cornului a clocotit vajnic; iar tot poporul care era în tabără tremura de spaimă. Atunci Moshe scoase poporul din tabără, întru întîmpinarea lui El, și ei rămaseră la poalele muntelui. Iar muntele Sinai fumega tot, căci Yahweh se pogorîse în foc pe munte și fum se ridica de pe el, ca fumul dintr-un cuptor, și tot muntele se cutremura grozav. Și sunetul cornului răzbătea și clocotea puternic.[40] Moshe vorbea, iar El îi răspundea cu glas de tunet. Astfel Yahweh s-a pogorît pe muntele Sinai, în piscul muntelui; și Yahweh l-a chemat pe Moshe pe vîrful muntelui și Moshe s-a suit la dînsul. Iar Yahweh a rostit către Moshe: «Pogoară-te și îndeamnă stăruitor poporul să nu năvălească spre Yahweh să-l vadă, ca să nu piară cu grămada. Chiar și preoții care se apropie de Yahweh să se sfințească pe sine, ca nu cumva Yahweh să facă prăpăd printre ei!» [...] Atunci El

a rostit toate aceste cuvinte și a zis: «Eu sînt El Yahweh al tău, care te-a scos pe tine din țara Egiptului, din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de mine» [...] Și tot poporul era martor la tunetele și la fulgerele și la sunetul cornului și la priveliștea muntelui fumegînd, și poporul privea și se cutremura și stătea departe. Și au zis (oamenii) către Moshe: «Vorbește tu cu noi și noi te vom asculta, dar să nu vorbească El cu noi, că ne e teamă că murim.» Iar Moshe a rostit către popor: «Nu vă temeți, căci El a venit tocmai ca să vă pună la încercare și ca frica de dînsul să fie mereu în fața voastră și să nu păcătuiți». Deci poporul a stat departe, iar Moshe s-a apropiat de întunecimea unde se afla El. Și a rostit El către Moshe: «Spune așa fiilor lui Israel: — Voi ați văzut că eu am vorbit cu voi din cer. Să nu vă faceți dumnezei afară de mine, dumnezei de argint ori de aur, să nu vă faceți.» [...] Apoi Yahweh a zis către Moshe: «Suie la mine în munte și stai acolo și îți voi da table de piatră, adică legea și poruncile pe care le-am scris pentru învățătura lor!» Deci Moshe sculîndu-se împreună cu Ioshua, slujitorul său, s-a suit în muntele lui El. [...] Moshe s-a suit deci în munte și un nor a acoperit muntele. Și slava lui Yahweh s-a pogorît pe muntele Sinai, iar norii l-au acoperit șase zile. Și în ziua a șaptea l-a strigat Yahweh pe Moshe din mijlocul norilor. Iar înaintea ochilor fiilor lui Israel, chipul slavei lui Yahweh pe vîrful muntelui era ca un foc mistuitor. Și Moshe a intrat în mijlocul norilor și s-a urcat pe munte; și a stat Moshe în munte patruzeci de zile şi patruzeci de nopți. [...]

Dar Moshe l-a rugat: «Atunci te rog arată-mi slava ta!» Yahweh i-a răspuns: «Voi desfășura măreția mea în fața ta și voi striga numele lui Yahweh înaintea ta, căci sînt îndurător cu cine vreau să fiu îndurător și miluiesc pe cel pe care vreau să-l miluiesc». Apoi a zis Yahweh: «Tu nu poți să vezi fața mea, căci nu este cu putință vreun om să mă vadă și să rămînă viu». Și a mai zis Yahweh: «Iată aici un loc, în preajma mea. Tu să stai între stînci și cînd va trece slava mea, te voi pune în crăpătura unei stînci și voi pune mîna mea în dreptul tău, pînă ce voi trece.

Iar după ce voi lua mîna mea, atunci tu mă vei vedea din spate, dar fața mea nu poate s-o vadă nimeni.»

(*Vechiul Testament*, Exodul: III, 1—14; XIX, 16—22; XX, 1—3; 18—23; XXIV, 12—18; XXXIII, 18—23)

ULLIKUMMI, STÎNCA UZURPATOARE

Simbolic, acest straniu mit hurrit pare să indice un soi de Golem: o stîncă fecundată de zeul *Kumarbi* naşte un monstru de diorit, iar nou-născuta piatră marină spongioasă creşte pînă la cer, tinzînd să-l detroneze pe puternicul zeu al furtunii, *Teshub*; mitul îl mai numeşte pe *Ullikummi* şi Ucigaşul-de-piatră (*Kukkunuttsi*). De fapt aici sîntem în fața unui sincretism foarte amplu, la baza căruia se recunosc rămăşițele vădite ale litolatriei primitive (închinarea la pietre persistînd multă vreme între deşertul arabic şi bazinul mesopotamian), peste care s-au stratificat influențele mitologiilor dominante dintre Tigru şi Eufrat.

Pe zeul care cugetă gînduri înțelepte în sufletul său, pe părintele zeilor, Kumarbi[41], doresc să-l cînt!

Kumarbi cugetă gînduri înțelepte în sufletul său. El urzeşte planuri rele împotriva Zeului Furtunii[42]. El visează să făurească un rival pentru Zeul Furtunii. Kumarbi rumegă în sufletul său înțelepte gînduri: le înşiră ca mărgăritarele unui colier.

Îndată ce Kumarbi a gîndit aceste gînduri în sufletul său, el s-a sculat din jilțul lui. A luat un toiag în mînă și s-a încălțat cu vînturile în picioare, ca şi cum s-ar fi încălțat cu nişte repezi sandale. El îşi părăsi oraşul său Urkish și purcese spre [...] unde se afla o piatră uriașă. Piatra era de trei mile lungime şi de [...] mile lățime. Ceea ce avea sub ea [...] Dorința lui crescu și el se culcă cu piatra. [...] A cunoscut-o de cinci ori, a cunoscut-o de zece ori (*lacună*)

[Impaluri i-a rostit întocmai] Mării cuvintele (lui Kumarbi): «Cuvintele pe care stăpînul meu mi-a poruncit să le spun, vreau să i le rostesc întocmai Mării [...] Kumarbi

trebuie să rămînă părintele zeilor» [După ce Marea] auzi aceste cuvinte ale lui Impaluri, ea îi răspunse lui Impaluri: «Ascultă, Impaluri, și ia aminte la vorbele pe care [le rostesc. Du-te] și rostește-i nestrămutate [cuvinte] lui Kumarbi: Pentru ce te aprinzi de furie, Kumarbi, împotriva lăcașului meu? Frica a cuprins lăcașul meu și spaima a intrat în sclavii casei mele. Oare nu s-a și tăiat lemnul de cedru, oare nu s-a și gătit hrana (pentru tine)? Zi și noapte, muzicanții sînt gata să cînte din instrumentele lor pentru tine. Ridică-te și vino cu mine!»

Kumarbi [își părăsi] sălașul. Kumarbi purcese la drum. Impaluri merse dinaintea lui. El se îndreptă înspre lăcașul Mării. Marea zise: «Să se aducă un jilț pentru Kumarbi. Să se pună masa dinaintea lui. Să i se aducă de mîncare. Să i se aducă de băut.» Bucătarii aduseră bucatele, paharnicii îi turnară vin dulce. Băură ei o dată, băură de două ori. Băură de trei ori, de patru ori, de cinci ori, de șase ori. Ei băură a șaptea oară. Kumarbi îi spuse vizirului său Mukishanu: «Mukishanu, vizirul meu! Ascultă ceea ce vreau să-ți spun. Ia-ți toiagul în mînă, pune-ți sandalele [în picioare. Mergi spre Ape și rostește în fața Apelor:]» (*lacună*)

De cu noapte [...] [cînd sosi] veghea [de mijloc] [...] [Ele] au scos la iveală pe lume [...] Pietroiul [...] fiul lui Kumarbi[...] Femeile l-au adus pe lume și zeițele Gulshesh și Mah l-au așezat pe genunchii lui Kumarbi. Kumarbi se bucură de fiul său. El îl strînse la inima sa, îl îmbrățișă. Hotărî să i se dea un nume potrivit. Kumarbi își zise: «Ce nume [să-i dau] acestui copil pe care mi l-au înfățișat zeițele Gulshesh și Mah și care a țîșnit din trup ca o săgeată? Așadar... numele său să fie Ullikummi. Să se urce la cer și să ia împărăția. Să doboare Kummiya, [strălucitul] oraș. Să-l doboare pe Zeul Furtunii. Să-l sfărîme așa cum se sfărîmă sarea [...] și să-l strivească în picioare ca pe o furnică. Ca pe o trestie să-l frîngă pe zeul Tashmishu[43]. Să-i alunge pe zei din cer ca pe niște păsări. Să-i spargă ca pe niște ulcioare goale!» După ce Kumarbi rosti aceste cuvinte, el își zise în cugetul său: «Cui să-l încredințez pe fiul meu? Cine [...] și [îl va crește] pe Pămîntul Negru? Soarele [din cer] și Zeul-Lună nu-l vor vedea. Zeul Furtunii din Kummiya, puternicul rege, nu-l va vedea și nu va putea să-l omoare. Ishtar, zeița

din Ninive, și [...] nu-l va frînge ca pe o trestie.» Kumarbi îi vorbește așa lui Impaluri: «Impaluri, ciulește-ți urechea la cuvintele pe care ți le voi rosti: Ia-ți toiagul în mînă, încalță-te în picioare cu vînturile precum cu niște repezi sandale, mergi la zeitățile Irsirra! Spune-le tuturor Irsirra aceste cuvinte: Veniți! Kumarbi, părintele zeilor, vă cheamă în casa zeilor [...] Irsirra lua-vor copilul și îl [vor duce] către Țara întunecată[...]» [Impaluri, după ce ascultă aceste cuvinte, își luă] toiagul, se încălță [cu sandalele sale] și purcese. El porni spre Irsirra. Ajungînd la Irsirra, le spuse vorbele acestea: «Veniți! Kumarbi, părintele zeilor, vă [cheamă]. Dar [voi nu se cuvine să cunoașteți] pricina pentru care v-a chemat el. Grăbiți-vă, veniți!»

Îndată ce Irsirra auziră aceste cuvinte, [se grăbiră], deteră zor. [Porniră la] drum și străbătură toată calea fără popas. Se înfățișară dinaintea lui Kumarbi, și Kumarbi le grăi: «Luați [copilul acesta] și duceți-l cu voi. Să-l duceți pe Pămîntul Negru! Cît mai repede! Să-l înfigeți ca pe o săgeată în umărul drept al lui Upelluri[44]. Într-o singură zi el va crește de un cot, într-o lună, de un stînjen [...]» Auzind aceste cuvinte, Irsirra luară copilul de pe genunchii lui Kumarbi. Îl apucară în brațe și îl strînseră la piept ca pe un veșmînt. (Apoi) îl luară și îl puseră pe genunchii lui Enlil. [Zeul] ridică ochii și zări copilul ce se afla dinaintea feței sale dumnezeiești. Trupul îi era din diorit. Enlil își zise în cugetul său: «Cine-i acesta? Să fie adevărat că zeițele sorții l-au crescut? Fi-va el acela care va vedea sălbaticele bătălii dintre zeii cei mari? Nimeni altul decît Kumarbi nu a săvîrșit această faptă rea. Tot astfel după cum l-a stîrnit pe Zeul Furtunii, la fel a scornit și acest groaznic om-de-diorit, ca să-i facă un rival.» [Gîndind] Enlil aceste cuvinte, [Irsirra luară copilul] și îl înfipseră ca pe o săgeată în umărul drept al lui Upelluri. Pietroiul crescu. [Apele] pline de vlagă îl făcură să crească. Într-o singură zi el crescu de un cot, într-o lună, de un stînjen... Veni ziua a cincisprezecea: pietroiul crescuse mare. El (Ullikummi) se afla în mare, cu genunchii săi ca săgețile. Pietroiul se înălța peste ape ca un [stîlp]. Marea îi ajungea la brîu, ca un veșmînt pe coapse. Pietroiul se înălța ca un turn. El ajunse la înălțimea templelor și la *kuntarra*[45] din ceruri. Zeul Soare-al-Cerului

privi de sus, din ceruri, şi îl zări pe Ullikummi. Şi Ullikummi zări Soarele. Zeul Soare îşi zise în cugetul său: «Cine este acest zeu puternic [ce se află acolo] în Mare? Trupul lui nu este la fel cu al celorlalţi zei.» Soarele se pogorî din cer şi merse către mare[...] El îşi duse mîna la frunte. De mînie [...] său [...] După ce Soarele a privit [pietroiul] [...] el s-a dus la Zeul Furtunii [...] [Cînd] văzu Soarele venind, Tashmishu zise: «Oare pentru ce vine Soarele? Rostul care îl face să vină trebuie să fie prea de seamă ca să fie dat în lături. Trebuie să fie vreo treabă cu temei, vreo bătălie cruntă, vreo răzmeriţă în ceruri, ori foamete şi moarte pe pămînt.» Zeul Furtunii grăi astfel către Tashmishu: «Să se pregătească un jilţ pentru Soare. Să i se pună masa ca să se întremeze!» [...] Soarele se înveseli... mîncă, bău... se sculă şi se întoarse în cer. Rămas singur Zeul Furtunii stătu la sfat cu sine însuşi. Zeul Furtunii şi Tashmishu se apucară de mînă. Ieşiră din *kuntarra.* Ishtar coborî din cer şi îşi zise în cugetul ei: «Spre ce loc se duc aşa cei doi fraţi?» şi se sculă îndată şi porni înaintea celor doi. (Zeul Furtunii) [...] zări înspăimîntătorul diorit şi braţele îi căzură moi. Se aşeză în ţărînă. Lacrimile îi curseră ca nişte rîuri. Cu lacrimi în ochi, Zeul Furtunii vorbi: «Cine ar îndrăzni să pornească război? Cine poate îndura vederea groaznicelor lui [...]?» Răspunse Ishtar: «Fratele meu nu ştie. Vitejia lui s-a înzecit. [...]De-aş fi fost eu bărbat [...]» (*lacună*) [Ishtar luă o harfă şi un *galgalturi.* Le luă şi porni să cînte un cîntec. Îşi aruncă veşmîntul] în ţărînă. Ishtar cîntă. Se rezemase de o stîncă şi de prundul mării. Din mare năvăli un talaz uriaş. Talazul grăi: «De ce cînţi? Pentru cine gura ta se umple [de cîntece]? Omul e surd, el nu aude. El e orb: nu vede şi nu are simţuri. Du-te, Ishtar, şi caută-l pe fratele tău, atîta vreme cît acest (Ullikummi) n-a ajuns atotputernic, atîta vreme cît ţeasta lui nu a ajuns aducătoare de groază.» După ce auzi aceste cuvinte, Ishtar îşi părăsi (planul). Îşi zvîrli harfa şi *galgalturi* şi începu să se vaiete (*lacună*).

Cînd zeii auziră (de înfrîngerea Zeului Furtunii), ei îşi pregătiră carele şi le deteră [lui Ashtabi ... Ashtabi] sări în carul său ca un [...] şi îşi mînă carul către [...] El adună carele. Dezlănţui tunetul şi, în zgomot de tunet,

(porni) spre mare [...] El nu izbuti să [...] Ashtabi și cei șaptezeci de zei se prăbușiră în mare.

(Ullikummi) cutremură cerurile și [pămîntul...]; el se înălță ca un turn și atinse *kuntarra*. Înălțimea dioritului ajunsese pînă la nouă mii de leghe și de nouă mii de leghe era statura sa. El se înălța dinaintea porții orașului Kummiya, ca un [...] Pe Hepat [46] o sili să plece din templul ei, pentru ca ea să nu mai poată primi vești de la zei și să nu-l mai poată vedea nici pe Zeul Furtunii (*Teshub*), nici pe Shuwaliyatta. Hepat grăi către Takiti: «Ascultă, Takiti! Ia-ți în mînă toiagul tău, încalță-te cu sandalele tale repezi. Mergi și strînge laolaltă Adunarea Zeilor. Fără îndoială că Dioritul l-a ucis pe soțul meu, pe nobilul rege.» Takiti încercă să aducă la îndeplinire porunca dată de Hepat, dar nu mai era (deschisă) nici o cale (*lacună*).

«Într-un loc umil [va trebui să locuiască domnul meu] pînă cînd se vor scurge anii ce i-au fost sorociți!»[...] Cînd Hepat îl văzu pe Tashmishu, ea fu cît pe ce să cadă de pe acoperiș. Dacă făcea un singur pas, cădea, însă femeile o ținură și n-o lăsară să plece. Rostind aceste cuvinte, Tashmishu coborî iarăși din turn și se duse la Zeul Furtunii. Tashmishu rosti către Zeul Furtunii: «Unde ne vom așeza? Pe muntele Kandurna? În vreme ce noi ne vom afla pe muntele Kandurna, altcineva se va duce să se așeze pe muntele Lalapaduwa. [Dacă] plecăm noi, nu va mai rămîne nici un rege în cer!» (*lacună*).

«De ce nimiciți voi [omenirea]? Oamenii n-au adus oare jertfe zeilor? [Dacă veți] nimici omenirea, nimeni nu va mai avea grijă de zei, nimeni nu le va mai aduce nici grîne de sacrificiu, nici libații. Se va întîmpla așa că puternicul rege din Kummiya, Zeul Furtunii, va fi nevoit să pună (însuși) mîna pe coarnele plugului, iar Ishtar și Hepat vor trebui să macine boabele. De ce vrei tu să-i faci rău omenirii? Oare nu pentru tine a adus ea cu bucurie jertfe în templul tău, o, Kumarbi, părinte al zeilor?»

«O, Upelluri, [spuse Éa], tu nu cunoști vestea cea nouă? Nu-l știi pe zeul preaputernic pe care Kumarbi l-a cioplit spre a-l împotrivi celorlalți zei, spre a urzi moartea Zeului Furtunii. Pentru Zeul Furtunii a cioplit un rival. El se ridică din mare ca o stîncă de diorit. Nu-l cunoști? Ca

un turn s-a înălțat acesta și a acoperit cerurile, sfînta casă a zeilor și pe Hepat» Upelluri îi răspunse lui Éa: «Cînd ei (zeii străvechi) au ridicat cerul și pămîntul asupra mea, eu nu știam nimic. Cînd au venit ei și cu cosorul au despărțit cerul de pămînt, eu nu am știut nimic. Acum, umărul meu drept mă cam supără, nu știu însă despre ce zeu este vorba.»

Cînd auzi aceste cuvinte, Éa răsuci umărul lui Upelluri: dioritul se înfipsese în umărul drept al lui Upelluri ca o săgeată. Éa le grăi zeilor celor străvechi: «Ascultați, zei străvechi, voi care cunoașteți cuvintele de odinioară! Deschideți străvechile magazii ale părinților și bunicilor voștri! Să fie aduse vechile peceți strămoșești și după aceea toate să fie pecetluite din nou. Să fie adus străvechiul cosor de aramă cu care a fost despărțit cerul de pămînt. Să fie retezate picioarele lui Ullikummi, pe care Kumarbi l-a făurit spre a le face zeilor un rival!» [...]

Ei începură a mugi ca niște cirezi de vite împotriva lui Ullikummi. Zeul Furtunii sări în carul său. Cu tunetul său, el se pogorî spre mare și intră în luptă cu dioritul.

[Ullikummi strigă batjocoritor:] «În ceruri, eu mă voi face rege. Și voi distruge Kummiya. Voi lua în stăpînire kuntarra. Pe zei îi voi izgoni din cer.»

(*Cîntecul lui Ullikummi*)

INVOCAȚII CĂTRE ZEII VEDICI

Religie cu panteon fluctuant, henoteismul epocii vedice a Indiei a determinat periodic venerarea supremă a altui zeu, importanța celorlalți zei, atît de numeroși, micșorîndu-se uneori pînă la nivelul cultelor tribale. Dar, dincolo de vastul inventar absolut, *Visvedeva* (Toți Zeii) au fost la un moment dat doar zece sau doisprezece, zeii fundamentali nedepășind niciodată cifra de 33, chiar dacă n-o compuneau mereu aceleași nume. Zei regenți au fost, după epocă, fie *Indra* și *Agni*, fie *Varuna*, la un moment dat *Vishnu*, sau cele două ipostaze *Rudra — Shiva*. Privit în ansamblu, acest panteon e clasificabil în trei categorii: *cerul* (*Varuna*, ajuns mai tîrziu patronul apelor; discul solar *Surya*; sau *Vishnu*, creatorul universal); *atmo-*

sfera (*Indra* — fulgerul şi, iniţial, războiul; *Vayu* — vîntul); *pămîntul* (dublul *Agni* — divinitatea focului, şi *Soma* — zeul beţiei divine).

În brahmanismul post-vedic, dominat de „iluzia divină" *Maya*, o triadă supremă (*Brahma*, *Shiva*, *Vishnu*) reduce mişcarea cosmică la trei ipostaze: creaţia, conservarea, distrugerea.

Imn către Agni

Pe Agni îl cînt, capelanul, zeul sacrificiului, preotul, rînduitorul de jertfe, care ne copleşeşte cu daruri. Pe el, cel preamărit de profeţi, îl vom cînta noi înşine; călăuzească-i pe zei către noi! Într-adevăr, prin el vom putea dobîndi norocul, propăşirea zi după zi, glorioasă, îmbelşugată în oameni de seamă! Căci, Agni, jertfa şi datina cu care din toate părţile ne împrejmui, numai acestea ajung în lumea zeilor.

Agni, rînduitorul sacrificiilor, poetul cu glas puternic, cel adevărat şi cu strălucitoare faimă, el, zeul, să vină spre noi dimpreună cu zeii! Şi adevărat este, Agni, cînd tu hotărăşti să-l încarci de bunuri pe acela ce îţi e credincios, o, Angiras, toate se înfăptuiesc pentru el. Noi spre tine purcedem, Agni, zi după zi, întru rugăciunea noastră către tine care străluceşti în noapte! Adevărat, către tine păşim aducîndu-ţi închinare ţie care domneşti peste jertfele noastre, Agni, păstor al lumii, luminătorule, venim spre tine cel care creşti în locuinţele noastre!

Să ne fii, Agni, lesne la îndemînă aşa cum îi este fiului său un părinte. Însoţeşte-ne, întru binele nostru!

(*Rig Veda*, I—1)

Imn către Indra

Cel care chiar de la naşterea sa, întîiul dintre zei, preaînţeleptul, i-a înconjurat pe zei cu puterea lui, şi sub a cărui înfocată iuţeală s-au cutremurat lumile, sub măreţia isprăvilor sale: acela, oameni, este Indra. Cel care a înţepenit pămîntul nestatornic şi munţii zbuciumaţi i-a domolit, văzduhul în depărtări l-a măsurat şi a proptit

cerul, acela, oameni, este Indra! Cel care, omorînd dragonul, a lăsat să curgă cele şapte fluvii, a mînat vacile afară din peştera lui Vala, foc a iscat între două pietre și a adunat pradă din bătălii, iată, oameni, acela e Indra!

Acela prin care toate lucrurile au fost puse în mişcare, cel ce a răsturnat neamul Dasa, să se ascundă silindu-l, și ca un jucător ce sporeşte miza învingînd, i-a luat zgîrcitului bogăţiile, acela, oameni, este Indra. Cel care întrebat a fost: «Unde este el aşadar?» şi despre care s-a răspuns: «Nu este!» — zeul cumplit care împuţinează averile necredinciosului, ca dintr-o aruncătură de zaruri — în el să credeţi: acesta, oameni, e Indra.

Cel ce îmbărbătează pe cei slabi și neajutoraţi, pe brahmanul nenorocit care strigă după ajutor, cel care-i călăuzeşte pe cei ce întocmesc piatra de moară și storc *soma*, zeul cu buze frumoase — acesta, oameni, e Indra! Cel de poruncile căruia ascultă caii şi taurii, neamurile omeneşti şi carele, laolaltă, cel care a făcut Soarele şi Zorii, el, călăuza Apelor, oameni, este Indra!

Cel pe care îl cheamă ambele oşti ce se bat, duşmanii acestui cîmp de luptă și ai celuilalt, și cu deosebire îl strigă cei ce s-au aşezat împreună într-un car: acela, oameni, e Indra. Cel fără de care oamenii nu biruie, cel pe care îl cheamă în ajutor luptătorii, cel care este măsura tuturor lucrurilor şi face să se mişte ceea ce este nemişcător, acela, oameni, e Indra. Cel ce fără preget a lovit cu săgeata sa pe ucigaşii neştiutori ai propriei lor sorţi, cel care nu-i iartă nesăbuitului nesăbuinţa și pe Dasyu îl ucide, acela, oameni, e Indra. Cel ce a descoperit în a patruzecea toamnă pe Cambara cuibărit în munţi şi a ucis demonul în puterea sa încrezător, pe demonul culcat peste ape, acela, oameni, este Indra!

Puternicul taur cu şapte căpestre care a rupt zăgazurile celor şapte fluvii, lăsîndu-le să curgă, zeul purtător de trăznet care a prăbuşit Rauhina ce voise să se suie la Cer: acela, oameni, e Indra. Chiar Cerul şi Glia se apleacă în faţa lui, dinaintea alergării sale iuţi se cutremură munţii, cînd se ştie că el a băut *soma* şi că ţine pe braţ, că ţine în mînă fulgerul: acela, oameni, e Indra!

Cel ce vine în ajutorul omului care tescuieşte sau coace, slăveşte ori se îndeamnă întru rînduiala credinţei, cel ce îşi află menirea în rugă, în *soma*, în harul care, iată-l, este

aici: acela, oameni, e Indra. Tu care smulgi pentru omul ce tescuieşte şi coace — prada de război de la vrăjmaşul sălbatic, tu eşti cu adevărat cel ce este. Să putem fi iubiţi pururi de tine, din inimă să-ţi rostim, ca oameni, închinarea din datină!

(*Rig Veda*, II—12)

Închinare lui Rudra

Mîniei tale, închinare, Rudra, închinare săgeţii tale, aducem închinare arcului tău şi tot astfel celor două braţe ale tale — închinare! Tu ai chipuri paşnice, Rudra, fără cruzime, neînturnate spre rău, şi ia-ne în seamă tu care colinzi munţii — cu cel mai binefăcător dintre chipuri! Săgeata pe care o duci în mînă ca s-o slobozi din arc, o, tu cel ce munţii îi colinzi, fă-ne-o prielnică, stăpîne al munţilor, să nu faci rău omului şi nimănui din tot ce trăieşte! Urare îţi înălţăm cu vorbe potrivite, stăpîne al muntelui: fie ca tot poporul acesta să ne fie prielnic în adunare!

Apărătorul a vorbit pentru noi, el, cel dintîi medic al zeilor: el striveşte toţi şerpii, doboară şi alungă pe toţi vrăjitorii. Lui, care este negru, roşu şi castaniu, zeului atît de ocrotitor, şi lor, tuturor Rudras care trăiesc de jur împrejur în aceste ţinuturi, în cete de mii de inşi, noi le vom abate furia. Pe el, cel ce roşeşte, are grumaz vînăt şi umblă tîrîndu-se, l-au văzut şi ciobanii şi femeile care aduc apă şi aşijderea toate făpturile l-au zărit... Pentru că a fost văzut, să aibă milă de noi.

Închinare acestui zeu mărinimos cu coamă albastră şi cu o mie de ochi; şi luptătorilor săi tot astfel eu le-am înălţat închinare! Închinare armei tale, la fel de necruţătoare chiar cînd nu e încordată, şi deopotrivă închinare braţelor tale, arcului tău! Destinde-ţi cu două vîrfuri de săgeată coarda arcului tău şi azvîrle departe în lături săgeţile care sînt în mîna ta, Preafericitule! Destinde-ţi arcul, zeule cu o mie de ochi, cu o sută de tolbe, toceşte-ţi vîrfurile dardelor tale, să ne fii binevoitor şi prielnic!

Răpească-i-se coarda din arc zeului pletos, golită fie-i tolba de dardele sale! Săgeţile ce le-a avut sînt pierdute, teaca e goală. Să ne cruţe pururi săgetarea arcului tău, ascunde-ţi tolbele departe de noi! Cu suliţa ta, o, prea darnicule, şi cu arcul tău, care prielnice ne-au fost, îmbrăţişează-ne din toate părţile cu aceste arme!

(*Maitrayani Samhita*, II—8)

Invocaţie către Vishnu

Să cînt în ceasul acesta isprăvile lui Vishnu, cel care a măsurat întinderile pămînteşti şi a proptit lăcaşul suprem mergînd trei paşi, el, drumeţul cu pas lung. Iată isprăvile pentru care slăvim faima lui Vishnu, ca o fiară grozavă care dă tîrcoale, în picioare, pe munte: să vină la noi de departe şi mai departe!

Tu, sub cei trei paşi lungi ai căruia rămîn toate lumile în pace, păşeşte larg, Vishnu, făureşte-ne un spaţiu încăpător ca să rămînem în pace, bea untul, tu cel a cărui matrice e untul, şi lungeşte fără soroc zilele aducătorului jertfei.

Universul acesta l-a cuprins Vishnu cu pasul, de trei ori şi-a întipărit urmele paşilor săi[47], iar pentru el tot acest univers nu este decît puţină pulbere.

Vishnu, paznicul fără greş, a umblat trei paşi, întărind cu ei legile universului. Priviţi cu încîntare isprăvile lui Vishnu, ca urmare a cărora el, vrednicul prieten al lui Indra, a contemplat cu încîntare legile universului. Pasul acesta suprem al lui Vishnu, darnicii aducători de jertfe îl privesc pururi ca pe un ochi deschis în cer.

Din Cer, o, Vishnu, sau de pe Pămînt, din marele cer, o, Vishnu, sau din spaţiul cel larg, umple-ţi mîinile cu îmbelşugate bogăţii şi întinde-ni-le nouă cu mîna ta dreaptă şi cu mîna ta stîngă.

(*Atharva Veda*, VII—26)

OMETEOTL, DOIMEA NAHUATLĂ

Mitologia toltecilor, aztecilor și a altor popoare nahuatle din Anzi are un panteon cu o ierarhie originală: doimea divină *Ometeotl*, divinitate autocreată, compusă din două principii (*Ometecuhtli* — Domnul care fecundează, și *Omecihuatl* — Doamna care zămislește) necorporale, deci nefiind o divinitate androgină, ci un tot biprincipial care se autogîndește și se produce pe sine, este centrul motor al universului, pe care îl creează în esențele sale; printre aceste esențe e și prima generație de zei, care la rîndul lor creează și orînduiesc detaliile lumii vizibile. Sediul doimii *Ometeotl*, situat deasupra celor 13 ceruri, se numește *Omeyocan* (locul doimii), iar epitetul principal, *Moyocoyani* (cel care se face pe sine) explică ideea mitologică fundamentală. Bineînțeles, dualitatea nahuatlă, deși pare asemănătoare ca poziție în mit cu perechea supremă din concepția maya (în varianta quiché: *Tepeu* și *Cucumatz*), e socotită o divinitate unitară și deci indivizibilă, chiar dacă textele mai tîrzii simt nevoia unei concretizări analitice.

Se povestește și se spune că, în invocațiile sale, Quetzalcoatl făcea zeu al său ceva (aflat) în adîncimea cerului; pe aceea care are fustă de stele, pe acela care silește lucrurile să fie luminoase; Doamna trupului nostru, Domnul trupului nostru, aceea care este înveșmîntată în negru, acela care este înveșmîntat în roșu; aceea care dă sprijin pămîntului, acela care îl învelește cu bumbac.

Și într-acolo își îndrepta chemările, așa cum se știa (odinioară), îndreptîndu-se înspre Omeyocan (*locul doimii*), către locul de peste cele nouă straturi din care este alcătuit cerul [...][48]

(*Codicele Chimalpopoca*, „Analele din Cuauhtitlan", IV, 1—7)

Muma zeilor, tatăl zeilor, zeul bătrîn care se află în miezul focului, în temnița lui de peruzea [...][49]

Domnul nostru e stăpînul apropierii nemijlocite. El cugetă ceea ce vrea, el hotărăște și se desfătează. Așa precum ar fi vrut, așa voiește. La mijloc ne ține în căușul

palmei sale şi ne mişcă după dorinţa sa. Noi ne mişcăm, ne rotim ca nişte bile şi el ne mişcă fără nici o ţintă. Noi sîntem un mijloc de desfătare pentru el, iar el îşi rîde de noi. [...]

Muma zeilor, tatăl zeilor, zeul bătrîn, întins în miezul pămîntului, zăvorît într-o temniţă de peruzea.

Acela este care se află în apele de culoarea păsării albastre, cel pe care norii îl ascund.

Bătrînul zeu care locuieşte printre umbrele din lumea morţilor (este el), Domnul focului şi al anului (*Xiuhtecuhtli*).

(*Codicele florentin*, VI, 34, 43, 71, 148)

Zeul acesta şi zeiţa aceasta (*Ometeotl*) au născut patru fii: cel mai în vîrstă a fost numit Tlatlauque Tezcatlipoca, iar locuitorii din Huehotzinco şi din Tlacsqual, care îl socoteau drept zeul lor cel mai de seamă, l-au numit Camahtle: el se născuse roşu.

S-a născut al doilea fiu, care a fost numit Yayauqui Tezcatlipoca, iar el era cel mai rău şi cel mai mare, şi avea mai multă autoritate şi mai multă putere decît ceilalţi trei, pentru că se născuse la mijloc: el s-a născut negru.

Al treilea a fost numit Quetzalcoatl sau, după alt nume, Yoalli Ehecatl [*Noapte-Vînt*].

Al patrulea şi cel mai mic a fost numit Omiteotl sau, altminteri spus, Maquitzcoatl, iar mexicanii l-au numit Huitzilopochtli, deoarece era stîngaci, şi locuitorii din Mexic îl socoteau cel mai de seamă, fiindcă acolo de unde veniseră dînşii anume el fusese socotit cel mai de seamă.[50]

(*Istoria Mexicanilor în picturile lor*)

IANUS, ZEUL BIFACIAL

Ianus, cel mai autohton dintre zeii romani şi totodată considerat protectorul Romei, este o reminiscenţă a unei divinităţi arhaice din Latium (după unii autori latini, chiar un rege legendar din vîrsta de aur); cultul său a precedat deci cultul lui Iupiter. Pentru că fusese

venerat de la început ca zeu creator al lumii şi ca simbol al vigilenţei totale, era reprezentat cu două feţe opuse (*Ianus bifrons*); unor comentatori moderni li s-a părut însă aceasta o simplă alegorie a confuziei în care se afla materia precosmogonică, numele însuşi al zeului părîndu-li-se un derivat fonetic din *haos*.

Zeu cu dublu chip, obîrşie a anului ce se scurge tăcut, Ianus, singurul dintre Cei-de-sus care poţi vedea în spate, arată-te prielnic căpeteniilor a căror veghe grijulie aduce pace pămîntului şi odihnă mării; coboară-ţi ocrotirea asupra senatorilor tăi, asupra poporului lui Quirinus[51]; iar la un semn al capului tău, strălucitoru-ţi templu să apară în privirile noastre. [...] Cine să-mi explice totuşi, Ianus, divinitatea ta cu chip dublu? Căci Grecia nu are nici un zeu care să-ţi semene. Spune-mi şi de ce eşti singurul dintre cei cereşti care vezi totodată şi în faţa ta şi în spatele tău. Mi-am luat tăbliţele şi întrebările acestea mi s-au zbătut în cap; o zi mai strălucitoare s-a şi răspîndit îndată în casa mea: atunci sacrul Ianus, cu minunata lui imagine dublă, nemaipomenită, îmi izbeşte pe neaşteptate ochii. Simt, uluit, cum mi se ridică părul de spaimă şi un fior de frig îmi îngheaţă deodată inima. El ţine în mîna dreaptă un toiag şi o cheie în stînga şi de la început îmi rosteşte aceste cuvinte: «Află fără teamă ceea ce doreşti, harnic cîntăreţ al anului, deschide-ţi mintea la glasul meu. Cei străvechi mă numiseră Haos, căci eu sînt un lucru de demult. Iată din ce vremi depărtate purcede povestea mea. Aerul acesta senin şi celelalte trei elemente: focul, apa, pămîntul, nu alcătuiau decît aceeaşi grămadă. Ciocnirea dintre atîtea principii contrare a dus la despărţirea lor: elementele împărţite se aşezară în locuri noi. Flacăra a izbucnit spre înălţimi, locul următor l-a dobîndit aerul; nemişcatul pămînt şi cu apele lui s-au aşezat la mijloc. Atunci eu, care fusesem un bulgăre grosolan şi fără chip, am căpătat înfăţişare şi trup, vrednice de un zeu. Chiar şi acum, păstrînd urmele stării mele dintîi, chipul din faţă mi se vede aidoma în spate. Iată şi altă pricină a acestei alcătuiri, căci pricepînd-o îmi vei cunoaşte tot astfel puterea. Tot ce vezi pretutindeni, cerul, marea, norii, pămînturile, toate se deschid şi se închid după voia

mea. Singurul sînt care am în păstrare lumea cea largă și numai eu am dreptul întreg să-i rotesc osia. De cînd la glasul meu Pacea și-a părăsit liniștita ședere, ea umblă slobodă mereu pe aceleași căi. Toată lumea s-ar acoperi de sînge și măcel dacă eu n-aș ține războaiele sub neclintite zăvoare. Eu veghez la porțile cerului împreună cu Horele pașnice; nici Iupiter nu poate ieși ori intra fără știrea mea. De aceea mi se și spune Ianus. Cînd sacerdotul sacrifică pe altarele mele ofranda dăruită de Ceres și grîul amestecat cu sare, tu vei rîde de tot ce mi se dă; în gura (preotului) eu sînt ba Patulcius, ba Clusius. Așa a vrut grosolana antichitate să-mi scoată la iveală, prin cele două nume contrare, neasemănătoarele mele îndeletniciri. Tu îmi cunoști puterea; iată așadar cauza figurii mele, deși în parte ai și văzut-o. Orice poartă are două fețe: una o privește poporul, alta Larul casnic. În tindă șezînd, portarul vede cine intră și iese, iar ca portar al curții cerești eu însumi privesc spre Răsărit și spre Apus. Triplei Hecate [52] i se cunosc trei fețe cu care ea poate veghea cele trei căi de răscruce. Ca să nu-mi pierd vremea întorcînd capul, mi s-a hărăzit însușirea să văd în ambele laturi fără să-mi mișc trupul.» Astfel vorbind, am deslușit pe chipul zeului că nu-mi va fi greu să-mi sporesc întrebările. Întorcîndu-mi-se curajul, i-am arătat recunoștință lui Ianus și fără teamă am cutezat să rostesc cîteva cuvinte, cu ochii în pămînt: «Lămurește-mă, rogu-te, pentru ce anul nou începe în anotimpul brumei, cînd ar fi fost mai bine să înceapă odată cu renașterea primăverii. Atunci înfloresc toate, atunci e vîrsta cea nouă a timpului, vița crescută dă lăstari noi și copacul se îmbracă în frunze proaspăt născute. Încolțește și crește sămînța în toate brazdele și păsările dezmiardă cu cîntecul lor văzduhul încălzit; turma aleargă și se zbenguie pe cîmpie. Soarele atunci e blajin; rîndunica apare după o lungă lipsă și își clădește sub un acoperiș înalt cuibul ei de argilă. Atunci se redă muncilor sale ogorul, înnoit de plug. Iată care e cu adevărat anotimpul noului an.»

La lunga mea întrebare zeul și-a strîns cuvintele de răspuns în aceste două versuri: «Odată cu bruma începe și se încheie mersul soarelui: Phoebus și anul se cuvine să meargă împreună.» Uimit am fost apoi că în cea dintîi zi a anului nu s-a oprit orice îndeletnicire. «Iată din ce

cauză, mi-a spus Ianus. Am hărăzit începutul de timp treburilor, de teamă ca alt început să nu facă întreg anul inert. Astfel fiecare meşteşugar încearcă să vadă atunci ce e în stare și-și hotărăște felul obișnuit de lucrări.» Dar de ce, am mai zis, chiar cînd jertfa mea e consacrată altor ființe (divine), sînt dator să-ți ofer prima parte din roade și vin? «Întrucît, fiind portar, las să treacă rugăciunea ta către zeul pe care-l implori.» Și de ce, în ziua Kalendelor tale, se rostesc urări de noroc și cuvinte plăcute, spuse unora, de la alţii primite? Sprijinindu-se atunci în toiagul din mîna sa dreaptă, zeul spuse: «În orice început este o prevestire. Voi vă aplecați urechea speriată la întîia vorbă și augurul își rînduiește prezicerea după întîia pasăre pe care a zărit-o. În zilele acelea sînt deschise templele și urechile zeilor; limba pioasă nu rostește rugăciuni zadarnice, toate rostirile ei au temei.» [...]

Ianus încetase să mă instruiască. Cu glasul supus pe care mi-l ştiu dintotdeauna, l-am mai întrebat însumi pe zeul-chelar: «M-ai deslușit îndestulător, i-am spus; dar pentru ce banii de aramă au o navă pe-o faţă și un cap dublu pe alta?» «Poţi să-mi recunoşti trăsăturile în chipul cel dublu, dacă vremea nu va roade o lucrare din timpuri străvechi. Rămîne să te lămuresc asupra navei. Zeul purtător de coasă străbătuse universul, cînd nava lui a pătruns în Tibru. Îmi aduc aminte că l-am întîmpinat în ţara asta: el fusese alungat de Iupiter din regatul cerurilor; de atunci ţinutul a purtat multă vreme numele zeului Saturnus[53]; şi se numeşte Latium tot datorită zeului retras. Spre a consfinți sosirea nemuritorului oaspete, posteritatea recunoscătoare a gravat pe banul de aramă o navă. Eu însumi am stăpînit ţinutul ce se întinde pe malul stîng tăiat de unda liniştită a nămolosului Tibru. Acolo unde acum este Roma, se înălța o pădure verde neatinsă; minunata păşune hrănea cîţiva boi. O măgură îmi era cetățuia căreia acest timp evlavios i-a dat numele meu, spunîndu-i Ianiculum. Am domnit pe atunci cînd pămîntul îi mai ţinea pe zei ca locuitori și cînd peste tot laolaltă cu oamenii erau zeităţi[54]. Crimele muritorilor nu izgoniseră încă Justiția, ultima dintre Cei-de-sus care a părăsit pămîntul. Pe atunci, fără puterea pedepsei, singură rușinea ţinea poporul în frîu; judecăţile nu le erau de nici un folos acelor oameni drepţi. Eu nu aveam nimic de descur-

cat cu războiul: stam de veghe la poarta păcii.» Şi arătîndu-mi cheia, el mai rosti: «Iată armele mele.» Zeul închise gura, dar se deschise a mea şi întrebările mele îi cerură răspuns: [...] «Dar de ce te ascunzi în timp de pace şi apari numai cînd zăngăne armele?» Şi întrebării mele i se dete îndată răspuns: «Pentru ca poporul plecat la război să aibă întoarcere liberă, poarta mea se deschide întreagă. După război o închid să păstrez pacea statornic. Şi vreme îndelungată numele temut al Cezarilor mă va scuti s-o deschid.»

Acestea rostind şi uitîndu-se totodată de jur împrejur, el cuprinse lumea într-o privire.

(Publius Ovidius Naso, *Faste*, I, 65—284)

MOARTEA LUI BALDR

Mitul uciderii tînărului zeu scandinav (repovestit în *Edda Nouă* [55] a Islandei tîrzii) face parte dintre marile simboluri de tip osiriac ale morţii sau amorţirii periodice a naturii. Faptul că, ferit de orice primejdie, *Baldr* poate fi omorît cu o crenguţă de vîsc, a fost interpretat de J.G. Frazer (în *Creanga de Aur*) drept un raport religios special între fecunditatea naturii (simbolizată aici de zeul frumos şi tînăr *Baldr*) şi cultul tradiţional al stejarului sacru; parazitul acestuia (vîscul sau *creanga de aur*) ar fi depozitarul magic al forţei demonului fecundităţii. Dar sînt posibile şi alte interpretări, întrucît unicul duşman al lui *Baldr* este *Loki*, zeul focului subteran.

Un simbol complementar se află şi în faptul că executorul crimei lui Loki este fratele vitreg al lui Baldr: zeul orb al întunericului — *Hödhr*, care guvernează după Amurgul Zeilor (Ragnarökr) lumea cea nouă, *Himli*, alături de victima sa, revenită în existenţa cosmică.

Bunul Baldr începuse să fie bintuit de vise rele care îi prevesteau o primejdie de moarte şi el împărtăşi acestea (zeilor) Asa. Zeii se strînseră la sfat şi luară hotărîrea să facă aşa încît Baldr să nu poată fi vătămat de nimic din tot ce este. Atunci Frigg porni la drum şi le ceru tuturor

ființelor și tuturor lucrurilor — focului, fiarelor, păsărilor și șerpilor veninoși — să-i făgăduiască cu jurămînt că nu-i vor pricinui nici un rău lui Baldr. După ce ea sfîrși acest lucru, zeii născociră un joc, ca să-l înveselească pe Baldr: el stătu la mijloc, în vreme ce unii din ei începură a-l săgeta din arcuri, alții prinseră a-l lovi cu armele, iar ceilalți, să arunce cu pietre în el. Dar nimic din toate acestea nu i-a făcut vreun rău. Lui Loki nu-i plăcu ceea ce se petrecea: preschimbîndu-se în femeie, se duse la Frigg, în Fönsal, și o întrebă de nu știe cumva cu ce se îndeletnicesc zeii pe locul de trageri la țintă. Frigg îi răspunse că zeii încearcă să-l răpună pe Baldr cu armele lor însă el rămîne mereu nevătămat. «Nici fierul, nici lemnul nu-i pot face vreun rău lui Baldr, căci toate acestea s-au legat față de mine cu jurămînt», zise Frigg. Femeia o mai întrebă: «Chiar toate lucrurile au jurat să-l cruțe pe Baldr?» Frigg răspunse: «La apus de Valhöll, am zărit o mlădiță care se numește Mistilteinn[56], însă mi s-a părut prea mică s-o mai pun și pe ea să jure». Atunci femeia plecă; iar Loki se duse și căută mlădița Mistilteinn, pe care o smulse cu rădăcină cu tot, apoi se întoarse pe locul tragerilor la țintă. Hödhr[57] stătea în spatele tuturor bărbaților, întrucît era orb. Loki îl întrebă: «Tu de ce nu-l ținteşti cu arma pe Baldr, așa cum fac ceilalți?» Zeul răspunse: «Fiindcă nici pe Baldr nu-l pot vedea, nici armă n-am!» Atunci Loki spuse: «Aruncă și tu cu ceva în el, cum fac toți ceilalți. Îți voi călăuzi eu mîna! Zvîrle în el cu o vargă.» Hödhr luă (crenguța de) Mistilteinn și o zvîrli așa cum îi arătase Loki: lovit în piept, Baldr căzu mort la pămînt. Asta a fost nenorocirea cea mai mare din cîte au cunoscut vreodată zeii și oamenii. După ce Baldr a căzut, nimeni nu mai putu rosti un cuvînt și nimeni nu fu în stare măcar să întindă mîna să-l ridice de jos; și se uitau toți unii la alții și gîndul tuturor se îndrepta spre cel ce făptuise asta, însă nimeni nu îndrăzni să-l ucidă, pentru că acest loc fusese hărăzit să fie marea incintă a păcii. Iar cînd Asii își recăpătară glasul, izbucniră mai multe hohote de plîns decît cuvîntări, fiindcă nimeni nu mai era în stare să-și rostească amărăciunea. Iar durerea cea mai mare îl cotropise pe Odhinn, pentru că el înțelegea mai bine ca oricare nenorocirea cumplită ce avea să le-o aducă (zeilor) Asa pieirea lui Baldr. Cînd zeii își veniră în fire, Frigg îi în-

trebă cine dintre ei vrea să-i merite recunoştinţa, ducîndu-se în Lumea Morţii şi, găsindu-l pe Baldr, să-i făgăduiască (zeiţei) Hel o răscumpărare, ca să-l lase pe Baldr să se întoarcă în Asgardhr. Hermodhr, fiul lui Odhinn, porni la drum; el îl luă pe Sleipnir, calul lui Odhinn, şi purcese călare spre lumea subpămînteană. Zeii aşezară trupul lui Baldr pe corabia sa Hringhorni pentru ca, împingînd-o spre largul mării, să-i dea foc. Dar multă vreme n-au fost în stare să urnească din loc această corabie, şi au trimis atunci în Yotunheim după uriaşa Girrokkin. Ea sosi călare pe un lup cu frîul de şerpi. După ce uriaşa descălecă de pe lup, Odhinn porunci la patru oşteni *berserker*[58] să ţină lupul, însă ei nu izbutiră, pînă cînd nu-l prăvăliră la pămînt. Apucînd corabia, Girrokkin îi dete brînci, iar aceasta numaidecît se şi urni de pe butuci şi intră în mare, în vreme ce pămîntul se cutremura jur împrejur. Văzînd acestea, Thorr fu cuprins de furie şi vru s-o omoare pe uriaşă, dar zeii ceilalţi îl opriră. Atunci zeii puseră trupul lui Baldr pe un rug clădit pe puntea corăbiei; cînd însă Nanna, soţia lui Baldr, fiica lui Nepr, văzu, inima i se frînse de durere şi o răpuse. O aşezară şi pe ea deci alături şi aprinseră rugul. Thorr sfinţi acest rug cu ciocanul său Mjölnir[59]; lîngă piciorul său se afla piticul Lithr, căruia Thorr îi făcu vînt în flăcări, aşa că arse şi acesta. Toţi zeii luară parte la înmormîntare. În fruntea tuturora se afla Odhinn cu soţia sa Frigg, şi îl întovărăşeau Walkyriile şi cei doi corbi ai săi. Freyr şedea în carul său la care era înhămat mistreţul Gullinbursti; Heimdallr mergea călare pe calul său Gulltopr; iar Freyja călătorea în căruţa ei trasă de pisici. Convoiul mai era însoţit de o mulţime de uriaşi şi de giganţi ai munţilor. Iar Odhinn îşi puse pe rug inelul său Draupnir, ce avea însuşirea ca la fiecare nouă nopţi să dea din sine alte patru noiinele avînd aceeaşi greutate ca a sa. Fu ars pe rug şi calul lui Baldr, laolaltă cu şeaua şi frîul. Se spune că Hermodhr a călătorit nouă nopţi prin văi adînci şi întunecoase unde nu zărea nimic, pînă cînd a izbutit să ajungă la torentul Hjoll, peste care trebuia să treacă pe un pod; iar acolo locul fu deodată luminat de o strălucire de aur. Fecioara care stătea de strajă la capul podului se numea Modhudhr. Ea îl întrebă pe Hermodhr cum îl cheamă şi

de ce neam e. Ea zise: «Cu o zi mai înainte a trecut peste podul acesta Baldr, cu un alai de cinci sute de bărbați [robi uciși în cinstea înmormîntării lui]; iar acum podul se cutremură sub tine nu mai puțin decît sub ei toți, și tu nici nu ai înfățișare de mort! De ce ai venit aici, pe drumul acesta către Hel?» Hermodhr spuse: «Trebuie să mă duc la Hel și să-l răscumpăr pe Baldr. L-ai văzut cumva luînd calea spre Hel?» Ea îi răspunse: «Baldr a trecut podul acesta. Drumul spre Hel duce în jos la miazănoapte.» Hermodhr merse mai departe pînă ajunse la împrejmuirea sălașelor morții, acolo descălecă și își legă calul de gard. Pătrunse între hotarele stăpînite de Hel și îl zări pe fratele său Baldr. Hermodhr își petrecu noaptea acolo. Dimineața, începu s-o roage pe Hel să-i dea drumul lui Baldr înapoi pe pămînt, împreună cu dînsul, și îi istorisi cît de mult plînseseră toți după el. Hel răspunse că ea nu ar avea nimic împotrivă, dacă Baldr fusese cu adevărat atît de iubit cum zice fratele său, iar dacă tot ce este viu și mort în toate lumile îl va plînge pe Baldr, el n-are decît să se întoarcă la Asi. Dar dacă măcar unul nu va dori să plîngă, Baldr va rămîne la Hel. Atunci Hermodhr se sculă, iar Baldr îl petrecu și-i înmînă inelul Draupnir să-i fie dat înapoi lui Odhinn ca amintire; Nanna îi trimise zeiței Frigg năframa sa, iar pentru Fulle, un inel de aur. Hermodhr călări îndărăt și, sosind în Asgardhr, povesti tot ce văzuse și auzise. Atunci Asii au trimis crainici în toate lumile cu rugămintea ca toți să-l plîngă pe Baldr și așa să-l libereze de la Hel. Și au început a-l plînge toți oamenii și toate făpturile, pămîntul, pietrele și toate metalele, cum pesemne ai văzut că pot plînge și ele cînd ajung de la ger la căldură. Cînd se întorceau cu datoria împlinită, crainicii găsiră într-o peșteră o femeie uriașă ce se numea Tokk. O rugară și pe ea să-l plîngă pe Baldr. Ea zise: «La înmormîntarea ucisului Baldr n-aș putea plînge decît fără lacrimi. N-am avut nevoie de el nici viu, nici mort! Rămînă la Hel prada ei.» Și se spune că într-adevăr sub chipul acestei femei era chiar Loki, fiul născut de Laufeyja, cel ce le-a adus Asilor răul cel mai cumplit.

(*Edda Nouă*, I, „Orbirea lui Hülfi")

HINA, LEMNUL PLUTITOR

În fondul comun mitologic al Polinesiei, chiar dacă variantele se deosebesc uneori foarte mult, există o largă disponibilitate de poezie rituală şi un puternic trunchi totemic aproape în fiecare mit. Fenomenele naturii sînt povestite ca nişte acte arhetipale (despărţirea cerului de pămînt sau răpirea focului subteran, în miturile maorilor consacrate zeilor tineri *Tané* și *Maui*; raportul cauzal între vegetaţie și astrul selenar, personificat de *Hina*; mişcarea mării reprezentată cînd de *Tangaroa* ca patron al peştilor, cînd de *Tinirau*, zeu oceanic bifacial al apei ca element calm sau dezlănţuit).

Hina descinde din zeiţa focului vulcanic *Pele* şi epitetul ei principal indică această origine: Marea Doamnă aprinsă din cer. Două mituri par să aibă o relaţie strînsă: Hina pluteşte într-o găoace sau într-un copac scorburos spre fratele ei, dar vrăjită de priveliște se abandonează pe veci plutirii între ape şi cer (Tahiti); altădată, Hina adună crengi pentru ghirlandele rituale, iar o ramură cade în incinta unui templu și se preface în primul smochin din lume (Raiatea). Dar, întruchipînd Luna și vegetaţia şi înrudită cu oceanul mişcător, Hina ocrotește și dansurile, a căror zeiţă e nepoata ei, *Laka*.

Cîntecul Kumulipo

Hina[60] cea care a trudit în Lună, plutind ca o găleată, a fost luată în barcă şi de atunci s-a numit Hina-găleata. A fost dusă la țărm şi azvîrlită în foc. S-au născut făpturi de coral, s-a născut țiparul, apoi ariciul de mare, apoi ghiocul, s-a născut piatra neagră şi piatra de vulcani s-a născut.

De atunci i se spune: Hina cea din sînul căreia au ieşit la iveală soiurile cele mai felurite.

(*Imn ritual din Hawaii*)

Copacul singuratic Hina

Un arbore singuratic e Hina; ea s-a încredințat vînturilor. Hina a implorat ajutorul mai multor peşti, ca s-o poarte veseli pe spinarea lor. Rechinului mîndru i-a cerut

s-o ducă fără primejdie peste mare, pînă la regescul Tinirau[61].

Vedeți capul zdrobit al monstrului care pînă acum ascultase de fata tremurătoare ce a deschis nuca de cocos, în călătoria ei spre Insula Sfîntă?

Ușor lovește ea toba.

Tinirau e fermecat de sunetul celei îmbietoare.

(*Mit polinesian din insula Mangaia*)

Note

[1] Henoteismul nu este o formă de religie opusă politeismului, în ambele venerîndu-se mai mulți zei, ierarhizați piramidal; dar, față de caracterul în mare măsură constant al rangurilor din politeism, henoteismul (așa cum l-a formulat Max Müller în 1878) impune venerarea unei divinități unice, tolerînd prin recunoaștere pe toate celelalte; panteonul Indiei, specific prin caracterul său henoteist, prezintă și particularitatea fluctuației de ranguri: triadele supreme s-au schimbat mereu de la o epocă la alta.

[2] Fiecare panteon are un număr variabil de zei patronali care protejează detaliile lumii naturale și ale lumii umane, uneori chiar confundîndu-se cu obiectul protejat; așa cum aveau cel puțin cîte un zeu al lor și Luna (Sin, Heng-o, Selene, Hina), și albinele (Ah Mucencab), și vîntul (Huracan, Vayu, Tawhiri), și visele (Oneiros) și chiar șoarecii (Ninkilim), la fel toate îndeletnicirile și calitățile omenești, agricultura (Mot, Ceres), cărămizile (Kabta), dragostea (Kama, Aphrodite, Freyja), justiția (Maat, Themis), hoții (Laverna), memoria (Mnemosyne), uitarea (Lethe), războiul — poate cu cei mai numeroși zei (Ares, Karttikeya, Morrigan, Kukailimoku), bucătăria (Tsao Chün), medicina (Asklepios, Iytlilton), zarurile (Dvapara).

[3] În teogonia generală, zeii autocreați sînt mai rari; miturile narează acest act primordial în trei forme principale: autofecundarea (zeul egiptean Ré), ieșirea din inerție (Brahma, zeul Indiei post-vedice, care se dorește pe sine) și autoapariția prin idee (doimea aztecă Ometeotl, care se gîndește pe sine înainte de a se autocrea).

[4] *Isis* (numită de egipteni probabil *Eset* sau *Usert*) — sora lui Osiris (*User*), apoi soția sa și mama lui Horus (*Hor*), sora zeiței Nephthys (*Nebthet*) și a zeului demonic Seth (*Suteh*), toți patru născuți de zeița cerului (*Nut*) de la zeul pămîntului (*Geb*). Venerată într-o lungă carieră cultuală mai ales din cadrul teologic de la Heliopolis (On), ca simbol al dragostei casnice fidele și al maternității, dar și ca zeiță magiciană, păstrătoare de mari taine.

[5] Ieşirea zilnică a lui *Ré* în fruntea alaiului e o alegorie curentă pentru răsăritul soarelui.

[6] Nilul (numit de egipteni *Hapi*), personificat uneori şi prin zeul *Kneph* era socotit sfînt, fiind, prin revărsările regulate, sursa vitală a ţării. Homer socotea că fluviul izvorăşte din cer.

[7] Propoziţia se referă la caracterul ezoteric al adevăratului nume al lui Ré; formula e o practică teologică străveche, de categorie iniţiatică (aplicată, de pildă, şi în cazul lui Yahweh); de fapt, aproape toate numele marilor zei nu erau decît porecle atributive evidente, iar aşa-zisul nume esenţial, o formulă de cod cu circulaţie restrînsă la cercul teologilor iniţiaţi, nu devenea public din motive de respect cultual şi menţinere a hiatului tradiţional între misterele templului şi mulţimea credincioşilor.

[8] Taurul autogam, numit adesea Hapi (*Apis*), s-a născut dintr-o vacă rătăcitoare, fecundată incidental de o rază de lumină (raza solară a lui Ré).

[9] *Osiris* era moştenitorul de drept al zeului htonic *Geb*. Un mit din Heliopolis considera că Geb a fost primul dintre regii-zei (de care vorbea şi Herodot) ce a domnit pe pămînt, adică peste Egipt; tot astfel, după istoricul egiptean Manethon, faraonii erau consideraţi succesorii tronului lui Geb.

[10] Faptul că *Isis* zămisleşte din unirea cu fratele ei *Osiris* este un ecou întîrziat al unei mult mai vechi endogamii tribale, rămase în uzul de castă închisă al casei regale a faraonilor.

[11] *Nebthet* (Nephthys), soţia lui Seth, însă părtaşa tragediei lui Osiris (de la care l-a născut pe *Anubis*).

[12] *Selket* — zeiţa-scorpion, divinitate binefăcătoare, protejînd fertilitatea pămîntului şi tagma vrăjitorilor-medici; e o divinitate totemică.

[13] *Thot* — zeu sapienţial egiptean, considerat la Heliopolis „inima lui Ré", adică sediul inteligenţei divinităţii solare supreme, iar la Memphis „limba lui Ftha" (Ptah), cuvîntul activ al divinităţii artelor şi verbului creator; patrona ştiinţele şi bibliotecile, iar ca mag suprem a iniţiat-o în magie pe Isis.

[14] *Piticul minunat* — zeul domestic *Bes*, între atributele lui fiind întreţinerea veseliei familiale şi ocrotirea familiilor împotriva oricăror duhuri, făpturi, animale nefaste, ca şi protejarea lăuzelor şi a pruncilor.

[15] *Marele berbec ascuns* — zeu zoomorf heracleopolitan al fertilităţii.

[16] *Horus* — zeul libertăţii spaţiului ceresc, apoi al soarelui, reprezentat emblematic printr-un şoim.

[17] *Heprer* (kheperi) — scarabeul sacru egiptean, venerat pentru asemănarea dintre modul de a-şi rostogoli micul bulgăre şi mişcarea aparentă a soarelui, era socotit şi simbolul nemuririi.

[18] Procesiuni falice simbolizînd fecunditatea, desfăşurate de greci în cinstea lui Dionysos. Identificarea propriilor zei în divinităţile altor popoare era o predilecţie a scriitorilor Heladei, transmisă apoi

şi romanilor. Iată de ce numele zeilor egipteni sînt adesea înlocuite de Plutarhos cu ale zeilor helenici.

19 Plutarhos, ca mulţi alţi scriitori greci (Herodot pe de o parte, Euhemeros pe de alta) îi consideră pe zei (aici, panteonul egiptean) personaje istorice, între tipul de strămoşi totemici şi tipul de eroi civilizatori, ceea ce se încadrează şi în caracterul prin excelenţă antropomorfic al mitologiei greceşti. Dealtfel, Diodor din Sicilia adaugă şi alte detalii, anume că Osiris „i-a făcut pe oameni să-şi piardă obiceiul de a se mînca între ei, după ce Isis le dezvăluise folosirea grîului şi orzului".

20 Gaston Maspero deducea că Osiris ar fi avut o înălţime de peste cinci metri.

21 *Ereshkigal* — zeiţa mesopotamiană a Infernului, considerată printre cele mai crude şi nedrepte divinităţi ale iadului mitologic.

22 *Kutha* — oraşul în care se afla marele templu consacrat zeului Nergal (devenit, din zeu al războiului, zeu infernal după căsătoria sa cu zeiţa Ereshkigal); ulterior, numele alegoric al Infernului.

23 *Namtar* — demon sumero-babilonian al ciumei, trimis de zeiţa Ereshkigal în locul contribuţiei în alimente pentru un ospăţ al tuturor zeilor la care, invitată, ea a refuzat să vină.

24 Dispariţia în Infern a zeiţei *Ishtar*, ocrotitoarea dragostei, simbolizează aici întreruperea fertilităţii lumii vii; mitul poate fi pus în relaţie cu fenomenele periodice de secetă, arşiţă, moleşire a naturii.

25 *assinnù* — creatură asexuată, nereproductibilă, fără personalitate şi iniţiativă, însă foarte frumoasă (Asu-shu-namir — „Sclipitoare e înfăţişarea sa"), destinată s-o impresioneze pe Ereshkigal.

26 *Tammuz* — zeu canaanit al vegetaţiei, o copie a zeului mesopotamian Dumuzi. Tema mitului e frecventă: zeiţa îndrăgostită a fertilităţii care-şi caută, după amorţirea vegetaţiei, iubitul sub pămînt (Ishtar pe Dumuzi, Isis pe Osiris).

27 Epitetul *vacă dumnezeiască* dat zeiţei Ishtar simbolizează fertilitatea. Vaca, în unele mitologii, avea un cult deosebit, anume în acest înţeles: *Hathor* (în Egipt), *Kamadhenu* (în India), *Audhumbla* (în Scandinavia).

28 *Lotan, şarpele fugar* (Şarpele Mării) — divinitate fabuloasă marină din Ugarit, aproape identică cu monstrul biblic Leviatan.

29 Dacă în mitologia ugaritică *Mot* era zeul morţii şi al infertilităţii, în mitologia feniciană el reprezenta noroiul cosmogonic primordial; în mitul conflictului cu Baal, Mot reprezintă lumea infernală a „măruntaielor pămîntului".

30 *El* — divinitate semitică nediferenţiată (*el* — zeu, cu pluralul *elonim*); în Canaan şi în Ugaritul siriac devine zeul prin excelenţă cu prezenţă nelocalizată, adică ubicuu.

31 *Baal*, zeu de origine mesopotamiană, s-a răspîndit mult în cultele populaţiilor semitice, cu atribute foarte diverse (zeu al jurămintelor, stăpîn al nordului, demon răufăcător); în Ugarit era venerat ca zeu tînăr, binefăcător şi ocrotitor al oamenilor şi care a făcut rîn-

duială în univers. În unele interpretări, pătrunderea lui Baal în gura lui Mot ar fi alegoria pătrunderii ploii în pămînt (de fapt mitul e mai complex).

[32] *Anat* era o zeiță contradictorie, patronînd alternativ dezmierdările erotice și măcelul războinic; totuși, contradicția nu era, mitologic, esențială: sîngele războaielor fertiliza pămîntul, ca element al circuitului vital.

[33] Influența cultului pentru zeul solar babilonian *Shamash* asupra formării mitului ugaritic despre *lampa divină Shapash*, ca zeiță solară și mesageră a zeilor, este vădită și fonetic; totuși e interesantă raritatea prezenței mitologice a soarelui ca divinitate *feminină* (comparabilă cu zeița solară japoneză Amaterasu).

[34] *Doamna Athirat Yam* (similară canaanitei Ashera) — soția zeului ugaritic El, născătoarea tuturor zeilor și, uneori, divinitatea destinului; relațiile cu tînărul Baal, care nu e totuși fiul ei, nu par prea limpezi.

[35] Măruntul zeu ridicol *Athtar* al ugariților era mult mai temeinic venerat de arabii de Saba, care uneori îl identificau cu planeta Venus.

[36] Masacrarea lui Mot ar fi, după unele interpretări, reminiscența unui mit agrar, incluzînd ritualul secerișului și al măcinării grînelor.

[37] Marele profet biblic *Moise* (Moshe) pare a fi nu o persoană istorică sau semi-legendară, cum s-a socotit adesea, ci mai probabil un erou civilizator al cărui mit s-a constituit în urma unui lung proces de sincretizare, portretul lui căpătînd și o patină teologică vădită.

[38] *Faraon* — rostirea greacă (pharaonos) a sintagmei egiptene *per-o* (indicînd sediul regal, și nu pe rege), transcrisă în Biblia ebraică prin cuvîntul *par'oh*.

[39] Numele presupus *Yahweh* (din tetragrama YHWH, citită eronat Iehovah) provine din aoristul arhaic al verbului ebraic *a fi*, traductibil prin *cel care este;* această mărturisire atribuită de Biblie lui Yahweh, care evită comunicarea *adevăratului nume secret*, e comparabilă cu numele secret al zeului egiptean Ré (cf. nota 7).

[40] Coborîrea în flăcări a lui Yahweh e comparabilă cu viziunea profetului Iezechil.

[41] *Kumarbi* — zeul hurrit suprem, asemănător cu elinul Kronos.

[42] *Zeul furtunii* (*Teshub*), divinitate de prim rang la hurriți, întrucît de ploile atribuite lui depindeau recoltele; taurii săi subalterni sînt simbolici: Sheri (ziua) și Hurri (noaptea).

[43] *Tashmishu* — zeu insurgent hittit din alaiul lui Teshub (fratele său), identificabil cu Shuwaliyatta.

[44] *Upelluri* e un Atlas hurrit, susținînd Universul.

[45] *Kuntarra* — sediul zeilor celești hurriți, închipuit ca un coridor sacru dintre cer și pămînt, accesibil numai zeilor.

[46] *Hepat* — soția zeului hittit al furtunii (Teshub), identificabilă cu Ishtar.

[47] Aluzie la cei trei paşi ai lui *Vishnu* pentru recuperarea Universului vremelnic pierdut (cf. cap. II, nota 20).

[48] Dacă pentru azteci existau stratificate nouă ceruri, mitologia maya admitea 13 (*Oxlahuntiku*).

[49] Zeul bătrîn din miezul focului este într-adevăr zeul cel mai vechi din mitologia Americii precolumbiene; chiar numele său *Huehueteotl* înseamnă „zeu vechi-vechi"; epitetul *Însoţitorul Nopţii* sublinia marea sa importanţă cultuală.

[50] Cei patru fii ai doimii *Ometeotl* reprezintă, în mitofilosofia nahuatlă, forţele cosmice esenţiale. Cei doi *Tezcatlipoca* (*Tlatlauque* — roşu şi *Yayauqui* — negru) sînt cele două ipostaze ale soarelui: care încălzeşte şi care carbonizează; *Quetzalcoatl*, zeul antropogonic — alb, ca patron al planetei Venus (Steaua Dimineţii); *Omiteotl* — albastru, ca simbol al purităţii cerului.

[51] Romanii îşi ziceau uneori *poporul lui Quirinus*, după numele (însemnînd iniţial „mînuitor de lance") unui zeu arhaic, identificat mai tîrziu cu Marte şi chiar cu Ianus.

[52] *Tripla Hekate* — zeiţa greacă tricefală a magiei şi tainei: în cer, *Selene* (Luna), pe pămînt *Artemis* (vînătoarea), în infern *Persephone* (germinaţia grînelor).

[53] Vechiul zeu italic *Saturnus*, pînă a fi identificat cu zeul grec al timpului (*Kronos*), fusese venerat ca zeu al semănăturilor şi al tainelor pămîntului unde se retrăgea, nu ca un zeu părăsind universul (*deus otiosus*), ci mai curînd ca unul ascunzîndu-se periodic (*deus absconditus*). Ovidius îl numeşte *falcifer senex* (înarmat cu coasă).

[54] Zeităţile denumite impersonal de romani *numina* (de la sing. *numen*) indicau forţele supranaturale nediferenţiate din mediul ambiant, pe care teoreticienii animismului (și ai animatismului), ca prereligie sau ca „minimum de religie", le-au inclus sub numele generic (melanesian) *mana*.

[55] *Edda Nouă*, atribuită islandezului Snorri Sturluson (1179—1241), cuprinde un tratat de mitologie şi unul de poetică.

[56] *Mistilteinn* — vîsc.

[57] *Hödhr* (Hother) — zeul bătrîn, orb, inocent al întunericului, simbolizează aici unealta inconștientă cu care acţionează impulsul demonic.

[58] *berserker* — cel mai bun dintre războinici, care luptă în stare de delir.

[59] Gestul zeului trăznetului, *Thorr*, e simbolic: zeul sfinţeşte rugul cu ciocanul său *Mjölnir*, care aduce focul pur al fulgerului ceresc, în contrast cu focul subteran, impur, patronat de zeul infernal *Loki*; se prea poate însă ca acelaşi mit să conţină şi urmele unui ritual de incinerare.

[60] *Hina* — zeiţă polinesiană a Lunii, uneori şi a plantelor fructifere, aromate, medicinale ş.a.

[61] *Tinirau* — zeul polinesian al oceanului, reprezentat bifacial, cu un chip prietenos, altul posac, şi cu două trupuri, unul de peşte (de origine totemică), altul uman.

ARHETIPURILE

Înțelesului originar al arhetipurilor, de modele primitive (în filosofia platoniciană), sau aceluia mai nou (al psihanaliștilor) de imagini arhaice din tezaurul comun al omenirii, lăsînd loc ideii că toate ființele și lucrurile sînt copiile unor modele arhetipale cerești, îi putem adăuga — în aceeași arie noțională, încă un sens. Într-adevăr, există o categorie mitologică, subalternă panteonului, a așa-numiților eroi civilizatori, considerați semizei sau divinități dependente de zeii mai mari; ei sînt de fapt eroii arhetipali, primii învățători ai grupurilor umane, primii descoperitori ai elementelor civilizației (navigația, focul, agricultura, arcul, roata, construcțiile, medicina, scrisul), primii organizatori politici ai triburilor, primii codificatori ai principiilor juridice și morale, și, adesea, primii sacerdoți și profeți. E drept că în miturile omului primordial, arhetipurile (ca Adam și Eva) sînt înfățișate ca prime modele de ființe umane, fără nici o altă calitate semidivină, decît chipul lucrat după modelul divin. Totuși, omul arhetipal produce adesea acte de erou civilizator: Adam dă nume animalelor, plantelor, lucrurilor și descoperă, împreună cu Eva, îmbrăcămintea. Așadar, aici este vorba de stadiul de emancipare a omului arcadic, cum l-am putea numi pe primitivul încă nediferențiat de animal. Cînd însă marile descoperiri inițiale capătă răsunet mitic în întreaga arie de emancipare a omenirii, ca de pildă agricultura, eroii civilizatori — uneori chiar în grupuri ierarhizate, ca în miturile grecești despre Demeter, Kore și Triptolemos — sînt venerați de urmași ca zeii. Dar, în general, eroul civilizator rămîne, ca personaj mitic, fie semizeu, ca Herakles, fie profet, ca Moise, și numai rareori pătrunde în cultul religios ca zeu (Quetzalcoatl, Zamolxis). Linia dominantă de personificare a eroilor civilizatori arhetipali a străbătut mai cu seamă, cum era și firesc, zona intereselor omenești directe, acestea vizînd așadar pe zeii sau eroii de tip prometeic, ale căror acțiuni au protejat omenirea independent de voința divină, sau chiar împotriva acestei voințe.

Putem fi siguri însă că omenirea a personificat în miturile sale nu actul civilizator în sine, după cum nici pe un anume semen ridicat la rangul de semizeu sau zeu. Formarea miturilor despre arhetipurile pe care le numim eroi civilizatori este un proces spiritual, adesea îndelungat, de sincretism, iar detaliile portretului dinamic al zeului sau eroului arhetipal s-au selecționat după ce se colectaseră prin aglomerare de informații și se îngroșaseră pînă la trăsăturile ideale. Cazurile de zeificare ale unor personaje istorice identificate sînt foarte rare (ca al medicului și arhitectului egiptean Imhotep, constructorul primei piramide), și atunci operația nu aparține mitologiei, ci teologiei.

OANNES, AMFIBIA GÎNDITOARE

Mitul lui *Oannes* (în babiloniană, *U-anna)*, personaj straniu, aparent ihtiomorf, pe care unii îl identifică — fără prea mult temei — cu zeul Éa, iar alții cu eroul arhetipal Adapa, nu este asemănător cu nici un alt mit; îl cunoaştem dintr-o singură sursă, şi nu cea originală: o transcriere făcută de istoricul grec Alexandros Polyhistor, după *Babyloniaka*, opera pierdută a sacerdotului babilonian helenizat Berosos, şi citată în această versiune de episcopul creştin Eusebius din Cesareea (în *Pregătirea pentru Evanghelie)*. Astfel, după Berosos, ciudata făptură sapienţială cu aspect de om-peşte *(puradu)* ar fi apărut pe ţărmul sumerian înainte de potop, sub al doilea rege antediluvian, Amménon (*En-men-lu-anna*) şi şi-ar fi început opera de instruire sub al şaselea rege, Evedurahos (*En-men-dur-anna*), căruia în chip special i-ar fi revelat arta divinaţiei.

În cartea întîi, care cuprinde istoria Babilonului, Berosos ne spune că a trăit pe vremea lui Alexandru[1], fiul lui Filip. El amintește de niște scrieri păstrate la Babilon despre un şir de cincisprezece miriade de ani. Aceste scrieri povesteau istoria cerurilor și a mării, naşterea omenirii, tot așa precum și istoria celor care au avut putere de suverani. [...]

În timpul celui dintîi an, un animal înzestrat cu rațiune, numindu-se Oannes, s-a ivit venind din Golful Persic. Trupul animalului semăna cu al unui pește. Sub capul său de pește, avea al doilea cap. Mai avea de asemenea picioare omeneşti, dar (trupul său) se sfîrșea cu o coadă de peşte. Vocea și graiul îi erau articulate. Făptura aceasta stătea de vorbă, în răstimpul zilei, cu oamenii, însă nu mînca deloc. Ea îi învăță scrierea, științele și felurite arte. Le arătă cum să-și zidească locuințe, să întemeieze temple, să se folosească de legi și să se poată sluji de cele mai de seamă principii ale cunoașterii geometriei. Le mai arătă cum să deosebească grînele pămîntului și cum să culeagă fructele; pe scurt, ea le-a băgat în minte tot ceea ce era în stare să le îmblînzească moravurile şi să-i umanizeze. Încă de pe atunci învăţătura sa era într-atît de uni-

versală, încît nu a mai cunoscut vreo îmbunătățire însemnată.

La asfințitul soarelui, făptura aceea se cufunda iarăși în mare, petrecîndu-și noaptea în adîncuri. Era o făptură amfibie.

(Eusebius, *Praeparatio Evangelica* /sec. IV/)

GHILGAMESH, CĂUTĂTORUL NEMURIRII

Textul de poezie mitografică pe care îl numim convențional *Poemul lui Ghilgamesh*, compus inițial probabil în Sumer și apoi tălmăcit și rescris în Akkad, Babilon, Asiria, ca ulterior să circule foarte multă vreme în întreaga Mesopotamie, pare a fi o stratificare de mituri, cuprinse mai tîrziu într-o organizare epică unitară. După mitul originar, Ghilgamesh — două treimi zeu și o treime om — era al cincilea rege de după potop, și a domnit 127 de ani în Uruk. Unii asiriologi susțin că ar fi fost un personaj istoric real și ar fi domnit în Uruk în sec. XXVIII î.e.n.[2] Versiunea akkadiană[3] (pe care am preferat-o aici) îl prezintă pe erou ca o creație *ad-hoc* efectuată de zeița Aruru. Mitul lui Ghilgamesh este echilibrat de prezența omului arcadic Enkidu, ridicat de la animalitatea inocentă la treapta umanității și a civilizației. Numai raportul acestor două repere divulgă sensul secret din mit: drama existențială a omului, jucată cosmic între alianță și respingere socială, între lupta cu forțele enigmatice și înfrîngerea lor, între frica de moarte și setea de nemurire.

Dacă rapsodiile sumeriene despre Ghilgamesh s-au constituit cam spre sfîrșitul primei jumătăți a mileniului III î.e.n., primele texte de care dispunem azi au fost înregistrate opt secole mai tîrziu, și cam tot de atunci datează cele mai vechi fragmente akkadiene. Versiunea akkadiană integrală de la Ninive numindu-se, după cuvintele de debut, *Despre cel care a văzut totul*, ar fi fost recompusă într-unul din ultimele trei veacuri ale mileniului III î.e.n. de magul Sinlikiunninni[4].

I

[Despre] cel care a văzut totul [pînă la capătul] lumii, [despre] cel care a cunoscut [mările], toți [munții i-a străbătut, pe dușmani i-a înfrînt, cu prietenul său] împreună,

[despre cel care a cunoscut] înțelepciunea, despre cel a toate [pătrunzător]: el a văzut ceea ce este ascuns, [a cunoscut] lucruri tainice, vești ne-a adus despre zilele dinainte de potop, cale lungă a umblat, dar a ostenit şi [s-a întors], povestea muncilor sale în piatră a săpat-o, cu un zid a întărit împrejmuitul Uruk[5] (și) luminosul hambar din preasfînta Eanna. Cercetează zidul, ale cărui cre[neluri] sînt ca de aramă, priveşte valul care nu are seamăn, atinge pragurile ce stau din vechime acolo şi păşeşte în Eanna, lăcaşul Ishtarei: nici viitorul rege nu va zidi astfel! Urcă-te şi umblă pe zidurile din Uruk, uită-te la temelii, pipăie cărămizile: oare nu sînt arse cărămizile sale, oare nu cei şapte [înțelepți] au întocmit zidurile?

Mai măreț este el decît [toți oamenii], (*lacună*). Două treimi este zeu, [o treime e om], înfățișarea trupului său [nu are seamăn], (*lacună*). El [înalță zidul în] Uruk. [Bărbatul năvalnic al cărui cap] e ridicat ca al zimbrului, [ale cărui] arme nu au asemănare în luptă; [toți] tovarășii săi se ridică la sunetul tobei. Bărbații [din Uruk] după aşternuturi suspină: «Ghilgamesh nu le va lăsa părinților fiii! Zi şi [noapte] trupul îi freamătă. Nu e [Ghilga]mesh păs[torul] împrejmuitului Uruk, nu e el păstorul [feciorilor din Uruk, el, puternicul, gloriosul, care a înțeles totul?]. Nu-i va lăsa [Ghilgamesh, mamei, fecioara de un viteaz zămislită, unui soț hărăzită!]» Plîngerea lor [o auziră zeii], pe domnitorul Urukului zeii cereşti [îl chemară]: «Tu ai făcut un fecior năvalnic, [al cărui cap e ridicat ca al zimbrului, ale cărui arme] nu au asemănare în luptă, toți [tovarășii] săi se ridică la sunetul tobei! Ghilgamesh nu le va lăsa părinților fiii, zi și noapte [trupul îi freamătă]: nu este el păstorul [împrejmuitului] Uruk, nu e el păstorul [feciorilor din Uruk], el, puternicul, gloriosul, care a înțeles [totul]? Nu-i va lăsa Ghilgamesh [mamei] fecioara de un viteaz zămislită, unui soț hărăzită!» Plîngerea lor a auzit-o Anu[6]. Ei o implorară pe marea Aruru[7]: «Aruru, tu l-ai făurit [pe Ghilgamesh], fă-i acum un semen aidoma lui! Rival să-i fie năvalnicei [inimi], să se ia ei la întrecere ca să se odihnească Urukul!» Auzind aceste cuvinte, Aruru a plăsmuit în inima ei un semen aidoma lui Anu. S-a spălat Aruru pe mîini, a luat un boț de argilă, l-a aruncat pe pămînt, l-a [plămădit] pe Enkidu, a făurit un viteaz. Odraslă a pustiului, războinic al lui Ninurta[8],

tot trupul îl are acoperit de blană, părul şi-l poartă ca femeile întocmai, şuviţele de păr îi sînt dese ca lanurile de grîne. El nu a văzut nici oameni, nici lume, şi nu are pe el veşmînt, cum nu avea Sumukan[9]. Cu gazelele laolaltă el ierburi mănîncă, cu fiarele sălbatice la adăpătoare se înghesuie, alături de vite cu apa îşi bucură inima. Un om, vînător cu arcanul, îl întîlneşte dinaintea adăpătorii. În ziua [întîia], în a doua, în a treia, îl întîlneşte dinaintea adăpătorii. Vînătorul, văzîndu-l, s-a schimbat la faţă, cu vitele sale s-a întors acasă, s-a înspăimîntat, a tăcut, a amuţit, amărăciune este în pieptul său, chipul i s-a posomorît, în sînul lui [s-a strecurat] tristeţea, faţa lui s-a făcut ca a drumeţului de lungă cale.

Vînătorul şi-a deschis gura şi grăieşte, [tatălui său] vestea i-o spune [...] [Tatăl său şi-a deschis gura şi grăieşte], vînătorului îi spune: [«Fiule, se află] Ghilgamesh în Uruk, [nimeni nu este] decît el mai puternic: [mare îi e puterea în toată ţara, ca a războinicilor lui] Anu tari i-s puterile! [Du-te, întoarce-ţi spre dînsul] faţa, [istoriseşte-i] despre puterea omului (aceluia). [El îţi va da o muiere destrăbălată], du-o [cu tine. Îl va birui femeia, ca un bărbat] puternic [...]» Vînătorul ascultă povaţa părintelui şi purcese [spre Ghilgamesh], porni în cale, către Uruk îndreptîndu-şi [urmele paşilor, şi în faţa] lui Ghilgamesh îşi rosti cuvîntul: «Este un bărbat oarecare, [ce din munţi s-a ivit], în toată ţara îi e mare [puterea], ca a războinicilor lui Anu tari i-s puterile! Toţi munţii el [mereu] îi colindă, întruna [se înghesuie la adăpătoare] cu fiarele, întruna îşi [îndreaptă] spre adăpătoare paşii. Mi-e frică [de el], nu îndrăznesc să mă apropii! Dacă sap nişte gropi, el le astupă, [dacă pun] laţuri, el le smulge, dintre mîini îmi alungă fiarele şi vietăţile cîmpului, el nu mă lasă să muncesc pe cîmpie!» Ghilgamesh vînătorului aşa îi grăieşte: «Du-te, vînătorul meu, şi pe destrăbălata Shamhat ia-o cu tine; la adăpătoare, cînd adapă el dobitoacele, ea să-şi smulgă veşmîntul, să-şi descopere nurii; zărind-o, el va veni lîngă dînsa, îl vor părăsi fiarele care au crescut cu el în pustie.» Plecă vînătorul, pe destrăbălata Shamhat cu sine o duse, la drum porniră, în cale purceseră. În ziua a treia ajunseră la locul înţeles. Vînătorul şi muierea şezură la pîndă; în faţa adăpătorii stau ei o zi, două zile, fiarele vin şi se adapă, vin vitele

şi cu apă îşi bucură inima, iar el, Enkidu, a cărui baştină sînt munţii, cu gazelele laolaltă ierburi mănîncă, laolaltă cu fiarele la adăpătoare se înghesuie, alături de vite cu apă îşi bucură inima. Shamhat l-a văzut pe omul sălbatic, pe cumplitul bărbat din adîncul cîmpului. [...] Shamhat îşi dezveli sînii, îşi dezgoli ruşinea. Enkidu, văzînd-o, uită de sine! Ea nu se sfii şi îi primi răsuflarea, îşi desfăcu veşmintele şi el se culcă pe Shamhat, ea îi dete plăcere, asta-i treaba femeilor, dezmierdările lui îi plăcură şi ei.

Şase zile trecură, şapte nopţi trecură: Enkidu neobosit o cunoştea pe muiere. Dar după ce fu sătul de dezmierdare, el îşi întoarse faţa spre dobitoacele sale. Văzîndu-l pe Enkidu, fugiră gazelele, vietăţile cîmpului de trupul său se feriră. Cînd sări Enkidu, (văzu) că îi slăbiseră muşchii, picioarele îi erau ţepene şi vitele sale fugiseră. Se împăcă Enkidu că nu va mai alerga ca altădată; dar se făcuse mai înţelept, cu judecată mai adîncă; se întoarse şi se aşeză la picioarele muierii, pe muiere în faţă o tot priveşte şi ce spune muierea, ascultă urechile lui. [Muierea] lui Enkidu aşa îi grăieşte: «Eşti frumos, Enkidu, cu un zeu te asemeni, pentru ce rătăceşti prin cîmpie cu fiarele? Hai să te duc în împrejmuitul Uruk, la casa luminoasă, la sălaşul lui Anu, unde-i Ghilgamesh cel cu putere desăvîrşită şi care, ca zimbrul, puterea şi-o arată celorlalţi oameni. Văzîndu-l, îl vei îndrăgi ca pe tine însuţi! Scoală-te din ţărînă, din culcuşul tău de păstor!» Aşa spuse ea, şi lui îi plac aceste cuvinte, inima lui înţeleaptă un prieten îşi caută. Enkidu aşa îi grăieşte muierii: «Haide, Shamhat, du-mă tu la sfînta casă cea luminoasă, la sălaşul lui Anu, unde-i Ghilgamesh cel cu putere desăvîrşită şi care, ca zimbrul, puterea şi-o arată celorlalţi oameni. Îl voi chema, mîndru rosti-voi, la mijlocul Urukului voi striga: sînt puternic, singur schimb sorţile, e puternic cel născut în cîmpie!» «[Să mergem! Ghilgamesh să te vadă] pe tine. [...] Enkidu, nu ştii tu ce e viaţa, îţi voi arăta pe Ghilgamesh, care e bucuros de un oftat omenesc. Să te uiţi la el, să-l priveşti în faţă: minunată îi e bărbăţia, puterea lui bărbătească, întregul său trup încîntare poartă, putere are mai multă ca tine, şi n-are pace nici ziua, nici noaptea! Enkidu, domoleşte-ţi tu îndrăzneala, căci pe Ghilgamesh îl iubeşte Shamash, înţelepciune i-au dat Anu, Ellil şi Éa[10]. Pînă să fi venit tu aici din munţi, Ghilga-

mesh în vis te văzuse la mijlocul Urukului. Se sculase Ghilgamesh tălmăcindu-şi visul, şi aşa îi grăise maicii sale: „Maică a mea, un vis am visat azi noapte, pentru mine au fost stelele cerurilor, parcă ar fi căzut asupră-mi oastea lui Anu; l-am ridicat (pe războinic) şi era mai tare ca mine, m-am căznit să-l birui şi de pe mine nu am putut să-l scutur, Uruk, toată ţara, se ridicase spre [dînsul], împotriva [lui se strînsese ţara; poporul se îmbulzise] asupră-i, împrejurul său s-au adunat [bărbaţii], ...ciracii mei îi sărutau picioarele, eu mă guduram pe lîngă el ca pe lîngă o nevastă, [apoi] l-am pus [la picioarele tale...], pentru că tu îl asemuiai cu mine.“ [Înţeleaptă e maica lui Ghilgamesh,] toate le ştie şi suveranului său aşa îi grăieşte, [înţeleapta Ninsun[11]] care ştie toate, lui Ghilgamesh aşa îi grăieşte: „[Cel ce printre bărbaţi este ca] stelele cereşti, care a căzut peste tine [ca un războinic al lui Anu, şi pe care tu l-ai ridicat] a fost mai tare ca tine; [te-ai scuturat de el] şi nu ai putut să-l scuturi de tot de pe tine, şi l-ai adus la picioarele mele, [pentru că eu îl] asemuisem cu tine; acesta e pesemne cel care-ţi este aidoma ţie, născut în cîmpie şi pe care l-au crescut munţii. Îl vei vedea, bucuros vei fi de dînsul: [e tovarăş voinic], salvator [de prieten], puterea [lui este mare în ţară, ca a războinicilor lui Anu, îi] sînt tari puterile, [îţi va fi prieten], nu te va părăsi vreodată, [căci ca de o nevastă te-ai lipit tu] de dînsul. Toţi bărbaţii îi vor săruta picioarele, tu îl vei îmbrăţişa şi îl vei aduce la mine: iată care-i a visului tău tălmăcirea!“ [Ghilgamesh îi grăieşte din nou] maicii sale: „Iar am visat un vis, [maică a mea]: pe o stradă mergeam din împrejmuitul Uruk, şi a căzut o secure, iar lumea s-a îngrămădit împrejur. [Ţinutul Urukului] s-a sculat asupră-i, împotriva ei s-a adunat tot [ţinutul], mulţimea spre ea [se strînsese gloată]; securea aceasta minunată era la vedere, zărind-o, m-am bucurat de ea şi eu însumi, am îndrăgit-o şi ca de o nevastă m-am lipit de ea, am ridicat-o şi mi-am atîrnat-o la şold, şi am adus-o la picioarele tale, [pentru că] tu o asemuiai cu mine.“ Înţeleaptă [e maica lui Ghilgamesh], toate le ştie şi fiului ei aşa îi grăieşte, Ninsun înţeleapta toate le ştie şi lui Ghilgamesh aşa îi grăieşte: „Un om e [securea] pe care ai visat-o, [ca de] o nevastă te vei alipi aceluia, [pentru că] eu am asemuit-o cu tine; [acesta] e un tovarăş voinic, salvator de prieten, [în toată

țara] îi e mare puterea, [ca ale oștirii lui] Anu, îi sînt tari puterile!“ [Ghilgamesh a deschis gura] și maicii sale îi grăiește: „Să cadă [asupră-mi nenorocire] cumplită, [doar] dobîndi-mi-aș [un prieten puternic]! Voi merge [cu el împreună asupra oricărui vrăjmaș]“. [Astfel își tălmăcește Ghilgamesh] visele sale.»

[Shamhat] sfîrși lui Enkidu să-i spună și [amîndoi se așezară].

II

Cînd Enkidu șezu dinainte-i, rupse ea pînza și cu una îl îmbrăcă pe dînsul, iar cu pînza a doua se înveșmîntă ea însăși, luîndu-l de mînă, ca pe un fiu îl duse spre un sat de ciobani, spre țarcul de vite. Acolo, în jurul lor, se adunară ciobanii, șoptind între dînșii, pe el privindu-l: «Bărbatul acela cu Ghilgamesh la chip aduce, la statură mai scund, dar mai vîrtos în oase. O fi Enkidu, odrasla cîmpiei, [îi e mare puterea în țara toată], ca ale oștirii lui Anu i-s tari puterile: el a supt lapte de fiară!» La pîinea pe care i-au pus-o în față, el se uită tulburat și deschide ochii: Enkidu nu știa să se hrănească cu pîine, nici să bea bere nu învățase. Muierea își deschide gura și lui Enkidu așa îi grăiește: «Mănîncă pîine, Enkidu, e prielnică vieții, bea berea care îi e hărăzită lumii!» Enkidu mîncă pîine pe săturate, și așijderi bău șapte ulcioare de bere. Sufletul i se învioră însenînîndu-se, inima lui era veselă, fața lui sclipea. Își pipăi trupul păros, cu ulei se unse, în rînd cu oamenii, își puse veșmînt ca orice bărbat. Își luă o armă, se luptă cu leii, așa că ciobanii dormiră noaptea în pace. Îmblînzea lupii, biruia leii, marii păstori își dormeau somnul: Enkidu, neadormitul bărbat, le stătea de strajă. Un om i-a istorisit [lui Ghilgamesh...] (*lacună*).

Enkidu cu muierea se dedă veseliei. Ridicîndu-și ochii, un om zărește, și muierii îi spune: «Shamhat, adu-mi omul! De ce a venit? Vreau să știu cum îl cheamă!» Muierea îl strigă pe omul acela, el se apropie și îl văzu (pe Enkidu). «Încotro zorești, o, bărbatule? Pentru ce bați drumul din greu?» Omul își deschide gura și [lui Enkidu] îi grăiește: «În iatacul de nuntă [n-au oamenii cale], însă partea omului e să se supună mai-marilor! Oamenii din oraș încarcă

în coşuri cărămizile, hrana oraşului e dată în seama fetelor. Iatacul de nuntă se deschide numai pentru regele împrejmuitului Uruk. Numai pentru Ghilgamesh, regele împrejmuitului Uruk, se află deschis iatacul de nuntă, şi el îşi stăpîneşte sortita soţie. Odinioară putea (doar) el, dar în viitor va putea oricare: aceasta-i hotărîrea sfatului zeilor — tăierea buricului, cum i-a fost hărăzită!» De la vorbele omului el păli la faţă (*lacună*). Enkidu merse în faţă, după dînsul, muierea. Cînd ajunse la împrejmuitul Uruk, de jur împrejur se adunase mulţimea. Cînd stătu la răspîntia străzilor din împrejmuitul Uruk, oamenii adunaţi vorbiră de dînsul: «Cu Ghilgamesh, acesta la chip aduce, la statură-i mai scund, dar mai vîrtos în oase!» [Din toate părţile lumea îl] priveşte: ⌊«În ţara toată mare] îi e puterea: el a supt lapte de fiară!» Erau veseli bărbaţii: «S-a ivit un viteaz! În Uruk fi-vor veşnic jertfe de mulţumire: gloriosul bărbat cu chip de minune, Ghilgamesh cel ca un zeu a dobîndit un rival!»

Un culcuş a fost aşternut pentru Ishkhara [12], Ghilgamesh s-a ridicat în culcuş la dînsa, a dormit cu ea noaptea, a cunoscut-o pe Ishkhara. Enkidu ieşi pe stradă, puse stavilă drumului, Ghilgamesh [vrea să-i cunoască] puterea. (*lacună*) Ghilgamesh [îl zări pe bărbatul sălbatic], pe spinarea lui se răsucesc [năvalnic cîrlionţii]. El se apropie şi se opri faţă în faţă, pe drumul mare cei doi se întîlniră; Enkidu uşa o stăvili cu piciorul, pe Ghilgamesh nelăsîndu-l să intre. Se înşfăcară amîndoi, se încleştară ca taurii, dărîmară un stîlp, clătinară zidul. Ghilgamesh şi Enkidu se înşfăcară, se încleştară ca taurii, dărîmară un stîlp, clătinară zidul. Ghilgamesh îşi lăsă în pămînt genunchiul, îşi potoli mînia, inima i se liniştise. Cu inima liniştită, lui Ghilgamesh, Enkidu îi grăieşte: «Numai pe tine te-a născut astfel Ninsun, Bivoliţa-dintre-ziduri! Te-ai înălţat sus de tot peste bărbaţi căpetenie, Ellil ţi-a hărăzit peste oameni domnia! (*lacună*) De ce ai dorit să împlineşti una ca asta?» (*lacună*) Ei, [sărutîndu-se] au legat prietenie. (*lacună*) [...] S-au îmbrăţişat amîndoi prietenii, alături [se aşază], se ţin de mînă ca fraţii de sînge. Lui Ghilgamesh îi este milă de Enkidu şi aşa îi grăieşte: «De ce ochii tăi s-au umplut de lacrimi, inima ta e întristată şi suspini cu zgomot?» Enkidu şi-a deschis gura şi lui Ghilgamesh îi grăieşte: «Prietene, vaietele mi-au în-

cordat vinele gîtului, stau fără treabă, mi-a slăbit puterea». Ghilgamesh şi-a deschis gura şi lui Enkidu îi grăieşte: [«Prietene, în depărtare sînt munţii Libanului, munţii aceştia sînt acoperiţi de codri de cedru, în codrii aceia trăieşte [cumplitul Humbàba.[13]] Hai să-l ucidem împreună şi tot răul care este să-l izgonim din lume! Tăia-voi cedri, împăduriţi de ei [sînt munţii, şi îmi voi face un nume veşnic!»] Enkidu şi-a deschis gura şi lui Ghilgamesh îi grăieşte: «Cunosc, prietene, munţii de pe cînd rătăceam cu fiarele laolaltă: de jur împrejur sînt păduri pe zece mii de *berù*,[14] cine aşadar să pătrundă în miezul pădurii? Humbaba! uragan îi e glasul, gura îi este văpaie, răsuflarea lui e moarte! Pentru ce dorit-ai isprava aceasta? Nu-i de-o măsură lupta [în] sălaşul lui Humbaba!» Ghilgamesh şi-a deschis gura şi lui Enkidu îi grăieşte: [«Doresc] să mă sui în munţii aceia [şi în codrul acela doresc să intru[...] în munţii Libanului, în [sălaşul] lui Humbàba! La şold îmi voi prinde o secure de luptă, tu [să mergi în spate], eu [în faţa ta voi merge]!» Enkidu şi-a deschis gura şi [lui Ghilgamesh] îi grăieşte: «Cum să ne ducem în pădurea [de cedri!]? Ghilgamesh! străjerul ei e un războinic şi puternic este, el nu aţipeşte [nici ziua, nici noaptea]! Pe Humbàba, Shamash [l-a înzestrat cu putere, vitejie dăruitu-i-a] Addu[...] Ca să păzească [pădurea de cedri, Ellil i-a încredinţat] Spaimele[15] [oamenilor]. Humbaba! uragan îi e glasul, [el tulbură] marea, leagănă [pămîntul, ca un] vînt turbat aţîţă războiul, ca un potop scutură ţările lumii, [un oştean furios] a cărui mînie este ca uraganul: cînd deschide gura, se zguduie cerul, se cutremură [munţii], se clatină [stîncile şi tot ce e viu] se retrage în peşteri...» Ghilgamesh [şi-a deschis gura şi îi grăieşte] lui Enkidu: «Prietene, cine s-a înălţat la cer? Numai zeii cu Soarele [vor dăinui] veşnic, iar zilele omului sînt numărate, orice ar face, totul e vînt! Acum şi ţie îţi e frică de moarte, unde-i puterea vitejiei tale? Voi merge în faţa ta, iar tu să-mi strigi: «Mergi, nu te teme! Şi dacă voi cădea, îmi voi lăsa numele. [...] Voi ridica [mîna, voi tăia] cedri, îmi voi făuri un [nume] veşnic! Prietene, meşterilor le voi da [poruncă, armele să le] făurească în faţa noastră.» Meşterilor, ei le-au dat [poruncă]. Meşterii s-au aşezat să chibzuiască. Meşterii au turnat securile mari, turnară topoare de trei talanţi fiecare. Mari junghere turnară cu

tăişuri de doi talanţi, cu apărători de treizeci de mine pe amîndouă laturile, din treizeci de mine de aur este [plăseaua] jungherului: Ghilgamesh şi Enkidu cîte zece talanţi purtară. La poarta Urukului traseră cele şapte zăvoare; auzind [de asta] se adună poporul, [se îngrămădi] pe stradă, în împrejmuitul Uruk.

Ghilgamesh [veni în faţa poporului; adunîndu-se, bătrînii dregători] din împrejmuitul [Uruk] se aşezară dinainte-i. [Ghilgamesh aşa le] grăieşte: «[Ascultaţi, bătrîni dregători ai] împrejmuitului [Uruk, ascultă, popor din împrejmuitul Uruk], pe Ghilgamesh, care a spus: vreau să-l văd pe acela al cărui nume cutremură ţările. Vreau să-l înving pe el în pădurea de cedri, să afle lumea cît de puternic sînt eu, odrasla Urukului! Voi ridica mîna, voi tăia cedri, îmi voi făuri un nume veşnic!»

Ei îi răspund astfel lui Ghilgamesh: «Tînăr eşti, Ghilgamesh, şi îţi urmezi inima, fără să ştii nici tu ce fapte săvîrşeşti! Noi am auzit chipul lui Humbaba cît e de groaznic; cine [să-i biruie] armele? Sînt acolo păduri jur împrejur pe zece mii de [*berù*], cine va pătrunde în miezul pădurii? Humbaba! uragan îi e glasul, gura îi este văpaie, răsuflarea lui e moarte! Pentru ce dorit-ai isprava aceasta? Nu-i de-o măsură lupta în sălaşul lui Humbaba!» Ghilgamesh ascultă cuvîntarea sfetnicilor şi, rîzînd, spre prietenul său aruncă o privire: «Iată ce îţi voi [spune] acum, prietene, mă tem de el, [crunt mă înspăimînt]: voi merge [cu tine în codrul de cedri, şi ca să nu ne fie frică acolo, îl vom omorî pe Humbaba!» Bătrînii dregători din Uruk lui Ghilgamesh îi grăiesc:... Meargă zeiţa cu tine, ocrotească-te] zeul tău, cu bine să te [călăuzească] în cale şi la limanul Urukului [cu bine să te aducă înapoi]!

Ghilgamesh a îngenuncheat [dinaintea lui Shamash: «Auzit-am] cuvîntarea ce mi-au rostit-o [dregătorii bătrîni]; mă duc, dar spre Shamash [înălţatu-mi-am] mîinile: fie viaţa mea norocoasă, întoarnă-mă la limanul [Urukului], întinde-ţi umbra ta [peste mine]!» Ghilgamesh l-a chemat [pe Enkidu şi a început să ghicească viitorul... Cînd a auzit prevestirea... s-a aşezat şi a plîns; pe faţa] lui Ghilgamesh curseră lacrimi. «Purced pe un drum [pe care] n-am mai umblat, [merg pe o cale pe care] nu o cunosc. Norocos [dacă fi-voi de acum înainte, plecînd la bătălie] dintr-a mea bunăvoie, te voi slăvi [pe tine, o,

Shamash, însemnele tale eu le voi pune] pe tronuri!» [Au fost puse dinainte-i] tot felul de arme; [securi] mari, junghere, [un arc], o tolbă i se deteră în mînă. El luă o secure, își [îndesă] tolba (cu săgeți) și [își prinse de umăr arcul] din Anshan, jungherul [și-l vîrî] sub cingătoare. Așa s-au pregătit ei de luptă.

III

Bătrînii dregători îl binecuvîntează pe Ghilgamesh și îi dau povețe la drum: «Pe puterea ta, Ghilgamesh, să nu te bizui, privește [ager], păzește-te, [lasă] să meargă Enkidu în față, el care a rătăcit pe cărări și drumuri, căci [el știe] potecile codrului și toate năravurile lui Humbaba... Dorința ta Shamash s-o [împlinească], ce ți-ai pus în gînd, fie aievea... Voia ta, Lugalbanda [16] să o sprijine! [...]

IV

După douăzeci de *berù*, ei rupeau o frîntură (de pîine), după treizeci de *berù* făceau popas, într-o zi străbăteau cincizeci de *berù;* un drum de șase săptămîni l-au încheiat în trei zile. În popasurile lor de noapte săpară fîntîni. (*lacună*) [Ghilgamesh se scoală și cu prietenul său stă de vorbă; «Prietene, m-ai strigat? De ce m-am trezit? Nu m-ai atins cumva? De ce am tresărit?] Suie-te pe steii din munte și vezi [ce s-a întîmplat!] M-am lipsit acum de somnul dumnezeiesc! Prietene, un vis am visat, ce greu mi-e, ce groază, ce tulburare! M-am încăierat cu zimbrii cîmpiei, mugetul lor [a ridicat] un stîlp de pulbere, m-am cutremurat în fața lor... El mi-a potolit setea cu apă din burduf.» [Cine-i născut în cîmpie înțelepciunea o cunoaște; Enkidu îi prezice prietenului și visul i-l tălmăcește]: «Zeul acela, prietene, către care ne-am ridicat, nu este zimbru, neobișnuit e totul în el! Zimbrul din visul tău este luminosul Shamash, la nenorocire el mîna sa ți-o întinde. Cel care ți-a dat să bei apă din burduf este Lugalbanda, zeul tău, care te cinstește! Să ne unim amîndoi săvîrșind ceea ce nu va fi uitat după moarte!» [În zori ei purceseră mai departe la drum, după douăzeci de *berù* rupseră o frîntură (de pîine), după treizeci de *berù* făcură popas și dinaintea lui Shamash săpară fîntînă]. Se îmbră-

ţişară amîndoi îndreptîndu-se spre culcuşul de noapte, îi birui somnul, care e partea omului. În toiul nopţii, somnul lui s-a curmat şi, sculîndu-se, el stă de vorbă cu prietenul său: «Prietene, m-ai strigat? De ce m-am trezit? Nu m-ai atins cumva? De ce am tresărit? Enkidu, prietene, un vis am visat azi noapte, este al doilea vis pe care-l visez: într-o trecătoare din munţi [stăteam amîndoi], muntele a căzut şi m-a răsturnat, mi-a strivit picioarele [nelăsîndu-mă să mă scol; dinaintea lui], noi eram ca nişte gîze. Şi a izbucnit de acolo o lumină şi un bărbat mi [s-a arătat], cel mai minunat de pe lume prin frumuseţea-i [măreaţă]. M-a scos de sub munte, m-a adăpat cu apă, mi-a liniştit inima (şi) m-a ajutat să mă scol în picioare.» Cine-i născut în cîmpie [înţelepciunea o cunoaşte], Enkidu îi prezice prietenului [şi visul i-l tălmăceşte]: «Prietene, visul tău ne vesteşte de bine, visul acesta e prevestitor, chiar dacă este multă spaimă în el. Prietene, muntele pe care l-ai visat e [Humbaba]. Noi îl vom prinde pe Humbaba, [îl vom ucide împreună şi vom zvîrli] leşul lui spre batjocură.» În zori [ei purceseră mai departe la drum]. După douăzeci de *berù* [rupseră o frîntură] (de pîine), după treizeci de *berù* făcură [popas] şi dinaintea lui Shamash săpară fîntînă... Ghilgamesh se sculă, [se apropie de fîntînă], un strop de făină [în fîntînă] aruncă: «Munte, adu-mi o vedenie [la noapte]!» [Shamash o prezicere îi] dărui. Trecu o răcoare, suflă [un vînt]. Îşi culcă [prietenul, iar el rămase de veghe] şi, ca orzul de munte [îşi înclină capul]. Ghilgamesh îşi propti bărbia în genunchi; îl cuprinse somnul, partea oricărui om. În toiul nopţii, somnul său se curmă; sculîndu-se, îi grăi prietenului astfel: «Prietene, m-ai strigat? De ce m-am trezit? Nu m-ai atins cumva? De ce am tresărit? N-o fi trecut un zeu? De ce trupul îmi arde? Prietene, al treilea vis am visat, iar visul visat e cu totul groaznic. Cerul urla, bubuia pămîntul, ziua se potolise, venea întunericul, fulgerul sclipea, pîlpîiau flăcări, erau nouri deşi, moartea curgea ca puhoiul, fulgerele se stinseră, se stinse văpaia, muntele care se prăbuşea s-a prefăcut în scrum. Să coborîm în cîmpie, să întemeiem sfat!» Enkidu pricepu [atunci] visul şi lui Ghilgamesh aşa îi prezice: (*lacună*) [Enkidu şi-a deschis gura şi, rostind, lui Ghilgamesh îi grăieşte: «...Adu-ţi aminte ceea ce] ai spus în Uruk: [Grăbeşte-te],

apropie-te, [pe Humbaba răpune-l, să afle lumea cît de puternic ești] tu, odraslă a Urukului!» [Ghilgamesh], auzind cuvîntul [prietenului], s-a bizuit din nou pe puterile sale: «[Grăbeşte-te], apropie-te, [de la noi] să nu plece, să nu se ducă în codru, [să nu se ascundă de noi!]» El se înveşmîntează în şapte [înspăimîntătoare] veşminte, şi-a pus [unul], iar şase încă stau dezbrăcate. Se auzi un tropot ca de zimbru furios, [de departe striga străjerul pădurii]; a strigat întîia oară din adîncul [gîtlejului] — străjerul pădurii striga de departe; [a strigat a doua oară din adîncul gîtlejului.] Ca [tunetul striga de departe] Humbaba; a strigat a treia oară din adîncul gîtlejului... (*lacună*). Enkidu şi-a deschis gura şi lui Ghilgamesh îi grăieşte: [«Prietene, nu] vom intra [în pădure, eu simt slăbiciune în trup, îmi sînt mîinile] ţepene.» Ghilgamesh şi-a deschis gura şi lui Enkidu îi grăieşte: «Prietene, [fi-vom oare] atît de nevolnici? [Cîţi munţi] am şi străbătut [şi ne va fi] teamă de cel din faţă?... [Prietene], tu cunoşti bătăliile, luptele [îţi sînt cunoscute, tu ai] răpus lei, de [zimbri] nu ţi-a fost teamă ... Să plece înţepenirea din braţele tale, să iasă [din trupul tău] slăbiciunea, nu sta, prietene [să intrăm în pădure] împreună! Întăreşte-ţi inima pentru luptă, uită de moarte, [nici de vrăjmaş nu te teme!] Omul [puternic], care merge [înainte], neînfricat şi cu băgare de seamă, pe sine se cruţă, dar şi pe tovarăş, chiar şi căzînd, ei numele şi-l vor lăsa!»

Astfel ajunseră ei la [muntele] verde, graiul le amuţi şi amîndoi se opriră.

V

Se opriră; de codru se minunează, văd înălţimea cedrilor, văd potecile din pădure pe care, rătăcind, le-a călcat Humbaba. Sînt drepte drumeagurile, lesnicioase cărările. Ei privesc muntele cedrilor, lăcaşul zeilor, tronul (zeiţei) Irnini[17]; în faţa muntelui cedrii îşi poartă splendoarea, bună le e umbra şi plină de încîntare. A crescut lăstărişul, au crescut [tufele], cresc cedri [acolo, cresc] oleandri. [Ei porniră pe un] făgaş, [rătăcindu-se] (*lacună*).

El ridică în mînă [securea de luptă]... Avea [păstrat] un topor de dulgher; [Enkidu] luă toporul şi începu să taie cedrii. Îndată ce Humbaba auzi zgomot, se umplu

de mînie: «Cine umblă acolo, cine necinsteşte copacii, odraslele munților mei, cine taie cedri aici?» Viteazul Shamash le spuse din ceruri: «Veniți mai aproape de el, nu vă temeți!» (*lacună*)

Pe fața lui curseră lacrimi. Ghilgamesh [rostește] către viteazul Shamash «[...] dar [ascultat-am] de viteazul Shamash, am mers pe drumul [care mi-a fost sortit!]» Viteazul Shamash auzi rugăciunea lui Ghilgamesh, şi asupra lui Humbaba se porniră marile vînturi: Vîntul-cel-mare, Vîntul-de-miazănoapte, Vîntul-vîrtejurilor, Vîntul-nisipurilor, Vîntul-furtunos, Vîntul-cel-rece, Vîntul-de-vreme-rea, Vîntul-fierbinte. Opt vînturi asupra lui se asmuțiră, suflîndu-i drept în ochi lui Humbaba. El nu mai poate păşi înainte, nici înapoi nu se poate retrage. Se dete bătut Humbaba şi-i grăiește lui Ghilgamesh, Humbaba: „Tu, Ghilgamesh, să mă cruți se cuvine! Tu vei fi domnul, eu îți voi fi robul! Îţi voi tăia ţie cedri, odraslele [munților mei], şi case pentru tine [clădi-voi din cedrii aceia»]. Enkidu lui Ghilgamesh îi grăieşte: «Nu asculta vorbele pe care le-a spus Humbaba! Nu se cuvine să-l laşi viu pe Humbaba!» (*lacună*) [Ghilgamesh îi grăieşte lui] Enkidu: «Cînd ne vom apropia [să-l răpunem pe Humbaba], razele nimbului se vor spulbera tulburate, se vor spulbera ale nimbului raze, se va întuneca lumina.» Enkidu îi grăieşte lui Ghilgamesh: «Prietene, dacă prinzi o pasăre, nu pleacă nici puii! Razele nimbului le vom căuta după aceea, ele se vor risipi ca puii prin iarbă. Răpune-l pe el, iar mai tîrziu pe slugile sale.» Cum auzi Ghilgamesh cuvîntul prietenului, securea de luptă o ridică în mînă, sabia şi-o trase din cingătoare; Ghilgamesh în ceafă îl lovi de moarte, prietenul său Enkidu îl izbi în piept. El se prăbuşi după lovitura a treia, amorţiră de tot furioasele lui [mădulare]. Ei îl răpuseră la pămînt pe străjer, pe Humbaba; cedrii [gemură] pe-o depărtare de doi *berù* jur împrejur. Odată cu el, Enkidu răpuse codrii [şi] cedrii. L-a răpus Enkidu pe străjerul pădurii, la al cărui cuvînt [se îngrozeau] Libanul şi Sariya[18]. Pacea cuprinse munții [înalți], pacea cuprinse [împăduritele] piscuri. El i-a răpus pe [paznicii] cedrilor, sfărîmatele [raze ale lui Humbaba]. După ce le-a ucis pe toate şapte, zaua de luptă şi jungherul de şapte talanți, povara sa de opt talanți, el şi le-a scos de pe trup (şi) a descoperit locuinţa tainică a (zeilor) Anunnaki.

Ghilgamesh taie copacii, Enkidu smulge buturugile. [Enkidu lui] Ghilgamesh îi grăiește: «Ghilgamesh, [prieten al meu]! noi am doborît cedrii, [atîrnă-ți securea de luptă la] cingătoare, varsă [dinaintea lui Shamash prinosul de apă, vom duce] pe malul (fluviului) Purat (*Eufrat*) cedrii.» (*lacună*) [În vîrful lăncii a înfipt] capul lui Humbaba[...]

VI

El și-a spălat trupul, toate armele străluceau, pletele și le-a aruncat de pe frunte pe spate, s-a despărțit de ceea ce era murdar, s-a îmbrăcat cu (veșminte) curate. Îndată ce și-a aruncat mantaua pe el și mijlocul și l-a încins, îndată ce Ghilgamesh s-a încununat cu tiara, stăpîna Ishtar și-a ridicat ochii spre frumusețea lui Ghilgamesh: «Hai, Ghilgamesh, să-mi fii soț, dăruiește-mi ca dar rodul tău! Bărbat îmi vei fi, eu îți voi fi nevastă! Fie ca eu să pun să-ți pregătească un car de aur și de lapislazuli, cu roți de aur și coarne de electru, să ți se înhame furtuni (ca) puternici catîri. Intră în casa noastră, în mireasma de cedru! Cînd vei porni să intri în casa noastră, fie ca încăperea din turnul porții orașului și tronul să-ți sărute picioarele, fie ca împărații, regii, voievozii să-și aplece genunchii, aducă-ți danii darul măgurilor și al șesului, caprele tale de trei ori mai mult, oile tale de două ori mai mult să fete, asinul tău de povară să ajungă din urmă catîrul, caii tăi (înhămați) la car să fie mîndri alergînd, [boii] tăi înjugați să nu aibă seamăn!»

[Ghilgamesh] și-a deschis gura și, rostind, [îi grăiește] stăpînei Ishtar: «De ce vrei tu să te iau de nevastă? [Îți voi da] veșminte, uleiuri sfinte pentru (uns) trupul, [îți voi da pîine] spre a te hrăni cu mîncare, pîine [îți voi da să mănînci], vrednică de o zeiță, [vin îți voi da să bei], vrednic de o regină, [sălașul tău cu măreție îl] voi împodobi, voi umple [de grîne hambarele tale], [idolii tăi] ți-i voi înfășura în veșminte, [dar de nevastă] n-am să te iau! [Tu ești o vatră care se stinge] în frig, o ușă neagră (neîncheiată) care nu ține la vînt și furtună, un palat care a strivit (capul) viteazului, o fîntînă [care și-a înghițit] capacul, smoală [care și-a opărit] hamalul, un burduf [care l-a udat] pe hamal, o lespede [care nu poate ține]

zidul de piatră, un berbece [care a alungat locuitorii cetăţii] pe pămîntul duşman, sandaua care strînge piciorul stăpînului. Ce soţ ai iubit tu veşnic? Cine-i ibovnicul tău care să-ţi fie drag [şi acuma]? Haide să ţi-i [număr pe cei cu care] te-ai destrăbălat! [...] Pe soţul tinereţii tale, Dumuzi, l-ai osîndit la bocete an după an.[19] Şi pe *păstoraşul-pasăre*[20] l-ai iubit, dar lovitu-l-ai şi aripile i le-ai sfărîmat: acum el trăieşte prin păduri şi tot strigă „aripile mele!" Şi un leu ai iubit, desăvîrşit în putere, dar şapte şi iar şapte capcane i-ai săpat. Şi un armăsar ai iubit, care era minunat în bătălie, dar hărăzitu-i-ai biciul, frîul, nuiaua, să alerge şapte *berù* hărăzitu-i-ai, tulbureală să bea hărăzitu-i-ai, pe maica lui, Silili, ai osîndit-o la bocet. Şi ai mai iubit un păstor de capre care îţi aducea mereu turte coapte în spuză şi îţi înjunghia zilnic iezi, dar tu l-ai lovit şi l-ai prefăcut în lup, şi chiar ciobanii lui îl alungă, şi chiar cîinii lui îl muşcă de coapse. Pe Ishullànu[21], grădinarul părintelui tău, l-ai iubit, pe cel ce-ţi aducea mereu ciorchini de curmale ca să împodobească în fiece zi masa ta; ţi-ai ridicat ochii şi ai venit lîngă el: „O, Ishullanu al meu, din vîrsta bărbăţiei tale să ne înfruptăm, să-ţi ajute mîna ta despuierea şi de *sînul* nostru atinge-te!" Ishullanu ţi-a răspuns: „Ce ai dorit de la mine? Ce mama n-a copt, nici eu n-am mîncat! Cum să mănînc pîinea de putregai şi de farmece? Mă apără de frig buruiana?" Dar auzind aceste cuvinte, tu l-ai lovit şi l-ai prefăcut în păianjen, şi în păienjeniş i-ai hotărît sălaşul, nici în bagdadie să nu se ridice, nici pe podea să nu se lase. Şi cu mine, îndrăgindu-mă, la fel [vei face]!»

Auzind Isthar aceste cuvinte, s-a înfuriat Ishtar, s-a înălţat la ceruri, şi ridicîndu-se, plînge Ishtar dinaintea tatălui ei Anu, dinaintea mamei sale Antu îi curg lacrimile: «Tată, Ghilgamesh m-a jignit, Ghilgamesh mi-a numărat toate păcatele, păcatele mele toate şi toate mîrşăviile mele.» Anu şi-a deschis gura şi rosteşte, ei, Doamnei Ishtar, aşa grăindu-i: «Nu cumva tu l-ai jignit pe regele Ghilgamesh, încît Ghilgamesh ţi-a numărat păcatele, toate păcatele tale şi toate mîrşăviile tale?» Ishtar şi-a deschis gura şi rosteşte, părintelui ei Anu aşa grăindu-i: «Tată, izvodeşte-mi un taur pentru ca el pe Ghilgamesh să-l ucidă, Ghilgamesh [se cuvine jignirea] să mi-o plătească! Iar dacă tu nu-mi vei da acest taur, voi bate la

ușa [Țării-fără-întoarcere, porțile subpămîntului] le voi deschide, voi scula morții pe cei vii să-i înfulece, și fi-vor viii atunci mai puțini decît morții.» Anu și-a deschis gura și rostește către Doamna Ishtar așa grăindu-i: «De vei dori de la mine un taur, [vor fi] în Uruk șapte ani de mălură. Tu va trebui să strîngi [grîne pentru oameni] și [pentru vite va trebui] iarbă să semeni.» Ishtar și-a deschis gura și rostește, părintelui său Anu așa grăindu-i: «[Grîne am] strîns, [iarbă] am semănat; de vor fi în Uruk șapte ani de mălură, [grîne pentru oameni am și] strîns, iarbă pentru vite am și semănat[...] taurul[...] »

Cînd auzi Anu aceste cuvinte, i-a făcut ei [hatîrul], i-a făurit taurul, și Ishtar l-a mînat [la Uruk, din ceruri]. Cînd el a ajuns [pe străzile] din Uruk... a coborît la *Eufrat*, l-a sorbit din șapte înghițituri, și fluviul secă; sub răsuflarea taurului se căscă o groapă, o sută de bărbați din Uruk se prăbușiră întrînsa; de la a doua răsuflare se căscă (altă) groapă și două sute de bărbați din Uruk se prăbușiră întrînsa; cu a treia sa răsuflare [el suflă] asupra lui Enkidu, și chiar dacă trupul lui Enkidu se încovoie, sări Enkidu și de un corn al taurului se apucă, dar taurul îl împroșcă în obraz cu scuipat și cu toată grosimea cozii sale îl izbi.

Enkidu și-a deschis gura și, rostind, lui Ghilgamesh îi grăiește: «Prietene, sîntem mîndri [de vitejia noastră], deci cum vom răspunde [la această jignire?» Ghilgamesh și-a deschis gura și, rostind, lui Enkidu îi grăiește]: «Văzut-am, prietene, [isprăvile taurului], dar puterile lui [nu sînt pentru noi o primejdie]. Îi voi smulge [inima, dinaintea lui Shamash o voi pune, pe taur amîndoi împreună îl vom ucide,] mă voi ridica [peste el în semn de izbîndă], voi umple [cu ulei sfînt coarnele, lui Lugalbanda le voi dărui! Tu să-l apuci de grosimea cozii,] iar eu îl voi izbi de moarte cu jungherul [între coarne, între grumaz și țeastă] [...]» Enkidu mînă taurul, [îl întoarse, îl apucă de grosimea] cozii[...] Iar Ghilgamesh, ca [un luptător curajos și ca un oștean preaputernic, își înfipse] jungherul între coarnele lui, între [grumaz] și țeastă. Cînd uciseră taurul, îi smulseră inima și o puseră dinaintea lui Shamash [...]

Ishtar s-a cățărat pe zidul împrejmuitului Uruk, a sărit pe un crenel și și-a strigat blestemul: «Cadă năpasta

pe Ghilgamesh care m-a înjosit, răpunîndu-mi taurul!» Auzind Enkidu aceste vorbe ale Ishtarei, smulse mădularul taurului și i-l aruncă în obraz: «Iar cu tine aş face tot așa cum am făcut și cu el, doar de-aş ajunge la tine, te-aş înfășura în mațele lui!» Ishtar își chemă preotesele, muierile destrăbălate și fetele, și mădularul taurului începură a-l boci. [...]

VII

Enkidu se culcă dinaintea lui Ghilgamesh; pe chipul lui Ghilgamesh curseră lacrimi: «Frate, dragul meu frate! Pentru ce îmi deteră mie dreptate în locul fratelui meu!» Și din nou: «Nu cumva voi ședea cu un duh, la ușa duhului, și pe iubitul meu frate, cu ochii mei să nu-l mai văd niciodată?» Enkidu și-a [deschis gura și, rostind, lui Ghilgamesh îi grăiește]: «Haide, [prietene, să ne aducem aminte ce isprăvi am făcut:] din [porunca lui Shamash am tăiat cedri, am înjghebat din lemn de cedru] o ușă, din pricina [ușii de lemn s-a petrecut] năpasta!» [...] Enkidu își ridică ochii din [culcuș], stă de vorbă cu ușa, ca și [cu un om]: «Ușă de lemn, fără noimă [și înțeles], nu este nici o judecată întrînsa! Lemn am căutat pentru tine pe douăzeci de *berù*, pînă cînd am văzut cedrul înalt, și acelui copac nu i se afla pereche [pe lume]. Ești înaltă de șase *gar*[22], doi *gar* ai în lățime. Zăvorul, veriga și drumul tău au doisprezece coți în lungime. Te-am înjghebat, te-am adus, te-am [împodobit] la Nippur, și de-aş fi știut, ușă, că asta [îmi va fi răsplata], că asemenea bine [îmi vei aduce tu mie], aş fi luat toporul şi te-aş fi despicat [în surcele], o cergă aș fi agățat [în gaura pentru uşă]![...] Oare Anu și Ishtar nu [m-au iertat fiindcă te-am întocmit, te-am adus, te-am împodobit la Nippur?] Să te fi adus viitorul rege, zeul să-ţi fi [făurit] canaturile tale [de uşă], numele meu să-l fi şters, scriindu-l pe-al său: [...]» Auzindu-i cuvîntul, el a izbucnit deodată în [plîns cu lacrimi] fierbinţi, Ghilgamesh a auzit cuvîntul prietenului său Enkidu şi lacrimile îi izbucniră. Ghilgamesh şi-a deschis gura şi, rostind, lui Enkidu îi grăieşte: «Inimă adîncă, grai [înțelept ţi-a dăruit zeul ţie; tu eşti om] cu judecată, [rostești] lucruri ciudate! [De ce], prietene, cugeţi atîta de straniu? Visul

acesta e prevestitor, chiar dacă e multă spaimă întrînsul! [...] Este în el multă spaimă, dar prevestitor e visul! [Zeii] i-au hărăzit îngrijorări celui viu, visul îi lasă celui viu neliniște! [Mă voi hotărî] să mă rog marilor zei, stăruind [pentru milă], îl voi implora pe zeul tău: [milostiv să fie Anu], părintele zeilor, [să se înduioșeze] Ellil, [Shamash] să-ți ia apărarea, împodobi-voi idolii lor cu aur fără măsură!» [Shamash l-a auzit, și lui Ghilgamesh îi vorbește]: «Nu cheltui aurul, o rege! pe idoli, [cuvîntul] ce s-a rostit, zeii [nu-l vor schimba], ei nu-și vor lua înapoi, nu vor șterge [cuvîntul] rostit, [sorțul] aruncat nu și-l vor lua îndărăt, nu-l vor nimici, [soarta] omenească trece, nimic [nu va rămîne pe lume!]» La porunca lui [Shamash], Enkidu [răspunse, își înălță] capul; lacrimile îi curg dinaintea [lui Shamash].

[«Un vis prevestitor mi-ai trimis tu, Shamash, împlini-se-va ceea ce mi-ai sortit, dar nu mă lăsa nerăzbunat, împlinește-mi cuvîntul, Shamash! Vînătorului celui cu lațuri hotărăște-i o soartă ce nu se va sfîrși în lume în vecii vecilor!] ...Nimicește-i [prada], slăbește-i mîinile, în fața ta calea lui [dezgustătoare să fie], și să plece de la dînsul [fiarele sale], fie ca vînătorul să nu-și [vadă împlinite] dorințele inimii!» Îl împinse [inima] și o blestemă pe Shamhat: «Hai să-ți hărăzesc și ție partea ta, destrăbălato, [care în] lume nu se va sfîrși în vecii vecilor; cu marele blestem te voi blestema pe tine, cu [blestemul] ce în curînd te va ajunge: [să-ți fie respinse] potolirile mîngîierilor tale, [fie ca tu] să te iubești [chiar cu urmașii tăi], [să ajungi batjocura] femeilor, [corbul în casa ta] să se spurce, să te tăvălești [în necurățenii ca oaia...], [ca o cățea să te încălzești pe] cuptorul de oale... chiar dînsa! Casa să ți-o ajungă [focul incendiului, răscrucile] drumului îți vor fi locuință, [umbra de ziduri] îți va fi adăpost, picioarele tale nu vor ști ce-i odihna, [cel flămînd și bețivul îți vor pălmui] obrajii, [după sine, cerșetorul te] va chema, tot ce-ți va fi dăruit [își va lua înapoi...], foamea [și setea îți vor surpa trupul], fiindcă asupră-mi [ai adus blestemul] și năpasta și nenorocirea [le-ai ademenit] spre mine!»

Shamash auzi, își deschise gura îndată după ce [ascultase] și din ceruri strigă: «Enkidu, pentru ce ai blestemat-o pe destrăbălata Shamhat, care te-a hrănit cu pîine vred-

nică de un zeu, care ţi-a dat să bei băutură vrednică de un rege, şi te-a îmbrăcat în veşmînt măreţ şi ca prieten bun pe Ghilgamesh ţi l-a dat? Acum Ghilgamesh îţi este prieten şi frate, el te va culca pe patul cel mare, [pe] patul de cinste are să te culce, te va sălăşlui la stînga, în sălaşul liniştii; domnitorii pămîntului îţi vor săruta picioarele, [el îi va porunci] poporului din Uruk să te plîngă, oamenilor [veseli] le va încredinţa o rînduială de jale, [iar] el însuşi pentru despărţirea de tine se va îmbrăca în zdrenţe, [se va înfăşura] într-o piele de leu şi va fugi în pustie.»

[Auzind] Enkidu cuvîntul lui Shamash-viteazul, [i se] linişti mînioasa inimă, [i se potoli ficatul din furie: «Hai, muiere destrăbălată, altă soartă să-ţi hărăzesc: cel care te-a părăsit] să se întoarcă la tine, împăraţii, regii, voievozii să [te] îndrăgească, [cel ce te-a zărit să] se minuneze de tine, [deasupră-ţi viteazul] să-şi scuture pletele, [cel care pleacă de la tine] să-şi desfacă punga, [dăruiască-ţi el ţie] lapis-lazuli şi aur! Noi te vom ajuta să te răzbuni pe [duşmani], vatra lor [se va stinge], hambarul lor se va secătui! [Preotul] să te aducă [în templul] zeilor, pentru tine lepădată să fie soţia, mamă a şapte (copii)!»

În măruntaiele lui Enkidu [pătrunse] durerea, [în culcuşul de noapte, unde] zăcea singuratic. Noaptea el [îi împărtăşi] prietenului tristeţile sale: «[Prietene], un vis am visat în noaptea aceasta, urla [cerul], îi răspundea pămîntul, eu stăteam [singur în noaptea neagră; un om am zărit], tulbure îi era chipul, semăna la faţă cu pasărea furtunii. [Aripi de pasăre erau aripile] lui, ghearele lui erau gheare de vultur. [Am început să mă lupt cu el], însă el m-a învins, [am început să mă apăr, însă el pe umerii mei] a sărit, [a scormonit pămîntul] şi m-a scufundat întrînsul (*lacună*) [S-a atins de mine] şi m-a preschimbat îndată: mi-a agăţat de umeri [aripi] ca de pasăre, m-a privit şi m-a dus în casa de negură, în sălaşul lui Irkalla, în casa de unde cel intrat niciodată nu iese, pe o cale pe care înapoi nu te poţi întoarce, în casa în care cei ce locuiesc sînt lipsiţi de lumină, unde hrana lor este pulberea şi mîncarea lor este lutul şi sînt îmbrăcaţi, ca păsările, în veşmînt de aripi, şi nu văd lumină, trăind doar în beznă. Iar [zăvoarele] porţii [sînt acoperite de praf!] În Casa [pulberii] în care am intrat, văzut-am [regi]

care și-au lăsat cununa, văzut-am [împărați] purtători de cunună care au stăpînit altădată pămîntul; [ei sînt chipul] lui Anu și al lui Ellil, li se pune dinainte carne friptă sau coaptă, din burduf li se dă să bea apă rece. În Casa pulberii, în care am intrat, locuiesc marele preot [*enu*] și novicele [*lagaru*], locuiesc preotul [*ishippu*] și stăpînitul de duhuri [*mahhu*], locuiesc unsul oceanului [*pashish apsi*] și slujitorii marilor zei, locuiește Etana, locuiește Sumukan, locuiește Ereshkigal, regina pămîntului, fecioara Belet-tseri — scribul pămîntului, dinainte-i stă în genunchi (și) ține [Tăblița destinelor] din care citește în fața ei.[23] [Ridicîndu-și] fața m-a zărit pe mine: «[Moartea l-a și] luat pe [omul] acela!» [*lacună*]

[Ghilgamesh și-a deschis gura și rostește [...]: «Prietene, pe care te iubesc atîta, Enkidu, prietenul meu pe care-l iubesc atîta, cu care] împreună toate [poverile le-am împărțit], adu-ți aminte de toate drumurile [străbătute de noi!] Prietenul meu a visat un vis [de neocolit], sorocul visului ce l-a visat s-a împlinit [acuma] și zace Enkidu!» [Zace] în pat Enkidu o zi, și a doua zi, [Enkidu zace în pat] și a treia zi, și a patra, a cincea, a șasea și a șaptea, a opta, a noua [și a zecea], boala [înfulecă trupul] lui Enkidu; [au trecut zilele] a unsprezecea și a douăsprezecea, Enkidu [zace] în patu-i. Pe Ghilgamesh l-a strigat [și îi grăiește]: «Prietene, m-a blestemat [marele zeu]: cînd [stătusem de vorbă noi în Uruk], îmi era teamă de bătălie, [nu voiam să mă duc]. Prietene, [e slăvit cel ce cade] în luptă, iar eu [de moarte mă îngrozeam și mor cu rușine.»] (*lacună*)

VIII

De-abia se aprinsese sclipirea dimineții, că Ghilgamesh și-a deschis [gura și rostește]: «Enkidu, [prietene], maica ta antilopa și tatăl tău măgarul sălbatic te-au [născut], făpturi cu coadă și vite crescutu-te-au pe cîmpie și în pășuni depărtate! Făgașele lui Enkidu din pădurea de cedri, [să plîngă] după tine, necurmat, zi și noapte, să te plîngă bătrînii dregători din împrejmuitul Uruk, să plîngă cel ce mîna o întinde pe urmele noastre, în munții împăduriți [să plîngă steii, pe care amîndoi împreună] ne cățărasem, ca o mamă bună să plîngă în hohote

pajiştea, cu seva lor să plîngă [chiparoşii] şi cedrii, printre care ne strecuram amîndoi cuprinşi de mînie. Să plîngă urşii, hienele, panterele şi tigrii, capricornii şi lincşii, leii şi zimbrii, cerbii şi ciutele, vitele şi fiarele cîmpului, să plîngă [furiosul] Ewleh pe al căruia mal am umblat, să plîngă luminosul *Eufrat* din care scosesem apă, să plîngă bărbații din împrejmuitul Uruk [şi] nevestele care au văzut cum omorîsem noi taurul, să plîngă [preotul] din Eredu, care ți-a preamărit numele, să te plîngă [înțeleptul] care, vărsînd apă dinaintea (zeului) Ea, a înălțat numele tău, să plîngă [acela] care te-a hrănit cu pîine, să plîngă [acela] care ţi-a uns picioarele, să plîngă acela care ţi-a dat vin, să plîngă muierea care te-a uns cu bun ulei sfînt, să plîngă [cel care a intrat în iatacul] de nuntă, [dobîndindu-şi] soţie după sfatul tău înțelept, frații să te plîngă, ca nişte surori, [de durere, să-şi smulgă] asupră-ți părul! Ca tatăl şi muma, după îndepărtatele lui drumeții, eu pe Enkidu îl voi plînge. Luaţi seama, bărbaţi, luați seama, luați seama, bătrîni dregători ai împrejmuitului Uruk! Pe Enkidu, pe prietenul meu, îl plîng, ca o bocitoare, plîng amarnic: securea mea vînjoasă, sprijinul meu puternic, jungherul meu credincios, scutul meu de nădejde, mantaua mea de sărbătoare, mîndrele mele podoabe — mi le-a răpit [demonul] rău! Fratele meu mai tînăr care mîna măgarii sălbatici de munte, panterele pustiei! Enkidu, fratele meu mai tînăr, care mîna măgarii sălbatici de munte, panterele pustiei! Cel cu care învingeam împreună şi pe munți ne suiam, cu care am înşfăcat taurul şi l-am ucis, l-am răpus pe Humbaba cel ce locuia în codrul de cedri! Ce vis te-a supus acuma? Te-ai întunecat şi nu mă mai auzi!» Iar celălalt nu-şi mai poate ridica nici capul. Îi atinse inima, însă ea nu mai bate. Ca unei mirese, i-a acoperit prietenului faţa, iar el, ca un vultur se tot roteşte deasupră-i, ca o leoaică ai cărei pui s-au prins în capcană, se zbate crunt înainte şi înapoi, ca dintr-o furcă de tors își smulge părul, ca pe o scîrnăvie își sfîşie veşmîntul.

Abia s-a aprins sclipirea dimineții, şi Ghilgamesh strigă prin țară chemări către sculptori, arămari, fierari, pietrari. „Prietene, voi face [idolul tău], cum nu i-a mai făcut altuia nimeni vreodată: statura prietenului [şi boiul] fi-vor vădite întrînsul, cu piedestalul de piatră, cu părul

din lapis-lazuli, cu fața de alabastru, iar trupul — din aur. (*lacună*) Și eu însumi de durere după [prietenul meu mă] înfășor în zdrențe, mă învelesc într-o piele de leu și fug în pustie.» [....]

IX

Ghilgamesh amarnic îl plînge pe Enkidu, prietenul său, și fuge în pustie: «Oare nu tot așa voi muri, ca Enkidu, și eu însumi? Mi s-a strecurat în măruntaie tristețea, mă tem de moarte și fug în pustie. Întru puterea lui Utnapìshti[24], fiul lui Ubar-Tùtu, am purces la drum și merg cu grabă. Noaptea ajungînd în viroagele munților, lei am văzut și m-a cuprins spaima, înălțîndu-mi capul, mă închin lui Sin[25], și către [atotputernicii] zei se îndreaptă rugăciunile mele: [Precum odinioară,] ocrotiți-mă acuma!»

Noaptea el s-a culcat; trezindu-se din somn, [el vede cum se hîrjonesc leii], bucurîndu-se de viață. [El securea] de luptă a ridicat-o în mînă, [sabia] din cingătoare și-a tras-o și, ca o săgeată, a picat între ei, și începu să izbească, să prăvale, [să ucidă, să taie]. (*lacună*)

El auzise de munții [ce se numesc] Mashu; îndată ce [s-a apropiat] de acești munți care străjuiesc zi de zi [răsăritul și apusul] și care cu piscurile [ating] sus bolta cerească, iar jos cu pieptul lor ajung pe tărîmul subpămîntean, oameni-scorpioni stăteau de strajă la porți: chipul lor este groaznic, privirile lor sînt ucigătoare, pîlpîirea luciului lor înclină munții— la răsăritul și la apusul Soarelui, ei păzesc Soarele; îndată ce îi văzu Ghilgamesh, frica și groaza îi întunecară chipul! Venindu-și în fire, s-a îndreptat spre dînșii. Un om-scorpion i-a strigat nevestei sale: «Cel ce de noi se apropie are trup din stirpe de zei!» Nevasta îi răspunde omului scorpion: «El este zeu două treimi, o treime e om!» Omul-scorpion lui Ghilgamesh îi strigă, [lui, urmașului] zeilor, rostindu-i aceste cuvinte: «[Pentru ce umbli tu] pe căi depărtate, [pe ce drum ajunsai] pînă la mine, [străbătut-ai mările pe unde] e trecerea grea? [De ce ai venit], aș vrea eu să aflu, [încotro ții calea] aș vrea eu să aflu!» [Omului-scorpion, Ghilgamesh așa îi grăiește: «Fratele meu mai tînăr, cel care mînase măgarii sălbatici de munte și panterele pustiei, Enkidu, fratele meu mai tînăr, care mînase măgarii sălbatici de

munte şi panterele pustiei, cel împreună cu care am biruit totul, urcat-am munţii, taurul împreună înşfăcîndu-l l-am omorît, l-am răpus pe Humbaba care trăia în pădurea de cedri, prietenul meu pe care atît l-am iubit, cu care împărţeam greutăţile toate, a fost lovit de soarta oricărui om! Zile şi nopţi am plîns deasupră-i, fără să-l pot lăsa mormîntului, şi oare nu se va ridica prietenul, glasului meu răspunzîndu-i? Şase nopţi au trecut, şapte zile au trecut, pînă cînd au pătruns în nasul său viermii. M-am îngrozit de moarte, nu-mi pot găsi viaţa, ca un tîlhar rătăcesc prin pustie: gîndul despre viteaz nu-mi dă pace, pe drumuri depărtate alerg prin pustie, gîndul la Enkidu viteazul nu-mi dă pace, pe drumuri depărtate rătăcesc prin pustie! Cum să-mi aflu tăcerea, cum să-mi găsesc liniştea? Prietenul meu drag s-a făcut ţărînă! Enkidu, prietenul meu drag, s-a făcut ţărînă! Nu mă voi culca oare şi eu ca dînsul, ca să nu mă mai scol în veci? Acum, scorpionule, te-am întîlnit pe tine, de-ar fi să nu văd moartea de care mi-e frică!] Spre părintele meu Utnapishti [mă îndrept în grabă], spre cel ce, supravieţuind, în adunarea [zeilor a fost primit şi viaţa şi-a dobîndit-o acolo. Îl voi întreba pe el] despre viaţă şi moarte!»

Omul-scorpion şi-a deschis gura şi, [rostind, lui Ghilgamesh] îi grăieşte: «Ghilgamesh, n-a mai fost [vreodată o cale, n-a umblat] nimeni încă pe subpămîntene făgaşe: pe doisprezece *berù* [se întinde drumul], înăuntru bezna e deasă, [nu se zăreşte lumină]; la răsăritul Soarelui [se deschide poarta], la asfinţitul Soarelui [se închide poarta. Pe acolo, zeii pe Shamash] îl scot; [pe cei vii, el îi arde cu strălucirea sa], deci tu cum [vei putea să treci pe acolo? Dacă intri, de-acolo n-ai să mai ieşi!]» [*lacună*] Ghilgamesh omului-scorpion îi grăieşte: «...În neliniştea [trupului meu, în tristeţea inimii], pe arşiţă şi [în frig, pe întuneric şi negură, în plîns] şi suspine, [mă voi duce înainte!] Acum deschide-mi [porţile subpămîntului].» Omul-scorpion şi-a [deschis gura şi, rostind, îi grăieşte] lui Ghilgamesh: «Du-te, Ghilgamesh, [în greaua ta cale, fie să străbaţi tu] munţii Mashu, codri şi munţi [să treci îndrăzneţ şi îndărăt să te întorci] cu bine! Porţile subpămîntului, ţie îţi sînt deschise». [...]

Sidùri, hangiţa zeilor [care locuieşte lîngă genunea mării, pe zei ospătîndu-i cu bere] trăieşte: un ulcior i s-a dat şi o cupă de aur; e înfăşurată cu un văl, [nevăzută de oameni]. Ghilgamesh se apropie [de locuinţa acesteia], înveşmîntat într-o piele de fiară, [acoperit de pulbere]; stirpea de zei se ascunde în [trupul său], neliniştea în sînu-i sălăşluieşte, el seamănă la faţă cu drumeţul de cale lungă. De departe îl zări hangiţa şi, chibzuind, ea inimii sale îi [grăieşte, ţinînd sfat] ea însăşi cu sine: «Acesta-i pesemne vreun ucigaş [furios], încotro se îndreaptă oare [în nebunia lui]?» Văzîndu-l, gospodina zăvorî uşa, închise uşa, puse zăvorul. Iar el, Ghilgamesh, auzi [acel zgomot], ridicîndu-şi faţa, spre ea se îndreptă cu vorba.

Ghilgamesh [gospodinei îi grăieşte]: «Ce-ai văzut, hangiţo, [de ce ai zăvorît uşa,] uşa ai închis-o punînd zăvorul? De voi izbi în uşă, voi sparge [zăvoarele! ...»] Sidùri, hangiţa, îi strigă lui Ghilgamesh, odraslei de zei cuvînt îi rosteşte: «Pentru ce baţi tu căi depărtate, pe ce drum ai ajuns la mine, ai străbătut mările pe unde-i trecerea grea? Pentru ce ai venit, aş vrea să aflu, încotro îţi e calea, aş vrea să aflu.» Ghilgamesh îi rosteşte gospodinei Sidùri: «Eu sînt Ghilgamesh care l-am ucis pe străjerul pădurii, l-am răpus pe Humbaba cel ce trăia în codrul de [cedri,] l-am înfrînt pe taurul care se pogorîse din ceruri, [lei] nimicit-am în viroagele munţilor» [...]

[Ghilgamesh] hangiţei îi grăieşte: «[Şi acum], gospodino, încotro este drumul spre Utnapishti? [Care-i] semnul lui de recunoaştere? Dă-mi-l mie, dă-mi aşadar semnul de recunoaştere al drumului aceluia: dacă e cu putinţă, voi străbate marea, dacă nu, voi alerga prin pustie!» Hangiţa îi grăieşte lui Ghilgamesh: «Niciodată, Ghilgamesh, nu a fost vreo trecere, şi nu a putut să străbată marea nimeni dintre cei care au fost pe-aici din vechime; Shamash viteazul străbate marea, dar afară de Shamash cine mai e în stare? Trecerea este anevoioasă, calea e grea, adînci sînt apele morţii care o ţărmuresc. Dacă totuşi, Ghilgamesh, vei străbate marea, ce vei face ajungînd la apele morţii? Ghilgamesh, este (unul) Urshanabi, corăbierul lui Utnapishti, el are amulete, prinde şarpele din pădure; [pe el] găseşte-l şi vezi-te cu dînsul,

[dacă e cu] putință, treci marea cu el, dacă nu, îndărăt să pornești.» Ghilgamesh, auzind aceste cuvinte, securea de luptă [a ridicat-o în mînă, abia și-a tras-o de sub cingătoare], s-a strecurat printre arbori și s-a afundat între ei, [ca o săgeată] a picat între dînșii, în furia sa a spart amuletele, l-a găsit pe șarpele fermecat la mijlocul pădurii și l-a sugrumat cu mîinile sale. Cînd în sfîrșit [Ghilgamesh] s-a săturat de furii, în pieptul său s-a astîmpărat [mînia, și în inima sa și-a zis: n-am găsit] barca! [Cum voi învinge apele] morții, [cum voi străbate marea cea] largă? Își înfrînă [Ghilgamesh mînia, ieși din pădure, coborî] spre Fluviu[27] și într-o barcă [pluti pe apele lui Urshanabi, barca] o îndreptă spre țărm. Ghilgamesh îi grăiește corăbierului [Urshanabi]: «Eu sînt Ghilgamesh, numele meu e acesta, cel ce am venit din Uruk, din casa lui Anu, cel care am rătăcit prin munți, din răsăritul Soarelui, pe căi depărtate.» [...] «...Gîndul la Enkidu viteazul nu-mi dă pace/, pe drumuri depărtate [rătăcesc prin pustie. Cum să-mi aflu tăcerea, cum să-mi găsesc liniștea?] Prietenul meu drag s-a făcut [țărînă, Enkidu, prietenul meu drag, s-a făcut țărînă. Nu mă voi culca oare și eu ca dînsul,] ca să nu mă mai scol în veci?» (*lacună*) [Corăbierului Urshanabi] Ghilgamesh îi grăiește: «Și acum, Urshanabi, încotro este [drumul spre Utnapishti?] Care-i semnul lui de recunoaștere? Dă-mi-l tu mie! Dă-mi așadar [semnul de recunoaștere al drumului aceluia]: dacă e cu putință, voi străbate marea, dacă nu, [voi alerga prin pustie.]» Urshanabi îi grăiește [lui Ghilgamesh]. «Chiar tu, Ghilgamesh, ți-ai tăiat [calea]: ai sfărîmat amuletele, l-ai prins [pe șarpe], sfărîmate-s amuletele, [nu mai e] șarpele. Ghilgamesh, ridică-ți securea de luptă, afundă-te în codru, taie-ți niște prăjini, [o sută douăzeci de prăjini] de cîte cincisprezece stînjeni, smolește-le, fă niște vîsle și adu-mi-le mie.» Ghilgamesh, auzind aceste cuvinte, securea de luptă a ridicat-o în mînă, [și-a tras sabia de sub cingătoare], s-a afundat în pădure, prăjini [a tăiat, o sută douăzeci de prăjini] de cîte cincisprezece stînjeni, le-a smolit, a făcut vîsle și i le-a dus [lui]. Ghilgamesh și Urshanabi pășiră [în barcă], împinseră barca pe valuri [și în ea plutiră]. O cale de șase săptămîni o străbătură în trei zile, și pătrunse Urshanabi în apele [morții]. Urshanabi [îi grăiește lui Ghilgamesh]: «Dă-te în lături, Ghilgamesh, [și apucă

o vîslă], apa morţii [fereşte-te] cu mîna s-o atingi. Apuc-o pe-a doua, a treia şi a patra, Ghilgamesh, a cincea, a şasea şi a şaptea, Ghilgamesh, a opta, a noua şi a zecea, Ghilgamesh, a unsprezecea şi a douăsprezecea, Ghilgamesh.» La cea de-a o sută douăzecea, isprăvitu-şi-a vîslele, Ghilgamesh îşi desfăcu cingătoarea [în loc de parîmă], se dezbrăcă de veşminte, le desfăşură ca pe o pînză de corabie, le ridică în mîini. Utnapishti le zări de departe şi, chibzuind, inimii sale [îi grăieşte, ţine sfat] cu el însuşi: «De ce [amuletele] sînt sfărîmate în luntre şi nu stăpînul ei întrînsa pluteşte? Nu este omul meu cel ce se apropie, la dreapta [mă uit, şi mă uit la stînga], la dînsul mă uit şi nu-l [pot recunoaşte], la dînsul mă uit şi nu [pot pricepe], la dînsul mă uit [şi nu ştiu cine e el. Ce doreşte inima lui de la] mine?» (*lacună*).

[Utnapishti lui Ghilgamesh îi grăieşte: «Pentru ce ţi-au căzut obrajii, ţi s-a plecat capul, inima ţi-e tristă, chipul îţi este veşted, neliniştea în sînu-ţi sălăşluieşte, semeni la faţă cu drumeţul de cale lungă, arşiţa şi frigul fruntea ţi-au ars-o şi cauţi năluci, alergînd prin pustie?» Ghilgamesh îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «Cum să nu-mi cadă obrajii, capul să nu mi se plece, inima să nu-mi fie tristă, chipul să nu-mi fie veşted, neliniştea să nu pătrundă] în sînu-mi, la faţă să nu semăn [cu drumeţul de cale lungă, arşiţa şi frigul să nu-mi fi ars fruntea, să nu caut năluci,] alergînd prin pustie? [Fratele meu mai tînăr, cel care mînase măgarii sălbatici de munte şi] panterele pustiei, [Enkidu, fratele meu mai tînăr care mînase măgarii sălbatici de] munte şi panterele pustiei, [cel împreună cu care am biruit totul, urcat-am] munţii, taurul [înşfăcîndu-l împreună] l-am omorît, [l-am răpus pe Humbaba care] trăia în pădurea de cedri, ucideam lei [în viroagele munţilor, prietenul pe care atît l-am iubit, cu care împărţeam] greutăţile toate, [Enkidu, prietenul meu pe care atît l-am iubit, cu care] împărţeam greutăţile [toate, a fost lovit de soarta oricărui om! Zile şi nopţi] am plîns deasupră-i, [fără să-l pot lăsa] mormîntului, [căci oare nu se va ridica prietenul, glasului meu răspunzîndu-i? Şase zile au trecut, şapte nopţi au trecut, pînă cînd au pătruns în nasul său viermii. M-am îngrozit de moarte, nu-mi pot găsi viaţa, ca un tîlhar rătăcesc prin pustie: gîndul despre viteaz] nu-mi dă pace, pe drumuri depărtate [alerg prin pustie!

Gîndul la Enkidu] viteazul nu-mi dă pace, pe drumuri depărtate [rătăcesc prin pustie. Cum să-mi] aflu tăcerea, cum să-mi găsesc liniştea? [Prietenul meu] drag s-a făcut ţărînă. Enkidu, prietenul meu drag s-a făcut ţărînă! Nu mă voi culca oare şi eu ca dînsul, ca să nu mă mai scol în veci?» (*lacună*).

Ghilgamesh îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «Ca să ajung pînă la Utnapishti, cel de departe, ca să-l văd pe acela de care vorbeşte datina, am rătăcit îndelung, am cutreierat ţările toate, m-am căţărat pe munţi anevoioşi, am străbătut toate mările, cu dulce somn nu mi-am astîmpărat ochii, chinuitu-m-am întru veghe neîncetată, trupul umplutu-mi-l-am de tristeţe, şi pînă să ajung la hangiţa zeilor, mi-am ponosit veşmintele toate, am omorît urşi, hiene, lei, pantere şi tigri, cerbi şi ciute, vite şi fiare ale cîmpiei, [carnea] lor am mîncat-o, cu blana lor mi-am fericit [trupul; văzîndu-mă, hangiţa] a zăvorît uşa, eu am uns prăjinile cu smoală şi răşină, apa nu am atins-o cît am plutit în luntre.»

[Utnapishti lui Ghilgamesh] îi grăieşte: «Ghilgamesh, [tu eşti plin] de nelinişte, [în trupul tău se ascunde plod] de zei şi de oameni, [aşa îţi e soarta, după cum tatăl] şi mama te-au zămislit. [*lacună*]. Moartea cea furioasă [nu cruţă omul]: oare pentru vecie ne zidim casele? oare pentru vecie ne punem peceţile? oare pentru vecie fraţii îşi împart (moştenirea)? oare pentru vecie va fi ura în [oameni]? oare pentru vecie îşi va purta rîul învolburatele ape? [oare pentru vecie] se va preface larva în greiere? Din vremile străvechi nu a fost vreodată privire să îndure privirile Soarelui; cel adormit e aidoma celui mort, şi oare nu arată amîndoi chipul morţii? Stăpîn este omul? Cînd se apropie el de [moarte], Anunnaki, zeii cei mari, se adună; Màmet[28], care a făurit destinele, judecă împreună cu dînşii: ei au statornicit moartea şi viaţa, iar morţii nu i-au vestit ziua sa.»

XI

Ghilgamesh îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «Mă uit la tine, Utnapishti, nu eşti neobişnuit la statură, eşti la fel ca mine, nici tu însuţi nu eşti neobişnuit, eşti la fel ca mine. Nu mi-ar fi teamă să mă lupt cu tine, [cînd

te odihneşti], te culci pe spate şi tu; [spune-mi] cum, supravieţuind, primit ai fost în adunarea zeilor şi ţi-ai dobîndit viaţa acolo?»

Utnapishti îi grăieşte lui Ghilgamesh: «Îţi voi dezvălui, Ghilgamesh, cuvîntul din datină, şi taina zeilor ţi-o voi istorisi. Shurippak este o cetate pe care o cunoşti, ce se întinde pe malul *Eufratului;* oraşul acesta e străvechi, zeii sînt aproape de el. Inima i-a împins pe zeii cei mari să rînduiască un potop. S-au sfătuit laolaltă Anu, părintele lor, Ellil viteazul, sfetnicul lor, Ninurta, purtătorul tronului, Ennugi[29], cîrmuitorul lucrărilor de irigaţie. Ninigiku-Éa s-a legat cu jurămînt, împreună cu dînşii, dar cuvintele lor el către un bordei le-a rostit: „Bordei, bordei! Perete, perete! Ascultă, bordeiule, ţine minte, perete! Fecior al lui Ubar-Tutu, din Shurippak, dărîmă-ţi sălaşul, înjgheabă-ţi o corabie, părăseşte belşugul, ai grijă de viaţă, urăşte-ţi avutul, sufletul scapă-l! Încarcă-ţi pe corabie tot ce e viu. Corabia aceea pe care o vei înjgheba, să fie cu marginile în patru unghiuri, [să fie] aidoma lăţimea cu lungimea; [ca peste] Ocean, întinde-i un acoperiş!»[30] Eu am priceput şi i-am grăit stăpînului Éa: «Cuvîntul pe care mi l-ai rostit, stăpîne, sînt dator să-l cinstesc şi toate le voi face întocmai. Dar ce să răspund cetăţii, poporului şi bătrînilor dregători?» Éa şi-a deschis gura şi, rostind, mie, robului său, îmi grăieşte: «Rosteşte-le tu cuvîntarea aceasta: — Ştiu că Ellil mă urăşte pe mine, n-am să mai locuiesc aşadar la voi în cetate; de pe pămîntul lui Ellil îmi voi abate paşii, spre Ocean voi [coborî] la stăpînul meu Éa! [Peste voi] el va vărsa numai belşug de ploaie... [Veţi afla taina] păsărilor, adăpostul peştilor; [va fi pe pămînt pretutindeni] rod din belşug, seceriş. [Dătătorul de] linte, [în amurgul serii] va sili să se reverse puhoaiele ploii de grîu.»[31] [Abia] s-a revărsat sclipirea dimineţii, [şi la chemarea] mea s-a adunat tot ţinutul... [Pe toţi] bărbaţii [i-am chemat la muncă]: îşi surpară casele, îşi [dărîmară] acareturile. Copilul cară smoală, cel voinic duce uneltele [în coşuri]. În cinci zile am încheiat cala; pe un *iku* se întinde puntea[32], de zece *gar* sînt înalţi pereţii, cîte zece *gar* fiecare din laturi. Am încheiat marginile, am zugrăvit conturul; şase punţi am aşezat în corabie, despărţind-o prin ele în şapte părţi, fundul l-am împărţit în nouă încăperi, am bătut în el cepuri de apă,

o vîslă de cîrmit am ales, am rînduit uneltele. În cuptor am topit trei *sar* de catran, tot acolo [am turnat] trei *sar* de smoală, trei *sar* de ulei au cărat hamalii: pe lîngă un *sar* de ulei folosit pentru ungere, doi *sar* de ulei a ascuns cîrmaciul. Înjunghiat-am tauri pentru [locuitorii cetății], zilnic oi am tăiat. [Adăpat-am] gloata, ca din apa de fluviu, cu suc de poame, untdelemn, bere, vin și alb și roșu, și cu toții au încins o petrecere cum este numai la sărbătoarea anului nou. Am desfăcut [miresme], mi-am uns mîinile. Corabia a fost gata [în ceasul] asfințitului [Soarelui]. Era grea, [porniră s-o împingă] și cu țăruși o proptiră de sus și de jos, două treimi [se afundă în apă]. Am încărcat-o [cu tot ce aveam], am încărcat-o cu tot ce aveam de argint, am încărcat-o cu tot ce [aveam] de aur, [am încărcat-o] cu toate vitele vii ce le aveam, am suit [pe] corabie tot neamul meu, toată spița, vitele de pășune și fiarele, și pe toți meșterii i-am suit. Shamash mi-a poruncit ceasul (plecării): „De dimineață va porni puhoi de ploaie, iar noaptea cu ochii tăi zări-vei ploaie de grîne; intră în corabie, astupă-i ușa cu smoală." Veni sorocul: de dimineață se porni puhoiul de ploaie, iar noaptea cu ochii mei zărit-am ploaia de grîne. M-am uitat atuncea la fața vremii, era cumplit să privești vremea de-afară. Am intrat în corabie, smolitu-i-am ușa; pentru smolirea navei, corăbierului Puzur-Amurri îi dădusem palatul și bogățiile sale.

Și abia s-a revărsat sclipirea dimineții, din temeliile cerurilor s-a ridicat un nor negru, Addu tună în mijlocul lui, în față merg Shullat și Hanish, ei aleargă, crainici, peste munți și cîmpie. Eragal smulge catargele, umblă Ninurta, sfredelește zăgazurile, Anunnaki au înălțat torțe să aprindă cu strălucirea lor întreg pămîntul. Din pricina lui Addu amorțește cerul, [ce] era luminos, s-a prefăcut în beznă, [tot] pămîntul s-a despicat ca o [cupă]. În ziua întîia [urlă] Vîntul-de-miazăzi, grăbit năpustindu-se [a potopit munții], ca în război fugărindu-i [pe oameni]. Nu se zărește unul pe celălalt, oamenii nu se văd nici din ceruri. De potop îngrozitu-s-au zeii, s-au sculat și s-au dus în cerul lui Anu, s-au zgribulit ca dulăii, s-au întins pe-afară. Țipă Ishtar ca în durerile nașterii, doamna zeilor, a cărei voce e plină de farmec: „Să se fi prefăcut în lut ziua aceea, de voi fi hotărît eu, în sfatul zeilor, răul.

În sfatul zeilor cum de am hotărît eu răul și întru pieirea oamenilor mei vestit-am războiul? Oare pentru asta nasc însămi oameni, ca ei să umple, ca poporul peștilor, marea?“ Zeii Anunnaki plîng cu dînsa, zeii s-au plecat smeriți, îi podidește plînsul, se înghesuie [unii într-alții], li s-au uscat buzele. Vîntul bîntuie șase zile, [șapte] nopți, furtuna acoperă cu potop pămîntul. Iar cînd să sosească ziua a șaptea, furtuna și potopul își curmă războiul, ele, care s-au războit ca oștirea. Potolitu-s-a marea, s-a domolit uraganul, a încetat potopul. O răsuflătoare am deschis și mi-a căzut lumina pe față, am privit marea, liniștea o cuprinsese, și toată omenirea se făcuse lut! Pămîntul netezit pare un acoperiș. Am căzut în genunchi, m-am așezat, și în plîns izbucnit-am, fața mi-a fost năpădită de lacrimi. În cuprinsul mării pîndeam țărmul, la doisprezece *berù* (depărtare) se ridicase o insulă. Pe muntele Nitsir corabia s-a oprit. Muntele Nitsir a proptit corabia și n-o mai lăsa să se legene. O zi, două zile, muntele Nitsir ține corabia, nelăsînd-o să se legene; trei zile, patru zile, muntele Nitsir ține corabia, nelăsînd-o să se legene, cinci și șase zile muntele Nitsir ține corabia, nelăsînd-o să se legene.

La sosirea zilei a șaptea, am scos afară un porumbel și i-am dat drumul; plecînd, s-a întors îndărăt porumbelul, n-a găsit nici un loc și a zburat înapoi. Am scos afară o rîndunică și i-am dat drumul; plecînd, s-a întors îndărăt rîndunica, n-a găsit nici un loc și a zburat înapoi. Am scos afară un corb și i-am dat drumul, dar corbul, plecînd, a zărit apa scăzută și nu s-a întors: croncăne, mănîncă și-și leapădă găinațul. Am ieșit afară și spre cele patru zări am săvîrșit jertfa *shurkinnu*. Pe zigguratul muntelui am ars mirodenii: am așezat șapte și iar șapte cățui, și în căușurile lor am fărîmat mirt, trestie și cedru. Zeii adulmecară mireasma; adulmecară zeii plăcuta mireasmă; se adunară zeii ca muștele lîngă aducătorul de jertfă. Și cum sosi zeița mamă, ea își ridică marele-i colier pe care i-l făurise Anu ca s-o bucure: „O, zei! am la gît pietre de lapis-lazuli și așa cum cu adevărat nu le voi uita pe acestea, cu adevărat la fel voi ține minte zilele acestea și în vecii vecilor n-am să le uit! Să se apropie de jertfă zeii cu toții, Ellil de jertfa aceasta să nu se apropie, căci el, fără să chibzuiască, a rînduit potopul și pe oamenii mei i-a sortit pieirii!“ Ellil, îndată ce a ajuns acolo, văzînd cora-

bia, se simţi cuprins de mînie Ellil, înfuriindu-se pe zeii Igigi: „Ce suflet este acesta care a scăpat cu viaţă? Nu trebuia să fie cruţat nici un om!“ Ninurta deschise gura şi, rostind, viteazului Ellil îi grăieşte: „Cine altul decît Éa urzeşte planuri, iar Éa cunoaşte oricare lucru!“ Éa deschise gura şi, rostind, viteazului Ellil îi grăieşte: „Viteaz eşti tu şi înţelept printre zei! Cum oare, fără să judeci, ai rînduit potopul? Pe cel păcătos aruncă păcatul, pe cel vinovat aruncă vina; stăpîneşte-te, nu-l da pradă năpastei, rabdă-l şi nu-l [răpune]! În loc să fi rînduit potopul, mai bine să fi venit leul să-i împuţineze pe oameni! În loc să fi rînduit potopul, mai bine să fi venit lupul să-i împuţineze pe oameni. În loc să fi rînduit potopul, mai bine să se fi iscat foametea spre a sărăci pămîntul. În loc să fi rînduit potopul, mai bine să fi bîntuit o molimă care să răpună din oameni! Eu n-am trădat taina marilor zei, preaînţeleptului un vis i-am trimis şi taina zeilor el a pătruns-o însuşi. Iar acuma sfătuieşte-l şi pe el cu o povaţă!“ S-a sculat Ellil, s-a urcat pe corabie, m-a luat de mînă, m-a scos afară, în genunchi a aşezat-o pe soaţa-mi alături, a atins frunţile noastre, a venit între noi amîndoi şi ne-a binecuvîntat: „Om a fost Utnapishti pînă astăzi, iar de acum încolo Utnapishti nouă, zeilor, aidoma este. Să trăiască Utnapishti departe, la obîrşia fluviilor!“

M-au dus departe şi m-au sălăşluit la obîrşia fluviilor. Cine i-ar mai aduna azi pe zei pentru tine, ca să găseşti viaţa aceea pe care o cauţi? Iată, încearcă să nu dormi şase zile şi şapte nopţi!»

Şi abia se aşeză, întinzîndu-şi picioarele, un somn adie asupră-i ca pîcla deşertului. Utnapishti îi grăieşte soţiei sale: «Uită-te la viteazul care doreşte viaţă! Somnul a adiat asupră-i ca pîcla deşertului.» Soţia sa îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «Atinge-l şi omul să se trezească! Pe aceeaşi cale liniştit să se întoarcă, prin aceleaşi porţi pe pămîntul său să se întoarcă!» Utnapishti îi grăieşte soţiei sale: «Mincinos este omul! Te va amăgi pe tine: uite, coace-i lui pîine, pune-i-o la căpătîi, şi zilele cîte doarme însemnă-le pe perete.» Ea coapse pîine, i-o puse la căpătîi şi zilele cîte dormea, le însemna pe perete. Întîia lui pîine se fărîmiţă, a doua crăpă, a treia se mucegăi, coaja celei de-a patra se albi, a cincea se uscă, a şasea ră-

mase proaspătă, iar în vremea aceea pe a şaptea el o atinse şi se trezi.

Ghilgamesh îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «M-a biruit somnul într-o clipită, cum m-ai atins, m-am trezit îndată». Utnapishti [îi grăieşte] lui Ghilgamesh: [«Scoală-te, Ghilgamesh], numără pîinile, şi vei cunoaşte [cîte zile ai dormit]: [întîia] ta pîine [s-a fărîmiţat], a doua a crăpat, s-a mucegăit a treia, coaja celei de-a patra s-a albit, [a cincea] s-a uscat, a şasea a rămas proaspătă, iar în vremea [celei de-a şaptea] tu te-ai trezit». Ghilgamesh îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «[Ce-i de] făcut, Utnapishti, încotro să mă duc? Asupra [trupului] meu s-a înstăpînit Răpitorul,[33] în iatacurile mele locuieşte moartea, şi oriîncotro mi-aş arunca [privirea], dau pretutindeni de moarte!»

Utnapishti îi grăieşte corăbierului Urshanabi: «Să [nu te aştepte] pe tine limanul, să te uite plutirea, lasă-ţi dorul de ţărmul (mării) pe unde umblai! Omul pe care l-ai adus, are trupul ferecat în noroi, pieile au surpat frumuseţea mădularelor lui. Ia-l, Urshanabi, şi du-l să se spele, noroiul să şi-l spele făcîndu-se alb ca zăpada, să-şi arunce pieile, ca să le ducă marea. Preafrumos facă-i-se trupul, într-un turban nou să-şi înfăşoare capul, să se îmbrace cu *tediku*, îmbrăcămintea ruşinii sale. Pînă cînd va fi să ajungă în oraşul său, pînă cînd va ajunge pe calea sa, să nu i se ponosească veşmintele, toate noi să rămînă!» Urshanabi îl luă, îl duse să se spele; el îşi spălă veşmîntul albindu-l, îşi aruncă pieile şi le duse marea, preafrumos i se făcu trupul, cu un turban nou îşi legă el capul, veşmîntul şi-l puse, acoperindu-şi ruşinea. Pînă cînd va [fi să ajungă în oraşul său], pînă cînd va ajunge pe calea sa, [să nu i se ponosească veşmintele, toate] noi să rămînă. Ghilgamesh şi Urshanabi păşiră în barcă, împinseră] barca [pe valuri] şi în ea plutiră.

Soţia sa îi grăieşte lui Utnapishti, celui de departe: «Ghilgamesh a tot umblat, a ostenit, a vîslit, ce îi vei da tu ca să se întoarcă în ţara lui?» Iar Ghilgamesh ridicase vîsla de cîrmit, împinsese barca spre ţărm. Utnapishti îi [grăieşte] lui Ghilgamesh: «Ghilgamesh, tu ai tot umblat, ai ostenit, ai vîslit, ce să-ţi dau eu ţie ca să te întorci în ţara ta? Îţi voi dezvălui, Ghilgamesh, cuvîntul cel tainic, şi *taina florii* ţi-o voi istorisi: floarea aceasta e ca o tufă

de porumbre [pe fundul mării], țepii ei, ca aceia de trandafir, [îți vor înțepa mîna]. Dacă mîna ta va lua floarea aceasta, [fi-vei tînăr în veci].» Cînd Ghilgamesh auzi aceasta, [capacul fîntînii el] îl deschise, își legă [de picioare] pietroaie grele, și ele îl traseră [în adîncul] Oceanului. El apucă floarea, [înțepîndu-și mîna; de pe picioare] își reteză pietroaiele grele, și marea îl scoase la [țărm].

Ghilgamesh îi grăiește corăbierului Urshanabi: «Urshanabi, floarea aceea este floare vestită, căci prin ea omul dobîndește viață. O voi aduce în împrejmuitul Uruk, voi hrăni [poporul meu], voi încerca floarea, dacă omul bătrîn întinerește de la ea, voi mînca și eu și tinerețea mi se va întoarce.» După douăzeci de *berù* ei rupeau o fărîmă (de pîine), după treizeci de *berù* făceau popas. Ghilgamesh zări o zăcătoare cu ape reci, se cufundă în ea, intrînd în apă. Un șarpe adulmecă mirosul de floare, [din gaura sa] ieși, fură floarea și, înapoi întorcîndu-se, năpîrli pielea lăsîndu-și-o. Iar estimp, Ghilgamesh șade și plînge, lacrimile îi udă obrajii; [el se întoarce] spre cîrmaciul Urshanabi: «[Pentru] cine, Urshanabi, se osteniră mîinile mele? Pentru cine inima mea sîngerează? Nu mi-am adus fericire mie, i-am dat fericirea leului de pămînt! Acum genunea leagănă floarea la douăzeci de *berù* depărtare, deschizînd fîntîna, mi-am pierdut uneltele, găsit-am ceva ce [a fost să fie] un semn pentru mine: mă voi retrage! Și luntrea am lăsat-o pe țărm!» După douăzeci de *berù* ei rupeau o fărîmă, după treizeci de *berù* făceau popas, și ajunseră dînșii în împrejmuitul Uruk.

Ghilgamesh îi grăiește corăbierului Urshanabi: «Ridică-te, Urshanabi, umblă pe zidurile Urukului, privește temelia, pipăie cărămizile, oare nu sînt arse cărămizile sale, zidurile nu sînt clădite oare de cei șapte înțelepți?»

XII [ENKIDU ÎN INFERN][34]

«În casa dulgherului de-aș lăsa azi o tobă! Pe nevasta dulgherului [aș începe s-o cinstesc] ca pe maica mea, pe fiica dulgherului [aș începe s-o cinstesc] ca pe sora mea mai mică! Cine îmi va scoate azi din Pămînt toba mea? Cine-mi va scoate din tărîmul subpămîntean bețișorul de tobă?» [Enkidu îi grăiește lui Ghilgamesh]: «Ghilgamesh, de ce plîngi, de ce ți-e inima tristă? Azi voi scoate din Pă-

mînt toba ta, din tărîmul subpămîntean îți voi scoate bețișorul de tobă!» Ghilgamesh îi grăiește lui Enkidu: «Dacă vei coborî sub Pămînt, să ții seamă de ceea ce te învăț: cu veșminte curate să nu te îmbraci, ca să nu afle ei că ești venetic; nu te unge cu ulei bun dintr-un vas, căci ei se vor aduna lîngă tine îmbiați de miros; sulița să nu ți-o arunci în pămînt, căci te vor înconjura toți cei uciși de suliță; nu se cuvine să ai în mînă toiag, căci stafiile te vor birui cu descîntecul; în picioare să nu-ți pui sandale, fiindcă nu se cuvine să faci zgomot pe tărîmul infernului; soția pe care ai iubit-o nu se cuvine s-o săruți, soția pe care ai urît-o nu se cuvine s-o lovești, copilul pe care l-ai iubit nu se cuvine să-l săruți, copilul pe care l-ai urît nu se cuvine să-l lovești, căci plîngerea Pămîntului te va copleși. Adormita, adormita mumă a lui Ninàzu, are, ea care doarme, umeri curați, neacoperiți de veșmînt, sînul ei, ca o cupă, [nu e înveșmîntat în nimic].» Enkidu n-a luat în seamă povața domnului său: s-a îmbrăcat cu veșminte curate, și ei au aflat că e venetic; s-a uns cu ulei bun dintr-un vas, și ei s-au adunat lîngă el îmbiați de miros; sulița și-a aruncat-o în pămînt, și l-au înconjurat toți cei uciși de suliță; avea în mînă toiag, și stafiile l-au biruit cu descîntecul; s-a încălțat cu sandale în picioare și a făcut zgomot cu ele pe tărîmul infernului; pe soția pe care o iubise a sărutat-o, pe soția pe care o urîse a lovit-o, pe copilul pe care-l iubise l-a sărutat, pe copilul pe care-l urîse l-a lovit, și plîngerea Pămîntului l-a copleșit. Adormita, adormita mumă a lui Ninazu, are, ea care doarme, umeri curați, neacoperiți de veșmînt, sînul ei, ca o cupă, nu e înveșmîntat [în nimic].

Cînd Enkidu voi să se ridice de sub pămînt, Namtar nu-l ținea, demonul nu-l ținea, necruțătorul străjer al lui Nergal nu-l ținea, Glia însă îl ținea! Acolo unde se luptă bărbații el nu a căzut, iar Glia îl ține! Iată, vine feciorul (zeiței) Ninsun și pe robul său Enkidu îl jelește; se duce singuratic la Ekur, templul lui Ellil: «Părinte Ellil, azi toba mea s-a prăbușit sub pămînt, bețișorul de tobă a căzut sub pămînt; pămîntul îl ține pe Enkidu, care s-a dus să le aducă! Namtar nu-l ține, demonul nu-l ține, necruțătorul străjer al lui Nergal nu-l ține, Glia însă îl ține! Acolo unde se luptă bărbații el nu a căzut, iar Glia îl ține!» Ellil tatăl nu i-a răspuns nici o vorbă. El s-a dus sin-

guratic la templul lui Sin: «Părinte Sin, azi toba mea s-a prăbuşit sub pămînt, beţişorul de tobă a căzut sub pămînt; pămîntul îl ţine pe Enkidu, care s-a dus să le aducă! Namtar nu-l ţine, demonul nu-l ţine, necruţătorul străjer al lui Nergal nu-l ţine, Glia însă îl ţine! Acolo unde se luptă bărbaţii el nu a căzut, iar Glia îl ţine!» Sin tatăl nu i-a răspuns nici o vorbă. El s-a dus singuratic la templul lui Éa: «Părinte Éa, azi toba mea s-a prăbuşit sub pămînt, beţişorul de tobă a căzut sub pămînt; pămîntul îl ţine pe Enkidu, care s-a dus să le aducă! Namtar nu-l ţine, demonul nu-l ţine, necruţătorul străjer al lui Nergal nu-l ţine, Glia însă îl ţine! Acolo unde se luptă bărbaţii el nu a căzut, iar Glia îl ţine!» Îndată ce Éa auzi aceste cuvinte, îndrăzneţului bărbat Nergal i-a rostit o vorbă: «Nergal, bărbat îndrăzneţ, ascultă ce-ţi spun: dacă ai deschide în pămînt o gaură, sufletul lui Enkidu s-ar ridica din pămînt, legea pămîntului i-ar împărtăşi-o fratelui său!» Nergal, îndrăzneţul bărbat, îl ascultă şi îndată ce deschise în pămînt o gaură, sufletul lui Enkidu, ca vîntul, ieşi din pămînt. Ei se îmbrăţişară, se aşezară împreună, se sfătuiră, stătură de vorbă: «Spune-mi, prietene, spune-mi, prietene, despre legea pămîntului, anume ce ai văzut, spune-mi!» «N-am să-ţi spun, prietene, n-am să-ţi spun, prietene, dacă ţi-aş rosti legea pămîntului pe care am văzut-o, ai tot sta şi ai plînge!» «Las'să stau şi să plîng!» «Prietene, [trupul meu] pe care-l atingeai înveselindu-ţi inima, ca pe o haină veche îl mănîncă viermii. Trupul meu pe care-l atingeai înveselindu-ţi inima, [îl înfulecă viermele] şi e plin de pulbere!» Rosti Ghilgamesh, cu capul în pămînt, rosti regele Ghilgamesh, cu capul în pămînt: «Pe cel care un fiu a născut l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, [s-a împăcat în pămînt], el pîinea o gustă» «Pe acela care trei fii a născut, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, [s-a împăcat în pămînt], şi bea apă». «Pe acela care patru fii a născut, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, el [e hrănit şi adăpat], se veseleşte inima lui». «Pe acela care cinci fii a născut, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, ca orice bun [oştean] are coapsele goale, [s-a împăcat în pămînt] şi intră în Palat». «Pe acela care şase fii a născut, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut [...]» «[Pe acela care şapte fii a născut, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut [...]»

«Pe acela care [...] l-ai văzut?» «L-am văzut, ca un semn al zeilor, plin de fericire, preafrumos *(lacună).*» «Pe cel omorît de catarg l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, de cînd a coborît sub pămînt, tot smulge un ţăruş». «Pe acela care a murit..., l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, se odihneşte în aşternutul nopţii şi bea apă curată». «Pe cel ucis în bătălie l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, tatăl său şi mama sa îl alină şi nevasta lui s-a [aplecat] deasupră-i». «Al cui trup e aruncat în cîmpie, ai văzut tu cumva?» «Am văzut, sufletul lui nu are pace în pămînt». «Pe acela ce nu e respectat, l-ai văzut tu cumva?» «L-am văzut, el mănîncă resturi din oale, firimituri de pîine care sînt azvîrlite pe uliţi».

(*Despre cel care a văzut totul*)

APOCRIFELE LUI ENOH

Deşi cărţile atribuite lui *Enoh* (apocriful etiopian *Cartea lui Enoh* şi apocriful slavon *Cartea tainelor lui Enoh*) nu au fost acceptate nici de codicele ebraic, nici de cel creştin, *Biblia* face totuşi referiri dese, nominale sau anonime (în *Geneză*, V, 22—24, în *Eclesiast*, XLIV, 16; XLIX, 14 ş.a.), la acest ciudat personaj mitologic din categoria eroilor civilizatori. În hagiografia ebraică, profetul Enoh are un loc de cinste, fiind numit *Hanôk* cu sensul de *habilis* (cel dibaci), atribut reluat de *Coran* (surah XIX, 57—58) şi îmbogăţit (*Edris* — savantul). Iar dacă în comentariile ebraice Enoh fusese considerat cel care dezvăluise, cu autoritate de învăţat, splendoarea cerului şi toate misterele zonelor extramundane, în primul rînd mişcările astrelor, într-un fragment aparţinînd lui Alexandros Polyhistor (mort către anul 75 î.e.n.), citat de Eusebius (*Praeparatio Evangelica*, IX, 17), acelaşi Enoh este indicat drept părintele astrologiei, pe care o învăţase nemijlocit de la îngeri.

Îngerii, înfăţişaţi cu lux de amănunte în apocriful etiopian, aparţin tipului luciferic, damnat; cu toate acestea, mulţi dintre ei au trăsăturile unor eroi civilizatori, veniţi în grup compact în piscul muntelui Hermon, sub conducerea *prinţului Semyaza*, uneori concurat de aşa-numitul *Azazel*, confundabil şi nu tocmai cu *Azazel*,

demonul deşertului despre care se vorbeşte în *Vechiul Testament*, în relaţie cu ritualurile lui *Yahweh*[35].

Într-un alt apocrif interesant (ebraic, datînd aproximativ din anul 135 î.e.n.), *Cartea Jubileelor*, există un portret aproape exhaustiv al profetului: «În zilele lui (Iared), îngerii Domnului s-au pogorît pe pămînt, cei care sînt numiţi veghetori, spre a învăţa pe odraslele oamenilor şi a împlini legile şi dreptatea pe pămînt. [...] El (Enoh) a fost aşadar cel dintîi dintre fiii oamenilor, din cei ce s-au născut pe pămînt, care a învăţat scrierea, ştiinţa şi înţelepciunea şi a scris semnele cerurilor, după rînduiala lunilor lor, într-o carte, pentru ca fiii oamenilor să cunoască vremea anilor, potrivit rînduielii fiecăreia din lunile lor. [...] Şi ceea ce a fost şi va să fie, el a văzut într-o vedenie din somnul său, ceea ce se va petrece cu odraslele oamenilor, în lungul generaţiilor pînă la ziua judecăţii; el a văzut şi a cunoscut toate şi şi-a scris mărturisirea şi a lăsat-o drept mărturie pe pămînt pentru toţi copiii oamenilor şi pentru urmaşii lor. [...] El a fost cu îngerii Domnului şase jubilee de ani, iar ei i-au arătat tot ce este pe pămînt şi în ceruri, puterea soarelui, şi el a scris totul şi a mărturisit despre veghetorii care păcătuiseră cu fiicele oamenilor, căci începuseră a se împreuna cu fetele oamenilor ca să se întineze, şi Enoh a adus mărturie împotriva tuturor acestora. Şi el a fost ridicat din mijlocul odraslelor oamenilor, iar noi (îngerii) l-am însoţit în grădina Edenului, întru măreţie şi slavă, şi iată că el a scris acolo judecata şi osînda lumii şi toată ticăloşia odraslelor omeneşti.» (*Cartea Jubileelor*, IV, 15, 17, 19, 21—23)

Din apocriful etiopian rezultă că, orice modele vor fi avut veghetorii din grupul lui Semyaza, ca grup aparent de eroi civilizatori, damnaţiunea lor ca îngeri căzuţi, poate un element de stratificare sincretică, pare să traducă osîndirea unei trădări de endogamie a castei cuceritoare, care s-a abătut de la legile unei societăţi închise şi a fraternizat cu triburile biruite.

În amalgamarea generală a textului apocrifelor unele situaţii rămîn confuze; de pildă, Azazel pare uneori a-l înlocui pe Semyaza. Dar şi dacă atribuim copiştilor toate erorile şi confuziile, un amănunt propriu-zis al mitului pare totuşi să precizeze faptul că Azazel devine căpetenia grupului îngerilor emancipaţi de sub tutela generală a legislaţiei expediţionare.

Enoh luă atunci cuvîntul şi, rostindu-şi parabola, el, omul drept căruia Domnul i-a deschis ochii şi care a văzut în vedenie pe cel sfînt ce sălăşluieşte în ceruri şi tot ce

îi arătaseră îngerii, a grăit: «Toate le-am învățat de la ei și toate cele văzute le-am înțeles; și nu sînt ele pentru vîrsta aceasta, ci pentru cea de departe, care va să vină!» [...]

Iar cînd fiii oamenilor s-au înmulțit, li s-au născut în zilele acelea fiice frumoase și îmbietoare; și îngerii, fiii cerurilor, le-au văzut și le-au dorit, și s-au vorbit între ei: «Haideți să ne alegem femei dintre fiicele oamenilor și să zămislim prunci!» Atunci Semyaza, căpetenia lor, le-a spus: «Mă tem că voi nu veți vrea poate [cu adevărat] să împliniți fapta aceasta și numai eu singur voi fi răspunzător de un mare păcat». Dar ei i-au răspuns cu toții: «Să facem legămînt și să ne făgăduim unii altora cu blestem să nu schimbăm planul acesta, ci cu adevărat să-l împlinim». Apoi ei au jurat toți împreună și acolo s-au legat cu blestem unii în fața celorlalți. Iar ei erau două sute cu toții și s-au pogorît pe Ardis, piscul muntelui Hermon, și ei l-au numit Muntele Hermon[36] pentru că pe el se juraseră și cu blestem se legaseră unii în fața celorlalți. Și iată numele căpeteniilor lor: Semyaza, prințul lor; Arakib, Aramiel, Kokabiel[37], Tamiel, Ramiel, Daniel, Ezeqiel, Asael, Armaros, Batariel, Ananiel, Zaqilé, Samsapeel, Satariel, Turiel, Yomeyal, Arazeyal. Acestea erau căpeteniilor zecilor. [Aceștia] și ceilalți toți împreună cu dînșii își luaseră femei; fiecare și-a ales cîte una și ei au început să intre la ele și să aibă legături cu ele, și le-au învățat pe ele farmecele și descîntecele și le-au arătat meșteșugul tăierii rădăcinilor și (chipul de a cunoaște) pomii. Iar ele au zămislit și au adus pe lume uriași puternici a căror înălțime era de trei mii de coți. Aceia au înghițit toate roadele trudei oamenilor, pînă cînd (oamenii) n-au mai fost în stare să-i hrănească. Apoi uriașii s-au îndreptat asupra oamenilor, ca să-i mănînce. Și au început să păcătuiască împotriva păsărilor și dobitoacelor, tîrîtoarelor și peștilor; apoi și-au mîncat unii altora carnea și și-au băut unii altora sîngele. Atunci pămîntul i-a osîndit pe sălbatici.

Iar Azazel i-a învățat pe oameni să făurească săbii și spade, scut și platoșă, și le-a arătat metalele și meșteșugul lucrării lor, și brățările, și podoabele, și măiestria de a sulemeni ochii jur împrejur cu antimoniu și de a înfrumuseța pleoapele, și pietrele cele mai frumoase și mai de preț, și toate culorile vopselelor, și prefacerea lumii. Nelegiu-

irea a fost mare și obștească: ei au preacurvit și au pornit spre pierzanie și toate căile lor au fost desfrînate. Amiziras i-a învățat pe vraci și pe tăietorii de rădăcini. Armaros a arătat desfacerea farmecelor. Baraqiel [i-a învățat] pe astrologi. Kokabiel [a dezvăluit] semnele, Tamiel [înțelesul] înfățișării stelelor, iar Asdariel a deslușit mersul Lunii. Și în pierzania [lor], oamenii au strigat și strigătul lor s-a ridicat la cer.

Atunci Mikhael, Uriel, Rafael și Gabriel au privit din înălțimea cerului și au văzut sîngele răspîndit din belșug pe pămînt, și toată nelegiuirea pe pămînt săvîrșită. Și au grăit între ei: «Acesta este glasul strigătului lor pe care pămîntul deznădăjduit îl strigă pînă la porțile cerului. Acum către voi, sfinți din ceruri, își înalță plîngerea sufletele oamenilor; ele rostesc: Aduceți pricina noastră în fața Celui prea Înalt. Și ei grăiesc către Domnul regilor: Tu ești Domnul domnilor, Dumnezeul dumnezeilor și Regele regilor, iar tronul slavei tale rămîne în toate vîrstele lumii și sfînt este numele tău și slăvit în vecii vecilor. Tu ești acela care ai făcut toate și în tine sălășluiește puterea peste toate lucrurile; totul e dezvelit și gol dinaintea ta; tu vezi toate și nimic nu este care să se poată ascunde de tine. Tu ai văzut ce a făcut Azazel, cum a răspîndit pe pămînt toată nelegiuirea și a dezvăluit tainele veșnice care se săvîrșesc în ceruri; în ce chip Semyaza, căruia tu i-ai dat puterea să fie stăpîn peste tovarășii lui, i-a învățat pe oameni. Și ei au intrat la fiicele oamenilor pe pămînt și s-au împreunat cu ele și s-au întinat cu aceste femei și le-au dezvăluit lor tot păcatul. Iar femeile acestea au adus pe lume uriași, din pricina cărora s-a umplut tot pămîntul de sînge și de nelegiuire. Și acum, iată, sufletele celor morți strigă și-și înalță plîngerea pînă la porțile cerului; și geamătul lor s-a ridicat și nu poate ieși înaintea nelegiuirii ce se săvîrșește pe pămînt. Dar tu cunoști toate lucrurile mai înainte de a fi ele și știi aceasta și tu îi îngădui [pe uriași] și nu ne-ai poruncit ce se cuvine să le facem lor întru aceasta!» Atunci Cel prea înalt, Cel mare și sfînt, a grăit și l-a trimis pe Asaryalyor la feciorul lui Lamekh: «[Mergi la Noe] și spune-i întru numele meu: Ascunde-te! Și să-i dezvălui prăpădul care vine. Căci pămîntul întreg va pieri, apele potopului cotropi-vor pămîntul întreg și

tot ce se află pe el va pieri. Și apoi învață-l cum să scape, încît urmașii săi să rămînă din neam în neam.»

Domnul mai grăi lui Rafael: «Leagă-l cu lanțuri pe Azazel, [leagă-i] picioarele și mîinile și aruncă-l în beznă; și deschide deșertul din Dudael și aruncă-l acolo. Azvîrle peste el bolovani colțuroși și ascuțiți, acopere-l cu întuneric, și să rămînă acolo în veci; acopere-i tot astfel fața, ca el să nu vadă lumina. Și în ziua cea mare a judecății să fie azvîrlit în jăratic. După aceea tămăduiește pămîntul pe care îngerii l-au stricat; și să vestești vindecarea pămîntului pînă cînd ei își vor tămădui plaga, ca să nu se prăpădească toți fiii oamenilor din pricina fiecărei taine pe care veghetorii le-au arătat-o și au dezvăluit-o fiilor lor. Tot pămîntul s-a stricat prin știința lucrării lui Azazel; fă-l să dea seama pentru întreg păcatul.»[38] Și îi grăi lui Gabriel: «Du-te la bastarzi și la cei blestemați și la feciorii tîrfelor și înlătură-i pe copiii veghetorilor dintre oameni; izgonește-i și dă-i afară. Ei se vor nimici unii pe alții prin omor, căci nu vor avea zile multe. Și tot ce ei îți vor cere, nu se va da taților lor, căci [fiii] trag nădejde să trăiască viața veșnică și că fiecare din ei va trăi cinci sute de ani.»

Și lui Mikhael Domnul îi grăi: «Mergi și pune în lanțuri pe Semyaza și pe tovarășii săi care s-au împreunat cu femei spre a se întina cu ele în toată necurăția lor. Și după ce vor privi cum toate odraslele lor fi-vor ucise, și după ce vor fi văzut ei înșiși nimicirea celor îndrăgiți, pune-i în lanțuri pentru șaptezeci de vîrste, în măruntaiele pămîntului, pînă în ziua judecății lor și pînă la sfîrșitul lor, pînă cînd se va săvîrși judecata de apoi. În aceste zile fi-vor aduși în genunea de foc, întru chinuri, și vor fi zăvorîți în temniță pe veci.»

[...] Pînă la aceste întîmplări, Enoh stătuse ascuns; și nimeni dintre odraslele oamenilor nu era care să știe unde stătuse ascuns și ce s-a petrecut cu el. Dar toate faptele sale [el le făcea] în zilele acelea laolaltă cu veghetorii și cu sfinții. [...]

Atunci Enoh, venind lîngă Azazel, îi grăi: «Nu va fi deloc pace pentru tine; rostitu-s-a împotriva ta marea osîndă ca să fii legat în lanțuri. Nu va fi pentru tine nici păsuire, nici stăruință, căci tu ai propovăduit nedreptatea, și din pricina tuturor faptelor tale de hulă, de silnicie și de păcat pe care oamenii le-au învățat de la tine!» Înain-

tînd apoi, vorbitu-le-am tuturor laolaltă şi cu toţii s-au cutremurat şi i-a cuprins teama şi groaza. Şi ei m-au rugat să scriu pentru dînşii o pildă de rugăciune spre iertarea lor şi să mijlocesc înălţarea rugii lor dinaintea Domnului din cer. Căci de acum încolo, ei nu mai pot grăi către [Domnul], nici a-şi ridica ochii spre cer, de ruşinea tîlhăriei pentru care au fost osîndiţi. Atunci eu am scris o pildă pentru rugăciunea lor şi o rugă smerită pentru sufletul lor, ca şi pentru fiecare dintre faptele lor, şi pentru întrebarea lor de li se va dărui iertare şi păsuire. După aceea depărtîndu-mă, m-am aşezat în preajma [rîului] Dan, din ţinutul Dan, care este la miazăzi spre asfinţit faţă de Hermon, şi citit-am întocmirea rugăciunii lor, pînă am aţipit. Dar iată că am văzut un vis şi vedenii m-au împresurat; şi văzut-am vedenii ale pedepsei [şi un glas a răsunat poruncindu-mi] să vorbesc cu copiii cerului şi să-i dojenesc. Şi după ce m-am deşteptat, m-am dus către ei; toţi laolaltă şedeau plîngînd în Ublesyael, ce se află între Liban şi Seneser, iar feţele lor erau acoperite. Şi cu ei de faţă am istorisit toate vedeniile ce mi se arătaseră în vis...

Cartea aceasta este cuvîntul dreptăţii şi al dojanei veghetorilor ce sînt dintru vecie, după cum a fost porunca Celui mare şi sfînt, din vedenia aceasta. Văzut-am însumi în visul meu ceea ce rostesc acum cu limbă de carne şi cu suflarea mea, căci datu-le-a oamenilor gură Cel preaînalt să grăiască cu ea între ei şi să se înţeleagă unii cu alţii întru inima lor. Aşa cum Dumnezeu l-a făcut pe om şi i-a dat lui să priceapă cuvîntul ştiinţei, aşijderea făcutu-m-a şi pe mine şi dat mi-a fost să dojenesc pe veghetori, care sînt copiii cerului. Scris-am rugăciunea voastră, dar mi s-a arătat în vedenie că ruga nu vă va fi ascultată cîte zile vor fi pe lume şi că judecata voastră s-a săvîrşit şi [rugii voastre] nu i se va da ascultare. De acum înainte nu vă veţi mai sui la cer în vecii vecilor: poruncitu-s-a să fiţi legaţi în lanţuri pe pămînt, pentru toate zilele cîte vor fi pe lume. Dar pînă atunci veţi privi uciderea îndrăgitelor voastre odrasle, şi nu le veţi mai avea, căci dinaintea voastră sub sabie se vor prăbuşi. Şi ruga nu vă va fi ascultată nici pentru ele, nici pentru voi, şi voi înşivă, cît plîngeţi şi vă rugaţi, nu veţi rosti nici un cuvînt din scrierea ce am scris-o. [...]

Bunicul meu Enoh mi-a dat lămurirea tuturor tainelor într-o carte, precum și parabolele ce îi fuseseră date, și el le-a adunat pentru mine în cuvintele cărții parabolelor.

Și în ziua aceea, Mikhael a luat cuvîntul ca să-i grăiască lui Rafael: «Puterea Duhului mă scoate din fire și mă necăjește asprimea pedepsei tainelor, a osîndirii [îngerilor]: cine este cel care ar putea să îndure neînduplecata pedeapsă ce s-a săvîrșit și care i-a covîrșit pe aceștia?» Și Mikhael a luat iarăși cuvîntul și i-a grăit lui Rafael: «Cine este acela inima căruia să nu fie mișcată întru aceasta și ai cărui rărunchi să nu se fi tulburat de acest cuvînt de osîndă ce s-a rostit împotriva acelora dintre ei care au fost izgoniți așa?»

Și s-a întîmplat că, pe cînd se afla în fața Domnului duhurilor, Mikhael să-i grăiască lui Rafael: «Nu le voi ține partea eu lor în fața ochilor Domnului, căci Domnul duhurilor împotriva lor s-a mîniat, fiindcă ei se poartă [în faptele lor] ca și cum ei ar fi Domnul. Căci tot ce este tainic se va ridica împotriva lor în veci de veci; pentru că nici îngerul, nici omul nu-și va primi partea sa, fără numai ei singuri și-au primit osînda pentru vecie. Iar după judecată fi-vor ei îngroziți și ajunși în deznădejde, fiindcă au arătat acestea celor ce locuiesc pe pămînt. Și iată numele acestor îngeri, astfel sînt numele lor: întîiul din ei este Semyaza, al doilea Arstiqifa, al treilea Armen, al patrulea Kokabel, al cincilea Turiel, al șaselea Rumyal, al șaptelea Daniel, al optulea Neqel, al nouălea Baraqiel, al zecelea Azazel, al unsprezecelea Armaros, al doisprezecelea Batarvel, al treisprezecelea Basasael, al paisprezecelea Hananel, al cincisprezecelea Turiel, al șaisprezecelea Simapisiel, al șaptesprezecelea Yetariel, al optsprezecelea Tumael, al nouăsprezecelea Tariel, al douăzecilea Rumael, al douăzeci și unulea Azazel. Și aceștia sînt căpeteniile îngerilor lor și sînt numele căpeteniilor de sute, ale căpeteniilor de cîte cincizeci și ale căpeteniilor de cîte zece. Numele celui dintîi este Yeqon: el este cel care i-a ispitit pe toți fiii îngerilor și i-a făcut să coboare pe pămînt, și prin fiicele oamenilor i-a ispitit. Numele celui de-al doilea este Asbeel: acesta le-a dat povață rea fiilor îngerilor: el i-a îmbiat să-și întineze carnea cu fiicele oamenilor. Numele celui de-al treilea este Gadriel: acesta e cel care

le-a arătat fiilor oamenilor toate plăgile morții, el e cel care a ispitit-o pe Eva, și tot el le-a arătat fiilor oamenilor plăgile morții și scutul și zalele și sabia de luptă, și toate uneltele morții pentru fiii oamenilor. Ele au ieșit din mîna lui împotriva celor ce trăiesc pe pămînt, din ziua aceea și în vecii vecilor. Numele celui de-al patrulea este Penemuhe: el le-a dezvăluit fiilor oamenilor amărăciunea și dulceața și el le-a arătat toate tainele înțelepciunii [îngerești]. El e cel ce i-a învățat pe oameni să scrie cu apă de funingine pe papirus, și sînt mulți cei care s-au rătăcit din pricina aceasta din veac în veac și pînă în ziua de azi. Căci oamenii n-au fost așezați în lume, ca să-și vădească astfel credința cu condeiul și cu apa de funingine. Pentru că oamenii n-au fost făcuți altfel decît îngerii, ci spre a se păstra drepți și preacurați, și moartea care nimicește totul nu s-ar fi atins de ei; dar din pricina cunoștinței acesteia care a lor este, ei pier, și din pricina acestei puteri, ea (moartea) mă sfîșie. Numele celui de-al cincilea este Kasdeyahé: el e cel care le-a arătat fiilor oamenilor toate plăgile rele ale duhurilor și ale demonilor, și plaga fătului în sîn ca să se lepede, și plaga vieții, și mușcătura șarpelui, și plaga ce se ivește la amiază, el, fiul șarpelui cu numele Tabahet.

Iar acesta este numărul lui Kasbeel, care le arăta sfinților înțelesul legămîntului, pe cînd sălășluia în culmea slavei sale, și numele lui este Beqa. [Kasbeel] acesta i-a cerut lui Mikhael să-i arate numele său tainic, spre a-l pomeni în legămînt, încît cei ce arătaseră fiilor oamenilor tot ce este taină, să tremure dinaintea numelui acestuia și acestui legămînt. Și iată puterea acestui legămînt: el este tare și puternic, și [Domnul] a pus legămîntul acesta, Akahé, în mîna lui Mikhael. Și iată tainele acestui legămînt, și el este plin de tărie întru legămîntul său. Și prin el a fost atîrnat cerul pînă să se fi făcut lumea, pentru vecie. Și pămîntul a fost întemeiat pe apă, și [rădăcinile] tainice ale munților se ridică din minunatele ape, de la facerea lumii întru veșnicie.»

(*Cartea lui Enoh*, apocriful etiopian, I, 2; VI, 1—8; VII, 1—6; VIII, 1—4; IX, 1—11; X, 1—20, 22; XII, 1—6; XIII, 1—8; XIV, 1—7; LXVIII, 1—5; LXIX, 1—17)

PROMETHEUS

Deşi mitul prometeic nu e singular, varianta greacă — *Prometheus* — este cea mai complexă, dar şi cea mai literaturizată; totuşi, ea se reconstituie din fragmente, aparţinînd adesea unor autori a căror optică despre eroul titanic se situează în unghiuri contrare (de pildă, Eshil faţă de Hesiod). Prometheus, fiu al titanului Iapetos şi al nimfei Klymene, nu este numai sprijinitorul sacrificat al omenirii, căreia îi dă focul şi raţiunea, dar şi numeroase taine ale meşteşugurilor tehnice uzuale, ci într-un fel şi viaţă, întrucît este văzut şi ca un colaborator divin (împreună cu fratele său Epimetheus) la opera antropogonică; pentru tiparul eshilian, Prometheus este însă cel care distruge ordinea nouă a lui Zeus.

Comparaţia cu similarii săi (*Matarisvan*, în India vedică, mai curînd o personificare metaforică a vîntului, în ipostaza de răspînditor al focului; finicul *Väinämöinen*, mai curînd un artizan universal; polinesianul *Maui*, într-adevăr un semizeu complex prouman, lipsit însă de forţa tragică a sacrificiului personal) îi confirmă lui *Prometheus* caracterul aproape definitoriu de erou civilizator arhetipal.

Pe Prometheus cel cu planuri dibace, Zeus l-a ferecat în lanţuri de nedescurcat, în piedici dureroase, încolăcindu-le pînă la mijlocul unui stîlp. Apoi dete drumul în zbor către el unei pajuri cu aripile întinse; şi pajura mînca din ficatul său nemuritor, iar peste noapte ficatul se refăcea[39] tot pe atît cît înfulecase din el ziua pasărea cu aripile întinse. Dar vînjosul fecior al Alkmenei celei cu glezne frumoase, Herakles, doborî pajura şi, îndepărtînd de fiul lui Iapetos această cruntă năpastă, îl smulse din chinurile lui, chiar cu încuviinţarea lui Zeus Olimpianul, cel cu tron măreţ, care voise ca gloria lui Herakles Thebanul să se întindă şi mai mult peste pămîntul cel hrănitor: întru grija aceasta a sa el îşi ocrotea nobilul fiu şi, în pofida mîniei sale, îşi părăsi ciuda ce i-o purtase lui Prometheus de cînd acesta se ridicase la luptă împotriva planurilor clocotitorului fiu al lui Kronos.

Acestea se petrecuseră pe vremea cînd se descurca sfada dintre zei şi oamenii muritori, la Mekóne. În zilele acelea Prometheus, cu inima plină de rîvnă, împărţise un bou uriaş, pe care îl aşezase apoi dinaintea tuturora.

El încerca să amăgească mintea lui Zeus: într-una din cele două grămezi el pusese sub piele cărnuri și măruntaie pline de grăsime, peste care vîrîse drept acoperămînt burta boului; în cealaltă așezase, cu vicleșug înșelător, mormanul de oase goale ale vitei, acoperindu-le peste tot cu seul alb. Dinaintea acestora, părintele zeilor și al oamenilor îi spusese: «O, fiu al lui Iapetos, ființă dintre toți cea mai nobilă, făcînd tainurile ai fost prea părtinitor, prietene drag».

Așa vorbea, în zeflemea, Zeus ale cărui sfaturi sînt veșnice. Iar Prometheus, cu gînduri viclene, i-a răspuns surîzînd ușor, îngrijorat de înșelătorul său vicleșug: «Măreţule Zeus, tu cel mai slăvit dintre zeii cei veșnic vii, alege așadar din aceste două grămezi pe aceea către care îți dă ghies inima ta din piept.» El rostise cu inima plină de viclenie, și Zeus, ale cărui sfaturi sînt veșnice, a priceput vicleșugul și a știut să-l recunoască. Dar el se și gîndea în inima sa la prăpădul muritorilor și la chipul în care să-l încheie. Cu amîndouă mîinile el ridică seul cel alb, și sufletul i se umplu de mînie, în vreme ce fierea i se ridica spre inimă, la vederea oaselor goale ale vitei ce trădau vicleanul tertip. Și iată de ce pe pămînt, fiii oamenilor ard pentru Nemuritori oasele goale ale victimelor pe altarele cu miresme. — Și Zeus, adunătorul de nouri, rosti indignat: «Vai, fecior al lui Iapetos, care știi mai multe ca oricine pe lume, văd, prietene, că încă n-ai uitat de vicleanul tertip.»

Astfel vorbi înfuriat Zeus ale cărui sfaturi sînt veșnice; și de atunci, păstrînd mereu în amintire acest vicleșug, el nu le dădea oamenilor, prin mijlocirea frasinilor, avîntul focului neostenit. Dar viteazul fiu al lui Iapetos a știut să-l amăgească și a răpit, într-o nuia găunoasă, lumina strălucitoare a neobositului foc. Numaidecît Zeus, tunătorul din nori, s-a simțit adînc rănit în inimă și s-a mîniat în sufletul său, cînd a văzut că ardea printre oameni strălucitoarea văpaie a focului.

(Hesiod, *Theogonia*, 521—569)

●

Prometheus: Dumnezeiescule Aither, suflu înaripat al vînturilor, obîrșii ale fluviilor, talazuri fără număr care în-

crețiți fața mărilor, tu glie, maică a tuturor ființelor, și tu soare, privirile căruia îmbrățișează firea întreagă, vedeți cum se poartă zeii cu un zeu? Iată căror rele le-am căzut pradă pentru mii de ani. Uitați-vă la nevrednicele lanțuri pe care domnul cel nou al nemuritorilor le-a făurit pentru mine. Vai, soarta mea de azi și cea viitoare îmi iscă suspinul. Care va fi capătul suferințelor mele? Dar ce vorbesc eu? Oare nu știu să citesc viitorul, pot oare să mi se întîmple nenorociri neprevăzute?[40] Oare nu cunosc puterea neînvinsă a nevoii? Să îndurăm cu bărbăție hotărîrea destinului. Dar, vai, nu pot nici să vorbesc, nici să tac asupra sorții care mă copleșește. Nenorocitul de mine, anume darurile pe care le-am făcut muritorilor au adus asupra mea atîta asprime. Am răpit focul din cer ca să le fac parte și lor de el, iar focul acesta a ajuns pentru ei principiul tuturor artelor, izvorul a mii de foloase. Iată crima pentru care am fost înlănțuit și expus pe stînca aceasta tuturor ocărilor văzduhului [...]
Corul: Dar pentru ce jignire te-a silit Zeus să înduri o purtare atît de sălbatică? Care-ți este păcatul? Vorbește, dacă nu e chinuitor pentru tine.
Prometheus: Vai, mă doare dacă spun, mă doare dacă tac și totul slujește suferinței mele. Printre nemuritori începea să se ațîțe ura și să-și facă loc discordia. Unii voiau să-l izgonească pe Kronos ca să-i dea sceptrul lui Zeus; dimpotrivă, alții se căzneau să-l înlăture de pe tron anume pe acesta, pe veci. Eu unul le-am dat, dar degeaba, cele mai înțelepte sfaturi copiilor cerului și ai pămîntului, Titanilor. Cutezanța lor minunată disprețuia dibăcia și vicleșugul; socoteau că vor învinge fără trudă numai prin puterile lor. În ce mă privește, maica mea Themis și însăși Gaia, care e adorată sub felurite nume, mi-au proorocit nu o dată că, în bătălia ce se pregătea, forța și violența nu vor fi de nici un folos și că numai vicleșugul va hotărî biruința. Cînd le-am vestit acest oracol, abia dacă au binevoit să mă asculte. În asemenea împrejurare mi s-a părut mai înțelept să mă alătur mamei mele și să fiu de bunăvoie de partea lui Zeus, pentru că și el mă chemase să mă alătur lui. Datorită mie și veștilor aduse de mine, el a știut să-l arunce pe Kronos cel străvechi, împreună cu toți apărătorii lui, în genunile negre și adînci din Tartaros. După asemenea slujire, iată prețul

nevrednic cu care m-a răsplătit acest tiran ceresc; şi iată cusurul obişnuit al tiraniei: nerecunoştinţa faţă de prieteni. Iar pricina chinurilor mele, despre care mă întrebaţi, vă voi împărtăşi-o. De-abia aşezat pe tronul părintelui său, împărţindu-le tuturor zeilor onoruri şi răsplăţi, (Zeus) se strădui să-şi întărească imperiul. Departe de a-i fi avut în vedere pe nefericiţii muritori la această împărţeală, el a voit să le nimicească toată spiţa, ca să facă alta nouă. Nimeni nu păru a se împotrivi, numai eu am îndrăznit, am stat stavilă numai eu pentru ca, răpuse de trăznet, făpturile omeneşti să nu ajungă să populeze tărîmul lui Hades. Asta e pricina asprimilor care mă copleşesc; iată ce m-a făcut să îndur aceste chinuri, groaznice chiar numai de privit. Mi-a fost milă de muritori, iar de mine nu i-a fost nimănui milă. Cu mine el se poartă fără cruţare, însă chinul pe care-l rabd este ruşinea tiranului meu. [...] Eu l-am jignit pe Zeus, ştiu asta, pentru că am vrut să-l jignesc, nu voi tăgădui. Spre a-i ajuta pe muritori, m-am dus la pierzanie eu însumi. Dar n-am putut crede că voi fi astfel osîndit să mă văd mistuit pe stîncile acestea, în piscul pustiu al acestui munte unde nimeni n-ar putea locui. [...]
Prometheus: Să nu vă închipuiţi că tăcerea mea porneşte din trufie sau din dispreţ; dar sufletul meu piere la gîndul nevrednicei stări în care mă aflu. Totuşi cui altuia decît mie îmi rămîn datori zeii cei noi pentru cinstea de care se bucură? Dar să nu mai vorbim de asta: ar însemna să repet ceea ce ştiţi demult. Luaţi în seamă numai care a fost nenorocita soartă a oamenilor şi cum eu, scoţîndu-i din prostia în care zăceau, i-am făcut iscoditori şi iscusiţi; nu spun ca să mă plîng, ci ca să vă fac cunoscută întinderea binefacerilor mele. Ei vedeau şi pînă la mine, dar vedeau prost; auzeau, însă fără să priceapă. Părînd nişte nălucі dintr-un vis, veacuri în şir ei amestecaseră totul laolaltă. Neştiind să folosească nici cărămida, nici cheresteaua pentru a-şi zidi case luminoase, ei trăiseră, ca lacoma furnică, în întunecoase bordeie săpate sub pămînt. Nici un semn desluşit nu-i ajuta să deosebească anotimpul chiciurei de acela al florilor, al fructelor şi al secerişului. Fără a cugeta, ei se vînzoleau la nimereală pînă în clipa cînd i-am făcut să bage de seamă răsăritul şi, ceea ce-i şi mai greu de recunoscut, asfinţitul astrelor. Pentru

ei am găsit cea mai frumoasă dintre ştiinţe; aceea a numerelor; am alcătuit îmbinarea de litere; şi am dat temei Memoriei, mamei muzelor, sufletului vieţii. Eu cel dintîi am pus vitele la jug, ca să-i slujească pe oameni, pentru jug sau poveri, iar ei le-au pus la muncile cele mai istovitoare. Prin mine, telegarii învăţaţi la ham au ajuns să tragă carele, în alaiurile îmbelşugatului răsfăţ. Nimeni altul decît tot eu am născocit aceste trăsuri înaripate în care navigatorii pot rătăci pe mări. Nefericitul de mine! După atîtea născociri menite să-i ajute pe muritori, pentru mine unul nu aflu vreun mijloc să curm suferinţele îndurate!

Corul: Ai fost nesăbuit şi-ţi duci crunta osîndă. Ca un medic rău, eşti deznădăjduit de caznele tale pe care nu ştii cum să le vindeci.

Prometheus: Ascultaţi şi restul şi veţi admira şi mai mult artele şi meşteşugurile pe care le-am dăruit oamenilor. Pînă la mine, şi asta e binefacerea mea cea mai mare, cînd erau loviţi de vreo boală nu se găsea nici un leac pentru ei, fie în hrană, fie în fierturi, fie în unsori: lipsiţi de leacuri, ei piereau. Azi, prin amestecurile salvatoare pe care i-am învăţat să le facă, se vindecă toate bolile. Tot eu am întemeiat, în toate ramurile, arta prezicerii viitorului. Eu cel dintîi am deosebit, dintre vise, adevăratele vedenii, am desluşit prevestirile mai grele şi semnele neprevăzute din călătorie, am lămurit fără greş zborul păsărilor de pradă (rostul) acelora dintre animale care, prin firea lor, sînt prevestitoare de bine ori de rău; (le-am arătat) tot ce poate isca între ei ură, dragoste sau unire; ceea ce prin luciul sau prin culoarea din măruntaiele victimelor poate fi plăcut pentru zei; ca şi frumuseţea felurită a formelor fierii şi ficatului. Întinzînd pe foc, într-un înveliş de grăsime, măruntaiele din trupul (victimelor) şi coapsele, i-am îndrumat pe muritori spre o ştiinţă anevoioasă, şi am silit să vorbească ochilor semnele de văpaie, pînă atunci nezărite. Dar aceasta nu e totul: bunurile acelea folositoare, îngropate în pămînt, precum arama, fierul, argintul şi aurul, cine oare s-ar putea lăuda că le-a descoperit înainte de mine? Nimeni, fără îndoială, dacă nu doreşte să fie socotit un amăgitor. Într-un cuvînt, toate artele pe care le cunosc fiinţele omeneşti se datoresc lui Prometheus.

Corul: După ce ai săvîrşit atîtea pentru muritori, nu te lăsa pradă chiar tu deznădejdii. Nădăjduiesc că, eliberat din aceste lanţuri, vei mai putea să fii la fel de puternic ca Zeus.
Prometheus: Nu. Fiindcă nu aşa a rînduit neocolita soartă. Numai după ce voi fi îndurat cazne şi chinuri nenumărate, voi ieşi din aceste fiare: meşteşugul este prea slab împotriva necesităţii.
Corul: Şi ce arbitru are această necesitate?
Prometheus: Cele trei Moire, precum şi Erinyile care nu uită nimic.
Corul: Cum, nici chiar Zeus nu e tot atît de puternic ca ele?
Prometheus: Da, nici chiar el nu-şi va putea ocoli destinul.[41]
Corul: Şi cum să fie acest destin altfel decît cîrmuind veşnic?
Prometheus: Nu mă mai întrebaţi, nu stăruiţi!
Corul: Este oare atît de temută taina pe care o păstrezii?
Prometheus: Căutaţi alt dialog. Nu este vremea dezvăluirii acestui mister. Să rămînă mai ascuns ca oricînd, căci de tăcerea mea atîrnă eliberarea mea din aceste fiare nevrednice, ca şi sfîrşitul suferinţelor mele.

(Eshil, *Prometheus înlănţuit*, I; III)

●

A fost o vreme cînd zeii existau, dar nu erau încă făpturile muritoare. Iar cînd le-a venit şi acestora timpul să le cheme soarta la viaţă, zeii le-au plămădit sub pămînt, făcînd un amestec de pămînt, de foc şi de tot ce se mai putea îngemăna cu focul şi cu pămîntul. Apoi, cînd au vrut să le scoată la lumină, au pus pe Prometheus şi pe Epimetheus să le înzestreze cu însuşiri, împărţind însuşirile în chip potrivit fiecăreia. Atunci însă Epimetheus l-a rugat pe Prometheus să-l lase să facă singur această împărţeală. «După ce eu voi fi făcut împărţeala, tu ai s-o cercetezi.» Înduplecîndu-l pe celălalt, împărţitorul s-a apucat de lucru. Împărţind însuşirile, unor făpturi le-a dat putere fără iuţeală; altele, care erau mai slabe, au fost înzestrate de el cu iuţeală; pe unele le înarma, iar celor cărora le hărăzise o fire neajutorată, le-a născocit alte în-

sușiri bune, spre a le salva; astfel, făpturilor ursite să fie mici, le-a dăruit fuga înaripată sau un adăpost subpămîntean; pe cele cărora le sporise statura — chiar aceasta le era și mijlocul de scăpare. Tot așa, împărțeala lui avea rostul să le facă deopotrivă în fața norocului și, în tot ce născocea, el avea grijă ca nici o stirpe să nu piară. Dar, după ce le-a dăruit mijlocul să scape de a fi nimicite unele de celelalte, iată că a închipuit pentru ele o apărare prielnică în fața schimbărilor de temperatură ce vin de la Zeus: le-a îmbrăcat cu blană deasă ori cu carapace temeinice, potrivite a le ocroti de frig, dar în stare să le ajute la fel împotriva arșiței, fără să mai socotim că atunci cînd se culcau, le-ar fi slujit și drept învelitoare, fiecare avînd-o pe a sa, firească. Unele făpturi le-a încălțat cu copite, altele cu gheare puternice, lipsite de sînge. După aceea el a făcut rost de hrană felurită pentru fiece stirpe în parte: pentru unele iarbă crescută din pămînt, pentru altele fructele pomilor, pentru altele rădăcini; au fost unele cărora le-a hărăzit carnea altor animale ca hrană și a hotărît ca acestea să se prăsească puțin, pe cîtă vreme celor ce astfel se împuținau le hărăzise înmulțire îmbelșugată, ocrotindu-le în acest chip supraviețuirea. Dar, întrucît Epimetheus nu era destul de dibaci, el n-a băgat seamă că irosise comoara însușirilor în folosul făpturilor lipsite de judecată, iar stirpea oamenilor a rămas neînzestrată, așa că el nu mai știa ce-i de făcut. În vreme ce căuta să iasă din încurcătură, sosește Prometheus să cerceteze împărțeala; el vede că celelalte făpturi sînt înzestrate mulțumitor în toate privințele, pe cîtă vreme omul e gol, desculț, dezvelit și dezarmat. Venise și sorocul cînd omul era sortit să iasă și el de sub pămînt spre a se ridica la lumină. Atunci Prometheus, încurcat că nu știe ce mijloc ar putea găsi pentru salvarea omului, răpește de la Hephaistos și de la Athene istețimea creatoare a meșteșugurilor, furînd focul — căci fără foc nu ar dobîndi nimeni această istețime, nici nu ar putea-o folosi; astfel îl înzestră pe om.

Iată așadar cum a dobîndit omul inteligența potrivită a nevoilor vieții. Dar măiestria de a cîrmui cetățile nu o avea. Aceasta se afla în mîna lui Zeus. Și Prometheus nu mai putea să pătrundă în acropola care era lăcașul lui Zeus, iar Zeus își mai avea și paznicii săi temuți. El se

strecoară în schimb în atelierul unde Athene și Hephaistos își făceau laolaltă meșteșugul și, după ce răpește arta lui Hephaistos de a se sluji de foc și celelalte meșteșuguri care sînt ale Athenei, le dăruiește omului. Și de acolo vin înlesnirile vieții pentru neamul omenesc, dar mai tîrziu Prometheus a fost învinuit de furt, așa cum se spune, din pricina lui Epimetheus.

(Platon, *Protagoras*, 320d — 322a)

ÎMPĂRAȚII CHINEZI LEGENDARI

Ca și în Sumer sau în Egipt, în China arhaică ar fi domnit cinci împărați mitici, socotiți de posteritate cînd zei, cînd domnitori pămîntești, cărora însă tradiția le atribuie nu numai războaiele și actele administrative inițiale, ci și inventarea ori propagarea utilizării primelor științe și unelte umane; astfel, toate aceste personaje par portrete arhetipale de eroi civilizatori. Fragmentarea excesivă, aproape pulverizarea prin timp a marilor mituri ale începutului duce adesea la operații de reconstituire, deloc lesnicioase, care în chip inevitabil capătă aspecte mozaicale.

Huang-ti, Împăratul Galben

Cînd Huang-ti s-a suit pe tron, în tot universul s-au statornicit pacea și liniștea. Cîrmuitorul nu văzuse niciodată phoenicși (*feng huang*) și se tot gîndea cum or fi arătînd. Odată, l-a chemat la sine pe Tian-lao și l-a întrebat: «Cum arată (păsările) *feng huang?*» Tian-lao i-a răspuns: «În față sînt ca lebăda, iar din spate amintesc de unicornul *tsilinyà*. Au gît de șarpe și coadă de pește, înfățișarea pielii ca la dragoni, trup de broască țestoasă, bărbie de rîndunică și cioc de cocoș.»

(după *Han Ying* /sec. II î.e.n. /)

•

La o depărtare de patru sute de *li* spre sud-vest se află piscul Kunlun, iar acolo este capitala de jos a monarhului [Huang-ti]. Aceasta e cîrmuită de spiritul Lu-u, care are înfățișarea unui tigru cu gheare, cu nouă cozi, însă cu trup omenesc. Tot acolo se găsește și pasărea *chung*, cea care se îngrijește de veșmintele împăratului.

(*Cartea munților și mărilor*)

•

La mijlocul oceanului este muntele Thusho, pe care crește un mare piersic ce și-a răspîndit crengile pe o lărgime de trei mii de *li*. Către nord-est, printre ramurile lui, se află porțile demonilor prin care trec toate gloatele diavolești. În fața porților stau doi sfinți. Unul se numește Shen-tu, altul Yui-lei. Aceștia controlează pe fiecare demon și, dacă văd pe vreunul răufăcător, îl leagă cu o funie de papură și îl dau tigrilor să-l mănînce.

Pe atunci, Huang-ti a statornicit datina alungării demonilor. Spre a scăpa de invazii, este nevoie să se așeze două [statui] omenești din lemn de piersic, de asemenea, să fie zugrăviți pe ușă Shen-tu, Yui-lei și un tigru, și totodată să se atîrne o funie de papură.

(*Cartea munților și mărilor* — varianta arhaică)

•

[Huang]-ti s-a urcat pe muntele Heng-shan, iar pe țărmul mării a întîlnit animalul sălbatic fermecat Baitsé, care știa să vorbească, și (împăratul) i-a pus întrebări asupra duhurilor și demonilor din Lumea subcerească și a dat poruncă să fie zugrăvit tot ceea ce istorisise animalul sălbatic.

(Ma Sü, *Deslușirea istoriei*, 5)

•

Din vechime, substanța preacurată și spiritele morților nasc [duhuri și demoni], aceștia fiind cu totul în număr de 11 520 soiuri. Iată ce anume i-a povestit Baitsé (lui Huang-ti), iar suveranul a poruncit să se facă desene după toate acestea.

(*Chjang Tsiun-fan* /sec. X—XI/)

•

Odinioară, Huang-ti a adunat duhurile și demonii pe muntele Tai-shan. El ședea într-un car triumfal, la care fuseseră înhămați elefanți și care era însoțit de șase dragoni. [Pasărea magică] Bi-fan conducea carul, în față ședea Ci-yu, iar duhul vîntului mătura calea. Stăpînul ploilor stropea drumul, tigri și lupi alergau înainte, duhurile și demonii veneau din spate, șerpi înaripați se așterneau pe pămînt, iar phoenicșii pluteau în cer. În această adunare a spiritelor, [Huang-ti] a născocit muzica *tsing-tsiué*.

(*Han Fei-tsé* / sec. III î.e.n./)

•

Triplul arbore de mărgăritar crește lîngă fluviul Ci-shui; la înfățișare seamănă cu un chiparos, deși alții spun că aduce cu coada unei comete, atît numai că, în loc de ace, are mărgăritare.

(*Cartea munților și mărilor*)

•

Așa cum povestesc istoricii din vechime, fiica lui Chjen-meng a furat mărgăritarul negru al lui Huang-ti, s-a înecat într-un rîu și, prefăcîndu-se în *tsisiang*, a devenit un duh al apei.

(*Tratat despre Süchuang*)

•

Huang-ti se plimba lîngă Ci-shui, pe malul de miazănoapte, apoi a urcat creasta (muntelui) Kunlun, după aceea a cotit spre miazăzi, pornind pe drumul de întoarcere, dar și-a pierdut mărgăritarul său negru. L-a trimis pe Chji să-l caute, dar acesta nu l-a găsit. L-a trimis pe Li-chjou să-l caute, dar nici acesta nu l-a găsit. L-a trimis pe Ci-kou să-l caute, și nici acesta nu l-a găsit. Atunci l-a trimis pe Hsiang-wang, și siang-wang l-a găsit. Huang-ti a strigat: «E uimitor cum de l-a putut găsi Hsiang-wang!»

(*Chuang-tzé* / sec. IV î.e.n. /)

•

Huang-ti nu l-a putut înfrîna pe Ci-yu prin mijlocirea omeniei și a dreptății.

(*Cercetarea imperială a anilor Tai-ping*)

•

[Huang-ti] dresase urşi, pantere, jaguari şi tigri ca să se poată lupta cu Yang-ti (Ci-yu), pe cîmpia Bantsiuan.

(Sü-ma Tsien, *Memorii istorice*)

•

Huang-ti s-a bătut cu Ci-yu în şesul Chjo-lou; Ci-yu a răspîndit o ceaţă deasă care nu s-a risipit trei zile, aşa că toţi ostaşii s-au rătăcit. Atunci Huang-ti i-a poruncit lui Feng-hou să facă, după modelul Ursei Mari, un dispozitiv adaptat care să arate direcţia către ţările lumii. Acela a făurit „carul care arătă spre sud", iar Ci-yu a fost luat prizonier.

(Yui Si /281—356/, *Chji lyi*)

•

Se mai povesteşte că Împăratul Galben a lucrat multă vreme la turnarea unui preţios trepied, la poalele muntelui Tsing-shan. Trepiedul a ieşit uriaş, cu o înălţime de un *chjang* şi trei *ci*, avînd o capacitate mai mare chiar decît un chiup de lut pentru zece dijme de boabe. Pe trepied fusese sculptat un dragon plutind printre nori, pesemne Ying-lung, apoi duhurile bune şi rele din toate cele patru zări, ca şi felurite păsări uimitoare şi fiare neobişnuite. Împăratul Galben a aşezat nepreţuitul trepied la poalele muntelui Tsing-shan, şi cu acel prilej a organizat un mare ospăţ. În ceasul hotărît s-au adunat toţi zeii cereşti şi oamenii din cele opt ţinuturi ale lumii, era puzderie de oameni, zarvă, zgomot.

În toiul ospăţului a apărut deodată un dragon fermecat, acoperit cu o strălucitoare platoşă de aur, şi-a scos din nori trupul pînă la jumătate şi şi-a lăsat o mustaţă drept în nepreţuitul trepied. Huang-ti a priceput că acela era un sol de la palatul ceresc, venit să-l cheme înapoi în cer, astfel că, împreună cu zeii pogorîţi în lumea omenească, în număr de peste şaptezeci, a şi dispărut numaidecît în nori, a încălecat pe spinarea dragonului şi a pornit să se înalţe sus în cer. Cîrmuitorii ţărilor mici şi gloata, văzîndu-l pe Împăratul Galben cum încălecase dragonul şi se înălţase sus, au vrut să-l urmeze, însă nu au putut să sară pe spinarea dragonului, ci doar, îmbrîncindu-se

şi strivindu-se unii pe alţii, s-au agăţat de mustaţa dragonului. Mustaţa nu i-a putut ţine, s-a rupt şi a căzut cu ei cu tot pe pămînt. Oamenii au apucat să tragă jos chiar şi nepreţuitul arc al Împăratului Galben, ce fusese atîrnat de mustaţa dragonului. Cîrmuitorii şi oamenii din prostime care căzuseră pe pămînt plîngeau amarnic, îmbrăţişînd nepreţuitul arc şi apucînd cu mîinile mustaţa ruptă a dragonului.

(Reconstituire în: Yuan Ké, *Miturile Chinei antice*, 1959)

Huang-ti a făcut cel dintîi pălării şi veşminte.

(*Analele de bambus*)

Întîia curtezană a lui [Huang-ti] se numea Lei-tzu, din neamul Syiling. Ea a fost cea dintîi care a început să crească viermii de mătase, de aceea e venerată ca ocrotitoarea mătăsurilor.

(*Istoria străveche*, 5)

Se vorbeşte în lume că [Huang-ti] a preparat un elixir din cinabru, pe muntele Tzo-yang-shan, că a ajuns sfînt şi că s-a înălţat la cer călare pe un dragon.

(Tsui Bao /sec. III—IV/, *Comentarii despre cele străvechi şi cele de azi*)

Dragonul şi-a coborît mustăţile în pirostrii, Huang-ti s-a agăţat de ele şi s-a aşezat pe dragon. De aceea, lumea a început să numească locul acela „Pirostriile cu mustaţă"

(*Cartea apelor*)

Ci-yu, inventatorul armelor

În popor se spune că [Ci-yu] avea trup de om, copite de taur, patru ochi şi şase mîini. În vremurile (dinastiilor) Tsin şi Han se mai spunea tot aşa că Ci-yu ar avea pe tîmple părul ca nişte săbii şi nişte suliţe, şi că pe cap are coarne.

(Jen Fang, *Descrierea lucrurilor uimitoare* / sec. V/)

●

Ci-yu mănîncă nisip şi pietre.

(*Chipuri de dragoni, peşti şi fluvii*)

Ci-yu avea cap de aramă, el ştia să înghită pietre, să zboare prin aer şi să treacă prin locuri primejdioase. Tot atunci, din pielea taurului Kui, a fost alcătuită toba; bătîndu-se în ea de nouă ori, Ci-yu nu a mai putut zbura, aşa că l-au omorît.

(Jen-cen /sec. XVII/, *Comentarii la Cartea munţilor şi mărilor*)

Ci-yu a născocit cinci feluri de arme: topoarele, lăncile, tridentul şi două soiuri de securi.

(Su E, *Su-shi yang-yi* — sec. IX)

●

Pe muntele Sung-shan creşte un copac, numit *arţar*. Arţarul este lucrul acela în care s-au preschimbat butucii scoşi de pe Ci-yu.

(*Cartea munţilor şi mărilor*)

Primul agricultor

În vremurile străvechi, toţi oamenii se hrăniseră cu carnea păsărilor şi a dobitoacelor. Dar către timpul lui Shen-nung au ajuns să fie atît de mulţi oameni, încît nu le mai erau destule păsările şi dobitoacele. Atunci Shen-nung, folosindu-se de o cale miraculoasă, i-a învăţat pe oameni să muncească pămîntul şi să tragă foloase de pe urma acestuia, pentru care fapt oamenii l-au poreclit „zeul agriculturii".

(Ban Ku, *Bo hu tung*)

Împăratul Yao şi dregătorul său Kao-Yao

Yao avea grijă de toată Lumea subcerească, şi dacă cineva era flămînd, el zicea că acela e flămînd din cauza sa, [a împăratului Yao]; dacă cineva îndura frigul, el zicea

că acela îngheață tot din cauza sa; dacă cineva făcea o crimă, Yao zicea că el, împăratul însuşi, este vinovat de crima aceluia.

(Liu Siang /77—76 î.e.n./, *Grădina mărturisirilor*)

Deși Yao era cîrmuitorul Lumii subcerești, el purta iarna o piele de cerb, iar vara îmbrăcăminte de cînepă. Stuful [de pe acoperişul său] nu era retezat, stîlpii nu erau neteziți. El se hrănea cu mei neales și cu fiertură de buruieni sălbatice și de alte plante. Viața lui nu putea fi asemuită nici măcar cu traiul portarului [...] Yao mînca din străchini de lut și bea din ulcioare de lut.

(*Han Fei-tsé*)

Întrucît Yao era un cîrmuitor plin de omenie, în cîte o singură zi se întîmpla să fie zece semne prevestitoare de bine; iarba din palat se prefăcuse în grîne, în curte s-au sălășluit phoenicșii, pe treptele palatului a crescut copacul-calendar, în bucătărie a răsărit arborele *sha-pu.*

(Jen Fang, *Descrierea lucrurilor uimitoare*)

Cînd Yao a ajuns cîrmuitor, în curtea sa a crescut copacul *ming-tzià.* Acesta îi slujea drept calendar.*

(*Deslușirea istoriei*)

«Sha-pu» este iarba norocului. Pe vremea lui Yao, aceasta creștea în bucătărie, alungînd arșița și răcorind încăperea.

(Dicţionarul *Lămurirea semnelor*)

●

Pe cînd Yao se afla pe tron de șaptezeci de ani, din țara Chji-chji i-a fost adusă în dar o pasăre *chung-ming*, cu pupile duble, care mai era numită și Shuang-tsing, adică Ochi-dublu. Pe dinafară, ea arăta la chip ca un cocoș, însă cînta ca un phoenix (*feng huang*). Cînd îi venea vremea să-și schimbe penele, ea își lepăda penajul și își lua zborul golașă. Ea putea să se bată cu fiarele crunte—cu lupii și cu tigrii, iar cînd era ea de față, mîrșăvia, năpastele și orice răutăți nu le puteau aduce oamenilor nici o vătămare. Era hrănită cu pastă de jad, iar uneori venea în zbor de cîteva ori pe an, alteori însă nu se întorcea ani

în şir. Toţi oamenii îşi măturau şi îşi împodobeau casele, cu nădejdea că va veni (pasărea) *chung-ming*. Cînd această pasăre a încetat să mai sosească, oamenii au început a-i ciopli chipul în lemn ori a i-l turna în bronz. Dacă aceste icoane se atîrnau între poartă şi uşă, diavolii şi duhurile rele fugeau singure din acel loc, supunîndu-se [oamenilor].

(Wang Tzià, *Însemnări despre întîmplări uitate*)

●

Pe vremea lui Yao, au răsărit în acelaşi timp zece sori. Aceştia au pîrjolit grînele şi semănăturile, au uscat ierburile şi copacii, iar oamenii n-au mai avut ce mînca.

(*Huainan-tsé*)

●

Wo-tsiuan aduna buruieni de leac pe muntele Huaishan. Trupul lui se umpluse de păr, ochii i se făcuseră pătraţi. El putea să zboare şi mergea nespus de repede. Moşneagul acesta îi lăsase lui Yao nişte seminţe, dar Yao nu găsise răgazul să le mănînce. Cei care însă le mîncau, ajungeau să trăiască două sute sau trei sute de ani.

(*Vieţile nemuritorilor*)

●

În timpul cîrmuirii lui Yao, în Lumea subcerească a domnit pacea şi poporul nu era împovărat de treburi. Pe vremea aceea, un bătrîn de peste optzeci de ani juca popice *(tzi-jang)* pe şosea. Cei care îl priveau cum joacă, i-au spus: «Cît de mare este virtutea cîrmuitorului nostru.» Moşneagul le-a răspuns: «Eu mi-am început mereu munca odată cu răsăritul soarelui şi nu mă duceam să mă odihnesc decît după asfinţit. Ca să beau, mi-am săpat singur fîntînă, ca să mănînc, mi-am muncit ogorul. Atunci unde este virtutea lui Yao faţă de mine?»

(Huang-fu Mi /215—282/, *Biografiile marilor bărbaţi*)

●

Kao-yao avea cioc de pasăre. El era socotit foarte drept, iar pricinile judecătoreşti le descurca după conştiinţa sa astfel, încît totul ajungea să fie limpede.

(*Largile dezbateri din Sala tigrului alb*)

Faţa lui Kao-yao aducea la culoare cu un dovleac jupuit. Era la fel cu un dovleac jupuit de coajă, de culoare albastră-verzuie.

(*Siun-tsé* / sec. IV î.e.n. /)

Sechjai era un berbec cu un singur corn, și el avea iscusința de a-l descoperi pe vinovat. Cînd Kao-yao își ținea judecățile întru dreptate și se îndoia de vinovăţia cuiva, îi poruncea berbecului să împungă. Acesta îl împungea pe cel vinovat, iar de cel nevinovat nu se atingea. De aceea, Kao-yao îl respecta pe berbec şi avea întotdeauna grijă de el.

(Wang Chung, *Judecăți critice*)

Sechji este acoperit cu lînă verde, are patru picioare, seamănă cu ursul şi este foarte devotat. Cînd vede o ceartă, îl împunge pe cel vinovat. Cînd aude o sfadă, îl împunge pe cel ce nu are dreptate.

(*Istoria străveche*)

Yi, arcașul ceresc

Cîrmuitorul [ceresc Thi-tziun] l-a trimis pe pămînt pe arcașul Yi pentru ca acesta să mîntuiască de suferințe poporul *siá*.

(Tsiui Yuan *Întrebări către cer*)

Thi-tziung i-a dăruit lui Yi un arc roșu și săgeți albe, astfel încît el să-i poată ajuta pe oamenii de pe pămînt.

(*Cartea munților și mărilor*)

Yi avea mîna stîngă mai lungă [decît cea dreaptă], iar aceasta îi era de ajutor la tragerea cu arcul.

(*Huainan-tsé*)

Zece sori au omorît-o pe Niui-chou cu arşiţa lor. Aceasta s-a petrecut la miazănoapte de Chjan-fu. Ea îşi aco-

perise faţa cu mîna dreaptă. Cei zece sori se aflau pe cer, iar Niui-chou şedea pe un munte.

(*Cartea munților și mărilor*)

Privind în sus, Yi a țintit în cei zece sori şi a nimerit nouă din ei. Nouă corbi de pe acei sori au murit şi penele lor au căzut jos împrăştiindu-se.

(Tsiui Yuan, *Întrebări către cer*)

Yi s-a bătut cu (monstrul) *tzo-ci*, în deșertul Shouhua. Yi l-a răpus cu o săgeată, într-o localitate aflată la răsărit de genunea Kunlun. Arcaşul Yi își luase arcul şi săgeţile, iar acel *tzo-ci* înşfăcase un scut, alţii zic că o lance.

(*Cartea munților și mărilor*)

Cîrmuitorul l-a trimis pe arcașul Yi pe pămînt, pentru ca el să mîntuiască oamenii de năpaste. Atunci de ce arcașul l-a săgetat pe (duhul fluviului) He-po şi s-a însurat cu Lo-pin, soţia acestuia?

(Tsiui Yuan, *Întrebări către cer*)

He-po s-a prefăcut într-un dragon alb și a pornit să înoate în fluviu de-a lungul malului. Zărindu-l, arcașul Yi l-a țintit cu o săgeată și i-a scos ochiul stîng. He-po a alergat la cîrmuitorul ceresc, să i se plîngă. «Ucide-l pe Yi de dragul meu! Cîrmuitorul ceresc l-a întrebat: Cum s-au petrecut lucrurile, de te-a nimerit săgeata în ochi?» He-po i-a răspuns: «Eu mă preschimbasem pentru un oarecare răstimp în dragon alb şi ieșisem să mă plimb». Cîrmuitorul ceresc atunci i-a spus: «Dacă te-ai fi purtat așa cum se cuvine să se poarte un zeu, crezi că ar mai fi putut Yi să-ţi facă vreun rău? Pe cîtă vreme tu te-ai prefăcut într-un animal, așa că a putut și omul să tragă cu arcul în tine. Dacă lucrurile s-au petrecut într-adevăr aşa, atunci ce vină mai are Yi?»

(Wang Yi, *Comentarii la Întrebări către cer* / sec. II/)

●

Odinioară, Yi i-a cerşit (zeiţei) Hsi Wang Mu[12] elixirul nemuririi. Soţia sa Chang-e i l-a furat şi s-a înălţat în

zbor pe lună. Yi a fost foarte necăjit, însă nu a putut s-o urmeze.

(*Huainan-tsé*)

●

În vechime, Han Yin (Shen Yi) fusese un arcaş iscusit. Fei Wei (Feng Mön) învăţase să tragă cu arcul de la Han Yin şi l-a depăşit în măiestrie pe învăţătorul său. La rîndu-i, Tzi Chang a învăţat să tragă cu arcul de la Fei Wei. Fei Wei i-a spus: «Mai întîi trebuie să înveţi să nu clipeşti şi abia după aceea vom putea vorbi de tragerea cu arcul». Tzi Chang s-a întors acasă şi, culcîndu-se pe spate sub războiul de ţesut al nevestei sale, a început să privească ţintă suveica. După doi ani nu mai clipea, chiar dacă i s-ar fi apropiat de ochi ascuţişul unui spin. I-a spus despre asta lui Fei Wei, care i-a zis: «Asta nu e încă nimic. Nu voi fi mulţumit pînă cînd n-ai să te deprinzi să priveşti. Cînd ai să poţi vedea un lucru mărunt ca pe un lucru mare, şi ceea ce e nedesluşit ca şi cum ar fi cel mai desluşit, să-mi spui.» Tzi Chang şi-a atîrnat la fereastră, pe un fir de păr dintr-o coadă de taur, un păduche, s-a dus în partea de miazăzi şi a început să-l privească ţintă. După zece zile, păduchele i s-a părut mai mare, iar după trei ani s-a făcut tot aşa de mare cît o roată de căruţă. Cînd se uita la alte lucruri, ele i se păreau măguri şi munţi. I-a spus despre asta lui Fei Wei. Fei Wei a sărit în sus, s-a bătut în piept şi i-a spus: «Acum ţi-ai atins ţinta». Apoi Tzi Chang a învăţat tot ce ştia Fei Wei şi a socotit că un singur om din Lumea subcerească i se poate asemui. Hotărî să-l omoare pe Fei Wei. Cei doi se întîlniră în pustietatea din preajmă şi traseră cu arcurile unul în celălalt. Săgeţile se ciocniră cu vîrfurile una de alta şi căzură la pămînt, fără a stîrni praful. Fei Wei îşi slobozise toate săgeţile cel dintîi. Lui Tzi Chang îi mai rămăsese o săgeată. Cînd o slobozi din arc, Fei Wei puse fără greş în dreptul ţintei săgeţii un beţişor dintr-o tufă de porumbre. După aceea, aruncîndu-şi arcurile, plînseră amîndoi, se închinară unul altuia pînă în pămînt şi se hotărîră să fie tată şi fiu. Se jurară pe sîngele lor să nu mai încredinţeze altcuiva acest meşteşug.

(*Le-tsé* /sec. III î.e.n./)

Feng Mön învățase să tragă cu arcul de la Yi. El a socotit că în Lumea subcerească Yi este singurul care îl întrece în dibăcie, și de aceea l-a omorît.

(*Men-tsé*)

LUMEA ARCADICĂ PRESELENARĂ

Pan, zeul turmelor, fusese venerat de arcadieni, străvechii locuitori ai Arcadiei, și în munți altarele lui se înmulțeau. Martor îi va fi Pholoe, martore — undele din Stymphalis, apele cu care năvalnicul Ladon curge în mare, piscul Nonacris încununat de pinii sălbatici, înalta Cyllene și zăpezile din Parrhasia. Pan era paznicul marilor turme, divinitatea [*numen*] cailor. Era încărcat de daruri ca ocrotitor al oilor. Evander a adus cu sine aceste zeități [*numina*] ale pădurii. Aici unde este acum orașul [Roma] pe atunci era numai loc de oraș. Aceasta e obîrșia cultului nostru pentru atari divinități, aduse pelasgi, și cărora Flaminul Dial le mai celebrează sărbătoarea tot după datina veche. Mă veți întreba pentru ce alergările acestea rătăcitoare ale preoților, pentru ce goliciunea lor? Fiindcă sprintenului zeu îi este drag să străbată în grabă munții prăvălatici și să scoată vietățile din vizuinele lor. Gol însuși, zeul dorește ca dregătorii săi să-i fie aidoma: îmbrăcămintea nu este prielnică alergării. După o datină veche a acestor pămînturi, arcadienii au trăit mai înainte de nașterea lui Iupiter și neamul lor a fost mai vechi decît luna. Viața le era la fel cu a animalelor sălbatice, străină de orice artă: erau un neam sălbatic plin de grosolănia neștiinței. Ei foloseau frunzișul drept case și ierburile drept roadele cîmpului; nectarul lor era apa ce o luau în căușul celor două palme; nici un taur nu asuda trăgînd brăzdarul încovoiat al plugului, nici o țarină nu recunoștea drepturile vreunui stăpîn; nimeni nu cunoștea folosința calului, căci fiecare se purta însuși pe sine; oaia umbla înveșmîntată în lîna ei. Oamenii trăiau cu trupurile goale sub

(regatul) lui Iupiter, călindu-se să îndure vînturile și furtunile. Lipsa veșmintelor ne aduce aminte de străvechile obiceiuri și ne arată măreața simplitate a strămoșilor.

(Ovidius, *Faste*, II, 271—302)

•

În vremile străvechi, mai înainte ca luna să fi început a însoți pămîntul, oamenii care trăiau pe podișul Bogota își duceau viața ca niște adevărați sălbatici: umblau goi, nu știau să lucreze pămîntul și nu aveau nici legi, nici datini.

Printre ei a răsărit deodată un bătrîn oarecare, lumea zicea că ar fi venit din văile ce se întind la răsărit de Cordilieri, din Chingasa, și că era pesemne de cu totul alt neam, fiindcă avea o barbă lungă și deasă. El avea trei nume: Bochica[43], Nemqueteba și Zuje. Bătrînul acela i-a învățat pe locuitorii podișului Bogota să-și facă veșminte, să-și clădească colibe, să muncească pămîntul și să trăiască în obștii. Își adusese o nevastă care avea și ea trei nume: Chia, Jubecayaguaya și Huvtaca; atîta numai că frumoasa Chia era o muiere rea și în toate privințele era împotriva părerii bărbatului, pe cînd el nu dorea decît binele oamenilor. Chia făcu farmece rîului Fonza, care ieși din albie și înecă în ape toată valea Bogotei. Mulți oameni pieriră în vremea acelui potop; nu scăpară decît cîțiva, care se cățăraseră în piscurile munților din preajmă.

Foarte supărat, bătrînul o alungă pe Chia să se ducă cît mai departe de pămînt, și ea se făcu lună; de atunci, Chia luminează noaptea pămîntul nostru. Iar bătrînul hotărî să-i ajute pe oamenii care acum rătăceau prin munți. Cu mîna-i atotputernică, el izbi stîncile ce se înălțau deasupra văii, dinspre Canoas și Tequendama, le despică și sili apele Fonzei să se prăvale în jos peste acea crăpătură. Apoi porunci tuturor triburilor să coboare din nou în valea Bogotei, le zidi orașe și le dete poruncă să se închine soarelui. Le rîndui cîrmuitori, cărora le împărți puterile preoțești și mirene. După aceea, luîndu-și numele

de Ydacansa, bătrînul purcese în valea sfîntă Yraqui din apropiere de Tunha, şi mai trăi acolo două mii de ani, ducînd viaţă de sihastru.

(*Legenda cascadei Tequendama*, tribul chibcha, Columbia)

ZAMOLXIS

Controversele asupra calităţii de zeu sau de om a lui *Zamolxis* (în alte rostiri: *Zalmoxis*) au început cam odată cu primele ştiri despre el (Herodot) şi nu s-au încheiat nici acum. Totuşi, fluctuaţia interpretărilor moderne, bizuite pe informaţiile antice scrise (căci nimeni nu a cercetat încă într-adevăr ştiinţific urmele posibile ale mitologiei Daciei în folclorul şi în ritualul unor datini din România), sugerează ambele stări, după cum şi diversitatea de elemente din care, printr-un sincretism mai degrabă spontan decît teologic, s-a alcătuit cu timpul figura complexă a zeului; dar, în primul rînd, se observă în această figură, ca însuşiri esenţiale, două ce sînt greu de separat în mitologie: zeul mesianic şi eroul civilizator. O examinare mai atentă aminteşte de o similitudine de la mari depărtări geografice (cu atît mai mult, fiind exclusă orice comunicare prin circulaţia tematică a miturilor): Quetzalcoatl.

Ca zeu, Zamolxis nu putea să fi fost venerat în ritualurile htonice: din retragerea sa vremelnică în peşteră (care, în lumina ipotezelor arheologice de azi, ar fi putut să fie un palat semisubteran, poate cu ieşire secretă) nu rezultă nici moartea mistică, nici înhumarea simbolică, iar întoarcerea sa nu este înviere osiriacă, ci a doua venire. Tot ca zeu, Zamolxis nu a putut fi venerat în locul lui *Gebeleizis*, pe care l-ar fi absorbit prin sincretism, deoarece Gebeleizis era zeul mişcărilor atmosferice, în norii căruia se trăgeau salve de săgeţi, fapt lesne de înţeles la un popor cultivînd grîne şi viţă de vie; era însă deci Zamolxis un zeu al cerului senin? pesemne că nu, sau cel puţin nu al cerului ca boltă imediată, ci al unui cer mistic, socotit sediul său discret, unde erau trimişi cei mai buni tineri ca soli aruncaţi în suliţi.

Comparaţiile fonetice cu numele zeiţei trace *Zemelo*, vădit htonică, sau cu al zeului htonic lituan *Zjameluks* nu par să aibă temei

(consonanța nefiind argument în comparațiile onomastice, cu atît mai puțin aici, unde asemănarea între rădăcini este foarte vagă).

Ca erou civilizator, Zamolxis vădește cîteva atribute de bază: comunicarea cel puțin a două științe fundamentale pentru antichitate, astronomia și medicina, propagate de el fără alură de miracol, deci nu pe cale divină (ca Apollo Medicus); educația morală a populației și instruirea ei filosofică; organizarea unui sistem religios, cu doctrină teologică și cu investitură sacerdotală; contribuția (după unii autori antici, directă) la organizarea politică a țării păstorite, din care nu a lipsit și introducerea deprinderii ospețelor cu discuții intelectuale (ceea ce rezultă clar din textul lui Herodot).

Oricît ar fi de regretabile lacunele produse de pierderea unor opere fundamentale (cel puțin a presupusei cărți scrise de împăratul Traian), nu putem spune nici că penuria de documente e totală: cele care sînt ne ajută în afirmația că, pînă să fi dobîndit cultul de zeu, Zamolxis trebuie să fi fost venerat multă vreme ca învățător și ca model arhetipal.

Orice încercare de a sintetiza figura acestei divinități enigmatice și complexe va fi negreșit întîmpinată de unicitatea lui Zamolxis în panteonul universal; rarele similitudini sînt aparente și sînt mai curînd coincidențe nemotivate structural. Socotit *daimon* de Herodot, erou zeificat de Strabon, mag și medic al sufletului de Platon, rege filosof de Iordanes, în antichitate, apoi zeu celest (V. Pârvan, M. Eliade), uneori chiar șaman arhetipal (E.R. Dodds), în cercetările moderne — Zamolxis este mai presus de orice simbolul esențial al modului de existență a unui popor: retragerea vremelnică a zeului în peștera sa sugerează practica unor mistere inițiatice, după cum trimiterea periodică a solului aruncat în suliți și ales dintre cei mai buni confirmă apartenența integrală și veșnică a omului la substanța cosmică.

[...] Geții, care luaseră o hotărîre nesăbuită, au fost robiți [de Darius] numaidecît, deși ei sînt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci.

Iată cum anume ajung ei nemuritori: după credința lor, ei nu mor, ci acela care piere se duce la Zamolxis, zeul lor, pe care unii îl socotesc identic cu Gebeleizis. La fiecare al cincilea an ei aruncă sorții și totdeauna îl trimit cu solie la Zamolxis pe acela din ei pe care cade sorțul, încredințîndu-i de fiece dată toate trebuințele lor. Trimiterea solului se face în acest chip: unii din ei, stînd în șir, țin trei suliți

cu vîrfurile în sus, pe cînd alții îl apucă de mîini și de picioare pe cel trimis la Zamolxis, îl leagănă de mai multe ori și după aceea îi fac vînt aruncîndu-l deasupra vîrfurilor de suliți. Dacă omul acela, căzînd, moare străpuns, ei sînt încredințați că zeul le este binevoitor; dacă solul nu moare, îl hulesc învinuindu-l că e om rău; după ce l-au învinuit, trimit alt [sol]. Ei îi spun solului, cît acesta mai e în viață, tot ce vor să ceară [de la zeu]. Cînd tună și fulgeră, tracii de care e vorba trag săgeți în sus, către cer, amenințîndu-și zeul, deoarece ei nu recunosc alt zeu în afară de al lor.

După ceea ce am aflat de la helenii ce locuiesc în Hellespont și în Pont, fiind un om, acest Zamolxis ar fi trăit la Samos, ca sclav al lui Pythagoras, fiul lui Mnesarhos. Dobîndind după aceea libertate, ar fi strîns multă bogăție, și astfel, cu averea cîștigată, s-ar fi întors printre ai săi bogat. Deoarece tracii trăiau în cumplită sărăcie și erau lipsiți de învățătură, acest Zamolxis, întrucît trăise între heleni, îndeosebi în preajma lui Pythagoras, omul cel mai înțelept al Heladei, cunoscînd astfel modul de viață ionian și niște moravuri mai de soi decît cele din Tracia, a cerut să i se clădească o sală de primire unde le oferea ospețe cetățenilor de vază; în timpul ospețelor îi învăța că nici el, nici oaspeții săi, nici urmașii lor nu vor muri vreodată, ci numai se vor muta în alt loc unde, trăind pururi, vor avea parte de toate bunurile. În tot acel răstimp cît își găzduia oaspeții, vorbindu-le astfel, el dăduse poruncă să i se facă o locuință subterană. Cînd a fost gata locuința, a dispărut și el din mijlocul tracilor, coborînd în adîncimea încăperilor subpămîntene, unde a stat ascuns trei ani. Tracii l-au regretat și l-au bocit ca pe un mort. Dar în anul al patrulea el s-a ivit iarăși dinaintea tracilor, făcîndu-i astfel să creadă tot ceea ce le spunea. Iată ce istorisesc helenii că ar fi săvîrșit el.

Întrucît îl privește pe Zamolxis, ca și locuința lui de sub pămînt, eu nici nu tăgăduiesc toate cîte s-au spus, nici nu le cred însă prea mult. Cred totuși că acesta a trăit cu mulți ani înainte de Pythagoras. Dar de nu va fi fost Zamolxis decît un om, ori de va fi fost un zeu de pe meleagurile Geției, eu îl părăsesc.

(Herodot, *Istorii*, IV, 93—96)

●

Astfel, se spune că un oarecare get, numit Zamolxis, a fost sclavul lui Pythagoras. De la filosof a obținut oarecari informații despre fenomenele cerești, iar altele de la egipteni, deoarece în peregrinările sale ajunsese chiar și în Egipt. Întors în patrie, Zamolxis a dobîndit respectul cîrmuitorilor și al poporului, ca tălmăcitor al fenomenelor cerești. În cele din urmă, a izbutit să-l convingă pe rege să și-l facă asociat la cîrmuire, ca pe un om avînd însușirea de a dezvălui voința zeilor. La început i s-a încredințat doar funcția de sacerdot al celui mai venerat dintre zeii lor, iar apoi l-au proclamat zeu pe el însuși. Zamolxis și-a ales o anume peșteră, inaccesibilă tuturor celorlalți oameni, și acolo își petrecea viața, întîlnindu-se rar cu oamenii, afară de rege și de dregătorii lui. Regele îl susținea, văzînd că acum poporul i se supune mult mai bucuros decît pînă atunci, în credința că el își dă poruncile după povața zeilor. Acest obicei s-a păstrat chiar pînă în vremea noastră, întrucît ei au totdeauna un om de atare alcătuire, care de fapt nu este decît sfetnic al regelui, însă la geți este venerat ca zeu. Tot astfel și muntele acesta a fost recunoscut sfînt, și geții așa îl și numesc; numele lui, Kogaion, era același cu numele rîului care curgea în preajmă. Cînd peste geți a domnit Burebista, împotriva căruia se pregătise să pornească război divinul Caesar, funcția aceasta înaltă o ocupa Deceneu. Așa sau altminteri, obiceiul pitagoreic de abținere de la folosirea animalelor ca hrană, introdus de Zamolxis, s-a mai păstrat.

(Strabon, *Geografia*, VII, 3, 5)

●

(Vorbește *Socrate*:) — Bine, Harmides, am zis, la fel este acum și cu descîntecul nostru. L-am învățat acolo, în armată, de la unul din medicii traci ai lui Zalmoxis, despre care se spune că îi fac pe oameni nemuritori. Iar acel trac mă încredința că au dreptate confrații săi din Helada să sprijine ceea ce ziceam adineauri. Dar, a adăugat el, Zalmoxis, care-i regele nostru, dovedește, ca zeu ce este, că tot așa cum nu se cuvine să încercăm a vindeca ochii fără să fi vindecat capul, nici să tămăduim capul fără să ținem seama de trup, cu atît mai mult nu trebuie să încer-

căm a vindeca trupul fără a căuta să tămăduim sufletul; pricina pentru care cele mai multe boli nu se supun artei medicilor Heladei este că ei nesocotesc întregul pe care s-ar cuveni să-l îngrijească, iar dacă acestui întreg nu-i merge bine, nu poate să-i meargă bine nici părţii. Aşadar, zicea tracul meu, de la suflet pornesc cele rele şi cele bune pentru corp, ca şi pentru omul întreg; de acolo purced acestea, aşa cum din cap purced cele privitoare la văz. [...]

Să presupunem că, aşa cum ne încredinţează Kritias, care este aici de faţă, ai şi avea înţelepciune în tine şi ai fi atît cît se cuvine de înţelept, tu nu mai ai nevoie nici de descîntecele lui Zalmoxis, nici de acelea ale lui Abaris Hyperboreul[44]; voi fi însă nevoit să-ţi dau numaidecît remediul împotriva durerii de cap.

(Platon, *Harmides*, 156 d—e, 157 a, 158 b)

Note

[1] *Alexandru cel Mare* (Macedon), rege al Macedoniei (356—323 î.e.n.).

[2] René Labat, profesor la Collège de France, afirmă că Ghilgamesh e un personaj numai pe jumătate legendar: „Fără îndoială, listele regale sumeriene îi acordă o domnie de 127 ani, ca al cincilea suveran din prima dinastie ce a urmat după diluviu. Dar un rege ulterior, restaurînd la începutul mileniului al doilea zidurile oraşului său, atestă că ele erau «lucrarea străveche a lui Ghilgamesh», şi altă inscripţie comemorează ca pe un fapt istoric lucrările pe care le făcuse în marele templu din Nippur. E deci cu putinţă ca regele Ghilgamesh să fi jucat efectiv un rol important la Uruk, către secolul al XXVIII-lea înaintea erei noastre şi că, foarte curînd după moartea sa, a fost creată o legendă în jurul persoanei sale." (*Les religions du Proche-Orient asiatique*, Paris, 1970, p. 145—146). I.M. Diakonov propune o ipoteză asemănătoare: „Aşa cum ştim acum, Ghilgamesh (sau Bilgames) a fost probabil o personalitate istorică, un sacerdot şi un conducător militar al Urukului, trăind către anii 2800—2700 î.e.n.", dar lasă şi un coeficient de dubiu: „Totuşi, Ghilgamesh a început să fie reprezentat de timpuriu ca erou divin. [...] Numele lui Ghilgamesh în formele «Bilgemes» sau «Bilgames» se întîlneşte printre numele divinităţilor sumeriene încă din secolul al XXVII-lea î.e.n." (Эпос о Гильгамеше, Moscova, 1961 p. 108). Dar, atari extrapolări ale unor certificări documentare de nume şi ranguri coincidente sînt exagerate, căci un mit nu este o viaţă romanţată.

3 Preferăm versiunea akkadiană (după traducerea lui I.M. Diakonov, în ediția sa critică — *op. cit. supra*), deși circulă mai mult cea babiloniană (una din cele mai riguroase traduceri aparținînd prof. R. Labat), iar cea asiriană din biblioteca lui Assurbanipal se consideră cea mai completă; totuși, versiunea akkadiană este cea mai bogată în amănunte pronunțat mitologice.

4 *Sinlikiunninni* — preot și mag, căruia locuitorii de acum trei mii de ani, din Uruk, îi atribuiau obîrşia propriului lor neam, ca și întocmirea poemului originar despre Ghilgamesh.

5 Fragmente de ziduri s-au descoperit într-adevăr, ele putînd corespunde epocii probabile a formării parțiale a mitului: o tabletă sumeriană confirmă (cf. nota 2) domnia unui principe Bilgames (abia mult mai tîrziu numit Ghilgamesh, de va fi fost același) care, prin construirea unui zid defensiv împrejurul cetății sale Uruk (alcătuită din comunitățile Kullab și Eanna) și-a demonstrat nesupunerea față de hegemonul Akka din Kish. Acest oraș *Uruk*, cu o persistență îndelungată, numit *Unug* de sumerieni, *Erekh* de evrei, *Orhoia* de greci, era situat între malul Eufratului și deșert; azi, cam pe același teritoriu, se află localitatea irakiană Varka.

6 *Anu* (sumer. *An*), venerat de asiro-babilonieni, era considerat în chip special zeul ocrotitor al orașului Uruk, unde avea și un mare sanctuar.

7 *Aruru*, venerată de akkadieni ca zeiță antropogonică, e considerată, în cultul extins de mai tîrziu (în Babilon), patroana olăriei, întrucît a modelat argilă, plămădind pe omul primordial sau, în variantele tîrzii, pe Enkidu.

8 Dintr-o divinitate agrară sumeriană, *Ninurta* ajunge în Babilon și Akkad un zeu violent al războiului, fenomen caracteristic și altor mitologii (de ex. celei romane), cînd proprietatea agrară statornicită a început să solicite apărare împotriva invaziilor de prădăciune.

9 *Sumukan* (sau *Sumugan*) — zeu campestru mesopotamian, venerat de akkadieni ca divinitate cinegetică ce patronează turmele, cirezile și animalele sălbatice de stepă.

10 *Anu*, *Ellil și Éa* — triada supremă în religia akkadiană, compusă din: zeul cerului *Anu*, zeul aerului și al pămîntului populat *Ellil* (babil. *Enlil*) și *Éa*, zeul înțelepciunii și al apelor dulci, mai prietenos față de oameni decît ceilalți doi. *Shamash*, fiul lui Anu și fratele zeiței *Ishtar*, zeul soarelui, justiției și oracolelor, aparținînd unui cult de mai recentă amploare decît zeul-lună *Sin*, a cărui importanță era în scădere, poate de aceea nu pătrunsese în conclavul divin suprem.

11 *Ninsun* — zeiță considerată mama lui Ghilgamesh, purtînd uneori epitetul *Bivolița-din-țarc* („țarcul" fiind probabil zidul împrejmuitor al orașului Uruk).

[12] *Ishkhara* — zeiță obscură, socotită soția legitimă a lui Ghilgamesh, venerată de hittiți ca divinitate a jurămintelor.

[13] Ciudatul monstru gigantic păzind pădurea de cedri, *Humbaba* (la sumerieni, *Huwawa*), primejdios pentru eroi prin cele șapte „spaime" cu care l-a înzestrat Enlil și care par a acționa iradiant (interpretate metaforic de majoritatea editorilor drept elementele unei sclipitoare diademe septuple — dar atunci care e primejdia?), iar într-o versiune mai tîrzie a poemului, prin „șapte platoșe grele" ce îi asigură invincibilitatea (o simplificare vădită a copiștilor), rămîne totuși o figură enigmatică; nu e de prisos să amintim că, în versiunea babiloniană (apud R. Labat), se spune că glasul (nu cuvîntul) lui făcea să se cutremure *Sa-ri-a* (Hermon) și *La-ab-na-an* (Liban), muntele Hermon fiind același din mitul coborîrii grupului de îngeri ai lui Semyaza — în apocriful etiopian al *Cărții lui Enoh* (cf. notele 18 și 35).

[14] *berù* — 10 800 m; dacă traducerea lui I.M. Diakonov se bizuie pe o restituție textologică exactă, pădurile de cedri din Libanul epocii se întindeau pe o suprafață de 108 000 km^2!

[15] *Spaimele* (numite în versiunea ninivită și *Groaze — Pulhâte)* sînt razele din nimbul regal divin (textul sumerian spune mai categoric: „cele șapte sclipiri ale Groazei") prin care se subînțelegeau, în Mesopotamia, niște *raze vii*, sub forma de spirite sau sufluri, emanate de capetele divine și alcătuind nimbul.

[16] *Lugalbanda* — zeu tribal și strămoș totemic sau, după alte interpretări, rege (lugal) arhaic sumerian și tatăl lui Ghilgamesh.

[17] Aici, *Irnini* e o ipostază a zeiței *Ishtar*, ca divinitate a morților, și ca protectoare a luceafărului de seară.

[18] *Sariya* (*Saria*) — munte din nordul Palestinei (cf. nota 13), identificat deobicei (R. Labat, I. M. Diakonov ș.a.) cu *Hermon*; alți comentatori presupun că ar fi un alt Hermon, din lanțul Antilibanului, în Siria — azi Djebel-el-sheikh, în preajma vestitei Terase din Baalbek (Poarta Zeului). Unele mituri biblice (canonice sau apocrife), ce se referă cînd la urletul cornului vestind coborîrea lui Yahweh (cf. glasul înfricoșător al lui Humbaba), cînd la coborîrea lui Semyaza cu îngerii săi, ca și acest pasaj din mitul lui Ghilgamesh, pot avea o rădăcină comună, pierdută, dintr-un mit arhaic dezagregat.

[19] Una din variantele sumeriene (mitul *Ishtar în Infern*) spune că Ishtar i l-a dat pe iubitul ei *Dumuzi* (Tamuz) zeiței infernale Ereshkigal, ca zălog pentru propria ei eliberare, de unde și ritualurile orientale ale primăverii, de bocire a dispariției lui Dumuzi.

[20] Pasărea nu e identificată, numele acceptat în ediții fiind probabil o metaforă; strigătul „aripile mele" (în akkad: *kappì*, *kappì* — aripi, aripi) poate că sugerează un nume onomatopeic.

[21] *Ishullànu* e identificabil cu grădinarul *Shukallituda* (dintr-un mit sumerian, mult mai vechi) care, găsind-o pe *Ishtar* (*Inanna*) adormită printre legume, profită de trupul ei, apoi se ascunde printre agricultori, amenințat de răzbunarea zeiței jignite.

[22] *gar* (măsură de lungime): un *gar* = 6 coți (cca 6 m).

[23] Zeița *Belet-tseri* (stăpîna deșertului) era socotită una dintre divinitățile infernale, cu atributul special al contabilității tuturor sorților lumii; numită și „fecioara-scrib a pămîntului", administrează Tăblița Destinelor, atît de importantă în religiile Mesopotamiei.

[24] *Utnapishti* (identic sumerianului *Ziusudra*, babilonianului *Utnapishtim* și întrucîtva asemănător biblicului *Noe*) — fiu al regelui *Ubar-Tutu* din Suruppak, ales de zei să supraviețuiască potopului, a dobîndit de la ei nemurirea, fără a obține totuși rangul de zeu; numele lui e traductibil prin „cel care a găsit viața".

[25] Ca zeu selenar, *Sin* (Zeul-Lună) patronează nopțile.

[26] *Siduri*, îndeplinind în panteonul Mesopotamiei rolul complex de paharnic, berăriță și vinăriță, era considerată mai degrabă o gospodină casnică, decît hangiță.

[27] Fluviul ar fi, după unii comentatori, Oceanul mondial, brîul acvatic înconjurînd, în concepția mitologiilor și chiar a geografiilor antice, discul pămîntului.

[28] *Mamètum* (*Màmet*, *Mami* sau *Màma*) — zeiță mesopotamiană, moașa divină (ca *Eileithyia* greacă), numită însă de sumerienii din Eridu *Belet-ili* (Născătoarea); era investită de akkadieni și cu atributul de ursitoare.

[29] *Ennugi* — epitet al zeului infernal *Nergal* — aici cu funcția de *gugallu*, adică răspunzător de calitatea irigațiilor agricole.

[30] În Akkad, ca și în Babilon, Pămîntul era imaginat ca un capac plutind pe Oceanul mondial care, astfel, înconjura ca un fluviu circular lumea locuită; vase metalice de cult, cu capace, se foloseau în temple, probabil cu anume scop simbolic, întrucît se numeau „oceane".

[31] Comunicare inițiatică, al cărei sens ascuns se referă la „secerișul morții", prevestirea recoltei îmbelșugate avînd doar un rost colocvial, derutant.

[32] Suprafața punții: un *iku* = cca 1/3 ha; înălțimea pereților (adică a bordajului navei): 10 *gar* = 60 m; 3 *sar* = cca 100 m^3.

[33] În aria mitologică mesopotamiană, *ekkemu* (răpitor) e un duh funerar venind să ia sufletele muribunzilor.

[34] Tableta 12 (*Enkidu în Infern*) e un adaos sumerian tîrziu, de acum trei milenii, de vădită alură programatică, cu încercarea de a augmenta morala autentică din mitul isprăvilor lui Enkidu; simbolul tobei (deși editorii textelor se îndoiesc înșiși de exactitatea interpretării cuvîntului) făcute de Ishtar pentru Ghilgamesh, dintr-un arbore *huluppu* (în versiunea babiloniană), s-ar

fi raportat şi el la un program politic şi administrativ: chemarea poporului la muncă, iar prăbuşirea tobei în Infern s-ar fi datorat, cine ştie de ce, „bocetului tinerelor fete". Dar toate variantele textului din prima parte sînt, cum atestă editorii, foarte corupte şi deci anevoios descifrabile.

35 *Biblia* canonică (*Leviticul*, XVI, 8—10) păstrează tradiţia rivalităţii cultuale între *Azazel*, divinitate arhaică locală a deşertului, şi noul *Yahweh*: „Apoi Aaron să arunce sorţi pentru cei doi ţapi: un sorţ pentru Yahweh şi un sorţ pentru Azazel. Şi Aaron să apropie ţapul pentru care a căzut sorţul lui Yahweh şi să-l aducă jertfă pentru păcat. Iar ţapul pentru care a căzut sorţul lui Azazel să-l aducă viu înaintea lui Yahweh, ca să facă ispăşirea trimiţîndu-l lui Azazel în pustie." Aici nu e decît unul din ritualurile de absolvire a păcatelor tribale, printr-un *ţap ispăşitor*, care în alte culte putea fi alt animal sau chiar un om.

36 cf. notele 13 şi 18, despre muntele Hermon.

37 Nu toate numele sînt explicite etimologic, dar de regulă în componenţă intră postpozitivul semitic *el* — zeu. *Kokabiel* (sau *Kokabel*), după François Martin, emerit comentator şi traducător al apocrifului etiopian, ar fi numele babilonian al planetei Jupiter.

38 Acest pasaj enigmatic a fost fie trecut cu vederea, fie speculat ipotetic, nu de mitologi sau istorici, întrucît el însuşi se oferă speculaţiei, dacă remarcăm că aici persoana este confundată cu opera ei, iar această operă nu pare un act mistic, ci o lucrare fizică de amploare, putînd avea consecinţe mai grave decît acelea din mitul Sodomei şi Gomorei.

39 E remarcabilă şi surprinzătoare observaţia arhaică asupra acestei caracteristici a ficatului, pe care medicina de azi îl cunoaşte ca pe singurul organ intern capabil de regenerare. Hyginus (în *Poem astronomic*, II) dă o relaţie mitologică despre vultur, ca despre un artefact: „Cei mai mulţi autori susţin că această acvilă a fost făurită de Vulcanus, iar Polyzeus dovedeşte chiar că a făcut-o Vulcanus şi că Iupiter a înzestrat-o cu suflet".

40 Titanul se referă la semnificaţia numelui său: *prometheus* — prevăzător.

41 Cele trei *Moire* din mitologia greacă (*Klotho*—naşterea; *Lahesis*— zilele vieţii; *Atropos* — moartea), deşi fiicele lui Zeus, ca zeiţe implacabile ale destinului au putere asupra zeilor, ca şi asupra omenirii, şi nici Zeus nu le poate schimba deciziile. Cele trei *Erinyi* (*Allekto*, *Megaira*, *Tisiphone*) sînt zeiţele răzbunării şi ale blestemului.

42 *Hsi-Wang-Mu* — zeiţă arhaică chineză, cu atribute contradictorii, foarte populară în cultul vechilor epoci imperiale, îndeosebi

ca magiciană şi posesoare a unui elixir de viaţă eternă. Era venerată şi ca patroană a nenorocirilor şi a ciumei.

[43] *Bochica*, venerat de triburile andine ca zeu solar; pentru tribul chibcha din Columbia este mai ales strămoşul primordial.

[44] Pentru a confrunta juxtapunerea pe care o face Platon între *Zamolxis* şi *Abaris* ne lipsesc elementele esenţiale, mitologic vorbind, cu privire la amîndoi. *Abaris* era socotit un magician care trăia fără a se hrăni şi cutreiera Grecia zburînd pe o săgeată de aur, dăruită de zeul Apollon, ca să vindece diferite molimi; singurul raport ar fi fost, deci, practicarea medicinei, care la Abaris, spre deosebire de Zamolxis, se efectua pe calea miracolelor.

DESTINUL

Preocupați în miturile lor de soarta lumii prin extrapolarea propriei soarte individuale, oamenii au conceput o mitofilosofie escatologică, dictată în primul rînd de îngrijorarea față de un fenomen, greu explicabil afectiv, numit moarte. *Cum, chiar certificată ca fenomen inevitabil, moartea este greu de acceptat, atît pentru ins cît și pentru univers, miturile au formulat paralel ideea distrugerilor (rareori concepîndu-se un sfîrșit definitiv) și a regenerărilor ciclice. Speranța într-un destin individual reluat a produs fie noțiunea de stare postumă (prin răsplata paradisiacă ori prin pedeapsa infernală), fie noțiunea de reluare a vieții prin reîncarnări succesive, limitate sau, mai rar, nelimitate; sentimentul continuității omului prin urmași a produs fie ideea eternității universului, fie ideea șirului de creații și distrugeri.*

Raportul între om și legile implacabile ale firii, care nu se pot escamota, a dus la conceptul mitic al destinului atotputernic, căruia i se supune orice existență și de la care nu se pot abate nici zeii creatori a tot ce se vede și a tot ce nu se vede. Tăblița Destinelor *din mitologiile Mesopotamiei — acest registru divin integral al predestinării — este tot așa de stabilă ca și decizia celor trei* Moire *ale Heladei, care torc, deapănă și taie firul existenței. Adesea, destinul a fost asociat cu mișcările aleatoare ale universului suprauman, prin apropierea de hazard (zeița* Tyhe, *la greci) sau de noroc (zeița arabă preislamică* al -Manath*) și chiar de capriciul principiilor supreme ale cosmosului (doimea aztecă* Ometeotl*).*

Dar raportul dintre ins și mediul său natural și social, considerat deseori în cadrul unui liber arbitru limitat, produce mituri ale constrîngerii ce întrevăd finalitatea răsplății sau a pedepsei, atît pentru individ în parte (psihostasia postumă, operație efectuată de zei pentru cîntărirea sufletelor și stabilirea gravității juridice a existenței terestre cum procedează, în mitologia egipteană, cele două Maat, *adevărul și dreptatea), cît și pentru omenire în totalitate (sfîrșitul*

omenirii, bunăoară prin potop, *sau sfîrșitul lumii, prin* distrugere cosmică *totală).*

Diversitatea primejdiilor de care era pîndit omul în orice cadru ambiental, pusă în raport invers proporțional cu sărăcia explicațiilor raționale posibile, a produs miturile escatologice complementare ale războaielor cerești *purtate între grupurile divine, ca principii cosmice (*Titanomahia *povestită de greci), bineînțeles totdeauna ricoșîndu-și consecințele nefaste asupra omenirii, fie și parțial.*

Potopul (ca pedeapsă specială putîndu-se efectua, în funcție de specificul geoclimatic al ariei mitologice, prin foc, apă *sau* zăpezi) *are caracterul unei* reacții a elementelor; *celelalte catastrofe — năruirea continentală (Atlantida), explozia într-un perimetru dat (Sodoma și Gomora), coliziunile divine (Titanomahia, Ragnarökr ș.a.) sau pulverizarea integrală a universului (Mahapralaya) — au caracterul unor* reacții ale cosmosului.

Indiferent însă de caracterul prestabilit și imuabil al destinului general, destinul individual, deși ursit de la naștere, poate fi înrîurit subiectiv prin anumite practici magice, care îl nuanțează fără să-l modifice structural, sau prin tăria blestemelor; aici ajungem însă în zona de interferență dintre mit și superstiție.

DILUVIUL SAU REACŢIA ELEMENTELOR

Potopul universal este printre miturile cele mai răspîndite şi, independent de elementul operator (focul, apa, zăpezile), acest mit are trei trăsături aproape pretutindeni constante: scopul său pedepsitor, proporţiile lui catastrofale implicînd întreaga lume locuită, obligaţia unor supravieţuiri selecţionate. Contrar părerii acreditate de comentatorii neinformaţi, mitul potopului nu lipseşte de pe nici unul din continentele locuite ale planetei. J.G. Frazer a clasificat peste două sute de variante din tradiţia universală, dar ele sînt mai multe. Această frecvenţă a temei conduce la presupunerea că e vorba de unul din miturile memoriale cu nucleu arhaic, dezvoltat — progresiv în compoziţie, simplificator în simbolismul său — pe teritorii geografice autonome, dar cu o constantă generală puternică sugerînd amploarea catastrofei originare. Faptul că nu este cîtuşi de puţin mitizarea unor inundaţii periodice se vede din circulaţia maximală a temei, din consecvenţa ideii unor supravieţuitori în număr foarte limitat, ca şi din ideea acostării finale a acestora în piscurile munţilor înalţi. Între mitologia egipteană, cu diluviul ei de foc, şi cea scandinavă, cu zăpezile iernii Fimbul, elementul răzvrătit este mai ales apa pluvială, căreia, după regiune, i se adaugă apa clocotită (*Coran*), fulgerele (miturile chineze) sau smoala lichefiată (*Popol Vuh*).

Cel mai cunoscut, datorită răspîndirii *Bibliei*, este potopul lui Noe, regăsit în modelele mesopotamiene mai vechi din *Poemul lui Ghilgamesh* şi *Mitul lui Athrahasis*. Dintre cele care au solicitat mai puţin atenţia este potopul din mitologia quiché (*Popol Vuh*), iar celelalte (afară de mitul grec al lui Deukalion), mai ales mitul african al triburilor baule, limitînd simbolul la apariţia postdiluviană a Mării Mediterane, sau mitul polinesian, suprapus unui mit cosmogonic al pescuirii pămîntului insular din ocean, au fost ignorate total dincolo de cercul specialiştilor.

Explicarea genezei acestui mit ar fi hazardată, ca şi presupunerea, bunăoară, că el conservă amintirea topirii gheţurilor de după ultima glaciaţie sau orice altceva, speculaţia depăşind cadrul cercetării mitologice.

[*textul inițial, distrus*] noapte, şi nu era ziuă. Prăpăd se stîrnise [...] pe pămînt. Zeii şi zeițele îşi țineau mîinile pe creştetul capetelor lor (plîngînd). Pămîntul a ajuns *(lacună)* se ridică, luna întîrzie. Nu este [...] pămîntul este nimicit, albia fluviului s-a răsturnat [...] îl lățeşte. Toți oamenii sînt mîhniți şi plîng, sufletele [tuturor zeilor şi] ale [tuturor] zeițelor, ale oamenilor, ale duhurilor luminoase şi ale morților, vitele, dobitoacele şi fiarele sălbatice [...] lacrimi foarte, foarte îmbelşugate... se împietreşte din nou, căldura se întoarce iarăşi, iar berea se face spre a fi dată de Ré fiului său.

Hor plînge, lacrimile lui cad din ochiul său peste pămînt, planta sa creşte: aceasta e obîrşia smirnei.

Geb se simțea rău; lăsase să-i curgă sînge din nas asupra pămîntului, şi crescu planta sa. Aceasta este obîrşia cedrului: uleiul de cedru se trage din sucurile lui.

Shu şi Tefnut au plîns mult, tare mult: lacrimile lor au căzut din ochii lor pe pămînt, iar planta lor a crescut. De acolo îşi trage tămîia obîrşia ei.

Şi Ré a plîns şi el, iar lacrimile sale au curs din ochiul lui peste pămînt şi s-au prefăcut în albină. Albina este lucrătoare şi lucrarea ei se alcătuieşte din flori, [precum şi din florile] tuturor arborilor. Din lacrimile lui îşi trage obîrşia ceara şi îşi trage obîrşia mierea. [Dar] Ré obosise; sudoarea mădularelor sale se scurgea pe pămînt şi planta lui crescu: aceea era [inul]... vărsa (pe gură) şi astfel a luat naştere asfaltul, leacul împotriva... desăvîrşit întru împlinirea datoriei sale, care a ieşit din Ré, ceea ce se întrebuințează pentru nevoile celor din tagma dumnezeiască.

Ré a obosit încă o dată, şi spumele salivei sale se scurseră din gura lui peste pămînt, iar planta lui crescu: aceasta este obîrşia papirusului.

Eset (*Isis*) şi Nebthet (*Nephthys*) erau tare, tare ostenite: sudorile lor curseră peste pămînt şi floarea lor crescu: aceasta este obîrşia laurului.

(papirusul *Salt*)

Cînd zeii erau încă oameni

Cînd zeii erau încă oameni[1], își luau asupră-le povara muncii și îndurau truda; mare era truda zeilor, grea le era munca și lungă era suferința lor. Marii Anunnaki voiau să-i facă pe cei șapte Igigi să îndure munca. Părintele lor Anu era regele lor, sfetnicul lor era Enlil războinicul, cămărașul lor era Ninurta, iar Ennugi era străjerul lor. Fiecare zeu și-a luat în mînă paharul, a aruncat zarurile și fiecare și-a primit partea sa: Anu a fost urcat în ceruri, [Enlil a dobîndit] Pămîntul pentru ființele sale, prințului Enki i s-au dat zăvorul, genunea mării (*text deteriorat*).

«Veniți, haideți să-l ridicăm din jilțul său pe sfetnicul zeilor, pe Erou. Veniți, haideți să-l sculăm din jilțul său pe Enlil, sfetnicul zeilor, Eroul! Acum vestiți războiul, să ne avîntăm în bătălie și în luptă!» Zeii auziră chemarea lui; punînd foc peste uneltele lor, ei își arseră cazmalele, își aprinseră panerele. Prinzîndu-se unul de altul, veniră la poarta altarului lui Enlil, Eroul. Noaptea era la veghea de mijloc, templul fu împresurat fără ca zeul să știe; noaptea era la veghea de mijloc, Ekur fu împresurat fără să știe Enlil. Dar (portarul) Kalkal stătea de veghe; el se neliniști; trase zăvorul și se uită [afară]. Kalkal îl trezi pe Nusku: ei auziră larma [de afară]. Nusku își trezi stăpînul și îl sili să se scoale din pat: «Stăpîne, [casa ta] este împresurată, bătălia se apropie de [porțile tale]...» Enlil deschise gura și îi spuse crainicului Nusku: «Nusku, zăvorăște poarta, ia-ți armele și stai în fața mea!» Nusku zăvorî poarta, își luă armele și stătu în fața lui Enlil. Nusku deschise gura și îi grăi războinicului Enlil: «Stăpîne, copiii tăi te cinstesc, de ce te-ai teme chiar de copiii tăi? Enlil, copiii tăi te cinstesc, de ce te-ai teme chiar de copiii tăi? Dă poruncă să fie pogorît aici Anu și să fie adus dinaintea ta Enki [...]»

Éa [deschise] gura și zeilor, (fraților săi) le grăi: «Pentru ce i-am putea [învinui]? Truda lor este grea, [și cazna lor este lungă]; zilnic [ei scormonesc pămîntul], grea este plîngerea [lor]. Se află [poate vreun leac pentru necazurile lor]! Este acolo [Belet-ili, Născătoarea]: să facă dînsa o ființă omenească, Omul, ca să poarte el jugul [lăsîndu-i liberi pe zei ...]» Ei o chemară pe zeiță și o întrebară pe

moaşa zeilor, pe înțeleapta Mami: «Tu, Născătoare, ești cea care [fi-vei] făuritoarea omenirii. Fă o ființă omenească pentru ca să poarte ea jugul, pentru ca ea să poarte jugul din porunca dată de Enlil, pentru ca omul să ia asupră-şi povara asprei trude a zeului.» Nintu deschise gura și marilor zei le spuse: «Nu e datoria mea să fac asta, sarcina aceasta este treaba lui Enki[2]; el este cel care limpezește toate lucrurile: să-mi dea lut, ca să mă apuc de lucru!» Éa deschise gura şi le grăi marilor zei: «În întîia, în a şaptea și în a cincisprezecea zi a lunii, eu voi pregăti scăldătoarea de curățire. Să fie tăiat un zeu, iar ceilalți zei, cufundîndu-se (în sîngele lui), să fie purificaţi! Cu carnea şi cu sîngele acestui zeu, Nintu[3] să amestece lutul, astfel ca zeul însuși și omul să se afle amestecați laolaltă în argilă; fie ca în vremurile care vin să auzim (sunetul) tobelor; cel (ieșit) din această carne de zeu să fie un duh (*etemmu*), şi omul să se cunoască prin semnul acesta de ființă vie, să nu se uite că se cuvine să fie un duh!» «Da!» răspunseră în adunare marii Anunnaki, cei care se îngrijesc de destine. În ziua întîia, a şaptea, a cincisprezecea a lunii, (Éa) pregăti scăldătoarea de curățire. În adunarea lor, (zeii) îl tăiară pe zeul We-ila, înzestrat cu inteligență[4]. Cu carnea și cu sîngele său, Nintu amestecă argila. În şirul vremurilor, ei auziră (sunetul) tobelor. (Ieșit) din carne de zeu, el a fost un duh, şi recunoscut a fost om prin semnul acesta de ființă vie, ca să nu se uite ce se cuvenea, el făcutu-s-a duh. După ce Nintu frămîntase lutul acesta, i-a chemat pe marii zei Anunnaki. Marii zei Igigi scuipară argila. [Atunci, Ma]mi deschise gura şi grăi către zeii cei mari: «Mi-aţi dat o poruncă. Am împlinit-o. Ați înjunghiat un zeu cu tot cu inteligența lui. V-am curmat truda voastră supărătoare şi munca voastră cea aspră am dat-o în sarcina omului. Voi aţi strămutat tînguirile voastre în omenire, v-am desfăcut jugul, v-am statornicit libertatea.» Cînd zeii o auziră spunîndu-le acestea, alergară spre ea să-i sărute picioarele: «De acum înainte numi-te-vom Mami, *Stăpîna-tuturor-zeilor* fie acuma numele tău!» Atunci intrară în casa destinului prințul Éa şi înțeleapta Mami. Cînd se strînseră născătoarele și, călcînd argila, se făcură lehuze, Mami nu mai încetă să răspîndească descîntecul pe care, şezînd lîngă dînsa, îl poruncise Éa să-i fie rostit. Cînd îşi isprăvi descîntecul, ea rupse paisprezece bucăţi de

argilă: şapte bucăţi puse la dreapta, şi alte şapte bucăţi la stînga, iar între ele aşeză o cărămidă[...] Şedeau adunate înţeleptele, învăţatele născătoare, şapte şi şapte: şapte din ele aduseră pe lume făpturi bărbăteşti, şapte aduseră pe lume făpturi femeieşti. Născătoarea, cea care făureşte soarta, după ce ele sfîrşiseră a le face perechi şi cînd isprăviră a le aşeza, perechi, dinaintea ei, Mami îi făcu omenirii legi. [...]

Douăsprezece sute de ani [nu trecuseră încă, şi ţara locuită se şi întinsese], popoarele se şi înmulţiseră. [Pămîntul oamenilor] mugea [ca un taur] şi din pricina [larmei pe care o făceau] zeul se simţea tulburat. [Enlil auzi] ţipetele lor [şi le grăi] marilor zei: «Este [prea împovărătoare pentru mine] larma omenirii, [gălăgia pe care ei] o stîrnesc mă lipseşte de somn. Ivească-se o *ciumă* [care să-i silească să tacă]!» [...] Nu trecuseră [iarăşi alte] douăsprezece sute de ani, şi ţara locuită iar se întinsese şi se înmulţiseră popoarele. Pămîntul oamenilor mugea ca un taur şi din pricina larmei pe care o făceau zeul se simţea tulburat. Enlil auzi ţipetele lor şi le grăi marilor zei: «Este prea împovărătoare pentru mine larma omenirii, gălăgia pe care ei o stîrnesc mă lipseşte de somn. Curmaţi-le oamenilor toate mijloacele de hrană, încît faţă de foamea lor să se rărească ierburile, Adad să-şi oprească ploile şi acolo jos sub pămînt să înceteze creşterea apelor, vîntul să bată şi să usuce pămîntul, norii să se adune fără să verse o picătură de ploaie, împuţineze-şi ţarina darul, zeiţa secerişului Nisaba să-şi acopere pretutindeni pieptul şi nici o bucurie să nu le mai rămînă oamenilor...» (*text deteriorat*).

Lui Adad îi zidiră un templu în cetate. Ei vestiră aceasta şi crainicii strigară împrăştiind zvonul prin ţară. Pe zeul lor nu-l mai cinstiră, zeiţei lor nu-i mai înălţară vreo rugăciune, ci se îmbulziră la poarta [lui Adad]. Dinaintea lui [aduseră turte] coapte, iar lui [îi plăcu prinosul lor de aluat copt. Faţă de aceste daruri, lui Adad] i se făcu ruşine şi el ridică mîna. În toate dimineţile el făcu să plouă din ceaţă, iar în fiece noapte lăsă roua să pice pe furiş, [să nu afle Enlil]. Grînele încolţiră [pe ascuns în cîmp, oamenii se hrăniră şi foametea] plecă de la ei. (*text deteriorat*).

Sus [în cer ploile încetară], jos izvoarele nu mai crescură din apele subpămîntene, sînul Gliei nu mai odrăsli, ierburi şi copaci nu mai crescură din [ţărînă], nu se mai zăreau oameni [la muncă]. Negre fuseseră ogoarele, acum erau albe, iar cîmpia cea largă se acoperi de sare. În anul dintîi, oamenii se hrăniră cu pir; în anul al doilea mîncărimi îndurară. [Cînd] veni al treilea an, chipurile lor ajunseseră [de nerecunoscut] din pricina foamei; acoperite erau [feţele lor] ca de malţ; ajunseseră la capătul vieţii. Verzui păreau feţele lor şi cu toţii umblau încovoiaţi [pe uliţi]. Umerii lor laţi [se făcuseră înguşti] şi picioarele lor lungi [se făcuseră scurte] [...]

[Cînd veni] al treilea an de foamete, chipurile oamenilor ajunseseră de nerecunoscut. Cînd [veni] al patrulea an, picioarele lor [lungi] se scurtaseră, umerii lor laţi se făcuseră înguşti, şi oamenii umblau încolo şi încoace, încovoiaţi, pe uliţi. Cînd veni al cincilea an, fiica pîndea intrările mamei, însă mama nu-i deschidea uşa fiicei ei; fiica urmărea cumpăna mamei, mama urmărea cumpăna fiicei. Cînd veni al şaselea an, [părinţii] mîncau la prînz [carnea] fiicei lor, şi se ospătau ca din hrană [din carnea] fiului lor [...] O casă se năpustea asupra alteia; faţa oamenilor [era acoperită] ca de malţ stricat, şi ei abia [îşi mai tîrau zilele] spre capătul unde [viaţa] se curmă [...]

«Tu să iei seama bine la cuvîntul pe care doresc a ţi-l rosti: gardule, ascultă cu luare-aminte, împletitură, fii cu băgare de seamă la toate vorbele mele: nimiceşte-ţi casa, înjgheabă-ţi o corabie, scîrbeşte-te de toate averile şi numai viaţa ta să o scapi! Corabia pe care va trebui să ţi-o faci, [să aibă] aidoma una cu alta toate mărimile ei [...] S-o acoperi ca pe *Apsu*, încît soarele lăuntrul ei să nu-l vadă; podită să fie şi deasupra şi dedesubt, şi toată alcătuirea ei să fie trainică, iar catranul să-l întinzi gros, ca să dureze. La ceasul sorocit, eu voi face să plouă pentru tine cu belşug de păsări şi cu puzderie de peşti [...] [şi ia seama bine] la clipa cînd te voi chema: atunci să intri [în corabie] şi să tragi uşa după tine. [Ia-ţi cu tine] grînele tale, bunurile tale, avuţiile tale, [pe femeia] ta, neamul tău, rudele tale, şi aşijderi meşteri lucrători, [vitele] de pe cîmp, fiarele sălbatice care pasc iarbă verde. [Eu] te voi vesti, pentru ca ele să se afle în preajma uşii tale.»

Athrahasis deschise gura şi, rostind, îi grăi lui Éa, Stăpînului său: «N-am făcut niciodată corabie, zugrăveşte-mi [planul ei în] ţărînă, astfel încît, privind acest [plan, să pot înjgheba] corabia». Éa zugrăvi [planul] în ţărînă [...] El deschise clepsidra, o umplu cu nisip care-i prevesti, pentru a şaptea noapte, Potopul. Athrahasis primi aceste poveţe, apoi îi adună la poarta sa pe Cei Străvechi. Athrahasis deschise gura şi Celor Străvechi le grăi: «Zeul meu nu [mai cade la învoială] cu al vostru. Enki şi [Enlil] s-au mîniat unul pe altul. Ei m-au alungat din [casa mea]. Dar întrucît eu nu am [încetat vreodată să-l] cinstesc, Enki iată [ce mi-a vorbit]: anume că eu [nu mai pot] să rămîn în [tovărăşia voastră] şi nu se mai cuvine [să pun piciorul pe] pămîntul lui Enlil!» (*text deteriorat*) [Athrahasis] îşi sui toată familia [pe corabie]. Apoi mîncară şi băură cu toţii. (El) tot intra şi ieşea, fără să se aşeze ori măcar să se chircească pe vine; inima îi era sfîşiată, fierea i se urcase în gură.

Înfăţişarea vremii se schimbă. Adad tună în nori. Cînd răsună glasul zeului, se aduse catranul spre a se fereca uşa. După ce îşi închise uşa, Adad tună (mai departe) în nori. Cînd se sculă în picioare, vînturile turbară. El tăie odgonul şi slobozi corabia [...] Potopul se dezlănţui. Furia lui, ca o bătălie, se rostogoli peste oameni: [nu se mai] putu zări om cu om; în prăpădul acesta nimeni [nu se mai] putea recunoaşte. [Potopul] mugea ca un taur, şi cîrîia ca un vultur vîntul răcnind; bezna [era groasă], iar Soarele nu mai era nicăieri!

(*Cînd zeii erau încă oameni* — Mitul lui Athrahasis)

Arca lui Noe

Cînd oamenii au început să se înmulţească pe faţa pămîntului şi li s-au născut fete, fiii lui El (*Dumnezeu*)[5] au văzut că fetele oamenilor sînt frumoase şi şi-au luat neveste, dintre ele, pe acelea pe care şi le-au ales. Atunci a zis Yahweh: «Nu va rămîne duhul meu în om pururea, fiindcă este trup, iar zilele lui să fie o sută douăzeci de ani!» Dar în zilele acelea erau pe pămînt Uriaşii (*Nephilim*)[6], mai ales după ce fiii lui El au intrat la fiicele oamenilor şi le-au

născut copii. Aceştia sînt voinicii cei vestiţi din vechime. Yahweh a văzut că sporise răutatea oamenilor pe pămînt şi că toată închipuirea gîndurilor din inima lor era mereu numai întru ticăloşie. Şi lui Yahweh i-a părut rău că a făcut omul pe pămînt, şi s-a mîhnit în inima sa. Astfel că Yahweh a rostit: «Nimici-voi de pe faţa pămîntului pe omul pe care l-am făurit, şi pe om şi dobitoacele şi tîrîtoarele şi păsările văzduhului, căci îmi pare rău că le-am făcut». Dar Noah (*Noe*) a aflat bunăvoinţă în ochii lui Yahweh. Iată neamul lui Noah. Noah era om drept şi fără prihană în veleatul său. Noah umbla cu El. Şi i s-au născut lui Noah trei fii: Shem, Ham şi Yëfet. Acum pămîntul se stricase în faţa lui El şi se umpluse de silnicie. Şi s-a uitat El pe pămînt şi l-a văzut că era stricat, fiindcă orice trup îşi stricase rostul său pe pămînt. Şi El a grăit către Noah: „Am hotărît să pun capăt oricărui trup, căci pămîntul este plin de silnicie. Deci, iată, eu voi nimici acestea odată cu pămîntul. Fă-ţi o arcă din lemn de chiparos. Arca s-o faci cu încăperi şi s-o ungi pe dinăuntru şi pe dinafară cu smoală. Iată şi măsura după care s-o faci: trei sute de coţi să fie lungimea arcei, cincizeci de coţi lărgimea şi treizeci de coţi înălţimea ei.[7] Să faci în arcă răsuflătoare şi s-o croieşti la un cot de acoperiş în jos, iar uşa s-o pui într-o latură. S-o faci cu trei rînduri de încăperi: rîndul de jos, al doilea şi al treilea. Şi eu, iată, voi aduce potopul apelor peste pămînt, ca să prăpădesc orice trup de sub cer, în care este suflare de viaţă, şi tot ce se află pe pămînt să piară. Şi eu voi încheia legămîntul meu cu tine, iar tu vei intra în arcă, tu, fiii tăi, soţia ta şi soţiile fiilor tăi, împreună cu tine. Şi din toate vieţuitoarele, din orişicare făptură, vei aduce cîte două în arcă, din fiecare soi, ca să rămînă în viaţă cu tine; parte bărbătească şi parte femeiască să fie. Din păsări, după soiul lor, şi din dobitoace, după soiul lor, din tîrîtoarele pămîntului, după soiul lor, cîte două din toate să vină la tine, ca să se păstreze în viaţă. Iar tu ia cu tine orice fel de hrană care e bună de mîncat şi adun-o; iar aceasta îţi va sluji drept hrană pentru tine şi pentru ceilalţi.» Noah a făcut acestea; el a făcut toate aşa cum îi poruncise El.

Apoi Yahweh i-a spus lui Noah: «Intră tu cu toţi cei din casa ta în arcă, pentru că numai pe tine te-am văzut drept înaintea mea, în vîrsta aceasta. Din toate dobitoacele

curate ia cu tine cîte șapte perechi, partea bărbătească și partea femeiască, iar din dobitoacele care nu sînt curate ia cîte o pereche, partea bărbătească și partea femeiască. Așijderea și din păsările văzduhului cîte șapte perechi, bărbătușul și găinușa, ca să li se păstreze viu soiul pe tot pămîntul. Căci peste șapte zile eu voi slobozi ploaie pe pămînt, patruzeci de zile și patruzeci de nopți; și orice făptură vie pe care am făcut-o, eu o voi șterge de pe fața pămîntului.» Și Noah a făcut totul așa cum îi poruncise Yahweh. Noah era în vîrstă de șase sute de ani cînd potopul de ape a venit asupra pămîntului. [...] Și după șapte zile, apele potopului au venit peste pămînt. În anul șase sute al vieții lui Noah, în luna a doua, în ziua a șaptesprezecea a lunii, în ziua aceea au țîșnit toate izvoarele marelui adînc și toate ferestrele cerului au fost deschise.[8] Și a durat ploaia pe pămînt patruzeci de zile și patruzeci de nopți. [...] Apele au sporit și au crescut mari peste pămînt și arca a plutit pe fața apelor. Și apele au sporit așa de tare pe pămînt, încît toți munții înalți de sub cerul întreg au fost acoperiți. Apele s-au răspîndit pe deasupra munților acoperindu-i cu cincisprezece coți[9]. Și a pierit orice făptură care se mișcă pe pămînt: păsări, vite, fiare, toate făpturile tîrîtoare care mișună pe pămînt și oricare om; tot ce avea, pe întinderea uscatului, suflare de viață în nările sale, a murit. A stîrpit El orice făptură vie care era pe fața pămîntului, om și dobitoace și tîrîtoare și păsări ale văzduhului; stîrpite au fost acestea de pe pămînt. Numai Noah a scăpat, împreună cu cei ce se aflau cu el în arcă. Și apele au sporit pe pămînt o sută și cincizeci de zile.

Dar El și-a adus aminte de Noah și de toate fiarele și de toate dobitoacele care erau cu dînsul în arcă. Și a făcut El să bată vîntul peste pămînt și apele au pornit să scadă. Și au fost închise izvoarele adîncului și ferestrele cerurilor, ploaia din ceruri a fost înfrînată, și apele de pe pămînt au dat înapoi necontenit. La capătul celor o sută și cincizeci de zile au scăzut de tot; iar în luna a șaptea, în ziua a șaptesprezecea a lunii, arca s-a oprit pe muntele Ararat.[10] Și apele au scăzut mereu, pînă în luna a zecea; în luna a zecea, în cea dintîi zi a lunii, s-au arătat piscurile munților. La sfîrșitul zilei a patruzecea, Noah a deschis fereastra

din arcă, pe care o făcuse, şi a dat drumul unui corb; şi acesta a ieşit, ducîndu-se şi întorcîndu-se, pînă unde se zvîntaseră apele de pe pămînt. Şi după şapte zile, Noah a dat drumul din arcă unei turturele, ca să vadă dacă s-au scurs apele de pe faţa pămîntului; dar turturica n-a găsit loc unde să-şi pună piciorul, şi s-a întors la el în arcă, întrucît apele mai stăteau peste tot pămîntul. Aşadar, Noah şi-a întins mîna şi a apucat [turturica] şi a băgat-o la sine în arcă. A aşteptat încă şapte zile şi a dat drumul iarăşi turturelei din arcă; şi a venit la el turturica, în faptul serii, şi iată avea în ciocul ei o frunză proaspătă de măslin pe care abia o rupsese; deci Noah a priceput că apele scăzuseră pe pămînt. Atunci a mai aşteptat alte şapte zile şi a dat drumul turturelei; dar ea nu s-a mai întors la el niciodată. În anul şase sute şi unul al vieţii lui Noah, în ziua întîia din luna întîia, apele de pe pămînt se uscară şi Noah dădu la o parte acoperişul arcei şi privi: faţa pămîntului era uscată. În luna a doua, în ziua a douăzeci şi şaptea a lunii, pămîntul era uscat. Atunci El a grăit către Noah şi i-a zis: «Ieşi din arcă, tu şi soţia ta, şi fiii tăi şi soţiile fiilor tăi împreună cu tine. Scoate afară cu tine orice vieţuitoare care sînt cu tine, toate făpturile, păsări şi dobitoace şi oricare tîrîtoare care se tîrăşte pe pămînt, ca să mişune din belşug pe pămînt şi să se prăsească şi să se înmulţească pe pămînt!» Deci au ieşit din arcă Noah şi fiii lui şi soţia sa şi soţiile fiilor lui. Şi toate fiarele, toate tîrîtoarele şi toate păsările, şi tot ce se mişcă pe pămînt, au ieşit din arcă, fiecare după soiul ei. Atunci Noah a zidit un jertfelnic lui Yahweh şi a luat din toate vieţuitoarele curate şi din toate păsările curate şi le-a adus prinos prin ardere de tot, pe jertfelnic. Şi cînd Yahweh a adulmecat plăcuta mireasmă, şi-a zis Yahweh în inima sa: «De acum înainte nu voi mai blestema niciodată pămîntul din pricina omului, pentru că plăsmuirile inimii omului sînt rele din tinereţea lui; nici nu voi mai nimici vreodată nici o făptură, precum am făcut. De aici înainte, cît va dăinui pămîntul, semănatul şi secerişul, frigul şi căldura, vara şi iarna, ziua şi noaptea nu vor mai conteni!»

Şi El a binecuvîntat pe Noah şi pe fiii lui şi le-a zis: «Fiţi roditori şi înmulţiţi-vă şi umpleţi pămîntul. Teamă de voi şi groază de voi să fie în toate vieţuitoarele pămîn-

tului şi în toate păsările văzduhului, în orişice făptură care se tîrăşte pe pămînt şi în toţi peştii mării: în mîinile voastre au fost date acestea. Tot ce se mişcă şi trăieşte va fi hrană pentru voi; şi tot aşa v-am dat şi ierburile verzi, v-am dat orişice. Numai carnea cu viaţa ei, adică cu sîngele ei, să n-o mîncaţi. Pentru sîngele vieţii voastre eu voi cere negreşit să mi se dea socoteală; de la fiece fiară îl voi cere şi de la om; de la fiecare frate al omului voi cere viaţa omului. Oricine varsă sîngele omului, sîngele aceluia de către om să fie vărsat; căci El l-a făcut pe om după însuşi chipul său. Iar voi fiţi roditori şi vă înmulţiţi, prăsiţi-vă din belşug înainte pe pămînt şi înmulţiţi-vă pe el.» Apoi El a grăit către Noah şi către fiii lui aflaţi cu dînsul: «Iată, eu închei legămîntul meu cu voi şi cu urmaşii voştri de după voi, şi cu fiecare făptură vie care este cu voi: cu păsările, cu dobitoacele, cu orice fiară de pe pămînt care este cu voi, cu toate cîte au ieşit din arcă. Eu statornicesc legămîntul meu cu voi, pentru ca niciodată să nu mai fie prăpădită toată făptura de apele vreunui potop, şi niciodată să nu mai fie vreun potop care să pustiască pămîntul.» Şi a spus El: «Iată semnul de legămînt pe care îl fac între mine şi voi şi orice făptură vie care este cu voi, pentru toate vîrstele viitoare: am pus curcubeul meu în nor, iar acesta să fie semnul legămîntului între mine şi pămînt. Cînd adun nori peste pămînt şi curcubeul se arată în nori, eu îmi voi aduce aminte de legămîntul meu care este între mine şi voi şi fiecare făptură vie de orice trup; şi apele să nu mai vină vreodată în potop spre a nimici toate făpturile. Cînd curcubeul este în nori, eu îl voi privi şi îmi voi aduce aminte de legămîntul veşnic dintre El şi oricare făptură vie, de orice trup care este pe pămînt.» El i-a spus lui Noah: «Acesta este semnul legămîntului pe care l-am statornicit între mine şi orice făptură care este pe pămînt».

Fiii lui Noah, care au ieşit din arcă, erau Shem, Ham şi Yëfet. Ham era tatăl lui Canaan[11]. Aceştia trei erau fiii lui Noah; şi din aceştia s-au răspîndit oamenii pe întregul pămînt.

(*Vechiul Testament*, „Geneza“, VI, 1—22; VII, 1—24; VIII, 1—22; IX, 1—19)

Noi l-am trimis pe Nuh (*Noe*) la poporul lui: «Eu sînt povăţuitorul vostru vădit şi să nu slujiţi altuia, decît numai lui Allah.[12] Pentru voi mă tem de pedeapsa unei zile de durere.» Şi au zis fruntaşii poporului său, cei care nu credeau: «Nu vedem în tine nimic decît un om ca noi şi vedem că te urmează numai oameni de rînd, aceia dintre noi care sînt cu judecata pripită, şi nu vedem la voi nimic mai presus faţă de noi, şi pentru aceea vă socotim mincinoşi». Le-a răspuns el: «Vai, poporul meu, ce credeţi voi, dacă eu am de la Stăpînul meu dovadă vădită şi dacă mi-a arătat îndurarea lui, el, în faţa căruia orbi sînteţi, iar dacă nu vreţi, să vă silim noi?» [...] «Allah vă poate aduce oricînd ceea ce vrea el, şi voi nu-l puteţi domoli» [...] Şi Allah s-a descoperit lui Nuh; «Nimeni din poporul tău nu va crede, decît numai cel care s-a făcut credincios. Nu te scîrbi pentru faptele lor şi fă-ţi corabia înaintea ochilor noştri şi după descoperirea noastră şi să nu-mi mai vorbeşti despre cei nelegiuiţi. Aceia se vor îneca.» Şi el a făcut corabia şi oridecîteori treceau pe lîngă el fruntaşii poporului său, rîdeau de dînsul; dar el zise: „Dacă rîdeţi de noi, vom rîde şi noi de voi aşa precum rîdeţi voi. Şi veţi şti după aceea asupra cui vine pedeapsa, ca să-l ruşineze, şi asupra cui vine osînda veşnică.» [Astfel a fost] pînă cînd a venit porunca noastră şi s-a înfierbîntat cuptorul.[13] Noi am grăit: «Du în ea din toate cîte o pereche, şi gloata pe care o ai tu, afară de cel asupra căruia s-a rostit cuvîntul, precum şi pe cei credincioşi». Dar numai puţini au crezut împreună cu dînsul. Şi el a spus: «Suiţi-vă în ea! În numele lui Allah facă-se pornirea ei şi oprirea ei! Stăpînul meu este iertător şi îndurător.» Şi ea a plutit cu ei printre valuri cît munţii. Iar Nuh l-a chemat la sine pe fiul său, care stătea de-o parte: «Fiule, urcă-te cu noi şi să nu fii necredincios!» Acela i-a răspuns: «Vreau să mă sui pe un munte care mă va feri de apă!» I-a zis el: «Azi nu este nimeni scutit de porunca lui Allah, afară de cel spre care s-a îndreptat îndurarea lui». Atunci s-a năpustit un talaz între ei şi [fiul] s-a înecat. Şi s-a rostit: «Pămîntule, înghite-ţi apa ta, iar tu, cerule, încetează!»

Și a scăzut apa și porunca s-a împlinit și [corabia] s-a oprit pe [muntele] El-Djudih. Și s-a mai rostit: «În lături cu neamul nelegiuiților!»

Și Nuh l-a chemat pe Stăpînul său și i-a grăit: «Allah, fiul meu este din gloata mea și făgăduința ta este adevăr și tu ești judecătorul cel mai înțelept!» El i-a spus: «Vai, Nuh, el nu este din gloata ta; fapta aceea e necinstită. Să nu mă întrebi despre ceea ce nu ai știință. Eu te îndemn să nu fii neghiob.» El grăi: «Allah, la tine caut scăpare, spre a nu-ți pune întrebări despre care nu am știință; și dacă nu mă ierți și nu te înduri de mine sînt dintre cei pierduți.» S-a rostit: «Vai, Nuh, coboară tu întru pacea noastră și cu binecuvîntare asupră-ți și asupra celor care sînt cu tine; de alții însă avea-vom grijă, iar după aceea îi va ajunge dureroasa noastră osîndă. Aceasta e vestire tainică, pe care ți-o dezvăluim noi ție. Mai înainte nu ai știut-o nici tu, nici poporul tău. Fii așadar statornic; sfîrșitul [cel bun] este al celor care se tem de Allah.»

Iar la Ad [l-am trimis] pe fratele lor Hûd. El a grăit: «Popor al meu, slujește-l pe Allah. Să nu aveți voi alt zeu afară de el. Voi nu sînteți decît niște plăsmuitori. Și nu cer, popor al meu, răsplată de la voi pentru aceasta: răsplata mea este întru cel care m-a făcut. Nu pricepeți? Și roagă-te, poporul meu, lui Allah pentru iertare, apoi să vă întoarceți [cu toții] spre el, căci el va trimite asupra voastră cerul în ploi și cu putere puterea o va spori.»

(*Coranul*[14], surah Hûd, XI, 27—30; 35; 38—55)

Dragonul Yui stăvilește potopul

Odinioară, Kung-Kung s-a luptat cu Chjuan-siui pentru dreptul de a se numi zeu; pe atunci, cuprins de mînie, Kung-Kung s-a izbit cu capul de muntele Bu-chjou, iar de la aceasta s-a frînt o proptea a cerului și starea de cumpănă a pămîntului s-a năruit. Cerul s-a înclinat spre nord-vest, de aceea soarele, luna și stelele se mișcă într-acolo; înăuntrul pămîntului, din năruire s-a iscat un gol în partea de sud-est, de aceea puhoaiele de ape precum și colbul se năpustesc într-acolo [...] În vremurile lui Shun, Kung-Kung[15] a lărgit inundațiile, astfel că puhoaiele au

ajuns pînă la Kungsang [...] Yui i-a poruncit lui Tha-chang să străbată tot pămîntul de la capătul său de răsărit pînă la capătul de apus. N-au fost cu totul [de mers] decît două sute de milioane treizeci şi trei de mii cinci sute de li şi şaptezeci şi cinci de paşi. Shu-hai a primit porunca să străbată pămîntul din capătul lui de miazănoapte pînă în cel de la miazăzi. Şi el a avut de mers tot atîta: două sute de milioane treizeci şi trei de mii cinci sute li şi şaptezeci şi cinci de paşi. Vîltori şi lacuri cu suprafaţă de peste trei sute de *jen* au ieşit la numărătoare două sute de milioane treizeci şi trei de mii şi încă nouă [dulbine] în adaos. Folosindu-se de un *si-jang*, Yui[16] a tot stăvilit furia apelor năvalnice. În acele locuri s-au alcătuit atunci nişte munţi vestiţi.

(Liu An, *Huainan-tsé*)

●

Pe vremea lui Yao, s-a petrecut un potop uriaş de ape, care a inundat toată Lumea subcerească. Pretutindeni începură apoi să înflorească ierburile şi copacii, cu flori măreţ încărcate. Fiarele se înmulţiră foarte repede. Grînele însă nu se puteau coace. Fiarele şi păsările îi puneau pe fugă pe oameni, iar urmele păsărilor şi ale fiarelor împestriţaseră toată China... Tot pe vremea lui Yao, apele şi-au întors cursul şi au potopit China în întregime. Pretutindeni se sălăşluieseră şerpi şi dragoni, aşa că oamenii nu mai găseau loc unde să trăiască. Cei care trăiau în văi îşi împleteau cuiburi, cei care trăiau în munţi se aciuau prin peşteri.

(*Meng-tsé* / sec. IV î.e.n./)

●

«Vai, Sü-yué! Sînt uriaşe puhoaiele inundaţiilor şi pricinuiesc distrugeri mari. Ele au ajuns la înălţimea munţilor şi au acoperit dealurile cu apă. Apele se ridică spre cer. Oamenii de pe pămînt gem de amarnică durere. Este oare vreun om înzestrat care ar putea să se lupte cu nenorocirea aceasta?» Toţi au răspuns într-un glas: «Asta poate

s-o facă Kun!» Împăratul spuse: «Vai, asta e cu neputinţă. El încalcă poruncile şi jigneşte pe membrii familiei [împărăteşti]». Dregătorii ziseră: «Încercaţi-l totuşi, iar după aceea puteţi să faceţi cu el tot ce veţi binevoi». Împăratul îi spuse lui Kun: «Du-te, şi să fii cuviincios!» Kun a muncit vreme de nouă ani, dar truda lui nu a fost încununată de izbîndă.

Cartea datinilor istorice. /sec. XIV î.e.n./)

•

În vechime, a trăit marele Yui. El era strănepotul [zeiţei] Niui-wa, în a nouăsprezecea generaţie. Ajungînd în vîrstă de 360 de ani, el s-a urcat pe muntele Tziui, de unde şi-a luat zborul. După 3600 de ani, în vremea cînd Yao punea rînduială în Lumea subcerească, s-a petrecut o uriaşă inundaţie, din pricina căreia piereau oamenii întruna. Lui Yui i s-a făcut milă de oameni şi s-a prefăcut într-un izvor de lîngă muntele Shing-yu. Niui-ti, luînd apă din acest izvor, a găsit o piatră care semăna cu un mărgăritar. Ei îi plăcu piatra aceea, aşa că o înghiţi. Din această pricină, rămase însărcinată, iar peste paisprezece luni născu un fiu. Cînd acesta crescu, se vădi că ştia foarte bine obîrşia tuturor izvoarelor şi pîraielor. El îl înlocui pe tatăl său Kun în bătălia purtată împotriva potopului. Yao ştia că isprăvile lui se potrivesc de minune cu toate cunoştinţele marelui Yui despre izvoare, aşa că binevoi a-i da porecla de Yui.

(Ma Siu, *Desluşirea istoriei*)

•

Cînd Yui punea rînduială în Lumea subcerească, el îi adunase pe toţi cîrmuitorii în deşertul Kui-tzi. Fang feng-shi a întîrziat şi a fost omorît. Virtutea lui Sià a triumfat şi din cer au coborît doi dragoni. Yui i-a poruncit lui Fan Cheng-kuang să-i conducă, străbătînd pe ei toate ţinuturile, ca să vadă ce se petrece de jur împrejur şi apoi să se întoarcă. Îndreptîndu-se spre Marea de Miazăzi, el trecu zburînd pe lîngă [tribul] fang-feng. Doi dintre

cei ce fuseseră apropiaţi lui Fang feng-shi înşfăcară numaidecît nişte lănci de Tushan, şi zărindu-l pe solul lui Yui, se aprinseră de mînie şi traseră cu arcul în el. Deodată se stîrni vîntul, se auzi bubuit de tunet şi se porni o ploaie torenţială. Dragonii îşi aţintiră zborul în sus şi se făcură nevăzuţi. Funcţionarii se speriară, îşi străpunseră inimile şi muriră. Lui Yui i se făcu milă de ei, smulse dintrînşii cuţitele şi îi învie cu iarba nemuririi. De la aceştia se trage poporul cel cu pieptul găurit.

(*Descrierea tuturor lucrurilor*)

●

Yui a sfredelit o trecătoare prin muntele Lung-kuan, care se mai numeşte deopotrivă şi Lung-mün. El a intrat într-o peşteră singuratică. Acolo era aşa de întuneric, încît era cu neputinţă de mers mai departe. Atunci Yui a luat cu sine foc. În peştera aceea se afla o fiară sălbatică, semănînd cu un mistreţ, dar care avea în gură un mărgăritar luminînd. Mărgăritarul sclipea ca un felinar. Mai era tot acolo un cîine verde, care alerga înainte lătrînd şi arătînd drumul. După ce străbătuse zece *li*, Yui şi-a pierdut simţul zilei şi al nopţii. Cînd însă a băgat de seamă că se crăpa de ziuă, a văzut că mistreţul şi cîinele, care mergeau în faţa lui, s-au preschimbat în oameni îmbrăcaţi în veşminte de purpură. El a mai văzut, tot astfel, un zeu cu trup de şarpe, şi a început să stea de vorbă cu acela. Zeul i-a înmînat lui Yui o tăbliţă de jad cu lungimea de un *ci* şi doi *tsun*. Această tăbliţă slujea la măsurarea cerului şi a pămîntului. Yui s-a folosit de tăbliţă atunci cînd a pus în orînduială pămîntul şi apele. Zeul cel cu trup de şarpe nu era nimeni altul decît Si-huang.

(Wang Tzià, *Însemnări despre întîmplări uitate*)

●

În timpul domolirii potopului de ape, Yui se dusese să contemple [fluviul] Huang-hé. Acolo a văzut un om ieşind din fluviu; omul, care avea faţă albă şi trup de peşte, i-a

spus: «Eu sînt duhul apei fluviului». Acesta i-a înmînat lui Yui un plan și apoi s-a întors în vîltoare.

(*Shi-tsé*)

●

Încordîndu-și toate puterile, Yui săpa canale de scurgere, călăuzea puhoaiele și netezea măgurile. În fața lui își tîra coada un dragon galben. Pe urmele acestuia, venea o broască țestoasă neagră care căra în spinare argilă verde *tsinni*.

(Wang Tzià, *Însemnări despre întîmplări uitate*)

●

În timp ce Yui domolea inundațiile, dragonul sacru trăgea dungi pe pămînt cu coada, arătînd astfel căile de scurgere ale puhoaielor.

(Wang Yi, *Comentarii la Întrebări către cer*)

●

Umblînd să potolească potopul, Yui s-a rătăcit și, pierzînd drumul, a nimerit într-o țară ce se chema Chjung-bei (*Extremul Nord*). Nu era acolo nici vînt, nici brumă, nici ploaie, nici rouă. Nu se aflau nici păsări, nici animale, nici pești, nu creșteau nici ierburi, nici copaci. [Țara aceea] era netedă peste tot și o înconjurau munți înalți. În centrul țării se afla muntele Hu-ling, care semăna cu un ulcior cu gît îngust. Printr-o gaură din pisc se scurgea o apă ce bolborosea și care era numită *shenfeng*. Mireasma acestei ape era mai plăcută decît orhideele și mirodeniile, iar la gust întrecea cu mult vinul și tămîioasele. Izvorul se despărțea în patru brațe care se prăvăleau de pe munte și apoi curgeau prin toată țara. Clima era dulce. Bărbații și femeile locuiau în preajma apei. Ei nu arau, nu semănau și nu mureau decît la vîrsta de o sută de ani, fără a îmbătrîni înainte de vreme și fără a suferi de vreo boală. Lor le plăcea muzica și, ținîndu-se de mîini, ei cîntau

pe rînd felurite cîntece, iar vocile lor nu amuţeau ziua întreagă. Cînd oboseau ori cînd simţeau că le era foame, ei beau cu toţii apa *shenfeng*, şi îşi recăpătau puterile numaidecît. Dacă însă beau prea multă asemenea apă, se îmbătau şi nu se mai trezeau zece zile în şir.

(*Le-tsé*)

●

Sluga lui Kung-Kung, pe numele său Sian-yao, avea nouă capete, trup de şarpe, şi putea să se încolăcească aidoma unui inel. El înfuleca totul de pe Cele Nouă Pămînturi. Acest şarpe cu nouă capete scotea din el un lichid din care se alcătuiau lacuri şi rîuri. Faptul acesta aducea multe nenorociri şi năpaste, iar animalele nu puteau trăi acolo. Domolind potopul, Yui l-a ucis pe Sian-yao. Sîngele aceluia era plin de duhoare, iar acolo unde se revărsase, nu mai puteau să crească nici un fel de grîne. Din el se mai revărsă multă apă, aşa încît pe locul acela nu s-a mai putut trăi. Yui a zăgăzuit locul cu pămînt înalt de trei *jen*, însă apa a năvălit de trei ori afară. Atunci Yui a săpat acolo un lac, iar împăraţii au zidit un turn pe povîrnişul de miazănoapte al muntelui Kunlun.

(*Cartea munţilor şi mărilor*)

●

Yui s-a dus să-şi vadă ţinuturile şi, ajungînd la muntele Kui-tzi, a murit. În munte se află o peşteră. Lumea spune că Yui a intrat în peştera aceea.

(Sü-ma Tsien, *Însemnări istorice*)

●

Liu-tzé a spus: «Isprava lui Yui este minunată! A ajuns departe faima virtuţii sale. Dacă nu era Yui, am fi fost cu toţii peşti.»

(*Tzo-chjuan*)

De la înălțimea tronului său, fiul lui Saturnus a văzut aceste crime; a gemut și, aducîndu-și aminte în cugetul său de ospățul pe care-l dăduse Lycaon,[17] prea proaspăt încă spre a fi destăinuit, și-a lăsat sufletul pradă unei uriașe mînii, vrednice de Iupiter. El adună sfatul zeilor; la glasul lui, au venit în fugă toți fără preget[18]. În înaltul empireului este o cale pe care ochiul o descopere cînd aerul e fără nori: se cheamă *calea lactee*, iar strălucirea ei îmbie privirile. Anume pe calea aceasta se duc Nemuritorii spre falnicul palat în care locuiește stăpînul tunetului. [...] Zeii iau loc în acest sanctuar strălucind peste tot de marmură: numaidecît, șezînd într-un jilț înălțat peste celelalte, cu mîna rezemată pe un sceptru de fildeș, Iupiter își scutură de trei sau de patru ori coama grozavă ce-i adumbrea fruntea tulburînd pînă în măruntaie pămîntul, marea și bolțile cerești. Indignarea lui țîșnește deodată în aceste semețe cuvinte: «[...] Astăzi, în toate ținuturile pe unde Oceanul își plimbă talazurile sale zgomotoase ca tunetul, stirpea muritorilor trebuie să piară. Jur pe fluviile care curg prin măruntaiele pămîntului și scaldă pădurile de lîngă Styx! Am încercat totul, însă rana nu se mai poate vindeca: trebuie folosit fierul, ca să nu se molipsească partea care mai e sănătoasă. Legilor mele li se supun semizeii, divinitățile cîmpurilor, Nymfele, Faunii, Satyrii, Sylvanii din munți, și nu-i socot mai puțin vrednici de onorurile cerești, măcar că li se cuvine să viețuiască pe pămînt, care le-a fost hărăzit în parte și lor. Dar îi socotiți oare la adăpost de primejdie, voi, zei nemuritori, cînd însumi eu, stăpînul trăsnetului, nu sînt ferit de capcanele lui Lycaon, care va fi de aici înainte vestit pentru sălbăticia sa?» Toți zeii se înfiorează și se zoresc pătimași să cunoască pedeapsa vinovatului. [...] Iupiter întrerupe astfel din nou tăcerea: «El și-a luat pedeapsa, fiți fără nici o grijă în privința asta; vreau totuși să cunoașteți păcatul și pedeapsa. Dezgustătoarea larmă a crimelor acestui veac mi-a izbit urechea; dorind să aflu că n-a fost decît un zvon mincinos, am coborît din ținuturile înalte ale Olimpului și, zeu fiind, ca să umblu pe pămînt mi-am luat chip omenesc. [...] Eu vestesc prin anume semne că un zeu s-a arătat: poporul începe să

se roage, iar Lycaon rîde la început de făgăduințele de evlavie. Curînd însă o încercare fățișă — adaugă el — mă va face să aflu dacă este zeu ori muritor și adevărul nu va mai fi îndoielnic. Era noapte și somnul îmi amorțea mădularele, cînd dintr-o dată el se pregătește să mă dea morții. Iată prin ce încercare vrea el să se încredințeze de adevăr. Dar asta i se pare puțin. Din țara Molossilor i se adusese un ostatic: l-a înjunghiat cu pumnalul său, și o parte din mădularele victimei, care se și răcise pe jumătate le-a pus la fiert, iar celelalte le-a pus la fript pe jăratic. Apoi aceste îngrozitoare bucate au fost aduse la masă. Înarmat cu focurile de răzbunare, am năruit într-o clipă și palatul și penații[19] lui, vrednici de asemenea stăpîn. El a fugit îngrozit și, ajungînd pe cîmpiile liniștite, a început să urle; apoi zadarnic s-a mai căznit să vorbească, găsind în el însuși imboldul furiei sale: setea de omor, cu care era atît de deprins, îl asmute asupra turmelor: sîngele îl desfătează și acuma. Veșmintele lui se preschimbă în păr lung și brațele sale se prefac în picioare. Metamorfozat în lup,[20] el mai păstrează urmele fostei lui forme: albit de vîrstă, el are trăsături ce vădesc cruzimea cea veche, ochii lui ard ca focul și tot ce este în el are chipul aceleiași sălbăticii. Nu a pierit decît o casă, dar nu era singura care merita să piară; pînă tot atît de departe cît se întind marginile pămîntului, domnește și cruda Erinnys. Veți zice că același jurămînt îi unește pe oameni întru crimă. Să-și îndure cazna meritată toți laolaltă, asta îmi e hotărîrea neclintită.» Cuvintele lui Iupiter sînt primite ba prin strigăte de încuviințare, care sînt un imbold nou pentru mînia lui, ba printr-o învoire tăcută. Cu toate acestea, ruinarea neamului omenesc stîrnește durere adîncă în inimile Nemuritorilor, și ei întreabă cum are să mai arate pămîntul, văduvit de locuitorii lui, cine va mai aduce jertfe pe altare, sau dacă Iupiter vrea să lase pămîntul pradă fiarelor sălbatice? Întrebărilor acestora stăpînul zeilor le răspunde așa: că el a avut grijă de toate acestea și că nu le îngăduie spaima neliniștii, fiindcă le făgăduiește o stirpe deosebită a oamenilor, obîrșia căreia va fi minunată.

El era gata să-și arunce trăsnetele pînă departe, asupra pămîntului, dar se temu nu cumva să vadă cerul, lăcașul Nemuritorilor, cu miezul său aprins de la atîtea

focuri, și axa lumii înflăcărîndu-se de vîlvătăi de la un pol la celălalt pol. Dealtminteri el nu uitase că sorții hotărîseră ziua în care marea, pămîntul și palatul zeilor vor fi mistuite de flăcări și cînd mașina lumii, rodul acesta al unui meșteșug minunat, va trebui să se surpe cu zgomot. El lasă jos sulițele făurite de mîna Ciclopilor și se hotărăște pentru altă osîndă: neamul omenesc va pieri sub apele pe care cerul le va revărsa de pretutindeni. În aceeași clipă el închide în peșterile Eoliei, Aquilonul și celelalte vînturi a căror suflare risipește norii îngrămădiți în aer și îi dă cale slobodă lui Notus: acesta își ia zborul desfăcîndu-și aripile umede, nori negri acoperindu-i groaznicul chip: barba îi este încărcată de cețuri, valul curge din părul cărunt, de pe fruntea lui se ridică aburi, apa i se scurge de pe aripi și de pe piept. De-abia mîna lui mare a împins norii în văzduhul oprit, că a și izbucnit deodată un zgomot îngrozitor: puhoaie înghesuindu-se unele în altele se prăbușesc din înaltul cerurilor. Crainica Iunonei, sclipind de felurite culori, soarbe apele ce vor sluji norilor drept hrană. Lanurile cad frînte, se nimicesc speranțele plugarului înlăcrimat, și toată truda unui an întreg se irosește fără urmă. Mînia lui Iupiter nu se mărginește la cerul supus împărăţiei lui: fratele său, zeul talazurilor de azur, îi vine în ajutor cu undele sale. El cheamă fluviile, și îndată ce ele au venit la curtea regelui lor, le spune: «Nu e nevoie să vă îndemn îndelung în clipa asta; dezlănțuiți-vă toate forțele, căci vremea a sosit; deschideți zăcătorile voastre subpămîntene și, zdrobind zăgazurile, dați frîu liber valurilor voastre.» Acestea îi sînt poruncile: fluviile se retrag în obîrşiile lor, desferecă izvoarele, iar acestea, nemaiînfrînate, se năpustesc în sînul Oceanului. Neptunus însuși izbește cu tridentul său în pămînt; glia se zguduie și, zdruncinată, își deschide zăcătorile în care apele au stat ferecate. Puhoaiele se revarsă rostogolindu-se de-a curmezișul cîmpurilor, purtînd grămadă copaci, lanuri, turme, case cu oameni cu tot, și templele zeilor și lucrurile sfinte. O singură clădire mai rămînea în picioare, mereu neclintită întru temelia ei, în toiul prăpădului: dar creștetul ei dispare sub valurile care cresc neîncetat, turnurile șovăie și se scufundă în genune. Nu mai este deosebire între pă-

mînt şi ocean, pretutindeni e numai mare şi marea nu mai are ţărmuri; un ins se caţără pe o măgură, altul s-a aşezat într-o luntre încovoiată şi trage la vîsle pe acolo pe unde odinioară îşi mînase plugul. Acesta pluteşte pe deasupra ţarinii sale şi peste bordeiul său îngropat de valuri; celălalt apucă un peşte din vîrful unui ulm; ancora i se înfige la întîmplare într-o cîmpie acoperită de verdeaţă şi bărcile calcă peste coastele de dealuri împodobite cu viţă de vie. Acolo unde altădată păşteau iarbă caprele sprintene, se odihnesc acum diformele foci; păduri, oraşe, case izbesc privirea pe sub ape a încîntatelor Nereide, codrii au ajuns sălaşul delfinilor care sar pe creste de arbori şi se lovesc de stejarii clătinîndu-se la atingerea lor; lupul înoată printre miei, apa îl poartă pe leul cel sălbatic, ea duce la fel şi pe tigru, şi nu-i sînt de nici un folos mistreţului cumpliţii lui colţi, nici picioarele sprintene cerbului purtat de ape. După ce a căutat îndelung un petec de pămînt să se odihnească, pasărea călătoare simte că n-o mai pot ţine aripile ostenite şi se prăbuşeşte în mare. Dealurile cele mai înalte au dispărut în uriaşa revărsare a mărilor. Şi iată o privelişte nouă: undele se izbesc în piscuri de munţi; partea cea mai mare din oameni a fost dusă de ape, iar cei pe care apele i-au cruţat, pier de foame după ce au stat atîta timp fără hrană. Phocida desparte cîmpiile Aoniei de cele care se învecinează cu Oeta, un pămînt rodnic atîta vreme cît fusese pămînt, dar acum făcînd parte din mare şi nemaifiind nimic altceva decît o întindere de ape, alcătuită între timp. Acolo, un munte loveşte cu trufie aştrii, cu dublul său pisc: muntele se numeşte Parnas şi fruntea lui se înalţă peste nori. După ce totul dispăruse în valuri, pe acest munte s-a oprit o luntre plăpîndă care îl purta pe Deucalion împreună cu însoţitoarea lui. Fără veste, Nimfele din Corycia şi spiritele munţilor încep a primi urări de la dînşii, întocmai ca şi Themis, a cărei voce profetică rostea pe atunci oracolele; nu a fost vreodată om mai cinstit decît Deucalion şi mai credincios legilor dreptăţii; şi nu a fost alta mai evlavioasă faţă de Nemuritori decît soaţa lui. Cînd Iupiter a văzut pămîntul prefăcut într-o mare fără margini, cînd a zărit un singur bărbat rămas dintre atîtea mii de bărbaţi şi o singură femeie rămasă dintre atîtea mii de femei, amîndoi fără prihană, amîndoi cucernici întru credinţa în zei,

el a împrăştiat norii care s-au retras dinaintea suflării Aquilonului, şi a arătat pămîntului cerul iar cerului pămîntul. Mînia mării scădea, regele care îi porunceşte ei legile, şi-a lăsat tridentul şi purcede să potolească apele. La glasul său s-a ivit din genune Triton, acoperit de solzii purpurii pe care firea i-i dăruise drept veşmînt; Neptunus i-a poruncit să sufle dînd viaţă ghiocului său sunător şi printr-un semnal să readucă valurile şi fluviile în albiile lor. Triton apucă îndată scoica ce părea o ţeavă răsucită care se lărgeşte lin de la un capăt spre celălalt. Abia o umpluse cu suflare că, dintre valurile în mijlocul cărora luaseră naştere, sunetele s-au şi răspîndit pe toate ţărmurile mării, de la asfinţit spre zarea aurorei. Tot atunci, lipită de buza umedă a zeului prin barba căruia apa tot se mai strecura, ea dă semnalul de retragere prevăzut de Neptunus; şi deodată sunetele i se răspîndesc peste valurile ce acoperă pămîntul, ca şi asupra talazurilor mării: pretutindeni unde ajung, ele ferecă apele. Marea şi-a cunoscut iarăşi ţărmurile, fiecare fluviu se închide în albia lui, apele scad, măgurile se arată ieşind din inima valurilor; se iveşte pămîntul şi fiece lucru începe să crească pe măsură ce apele se împuţinează. După zile lungi de prăpăd, arborii îşi arată crestele despuiate, purtînd încă pe crengi nămolul lăsat de ape.

Universul şi-a redobîndit forma, dar e pustiu; singurătatea şi larga tăcere domnesc peste tot. În faţa acestei privelişti, pe Deucalion îl podidesc lacrimile şi el îi vorbeşte astfel Pyrrhei: «Tu, soră, tu, soţie,[21] singura dintre femei scăpînd de moarte, de aceeaşi obîrşie cu mine şi din acelaşi neam părintesc, pe care apoi acelaşi culcuş ne-a unit: acum, primejdia strînge din nou legăturile noastre. În toate ţinuturile pe care le vede soarele asfinţind sau răsărind vom alcătui amîndoi neamul omenesc; restul a dispărut în mare. Şi chiar în clipa aceasta, zilele noastre nu mi se par a fi cu totul la adăpost: norii mai trezesc groaza şi acum în sufletul meu. Care ţi-ar fi fost soarta, de-ai fi scăpat din prăpăd fără mine, tu cea nefericită? În ce chip ai fi putut îndura, singură, spaima? Cine ţi-ar fi alinat durerile? Crede-mă, dacă marea te-ar fi luat, te urmam, soţie, ca marea să mă fi luat şi pe mine. Dar eu, moştenitorul artelor părintelui meu, să pot înnoi neamul omenesc şi să torn suflete în plămada de lut?

Acum, stirpea oamenilor numai din noi doi va purcede, așa cum vor Cei de sus, numai noi să rămînem pilde de făpturi omenești.» Au vorbit şi au plîns. Au vrut să cheme cerul și să întrebe sfintele oracole, ca să-şi afle un reazem. Și numaidecît aleargă împreună spre malurile Cephisei, apele căreia nu se limpeziseră încă, dar curgeau în albia lor știută. Mai întîi ei pornesc să-şi toarne sfintele curăți-toare licori pe cap şi pe haine; apoi se îndreaptă spre augus-tul sanctuar al zeiţei; muşchiul i-a pătat creştetul şi nu mai ard focuri pe altarele ce se înalţă ici-colo. Abia ating însă treptele templului, că se şi prosternă amîndoi cu fața la pămînt. Buzele lor tremurătoare sărută pardoseala lustruită și făgăduinţele lor prind glas: «Dacă divinită-ţile înduioşate se înduplecă la rugile celui drept, dacă mînia zeilor poate fi îmblînzită, spune-mi, Themis, cum se poate îndrepta cu măiestria noastră osînda stirpei, arată-te prielnică și dă-ne sprijin în nenorocirea noastră.» Mișcată, zeiţa le-a rostit oracolul acesta: «Ieşiţi din tem-plu, învăluiți-vă capul, dezlegați-vă cingătoarea care vă strînge veşmintele și aruncați după voi oasele marii voas-tre mume». Amuţindu-le glasul, ei nu s-au clintit din loc multă vreme îngroziți, și cea dintîi Pyrrha a spart tăcerea, nevrînd să se supună zeiţei. Cu glas tremurat îi cere ier-tare cu teama să nu jignească umbrele materne cu oasele ce le-ar risipi. Estimp, ei chibzuiesc în cugetul lor cuvinte-le întunecate ale oracolului, spunîndu-şi-le mereu. În cele din urmă, fiul lui Prometheus o îmbărbătează cu aceste vorbe duioase pe fiica lui Epimetheus: «Sau isteţimea mă amăgește, sau oracolul e preacurat şi la ticăloşie nu ne îndeamnă. Marea noastră mumă este Terra, pietrele sînt, în trupul ei, ceea ce socotim oase, pe care poruncă ni s-a dat să le aruncăm după noi.» Titanida e zguduită de ase-menea presupunere; nesigură încă, nu cutează să spere, căci amîndorura înștiințările cerești le nasc îndoială. Dar oare ce rău ar face, încercînd? Ei se îndepărtează, își învăluie capul, desfac cingătorile de pe veșmintele lor și, supunîndu-se oracolului, aruncă pietre pe urmele lor. Iar pietrele — cine ar crede, dacă vechimile n-ar sta măr-turie? — se despoaie de asprimea lor şi treptat dobîndesc moliciunea trebuitoare plămădirii unor noi forme. Curînd, ele se alungesc şi substanţa lor ce se moaie începe a vădi oarecari trăsături de chip omenesc, încă nedeslușite.

Astfel nici marmura, sub întîiele lovituri de daltă, nu arată decît o imagine grosolană a omului. Partea aceea din pietre în care o sevă umedă e amestecată cu țărînă, se preschimbă în carne; partea cea tare pe care nimic n-o poate mlădia se preface în oase, iar ce au fost vine, la fel au rămas, cu același nume. În scurt răstimp, din voia Divinităților celor de sus, pietrele aruncate de mîinile bărbatului chip bărbătesc dobîndiră, și femei s-au ivit din cele aruncate de femeie. De acolo sîntem noi stirpe tare, hărăzită încercărilor muncii, și totul în noi este mărturia obîrșiei noastre.

(Publius Ovidius Naso, *Metamorfoze*, I, 163—415)

Var, refugiul avestic

Și iată, atunci, Ahura Mazda[22], zămislitorul, a vestit o adunare cu sfinții nemuritori cu faimă în vremea aceasta în țara Iranului de sfîntă obîrșie. Și l-a vestit în adunare pe strălucitorul Yima, cel de neam ales, Yima stăpînul sărbătorit de atunci încolo cu oamenii cei mai de seamă în vremea aceasta în țara Iranului de sfîntă obîrșie. A venit la această adunare cu sfinții nemuritori zămislitorul Ahura Mazda, cu faimă în vremea aceasta în țara Iranului de sfîntă obîrșie; s-a pogorît și Yima, el, cel măreț, prințul de neam ales, cu faimă în vremea aceasta în țara Iranului de sfîntă obîrșie, de atunci, printre oamenii cei mai de seamă.

Vorbindu-i astfel, către Yima s-a întors Ahura Mazda: «O, preafrumosule Yima, fiu al lui Vivahvant, iată, un prăpăd de geruri este gata să vină în lumea pămîntească, și furtună de zăpadă se va prăbuși de la început peste munții care sînt mai înalți și în jos, spre văile ținuturilor prăvălatice. Atunci, Yima, va pieri a treia parte din cirezile acestui pămînt și tot ce se află în locuri mai primejdioase și care sînt în piscuri de munți și cei ce umblă prin văgăunile văilor și care stau în apărate adăposturi.

[Peste lumea de trupuri cădea-vor ierni ce vor aduce frigul ucigător și vor lăsa să cadă zăpezile groase. Tot ce este vietate în ținuturile pustii sau pe munți sau în șesuri va fugi să se ascundă în adăposturi subpămîntene. Mai înainte de venirea iernii, ierburi și plante vor fi pretutin-

deni, dar după iarnă se va socoti minunat locul unde se va ivi măcar o urmă de picior de oaie.]

Vei face un *Var* (loc înzidit). Îl vei face lung cît o fugă de cal pe fiecare din cele patru laturi ale sale; şi înăuntru vei aduna laolaltă din cirezile de vite de fiece soi, şi din oameni şi din păsări; vei strînge sămînţă de focuri ce ard în culoare roşcată. Locul cel înzidit îl vei face lung pe fiecare din cele patru laturi ale lui cît fuga unui armăsar de luptă, şi să fie un staul pentru vite. Iar apa o aduci pe o cale lungă de o *hathra*; şi să mai ai grijă de păsările dinăuntru, îndestulîndu-le cu grăunţe coapte, şi grîul bălan să nu lipsească ori să se împuţineze cu mîncarea făcută. Apoi vei înălţa case şi hanuri cu coloane, cu săli şi cu încăperi retrase. Şi să mai aduni acolo pe toţi bărbaţii şi pe toate femeile cu obîrşia cea mai frumoasă, pe cei mai frumoşi dintre ei, pe cei mai puternici. După aceea să aduci din toate soiurile de vite care sînt pe pămîntul acesta, dintre cele mai bune, cele mai frumoase, cele mai viguroase; şi să culegi cît mai multe seminţe de arbori dintre cei mai aleşi, dintre cei mai înmiresmaţi ce se află pe pămîntul acesta; şi să mai pui acolo grîne de orice soi pentru hrană, din cîte sînt pe pămîntul acesta mai pline de mireasmă şi mai gingaşe la gust. Chiar acum să aduci cîte o pereche fără cusur din oricare neam, ca să-şi facă locuinţă şi acestea, împreună cu tine, Yima, în locul înzidit. Să nu fie niciodată acolo chipuri cocoşate din spate ori din faţă, nici sluţenie, o Yima, nici gîngăveală, nici ticăloasă pierzanie, nici vreo fiinţă măruntă sau pocită, şi nici vreun trup peste măsură de înalt, nici cu dinţii prea lungi, şi cu nici unul din multele semne nefericite pe care le adaugă, celor ce trăiesc pe pămînt, Angra Mainyu, şi nici vorbe nelegiuite, nici hoţie sau amăgire! În acela dintre [marile] sălaşe care se va afla mai sus, pregăteşte nouă platforme podite; în cel de la mijloc, şase: şi trei, în cel mai de jos. Iar în cel dintîi vei adăposti o mie de perechi zămislitoare de parte bărbătească şi parte femeiască, în cel de la mijloc şase sute de perechi zămislitoare, iar în sălaşul care va fi cel mai mic să se afle trei sute. Cu un bold de aur să-i călăuzeşti într-acolo pe toţi, Yima, în locul cel înzidit, şi zidurile să ocolească totul de jur împrejur, şi ferestre să despici în loc cuvenit, ca să fie lumină.»

În clipa aceea Yima a chibzuit, întrebînd: «În ce chip voi putea să fac acest loc înzidit despre care mi-ai spus, Ahura Mazda?»

Atunci Ahura Mazda i-a răspuns lui Yima: «O, Yima, preafrumosule fiu al lui Vivahvant, iată, pămîntul acesta cu călcîiele tale călcîndu-l, îl vei frămînta în acelaşi chip şi cu mîinile tale, mînuindu-l întocmai aşa cum obişnuiesc oamenii să frămînte lutul umed.»[...]

[Isprăvind de făcut ceea ce Ahura Mazda îi poruncise, Ahura Mazda îi mai spuse lui Yima: «Luminile care lumina-vor acest *Var* vor fi lumini meşteşugite, fiindcă nevăzută va fi lumina soarelui, a lunii şi a stelelor. Iar după fiecare răstimp de patruzeci de ani, fiece pereche de oameni va naşte altă pereche, şi tot astfel fiecare din toate celelalte soiuri de vieţuitoare. Iar pasărea Karshiptan va aduce acolo legea.»]

(*Avesta*, „Vendidad", II, 42—112)

REACŢIA UNIVERSULUI (CATASTROFELE COSMICE)

Dacă diluviile sînt reductibile la spaţiul terestru iar scopul lor mitic este pedepsirea neamului omenesc, formele escatologice de răsfrîngere cosmică depăşesc raportul direct dintre zei şi oameni, fiind clasificabile în categoria războaielor cereşti între diferite tagme de zei (adesea zei şi demoni) pentru supremaţie sau în categoria specială a activităţilor divine pe care miturile nu le explică, sugerînd doar că omul le îndură consecinţele pentru că le stă în cale accidental. Fireşte că adesea conflictul între zei şi demoni (restrîns în *Biblie* la rivalitatea Yahweh-Azazel, lărgit în mitologia vedică la conflictele Devas-Asuras, decisiv pentru destinul cosmic în mitul scandinav despre *Ragnarökr*, al „amurgului zeilor") traduce conflictele teologice timpurii între cultele rivale. Dar a reduce numai la atît miturile marilor catastrofe escatologice este o eroare, întrucît — să nu uităm — zeii sînt consideraţi totdeauna şi patronii sau locatarii anumitor aştri. Ecourile observaţiilor astrofizice primitive s-au aşezat corespunzător în miturile escatologice, în care s-au suprapus în amestec strivit multe alte amintiri ale unor evenimente insolite,

naturale sau nu, ca şi destule interpretări mitofilosofice ale adolescenţei minţii omeneşti.

Miturile catastrofelor sînt dintre cele mai variate ca naraţie a spectacolului, de la *titanomahia* şi *gigantomahia* grecilor, sau şirul de conflicte stereotipe din Egipt (Ré-Apophis, Horus-Seth), din Iranul zoroastric (Tistrya-Apaosha), din India (Rama-Ravana), din lumea hittită (Teshub-Ullikummi), extins uneori la un conflict de principii universale (Ormuzd-Ahriman, Dumnezeu-Diavolul), pînă la distrugerea proptelelor cereşti (miturile chineze raportate la zeiţa Niui-wa), la arderea finală a universului (de exemplu în ultimul stadiu avestic) sau la repercusiunile implicite de tipul scufundării Atlantidei ori al exploziei din Sodoma şi Gomora. Dar toate acestea vizează destinul.

Titanomahia

Dureros trudindu-se lungi zile în şir, se luptau unii cu alţii, în crîncenă încăierare, zeii Titani şi fiii lui Kronos, semeţii Titani sălăşluind în piscul [muntelui] Othrys, şi pe Olympos zeii făuritori ai tuturor binefacerilor, pe care-i zămislise Rheia cea cu părul frumos, împreunată cu Kronos. De zece ani întregi se luptau fără răgaz unii cu ceilalţi, cu inima încrîncenată de mînie, iar în aspra lor bătălie nici un deznodămînt, nici un soroc nu se arăta în vreuna din tabere: sfîrşitul războiului tot mai rămînea, pentru toţi, la fel de îndoielnic. Dar cînd zeii le-au dat [uriaşilor cu cîte o sută de braţe] ceea ce se cuvenea, adică nectarul şi ambrozia din care gustau numai ei, în pieptul tuturor acestora inimile se umplură de vitejie. Părintele zeilor şi al oamenilor le rosti atunci cuvîntarea aceasta: «Ciuliţi-vă urechea, voioşi copii născuţi de Gaia şi Uranos, ca să vă spun ce îmi porunceşte inima mea din piept. Sînt zile lungi de cînd ne luptăm în fiecare zi pentru izbîndă şi biruinţă, unii împotriva celorlalţi, zeii Titani şi noi, copiii lui Kronos. V-a venit rîndul să văditi, dinaintea Titanilor, cumplita voastră putere şi neînvinsele voastre braţe, în bătălia cea crîncenă. Gîndiţi-vă să daţi dovadă de prietenia voastră credincioasă, voi care datoraţi numai voinţei noastre binefacerea de a fi văzut lumina zilei din nou, sloboziţi din lanţul crunt al adîncului întunecoaselor

neguri.» Astfel a vorbit el, iar Kottos, desăvîrşitul viteaz, i-a răspuns la rîndul său: «Vai, doamne (*daimon*), tu nu ne dezvălui nimic din ceea ce nu am fi aflat. Ştim bine că tu cuprinzi totul cu înţelesul şi cu duhul: tu îi ai pe Nemuritorii care înlătură răul cel înfiorător. Mulţumită înţelepciunii tale, sloboziţi din adîncul întunecoaselor neguri, din nemiloasele lanţuri, noi ne-am întors aici, stăpîne fiu al lui Kronos, dintr-o nesperată bunăvoinţă. De aceea, din voia noastră înţeleaptă, vom lupta cu inima nefrîntă pentru biruinţa voastră, bătîndu-ne în temutul duel împotriva Titanilor, în tot şirul acestor puternice încăierări.» Astfel a vorbit el, iar zeii făuritori ai tuturor binefacerilor îi încuviinţară cuvintele. Inima lor era însetată de război mai mult ca oricînd. Şi în ziua aceea cu toţii, zeii şi zeiţele, porniră o bătălie cumplită, toţi, şi zeii Titani şi copiii lui Kronos, şi cei pe care Zeus îi adusese înapoi la lumina zilei din subpămînteanul Erebos, crunţi şi puternici, înzestraţi cu o forţă fără seamăn. Fiecare dintre ei avea cîte o sută de braţe, care le ţîşneau înspăimîntătoare din umeri, precum şi cîte cincizeci de capete, înfipte între umeri în trupurile lor vînjoase. Şi cînd se ridicară dinaintea Titanilor în sălbatica bătălie, ţineau în mîinile lor viguroase stei colţuroşi, iar Titanii îşi strînseră rîndurile cu voioşie şi ei, şi din ambele tabere se vădise ce sînt în stare să facă forţa şi braţele. Groaznică, vuia în preajmă nesfîrşita mare. Deodată, pămîntul mugi cu glas cumplit, iar largul cer îi răspunse gemînd. Înaltul Olympos se clătina din temelii de iureşul Nemuritorilor. Un cutremur greu se răspîndea pînă în negurosul Tartaros, amestecîndu-se cu uriaşul zgomot de paşi care călcau în nemaipomenită neorînduială, ca şi răsunătorul zăngănit de arme. Aşa umblau ei, slobozind săgeţi încărcate de suspine, şi din ambele tabere vocile care se strigau unele pe altele se înălţau pînă la cerul înstelat, în vreme ce toate se izbeau între ele într-un groaznic tumult.

[Şi Zeus însuşi încetase atunci să-şi mai înfrîneze violenţa; şi, cu inima umplîndu-i-se grabnic de înflăcărare, el porni să-şi arate măsura întregii sale puteri. El venea din cer şi de pe Olympos, aruncîndu-şi fără preget fulgerul, iar din mîna sa vînjoasă trăsnetele zburau însoţite de tunete şi de fulgere, făcînd să se rotească văpaia dumne-

zeiască atunci cînd își repezea loviturile. Iar de jur împrejur pămîntul, izvor de viață, pîlpîia de văpaie și, căzînd pradă flăcărilor, urlau din răsputeri uriașe păduri. Clocotea tot pămîntul, și talazurile Oceanului, și marea neroditoare. Un suflu arzător îi înfășura pe Titani, pe feciorii țărînii, în vreme ce văpaia se urca uriașă spre norul dumnezeiesc; dar în ciuda puterii lor, ei își simțeau ochii orbiți cînd scăpăra lumina de trăsnet și de fulger. O dogoare năprasnică străbătea genunea. Priveliștea din ochi și sunetul din urechi erau aidoma celor pe care le-ar stîrni, întîlnindu-se, pămîntul și cerul răspîndit deasupra. Zgomotul nu ar fi fost atît de grozav dacă, năruindu-se unul, celălalt nu s-ar fi surpat peste el, așa de cumplit era (vuietul) stîrnit de zeii care se năpusteau în luptă. Și vînturile, intrînd și ele în încăierare, făceau să vibreze pămîntul zdruncinat, praful răscolit, tunetul, fulgerul și arzătorul trăsnet, armele marelui Zeus, și ele alergau încoace și încolo purtînd strigătele de sfidare de la o tabără la cealaltă. Un zgomot groaznic izbucnea din înspăimîntătoarea bătălie, unde se săvîrșeau mărețe isprăvi. Apoi lupta scăzu. Pînă atunci, și unii și alții se bătuseră cu îndîrjire în puternicele lor încăierări.]

Dar în rîndul dintîi, Kottos, Briareos și Gyes, nesătui de război, ațîțară o bătălie cruntă. Și brațele lor vînjoase aruncau fără întrerupere cîte trei sute de pietre deodată. Ei îi zdrobiră pe Titani, sub norii întunecoși ai săgeților, apoi îi izgoniră în grabă sub pămîntul cel cu căi largi, iar acolo îi ferecară în lanțuri pricinuitoare de durere pe trufașii pe care îi biruiseră brațele lor, ca să stea de atunci încolo tot așa de departe sub pămînt, pe cît (de departe) este cerul cel de deasupra: o nicovală de aramă ar cădea din cer vreme de nouă zile și nouă nopți pînă cînd să atingă în ziua a zecea pămîntul; și tot astfel, o nicovală de aramă ar cădea de pe pămînt vreme de nouă zile și nouă nopți pînă cînd să ajungă, în ziua a zecea, în Tartaros. Locul acela este împrejmuit de un zid de aramă. Trei brîie de umbră îi încing gura căscată. Deasupra au crescut rădăcinile pămîntului și ale neroditoarei mări. Acolo au fost ascunși Titanii, în umbra cețoasă, din voia lui Zeus, adunătorul de nori. Ei nu pot ieși afară: Poseidon a zăvorît după ei porțile de aramă, iar meterezele se întind de jur împrejur. Tot acolo sălășluiesc Gyes, Kottos și Briareos

cel cu inimă mare, paznicii credincioşi care, în numele lui Zeus, ţin scutul.

(Hesiod, *Theogonia*, 630—735)

Gigantomahia

După Centaurus este Templul Lumii, iar aici se vede strălucind Altarul care a ieşit biruitor după îndeplinirea ceremoniilor religioase atunci cînd Glia înfuriată i-a ridicat împotriva Cerului, cu armele lor, pe enormii Giganţi, cei iscaţi din crăpăturile stîncilor, aceste neamuri felurite la chip şi cu trupurile de alcătuiri felurite. Atunci chiar şi zeii au căutat alţi zei, care să le fie mai presus. Era cuprins de îndoială pînă şi Iupiter şi se temea că nu va mai fi în stare să facă ceea ce ştia că poate face. El a văzut pămîntul ridicîndu-se şi a crezut că natura toată s-a răsturnat cu fundul în sus, căci munţii grămădiţi se înălţau mereu peste alţi munţi, încît pînă şi stelele fugeau de aceste mormane uriaşe care se apropiau de ele. Iupiter nu mai văzuse vreodată astfel de asalturi vrăjmaşe şi nici nu ştia dacă mai pot fi oarecari puteri dumnezeieşti mai mari decît ale lui. Atunci, Iupiter întocmi acest Altar din stele care străluceşte şi acum, fiind altarul cel mai mare... Acolo, la picioarele acestui Altar, au căzut jertfe Giganţii, iar Iupiter îşi luă fulgerul său cel turbat, ca pe o armă, în mîna sa dreapta numai după ce însuşi se alese preot înaintea zeilor.

(Marcus Manilius, *Astronomicon*, I, 413 ssq)

Dărîmarea lumii

În al unsprezecelea deceniu dublu al Stăpînului, Ah Mucencab a ieşit să lege ochii lui Oxlahun-ti-ku.[23] Dar numele său nu-l cunoştea nimeni afară de sora lui mai mare şi de fiii săi. Se zice că nici lor măcar nu li s-a arătat faţa lui. Atunci se şi încheiase facerea lumii, dar ei nu ştiau ce anume se petrece. Tot atunci, (zeii) Oxlahun-ti-ku au fost prinşi de (zeii) Bolon-ti-ku. S-a lăsat atunci în jos

o văpaie, s-a pogorît atunci o funie, şi au fost coborîte pietre şi toiege. Atunci a început bătaia cu pietre şi toiege. Atunci au fost prinşi (zeii) Oxlahun-ti-ku. Capetele lor au fost spintecate, feţele le-au fost bătute, iar ei au fost schiloditi şi răsturnaţi pe spinări. Atunci li s-a răpit sceptrul şi vopseaua roşie de pe obraz. Atunci a fost luată şi pasărea verde *kuk* [*quetzal*]. Atunci au fost luaţi germenii recoltei, s-a luat miezul seminţelor din roade, [miezul] micilor tigve, al seminţelor roditoare din tigvele cele mari şi din fasolea dătătoare de rod. Yax Bolon Tzacab a înfăşurat seminţele şi s-a făcut nevăzut în al treisprezecelea cer. Şi iată, numai pieliţele şi cocenii au mai rămas aici pe pămînt. Atunci inima lui a plecat din pricina acelor Oxlahun-ti-ku, însă ei nu ştiau că plecase inima recoltei. Veneau atunci orfani, nevoiaşi, văduve, iar cei vii rămîneau fără inimile lor. Ei au fost îngropaţi în nisip, printre valurile mării. Au sosit ploile, vor fi ploi atunci, mai înainte de pieirea sceptrului. Se vor prăbuşi cerurile, pe pămînt se vor prăbuşi, cînd cei patru zei, cei patru Bakab, îl vor dărîma. După ce s-a isprăvit dărîmarea lumii, au fost sădiţi copacii [zeilor Bakab]; s-a înălţat atunci Imix Che cea Roşie la răsărit, s-a ridicat stîlpul ceresc, semnul dărîmării lumii. Acolo s-a cuibărit un graur galben. Şi atunci s-a ridicat Imix Che cea Albă la miazănoapte, iar acolo s-a aşezat pasărea Zac Chic. S-a înălţat stîlpul ceresc, semnul dărîmării lumii. Aceasta fusese Imix Che cea Albă. Atunci s-a înălţat Imix Che cea Neagră, la asfinţit. S-a ridicat stîlpul ceresc, semnul dărîmării lumii, şi acolo s-a aşezat pasărea cu piept negru Pitz'oi. Atunci s-a înălţat Imix Che cea Galbenă [la miazăzi], şi tot acolo s-au mai aşezat un graur galben şi pasărea vestitoare Oyal. Şi atunci s-a înălţat Imix Che cea Verde la mijlocul pămîntului, în amintirea dărîmării lumii.

(*Cartea lui Chilam Balam din Chumayel*, mitul I)

Sodoma şi Gomora

Şi Yahweh (*Domnul*) i s-a arătat lui (Abraham) lîngă stejarii de la Mamre, pe cînd el şedea la uşa cortului său, în arşiţa zilei. El şi-a ridicat ochii şi s-a uitat şi, iată,

trei bărbaţi stăteau dinaintea lui. Cînd i-a zărit, a alergat din uşa cortului să-i întîmpine şi s-a închinat pînă la pămînt, şi a rostit: «Doamne, dacă am aflat bunăvoință în privirea ta, nu trece pe lîngă robul tău! Îngăduie să se aducă puţină apă, şi spălaţi-vă picioarele, şi poposiți sub copac, pînă merg să aduc o bucăţică de pîine, ca să vă puteţi înviora, şi după aceea puteţi să vă urmaţi calea pe care aţi venit la robul vostru.» Atunci ei au spus: «Fă cum ai zis». Şi Abraham s-a dus grabnic în cort la Sarah şi i-a zis: «Ia repede trei măsuri de făină bună, frămînt-o şi fă turte». Şi Abraham a alergat la cireadă, şi a luat un viţel fraged şi bun, şi l-a dat unei slugi să-l gătească în grabă. Apoi a luat brînză şi lapte şi viţelul pe care-l gătise, şi le-a pus dinaintea lor; şi a stat şi el lîngă dînşii, sub copac, pînă ce au mîncat. Ei i-au grăit: «Unde este Sarah, soţia ta?» Iar el a zis: «Ea e în cort». Yahweh (unul dintre ei) a spus: «La primăvară mă voi întoarce negreşit la tine, iar Sarah, soţia ta, are să aibă un fiu». Şi Sarah asculta la uşa cortului, din spatele lui. Abraham şi Sarah erau acum bătrîni, înaintaţi în vîrstă, iar la Sarah încetase să mai fie sorocul femeilor. Aşa că Sarah a rîs în sinea ei, zicînd: «După ce am îmbătrînit şi bărbatul meu e bătrîn, aş mai putea să am pofte?» Yahweh i-a grăit lui Abraham: «De ce a rîs Sarah şi a zis: — Aş putea să mai nasc eu cu adevărat prunc, acum cînd sînt bătrînă? — Este oare ceva prea anevoios pentru Yahweh? La vremea cuvenită, mă voi întoarce la tine, la primăvară, şi Sarah va avea un fiu.» Dar Sarah a tăgăduit, zicînd: «N-am rîs», căci îi era frică. El a spus: «Ba da, ai rîs». Atunci bărbaţii s-au sculat să plece de acolo şi s-au uitat înspre Sodoma; şi Abraham s-a dus cu dînşii să-i petreacă în drumul lor [...]

Apoi Yahweh a spus: «Deoarece strigătul împotriva Sodomei şi Gomorei este mare şi păcatul lor e foarte greu, eu mă voi pogorî să văd dacă faptele lor sînt întru totul potrivit strigătelor care au ajuns pînă la mine, iar de nu, voi afla!» Astfel, bărbaţii s-au îndepărtat de acolo şi au plecat spre Sodoma; dar Abraham s-a oprit în faţa lui Yahweh. Apoi Abraham a venit mai aproape şi a zis: «Vei nimici oare într-adevăr pe cel drept laolaltă cu cel ticălos? Să ne închipuim că sînt cincizeci de drepţi în cetate; vei nimici tu atunci locul şi nu-l vei cruţa pentru cei cincizeci de drepţi care sînt acolo? Departe de tine să fie

săvîrşirea unui lucru ca acesta, să ucizi pe cel drept laolaltă cu cel ticălos, încît cel drept să preţuiască tot atîta cît ticălosul! Departe să fie aceasta de tine! Cel care judecă tot pămîntul nu va face oare dreptate?» Şi a zis Yahweh: «Dacă voi găsi la Sodoma cincizeci de drepţi în cetate, voi cruţa locul întreg pentru ei». Abraham a răspuns: «Iată am cutezat chiar eu să-i vorbesc lui Yahweh, eu care sînt numai pulbere şi cenuşă. Să ne închipuim că din cei cincizeci de drepţi lipsesc cinci. Vei nimici oare toată cetatea pentru că lipsesc cinci?» Şi el a spus: «Nu o voi nimici, dacă voi găsi acolo patruzeci şi cinci». El i-a grăit lui din nou şi a zis: «Să ne închipuim că se află acolo patruzeci». El a răspuns: «Pentru cei patruzeci, nu o voi nimici». Atunci el a zis: «Vai, să nu fie mînios Yahweh, şi eu voi grăi. Să ne închipuim că se află acolo treizeci.» El a răspuns: «Nu o voi nimici, dacă voi găsi acolo treizeci». El a zis: «Iată, am cutezat chiar eu să-i vorbesc lui Yahweh. Să ne închipuim că se află acolo douăzeci.» El a răspuns: «Pentru cei douăzeci, nu o voi nimici». Atunci el a zis: «Vai, să nu fie mînios Yahweh, şi eu voi grăi iarăşi, numai de data aceasta. Să ne închipuim că se află acolo zece.» El a răspuns: «Nu o voi nimici pentru cei zece». Şi Yahweh a purces în drumul său cînd a isprăvit să-i vorbească lui Abraham, iar Abraham s-a întors la locul său.

Cei doi îngeri[25] au venit în Sodoma seara; iar Lot şedea în poarta Sodomei. Cînd i-a văzut, Lot s-a sculat să-i întîmpine şi s-a închinat cu faţa la pămînt, şi a zis: «Rogu-vă, domnilor, să vă abateţi în casa slugii voastre şi să poposiţi peste noapte, şi spălaţi-vă picioarele; apoi puteţi să vă sculaţi devreme şi să mergeţi în calea voastră.» Ei au spus: «Ba nu, ne vom petrece noaptea pe stradă». Dar el a stăruit pe lîngă ei cu tărie; astfel, ei s-au abătut către dînsul şi au intrat în casa lui; şi el le-a pus masă şi le-a copt azimă şi ei au mîncat. Dar pînă să se culce dînşii, oamenii din cetate, bărbaţii din Sodoma, tineri şi bătrîni împreună, tot poporul pînă la cel din urmă om, au înconjurat casa; şi ei i-au strigat lui Lot: «Unde sînt oamenii care au venit în noaptea asta la tine? Scoate-i afară la noi, ca să-i putem cunoaşte[26] pe ei!» Lot a ieşit pe uşă la oameni, a trîntit uşa după e şi a zis: «Vă rog,

fraţii mei, să nu săvîrşiţi vreo nelegiuire! Uitaţi-vă, am două fiice care n-au cunoscut bărbat; lăsaţi-mă să vi le aduc afară, şi făceţi-le lor ce vă place; numai să nu le faceţi nimic acestor oameni, căci ei au venit la adăpostul acoperişului meu!» Dar ei au spus: «Dă-te înapoi!» Şi au zis: «Insul acesta a venit ca venetic, şi vrea să facă pe judecătorul! Îţi vom face ţie acum mai mare rău decît lor.» Apoi l-au îmbrîncit în lături pe Lot şi s-au apropiat să spargă uşa. Dar bărbaţii aceia au întins mîinile şi l-au tras pe Lot în casă, la dînşii, şi au trîntit uşa. Şi ei i-au lovit cu orbire pe oamenii care erau la uşa casei, de la mic la mare, aşa încît aceia s-au istovit orbecăind pe la uşă. Atunci bărbaţii i-au spus lui Lot: «Mai ai pe altcineva aici? Gineri, fii, fiice, sau pe oricine ai în cetate, scoate-i din acest loc; căci noi sîntem gata să nimicim locul acesta, fiindcă strigătul împotriva locuitorilor lui s-a înteţit înaintea lui Yahweh, iar Yahweh ne-a trimis pe noi ca să-l nimicim.» Astfel, Lot a ieşit afară şi le-a spus ginerilor săi, care erau să se însoare cu fetele sale: «Sus, plecaţi din locul acesta; căci Yahweh este gata să prăpădească cetatea!» Dar ginerilor săi li s-a părut că el glumeşte. Cînd s-au revărsat zorile, îngerii l-au zorit pe Lot, zicînd: «Scoală-te, ia-ţi soţia şi pe cele două fiice care sînt aici, ca să nu pieri şi tu întru pedeapsa cetăţii». Dar el zăbovea; atunci, bărbaţii aceia i-au apucat de mînă pe el şi pe soţia lui şi pe cele două fiice ale lui, Yahweh fiind îndurător cu dînsul, şi l-au dus afară şi l-au aşezat dinaintea cetăţii. Iar cînd l-au scos afară, [unul din ei] a spus: «Fugi, ca să scapi cu viaţă; să nu te uiţi îndărăt sau să te opreşti undeva în vale; fugi înspre dealuri, ca nu cumva să pieri.» Şi Lot le-a grăit: «Vai, nu, domnilor; iată, sluga voastră a aflat bunăvoinţă în ochii voştri şi voi mi-aţi arătat mare blîndeţe întru cruţarea vieţii mele; dar eu nu pot să fug către dealuri, fără ca prăpădul să mă ajungă din urmă şi să pier. Iată, colo este o cetate destul de aproape ca să fug în ea, şi este mică. Lăsaţi-mă să fug într-însa — nu-i aşa că e mică? — şi voi scăpa cu viaţă!» El i-a zis lui, «Iată că-ţi fac şi hatîrul acesta, să nu prăpădesc cetatea de care mi-ai vorbit. Dă zor, fugi într-acolo, fiindcă nu pot face nimic pînă cînd nu ajungi tu acolo.» De aceea, numele cetăţii s-a chemat Tsoar (*Cea-mică*). Soarele răsărise deasupra pămîntu-

lui, cînd Lot a intrat în Tsoar. Atunci Yahweh a turnat peste Sodoma şi Gomora ploaie de pucioasă şi de foc, de la Yahweh din cer; şi a nimicit cu desăvîrşire cetăţile acelea şi toată valea, şi pe toţi locuitorii cetăţilor, şi ceea ce creştea pe pămînt. Dar soţia lui Lot a privit înapoi şi s-a prefăcut în stîlp de sare.[27] Şi Abraham s-a dus dis-de-dimineaţă la locul unde stătuse dinaintea lui Yahweh; şi s-a uitat în jos spre Sodoma şi Gomora şi spre tot ţinutul din vale şi a băgat de seamă că, iată, fumul gros din ţinut se ridica la fel ca fumul dintr-un cuptor. Aşa a fost că atunci cînd El (*Dumnezeu*) a nimicit cetăţile din vale, şi-a adus aminte El de Abraham şi l-a scos afară pe Lot din mijlocul prăpădului, cînd a trebuit să nimicească cetăţile în care locuise Lot. Acum Lot plecase din Tsoar şi se aşezase pe dealuri, cu cele două fiice ale sale, căci îi era frică să mai stea în Tsoar; astfel, şi-a făcut sălaş într-o peşteră, împreună cu cele două fiice ale lui. Iar cea întîi născută i-a zis celei mai tinere: «Tatăl nostru este bătrîn şi nu mai este nici un bărbat pe pămînt, care să intre la noi după obiceiul pămîntului. Vino, să-l facem pe tatăl nostru să bea vin, şi noi ne vom culca cu el ca să ne putem păstra seminţia prin tatăl nostru.»[28] Astfel, ele l-au făcut pe tatăl lor să bea vin în noaptea aceea; şi cea întîi născută s-a dus şi s-a culcat cu tatăl ei; el n-a ştiut nici cînd s-a culcat ea, nici cînd s-a sculat. Şi a doua zi, cea întîi născută i-a spus celei mai tinere: «Iată, eu m-am culcat noaptea trecută cu tatăl meu; hai să-l facem să bea vin şi la noapte; apoi vei merge şi te vei culca tu cu el, ca să ne putem păstra seminţia prin tatăl nostru.» Aşadar ele l-au făcut pe tatăl lor să bea vin şi în noaptea aceea; iar cea mai tînără s-a dus şi s-a culculcat cu el; n-a ştiut nici cînd s-a culcat ea, nici cînd s-a sculat. Amîndouă fiicele lui Lot au rămas însărcinate de la tatăl lor. Cea mai mare a născut un fiu, şi i-a dat numele de Moab; el este părintele moabiţilor din ziua de azi. Cea mai tînără a născut şi ea un fiu, şi i-a dat numele de Ben-ammi; el este părintele ammoniţilor din ziua de azi.

(*Vechiul Testament*, „Geneza", XVIII, 1—33; XIX, 1—38)

Kritias: Ascultă așadar, Socrate, o povestire foarte stranie și totuși cu desăvîrșire adevărată, așa cum a istorisit-o odinioară Solon, cel mai mare dintre Cei Șapte Înțelepți. [...] Dacă ar fi putut duce la capăt istorisirea pe care o adusese din Egipt [...] nici Hesiod, nici Homer, nici alt poet n-ar fi fost mai vestit ca el. [...] (*Preotul din Sais îi spunea*): «În scrierile noastre este vorba, de fapt, de uriașa putere pe care Cetatea voastră a stăvilit-o odinioară din înaintarea ei obraznică, năzuind să invadeze totodată Europa și Asia, și care se năpustise din temeiurile ei aflate în Marea Atlantică. Pe atunci, marea aceea depărtată se putea străbate; se afla într-adevăr o insulă acolo, în fața strîmtorii pe care voi o numiți, așa cum ziceți, Coloanele lui Herakles. Această insulă era mai mare decît Libya și Asia la un loc; de acolo, trecerea către alte ostroave era cu putință pentru navigatorii din vremea aceea, iar de pe acele insule, spre tot continentul aflat față în față și care împrejmuie marea aceasta îndepărtată, adevărata mare. Căci dincoace de strîmtoarea de care vorbim nu pare decît o radă dintr-un golf gîtuit; de cealaltă parte este cu adevărat marea, iar pămîntul care o înconjoară numai el într-adevăr și de fapt are dreptul să poarte numele de continent. Deci pe această Insulă Atlantida se alcătuise o mare și minunată putere regală; ea stăpînea insula întreagă, precum și multe alte ostroave și părți din continent; ba mai mult, de partea aceasta a strîmtorii, ea domnea peste Libya pînă către Egipt, peste Europa pînă în Tyrrhenia (*Etruria*). Iată însă că adunîndu-și toate forțele, puterea aceasta s-a năpustit totodată asupra țării voastre, asupra țării noastre și asupra întregii întinderi cuprinse dincoace de strîmtoare, năzuind să și le subjuge dintr-o lovitură. Atunci, Solon, Cetatea voastră și-a arătat puterea și a făcut să strălucească dinaintea privirii tuturor oamenilor forța și energia sa. Printre toate celelalte, ea avea întîiul rang în privința moralului, ca și a tuturor artelor care slujesc războiului; mai întîi în fruntea helenilor, apoi singură de nevoie, părăsită de alții, ea a înfruntat primejdiile extreme; dar în cele din urmă și-a biruit agresorii și și-a înălțat trofeul; cei care nu fuseseră încă robiți, au fost cru-

ţaţi de la constrîngeri; celorlalţi care, ca noi, trăiesc dincoace de Coloanele lui Herakles, ea le-a dăruit tuturora, fără pizmă, libertatea. Dar în timpul care a urmat, s-au petrecut violente cutremure de pămînt şi cataclisme; în răstimpul unei zile şi unei nopţi de groază ce s-a iscat, tot poporul, grămadă, al luptătorilor voştri s-a scufundat sub pămînt şi tot astfel s-a scufundat în mare şi a dispărut Insula Atlantida[29]. De acolo şi faptul că, pînă şi în zilele noastre, marea din partea locului e cu neputinţă de străbătut şi de cercetat, încărcată cum este de vaduri de mîl pe care le-a lăsat insula, scufundîndu-se.» Iată prin urmare, Socrate, ce povestea bătrînul Kritias, după cum auzise de la Solon; ce ai ascultat tu este numai un rezumat.

(Platon, *Timaios*, 20 d—25 e)

●

Kritias: ...dacă ne amintim atît cît se cuvine lucrurile pe care i le-au spus preoţii odinioară lui Solon şi pe care acesta ni le-a dezvăluit sînt aproape încredinţat că, faţă de judecata oamenilor din ziua de azi, îmi voi fi dus fără greş pînă la capăt sarcina pe care mi-am luat-o. Aşadar, acesta-i lucrul ce trebuie să-l îndeplinesc de aici încolo şi pe care nu se cuvine să-l mai amîn. Înainte de toate, să ne aducem aminte anume că s-a scurs de nouă ori cîte o mie de ani din vremea cînd s-a declarat războiul între localnicii de dincolo şi dinăuntrul Coloanelor lui Herakles, şi toţi aceia care locuiau dincoace de ele; istoria acestui război trebuie să v-o povestesc de la un cap la altul. Iar în războiul acesta, Statul în care ne aflăm a avut, cum v-am mai spus, conducerea uneia din tabere şi şi-a păstrat-o pînă la soroc. În fruntea celeilalte tabere erau regii acestei Insule Atlantida, despre care v-am spus că era pe atunci mai mare decît Libya şi Asia laolaltă şi că astăzi, după ce s-a scufundat în mare de pe urma unor cutremure de pămînt, ea scoate în calea navigatorilor care vor să ajungă de aici în marea totală, stavila mîlurilor de nestrăbătut, nemaiîngăduindu-le să-şi urmeze drumul. Cele mai multe dintre populaţiile barbare şi toate neamurile greceşti care erau atunci vă vor ajunge cunos-

cute unul cîte unul, în desfășurarea expunerii mele, fiți încredințați, în fiece loc unde va fi prilejul. În ce îi privește, pe de altă parte, pe atenienii din vremea aceea și pe adversarii împotriva cărora au purtat acest război, trebuie să încep prin a vă înfățișa în primul rînd care le erau și puterea și forma de guvernămînt. Dar dintre cei doi adversari în cauză, cel dintîi căruia se cuvine să-i înfățișez cu precădere starea este poporul din țara aceasta de aici. S-a făcut odată între zei, cum bine știți, o împărțire pe regiuni a întregului pămînt, împărțirea fiind rînduită de soartă și nu de vreo sfadă: nu ar fi într-adevăr lipsit de temei să ne închipuim niște zei neștiutori față de ceea ce ar fi mai potrivit pentru fiecare din ei, nici măcar să ne închipuim că, devreme ce ei știu ce îi este mai potrivit celuilalt, să se ia la ceartă unii cu alții pentru stăpînire! Deci, întrucît atîrna de sorții Zeiței Dike (*Justiția*) să-și dobîndească fiecare partea dorită, ei s-au așezat în ținuturile cuvenite și, devreme ce s-au statornicit, părînd niște păstori în ochii turmelor lor, ei au fost cei care ne-au hrănit pe noi care eram stăpînirea lor, vitele lor; în pofida acestei deosebiri, ei nu se foloseau de trupul lor spre a istovi cu silnicii trupurile vitelor lor, cum fac ciobanii cu ale lor cînd le duc la pășune; dimpotrivă, ei rămîneau în spate ca să îndrepte mersul, știind că anume de acolo se lasă mînat cel mai bine orice animal, și după înseși planurile lor, se foloseau de stăruință ca de o cîrmă spre a-i pune mîna pe suflet, și mînîndu-le astfel, ei cîrmuiau toate ființele muritoare cum se cîrmuiește o corabie. Dar pe cîtă vreme alți zei își întemeiaseră rînduielile lor în celelalte ținuturi ce le fuseseră hărăzite drept partea lor, Hephaistos și Athena, care au aceeași fire, totodată fiindcă sînt frate și soră, zămisliți de același tată, și pentru că dragostea de cunoaștere și dragostea de artă îi călăuzește spre același țel, și-au luat din această pricină aceeași parte împreună, anume ținutul care este al nostru, întrucît el era înrudit și se potrivea cu talentele și înțelepciunea lor. [...] O scurtă înștiințare e totuși necesară înainte de începerea expunerii mele: cînd mă veți auzi dînd adesea nume grecești barbarilor, să nu vă mirați defel! Motivul este de fapt, cum veți înțelege, că Solon, care avea de gînd într-adevăr să folosească istoria asta pentru propriile lui compuneri poetice și care cercetase

valoarea de semnificaţie a acestor nume, a descoperit că preoţii egipteni de care vă vorbeam le scriseseră cei dintîi, transpunîndu-le în limba lor; şi că apoi Solon, reluînd la rîndu-i înţelesul acestor nume, le-a transpus în limba noastră, transcriindu-le din nou. Aşadar, aceste scrieri ale lui Solon se găseau la bunicul meu, în clipa aceasta ele se mai află încă la mine şi, copil fiind, le-am studiat cu migală. Prin urmare, de mă veţi auzi rostind nume asemănătoare cu cele de pe la noi, să nu vă cuprindă mirarea, căci acum ştiţi care e pricina. Dar iată acum în ce chip începea această lungă istorie. Aşa cum s-a spus mai înainte asupra împărţirii, hotărîte de soartă, a întregului pămînt între zei, hărăzindu-i aici unuia un ţinut mai întins, iar dincolo, altuia, un ţinut mai mic, fiecare chivernisindu-şi locul său cu altare şi jertfe, tot astfel Poseidon, dobîndind drept parte a sa insula Atlantida, îşi aşezase acolo nişte copii ai săi pe care îi avusese de la o femeie muritoare, într-un loc din insulă, aşa cum vi-l voi descrie. De la ţărmul mării, chiar către mijlocul întregii insule, era o cîmpie care, după datină, fusese fără tăgadă cea mai frumoasă dintre toate cîmpiile şi care era mai rodnică decît s-ar fi putut dori. Iar lîngă această cîmpie, tot la mijlocul insulei, la o depărtare cam de cincizeci de stadii, era un munte nu prea mare. Pe acest munte locuia unul dintre oamenii care, la obîrşie, se născuseră acolo din pămînt; numele lui era Evenor, şi femeia cu care trăia el se numea Leukippe; ei au adus pe lume o singură fiică, Kleitho. Fata ajunsese la vîrsta împlinirii cînd au murit mama ei şi tatăl. În vremea asta Poseidon, dorind-o, s-a împreunat cu ea şi a tăiat toate povîrnişurile împrejmuitoare ale colinei pe care locuia dînsa, făcînd astfel o cetate trainică şi întocmind adevărate brîie de pămînt şi de mare, unele în jurul altora, rînd pe rînd mai mici şi mai mari, două de pămînt şi trei de mare, ca şi cum, pornind din inima insulei, ar fi făcut să se învîrtească o roată de olar, şi a îndepărtat de centru în toate direcţiile aceste ocoluri alternate, făcînd inima cetăţii inaccesibilă pentru oameni: de fapt, încă nu erau pe-acolo nici corăbii, nici navigaţie. Apoi Poseidon însuşi, mulţumită însuşirilor sale de zeu, a împodobit mijlocul acesta al insulei, făcînd să ţîşnească de sub pămînt la suprafaţă două izvoare de apă, unul cald, altul rece, care se scurgeau dintr-o fîntînă,

făcînd pămîntul să rodească hrană de tot felul în cantitate îndestulătoare. Iar după ce a dat naștere de cinci ori unor gemeni de parte bărbătească și i-a crescut pe acești zece copii pe care îi zămislise, el a împărțit toată insula Atlantida în zece, și întîiului născut dintre gemenii cei mai vîrstnici i-a hărăzit reședința mamei, cu tot cu brîul de pămînt care o înconjura și care era cel mai întins și cel mai bun, și l-a statornicit rege peste toți ceilalți; în vreme ce pe ceilalți i-a făcut numai arhonți, dînd fiecăruia din ei cîrmuirea unui mare număr de oameni și a unui larg ținut. Pe de altă parte, le-a dat tuturora nume. Celui mai în vîrstă, adică Regelui, i-a fost dat un nume întocmai de la care și-au luat numirile întreaga insulă ca și marea zisă Atlantică, deoarece Atlas a fost numele purtat de cel care cel dintîi a domnit atunci ca rege. Geamănului care venise pe lume după acesta și căruia îi căzuse la sorți limba de pămînt din partea insulei dinspre Coloanele lui Herakles, către ținutul ce se cheamă azi Gadeira, i-a dat — potrivit denumirii acestei părți din insulă — un nume care, rostindu-se Eumelos grecește, e în graiul băștinaș Gadeiros, de vreme ce el a înzestrat Gadeiria[30] cu numele său. Pe următorii născuți i-a numit Ampheres pe unul, Euaimon pe celălalt. Întîiul născut din perechea a treia a fost numit de el Mneseus, iar cel de-al doilea, Autohtonos. Elasippos a fost numele celui dintîi din perechea a patra; Mestor era al doilea. Însfîrșit, la perechea a cincea, numele de Azaes i-a fost dat celui ce a văzut lumina zilei înaintea celuilalt, iar numele Diaprepes, celui care a venit după el. Așadar, toți acești copii ai lui Poseidon, ei ca și urmașii lor, au locuit în acea țară vreme de multe generații, stăpînind numeroase alte insule care erau în mare, ba mai mult, întinzîndu-și stăpînirea, așa cum s-a spus mai înainte, chiar și asupra țărilor care sînt dincoace de Coloanele lui Herakles, pînă în Egipt și în Tyrrhenia. Iată astfel cum se năștea din Atlas o altă stirpe numeroasă și slăvită, în care, pe de altă parte, cel mai vîrstnic, acela care era rege, îi transmitea de fiecare dată autoritatea întîiului născut dintre copiii săi, așa încît la ei regalitatea a urmat să fie apărată. Bogățiile pe care le aveau urmașii lui Atlas erau de un belșug cum n-a mai fost vreodată altul la fel în vreo dinastie regească și cum

nici nu va mai fi altul cîndva; mai presus, tot ce se lucra în oraş le era lor hărăzit, tot aşa precum şi tot ce era opera muncii din restul ţării. Deşi le soseau de afară numeroase lucruri, datorită întinderii puterii lor, totuşi insula însăşi împlinea mai toate nevoile de îndestulare a vieţii, pe întîiul loc fiind tot ce ţine de metale, fie ele tari, fie care se pot topi, scoase din pămînt de industria mineritului, ca să nu mai vorbim de acela căruia azi nu i-a mai rămas decît numele, dar care în vremea aceea avusese nu doar nume, ci şi tăria sa însăşi, iar în multe locuri din insulă era dezgropat din pămînt: vreau să spun — orichalcul[31] care, afară de aur, era cel mai preţios dintre metalele cunoscute în epoca aceea; mai mult, tot ce poate da o pădure pentru munca celor care lucrează lemnul, insula producea cu prisosinţă.[...] Iar pămîntul dăruindu-le toate aceste binefaceri, atlanţii îşi clădeau sanctuarele, locuinţele regale, porturile, arsenalele marinei, dînd preţ întregii lor ţări iată după ce plan. Pentru început, peste şanţurile circulare cu apa mării, care împrejmuiau vechea cetate maternă, ei au clădit poduri, deschizînd astfel calea de legătură cu ţinutul dinafară şi cu reşedinţele regale. Aceste reşedinţe regale, ei le înălţaseră din capul locului, numaidecît, chiar pe teritoriul unde se aflase lăcaşul Zeului şi al strămoşilor; şi fiecare rege, primindu-le de la alt rege, înfrumuseţa podoabele făcute pînă la el, ridicîndu-le valoarea cît mai mult faţă de înaintaşul său, ajungînd pînă acolo că au dat lucrării lor o frumuseţe şi nişte proporţii, numai vederea cărora stîrnea uluire. [...] Şi iată cum a fost zidită reşedinţa regală înăuntrul acropolei: chiar în centru se afla un sanctuar, consacrat deopotrivă [străbunei] Kleitho şi lui Poseidon, loc inviolabil, împrejmuit cu o îngrăditură de aur. Anume acolo era locul unde, la obîrşie, fusese zămislită şi născută stirpea celor zece basilizi (*prinţi regali*), şi tot acolo lumea venea să-şi aducă, în fiece an, din toate cele zece părţi ale ţării, ofrandele anotimpurilor, pentru fiecare din cele două divinităţi. Naosul lui Poseidon era lung de o stadie şi lat de trei plethre, iar înălţimea îi era proporţionată pentru ochi cu celelalte două mărimi. Înfăţişarea exterioară era puţin cam barbară: pe dinafară toată capela fusese îmbrăcată în argint, numai bazele extreme ale frontonului, nu, iar acroterele erau îmbrăcate în aur. Cît

privește interiorul, acesta se înfățișa cu un tavan căptușit în întregime cu fildeș, stropit cu aur, argint și orichalc, cum și o îmbrăcăminte de orichalc pentru tot ce se mai vedea acolo, adică pereți, coloane, dușumele; se aflau așezate acolo statui de aur ale Zeului, în picioare pe un car tras de șase cai înaripați pe care-i mîna, Zeul fiind așa de înalt încît atingea vîrful bolții tavanului, precum și unui cerc de o sută de Nereide care-l înconjurau — numărul lor fiind cel statornicit printre oamenii vremii — și care stăteau urcate pe delfini. Naosul mai cuprindea multe alte statui, aduse drept prinos de particulari. În jurul capelei, pe dinafară, se înălțau imaginile de femei ca și de bărbați ale celor care au fost urmașii acestor zece regi; și să nu mai vorbim de numeroasele și însemnatele ofrande venite din partea regilor ca și din partea oamenilor de rînd, fie chiar din oraș, fie din toate țările străine asupra cărora se întindea stăpînirea atlanților. Altarul era, la rîndul lui, prin mărime și prin lucrătură, în armonie cu restul clădirii. Pe scurt, reședința regală se potrivea măreței autorități, ca și pe de altă parte podoabelor sanctuarului. Să vorbim acum despre izvoare, despre cel din care curgea apa rece și despre cel din care curgea apa caldă; debitul era de un belșug nemărginit; atît de minunat erau înzestrate amîndouă spre a fi utile, datorită înfățișării și însușirii apelor, încît folosirea lor era înlesnită de clădiri și plantații de arbori ce înconjurau izvoarele potrivit cu felul apei întrebuințate. Dintre aceste construcții așezate împrejurul izvoarelor, unele erau rezervoare în aer liber, alte rezervoare, acoperite pentru iarnă, erau menite băilor calde: de o parte stăteau rezervoarele regale, de alta zăcătorile oamenilor de rînd; și mai erau altele pentru femei, fără a le socoti pe acelea făcute pentru cai și îndeobște pentru animalele de povară, fiecare din ele fiind înzestrat cu un chip de împodobire potrivit țelului. [...] După ce se trecea de porțile dinafară, în număr de trei, pornind apoi spre mare și în toate direcțiile, la o depărtare de cincizeci de stadii de la cea mai mare incintă ca și de la port, se întindea un zid circular ce se îmbuca asupra gurii canalului de lîngă mare. [...] După datină, țara toată era foarte înaltă și ieșea pieptiș din mare; împrejurul orașului nu era decît șesul înconjurînd orașul, el însuși împrejmuit de un inel muntos ce cobora

pînă pe țărmul mării; șesul era neted, în terase, și mai mult lung decît larg, măsurînd de la un capăt la altul trei mii de stadii în lungime și două mii de stadii pe povîrniș, de la mare pînă în centru; ținutul acesta al insulei întregi era îndreptat spre miazăzi și la adăpost de vînturile înghețate care veneau de la miazănoapte. Cît privește munții înconjurători, erau în vremea aceea vestite numărul lor, înălțimea, frumusețea fără pereche față de toți care sînt azi. [...] Fiecare din cei zece regi avea, în partea sa de teritoriu, o autoritate personală absolută asupra oamenilor și aproape a tuturor legilor statului său, el singur pedepsind și trimițînd la pieire pe cine voia. Pe de altă parte, cît privește autoritatea unor regi asupra altora ca și legăturile dintre ei, toate acestea se supuneau poruncilor purcese chiar de la Poseidon, așa cum le transmisese prin obiceiul pămîntului și printr-o inscripție pe care cei dintîi dintre ei puseseră s-o graveze pe o stelă de orichalc, ridicată în centrul insulei, în sanctuarul lui Poseidon. Regii se adunau uneori după cinci ani, alteori după șase ani, dînd astfel aceleași drepturi perechii și neperechii: adunarea era consacrată dezbaterii treburilor obștești, ca și cercetării oricărei împrejurări, dacă se petrecuse vreuna, cînd cineva încălcase poruncile Zeului, după cum, în sfîrșit, și luării unei hotărîri. Dar atunci cînd trebuia luată o atare hotărîre, ei începeau să-și dea unii altora chezășii de bună credință, și iată cum anume. După ce se dădea drumul unor tauri în țarcul sfînt al lui Poseidon, regii, rămînînd singuri, înălțau rugi Zeului ca acesta să primească victima ce îi va fi pe plac; după aceea, ei porneau la vînătoare, fără arme de fier, doar cu suliți și arcane. Apoi, acela dintre tauri care fusese prins era dus lîngă stelă și înjunghiat lîngă partea ei de sus, în vreme ce ei jurau pe inscripție. Pe lîngă legea lui Poseidon, stela mai cuprindea și formula unui jurămînt care prevestea mari nenorociri celui ce l-ar fi trădat. Cînd deci, după sacrificiul împlinit potrivit cu legile lor, ei închinau toate mădularele taurului al cărui sînge îl amestecau într-un crater, aruncau apoi un cheag de sînge asupra fiecărui mădular; după aceea îl azvîrleau în foc, împlinind astfel curățirile în jurul stelei. Mai departe, scoțînd cu căni de aur sînge din crater și, cu sîngele scos astfel, făcînd libațiuni pe flacără, ei jurau să hotărască potrivit cu legea

gravată pe stelă, să pedepsească pe acela dintre ei care ar fi încălcat dinainte unele puncte, să nu încalce cu bună știință în viitor nici una din poruncile inscripției, să nu poruncească vreodată nimic din ceea ce nu s-ar potrivi cu hotărîrile Părintelui lor, mai mult, să nu se supună niciodată altor porunci decît ale lui. După ce făceau acest legămînt, pentru dînșii ca și pentru urmașii ce aveau să se nască din ei, fiecare bea ce mai rămăsese în cană, iar cana o așeza ca prinos în sanctuarul Zeului; apoi fiecare se ducea la cina și la îndatoririle sale. După aceea, cînd se lăsa întunericul și se răcea jarul focului ce arsese în jurul jertfelor, îmbrăcați cu toții în veșminte de culoarea albastrului închis, de neasemuită frumusețe, se așezau în cenușa rămasă de la sacrificiul jurămîntului; iar noaptea, cu toate focurile stinse în preajma sanctuarului, se supuneau judecății tot așa cum ei înșiși judecau pe alții, dacă cumva unul dintre ei învinuia pe altul de a fi încălcat în vreun fel oarecare legea. După ce tot ei rosteau sentința, hotărîrea judecătorească o gravau, la venirea zilei, pe o tablă de aur, acesta fiind un document amintitor pe care-l dăruiau Zeului ca ofrandă, laolaltă cu veșmintele lor. [...] Atunci cînd Zeul zeilor, cel care domnește prin mijlocirea legilor și are însușirea de a vedea acest soi de lucruri, cugetînd la decăderea la care ajunsese stirpea minunată, a hotărît s-o pedepsească spre a o struni prin învățătura ce i-ar da-o; el i-a adunat pe toți zeii în cel mai de preț lăcaș al lor, fără îndoială cel ce aflîndu-se în centrul lumii dă vedere asupra a tot ce se săvîrșește și, după ce se adunaseră toți, le-a rostit această cuvîntare: (*sfîrșitul dialogului lipsește*).

(Platon, *Kritias*, 108d—121c)

Note

[1] Figura lui Athrahasis e mai complexă decît a similarilor săi din aria de influență mesopotamiană; înțeleptul mitic e privit ca un *salvator periodic* al omenirii. Mitul însuși (de origine sumeriană, reluat de akkadieni în forma poemului *Cînd zeii erau încă oameni*) are un specific aparte explicînd riguros, în conceptul mitic semit, cauza antropogoniei și cauza potopului; zeii ajung treptat la for-

ma pedepsei diluviene, aşa cum ajunseseră şi la crearea omului pedepsit, însă Athrahasis e avocatul abil al omenirii, pe care nici zeii nu-l pot înfrînge; în alt plan, mitul construieşte o ipostază umană insolită postantropogonică: fuga omului din lumea evidentă.

[2] *Enki* — numele sumerian al zeului *Éa.*

[3] *Nintu* — unul din numele atributive ale zeiţei *Mamet* (*Belet-ili*) sau Născătoarea, Maica zeilor (o *Magna deum mater*), moaşă divină şi, implicit, zeiţă antropogonică.

[4] *We* (We-ila) divinitate obscură, poate identificabilă cu babilonianul *Kingu* (prezent în *Enuma elish*, ca uzurpator al tronului universal şi ca al doilea soţ al zeiţei haosului acvatic primordial, Tiamat; sacrificarea lui e un act expiator, care intră în ritualul simbolic al *ţapului ispăşitor*). Textul akkadian îi atribuie lui We facultatea inteligenţei, deşi unii asiriologi traduc cuvîntul *temu*, indicînd atributul zeului, prin „personalitate".

[5] Textul canonic al *Bibliei* seamănă aici cu începutul *Cărţii lui Enoh* (apocriful etiopian); fiii lui *El* (Dumnezeu) din acest pasaj obscur sînt fiinţe divine de la „curtea cerească".

[6] Odraslele rezultate din mezalianţă sînt enigmaticii *Nephilim*, uriaşii la care fac dese aluzii numeroase texte biblice (şi canonice, şi apocrife).

[7] Arca (*arôn* — casă), în dimensiunile pe care trebuia să le însumeze (150 × 25 × 15 metri) nu e concepută ca o corabie; deşi element mitic de răspîndire largă, arca a fost totuşi căutată şi de arheologi. Alpinistul F. Navarra izbutind să degajeze din gheţarul de pe Ararat o bucată de lemn de stejar dintr-un obiect mult mai mare, arheologii i-au stabilit şi vîrsta, cu ajutorul radiocarbonului, la 5000 ani. O expediţie ulterioară nu a mai obţinut rezultate concludente.

[8] Catastrofa nu e descrisă ca o simplă ploaie abundentă, ci ca un eveniment cosmic, cu deschiderea ferestrelor cerului şi a fîntînilor marelui adînc, adică a haosului acvatic subteran.

[9] Chiar dacă unele tradiţii particulare afirmă că teritoriul palestinian a fost scutit de inundare, ca şi unele variante chineze, care limitează aria evenimentului, miturile fundamentale din ciclul diluvian susţin acoperirea cu apă a întregului pămînt. Se mai poate presupune că mitul mesopotamian şi cel biblic totuşi nu s-au influenţat nici reciproc, nici unilateral, ci, ambele, ar fi doar variantele folclorice ale unei naraţiuni arhaice comune.

[10] Muntele biblic Ararat (în asiriană Urartu) e identificabil cu masivul muntos cu acelaşi nume din Armenia; cota sa (5156 m) îl clasează într-adevăr printre munţii foarte înalţi, dar nu de valoare maximală.

[11] *Canaan*, al doilea fiu al lui Noah, pare să facă parte dintr-o interpolare tîrzie: chiar prezenţa lui trădează o anume confuzie sau inconsecvenţă epică (cînd al doilea fiu, cînd cel mai tînăr, în plus,

eroul unui incident ilogic: blestemat, fiindcă şi-a văzut, fără voie, părintele gol). Ham, considerat de contextul biblic în relaţie cu teritoriul etnic egiptean (Egiptul este „ţara lui Ham"), poate fi din sursă mitică egipteană (în această limbă numele său putînd fi un epitet: „cel negru").

[12] *Allah* — divinitatea supremă musulmană avînd, în *Coran*, o mare similitudine cu Yahweh, este de fapt o reluare coranică din epoca preislamică, în care *Al-Ilah* (Zeul) era pur şi simplu divinitatea prin excelenţă, fără precizare onomastică şi, fireşte, impersonală.

[13] *Coranul* a preluat o tradiţie rabinică afirmînd că apele potopului erau fierbinţi.

[14] Cartea sacră a islamului (în arabă, *quran* — citire) e un codex adunînd texte din diferite epoci, fără o anume organizare lăuntrică, divizat în 114 surah de conţinut eclectic, mult influenţat de tradiţiile biblice; după datină, textul coranic i se atribuie lui Allah, în numele căruia îngerul Jebrael l-ar fi dictat lui Mahomed (de fapt, neştiutor de carte). Un interesant rezumat doctrinar al Coranului există în *O mie şi una de nopţi* (nopţile 445—448, *Povestea roabei Tavaddud*).

[15] Zeul arhaic chinez *Kung-Kung*, imaginat ca o forţă demonică monstruoasă, patrona şi, de fapt simboliza apele lumii.

[16] Mitologia chineză îl consideră în genere dragon cu forţă magică şi prieten al oamenilor, pe acest *Yui*, în actele căruia s-au contopit mituri diverse, dar şi memoria unor invenţii timpurii ale ştiinţei chineze; interesant este amănuntul care sugerează că împăratul suprem al Universului, *Shang-ti* (zeu principal sub dinastia Chang, apoi identificat de confucianism cu cerul personificat), îi dă lui Yui, *de frică*, enigmaticul instrument *sijan* cu ajutorul căruia binefăcătorul dragon curmă potopul.

[17] E greu de spus cît este mit şi cît este fabulă moralistă în aşa-zisa figură mitică a lui Lykaon, personajul orgolios care a vrut să-l încerce pe Zeus printr-un test arogant; prefacerea personajului în lup. (*lykos*), pe lîngă mesajul propagandistic ţintind încetarea sacrificiilor umane, poate conţine şi amintirile practicilor primitive, coborînd din totemism, ale *lykantropiei;* după cum lykantropia însăşi, cu superstiţia prefacerii unor oameni în lupi, nu pare străină de maladia cu acelaşi nume vizată de psihiatri.

[18] Consiliul zeilor (*Dei censentes*, în versiune romană) era compus din 12 divinităţi principale: Vesta, Iuno, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

[19] *Penates* erau zeii căminului casnic, dar şi statul întreţinea un cult oficial (*Penates publici*), după datina ce afirma că primele statui de penaţi i-a adus Aeneas, din Troia.

[20] Aici, caracterul de lykantropie (cf. nota 17) al mitului reiese clar.

[21] Cei doi supravieţuitori meniţi să repopuleze pămîntul pentru că au fost socotiţi singurii fără prihană erau veri: Deukalion era fiul lui Prometheus, iar Pyrrha — fiica fratelui acestuia, Epimetheus; el îi spune ei *soră* numai din tandreţe; printre fiii acestei perechi, grecii l-au numărat pe miticul lor strămoş Hellenus.

[22] *Ahura Mazda* (Ormuzd) s-a dezvoltat cultual ca principiul binelui (înainte de a fi personificat de zoroastrism drept zeul suprem), din vechiul animism pars care populase lumea cu duhuri anonime (*ahura*); „sfinţii nemuritori" (*amesha spenta*) ai zeului sînt genii ocrotitoare: creatorul — *Ahura Mazda*, primul din ei; justiţia lumii — *Asha Vahista;* cîrmuirea — *Kshathra Vairya;* glia mamă — *Spenta Armaiti;* sănătatea — *Haurvatat*; imortalitatea — *Ameretat;* gîndul optim — *Vohu Manah.*

[23] În concepţia cosmologică maya, imaginat pe un ax vertical, universul e compus din 13 ceruri suprapuse, numite *Oxlahuntiku*, pămîntul fiind cel inferior (ultimul cer), sub care se stratifică nouă tărîmuri infernale: *Bolontiku;* adesea, toate aceste lumi se personificau în două grupuri de zei. Prezenţa în acest război între divinităţi a zeului albinelor, *Ah Mucencab*, pare pur simbolică.

[24] *Abraham* — „tatăl mulţimilor" (Avraam e o citire coruptă).

[25] În context, numărul îngerilor e fluctuant: cînd trei, cînd numai doi, separîndu-se de Yahweh; dar o ciudată inconsecvenţă (deşi păstrîndu-le celor doi mereu funcţia de emisari) face să fie numiţi şi, laic, *bărbaţi;* de aici, unii comentatori tendenţioşi au încercat să afirme că — în textul mitografic — Abraham nu ar fi recunoscut de la început în cei trei nişte fiinţe divine, ceea ce orice lectură atentă dovedeşte că e o inexactitate; mitul are o vădită obîrşie preteologică.

[26] În propoziţia *să-i putem cunoaşte pe ei*, unii textologi interpretează verbul *a cunoaşte* în sensul său erotic (ca exprimare discretă), în unele traduceri ale *Bibliei* figurînd propoziţia *să ne împreunăm cu ei;* această interpretare se referă şi la legendele adiacente asupra „păcatului sodomit"; de fapt, textul biblic original e ambiguu.

[27] Mitul citează cinci oraşe distruse: Sodoma, Segor, Gomora (ebr. Amorrăh), Adama, Sheboim, toate în Valea Sidim din Palestina; dincolo de stratul fabulaţiei teologice asupra pedepsei dumnezeieşti, chiar dacă aceste localităţi nu sînt confirmate de istorici, şi dincolo de riscul interpretărilor puse în circulaţie de fantaştii de azi, care compară evenimentul, prin reperele sale plastice din mit, cu spectacolul exploziei nucleare de la Hiroshima, trebuie semnalate cîteva rezultate mai recente ale cercetărilor ştiinţifice: Marea Moartă e neprielnică oricărei vieţi organice prin proporţia ei neobişnuită de sodă, var şi sulfat de magneziu, iar un grup arheologic a confirmat existenţa unor ruine pe fundul mării, semnalate într-o legendă transmisă de un oarecare Manfredus de Monte Imperiali, în manuscriptul *De herbis.* Alţi comentatori explică mitul prin caracterul de mare seismicitate al regiunii, iar alţii consideră că a avut loc un fenomen rezultînd dintr-o perturbaţie astrofizică. Stîlpul de sare în care e prefăcută soţia lui Lot e de

asemenea interpretat fie în înțelesul ce derivă din reala salinitate extremă a ținutului, fie în comparația de anume fabulație cu efectele iradiante ale unei explozii nucleare, la o anumită distanță. Dealtfel, fenomenele catastrofale sînt frecvent prezente în miturile lumii, legate adesea în narațiuni de diluviu, sau dimpotrivă exploatate de textele apocaliptice, care inversînd timpurile atribuie viitorului niște mituri „efectuate". Textul cel mai asemănător cu mitul Sodomei îl găsim în *Profetul Isaia* din *Biblie: Groază și groapă și capcană vor fi peste voi, locuitori ai pămîntului! Cel care va fugi de sunetul groazei va cădea în groapă, și cel care se va cățăra afară din groapă va fi prins în capcană. Căci ferestrele cerului sînt deschise și temeliile pămîntului se cutremură. Pămîntul se sparge, pămîntul e despicat în bucăți, pămîntul se zguduie cumplit. Pămîntul se clatină ca un om beat, se leagănă ca o colibă, păcatul lui îl apasă din greu și el cade și nu se va mai ridica.* [...] *Luna va fi atunci buimacă iar soarele rușinat.* [...] *Și în adaos, lumina lunii va fi ca lumina soarelui, iar lumina soarelui va fi de șapte ori mai mare, cît lumina a șapte zile* (XXIV, 17—20, 23; XXX, 26).

28 Mitul aferent al împreunării fiicelor lui *Lot* (nepotul lui Abraham) pare o suprapunere, purtînd ideea endogamiei tribale, în sensul ei dublu: continuitatea în societatea închisă a tribului și conservarea puterii oculte de la strămoș la urmaș.

29 Despre Atlantida s-au scris mii de cărți, fie romanești, fie oculte, fie de cercetare în bună măsură științifică. Există părerea superficială că mitul e inventat de Platon; chiar dacă numele continentului ca atare nu se reîntîlnește, și teritoriul și catastrofa au circulat mult în mitologia universală, însăși poziția geografică fiind în multe mituri similare coincidentă. Un continent anonim e amintit de Ailianos (*Istoria pestriță*, III, 18); Manethon se referă la țara Siriath, scufundată sub primul rege mitic al Egiptului, zeul Thot; eroul mitic celt Maelduin poposește lîngă două insule, una cu zid de aramă, alta cu zid de foc, la apus de Irlanda; un mit toltec se referă la opt triburi strămoșești care au imigrat de pe insula răsăriteană, cu nume atît de asemănător, Atztlan, pe care o consemnează — ca pe o insulă muntoasă cu piscul central înconjurat de un zid și un canal —și desenele mexicane din *Cartea Migrațiilor;* un simbol aztec o zugrăvește ca pe un dreptunghi rotunjit; să mai amintim că zeul toltec al apelor se numea *Atlaua.* S-au făcut și explorări de arheologie submarină, care ar fi identificat niște ziduri pe fundul oceanic, în zona Bahamas.

30 Localitatea mitică pare identificabilă cu colonia feniciană Gades (azi, Cadix).

31 Acest orichalc (la Platon: *oreihalkon*, neregăsit nicăieri în alte texte), după unii istorici ai metalurgiei ar fi fost aliaj de cupru, zinc și aur, prelucrat cu ajutorul cărbunelui vegetal.

SPAŢIUL ŞI TIMPUL

Cadrul dimensional complet, alcătuindu-se chiar pentru producătorul de mituri dintr-un spațiu sferic și un timp linear, a fost gîndit în mitologie probabil paralel cu explorarea lui firească: în deplasarea spațială a vînătorului, a păstorului de turme și cirezi, a grupurilor umane migratoare, apoi a corăbierului și războinicului și, concomitent, în străbaterea zilnică a drumului ireversibil al vieții. Totodată, spațiul rămînea inexplorabil în aer și în ceea ce se numea cer, ca și sub mări și sub pămînt, unde se puteau privi în călătoriile lor inimitabile fie păsările și stelele, fie vietățile mai mult bănuite din adîncul mării și din adîncul pămîntului; iar timpul rămînea ireversibil în direcția odată părăsită, unde se bănuia că rămăseseră strămoșii. Treptat, zborul inimitabil a fost imitat în conceptul mitic, iar unele împrejurări, deocamdată imposibil de lămurit cu ajutorul criteriilor clasice, au stîrnit fantezia sau intuiția mitofilosofilor timpurii care au introdus fie mitul carelor cerești, fie mitul dilatației și contracției timpului.

Traversarea spațiului terestru se remarcă în mitologie printr-o sete timpurie de viteză (de pildă carul vrăjit cu care călătorește Triptolemos, propagînd agricultura); aerul se străbate fie în zborul lui Ikaros, care imită naiv pasărea, fie în zborul magic al vehiculelor din categoria carului pushpaka vimana *folosit de Rama, ori din categoria săgeții de aur a lui Abaris, fie în zborul mecanismelor cerești (vehiculul lui Iezechil, carul mînat de Matali ș.a.) și al dragonilor chinezi; unele mituri își lărgesc însă aria asupra cerului astral, în care pătrund sau mai ales din care vin vehicule mitice insolite.*

Parcurgerea timpului se mitizează mai cu seamă în cadrul ilimitat al eternității acestei dimensiuni, care însă

poate fi şi timp nul, ca înainte de creaţia lumii (cobra Ananta — absenţa timpului, sau Zurvan Akarana — timpul inert), sau timp istovit, curmat (în simbolurile apocaliptice). Poate că cele mai interesante mituri din această clasă se referă la ceea ce putem numi azi timp relativist, miturile văzînd acolo de fapt două timpuri de curgere diferită în lumina raportului dintre subiect şi obiect. Rareori, apare totuşi chiar timpul reversibil.

Ascensiunea lui Etana

Mitul fragmentar, reconstituit din texte asiro-babiloniene, care se numea în Mesopotamia *Zeii au zugrăvit orașul*, pare înrudit cu cel icaric, întrucît Etana se ridică în zbor vertical pe un vultur; însă atît verticalitatea ascensiunii, cît și perspectiva treptată de sus a pămîntului părăsit indică, în ciuda fabulei inițiale asupra dușmăniei dintre șarpe și vultur, rezultatul unui sincretism foarte eclectic, sprijinit și de opera succesivă a poeților mitografi din Babilon. René Labat reține simbolul imposibilității pentru om de a ajunge în cer fără concursul unui zeu, ca în cazul lui Adapa. Dar mitul ascensiunii lui Etana, în miezul său nu un mit icaric, ci unul magic, e mai comprehensiv chiar și în simbolurile exterioare.

Zeii au zugrăvit orașul [...] zeii au întemeiat [orașul], zeii i-au zidit temeliile. [...] Cei Șapte Zei au zăvorît porțile peste oameni, spre ținuturile locuite au tras zăvorul [la porți], Igigu au împrejmuit orașul. [...]

Vulturul [din scorbură] nu înceta nici o zi să-l strige pe Shamash: «Să fiu oare sortit să mor în scorbura asta? Cine poate ști cît voi putea să-ți îndur osînda! Lasă-mă să trăiesc pe mine, care sînt Vulturul, și-ți voi face numele cunoscut în veci!» Shamash deschise gura și îi spuse Vulturului: «Tu ai fost rău, mi-ai rănit inima, ai încălcat opreliștea și porunca zeilor. Să fii în ceasul morții și nu mă voi apropia de tine. Du-te, să-ți vină în ajutor un om pe care ți-l voi trimite.»

Etana zilnic îl striga pe Shamash: «O, Shamash, tu mi-ai mîncat oile cele mai grase, pămîntul se adapă cu sîngele berbecilor mei, pe zei i-am slăvit, duhurile morților le-am cinstit, prezicătoarele au fost copleșite din parte-mi cu libații, și copleșiți au fost zeii cu jertfa berbecilor mei. Vai, Doamne, rostească gura ta pentru mine, dă-mi buruiana care ne face să zămislim, dezvăluie-mi buruiana care ne face să zămislim! Ridică-mi povara și [fă-mă un] nume.» Shamash deschise gura și îi spuse lui Etana: «Pur-

cede la drum, treci muntele; ai să vezi o scorbură, priveşte înăuntru, înăuntru se află un vultur, el îţi va dezvălui buruiana [ce te face să zămisleşti].» Aşa cum i-a spus Shamash Viteazul, Etana purcese la drum, [trecu muntele], văzu scorbura, se uită înăuntru, iar înăuntru [se cuibărise un vultur]: acestea le rînduise în cele din urmă [Shamash pentru el].

Vulturul [deschise] gura [şi-i spuse aceste cuvinte Domnului său Shamash]: «[Dacă el mă va scoate din scorbura asta, dacă voi primi de la el] păsărele, [dacă-mi voi reface puterile, îi voi da lui ceea ce] va dori, [iar el să facă] tot ce-i voi spune»! Din porunca lui Shamash Viteazul, Etana îl scoase din scorbură; [el primi] păsărele, [îşi refăcu puterile]. Vulturul deschise gura şi-i spuse lui Etana: «[Spune] pentru ce ai venit»! Etana deschise gura şi-i spuse Vulturului: «Prietene, dă-mi buruiana zămislirii, dezvăluie-mi buruiana zămislirii, [ridică-mi povara şi] fă-mă un nume!»

[...] Vulturul îi [zise] lui Etana: «Prietene, minunate sînt [meleagurile cerului]; vino, am să te duc spre cerurile [lui Anu]! Pe pieptul meu să pui [pieptul tău], pe vîrful de jos al aripii mele [mîna ta] pune-o, pe partea de sus a aripii mele pune-ţi [braţul]!» Îşi puse pieptul pe pieptu-i, mîna şi-o puse pe vîrful de jos al aripii, braţul şi-l puse pe partea de sus a aripii, vîrtos de el rezemîndu-se. [După ce] îl ridicase la o leghe dublă, Vulturul i-a spus lui Etana: «Priveşte, prietene, cum arată Pămîntul? Cuprinde marea cu ochii, [caută-i cu privirea] ţărmurile!» «Pămîntul nu mai e decît un munte, marea a ajuns cît o apă [de fluviu]!» După ce l-a ridicat la două leghe duble, Vulturul i-a spus lui Etana: «Priveşte, prietene, cum arată Pămîntul?» «Pămîntul [nu mai e decît o măgură]!» După ce l-a ridicat la trei leghe duble Vulturul i-a spus lui Etana: «Priveşte, prietene, cum arată Pămîntul?» «Marea a ajuns cît şanţul dimprejurul ţarinii grădinarului!» După ce s-au urcat în cerurile lui Anu, străbătură poarta lui Anu, Enlil şi Ea, şi împreună se prosternară, Vulturul şi Etana. (*lacună*) «Povara [e prea grea pentru tine], lasă [...]» Vulturul [îi răspunse lui Etana] astfel: «[...] te voi duce [şi mai sus în cer], hai şi[...]» Vulturul [nu are pereche printre [păsări, nu e] nici una afară de el care să-l ducă]. «Vino, prietene, [te voi duce în cerul Ishtarei], la Stăpîna Ishtar [este buruiana zămislirii], în preajma Doamnei Ish-

tar [... Pune-ţi braţul] pe vîrful de sus al aripii mele, [pune-ţi mîna] pe vîrful de jos al aripii mele!» [Etana] îşi puse [braţul pe vîrful de sus al aripii, îşi puse mîna] pe vîrful de jos al aripii. (Vulturul) îl ridică o leghe dublă: «Prietene, priveşte, cum arată Pămîntul?» «[...] pămîntului [...], iar larga mare e ca inelul Lunii!» [Îl ridică] două leghe duble: «Prietene, priveşte cum [arată] Pămîntul?» «Pămîntul a ajuns un petec de grădină[1], iar larga mare e ca un hîrdău!» [Îl ridică] trei [leghe duble]: «Prietene, priveşte cum [arată] Pămîntul?» «M-am uitat bine, pămîntul [nu se mai zăreşte] şi marea largă [ochii mei] nu-i mai încîntă. Prietene, nu mai vreau să mă urc în ceruri! Schimbă-ţi calea ca să mă [întorc pe Pămînt]!» După întîia leghe dublă căzu, şi Vulturul grabnic lăsîndu-se în jos îl prinse [în spate]. După două leghe duble căzu, şi Vulturul grabnic lăsîndu-se în jos îl prinse [în spate]. După trei leghe duble căzu, şi Vulturul grabnic lăsîndu-se în jos îl prinse [în spate] (*text deteriorat*)

(*Mitul lui Etana*, I—IV)

Călătoria în Calea Lactee

Vechile datini spun despre Calea Laptelui că ea se contopeşte cu marea. Nu tare demult, oamenii care locuiau pe ţărmul mării au băgat de seamă că în fiecare an, în luna a opta, în zile anumite, venea şi pleca o plută. Un om, mînat de firea lui iscoditoare, şi-a înjghebat pe pluta aceea un acoperiş, şi-a pus acolo mai multe merinde, s-a aşezat pe plută şi a pornit cu ea în larg. După mai bine de zece zile omului i s-a părut că astrele cereşti începuseră să-l lumineze din spate, iar apoi deosebirea dintre zi şi noapte s-a şters cu totul. Peste alte zece zile el s-a pomenit deodată în faţa unor ziduri de cetate, dincolo de care se zăreau nişte clădiri înalte, iar înăuntrul acestora o mulţime de femei şezînd dinaintea unor războaie de ţesut. După aceea s-a ivit de undeva un bărbat care ducea un taur la adăpătoare. Văcarul acela l-a întrebat cu mirare pe noul venit: «Pentru ce anume aţi binevoit să sosiţi aici?» Omul care venise i-a istorisit totul în amănunţime şi apoi l-a întrebat unde anume nimerise. Văca-

rul i-a răspuns: «După ce vă veți întoarce acasă, duceți-vă în Sü-chuan, la Yang Tziun-ping, și întrebați-l pe el». Așadar, fără să se mai fi dat jos pe țărm, omul acela s-a întors pe meleagurile lui la sorocul obișnuit. Apoi a călătorit pînă în Sü-chuan, a umblat pînă l-a găsit pe Yang Tziun-ping, iar acela i-a spus: «În anul cutare, în luna și în ziua cutare, o stea străină a pătruns în constelația Păstorului». După ce s-au făcut toate socotelile trebuitoare, deodată a ieșit în vileag faptul că tocmai în răstimpul cuvenit, omul acela cu pluta ajunsese plutind anume pînă la Calea Laptelui.

(Chjang Hua /232—300/, *Descrierea tuturor lucrurilor*)

Dragonii de transport

Wang [poruncise] să fie înhămați opt dragoni alergători. Cel dintîi se numea Tsiué-ti, adică Cel-ce-se-smulge-de-pe-pămînt, și acesta fugea cu mare iuțeală, fără să atingă pămîntul; al doilea se numea Fan-yui, adică Cel-care-fîlfîie: cînd alerga acesta în goană, întrecea toate păsările care zburau. Al treilea se numea Ben-siao, adică Cel-ce-galopează-sub-cer: într-o singură noapte el era în stare să străbată alergînd zece mii de *li*. Al patrulea se numea Chao-ying, adică Cel-care-întrece-umbra: el se mișca ajungînd mereu din urmă [mișcarea] soarelui. Al cincilea se numea Yui-huei, adică Sclipitorul: toată blana de pe el strălucea răsfrîngîndu-se în fel de fel de culori. Al șaselea se numea Chao-kuang, adică Cel-care-întrece-iuțeala-luminii: dintr-un singur salt, acesta străbătea o depărtare la fel de lungă cît zece umbre. Al șaptelea se numea Tön-u, adică Ceața-învolburată: el gonea călare pe un nor. Al optulea se numea Tzià-yi, adică Înaripatul: acesta avea niște aripi dintre cele mai adevărate.[2]

(Wang Tzià, *Însemnări despre întîmplări uitate*)

Vedenia lui Iezechil

Preotul *Yehezqel* (în rostire greacă: Iezekiél), oficiind în templul din Ierusalim între anii 593—563 (într-o datare bineînțeles ipotetică, așa cum ipotetică este și persoana profetului), ar fi fost captiv la Babilon în 597 î.e.n., pe la vîrsta de 30 de ani, cu zece ani înainte

de dărîmarea Ierusalimului (587). Numele lui traducea un simbol teologic: *Dumnezeu* (El) *dă putere*. Cartea biblică ce i se atribuie este de fapt un amestec, superficial sudat, de mituri foarte vechi cu caracter escatologic, de predici oraculare, pamflete politice şi crîmpeie de cronică, între care faimoasa *vedenie* pare a fi un mit din tezaurul tradiţiei premozaice.

În anul al treizecilea, în luna a patra, în ziua a cincea a lunii, pe cînd eram printre surghiuniţii de la rîul Chebar, cerurile s-au deschis şi am văzut vedenii ale lui El. În ziua a cincea a lunii — din anul al cincilea de surghiun al regelui Jehoiachin — cuvîntul lui Yahweh a venit către Yehezqel preotul, fiul lui Buzi, în ţara caldeilor, la rîul Chebar; şi acolo a fost mîna lui Yahweh peste dînsul. Şi am privit, iată, un vifor de vînt care năvălea dinspre miazănoapte[3], şi un nor mare, cu strălucire de jur împrejurul lui şi cu foc izbucnind necontenit înainte, iar în mijlocul focului se arăta ceva cum e bronzul sclipitor. Şi din miezul acestora s-au ivit chipurile a patru făpturi vii. Şi aceasta era înfăţişarea lor: ele aveau chip de oameni, dar fiecare avea patru feţe, şi fiecare avea patru aripi. Picioarele lor erau drepte, şi tălpile picioarelor lor erau întocmai ca şi copita piciorului de viţel; şi ele scînteiau ca bronzul lustruit. Sub aripile lor, în tuspatru părţile, ele aveau mîini omeneşti. Iar feţele şi aripile, tuspatru le aveau astfel: aripile lor se atingeau una de alta; ele mergeau fiecare drept înainte, fără a se întoarce cum s-au dus. Cît priveşte chipul feţelor lor, fiecare avea faţă de om înainte; tuspatru aveau chip de leu în partea dreaptă, tuspatru aveau chip de taur în partea stîngă, şi tuspatru aveau chip de vultur la spate. Astfel erau feţele lor. Iar aripile lor erau întinse în sus; fiecare făptură avea cîte două aripi, fiecare din acestea se atingea de aripa celeilalte, în vreme ce două le acopereau trupurile. Şi fiecare mergea drept înainte; oriîncotro le-ar fi mînat duhul, într-acolo se îndreptau şi ele, fără a se întoarce cum s-au dus. Şi în mijlocul făpturilor celor vii era ceva ce arăta ca nişte cărbuni arzînd cu flacără, ca nişte torţe care se tot mişcau încolo şi încoace printre făpturile cele vii; şi focul strălucea, iar din foc ţîşneau fulgere. Şi făpturile cele vii se asmuţeau încolo şi încoace, aidoma scăpărării de fulger. Pe cînd mă uitam

la făpturile cele vii, am zărit o roată peste pămînt, lîngă făpturile cele vii, cîte una pentru fiecare din tuspatru fețele lor. Iată înfățișarea roților și întocmirea lor: înfățișarea lor era întocmai ca strălucirea unui crisolit; și tuspatru aveau aceeași înfățișare, întocmirea lor fiind ca o roată îmbucată în altă roată. Cînd mergeau, ele se îndreptau în mers înspre cele patru părți ale lor, fără a se întoarce cum s-au dus. Cele patru roți aveau obezi, iar ele aveau spițe; și obezile lor erau pline de ochi jurîmprejur. Și cînd făpturile cele vii mergeau, roțile mergeau lîngă ele; iar cînd făpturile cele vii se ridicau de pe pămînt, se ridicau și roțile. Oriîncotro le-ar fi mînat duhul, întracolo se îndreptau ele, și roțile se ridicau împreună cu ele, fiindcă duhul făpturilor vii era în roți. Cînd ele mergeau, mergeau și acestea; și cînd se opreau ele, și acestea se opreau; și cînd se ridicau ele de la pămînt, se ridicau și roțile împreună cu ele, fiindcă duhul făpturilor vii era în roți. Peste capetele făpturilor celor vii era o tărie aidoma bolții cerești, [strălucind] tulburător ca și cleștarul, întinsă peste capetele lor. Și sub această boltă cerească aripile lor erau întinse drept, unele spre altele; și fiecare făptură avea două aripi care îi acopereau trupul. Și cînd ele mergeau, auzeam sunetul aripilor lor ca un vuiet de ape mari, ca tunetul Atotputernicului, ca zgomotul tumultului, ca larma unei oștiri; iar cînd ele se opreau, își lăsau aripile în jos. Și răsuna un glas de deasupra acestei bolți cerești, peste capetele lor; cînd ele se opreau își lăsau aripile în jos. Iar deasupra acestei bolți cerești de peste capetele lor era ceva semănînd cu un tron, cu înfățișare de lapis lazuli; și pe ceea ce semăna cu un tron, ședea ceva aducînd la înfățișare cu un chip de om. Și mai sus de ceea ce avea înfățișarea șalelor sale, am zărit ceva precum este bronzul strălucitor, semănînd la chip cu focul zăgăzuit de jurîmprejur; iar mai jos de ceea ce avea înfățișarea șalelor lui, am zărit ceva care avea înfățișarea focului, și aceasta era sclipirea dimprejurul său. Era aidoma chipului de curcubeu care este în nor într-o zi de ploaie, așa era înfățișarea strălucirii ce se arăta jurîmprejur. Așa era înfățișarea chipului slavei lui Yahweh. Și cînd am văzut-o, am căzut cu fața la pămînt și am auzit vorbind vocea cuiva. Și el mi-a spus: «Fiul omului, scoală-te în picioare,

şi eu voi vorbi cu tine!» Şi cînd a vorbit el către mine, Duhul a intrat în mine şi m-a ridicat în picioare; iar eu l-am auzit cum vorbea către mine. Şi el mi-a spus: «Fiul omului, te-am trimis la poporul lui Israel, la neamurile de răzvrătiţi care s-au răsculat împotriva mea; ei şi părinţii lor au păcătuit împotriva mea pînă în ziua de azi. Poporul este deopotrivă de neruşinat şi îndărătnic; te-am trimis la dînsul şi tu îi vei spune: — Aşa grăieşte El Yahweh...» [...] În adaos, el a rostit către mine: «Fiul omului, primeşte în inima ta şi ascultă cu urechile tale toate cuvintele mele pe care ţi le voi rosti. Şi du-te, mergi la cei surghiuniţi, la poporul tău şi spune-i lui: — Aşa grăieşte El Yahweh! — fie că te va asculta, fie că nu va voi să te asculte.» Atunci m-a ridicat Duhul în sus şi gloria lui Yahweh cînd s-a înălţat din locul ei, am auzit la spatele meu un huruit ca al unui mare cutremur de pămînt; era zgomotul aripilor făpturilor celor vii, care se atingeau una de alta, şi huruitul roţilor de alături, care vuiau ca un mare cutremur de pămînt. Duhul m-a ridicat în sus şi m-a purtat departe, iar eu mă chinuiam în zbuciumul duhului meu, în vreme ce mîna lui Yahweh apăsa din greu peste mine; şi am ajuns la surghiuniţi, în Tel-abib[4], care se afla lîngă rîul Chebar. Şi am stat acolo copleşit printre ei şapte zile. [...]

Pe cînd mă uitam, iată că pe această boltă cerească ce era peste capetele heruvimilor, s-a ivit deasupra ceva aidoma unui safir, care semăna la înfăţişare cu un tron. Apoi el i-a spus bărbatului cu veşmînt de in: «Intră între roţile care se învîrtesc sub heruvim; umple-ţi mîinile cu cărbuni aprinşi dintre heruvimi şi împrăştie-i peste cetate.» Şi el a intrat acolo, în faţa ochilor mei. Cînd a intrat bărbatul, heruvimii au stat în partea dinspre miazăzi a casei; şi un nor a umplut curtea cea dinăuntru. Şi gloria lui Yahweh s-a ridicat de pe heruvimi către pragul casei; iar casa a fost umplută de nor, şi curtea era plină de strălucirea gloriei lui Yahweh. Şi sunetul aripilor de heruvimi se putea auzi în curtea cea dinafară, întocmai ca vocea Atotputernicului El, atunci cînd vorbeşte. Şi cînd i-a poruncit bărbatului celui cu veşmînt de in: «Ia foc dintre roţile care se învîrtesc, dintre heruvimi», acela a intrat şi s-a oprit lîngă o roată. Şi un heruvim şi-a întins mîna

înainte printre heruvimi spre focul care era între heruvimi, şi a luat din el, şi l-a pus în mîinile bărbatului celui cu veşmînt de in, care l-a luat şi a ieşit afară. Heruvimii păreau să aibă sub aripile lor ceva care semăna cu o mînă omenească. Şi m-am uitat, şi iată, erau patru roţi lîngă heruvimi, cîte una de fiecare heruvim; iar înfăţişarea roţilor era ca un crisolit scînteietor. Cît despre înfăţişarea lor, tuspatru aveau acelaşi chip, ca şi cum o roată era îmbucată într-altă roată. Cînd mergeau, ele se îndreptau în mers în oricare din cele patru părţi, fără a se întoarce cum s-au dus, ci în orice parte s-ar fi îndreptat roata din faţă, o urmau şi celelalte, fără a se întoarce cum s-au dus. Şi întreg corpul lor, şi obezile lor, şi spiţele lor, şi aripile lor şi roţile erau pline cu ochi de jurîmprejur, roţile ce le avea fiecare din tuspatru. Şi aceste roţi, ei le-au numit, în auzul meu, roţile de vifor[5]. Şi fiecare avea patru feţe: faţa cea dintîi era faţă de heruvim, şi faţa a doua era faţă de om, şi a treia era faţă de leu, şi a patra era faţă de vultur. Şi heruvimii s-au înălţat în sus. Aceştia erau făpturile cele vii pe care le-am văzut lîngă rîul Chebar. Şi cînd au pornit heruvimii, au pornit şi roţile de lîngă ei, şi cînd heruvimii şi-au ridicat în sus aripile lor ca să se înalţe sus de la pămînt, roţile nu s-au întors de lîngă ei. Cînd s-au oprit ei, s-au oprit şi roţile, şi cînd ei s-au înălţat sus, s-au înălţat şi roţile împreună cu ei; căci duhul vieţii era în ei. Atunci gloria lui Yahweh s-a dus înainte, din pragul casei, şi a stat deasupra heruvimilor. Şi heruvimii şi-au ridicat aripile în sus şi s-au înălţat de pe pămînt în văzul meu, aşa precum au pornit, împreună cu roţile de lîngă ei, şi ei s-au oprit la intrarea porţii de la răsărit a casei lui Yahweh; şi gloria Dumnezeului (*El*) lui Israel era deasupra lor. Acestea erau făpturile cele vii pe care le-am văzut sub Dumnezeul lui Israel, lîngă rîul Chebar; şi eu i-am cunoscut că erau heruvimi. Fiecare avea patru feţe şi fiecare avea patru aripi, şi sub aripile lor era ceva care semăna cu nişte mîini omeneşti. Iar cît priveşte chipul feţelor lor, ele arătau aidoma chipurilor ce le văzusem la rîul Chebar. Fiecare mergea drept înainte. [...]

În anul al douăzeci şi cincilea al surghiunului nostru, la începutul anului, în ziua a zecea a lunii[6], într-al paisprezecelea an de cînd a fost supusă cetatea, anume în ziua aceea a fost mîna lui Yahweh asupra mea, şi m-a adus întru

vedeniile lui El, în țara lui Israel, și m-a lăsat jos pe un munte foarte înalt, pe care se afla o zidire în partea dimpotrivă față de mine, către miazăzi. Cînd el m-a adus acolo, iată că acolo era un bărbat, a cărui înfățișare era ca bronzul, cu o funie de in și cu o trestie de măsurat în mîna sa; și el stătea sub bolta porții. Și bărbatul a grăit către mine: «Fiul omului, privește cu ochii tăi, și ascultă cu urechile tale, și ține minte tot ceea ce îți voi arăta, căci ai fost adus aici cu porunca, eu să-ți pot arăta ție acestea.»[...] După ce a sfîrșit de măsurat partea dinăuntru a templului, el m-a scos afară prin poarta ce dădea cu fața spre răsărit și a măsurat întinderea templului de jurîmprejur. [...]

După aceea el m-a adus către poartă, la poarta ce stătea cu fața spre răsărit. Și iată, gloria Dumnezeului *(El)* lui Israel venea dinspre răsărit; iar vuietul sosirii sale era ca vuietul unor ape mari; și pămîntul strălucea de slava lui. Și vedenia pe care am văzut-o era întocmai ca vedenia pe care o văzusem cînd el venise să nimicească cetatea, și ca vedenia pe care o văzusem lîngă rîul Chebar; și am căzut cu fața la pămînt. Cînd gloria lui Yahweh a intrat în templu prin poarta care da cu fața spre răsărit. Duhul m-a ridicat în sus și m-a adus în curtea dinăuntru; și iată, gloria lui Yahweh umpluse templul. În timp ce bărbatul stătea lîngă mine, am auzit pe cineva grăindu-mi din templu, și acela mi-a zis: «Fiul omului, acesta este locul tronului meu și locul tălpilor picioarelor mele, unde voi sălășlui în mijlocul poporului lui Israel de-a pururi...»

(*Vechiul Testament*, „Profetul Iezechil“, I, 1—28; II, 1—4; III, 10—15; IX, 1—11; X, 8—20; XL, 1—4, 15; XLIII, 1—7)

Răpirea lui Enoh

Dar vedenia mi s-a arătat astfel: iată că niște nori m-au chemat în vedenie și un nor gros m-a strigat; iar mersul stelelor și fulgerele m-au îndemnat să mă grăbesc și m-au dorit; și vînturile, în vedenia mea, m-au făcut să zbor și m-au zorit; ele m-au adus acolo sus și m-au silit să pătrund în ceruri. Am intrat, îndată ce am ajuns în preajma unui perete zidit din pietre de grindină; îl înconjurau limbi de foc și ele au început să mă îngrozească. Am pă-

truns printre limbile de flăcări și m-am apropiat de o casă mare, bătută în pietre de grindină; zidurile acestei case erau ca un mozaic din pietre de grindină, iar duşumeaua era de grindină. Acoperișul ei era ca drumul stelelor și ca fulgerele; la mijloc stăteau heruvimi de foc, iar bolta era de apă. Un foc arzător înconjura zidurile şi uşa [casei] ardea în văpăi. Am intrat în casa aceasta; ea era înflăcărată ca focul şi rece ca zăpada; şi nu se afla în casa aceea nimic din podoabele vieţii; am fost copleşit de spaimă și am început să tremur. Tulburat şi tremurînd, am căzut cu faţa în jos şi o vedenie mi s-a arătat. Şi iată, era altă casă, mai mare decît cea dintîi, şi toate uşile ei erau deschise dinaintea mea; ea era întocmită din limbi de văpaie, şi în totul aşa de minunată, întru măreție, strălucire şi mărime, încît nu pot grăi din pricina slavei şi măreţiei ei. Duşumeaua era de foc; fulgerele și dîrele stelelor îi alcătuiau partea de sus, iar acoperișul ei era aşijderea de foc arzînd. Şi am privit, şi am văzut în casa aceasta un tron înălţat, a cărui înfăţişare era ca cleştarul și împrejmuirea căruia era ca soarele strălucitor şi [răsuna] glas de heruvimi. De sub tron ţîşneau rîuri de foc arzător, şi n-am fost în stare să le privesc. Măreaţa glorie şedea pe acest tron şi veşmîntul ei era mai sclipitor decît soarele şi mai alb ca orice zăpadă. Nici un înger nu putea să intre [în casa aceasta] să privească faţa Celui slăvit și Celui măreţ, şi nici o făptură de carne nu se putea uita la el. Un foc arzător îl împrejmuia şi un foc mare pîlpîia dinaintea lui; nimeni din cei ce îl înconjurau nu se apropia; miriade de miriade [de îngeri] stăteau dinaintea lui, dar el nu se sfătuia cu ei. Şi sfinţii din preajma sa nu se depărtau în vreme de noapte de el și nu-l părăseau. Iar eu estimp zăceam cu faţa acoperită, tremurînd, şi *Domnul* m-a strigat chiar cu gura sa şi a zis: «Vino aici, Enoh, și [ia seama la] cuvîntul meu». Şi apropiindu-se de mine, unul din sfinţi m-a trezit să mă ridic şi să mă apropii de poartă; şi eu priveam cu capul plecat. El îmi grăi şi zise, şi am auzit vocea lui: «Să n-ai teamă, Enoh, om drept, scrib al dreptăţii, apropie-te şi ia seama la glasul meu. Și du-te de le spune veghetorilor din cer care te-au trimis să te rogi pentru ei: — Vouă se cuvine să stăruiţi pentru oameni, ci nu oamenilor pentru voi. De ce aţi părăsit cerul preaînalt şi sfînt, care este veşnic, de ce v-aţi îm-

preunat cu femei, v-aţi întinat cu fiicele oamenilor, v-aţi luat muieri şi v-aţi purtat ca odraslele pămîntului, şi aţi zămislit fii[...] După zilele uciderii, nimicirii şi morţii uriaşilor, cînd ieşi-vor duhurile din sufletele cărnii lor, nejudecaţi să rămînă cei ce se vor desfrîna; şi se vor desfrîna astfel pînă în ziua marii judecăţi, cînd vremurile se vor sfîrşi. Iar acum spune-le veghetorilor care te-au trimis să te rogi pentru ei şi care au locuit odinioară în cer: — Voi aţi fi numaidecît în cer; însă nu v-au fost dezvăluite încă toate tainele; voi nu aţi cunoscut decît un mister de nimic; în nesimţirea inimilor voastre l-aţi dat în vileag femeilor şi prin acest mister femeile şi bărbaţii au sporit răul pe pămînt. Spune-le aşadar: — Nu este pace pentru voi!»

Apoi am fost dus într-un loc locuitorii căruia sînt ca focul arzător şi, cînd vor, îşi iau înfăţişare omenească. Şi am fost adus în sălaşul furtunii şi pe un munte al căruia cel mai înalt pisc atingea cerul. Am văzut lăcaşurile luminătorilor şi trăznetului, la margini, în genunea unde sînt arcul de foc, săgeţile şi tolba lor, sabia de văpaie şi fulgerele toate. Apoi adus am fost pînă la apele vieţii şi pînă la focul asfinţitului: el e cel ce cuprinde toate asfinţiturile soarelui. Şi am sosit lîngă un fluviu de foc, focul căruia curge ca apa şi se varsă în marea cea mare care este la asfinţit. Şi am văzut rîuri mari, şi am ajuns într-o mare întunecime şi m-am pomenit unde nici o făptură de carne nu umblă: văzut-am munţii de beznă ai iernii şi locul unde se varsă apele din toată genunea. Şi am văzut gurile tuturor fluviilor pămîntului şi gura genunii. Am văzut zăcătorile tuturor vînturilor şi cum au împodobit ele toată facerea lumii; şi văzut-am temeliile lumii. Şi am mai văzut piatra de temelie a pămîntului, şi văzut-am cele patru vînturi care sprijină pămîntul şi bolta cerească. Am văzut cum vînturile umflă firmamentul şi cum stau între cer şi pămînt: ele sînt stîlpii cerului; am văzut vînturile care rotesc cerul şi mînă discul soarelui şi toate stelele să se culce. Am zărit vînturile ce se poartă printre nori, am văzut căile îngerilor, am văzut capătul pămîntului, am văzut sus firmamentul. Apoi am trecut spre miazăzi şi am văzut un loc ce ardea zi şi noapte; şi acolo erau şapte munţi de nestemate, trei în latura răsăritului şi trei în latura de miazăzi; iar printre cei din răsărit unul

era din pietre de multe culori, altul de mărgăritare, altul de piatră tămăduitoare; şi cei de la miazăzi erau de piatră roşie. Cel din mijloc se înălţa pînă la cer ca un tron al lui El; era din alabastru, iar culmea tronului era de safir. Şi am văzut un foc arzînd şi un loc în spatele acelor munţi, dincolo de pămîntul cel mare, unde se împreunează cerurile. Apoi am văzut o vîltoare adîncă lîngă stîlpii de foc ai cerului şi între ei am zărit alţi stîlpi de foc ce coborau, înălţimea şi adîncimea cărora erau nemăsurate. Dincolo de vîltoarea aceea am văzut alt loc peste care nu se întindea firmamentul şi sub el nu mai era temelia pămîntului; deasupra lui nu se aflau nici apă, nici păsări, şi locul acela era pustiu şi cumplit la vedere. Acolo am văzut şapte stele aidoma unor munţi uriaşi care ardeau, şi fiindcă am întrebat despre ei, îngerul mi-a răspuns: «Locul acesta este capătul cerului şi al pămîntului, este temniţa stelelor şi a puterilor cerului. Stelele ce se rostogolesc deasupra focului sînt acelea care au călcat porunca *Domnului* de la răsăritul lor, căci ele nu sînt venite în vremea lor. Şi ele i-au stîrnit mînia şi el le-a înlănţuit pînă la sfîrşitul osîndei lor, din anul tainei[7].» Apoi Uriel[8] mi-a grăit: «Aici vor sta îngerii care s-au împreunat cu femei. Duhurile lor, luîndu-şi înfăţişări numeroase, i-au întinat pe oameni şi îi vor duce în greşală făcîndu-i să aducă jertfe demonilor ca unor dumnezei, pînă la ziua marii judecăţi, ziua cînd fi-vor judecaţi întru pieirea lor. Cît priveşte muierile lor care i-au ispitit pe îngeri, ele se vor face *Sirene.*» Şi eu, Enoh, sînt singurul care am văzut vedenia, sfîrşitul a toate; şi nici un om nu va vedea ca mine ceea ce eu am văzut. [...] După aceea m-am dus acolo unde nu se săvîrşeşte nimic. Am văzut acolo un lucru cumplit; n-am zărit nici cer deasupra, nici pămînt întemeiat, ci un loc fără chip şi de groază; am văzut acolo şapte stele cereşti, înlănţuite laolaltă în locul acela, ca nişte munţi mari şi arzînd în văpăi. Atunci am întrebat: «Pentru ce păcat au fost înlănţuite şi de ce au fost ele aruncate aici?» Uriel, unul din sfinţii îngeri, care era cu mine şi mă călăuzea, a zis: «Enoh, ce îmi ceri tu şi despre ce mă întrebi şi ce te nelinişteşte? Stelele acestea sînt cele ce au călcat porunca *Domnului*, şi ele au fost înlănţuite aici pînă se vor împlini zece mii de veacuri, numărul zilelor osîndei

lor.» De acolo am trecut în alt loc mai îngrozitor decît celălalt și am văzut un lucru cumplit: era acolo un foc arzător care zvîrlea văpăi; și locul acela avea o crăpătură ce se întindea pînă la o vîltoare ce era și ea plină de stîlpi mari de foc, siliți să coboare acolo ; și nu i-am putut zări nici mărinea, nici slava, și n-am putut să mă uit țintă la ea. Am grăit atunci: «Ce groaznic este locul acesta și cumplit la vedere!» Atunci Uriel, unul din sfinții îngeri care era cu mine, mi-a grăit zicînd: «Enoh, pentru ce simți tu atîta teamă și groază?» [Am zis:] «Din pricina acestui loc cumplit și a înfățișării acestei suferințe». Zisu-mi-a el: «Locul acesta este temnița îngerilor; aici vor fi ținuți pururi. [...]» De acolo, am mers într-alt loc, spre apus, pînă la capătul pămîntului. Și am văzut un foc arzînd care curgea fără hodină și fără a-și curma curgerea nici zi nici noapte, și rămînea mereu același. Și am întrebat și am zis: «Ce este [lucrul] acesta care nu are răgaz?» Atunci Raguel, unul din sfinții îngeri care era cu mine, mi-a răspuns și a zis: «Focul acesta pe care l-ai văzut curgînd spre apus este focul ce urmează pe toți luminătorii cerului.» De acolo am trecut într-alt loc de pe pămînt, și mi-a arătat un munte de foc ce zvîrlea flăcări zi și noapte. Am mers spre el și am văzut șapte munți măreți, cu totul deosebiți unul de altul, și pietre de preț și frumoase, și erau minunate toate, mărețe la înfățișare și încîntătoare la chip: trei erau la apus rezemați unul de altul, și trei la miazăzi, unul peste altul; și am zărit văi adînci și întortocheate: nici una nu se apropia de cealaltă. Muntele al șaptelea se afla în mijlocul celorlalți; și stătea mai presus de ei toți, ca un tron, și arbori cu mireasmă îl înconjurau. Printre ei era un pom a cărui mireasmă n-o mai simțisem vreodată, și nu avea seamăn printre acești ori printre alți copaci: răspîndea o mireasmă mai presus de orice miros, și frunzele lui, florile lui și lemnul lui nu se uscau niciodată; rodul lui e frumos și aduce cu ciorchinii palmierului. Spus-am atunci: «Ce pom frumos! E plăcut la vedere și frunzișul lui este gingaș, iar rodul său e tare îmbietor la înfățișare.» Atunci Mikhael, unul din îngerii sfinți și slăviți, care era cu mine și avea în grija sa acești copaci, mi-a răspuns și a zis: «Enoh, pentru ce mă întrebi despre mireasma acestui pom și stărui să afli?» Atunci eu, Enoh, i-am răspuns cu aceste vorbe: «Doresc să aflu despre orice,

mai cu seamă despre pomul acesta.» Iar el mi-a răspuns şi a zis: «Muntele acesta înalt pe care l-ai zărit şi al cărui pisc seamănă cu tronul Domnului este cu adevărat tronul său, pe care va şedea Sfîntul şi marele Domn al slavei, împăratul veşnic, atunci cînd se va pogorî să cerceteze pămîntul întru binele acestuia. Arborele cel înmiresmat, nici o făptură de carne nu are puterea a-l atinge pînă la marea judecată, cînd [Domnul] va răzbuna toate şi toate se vor încheia pe veci; dar acest pom se va da celor drepţi şi celor smeriţi. Prin rodul lui, viaţa va fi împărtăşită celor aleşi; şi el va fi răsădit într-un loc sfînt de la miazănoapte, în preajma locaşului Domnului, al împăratului veşnic. [...] După aceste miresme, privind către miazănoapte, peste munţi, am zărit şapte munţi plini de nard curat, cu pomi înmiresmaţi de scorţişoară şi piper. De acolo am străbătut piscurile munţilor, departe spre răsărit, şi am trecut marea Eritreei şi îndepărtîndu-mă am ajuns mai sus decît îngerul Zotiel. Şi ajuns-am în paradisul dreptăţii, iar dincolo de pomii aceştia am văzut arbori mari şi mulţi, care cresc acolo şi mireasma cărora e dulce: sînt înalţi, foarte frumoşi şi măreţi; şi este acolo arborele înţelepciunii: cei ce mănîncă din el au multă înţelepciune; el seamănă cu pomul de roşcove; fructul său aduce cu ciorchinele de strugure şi e foarte frumos, iar mireasma acestui arbore se răspîndeşte pătrunzînd departe.» Şi am zis: «Ce frumos e copacul acesta şi ce plăcut la vedere!» Îngerul cel sfînt Rafael, care era cu mine, răspunzîndu-mi a zis: «Acesta este Pomul Cunoştinţei, din care au mîncat străbunicul tău şi străbunica ta, strămoşii tăi; şi ei au cunoscut înţelepciunea, ochii lor s-au deschis, ei au aflat că erau goi şi au fost izgoniţi din paradis.» De acolo, m-am dus la capătul pămîntului şi am văzut fiare mari, deosebite unele de altele, şi păsări felurite la înfăţişare, frumuseţe şi ciripit: fiecare se deosebea de cealaltă. La răsărit de fiarele acelea, am văzut marginile pămîntului, unde se odihneşte cerul, şi porţile cerului erau deschise. Şi am văzut cum se ridică stelele cerului, şi am numărat porţile prin care ele se ridică şi am scris toate înălţările lor, deosebit pentru fiecare, după numărul şi numele lor, după conjuncţia şi aşezarea lor, după timpul şi luna lor, aşa după cum mi-a arătat Uriel,[9] îngerul care era cu mine. El mi-a

arătat şi a scris totul pentru mine, legile [stelelor] şi însoţirile lor. [...]

În zilele acestea, odraslele celor aleşi şi ai sfinţilor se vor pogorî din înaltul cerului, iar neamul lor va fi acelaşi ca al odraslelor oamenilor. Şi în zilele acestea, date i-au fost lui Enoh cărţile răzvrătirii şi mîniei, şi cărţile cutremurării şi zbuciumului. Şi milă pentru dînşii nu va fi! a grăit Domnul duhurilor. Între acestea, un vîrtej de vînt m-a smuls de pe faţa pămîntului şi m-a aşezat în capătul cerurilor. Şi am văzut acolo altă vedenie: sălaşele sfinţilor şi aşternuturile de odihnă ale drepţilor. [...] Şi alte lucruri am mai cunoscut asupra fulgerelor, cum anumite stele ţîşnesc, se prefac în fulgere şi nu-şi mai pot părăsi înfăţişarea lor cea nouă. [...]

Iar după aceea a fost aşa că numele lui (Enoh) înălţatu-s-a din viaţă, lîngă Fiul Omului şi lîngă Domnul Duhurilor, departe de locuitorii pămîntului. El a fost ridicat în carul vîntului, şi numele lui a plecat dintre ai săi.

Din ziua aceea, eu nu am mai fost socotit laolaltă cu ei, iar El m-a aşezat între două ţinuturi, între miazănoapte şi asfinţit, acolo unde îngerii luaseră funii spre a măsura pentru mine lăcaşul aleşilor şi al celor drepţi. Şi am văzut acolo pe părinţii obîrşiei şi pe sfinţii ce din veci sălăşluiesc în locul acela. S-a făcut apoi aşa că sufletul meu ascuns a fost şi s-a ridicat la ceruri, şi i-am văzut pe fiii sfinţilor îngeri, păşind pe văpăi de foc; veşmintele lor erau albe ca şi tunica lor, şi faţa le sclipea aidoma cleştarului. Şi am văzut două fluvii de foc: lumina focului aceluia strălucea ca hiacintul, iar eu am căzut cu faţa în jos dinaintea Domnului Duhurilor. Îngerul Mikhael, una din căpeteniile îngerilor, m-a apucat de mîna dreaptă, m-a ridicat şi m-a dus acolo unde sînt toate tainele îndurării, şi mi-a arătat tainele dreptăţii, toate, şi mi-a arătat toate tainele marginilor cerului, şi toate zăcătorile stelelor şi ale tuturor luminilor, de unde se ridică ele în faţa celor sfinţi. Şi duhul meu a fost ascuns, iar eu, Enoh, fost-am în cerul cerurilor şi acolo am văzut, în miezul acelei lumini, ceva ca o casă zidită din lespezi de gheaţă, şi printre bucăţile de gheaţă erau văpăi de foc viu. Şi duhul meu a zărit un cerc ce înconjura cu foc casa aceea, de la cele patru colţuri ale ei pînă la fluviile acelea de foc viu ce împrejmuiau casa. Şi împrejurul ei erau Serafimii şi Heruvimii şi Ofanimii:

aceştia sînt cei pururi neadormiţi ce veghează tronul slavei. [...]

«Şi acum, fiule, eu ţi-am dezvăluit totul, şi legea tuturor stelelor din ceruri s-a încheiat.» El mi-a arătat aşadar, pentru fiecare zi, toate legile, şi pentru toate vremile ce îşi pun în lucrare puterea, şi pentru anul întreg, şi pentru sfîrşitul lui, şi pentru rînduiala tuturor lunilor şi tuturor săptămînilor; şi descreşterea lunii care se face prin poarta a şasea, căci prin această a şasea poartă se desăvîrşeşte lumina şi prin ea este începutul descreşterii. [...] Şi mi-a arătat că [luna] zăboveşte faţă de soare, după legile stelelor, la cinci zile într-un răstimp fără greş, şi cînd s-a desăvîrşit locul pe care îl vezi. Acestea sînt vedenia şi chipul oricărei lumini ce mi le-a arătat Uriel, marele înger care este călăuza acestora.

În zilele acelea, Uriel îngerul mi-a grăit şi a zis: «Iată că ţi-am arătat ţie, Enoh, totul şi toate ţi le-am dezvăluit, ca tu să vezi soarele acesta şi luna aceasta şi pe cei ce călăuzesc stelele din ceruri, şi pe aceia care le fac să se rotească, lucrarea lor şi vremea şi ridicarea lor. În zilele celor păcătoşi anii se vor scurta şi sămînţa lor le va zăbovi în ţarină şi pe cîmpurile lor; şi toată lucrarea de pe pămînt se va schimba şi nu se va ivi la vremea ei, ci ploaia va fi oprită şi cerul se va curma. Şi în vremea aceea roadele pămîntului vor întîrzia şi nu vor creşte în timpul lor, şi rodirea pomilor va înceta. Şi luna îşi va schimba legea ei şi nu se va mai ivi la vreme. Şi în zilele acelea se va ivi în cer şi va sosi stîrpiciunea pe înălţimea unui mare car la apus; şi ea va străluci grozav, mai presus de legea luminii. Şi mult rătăci-se-vor cîrmuitorii de stele ale rînduielii, şi aceştia îşi vor schimba căile şi lucrarealor şi nu vor sosi în timpurile ce le-au fost hărăzite. Şi toate legile stelelor vor fi zăvorîte pentru cei ce au păcătuit. Şi gîndurile celor care trăiesc pe pămînt se vor rătăci întru aceasta, iar ei se vor abate din toate căile lor şi vor cădea în greşeală şi vor privi stelele ca pe nişte dumnezei...»

(*Cartea lui Enoh*, apocriful etiopian, XIV, 8—25; XV, 1—3; XVI — XIX; XXI; XXIII—XXV; XXXII — XXXIII; XXXIX, 1—4; XLIV; LXX; LXXI, 1—7; LXXIX — LXXXI; C, 6—7)

Carul lui Indra

Vaishampayana spuse: «Cînd paznicii lumii stăteau la sfat, biruitorul de vrăjmaşi, fiul lui Pritha, suveranul de voievozi, a început să cugete la carul lui Indra. Cît timp preaînţeleptul Gudakesha cugeta astfel în inima lui, s-a ivit minunatul car, mînat de Matali. Risipind negura de pe cer, ca şi cum ar fi despicat norii, umplea zările lumii de un zgomot aidoma tunetului unei uriaşe furtuni; putemicele ghioage, înspăimîntătoarele măciuci răspîndeau groaza; suliţi făurite de mîini dumnezeieşti, facle cu auroră, săgeţi de trăznet, discuri, ghiulele — toate se aflau în carul acela; mişcarea lui era însoţită de şuierul vîntului, de vifor, de tunetul unor nouri uriaşi. Erau acolo balauri groaznici, cu matahale de trupuri şi cu guri scuipînd foc arzător; pietre nestemate de felurite culori se îngrămădeau ca nişte munţi de nouri. Zece mii de cai vineţi, aidoma vîntului, trăgeau divinul car care, plin de farmece, încînta privirea. Se zărea acolo măreţul stindard de minune al lui Vaijayanta: un lotus vînăt pe o tulpină aurită de bambus. Încărcat cu podoabe de aur, şedea în car vizitiul. Cînd îl văzu, fiul cu braţ lung al lui Pritha socoti că e chiar un Asura[9]. Şi cîtă vreme Falguna cugeta astfel, Matali se închină cu respect şi rosti acest cuvînt către Arjuna. Matali spuse: «Ascultă, născutule din Shakra, sfîntul Shakra[10] doreşte să te vadă! Binevoieşte, stăpîne, să te urci în iutele şi respectatul car al lui Indra. [Ca să mergi] din lumea aceasta în lumea zeilor, împlinind porunca stăpînului, urcă-te împreună cu mine; plecînd, îţi vei dobîndi acolo armele.» Arjuna răspunse: «În falnicul car mai degrabă suie-te întîi tu, Matali; este greu să merite aceasta un ins oarecare, chiar dacă a împlinit sute de ritualuri *rajasuya* şi *ashvamedha*! Nici regii cei mai vestiţi, făcînd sacrificiile de datină şi împărţind daruri bogate, nici zeii, nici cei de viţă aleasă, nici duhurile rele nu sînt în stare să se ridice în acest car minunat, fără a săvîrşi o greşală; ba ei nu pot nici măcar să privească făţiş dumnezeiescul car, necum să-l atingă cu mîna, şi cu atît mai puţin să se şi urce în el. Tu, dreptule, urcă-te întîiul în carul cel tras de telegarii vînjoşi, după aceea voi veni şi eu, ca dreptul pe calea dreptăţii.»

Vaishampayana spuse: «Ascultîndu-i cuvîntarea, Matali, vizitiul lui Shakra, se urcă grăbit în car și struni cu hățurile telegarii. Apoi, spălîndu-se bucuros în apele curate din Ganga, potrivit datinei, Arjuna îngînă rugăciunea *kurava*...» [...] «După ce rosti acestea, viteazul sfărîmător de vrăjmași Arjuna se închină muntelui [Himalaia] și se sui în carul divin care strălucea ca soarele. Iar în dumnezeiescul [car] întocmit cu meșteșug, care era aidoma soarelui, vesel se înălțase înțeleptul Kurava. El mergea pe un drum nezărit de muritori, nici chiar de tagma drepților. Văzu acolo mii de care uluitoare la chip: nu era acolo lumină de foc, de lună, de soare; cei care ajunseseră la (marea) curăție, luminau din sine, ca stelele, și se zăreau trecînd pretutindeni care sclipitoare. Chipuri uriașe, sclipind de minunata lor văpaie, izbuti să vadă acolo Pandava [*Arjuna*].»

(*Mahabharata*, III, „Aranyaparva“, XLII, 1714—1747)

Phaëthon

El ceru carul și dreptul să mîne o singură zi caii cu picioarele repezi ai părintelui său. Tatăl se căi că jurase; zise, scuturîndu-și de trei sau de patru ori strălucitorul cap: «Din voia ta, spusele mele au ajuns primejdioase; aș putea să nu împlinesc cele făgăduite! Mărturisesc, ar fi singurul lucru pe care ți l-aș refuza, fiule, ție. Se cuvine să-ți schimbi hotărîrea. Voia ta nu e fără primejdie. Prea mare povară îți ceri, Phaëthon, la care nu se încumetă nici bărbații în vîrstă, necum niște copii. Soarta îți este de muritor, și nu e pentru muritori ceea ce rîvnești. Lucrul la care nu se încumetă să ajungă nici chiar Cei de sus, tu, neștiutor, cutezi a-l dori. Oricui dintre ei ar putea să le vină dorința; dar afară de mine nu are dreptul nimeni să se așeze în carul purtător de văpăi. Pînă și cîrmuitorul largului Olympus, din mîna dreaptă a căruia țîșnesc, nimicitoare, cumplitele fulgere, nu știe să mîne acest car. Și pe cine avem mai mare decît Iupiter? La început, calea urcă pieptiș, iar dimineața, înviorați de odihnă, caii mei abia îl pot sui; la mijlocul cerului, drumul e de înălțime uriașă: adesea și mie, văzîndu-le de acolo, marea

şi pămîntul îmi stîrnesc frica şi de tulburătoare spaimă îmi tremură pieptul. Iar ultima cale e prăvălatică şi ea cere conducător încercat. Aflîndu-te în car, ce ai face? ai putea tu să lupţi împotriva rotirii cerurilor, fără să te laşi azvîrlit de iuţeala polilor axei? Ca să nu fiu autorul unui dar funest pentru tine, fereşte-te, fiule, şi cît mai e timp, schimbă-ţi dorinţa. Dovezi temeinice îmi ceri? Netăgăduită dovadă îţi dau tremurînd, ca să fii încredinţat că ai purces din sîngele meu: că sînt tatăl tău, ai dovadă grija mea părintească. Caii mei, cu coapsele încărcate de focul pe care îl suflă gurile şi nările lor, nu vor fi ascultători în mîna ta: abia o suferă pe a mea, cînd trecînd prin lumea cerului, pămîntului, mării, piepturile li se aprind încălzite şi capetele lor năzuie să se smulgă din frîu. Neînduplecat sînt în faţa unui singur hatîr, căci cu adevărat pedeapsă ar fi acesta, nu cinste: este o pedeapsă, Phaëthon, ceea ce îmi ceri. [...] Dar mai bine să fii înţelept.» Sfatul luă sfîrşit: totuşi el nu ia în seamă cele rostite, şi lacom de dorinţa să se urce în car, stăruie în dorinţa sa. Deci părintele său s-a ţinut tare cît a putut, iar în cele din urmă şi-a dus fiul lîngă măreţul car pe care i-l dăruise Vulcanus. Osia şi oiştea erau aurite, roţile erau încheiate în obezi de aur şi întărite cu spiţe de argint; răspîndite cu măiestrie pe jug, pietrele de crisolit şi alte nestemate de topaz revărsau sclipitoarele raze ţîşnite din Phoebus. Ambiţiosul Phaëthon privi încîntat frumuseţea şi meşteşugul lucrării. Între timp, în răsăritul de azur, grijulia Aurora deschidea porţile purpurii ale palatului ei, împresurat de trandafiri; stelele, grija rostului cărora o are Lucifer, aleargă spre el, care se făcea nevăzut cel din urmă din lăcaşu-i ceresc. Titanul[11] vede cum se roşesc pămîntul şi cerul şi cum se topesc în capete coarnele lunii, şi sprintenelor Horae le porunceşte să-i înhame caii cei repezi. Supusele zeiţe împlinesc îndată poruncile şi luînd de la iesle pe iuţii patrupezi suflînd văpăi şi sătui de ambrozie, le petrec strîns hăţurile. Atunci tatăl stropeşte uşor cu un elixir sacru fruntea fiului său, ca acesta să poată îndura biciuirea iute a focului, şi îi încununează capul cu o diademă de raze şi, printre cernite presimţiri şi suspine adînci de nelinişte scăpîndu-i din piept, el spune: «Fie măcar acum să asculţi poveţele unui tată; foloseşte-te cît mai rar de bici, copile; mîna ta mai ales să stăpînească hăţurile

vînjos. Din voia lor, aceşti cai îşi zoresc alergarea: truda este să le domoleşti avîntul. Ca să aduci deopotrivă căldură în cer şi pe pămînt, fereşte-te să-ţi cobori carul prea jos, ori să-l urci prea sus în eter: prea sus, vei arde în flăcări lăcaşurile cereşti, prea jos, vei pîrjoli pămîntul: cea mai temeinică este calea de mijloc. Ai grijă să nu te abată carul prea către dreapta, în nodul Dragonului, nici prea mult spre stînga, în ţinutul înclinat al Altarului. Ţine-te la mijloc, departe de ele. Restul cere-l Fortunei: prielnică fie-ţi dînsa şi să te vegheze mai bine decît ai putea tu însuţi [...]»

Şi, în picioare, cu trupul său tînăr, el umple carul şi stă neclintit, se bucură de atingerea hăţurilor lăsate în mîinile sale şi îi mulţumeşte părintelui care încuviinţează cu părere de rău. Între timp, năvalnicii cai, Pirois şi Eous şi Aethon şi, cel de-al patrulea, Phlegon varsă văpăi şi fac să răsune văzduhul de nechezat, iar picioarele lor izbesc opritorile. [...] Dar povara era uşoară, caii nu mai pot recunoaşte (carul), nici jugul nu-i mai apasă din greu... Lipsit aşadar de obişnuita-i povară, carul ţîşni în înaltul văzduhului, parcă era un car gol. Caii băgară de seamă şi îşi zoriră alergarea părăsind cărarea bătută şi luînd-o razna la fugă. El se înfioră: nu mai ştia în ce latură să smucească hăţurile, nici drumul nu-l mai recunoştea, şi chiar de l-ar fi ştiut, nu mai avea cum să-şi domolească telegarii. [...] Din înaltul eterului, nefericitul Phaëthon descoperi departe pămîntul întinzîndu-se fără zări, şi păli, genunchii îi tremurară şi deodată îl cuprinse groaza. [...] Ce să facă? În spatele lui era mult spaţiu ceresc străbătut, iar dinaintea ochilor era şi mai mult! Cu sufletul le măsoară pe amîndouă şi ba acest asfinţit pe care soarta nu-i îngăduie să-l atingă îi ţintuieşte privirea, ba şi-o strămută spre răsărit. Neştiind încotro să apuce, rămîne nemişcat sub povara spaimei, iar hăţurile nu le lasă din mîini, însă nici nu le mai poate strînge, şi nu mai ţine minte nici numele cailor [...] Atunci Phaëthon vede cele patru părţi ale lumii stăpînite de incendiu şi nu mai poate să îndure biciuirile cumplite ale flăcărilor; respiră un aer încins care parcă iese dintr-un cuptor adînc, iar carul şi-l vede albind în văpaie. [...]

Astfel Phaëthon se rostogoleşte într-un puhoi de flăcări, de-a curmezişul cîmpiilor cereşti o lungă brazdă de

lumină arătîndu-i căderea. La fel uneori, dintr-un cer fără nor, cade sau pare să cadă o stea. Departe de patria lui, în cealaltă emisferă a lumii, largul Eridanus îl primeşte şi îi spală în ape faţa fumegîndă. [...]

(Publius Ovidius Naso, *Metamorfoze*, II, 47—155, 161—170, 178—188, 225—229, 320—325)

ARIA TIMPULUI

Ardoarea cosmică

Timpul trage carul, ca un cal cu şapte hăţuri, cu o mie de ochi, cu belşug de sămînţă, ferit de îmbătrînire. Îl suie poeţii care pricep cîntecele inspirate. Roţile lui sînt toate existenţele. Timpul roteşte aşadar şapte roţi, el are şapte butuci, osia lui se numeşte Nemoarte. Aşezat dincoace de toate existenţele sale, el, cel dintîi dintre zei, se află în mers. Un vas plin a fost pus mai presus decît Timpul. Vedem Timpul, chiar dacă el se află în multe locuri deodată. Aşezat dinaintea tuturor acestor existenţe, şi Timpul se spune că sălăşluieşte în cerul cel mai de sus. Existenţele el le-a adus laolaltă şi a dat ocol laolaltă existenţelor. Fiindu-le tată, el a ajuns fiul lor. Nu este altă măreţie mai înaltă decît a lui. Timpul a zămislit acolo sus Cerul, Timpul a zămislit tot astfel Pămînturile care sînt aici. Puse în mişcare de Timp, lucrurile care au fost şi care trebuie să fie îşi au rînduiala lor. Timpul a făurit Pămîntul, în Timp arde Soarele, prin Timp ochiul vede departe, într-adevăr toate existenţele sînt în Timp. În Timp este conştiinţa, în Timp este suflarea, în Timp este concentrat numele. Toate făpturile se bucură de timpul ce se iveşte. În cuprinsul Timpului este *tapas* cea sfîntă,[12] în Timp s-a concentrat atotputernicul *brahman*, cu adevărat în cuprinsul Timpului. Timpul este stăpînul tuturor lucrurilor, anume el care a fost tatăl lui Prajapati. El mişcă ceea ce răsare din el şi ceea ce pe el se reazemă în odihnă. Deîndată ce a ajuns *brahman*, Timpul începe să-l

poarte pe cel care e Atotstăpînul. Timpul a creat făpturile însuflețite, Timpul l-a creat de la obîrșie pe Prajapati. Kasyapa, ființa ieșită din ea însăși, a fost născută de Timp, de Timpul sfintei *tapas*.

Apele au luat naștere din Timp, tot din Timp [purced] *brahmanul*, ardoarea cosmică (*tapas*), lumile răsăritului. Cu Timpul împreună răsare Soarele și tot în Timp se culcă din nou. Prin Timp suflă vîntul purificator, datorită Timpului este Pămîntul cel larg. Largul Cer este așezat pe Timp. Fiul lor, Timpul, a zămislit odinioară lucrurile care au fost și cele care vor fi. Strofele s-au născut din Timp, formula liturgică a fost născută de Timp. Timpul a pus în mișcare sacrificiul ca pe un nesecat tain pentru zei. În cuprinsul Timpului sînt Gandharva, Apsaras, iar lumile poposesc pe Timp. În Timp se află așezați acest Angiras care a venit din Cer, acest Atharvan, și lumea aceasta de aici, și lumea supremă, și sfintele lumi și răstimpurile sacre. După ce a cucerit cu ajutorul Formulei toate lumile, Timpul, zeul suprem, se pune în mișcare.

(*Atharva Veda*, XIX, 53—54)

Chjou Mu-wang: anularea timpului

În vremea cîrmuirii lui Chjou Mu-wang, a venit un mag vrăjitor dintr-o țară depărtată de la apus. Prințul s-a purtat cu el ca și cum s-ar fi aflat dinaintea sa un spirit și l-a slujit întocmai cum și-ar fi slujit suveranul. Dar vrăjitorul socotea că palatul prințului era prea sărăcăcios pentru el, că mîncarea dată de prinț era dezgustătoare și grosolană și nu putea fi nici luată în gură, că țiitoarele din haremul princiar erau slute și nu meritau să te apropii de ele. După oarecare vreme, vrăjitorul l-a poftit pe prinț să facă o plimbare împreună cu dînsul. Prințul l-a apucat pe mag de mînecă, și amîndoi s-au înălțat pînă în miezul cerului, iar acolo s-au oprit. După aceea au pornit spre palatul magului. Acest palat era împodobit cu aur, argint, mărgăritare și jad. El se înălța peste nourași și peste norii de ploaie, însă nu prea era limpede ce anume avea drept temelie de sprijin. De departe nu părea decît o îngrămădire de nori. Tot ceea ce vedeau ochii prințului, auzeau

urechile lui, mirosea nasul său şi gusta gura sa nu era deloc la fel ca în lumea oamenilor. Prințul s-a aplecat ca să se uite în jos la palatele şi la chioşcurile sale, iar acestea i s-au părut doar nişte bolovani de pămînt şi nişte grămăjoare de iarbă. Magul l-a chemat să meargă mai departe. Ei au ajuns acolo unde nu se mai zăreau deasupra capului nici soarele, nici luna, şi nici jos nu se mai zăreau nici fluviile, nici mările. Totul era luminat de o lumină atît de puternică, încît prințul n-a mai fost în stare să privească, orbit de raze şi de străluciri. Sunetele şi ecourile ce răzbăteau de pretutindeni îl asurzeau pe prinț, aşa că auzul lui nu mai desluşea nimic, gîndurile şi simțămintele lui se tulburaseră dîndu-i nelinişte, şi atunci el a început să se roage de mag să-l ducă înapoi [pe pămînt]. Magul îi dete un ghiont şi prințului i se păru că începe să cadă în gol. Cînd îşi veni în fire, văzu că şedea în palatul său, în acelaşi loc, şi că îl slujeau aceiaşi oameni. În fața lui era vin, şi vinul încă nu se aşezase [în cupă], erau gustări, şi nici ele nu se sleiseră. Prințul întrebă de unde venise el acum îndărăt. Cei din preajma sa îi răspunseră că el [nici nu plecase nicăieri] şi că doar şezuse îngîndurat şi tăcut. Magul zise: «Sufletele noastre au fost rătăcitoare, însă trupurile noastre au rămas nemişcate». Prințului îi plăcură grozav toate astea, aşa că el îşi lăsă în părăsire toate treburile cîrmuirii, nu mai avu plăcere pentru dregătorii săi şi pentru țiitoarele sale, şi mereu se tot gîndea în taină la peregrinări îndepărtate.

(Le-tzé /sec. III î.e.n./)

Urasima Taro: încetinirea timpului

În vremea de demult, un pescar numit Urasima Taro locuia în satul Mitsunowe din provincia Tanko. Ieşea zilnic la pescuit, iar seara se întorcea. Într-o seară văzu pe țărm nişte copii [...] care prinseseră o broască țestoasă tînără. [...] Urasima le dete cîțiva gologani şi luă broasca. [...] Îi dădu drumul în mare şi se întoarse acasă. A doua zi ieşi în larg ca deobicei la pescuit; deodată se auzi strigat: «Urasima-san!» Se uită speriat spre valuri, întrebîndu-se cine poate fi. Împrejur, țipenie. Dar de alături

ieşi din apă broasca ţestoasă. «Tu m-ai strigat?» întrebă el uimit. «Eu, zise broasca închinîndu-i-se cu respect. Ieri mi-ai scăpat viaţa şi m-am întors să-ţi mulţumesc. În semn de adîncă recunoştinţă te poftesc la palatul Dragonului, care e zeu al mării. L-ai văzut vreodată?» «Nu, zise Urasima. Se spune că locuieşte tare departe!» «Pentru noi amîndoi depărtarea nu înseamnă nimic, vrei să te duc la palat?» «Mulţumesc pentru bunăvoinţă, dar cum să mă ţin eu după tine?» «Tu n-ai de ce să înoţi; aşează-te pe mine şi călătoreşte liniştit!» zise broasca. «Dar cum să încap pe spinarea ta mică?» se miră el. «N-avea grijă, loc este!» zise ea. Şi sub ochii lui, carapacea începu să crească, mărindu-se destul ca să ţină un om. Urasima se urcă pe spinarea broaştei şi porni printre talazurile spumegînde ale oceanului, spre palatul Dragonului. Plutiră pînă se zări departe o poartă roşie. «Ce-i acolo?» întrebă Urasima. «Palatul Dragonului, zise broasca. Vezi acoperişul înalt?» «Am şi ajuns!» se miră el. «Da. Ţi-am spus că ajungem repede. Acum coboară pe mal, să mergem pe uscat.» [...] Ieşiră să-l întîmpine curtenii Tai, Hirame, Karei şi alţi peşti de vază, închinîndu-i-se şi urîndu-i bun sosit: «Bine ai venit, prea stimate Urasima Taro, ne-ai făcut mare cinste sosind aici în împărăţia de sub ape. Îţi mulţumim şi ţie, nobilă broască ţestoasă, că te-ai trudit să ni-l aduci pe mult aşteptatul oaspe!» L-au dus pe Urasima în iatacurile lăuntrice, unde îl întîmpină chiar doamna palatului, preafrumoasa fiică a Dragonului mărilor, Otohime, însoţită de un mare alai de curteni. Aşezîndu-l pe Urasima pe locul de cinste, îi rosti această cuvîntare: «Îţi mulţumim, gloriosule Urasima, că ai binevoit să poftești la noi. Scăpîndu-i broaştei ţestoase viaţa, ai făcut o faptă mare în folosul împărăţiei noastre. Aşa că te-am poftit ca să-ţi mulţumim cu ce vom fi în stare şi noi. Aşează-te în palat ca acasă şi odihneşte-te.» Pricepînd Urasima cît era de binevenit aici, se simţi deodată vesel şi fără griji. «Mulţumesc că m-aţi poftit. N-am mai fost vreodată în asemenea palat dumnezeiesc!» zise el. I se dete de mîncare: felurite bunătăţi şi vin; apoi porniră cîntece şi dansuri vesele şi se încinse un mare ospăţ. Cînd toţi se mai potoliră, el fu călăuzit de Otohime prin palat: sălile erau ferecate în corali de preţ, mărgăritare şi lapis lazuli. Tot uitîndu-se, Urasima era copleşit. Dar minunea mare era grădina

palatului: în latura de răsărit era primăvară, cu vişini şi pruni înfloriţi şi cu privighetori cîntînd din frunzişul de smarald; în latura de miazăzi era vară, cu ierburi crescute năvalnic şi cu cîntec de lăcuste şi greieri; în latura de apus era toamnă, cu foşnet din frunzele roşii ale arţarilor şi cu crizanteme înflorite; în latura de miazănoapte era iarnă, cu pomi scufundaţi în zăpadă, cu rîuri şi pîraie ferecate în sunătoare gheaţă străvezie. Urasima Taro uitase totul de pe lume, privind acestea. Timpul curgea aici nebăgat în seamă, ca într-un vis fermecat. Curînd însă Urasima se deşteptă şi îşi aduse aminte că-şi lăsase mama şi tatăl acasă, aşa că se pregăti grabnic de drum şi se duse să-şi ia rămas bun de la Otohime. «N-am stat numai o zi sub primitorul tău acoperiş, aici a fost tare bine, dar se cuvine să plec. Rămîi cu bine!» zise el. «Nu ne părăsi, mai rămîi puţin» zise stăruitor fiica Dragonului, însă Urasima fu neînduplecat, aşa că Otohime încuviinţă: «Ce să fac! N-am să mai stărui. Dar nu pleca aşa, ia asta la despărţire!» şi îi dete o besactea frumoasă. Urasima nu vru, dar fu nevoit s-o primească, iar Otohime zise: «Orice ţi s-ar întîmpla, să n-o deschizi niciodată, că altfel e prăpăd!» Urasima îşi luă rămas bun şi, cu cutia în mînă, se aşeză pe spinarea broaştei ţestoase. Broasca îl aduse pe ţărmul lui, îşi luă bun rămas şi plecă. Urasima privi în jur: parcă toate erau ca mai înainte, numai oameni cunoscuţi nu zărea. «Ce-o fi asta?» îşi zise Urasima şi porni spre casă neliniştit, dar acolo îl întîmpinară nişte oameni necunoscuţi. «Pesemne părinţii s-au mutat în lipsa mea», îşi zise, apoi le spuse acelor oameni: «Sînt Urasima Taro şi am locuit în casa asta. Nu ştiţi unde mi s-au mutat părinţii?» Ei se mirară: «Tu să fii Urasima Taro? Glumeşti. Adevărat, a fost odinioară pe-aici un pescar Urasima, dar să tot fi trecut şapte sute de ani de atunci. Cum de te-ai trezit viu de atunci?» Lui Urasima nu-i venea să creadă, era tulburat, însă zise: «Care şapte sute de ani? Abia acum vreo două-trei zile mai stăteam aici cu tata şi cu mama. În loc să rîdeţi de mine, spuneţi-mi adevărul.» Sătenii ziseră: «Nu te minţim: este o datină, cum că ar fi trăit cîndva pe-aici tînărul pescar Urasima şi că ar fi ieşit în largul mării la pescuit, fără să se mai întoarcă acasă. Părinţii l-au tot aşteptat pînă au murit. Dar asta a fost demult. N-oi fi tu vreo nălucă şi-ai

venit să-ți vezi meleagurile de baștină?» Urasima se uită neputincios în jur, și toate i se părură altminteri decît fuseseră. Se socoti de n-or fi avînd oamenii dreptate, însă îi era frică să creadă. Ca prin vis, merse iarăși pe țărmul mării, fără să mai aibă nici casă, nici rude. Și cu inima împovărată își aduse aminte de besacteaua ce o ținea în mînă. «Pentru ce mi-o fi dăruit fiica Dragonului mărilor cutia asta minunată?» își zise. «Și de ce nu mi-a îngăduit s-o deschid? Poate din ea aflu dezlegarea tainei. Ia s-o deschid!» Și cînd desfăcu șireturile și înălță capacul, de pe fundul cutiei se ridică un nouraș de fum vioriu, îi atinse lui Urasima obrazul, și în aceeași clipă tînărul cel în floarea vîrstei se făcu moșneag cu fața încrețită; într-o clipă îi încărunți părul, i se încovoie spinarea, picioarele începură să-i tremure; într-o clipă se perindă în zbor peste el șiragul anilor, zbură peste el viața și răsuflarea i se curmă în piept.

(după Sajanami Sanjin, *Nihon mukasi banasi*)

Ginerele Mumei-Pămîntului

Colindînd în lung și-n lat pămîntul, văzu multe lucruri vrute și nevrute. Ba se sui și în cer, că doar nu-i era greu dacă avea fesul cel roșu la îndemînă. N-avu de lucru și astupă toate găurelele de pe bolta cerului, pe unde curgea apa cînd ploua. Odată, cînd zbura spre zările albastre, ridică nuiaua și apa se prefăcu în pietricele de gheață, că fu gata-gata să omoare multe vietăți pe pămînt. Se plimbă el prin lună și prin stele, se luptă acolo cu oameni care aveau picioarele cît prăjinile, capul cît banița și mîinile cît rîșchitoarele. Cînd a vrut unul să surpe pe el un munte, copilul a ridicat nuiaua și omul se prefăcu într-un stei de piatră, căzîndu-i jos din mînă un glob de aur, pe care-l băgase în săcui.

Trecuseră mii de ani de cînd el zbura ca gîndul din stea în stea și, cînd simți că-i vine dor de frați și de pămînt, se lăsă ca gîndul în adîncurile văzduhului și porni în zdrențele lui vechi spre palatul frățiorilor. Mergînd puțin cam îngîndurat că i-a venit vremea de-nsurat și n-are nici un rost pe lume, băgă de seamă că pămîntul

era copt şi pîrjolit de arşiţa soarelui, că nu mai are pe el nici iarbă şi nici viaţă. Toate pieriseră! Nu mai erau nici oameni şi nici ierburi. Numai palatele de marmură ale fraţilor mai străluceau în bătaia fierbinte a soarelui. Nu-şi putea da seama nici cînd au murit şi nici unde sînt îngropaţi. Soarele îşi aruncă razele dogorîtoare din belşug, că era gata-gata să-l topească dacă nu-i trecea prin minte să-şi pună fesul pe cap şi să fugă la coadele mărilor, la marginea pămîntului unde ar mai putea găsi o înghiţitură de apă să se răcorească. Cînd ajunse acolo, găsi mările secate şi în mijloc de mare mai rămăsese un peşte mare cu solzii de aur şi cap de femeie, care spunea că este Muma-Pămîntului. Copilul bău din apa mării de-şi potoli setea, iar Muma-Pămîntului îi spuse că dacă nu plouă într-o zi, două, are să sece şi apa mării adunată într-o afundătură şi cu asta viaţa pe pămînt se sfîrşeşte, iar pe pămînt nu vor fi decît vînturi sălbatice şi nisipuri veşnice. «Lasă să piară tot, să pieri şi tu, Muma-Pămîntului, dacă n-am avut noroc să-mi găsesc vii frăţiorii», zise copilul cel năzdrăvan. «Dar de unde ai venit tu, copile, de nu ţi-ai găsit fraţii?» «M-am abătut prin stele şi am zăbovit prea mult căutîndu-mi pe acolo o mireasă pe plac.» «Dacă dai apă să răsară ierburile şi să fie din nou viaţă în ape şi pe pămînt, eu îţi dau mireasă pe Fiica-Pămîntului, care este mai frumoasă decît Zîna-Zînelor.» Băiatul îşi aminti greşeala ce o făcuse dînd în băierile cerului cu nuiaua, prefăcînd picăturile de apă în gheaţă. Puse fesul pe cap şi se sui în creştetul cerului. Se uită bine şi văzu toate găurelele pe unde trebuie să plouă înfundate cu gheaţă. Dădu o dată puternic cu nuiaua, gheaţa căzu şi ploaia începu să pice pe pămînt. Dacă nu i-ar fi dat în gînd să-şi puie fesul, ploaia l-ar fi strivit azvîrlindu-l pe pămînt. Ploua de parcă s-ar fi vărsat mările din cer. Din izbitura apei i-a căzut însă din săcui globul de aur. Într-un tîrziu, zburînd el în jos spre pămîntul întunecat de apă, a văzut o flacără puternică, care a luminat tot pămîntul. Cînd ajunse jos, găsi pămîntul înverzit, plin de ierburi şi de vietăţi. Găsi oraşe şi sate cu lume veselă care-şi vedea de munca cîmpului sau păşunatul vitelor. Gîndi el: «Globul meu de aur o fi făcut viaţa pe pămînt! Poate l-o fi furat omul acela înalt cît casa din soare, că aşa minune n-am mai văzut.» Merse la palatele fraţilor săi şi-i găsi

cu împărătesele şi pruncii petrecînd și veselindu-se, căci după un somn greu şi lung s-au sculat şi iarăşi sînt fericiţi, cu tot poporul.

Cei doi fraţi-împăraţi se întristară văzîndu-l aşa singur şi gol și desculţ, numai cu o nuia, un săcui şi un fes. Încercară să-l însoare cu o fată bogată și să-l îmbrace în haine de mătase şi de purpură, însă zadarnic cînd n-ai pe cine. El se simţea mai bine în zdrențele lui. Îşi luă în curînd rămas bun și plecă la Muma-Pămîntului, la marginea mărilor, călătorind pe aripile vîntului cu fesul roşu pe cap.

Muma-Pămîntului cînd îl văzu mare-i fu bucuria. Strigă o dată şi toate vietăţile mărilor se adunară ca să meargă s-o caute pe Zîna-Zînelor, fiica ei, ce plecase să se scalde în mările cele albastre de la miazăzi. Plecară în căutare peștii zburători pe deasupra, iar în apă toate lighioanele mării scormoniră. Iată că fiica Mumei-Pămîntului fu înştiinţată şi, punîndu-şi aripi de zefir, zbură la palatul de cleştar unde era chemată . [...] Mumă-sa îi spuse că ar avea dorința să-i fie voinicul acesta ginere şi ei să stăpînească amîndoi pămîntul, stelele şi cerul.

(*Trei copii săraci*, colecţia Cristea Sandu-Timoc)

Peripeţiile lui Brain fiul lui Febail

O femeie din ţări necunoscute a cîntat douăzeci şi două catrene, stînd în mijlocul casei lui Brain, fiul lui Febail, cînd casa lui regală era plină de regi şi nu ştia nimeni de unde venise femeia, întrucît porţile castelului erau zăvorîte.

Iată cum începe saga. Odată, Brain rătăcea însingurat în jurul castelului său, cînd auzi deodată o muzică în spatele lui. Se întoarse, dar muzica sună tot în spatele său, şi aşa s-a întîmplat ori de cîte ori s-a întors. Iar melodia era aşa de încîntătoare, încît el se cufundă în cele din urmă în somn. Cînd se trezi, văzu alături o creangă de argint cu flori albe, însă era greu a se deslusi unde se sfîrșea argintul crengii şi unde începea albeața florilor. Brain luă creanga şi o duse în casa lui regală. Iar cînd acolo au fost cu toţii, apăru o femeie în veşmînt nemaivăzut şi se

opri în mijlocul casei. Anume atunci îi cîntă ea lui Brain cele douăzeci şi două de catrene, şi toţi cei ce se adunaseră o ascultară pe femeie şi o priviră. Ea a cîntat: «Creanga de măr, ştiută de voi toţi, din Emain o aduc. Are crenguţe de argint alb, rămurele de cleştar cu flori./ Este o insulă departe, departe, împrejurul căreia fulgeră caii mărilor. Minunată le e alergarea pe luminoasele povîrnişuri de valuri. Insula stă pe patru picioare./ Bucuria privirilor, sălaş al gloriei — e un şes unde mulţimea vitejilor se desfătează cu jocuri. Luntrea e deopotrivă la goană cu carul pe cîmpia din miazăzi, în Poiana Argintie. / O insulă stă pe picioare de bronz alb, stălucind pînă la capătul vremilor. Ţara cea dragă pururi va fi presărată cu mulţime de flori. / E acolo un copac străvechi înflorit, în care păsările cîntă orele: în minunată contopire de glasuri, ele vestesc fiecare oră. / Farmecul tuturor culorilor sclipeşte în cîmpia gingaşelor voci. În miezul muzicii se descoperă bucuria în ceţoasa Poiană Argintie de la miazăzi. / Necunoscută e acolo amărăciunea, neştiută-i minciuna pe rodnicul pămînt de baştină. Nici un strop amar, nici o picătură de răutate. Totul e numai muzică dulce, dezmierdînd auzul. / Fără jale, fără tristeţe, fără moarte, fără boli, fără bătrîneţe — iată ce semn adevărat are Emain. Nu se află altă minune la fel. / Minunată-i ţara de farmec, plăcut inimii îi este chipul, mîngîietoare pentru văz îi e priveliştea, neasemuită este gingaşa ei ceaţă. / Uită-te la Binecuvîntata Ţară: marea îşi izbeşte talazul de ţărm şi sfărîmă pietrele dragonului şi cristalele; curg perii cristalelor din coamele ei. / În Graţioasa Ţară cu farmec jilav vei găsi bogăţia, comoara tuturor culorilor. Vei asculta acolo muzica dulce, vei bea acolo vinul cel mai bun. / Care de aur pe Şesul Mării lunecă odată cu fluxul spre soare, care de argint pe Şesul Jocurilor, şi [care] de bronz fără cusur. / Cai galbeni-aurii sînt acolo în luncă, alţii sînt roşii, iar alţii cu părul spinării de albastră culoare cerească. / Odată cu răsăritul soarelui va veni un bărbat preafrumos şi va lumina şesurile. El călătoreşte pe minunatul şes al ţărmului mării, el zbuciumă marea şi o preface în sînge. / Vor pluti bărbaţi pe marea senină spre ţara ce le este ţinta călătoriei. Vor arunca ancora lîngă piatra lucitoare din care îşi iau avînt o sută de cîntece. / Cîntecul zboară către navigatori, veacuri în

şir el pluteşte fără tristeţe. Răsunător e refrenul de coruri cu o sută de voci care au lăsat în urmă bătrîneţea şi moartea./Tu, Emain, cea din mare, cu multe chipuri, apropiată şi depărtată, cu mii de femei în veşminte pestriţe, tivită de marea senină! / Stropi de argint cad pe pămînt din văzduhul jilav mereu liniştit. Stînca cea albă dintre brazdele mării îşi primeşte căldura de la soare. / Zoresc bărbaţii peste Şesul Jocurilor, şi jocul e minunat şi nu lipsit de putere. În ţara înflorită, în miezul frumuseţii, ei au lăsat în urmă bătrîneţea şi moartea. / Cîntece să asculţi noaptea, să petreci în Ţara cu multe culori, în ţara înflorită ca o cunună a frumuseţii, acolo unde un nor alb scînteiază! / Sînt de trei ori cîte cincizeci de insule la mijlocul oceanului, la asfinţit de noi, şi fiecare din ele este de două şi de trei ori mai mare faţă de Ulster / Fie ca Brain să asculte, în mijlocul mulţimii lumeşti, înţelepciunea ce îi este vestită: porneşte în larg pe marea senină şi poate vei ajunge în Ţara Femeilor.»

Îndată după aceea, femeia îi părăsi, fără să ştie ei încotro plecase. Ea luase cu sine şi creanga, căci căzînd din mîna lui Brain creanga trecuse în mîna femeii, iar mîna lui Brain nu mai avea putere să ţină strîns creanga. A doua zi, Brain porni în larg. De trei ori cîte nouă bărbaţi erau împreună cu el. În fruntea fiecărei cete de cîte nouă era căpetenie cîte unul din fraţii săi de lapte şi din cei de-o vîrstă cu el. După două zile şi două nopţi petrecute pe mare, el zări un bărbat ce-i venea în întîmpinare, străbătînd apele mării într-un car de luptă. Bărbatul acela îi cîntă douăzeci şi două catrene şi, spunînd care era numele său, s-a numit pe sine Manannan, fiul lui Llyr.[14] El cîntă aşa: «Minunat de frumos e pentru Brain să fie într-o luntre pe marea senină. Pentru mine care vin în car de departe, valea înflorită este marea pe care pluteşte el. / Ceea ce pentru Brain este marea senină pe care pluteşte într-o luntre cu cîrmă, pentru mine cu carul meu cel cu două roţi este şes încîntător cu mulţime de flori. [...] Chiar dacă nu vezi decît numai un car, în Ţara Fericită, bogată în flori, pe întinderile ei sînt cai foarte mulţi, chiar dacă nevăzuţi pentru tine. [...] În faţa ta este Manannan, fiul lui Llyr, întruchipat în om, pe carul său. Din el se va naşte pentru o viaţă scurtă un bărbat minunat cu trup alb./El va fi desfătarea fermecatelor măguri, el va fi cel iubit

în țara cea bună, el va da în vileag torentul de înțelepciune al tainelor peste lume, fără să înspăimînte pe cineva. / Își va lua chipul oricărei fiare, în marea albastră și pe pămînt. Va fi dragon înaintea oștilor și lup va fi în oricare pădure. [...] El va sta (viața îi este scurtă) cincizeci de ani în lumea aceasta. Piatra dragonului din mare îl va răpune în bătălie [...] / El va cere să bea din Loch Lo ațintindu-și privirea spre puhoiul de sînge. O ceată albă îl va duce pe roțile norilor în sălașul unde nu e tristețe. / Să vîslească Brain cu sîrguință: nu e departe Țara Femeilor. În Emain cea primitoare și cu multe culori vei ajunge înainte de asfințitul soarelui.»

După aceea Brain pluti mai departe. Curînd zări o insulă, unde o mare mulțime de oameni rîdea în hohote cu gura pînă la urechi.[15] Se uitau cu toții la Brain și la însoțitorii lui, fără a înceta să rîdă ca să poată vorbi. Rîdeau neîntrerupt, uitîndu-se drept în fața navigatorilor. Brain trimise pe insulă un om dintre ai săi, iar acela se și alătură numaidecît gloatei și începu să rîdă și el, uitîndu-se la navigatori. Brain ocoli toată insula de mai multe ori, și de fiecare dată, plutind pe lîngă omul acela, ai săi căutau să intre în vorbă cu el, însă el nu dorea să stea de vorbă cu ei și nu făcea decît să-i privească drept în față și să rîdă cu hohote. Numele acelei insule este Insula Bucuriei. Așa că și-au lăsat omul acolo. Curînd după aceea au ajuns la Insula Femeilor, iar în golf au zărit-o pe regina acelor femei. Regina spuse: «Coboară pe țărm, Brain maic Febail. Bine ai venit!» Dar Brain nu se hotăra să coboare pe țărm. Regina aruncă în el cu un ghem de ață. Atunci Brain prinse în mînă ghemul, care i se lipi de palmă. Capătul aței era în mîna reginei, așa că ea îl trase pe Brain la țărm cu tot cu luntrea lui. Se duseră într-o casă mare, unde era cîte un culcuș pentru fiecare pereche, cu totul de trei ori cîte nouă culcușuri. Gustările ce le-au fost aduse nu se mai isprăveau în farfurii, iar fiecare descoperea în blidul său gustul bucatelor dorite. Tuturor li se păru că au stat acolo un an, deși trecuseră foarte mulți ani. Dar pe unul din ei, Nechtan, fiul lui Colbrain, îl apucă dorul de casă; neamurile acestuia începură a se ruga de Brain să se întoarcă și el cu ei în Ulster, dar femeia le spuse că le va părea rău dacă vor pleca. Totuși

ei se pregătiră de întoarcere. Atunci, ea le spuse ca măcar să se ferească a atinge cu piciorul pămîntul de baştină.

Navigară cu toţii pînă cînd ajunseră în satul numit Capul Brain. Oamenii de-acolo îi întrebară cine sînt şi dincotro pluteau. Brain zise: «Sînt Brain, fiul lui Febail». Atunci localnicii răspunseră: «Nu cunoaştem nici un om cu numele acesta. Dar în istorisirile noastre de demult se vorbeşte despre *peripeţiile lui Brain*». Nechtan sări din luntre pe ţărm. Dar abia atinse pămîntul Ulsterului, că se şi prefăcu numaidecît într-o movilă de pulbere, ca şi cum trupul i-ar fi zăcut în pămînt sute de ani. Apoi Brain le împărtăşi tuturor celor adunaţi peripeţiile sale, de la început pînă în clipa aceea. După aceea îşi luă rămas bun de la ei, aşa că nu se mai ştie de atunci nimic despre drumurile lui rătăcitoare.

(saga *Imram Brain maic Febail*)

Ţara nemuririi — Huasiui

Ţara neamului Huasiui se află către apus faţă de Yangchjou, însă către miazănoapte faţă de Taichjou şi e departe de împărăţia Tsi cine ştie la cîte milioane de *li;* acolo nu se poate ajunge nici cu barca, nici cu vreun car, nici pe jos: numai cu gîndul se poate călători într-acolo. În ţara aceea nu sînt nici cîrmuitori, nici dregători, căci numai firea lucrurilor cîrmuieşte totul; oamenii de acolo nu au năravuri rele şi toţi trăiesc după legile firii. Ei nu se bucură de viaţă şi nu se înfricoşează de moarte, de aceea nu sînt acolo inşi care să moară înainte de vreme; nimeni nu doreşte acolo nimic pentru sine şi nu dăruieşte nimic altora, de aceea oamenii aceia nu cunosc nici iubirea nici ura; ei nu amăgesc pe nimeni şi nici nu se prosternă în faţa nimănui, iar din această pricină ei nu vatămă pe nimeni şi nici nu aduc nimănui nici un folos. Nimănui nu-i pare rău de nimic, nimeni nu se fereşte de nimic, ei nu se îneacă în apă şi nici focul nu-i arde, sabia şi biciul nu-i rănesc, mîncărimile nu-i fac să se scarpine, iar prin aer ei umblă ca pe pămînt tare, dorm în hăul cel gol ca în desişul pădurii, norul sau ceaţa nu le împiedică privirea, tunetul nu le tulbură urechile, nici frumuseţea nici sluţe-

nia nu lasă urme în inimile lor, munţii şi văile nu le întîrzie paşii, căci ei umblă întocmai ca zeii cereşti.

(Le-tzé)

Timpul reversibil de lîngă Fluviul Bucuriei

Teopompos relatează o convorbire dintre frigianul Midas şi Silenus. Acest Silenus, fiul unei nimfe, era după natura lui mai prejos de o zeitate, dar mai presus de oameni, întrucît fusese înzestrat cu nemurire. Amîndoi stăteau de vorbă despre felurite lucruri; printre altele, Silenus i-a istorisit lui Midas următoarele: Europa, Asia şi Libya sînt insule scăldate din toate părţile de ocean; singurul continent care există se află dincolo de limitele lumii locuite. Potrivit cuvintelor lui Teopompos, acesta este nemăsurat de uriaş, e populat de animale mari, iar oamenii de acolo sînt giganţi, avînd de două ori statura obişnuită, şi trăiesc nu atîta cît noi, ci de două ori mai mult. Pe acest continent sînt multe oraşe mari cu orînduire proprie şi cu legi cu totul opuse faţă de cele statornicite la noi. Două oraşe, nesemănînd prin nimic între ele, totuşi le întrec în mărime pe toate celelalte. Unul se numeşte Mahimos, altul Eusebes. Locuitorii din Eusebes îşi petrec zilele în pace şi bunăstare, dobîndesc roadele pămîntului fără a se folosi de plug şi de boi, nu au nevoie să are şi să semene, şi sînt totdeauna sănătoşi, vioi şi plini de veselie pînă în clipa morţii. Ei sînt atît de neîntinat de drepţi, încît nu rareori zeii îi răsplătesc cu vizitele lor. Locuitorii din Mahimos sînt însă nemaipomenit de războinici, vin pe lume gata înarmaţi şi, cît ţine viaţa lor, se tot războiesc, îşi supun vecinii şi domnesc peste multe popoare. Populaţia din Mahimos numără nu mai puţin de două sute de miriade. Uneori, deşi dealtminteri rar, oamenii mor acolo de boli, căci deobicei pier în bătălii, răpuşi de pietroaie ori de măciuci, fiindcă fierul nu le poate pricinui nici un rău. Au mult aur şi argint, aşa că aceste metale sînt mai puţin preţuite decît este la noi aurul. Potrivit cuvintelor lui Silenus, ei au făcut încercarea de a invada insulele noastre şi, în număr de o sută de miriade, au străbătut oceanul, au ajuns pînă la

hotarele hyperboreice, însă nu au mai dorit apoi să meargă mai departe, deoarece, după ce tot auziseră mereu că localnicii au pe la noi faima de a fi cei mai fericiți, au găsit că viața acelora era vrednică de milă şi sărăcăcioasă.

Silenus i-a mai povestit lui Midas alte lucruri şi mai uimitoare: un neam oarecare de oameni muritori populează multe oraşe mari de pe acel continent; hotar pentru pămînturile lor este o localitate numită Anoston; aceasta e ca o prăpastie: nu este acolo nici zi, nici noapte, şi aerul e întotdeauna îmbibat de un amurg roşiatic. Prin Anoston curg două fluvii: Fluviul Bucuriei şi Fluviul Tristeţii, pe malurile cărora cresc nişte arbori de mărimea unui platan înalt; pomii care cresc în lungul Fluviului Tristeţii dau fructe înzestrate cu această însuşire: cine le mănîncă începe numaidecît să plîngă şi îşi va petrece în lacrimi tot restul vieţii, pînă cînd va muri; în schimb cei ce cresc pe malul Fluviului Bucuriei dau cu totul altfel de roade: cel care le-a gustat se desparte de dorinţele ce le-a avut mai înainte şi, de i-a plăcut ceva, uită ce anume i-a plăcut, curînd începe să întinerească şi îşi trăieşte din nou anii scurşi demult. Lepădînd vîrsta bătrîneţii, el intră în floarea vîrstei, apoi ajunge tînăr, se preface în adolescent, în copil şi în cele din urmă încetează cu totul să mai existe.

(Ailianos, *Istoria pestriţă,* III, 18)

Note

[1] În original: „cît un *musar*", adică 36 m².

[2] Mitologia chineză timpurie este bogată în descrierea şi clasificarea dragonilor (dragonul a fost mereu în China simbol imperial); asupra atelajelor de dragoni există numeroase referinţe mitografice; de exemplu, în vechea scriere enciclopedică *Descrierea lucrurilor uimitoare*, se spune că prinţul Mu (Chjou Mu-wang) întreţinea opt dragoni de ham pe o anumită insulă unde creştea „iarba dragonului", păscută uneori şi de anumiţi cai: *Un smoc de iarba dragonului preface calul într-un telegar fermecat.* Din atari confruntări, mitologul Yuan Ké deduce că dragonii din această clasă nu erau decît nişte cai năzdrăvani.

[3] După mitologia canaanită, toţi zeii locuiesc în nord.

4 *Tel-abib*, numele vechi al localității care, pe vremea exilului babilonian, era situată probabil în preajma orașului Nippur, are etimologie babiloniană: *Til abubi* — Muntele potopului.

5 Sintagma *roțile de vifor* (potrivit interpretărilor științifice ale textului, de pildă în *The New Oxford Annotated Bible*) e înlocuită în alte tălmăciri biblice (v. trad. Gala Galaction și Vasile Radu) prin *Galgal*, cuvînt comparabil cu numele zeului mesopotamian *Kalkal*, portarul templului ceresc Ekur.

6 Comentatorii care atribuie un caracter memorialistic acestei cărți eclectice identifică data din text cu 28 aprilie 573 î.e.n.

7 Versiunea greacă a aceluiași apocrif precizează: *după zece mii de ani.*

8 În mitologia ebraică, *Uriel* este îngerul luminii.

9 *Asura* — demon; deși modificat de-a lungul timpului (de la raportul vag conflictual *devas* ⟨zei⟩ — *asuras* ⟨demoni⟩, din epoca vedică timpurie, la tipul răufăcător *Vritra*, demonul principal din *Ramayana*), înțelesul a rămas în mitologia Indiei diferit de sensul pe care-l acordă demonilor superstițiile europene.

10 *Shakra* (cel preaputernic) — epitet al zeului vedic al cerului și fenomenelor atmosferice — *Indra;* raportul cu *Arjuna* e clar, acesta fiind zeul luminii aurorale.

11 *Titanul* — aici, denumire pentru Phoebus Apollo (Soarele — la greci: Phoibos Apollon), adică fiul titanului Hyperion.

12 *Tapas* (ardoarea) era, în concepția mitofilosofiei vedice, aceea care a cîrmuit creația Universului.

13 Mitul lui *Urasima Taro* există, în forma sa cea mai veche, într-o baladă figurînd în antologia poetică japoneză *Manyosiu* (sec. VIII), dar azi circulă mai ales versiuni în proză, fie în redactarea atentă a lui Kusuyama Masao, fie în culegerea alcătuită de Sajanami Sanjin (folosită aci în traducerea ei rusă, publicată în ediție critică la începutul acestui secol). Tema celor două curgeri diferite ale timpului, de aspect relativist (timpul lumii și timpul eroului) este mai frecventă decît se crede: cele două mituri atît de asemănătoare, deși din zone etnice atît de îndepărtate (japonezii și celții), au o structură similară cu alte mituri (și basme mitice): *Tinerețe fără bătrînețe*, *Trei copii săraci*, *Voinic de plumb* (românești), *Pămîntul ia ce-i al său* (caucazian) ș.a., dar și cu un episod din apocriful biblic slavon *Vedenia lui Isaia* (sec. II—III): *Și s-a căit Isaia de îndoiala sa. Atunci îngerul care îi fusese dat să-l însoțească în ceruri a zis: «Te vei întoarce acum pe pămînt, printre ai tăi!» Dar Isaia a spus: «Pentru ce așa curînd? Căci la tine aici numai două ceasuri am stat!» I-a răspuns lui îngerul: «Nu două ceasuri ai stat, ci treizeci și doi de ani.» Și înfricoșat, a rostit Isaia către îngerul care era cu el: „Pentru ce dar să mă întorc întru trupul meu cel ofilit și bătrîn?“, și s-a întristat Isaia foarte. Atunci îngerul a spus: «Nu te întrista căci nu vei fi bătrîn».*

[14] *Manannan Mac-Lair* — zeu celt, fiul zeului mării Llyr (Lair), considerat mai tîrziu unul din regii legendari care au domnit în Ulster (Irlanda).

[15] Copiştii tîrzii ai mitului au inclus această alegorie naivă, spre a indica bucuria perpetuă a localnicilor; dar de aici rezultă deopotrivă şi că acest mit se prea poate să se refere la mitul de obîrşie greacă despre — *Insulele Fericiţilor* (Fortunatae Insulae) — plasate în nordul Oceanului occidental, sub paza lui Briarees, şi locuite de oamenii care dobîndiseră de la zei nemurirea; tot astfel mitul celt despre *Insula Femeilor* (sau Insula Fecioarelor — în irlandeză: *tir na mban*) pare interferent cu mitul grec al Amazoanelor.

Bibliografie

J.A. Mac Culoch, *The Mythology of all races*, I—XIII (Boston 1916—1932). ● James George Frazer, *The Golden Bough*, I—XII (London 1955) ● W. Schmidt, *Der Ursprung der Gottesidee*, I—XII (1926—1955). ● S.N. Kramer, *Mythologies of Ancient World* (Chicago, 1961). ● Mircea Eliade, *Traité d'Histoire des Religions* (Payot, Paris 1975).

S.N. Kramer, *Sumerian Mythology* (Philadelphia 1944). ● I.P. Cory, *Ancient Fragments*, ed. by E.R. Hodges (1876). ● René Labat, André Caquot, M. Sznycer, M. Vieyra, *Les Religions du Proche-Orient Asiatique. Textes babyloniens, ougaritiques, hittites* (Paris 1970). ● dr. G. Contenau, *L'Epopée de Gilgamesh* (Paris 1939). ● *Эпос о Гильгамеше. О всё видавшем*. Пер. с аккад. И.М. Дьяконова (АН СССР. Москва 1961). ● *Gîndirea asiro-babiloniană în texte*, trad. de Athanase Negoiţă (Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti 1975). ● M. Jastrow, *Die Religion Babyloniens und Assyriens* (Giessen 1905—1912).

Al. Piankoff, *Mythological Papyri* (New York 1957). ● Ph.dr. François Lexa, *La Magie dans l'Egypte antique, de l'ancien empire jusqu'à l'époque copte*, t.I. (Exposé), t. II (Les Textes magiques) — (Paris 1925). ● P. Barguet, *Le Livre des Morts des anciens Égyptiens* (Paris 1967).

J. Darmesteter, *Le Zend-Avesta*, I—III (Paris 1892—93). ● *Zarathustra: L'Avesta*. Con una introd. storica di Italo Pizzi (Milano 1914).

The New Oxford Annotated Bible. Revised standard version — Ed. by Herbert G. May, Bruce M. Metzger (New York — Oxford 1973). ● *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament* — trad. de Vasile Radu şi Gala Galaction (Bucureşti 1938). — *Biblia* (ediţia Inst. Biblic — Bucureşti 1970). ● F. Martin, *Le Livre d'Hénoch* (Paris 1906). ● M.H. Сперанский, *Славянские апокрифические евангелия* (Москва 1895).

E.T.C. Werner, *Myths and Legends of China* (New York 1932). ● C.W. Krieg, *Chinesische Mythen und Legenden* (Zürich 1946). ● Yuan Ké, *Miturile Chinei antice* (Pekin 1959, orig. chinez). Trad. rusă: *Мифы древнего Китая* (Москва 1965).

Der Rig Veda aus dem Sanskrit übersetzt von K.F. Geldner. I—IV (Wiesbaden 1951). ● *The Atharva Veda*. Transl. by W.D.

Whitney. 1—2 (Delhi 1962). ● *Le Veda. Premier livre sacré de l'Inde.* I—II /selecţie/ (Marabout. Verviers 1967). ● *The Principal Upanishads.* Transl. by S. Radhakrishnan. (London 1953). ● *The Bṛhadāranyaka Upaniṣad.* Transl. by Swami Madhavananda. (Calcutta 1958). ● *Le Mahabharata.* Trad. H. Fauche. I—X (Paris f.a.). ● *Махабхарата.* Пер. В.И. Кальянова, I—VI (Москва—Ленинград 1950—1974). ● *A prose English translation of the Mahabharata.* Edit. by Manmatha Nath Dutt (Calcutta 1895—1905). ● *Manava-dharma-sastra sau Cartea legii lui Manu* — trad. de Irineu [Mihălcescu] (Bucureşti 1944).

Miguel Leon-Portilla, *La filosofia nahuatl, estudiada en sus fuentes* (Mexico 1959). ● *Popol Vuh. The Sacred Book of the Ancient Quiché Maya.* English version by Delia Goetz and S.G. Morley (Oklahoma 1950). ● *Пополь-Вух. Родословная владык Тотоникапана.* Пер. с яз. киче; изд. подг. Р.В. Кинжалов (Москва 1959). ● Ю.В. Кнорозов, *Письменность индейцев майя.* (Москва—Ленинград 1963).

Hésiode, *Théogonie — Les Travaux et les Jours — Le Bouclier.* Texte établi et traduit par Paul Mazon. (Les Belles lettres. Paris 1928). ● Platon, *Oeuvres complètes*, I—II traduction nouvelle par Lèon Robin (La Pléiade. Paris 1960—1963). ● Herodot, *Istorii*, I—II; trad. de Adelina Piatkowski şi Felicia Vanţ-Ştef (Bucureşti 1961—64). ● Claudius Aelianus /Αιλιανος/, *Varia Historia* /Ποικιλη ἱστορια/. Ed. R. Hercher (Lipsiae MDCCCLVI).

George Grey, *Polynesian Mythology* (London 1965). ● A.W. Reed, *Myths and Legends of Maori-land.*

L.V. Thomas, R. Luneau, J.L. Doneux, *Les Religions d'Afrique Noire. Textes et traditions sacrés.* (Paris 1969).

Coranul, tradus după orig. arabic, de dr. Silvestru Octavian Isopescul. (1912).

Indice selectiv

Cuprinsul

Redactor: RODICA PANDELE
Tehnoredactor: ANA SABĂU

Coli de tipar: 25. Tirajul: 100 000 ex. Bun de tipar: 1.XI.1978.
Comanda nr. 80 306

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Lei 14

EDITURA
ȘTIINȚIFICĂ
ȘI ENCICLOPEDICĂ

